

שבוע פרשת בהעלותך - בבל העולם

(7 - 13 June 20)

ט"ו - כ"א סיון תש"פ

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִוְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מֵאֲדָרְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִפֹּי יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

ק"ט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִּי־דָרְךָ תְּהַלְכִּים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוֹתֶיךָ בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֶף לֹא־פָעַלְוּ עוֹלָה בְּדַרְכֶּיךָ הַלְכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקְדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דַרְכֶיךָ לִשְׁמֹר חֻקֶיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לִבִּי בְּלִמּוֹדִי מִשְׁפָּטִי צְדָקָךָ: ח אֶת־חֻקֶיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מָאֹד: ט בְּמַה יִּזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרְשֶׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁגִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ: יב כָּרוֹךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֻקֶיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְּרֹתִי כָּל־מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדָרְךָ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי פָעַל כָּל־הַיּוֹן: טו בְּפִקְדוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבְיטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעֹשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד עב

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אייר, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על הפ"נ ששלח לי, הנה כשהייתי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתיו להמצטרף לו ובטח מעורר ר"ר עליו ועל זוגתו שיהי' בריא אולם ובמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ובפרט שכפי שכותב הנה יש בידו מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בברכתו הק' להסתדר בסדר חיים טובים.

במכתבו כותב כי סובל ממיחוש - ואינו כותב מה המיחוש - אבל עלול הוא בכל רגע להתקפת לב רצינית כו' ח"ו (לדעתי הנה אין הדבר כן ומגוס ביותר - אחרי בקשת סליחתו -) ואשר מחיצה של ברזל מפסקת והתפלה והצדקה שלו לא פעלו וכו'.

בטח מבין גם הוא בעצמו שאין זה אלא דמיונות בלבד, כי אפילו אם היתה מחיצה של ברזל, הרי הובטחנו מרז"ל בפשיטות שאין אפילו מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, וכן מה שכותב שהתפלה והעיקר הצדקה שמחלק לא פעלו, הנה ראיתי בספר קטן ותנ"ך שמו וכתוב שם (מלאכי ג, י) אשר הקב"ה אומר, בחנוני נא בזאת - במצות צדקה, שבאם רק יתנו צדקה, אזי והריקותי לכם ברכה וגוי' וכן הוא גם בנוגע לתפלה, כמבואר במקומות הרבה בדברי רז"ל.

ועיקר הדבר הוא כמבואר בספרי החסידות, אשר זהו אחת מעצת היצה"ר להפיל את האדם בענין של עצבות, ומה אם בעצבות שהיא ממילי דשמיא צריך להזהר ביותר ובפרט - עצבות הבאה ממקום אחר שאין דבר גרוע מזה.

יחזק בטחונו בתוקף במה שמאמינים כל בני ישראל אפילו הקל שבקלים אשר הקב"ה הוא לא רק בורא העולם אלא גם מנהיגו ולא רק באז ומקדם אלא מנהיגו בכל יום ובכל עת ושעה, ולא רק את העולם גדול אלא גם את כל עניניו של העולם קטן הוא האדם, והקב"ה שהוא תכלית הטוב, בטח סוכ"ס יראה גם לעיני בשר שיהי' הכל לטוב גם בטוב הנגלה, אלא שצריך לחיזוק ההתקשרות באלקים חיים ע"י קביעות עתים בתורת חיים ע"י עבודת התפלה שבזה הוא גומל חסד לנפש ח"ו וחיזוק בקיום המצות וכללותה מצות הצדקה כן צדקה לחיים.

אקוה אשר בעתיד הקרוב יודיעני מהטבת מצבו בגשמיות וכן מהטבת מצבו ברוחניות והיינו שבטלו כל המחשבות מן הפסק המחיצה כו' וכו' וישתדל ויתחזק בקיום ציווי הקב"ה עבדו את ה' בשמחה.

מצו"פ השיחה מל"ג בעומר שה"ל לא כבר, ויתעמק בה.

המחכה לבשו"ט.

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	א) סדר הנחת תפילין
ב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	ב) מזמורי תהלים קיט, קכ
אדמו"ר הזקן	ג) מאמר ד"ה בהעלותך את הנרות
כא) שולחן ערוך הלכות ברכת המזון	ה) ש"פ בהעלותך, כ"א סיון, ה'תשכ"ט
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ד) שיחת ש"פ בהעלותך, כ"א סיון, ה'תשכ"ט יח
כב) לקוטי תורה בהעלותך את הנרות [ב]	ה) לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרד יג
אדמו"ר הזקן	ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
כג) תורת חיים	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
אדמו"ר האמצעי	ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך
כד) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך
אדמו"ר ה"צמח צדק"	ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך
כה) תורת שמואל תרל"ב	י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
אדמו"ר מוהר"ש	לשבוע פרשת בהעלותך
כו) קונטרס העבודה	יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בהעלותך
אדמו"ר מוהרש"ב	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
כז) ספר המאמרים – קונטרסים	
אדמו"ר מוהרי"צ	
כח) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
אדמו"ר מוהרי"צ	
כט) ספר הזכרונות פרק יח	
לא) אגרות קודש	
אדמו"ר מוהרי"צ	
לד) לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך	
לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	
	שיעורי רמב"ם
	יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בהעלותך
	יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהעלותך
	טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהעלותך
	נביאים וכתובים
	יז) ירמיה פרק לו, דניאל פרק ג
	יח) משניות – מסכת כריתות/מעילה
	ביאור קהתי
	יח) עין יעקב מסכת מגילה
	יט) מסכת שבת עם ביאורים
	מדף צג עד דף צט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

- 1 על המצוה להדליק את נרות המנורה במשכן ובמקדש נאמר בתורה:
 2 **בְּהֵעֲלוֹתָךְ אֶת הַנְּרוֹת¹, וְאִיתָא מובא ב'לקוטי תורה'² ספר**
 3 מאמרי חסידות של אדמו"ר הזקן על החומשים ויקרא-במדבר-דברים **דְּנֵרוֹת**
 4 לפי המשמעות הפנימית של הדברים **הֵם הַנְּשָׁמוֹת** של בני ישראל **כְּמוֹ**
 5 **שְׁתּוּב³ גַּר הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם**
 6 הרי שהנשמה נמשלה לנר **וְזו' שבע**
 7 **הַנְּרוֹת דְּהַמְנוּרָה הֵם כנגד ז'**
 8 **סוגי בני ישראל פְּעוּדוֹת ה',**
 9 **יֵשׁ עוֹבֵד מְאֻהָּבָה מְשׁוּף¹**
 10 **פְּמִים** כשם שהמים טבעים להיות
 11 זורמים ונמשכים ונשפעים, כך העובד
 12 את ה' מאהבה מסוג זה מרגיש משיכה
 13 והשתפכות הנפש לאלוקות **(חֶסֶד)**
 14 והתחושות הללו שייכות למידת החסד
 15 שנמשכת ושופעת) **וְיֵשׁ מִי שְׁעוֹבֵד**
 16 **אֶת ה' מְאֻהָּבָה כְּרִשְׁפִי אֵשׁ**
 17 מתוך צימאון עז ותחושה של כלות
 18 הנפש כמו אש שבוצרת ומכלה
 19 **(גְּבוּרָה)** והתחושות הללו שייכות
 20 למידת הגבורה **(וְכוֹ' וכן הלאה**
 21 אופנים נוספים כעבודת ה' מתוך
 22 תחושות ששייכות לשאר המידות).
 23 **וּמִבְּאֵר אֲדָמוֹר מִהַר"ש**
 24 **בְּמֶאֱמָרוֹ 'דְּבוּר הַמִּתְחִיל'**
 25 **וְיִדְבֵּר גו' בְּהֵעֲלוֹתָךְ אֶת**
 26 **הַנְּרוֹת, שְׁנֹאֲמַר לִפְנֵי מֶאֱה**
 27 **שְׁנָה⁴, מעת אמירת מאמר זה בשנת**
 28 **תשכ"ט, היינו בשנת תרכ"ט, דְּזוֹה**
 29 **שְׁהַנְשָׁמוֹת נִקְרָאִים נְרוֹת הוּא**
 30 **בְּמֶאֱמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵ במדרש**
 31 **אָמַר הַקֹּב"ה לְאָדָם גַּר הִנֵּה**
 32 **שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא בְּיָדָךְ**
 33 **בִּיד הָאָדָם וְנִרְרָךְ הֵנּוּ שֶׁל הָאָדָם נִמְצָא**
 34 **בְּיָדֵי בִיד הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא, גַּר**
 35 **בְּיָדָךְ נֵרוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא בִיד**
- האדם זו התורה, דְּכָתִיב⁶ **כִּי גַר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. וְנִרְרָךְ בְּיָדֵי**
 נרו של האדם ביד הקדוש-ברוך-הוא **זו הַנְּפֶשׁ, דְּכָתִיב גַּר הוֹי'**
נִשְׁמַת אָדָם, והקדוש-ברוך-הוא ממשיך ואומר לאדם אִם שְׁמַרְתָּ אֶת
גַּרִי אִם הָאָדָם שׁוֹמֵר אֶת הַתּוֹרָה אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת נִרְרָךְ הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
 שומר את נשמתו של האדם, **וְאִם**
כִּפִּיתָ אֶת גַּרִי אֲנִי מְכַבֶּה אֶת
נִרְרָךְ.
וְצִרְיָךְ לְהִבִּין, הֲרִי זֶה
שְׁהַנְשָׁמוֹת נִקְרָאִים נְרוֹת הוּא
מְפָרֵשׁ בְּקֶרָא בִּפְסוּק שְׁבַמְקָרָא
(גַּר הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם), וְלִמָּה
לִשְׁם מִה מְכִיָּא אֲדָמוֹר מִהַר"ש
בְּמֶאֱמָר גַּם אֶת דְּבָרֵי הַמְדַּרְשׁ
גַּרִי בְּיָדָךְ וְנִרְרָךְ בְּיָדֵי כְּלוֹמַר, מִה
מוֹסִיפִים דְּבָרֵי הַמְדַּרְשׁ עַל הַפְּסוּק לְגַבִּי
הַנוֹשֵׂא הַמְבֹאֵר בְּמֶאֱמָרָא.
גַּם צִרְיָךְ לְהִבִּין, דְּכַפְּסוּק
נֹאֲמַר גַּר הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם,
שְׁהַנְשָׁמָה הִיא גַּר הוֹי',
וּבְמֶדְרָשׁ הַנִּזְכָּר אוֹמַר
שְׁהַנְשָׁמָה הִיא נִרְרָךְ (דְּהֶאָדָם)
וְהַתּוֹרָה הִיא גַּרִי (דְּהַקֹּב"ה)
וְאִם כֵּן לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שֶׁלֹּאֲוֹרָה אֵין
בְּדְבָרֵי הַמְדַּרְשׁ חִידוּשׁ וְתוֹסֵפֶת עַל
הַפְּסוּק כִּי הַהוּשׁוּאָה בֵּין הַנִּשְׁמָה לְנֵר
כְּבֵר מוֹפִיעָה בִּפְסוּק, אֵלֹא שְׂקִימַת
סְתִירָה בֵּינֵיהֶם כִּי בִּפְסוּק הַנִּשְׁמָה
נִקְרָאת "גַּר הוֹי", הֵינּוּ הֵנֶר שֶׁל
הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא וְאֵילּוֹ בְּמֶדְרָשׁ
הַנִּשְׁמָה נִקְרָאת "נִרְרָךְ", הֵינּוּ הֵנֶר שֶׁל
הָאָדָם.!
(ב) וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדָּמָה
הַמְבֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת⁷
בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת דְּעֲנִין בְּהֵעֲלוֹתָךְ
אֶת הַנְּרוֹת לִפִּי הַמִּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִית

בס"ד. שבת פרשת בהעלותך,

כ"א סיון ה'תשכ"ט*

בְּהֵעֲלוֹתָךְ אֶת הַנְּרוֹת¹, וְאִיתָא ב'לקוטי
תורה'² דְּנֵרוֹת הֵם הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ
שְׁתּוּב³ גַּר הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם וְזוֹ הַנְּרוֹת
דְּהַמְנוּרָה הֵם ז' סוגי בני ישראל פְּעוּדוֹת ה',
יֵשׁ עוֹבֵד מְאֻהָּבָה מְשׁוּף פְּמִים (חֶסֶד) וְיֵשׁ
מְאֻהָּבָה כְּרִשְׁפִי אֵשׁ (גְּבוּרָה) וְכוּ'. **וּמִבְּאֵר**
אֲדָמוֹר מִהַר"ש בְּמֶאֱמָרוֹ 'דְּבוּר הַמִּתְחִיל' וְיִדְבֵּר
גו' בְּהֵעֲלוֹתָךְ אֶת הַנְּרוֹת, שְׁנֹאֲמַר לִפְנֵי מֶאֱה
שְׁנָה⁴, דְּזֶה שְׁהַנְשָׁמוֹת נִקְרָאִים נְרוֹת הוּא בְּמֶאֱמָר
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵ אָמַר הַקֹּב"ה לְאָדָם גַּר הִנֵּה
בְּיָדֵי, גַּרִי בְּיָדָךְ זֶה הַתּוֹרָה, דְּכָתִיב⁶ כִּי גַר מִצְוָה
וְתוֹרָה אוֹר. וְנִרְרָךְ בְּיָדֵי זֶה הַנְּפֶשׁ, דְּכָתִיב³ גַּר הוֹי'
נִשְׁמַת אָדָם, אִם שְׁמַרְתָּ אֶת גַּרִי אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת
נִרְרָךְ, וְאִם כִּפִּיתָ אֶת גַּרִי אֲנִי מְכַבֶּה אֶת נִרְרָךְ.
וְצִרְיָךְ לְהִבִּין, הֲרִי זֶה שְׁהַנְשָׁמוֹת נִקְרָאִים נְרוֹת
הוּא מְפָרֵשׁ בְּקֶרָא (גַּר הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם), וְלִמָּה
מְכִיָּא בְּמֶאֱמָר אֶת דְּבָרֵי הַמְדַּרְשׁ גַּרִי בְּיָדָךְ וְנִרְרָךְ
בְּיָדֵי. גַּם צִרְיָךְ לְהִבִּין, דְּכַפְּסוּק נֹאֲמַר גַּר הוֹי'
נִשְׁמַת אָדָם, שְׁהַנְשָׁמָה הִיא גַּר הוֹי', וּבְמֶדְרָשׁ
הַנִּזְכָּר אוֹמַר שְׁהַנְשָׁמָה הִיא נִרְרָךְ (דְּהֶאָדָם)
וְהַתּוֹרָה הִיא גַּרִי (דְּהַקֹּב"ה).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדָּמָה הַמְבֹאֵר בְּכַמָּה
מְקוֹמוֹת⁷ דְּעֲנִין בְּהֵעֲלוֹתָךְ אֶת הַנְּרוֹת

(* יצא לאור בקונטרס ט"ו סיון – תנש"א, "בקשר עם ט"ו סיון, יום התחלת מאסרו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בשנת תרפ"ו* . . ג' בהעלותך, טו סיון, ה'תנש"א". 1) פרשתנו (בהעלותך) ח, ב. 2) פרשתנו רד"ה בהעלותך את הנרות (כט, ג). 3) משלי כ, כז. 4) משנת אמירת מאמר זה (תשכ"ט) – גרפס בסה"מ תרכ"ט ע' ריד ואילך. וראה גם ד"ה בהעלותך תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' שלו ואילך). 5) דב"ר פ"ד, ד. 6) משלי ו, כג. 7) אוה"ת פרשתנו ד"ה בהעלותך את הנרות (ע' שכו. שם ע' שלב). ד"ה זה בסה"מ עטר"ת (ע' תעג ואילך). ה'ש"ת (ע' 127 ואילך). וראה גם ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"ב ואילך (סה"מ תרפ"ט ע' 164 ואילך). ובכ"מ.

(* וראה לקמן ס"ע שעצא ובהערה 40, שלאחרי הגאולה די"ב תמוז נתגלה שהמאסר הי' זריעה, בכדי שעי"ז תהי' צמיחה בריבוי והוספה בהפצת המעיינות.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 של הרברים הוא שאֶהֱרֵן מְעוֹרֵר אֶת הַנִּשְׁמוֹת שִׁיְהִי בָהֶם
2 הָרָצוֹן לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וְעַד לִפְלֹל בְּעֶצְמוֹת אוֹר־אֵין-סוֹף
3 כלומר, התעלות ברמה גבוהה עד כדי איבוד המציאות העצמית והתכללות
4 בעצמיות האור האלוני האינוסופי (כמו נר קטן שמתקרב לאבוקה גדולה ואורו
5 נכלל בה). וְהִגַּם דָּרָצוֹן זֶה
6 להתעלות ולהיכלל באור אין סוף
7 הוא טָבַע דִּהְנִשְׁמָה מִצַּד עֲצָמָה,
8 וְכַמְבָּאֵר בַּתְנִיָּא⁸, דִּהְטַעַם
9 שֶׁהַנִּשְׁמוֹת נִקְרְאִים בְּשֵׁם
10 גִּירוֹת, הוא, כִּי כְמוֹ שֶׁהִנֵּה
11 הגשמי טָבַעוֹ לבעור בצורה כזו
12 שהוא נמשכת לַעֲלוֹת לְמַעְלָה
13 וְלִידִבְק בְּשִׁרְשׁוֹ (בִּיסוֹד הָאֵשׁ
14 הַכִּלְי שְׂתַחַת⁹ גִּלְגַּל הַיָּרֵחַ
15 שהוא השורש של כל אש שקיימת
16 בעולם) כֵּן הַנִּשְׁמָה הִיא בְּטָבַע
17 הָרָצוֹא רוצה בטבעה לצאת ממקומה
18 הנוכחי וְלַעֲלוֹת לְמַעְלָה לְהַפְלִל
19 בְּמִקּוֹר חֲצָבָה השורש שלה
20 באלוקות, ואף שהרצון הזה קיים
21 בנשמה מעצם טבעה ומחותה מְכַל-
22 מְקוֹם צָרִיף שֶׁאֶהֱרֵן יַעֲלֶה אֶת
23 הַנְּרוֹת (הַנִּשְׁמוֹת) והוא יהיה זה
24 שיגרום להם התעוררות לכך, כִּי עַל-
25 יָדֵי יִרְדַּת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה
26 לעולם הזה שהוא עולם גשמי וחומרי
27 וְהַתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּגּוֹף שהוא גוף
28 גשמי וחומרי, מִתְעַלֵּם טָבַע
29 הָרָצוֹא וההשתוקקות לאלוקות
30 שָׁבָה.
31 וְכַמְבָּאֵר בַּאֲרָכָה בְּדִרוּשִׁים⁷,
32 במאמרי חסידות דְּמַהֲטָעִים אחד
33 הטעמים עַל זֶה שֶׁהַנִּשְׁמוֹת
34 דָּאֲצִילוֹת שהשורש שלהם הוא
35 מהאלוקות כפי שהיא בעולם האצילות
36 (שהוא העולם הראשון והנעלה ביותר
37 מבין ארבעת העולמות הכלליים:
38 אצילות, בריאה, יצירה, עשיה)
39 נִקְרְאִים זֶרַע אָדָם, וְהַנִּשְׁמוֹת
40 דְּבִרְיָאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה שהשורש שלהם הוא מהאלוקות כפי שהיא
41 בעולמות אלו נִקְרְאִים זֶרַע בְּהִמָּה¹⁰, כמבואר בקבלה וחסידות על
42 הכתוב "וּזְרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וזֶרַע בְּהִמָּה" שהנשמות הגבוהות
- ששורשן מבחינת "אדם העליון" (ככתוב במעשה המרכבה "ועל הכסא דמות
כמראה אדם") ויש להם ידיעה גדולה באלוקות, כאדם בִּרְדֵּעַת, נקראות "זרע
אדם" ושאר הנשמות (אשר כדברי רבנו הזקן ב'תורה אור' "שהם כמעט כל
הנשמות שבדורותינו") נקראות "זרע בהמה". ואחד ההבדלים בין שני סוגי
הנשמות הוא, כִּי הַנִּשְׁמוֹת
דָּאֲצִילוֹת, שהם "זרע אדם" גַּם
בִּירִידָתָם לְמַטָּה לעולם הזה,
למרות שהעולם גשמי וחומרי ולמרות
שירידו בגוף גשמי וחומרי, בכל זאת
טָבַע הָרָצוֹא התשוקה להתקרב
לאלוקות וְהַעֲלִיָּה שָׁבָהם בנשמות
של בחינת "זרע אדם" הוא בְּגִלוּי
בצורה מודעת ונגשת, וְלִכְן
נִקְרְאִים בְּשֵׁם אָדָם עַל שֵׁם
רוח הָאָדָם הַעוֹלָה הִיא
לְמַעְלָה¹¹, כדברי הכתוב שההבדל
בין "אדם" ל"בהמה" הוא שרוח האדם
עולה, היינו שואפת להתעלות כלפי
מעלה וְהַנִּשְׁמוֹת דְּבִרְיָאָה-
יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה (שֵׁהֶם) כאמור
מדברי רבנו הזקן רב הַנִּשְׁמוֹת¹²),
כִּשְׁהֵן יוֹרְדוֹת לְמַטָּה
וּמִתְלַבְּשׁוֹת בַּגּוֹף, הֵן נִמְשְׁכוֹת
אֲחֵר הַגּוֹף וְעֵנִיגִי עוֹלָם הַזֶּה
הַגִּשְׁמִי ולא מרגישות את השאיפה
לעלות למעלה ולהתקרב לאלוקות,
וְלִכְן נִקְרְאִים בְּשֵׁם בְּהִמָּה עַל
שֵׁם רוח הַבְּהִמָּה הַיּוֹרְדֶת הִיא
לְמַטָּה כהמשך הפסוק המבדיל בין
האדם לבהמה¹¹. וְעַבּוֹדָתוֹ שֶׁל
אֶהֱרֵן המדליק ומעלה את הנרות הן
הנשמות הִיא לְעוֹרֵר וְלִגְלוֹת אֶת
טָבַע הָרָצוֹא וְהַעֲלִיָּה שִׁיִּשְׁנוּ
בעצם ובהעלם גַּם בַּנִּשְׁמוֹת
דְּבִרְיָאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה,
בְּהַעֲלוֹתָן אֶת הַנְּרוֹת, שֶׁטָבַע
הַעֲלִיָּה שָׁבָהם יְהִי בְּגִלוּי וגם
הנשמות הללו רגישים רצון ותשוקה
להתקרב לאלוקות.
- וּמְבָאֵר בְּדִרוּשִׁים¹³, במאמרי חסידות, דִּהְטַעַם שֶׁהַעֲלָאָת הַנְּרוֹת
[גִּלוּי טָבַע הָרָצוֹא וְהַעֲלִיָּה דִּהְנִשְׁמוֹת שאכן קיים בהם בטבעם
אך הוא נעלם ונסתר] הִיא עַל-יָדֵי אֶהֱרֵן דִּוְקָא, כִּי בְּאֶהֱרֵן

(8) ריש פ"ט. (9) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ג ה"י. (10) ירמ' לא, כו. וראה תו"א ר"פ משפטים. ובכ"מ. (11) קהלת ג, כא.
(12) ראה תו"א שם "שהם (נשמות דבי"ע) כמעט כל הנשמות שבדורותינו, כי נשמות דאצילות הן בני עלי' שהם מועטים
כו' אפילו בדורות הראשונים". (13) אוה"ת פרשתנו שם (ס"ע שכו ואילך. שם ע' שלב). סה"מ עטר"ת שם (ע' תעדרו).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מביא לאותה תוצאה של התעוררות הרצון להתקרב לאלוקות. 43
(ג) וממשיך במאמר, הנ"ל של אדמו"ר מהר"ש דצ"ר להבין 44
בדברי המדרש שהקדוש-ברוך-הוא אומר לכל אחד מבני ישראל באם 45
שמרת את גרי התורה אני משמר את גרך הנשמה, מהי 46
שיכותם של התורה ושל הנשמה 47
זה לזה, ועוד צריך להבין מדוע 48
השיכות ביניהם היא כל כך עמוקה 49
ועד שהם תלויים זה בזה. 50
ומבאר זה על-פי מה דאיתא 51
יש, מובא במדרש¹⁶ במקום אחר 52
בזכות מי נבראו אלה תולדות 53
השמים והארץ¹⁷ שכתוב בהם 54
"אלה" ובזכות מי הם עומדים 55
וקיימים, בזכות אלה שמות בני 56
ישראל¹⁸ שגם בהם כתוב "אלה", 57
ואלה בני ישראל עצמם בזכות מי 58
עומדים, בזכות אלה העדות 59
והחקים והמשפטים¹⁹ מצוות 60
ודברי התורה שגם בהם כתוב "אלה". 61
ומשמעות דברי המדרש היא 62
שהפונה דבריא את העולם היא בשביל 63
ישראל, והשלמות דישאל 64
היא על-ידי התורה. דעל-ידי 65
שישראל מקימים הפת"ג 66
מצות שניתנו בתורה, הם 67
מתעלים למדרגה דרגה נעלית 68
יותר מכמו שהם מצד עצמם 69
ללא התורה וקיום המצוות. וזהו 70
הטעם הפנימי לכך מה שהנשמה 71
יורדת למטה לעולם הזה הגשמי 72
ומתלבשת בגוף גשמי בכדי 73
לקיים תורה ומצות, למרות שגם 74
קודם לכן בהיותה בעולמות העליונים 75
היא במצב נעלה ביותר. פי על-ידי 76
קיום התורה ומצות דבר 77
שאפשרי רק בעולם הזה הגשמי ובגוף 78
גשמי מתעלית הנשמה לדרגה 79
גבוהה למעלה יותר מכמו 80
שהיתה למעלה בעולמות העליונים 81
קדם וירידתה למטה לעולם הזה 82
ובגוף גשמי. וזהו הפירוש בדברי 83
84

כתיב¹⁴ פשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן 1
שיורד על פי מדותיו, וענן זקן אהרן לפי משמעותו הרוחנית 2
הפנימית הוא הלכות התורה¹⁵, ועל הקשר בין הזקן לתורה מבואר 3
בלקוטי תורה שהזקן הוא משערת שיש בהן מעט חיות המוח ולכן אפשר 4
לגזור שערות מבלי להכאיב למוח, 5
וברוחניות השערה היא כמשל והחיות 6
שבה היא כנמשל וכך התורה הנקראת 7
"משל הקדמוני" היא כמשל לקדוש- 8
ברוך-הוא שהוא הנמשל כי על ידי 9
לימוד התורה באים להשגה מסוימת 10
בקדוש-ברוך-הוא ועל-ידי 11
התורה, תורה אור¹⁶, השופכת 12
אור על הנשמה ומאירה אותה 13
מתגלה ומאיר טבע העליה 14
דהנשמה (שישנו) והוא קיים 15
בהעלם גם בירידתה של הנשמה 16
למטה והתלבשותה בגוף, וזו 17
המשמעות הפנימית של בהעלותך 18
את הנרות היינו שהנשמות 19
מרגישות את הרצון להתקרב לאלוקות 20
בצורה גלויה. 21
ועל-פי-זה יש לבאר השיכות 22
דמאמר רבתינו ז"ל (המובא 23
במאמר הנזכר של אדמו"ר מהר"ש) 24
אם שמרת את גרי אני משמר 25
את גרך, לבהעלותך את 26
הנרות, וזה גם ההסבר מדוע לא די 27
באזכור הפסוק "גר היר" נשמת אדם" 28
ויש צורך להביא גם את דברי המדרש 29
האמורים פי ענן אני משמר 30
את גרך (שמירת הגר שלא 31
תכבה אלא ימשיך להאיר) הוא 32
שהגר והאור דהנשמה (טבע 33
הרצוא והעליה שלה שקיים בה 34
בהעלם גם לאחר הירידה) יהיה 35
בגלוי, וזה שמירת הגר 36
דהנשמה על מנת להבטיח שימשיך 37
להאיר בגלוי ובצורה מורגשת הוא 38
על-ידי שמירת הגר דתורה, 39
הוא על-דרך הענן 40
דבהעלותך את הנרות שעל- 41
ידי אהרן, תורה שאף הוא 42

(14) תהלים קלג, ב. (15) ראה גם לקו"ת פרשתנו שם (ל, ג). (16) שמו"ר פמ"ח, ב. (17) בראשית ב, ד. (18) שמות א, א. (19) ואתחנן ד, מה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המדרש האמורים שהקב"ה אומר ליהודי אם שְׁמַרְתָּ אֶת נְרִי התורה
2 אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת נֶרְךָ הנשמה, שְׁשִׁמִּירַת הַנֶּר דִּהְנִשְׁמָה היא
3 עַל-יְדֵי שְׁמִירַת הַנֶּר דִּתּוֹרָה כִּינן שְׁדוּקָא עַל התורה וקיום מצוות
4 התורה עַל יְדֵי הִירִידָה לְגוֹף גַּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה הנשמה 'נשמרת' וזוכה
5 להתעלות לדרגה גבוהה ביותר, למעלה
6 מהדרגה בה היתה לפני הירידה למטה.
7 עַד כָּאן בִּיאוּר דְּבָרֵי אֲדוֹמָ"ר מֵהַר"ש
8 בַּמָּאמְרו הַנּוֹכַח. וְעַל כֵּךְ מוֹסִיף הַרְבֵּי
9 ואומר:
10 וְעַל-פִּי מָה שֶׁכָּתוּב בַּמָּאמָר
11 הַנּוֹכַח דְּעֵנִין אִם שְׁמַרְתָּ אֶת נְרִי
12 אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת נֶרְךָ לְפִי
13 הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית הוּא שְׁעַל-יְדֵי
14 קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה
15 מִתְּעִילִית הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה
16 יוֹתֵר מִמָּכּוֹ שֶׁהִיָּתָה קֹדֶם
17 יְרִידָתָהּ, יֵשׁ לוֹמֵר, דְּזֶה
18 שְׁמִקְשָׁר בַּמָּאמָר עֵנִין זֶה שֶׁל
19 הַתַּעֲלוֹת הַנִּשְׁמָה דְּוֹקָא עַל יְדֵי הִירִידָה
20 לְמַטֵּה עִם הַכּוֹתֵב בְּהַעֲלוֹתָךְ אֶת
21 הַנְּרוֹת, הוּא, כִּי אֵכֶן יֵשׁ קֶשֶׁר
22 פְּנִימִי וּדְמִינִי מֵהוּתִי בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים
23 כִּי גַם עֵנִין בְּהַעֲלוֹתָךְ אֶת
24 הַנְּרוֹת הוּא²⁰ הַעֲלִיָּה שְׁנַעֲשֶׂה
25 בְּהַנְשָׁמוֹת לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם
26 מִמָּכּוֹ שֶׁהָיוּ קֹדֶם יְרִידָתָם
27 לְמַטֵּה כְּפִי שִׁיתְבָּאֵר לַהֲלֹךְ.
28 (ד) וּבִאֲוֹר הָעֵנִין בְּפִרְטִיּוֹת
29 יוֹתֵר, יֵשׁ לְהַקְדִּים דִּהְדִּיק
30 וְהַשָּׂאֵלָה בַּמָּאמָר הַנּוֹכַח מִפְּנֵי מָה
31 הֵם [שְׁמִירַת הַנֶּר דִּתּוֹרָה] תְּלִוּיָה
32 וְשְׁמִירַת הַנֶּר דִּתּוֹרָה] תְּלִוּיָה
33 זֶה בְּזֶה עַד כִּדִּי כֵךְ שֶׁהַקְּב"ה אֹמֵר
34 לִיהוּדֵי "אִם שְׁמַרְתָּ אֶת נְרִי" אִי "אֲנִי
35 מְשַׁמֵּר אֶת נֶרְךָ" הוּא, כִּי שְׁמַרְתָּ
36 אֶת נְרִי הוּא לֹא רַק זֶה
37 שֶׁהָאֲדָם "נִשְׁמֵר" בְּמוֹכֵן הַשְּׁלִילִי
38 כְּלוֹמֵר אֲנִי עוֹבֵר חֶסֶד-וְשָׁלוֹם
- עַל צוּרֵי הַתּוֹרָה אֲלֵא שֶׁהוּא "שׁוֹמֵר" אֶת הַתּוֹרָה גַּם בְּמוֹכֵן הַחַיּוּבִי
כְּלוֹמֵר מִקְּיָם אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה²¹, וְלִכְּנֵן מִדִּיק מִפְּנֵי מָה הֵם
תְּלִוּיָה זֶה בְּזֶה כִּי דְּוֹקָא הַקֶּשֶׁר בֵּין קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן חַיּוּבִי לְשִׁמִּירַת
נֶר הַנִּשְׁמָה דּוֹרֵשׁ בִּיאוּר. דְּזֶה שְׁשִׁמִּירַת הַנֶּר דִּהְנִשְׁמָה תְּלִוּיָה בְּזֶה
שְׁאִינוֹ עוֹבֵר חֶסֶד-וְשָׁלוֹם עַל
צוּרֵי הַתּוֹרָה, הוּא דְּבָר מוֹכֵן וְאִינוֹ
מַעֲוֵר שָׂאֵלָה, כִּי כְּשֶׁעוֹבֵר חֶסֶד-
וְשָׁלוֹם עַל צוּרֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה
פָּגַם בְּנִשְׁמָה (כְּדִבְרֵי רַבְּנֵי הוֹקֵן
ב'אֲגָרַת הַתְּשׁוּבָה' שֶׁבִּסְפָּר הַתַּנִּיא פֶּרֶק
ה': "עֲבִירוֹת... הֵן פּוֹגְמִין הַנֶּפֶשׁ כְּנוֹדָע.
וּפָגַם הוּא מַלְשׁוֹן פְּגִימַת הַסִּכֵּן וְהוּא
עַל-דֶּרֶךְ-מִשַּׁל מַחְבֵּל עַב שׁוֹר מִתַּרְי"ג
חֲבִלִים דְּקִים כִּכָּה חֲבֵל הַהִמְשַׁכְתָּ...
כְּלוֹל מִתַּרְי"ג מִצְוֹת וּכְשֶׁעוֹבֵר חֶסֶד
וְשָׁלוֹם עַל אַחַת מֵהֵנָּה נִפְסָק חֲבֵל
הַרְק...") וְהִדִּיק בַּמָּאמָר הוּא
מָה שְׁשִׁמִּירַת הַנֶּר דִּהְנִשְׁמָה
תְּלִוּיָה בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה²² וְעַל זֶה
בֹּא הַבִּיאוּר הָאֲמֹר שֶׁעַל יְדֵי קִיּוֹם
הַתּוֹרָה הַנִּשְׁמָה מִתְּעִילִית. וְיֵשׁ
לְהוֹסִיף, שֶׁהִדִּיק בַּמָּאמָר
אוֹדוֹת הַקֶּשֶׁר בֵּין קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְשִׁמִּירַת
וְעִלִּית הַנִּשְׁמָה הוּא בְּעֶקֶר בְּנוֹגֵעַ
נִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת הַנִּשְׁמוֹת
הַגְּבוּהוֹת הַנִּקְרָאוֹת "זֶרַע אָדָם".
דְּבִנְגוּעַ נִשְׁמוֹת דְּבִרְיָאָה-
יִצְרָה-עֲשִׂיָּה (שֶׁהֵם רַב
הַנִּשְׁמוֹת וּנְקִרָאוֹת "זֶרַע בְּהֵמָה",
כֹּאמֹר) יֵשׁ לוֹמֵר דְּזֶה
שְׁשִׁמִּירַת הַנֶּר דִּהְנִשְׁמָה
תְּלִוּיָה בְּנֶר דִּתּוֹרָה הוּא דְּבָר
מוֹכֵן שְׁאִינוֹ מַעֲוֵר תְּמִיחָה דְּכִינּוֹן
שְׁאֲצֵלָם הַגּוֹף וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית
מַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל הַנִּשְׁמָה,
לִכְּנֵן שְׁמִירַת הַנֶּר דִּנִּשְׁמָתָם
הוּא עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה
וּמִצְוֹת הַפְּעוּלָת אֵל גִּילּוֹי טַעַם הַרְצוֹן

(20) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רכ ואילך. וראה גם ד"ה בהעלותך ה'תשל"ד ס"ב (לקמן ע' שסט). (21) ועפ"ז יומתק לשון המדרש אם שמרת את נרי כו' ואם כבית את נרי, שאין זה כפל ענין, אלא הם שני ענינים. "כבית את נרי" הוא שהאדם עובר ח"ו על מצוות התורה [ואז "אני מכבה את נרך", שנעשה פגם בהנשמה, כדלקמן בפנים], ו"שמרת את נרי" הוא דלא רק שאינו עובר ח"ו אלא שהוא מקיים מצוות התורה [ואז "אני משמר את נרך", שנוסף בהשימור]. (22) ועפ"ז יומתק מ"ש בהמאמר דצריך להבין באם שמרת את נרי אני משמר את נרך, מהו שייכותם כו' – דלכאורה ה' מספיק שיאמר צריך להבין מהו שייכותם כו' ולמה מעתיק עוד פעם לשון המדרש? ויש לומר, שכונתו בזה היא להדגיש שהדיקוק הוא רק ב"אם שמרת" כו' (ולא ב"אם כבית").

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והתשוקה שקיים בכל נשמה, גם בנשמות הנמוכות אלא שהוא בהעלם,
2 בדומה לפעולתו של אהרן בנשמות ישראל על ידי הדלקת הנרות (כנ"ל סעיף
3 ב). ויהיוק והשאלה במאמר הוא בעקר בנשמות דאצילות, ויהיוק והשאלה במאמר
4 דכיון שאצלם הנשמה היא בגלוי, למה צריכים הם לגר
5 דתורה.
- 6 ועל-פי-זה לאחר שהוכח שהדיוק 1 ומצות (כנ"ל סעיף ב), ויהיוק והשאלה במאמר
7 והשאלה במאמר אודות הקשר בין 2 הוא בעקר בנשמות דאצילות, דכיון שאצלם
8 קיום התורה ושמירת הנשמה 3 הנשמה היא בגלוי, למה צריכים הם לגר
9 מתייחסים לנשמות הגבוהות, יש 4 דתורה.
10 להבין כיצד הביאור אכן מיישב את
11 השאלה, כלומר צריך להבין מה 5 ועל-פי-זה צריך להבין מה שכתוב במאמר
12 שכתוב במאמר במענה לשאלה 6 דזה ששמירת הנר דהנשמה היא
13 הווי דזה ששמירת הנר 7 על-ידי שמירת הנר דתורה הוא, כי אלה שמות
14 דהנשמה היא על-ידי 8 בני ישראל, עומדים בזכות אלה העדות והחקים
15 שמירת הנר דתורה הוא, כי 9 והמשפטים, דלכאורה, זה שישאל עומדים
16 אלה שמות בני ישראל, 10 בזכות התורה והמצות הוא ששל-ידי קיום
17 עומדים בזכות אלה העדות 11 התורה ומצות הם מתעלים למדרגה געלית
18 והחקים והמשפטים ונמצא 12 יתרה 23 (אבל הדרגה דנשמות ישראל שמצד
19 שהיוק התורה ומצותיה הם הנותנים
20 כוח וקיום לנשמות ישראל, 13 עצמם, אינה תלויה לכאורה בתורה), ופרוש אם
21 דלכאורה, זה שישאל 14 שמרת את גרי אני משמר את גרף הוא,
22 עומדים ומתקיימים בזכות 15 ששמירת הנר דהנשמה (היינו דרגת הנר
23 התורה והמצות הוא ששל- 16 דהנשמה מצד עצמה 24) הוא על-ידי שמירת הנר
24 ידי קיום התורה ומצות הם 17 דתורה. ויש לבאר זה על-פי מאמר הזהר 25
25 מתעלים למדרגה געלית 18 המובא בתניא 26, דכמו שאור הנר אינו מאיר
26 יתרה 23 מאשר הדרגה של הנשמה 19 ונאחז בפתילה בלי שמן, כן אין השכינה שורה
27 בהיותה למעלה לפני עסקה בתורה 20 על גוף האדם שנמשל לפתילה אלא על-ידי
28 ומצוות בעולם הזה (אבל הדרגה 21 מעשים טובים שנמשלו לשמן. ומבאר בתניא 27,
29 דנשמות ישראל שמצד 22 דהטעם על זה ש(השראת השכינה על גוף
30 עצמם ללא ההתעלות האמורה 23 האדם היא דוקא על-ידי קיום המצות (מעשים
31 אינה תלויה לכאורה 24 טובים), ולא די לו בנשמתו שהיא חלק אלקה
32 בתורה), ופרוש אם שמרת 25 ממעל להיות היא בשמן לפתילה, כי נשמת
33 את גרי אני משמר את גרף 26 האדם, אפילו כשהוא צדיק גמור עובד ה'
34 הוא, ששמירת הנר דהנשמה 27 ביראה ואהבה בתענוגים, אינה בטלה במציאות
35 (היינו ה'שמירה' במובן של עצם 28 לגמרי, רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו.
36 הקיום, לא ההתעלות המיוחדת אלא 29 והמצות שהן פנימיות רצונו יתברך, אין החיות
37 דרגת הנר דהנשמה מצד 30 שבהם דבר נפרד בפני-עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונקבל ברצונו יתברך. ולכן
38 עצמה 24) הוא על-ידי
39 שמירת הנר דתורה ודבר זה
40 שיך דווקא בנשמות נמוכות אבל

(23) וכמ"ש בהמאמר "שע"י תרי"ג מצוות עיי"ז מתעלה האדם כו'". (24) והגם ד"משמר את נרך" הוא שנוסף בה שימור (כנ"ל הערה 21) — הרי ענין השימור הוא שהדבר עצמו נשמר [וע"ד שמרת את נרי, דהגם שענין שמרת הוא לא רק שאינו עובר אלא שמקיים המצוה, מ"מ, אין זה הוספה בהמצוה אלא שמקיים המצוה עצמה]. (25) ח"ג (פ' בלק) קפז, א. (26) פל"ה (מד, א). (27) שם (מד, סע"א ואל"ך).

שבת פרשת בהעלותך, כ"א סיון, ה'תשכ"ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מבלי לייחס לאותה חיות מציאות עצמאית מסוימת. ולכן השָׁרָאֵת
- 2 השְׂכִינָה על גוף הָאָדָם לא יכולה להיות בזכות עצם העובדה שיש
- 3 לו נשמה אלא היא על-ידי קיום המצוֹת דוֹקָא, פי עֲנִין
- 4 המשמעות של השָׁרָאֵת השְׂכִינָה בְּאִיזָה דָּבָר הוא שְׁאוּתוֹ הַדָּבָר
- 5 נִכְלָל בְּאוֹר ה' ומאבד את
- 6 מציאותו העצמית (כמו נר קטן שנכלל
- 7 באבוקה גדולה) וּבִטּוֹל לוֹ
- 8 בְּמִצְיאוֹת לְגַמְרִי בצורה מלאה
- 9 ומוחלטת מבלי שתהיה לו מציאות
- 10 כלשהי משלו, שְׁאֵז דוֹקָא שׁוֹרָה
- 11 ומתגלה ומאיר בו ה' אֶחָד
- 12 כאמור שהשראת השכינה יכולה להיות
- 13 רק כאשר הדבר או האדם שבו השכינה
- 14 שורה יהיה בביטול מוחלט לאלוקות.
- 15 ועל-פי־זה יֵשׁ לְבָאֵר זֶה
- 16 שְׁשִׁמִּירַת הַנֵּר דִּהְנִשְׁמָה היא
- 17 על-ידי שְׁמִירַת הַנֵּר דִּתּוֹרָה,
- 18 פי עֲנִין הַנֵּר והאור דִּהְנִשְׁמָה
- 19 הוא הַבִּטּוֹל שְׁלָהּ²⁸, וּשְׁלָמוֹת
- 20 הַבִּטּוֹל דִּהְנִשְׁמָה (בטול
- 21 בְּמִצְיאוֹת לְגַמְרִי) הוא על-
- 22 ידי קיום המצוֹת דוּקָא ואינו
- 23 יכול להיות בכוחה של הנשמה מצד
- 24 עצמה. וְזֶהוּ שֶׁהַנֵּר דִּהְנִשְׁמָה
- 25 נִקְרָא נֵר (דִּהְאָדָם), וְהַנֵּר
- 26 דִּתּוֹרָה וּמִצְוֹת נִקְרָא נֵר
- 27 (דִּהְקָב"ה), וזאת למרות שבפסוק
- 28 הנשמה נקראת "נר ה'" ולא נר האדם
- 29 כי הַבִּטּוֹל דִּהְנִשְׁמָה (שְׁמֻצָד
- 30 עֲצָמָה ללא קיום המצוות) אֵינוֹ
- 31 בִּטּוֹל בְּתַכְלִית וכאמור שגם צדיק
- 32 העובד את ה' באהבה וביראה עדיין
- 33 יכול להיות בבחינת 'יש' ולכן הנשמה
- 34 נקראת - נֵר דִּהְאָדָם, וְהַנֵּר
- 35 דִּמִּצְוֹת שֶׁהוא פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ
- 36 יִתְבָּרֵךְ ומאוחד בו וכלול בו, דוּקָא
- 37 הוא נֵר דִּהְקָב"ה. ועל-ידי
- 38 שֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם אֶת המצוֹת
- המאוחדות בקב"ה והחיות שבהם היא ללא כל מציאות של 'יש' אלא בתכלית הביטול, נמשך בטול זה גם בנשמה, אני הקב"ה משמר את נרו של האדם.
- ה'תשכ"ט שָׁרָאֵת הַשְׂכִינָה לַחַג הַשְּׁבוּעוֹת.
- דְּנוֹסָף לִזְה שְׁפָרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת (הַתַּחֲלַת הַמֶּאֱמָר) קוֹרִין לְאַחֲרֵי חַג הַשְּׁבוּעוֹת³⁰, נִרְשָׁם בְּהַתַּחֲלַת הַמֶּאֱמָר שֶׁהוא שִׁיף לְדַבּוֹר הַמִּתְחִיל, וַיְדַבֵּר אֲנֹכִי³¹.
- ועל-פי־זה יֵשׁ לוֹמַר, דִּזֶּה שְׁמִבְאָר בַּמֶּאֱמָר שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה עֲלֶיהָ בְּנִשְׁמָה, לעומת מצבה קודם שירדה לעולם הזה, כמבואר לעיל הוא על-דרך העלוי דִּישְׁרָאֵל שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמִתֵּן תּוֹרָה לעומת מצבם לפני מתן תורה, כפי שיתבאר להלן.
- וְהַעֲנִין הוא, דִּהְאֵהָבָה הַטְּבָעִית שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת דְּבוּק בָּה' וְלֹא לִפְרֹד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בָּשׂוּם אֶפֶן אֶפִּילוֹ אם כדי לא להיפרד מהדביקות בקב"ה יש צורך במסירת נפש ממש וויתור על החיים בפועל, הִיתָה אצל בני ישראל גם קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁהָרִי אֵהָבָה זֶה הִיא יְרוּשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ אברהם יצחק ויעקב. ועל-פי מה שֶׁפְּתוּב בַּתְּנַיָא³²

(28) ראה תניא רפי"ט (כד, ב) "הגם שתהי' אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי". (29) והגם שהביטול שנמשך בהנשמה ע"י קיום המצוות הוא למעלה מהביטול דהנשמה שמצד עצמה, מ"מ נקרא בשם שמירה (אני משמר את נרך), דענין השמירה הוא שהדבר עצמו נשמר (כנ"ל הערה 24), כי גם ביטול זה שייך להנשמה, כדלקמן סעיף ט. (30) אלא שיש שנים שקוראין גם פ' נשא לאחר חג השבועות (כבשנה זו – תשכ"ט). וע"ד שפרשת במדבר קוראין לעולם בהשבת שלפני חג השבועות ולפעמים גם פ' נשא. (31) דחג השבועות תרכ"ט (נדפס בסה"מ תרכ"ט ע' קצג ואילך). (32) פיי"ח (כג, ב). וראה קיצורים והערות לתניא שם (ע' ק).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אִישִׁי הָרִי גַם כְּשֶׁהֶאֱהָבָה וְהִרְצוֹן שְׁלֹו הוּא שְׂשִׁילָם וַיִּתְמַלֵּא
וַיִּתְבַּעַר רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקִּבְיָה וְלֹא בִרְצוֹן וְשִׁאִיפָה לְתוֹעֵלֶת
אִישִׁית מִכָּל-מָקוֹם, עֲצָם עֲנִין הָאֱהָבָה וְהִרְצוֹן הוּא מְצִיאוֹת
וְנוֹתֵן בִּיטּוֹי לְמְצִיאוֹת הָאִישִׁית שֶׁל הָאֵדָם הָאוֹהֵב. וְאַמְתִּית עֲנִין הַבִּטּוֹל

שֶׁל הָאֵדָם לְאִלּוּקוֹת הוּא לֹא כֹאשֶׁר

יֵשׁ לוֹ הַתְּעוֹרְרוֹת שֶׁל רְצוֹנוֹת וּרְגִשׁוֹת,
וְלֹו הַנְּעִלִים בִּיּוֹתֵר אִלֵּא בְּעִבּוּדָה
דְּקִבְלַת עַל, כֹּאשֶׁר הָאֵדָם עוֹבֵד אֶת
ה' מִתּוֹךְ גִּישָׁה שֶׁהוּא כְּמוֹ עֶבֶד
שָׂאִין לוֹ שׁוֹם רְצוֹנוֹת אִישִׁים
מִשְׁלוֹ, וְכָל מָה שֶׁעוֹשֶׂה הוּא
מִצַּד עַל הָאֲדוֹן שֶׁמְטֵל עָלָיו,
שֶׁמִּצַּד זֶה הוּא מְכַרְךָ לְקִנְיָם
רְצוֹן הָאֲדוֹן וּבְמוֹכֵן זֶה, הֵינּוּ מִצַּד
מַעֲלַת הַבִּטּוֹל, הַגִּישָׁה שֶׁל הָעֶבֶד
שֶׁמְבַעֵר אֶת הָרְצוֹן שֶׁל אֲדוֹנוֹ בְּלִי
לְהִבִּין וּבְלִי לְחוֹשׁ רִגְשׁוֹת שֶׁל רְצוֹן
לַעֲשׂוֹת זֹאת, הִיא הַנְּעִלִית יוֹתֵר שֶׁהָרִי
הַעוֹשֶׂה בְּקִבְלַת עוֹל בְּטֵל יוֹתֵר
מֵהַעוֹשֶׂה עִם הַבְּנֵה אֹו רִגֵּשׁ.

וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּכִין שֶׁבִטּוֹל
הַמְרַכֵּב לְהָרוּכֵב הוּא לֹא
מִצַּד הָרְצוֹן דִּהַמְרַכֵּב
(שְׁרוּצָה לְהִיּוֹת בְּטֵלָה
לְהָרוּכֵב וּמְרַכֵּב אֵלָיו שֶׁהָרִי
לְמִרְכָּבָה אֵין דַּעַת וְאֵין רִגֵּשׁ) אֵלֵּא
הַבִּטּוֹל שֶׁלָּה הוּא מִצַּד הָרוּכֵב
שֶׁמּוֹלִיךְ וּמוֹבִיל אוֹתָהּ כְּרְצוֹנוֹ, לְכִין
בְּאֵהָבָה הַטְּבַעִית שִׁישׁ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל
בִּירוּשָׁה מֵהָאֲבוֹת הֵן הֵן
הַמְרַכֵּבָה, הָרִי לְמִרוֹת שִׁישׁ בּוֹהַ
רִגֵּשׁ שֶׁל אֵהָבָה לְאִמְחוֹ שֶׁל דְּבַר כְּלוּל
בְּהַעֲלֵם גַּם הַבִּטּוֹל דְּקִבְלַת
עַל שֶׁהוּא הַבִּטּוֹל הַנְּעִלָה בִּיּוֹתֵר,
כֹּאמֹר. וַיִּלְהָעִיר מִמָּאֲמֵר
רְבוּתִינוּ וְיִלְהָעִיר מִמָּאֲמֵר
שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה

זֶה שֶׁהָאֲבוֹת הוֹרִישׁוּ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֵהָבָה זֶה שִׁיף
לְזֶה שֶׁהָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַכֵּבָה³³, הֵינּוּ שֶׁהִדְרָגָה שֶׁלָּהֶם גְּבוּהָה מֵאֵד
וְהֵם בְּחִיַּת הַמִּרְכָּבָה הַעֲלִינָה דְּעִנִּין הַמְרַכֵּבָה הִיא שֶׁהִיא בְּטֵלָה
לְהָרוּכֵב בְּבִטּוֹל מוֹחֲלֵט שֶׁהִיא אֵין לָהּ כָּל רְצוֹן מִשְׁלָה [דְּזֶה שֶׁהִלִּכְתָּ

הַמְרַכֵּבָה (הַסּוֹסִים) הִיא כְּפִי
רְצוֹן הָרוּכֵב וְלֹא בִיטּוֹי לְרְצוֹנוֹת
שֶׁלָּהֶם הוּא לֹא מִפְּנֵי שְׁרוּצִים
שֶׁתִּהְיֶה לָּהֶם שִׁיכוֹת לְהָרוּכֵב
וּכְרִצוֹן לְהַגִּישׁ שִׁאִיפָה שֶׁלָּהֶם (עַל-
דֶּרֶךְ אֵהָבָה הַטְּבַעִית הַנִּלְ
שִׁישׁ בְּכָל יְהוּדִי לְקִבְיָה שֶׁהִיא
הָרְצוֹן שֶׁהוּא יִהְיֶה דְּבוּק
בָּהּ) אֵלֵּא מִפְּנֵי בְּטוֹלָם
לְהָרוּכֵב וּבְלִית בְּרִירָה], וְלִפִּי
הָאִמּוֹר לְעִיל שְׁבִיטוֹל הוּא הַכִּלִּי
לְהַשְׂרֵאת הַשְּׂכִינָה וְגִילּוֹי אִלּוּקוֹת וַיֵּשׁ
לֹמֵר, שֶׁבְּהָאֱהָבָה הַטְּבַעִית
הַבָּאָה בִּירוּשָׁה מֵהָאֲבוֹת הֵן
הֵן הַמְרַכֵּבָה כְּלוּלָה (בְּהַעֲלֵם)
גַּם הָאֱהָבָה שֶׁבְּכַחֲסִינָה
בְּטוֹל³⁴, שֶׁהִיא אֵהָבָה נְעִלִית יוֹתֵר
מֵאֲשֶׁר הָאֵהָבָה הַטְּבַעִית, כִּי הָאֵהָבָה
הַטְּבַעִית הִיא "אֵהָבָה מְסוּתֶרֶת",
וְהָאֵהָבָה שֶׁל הַבִּטּוֹל הִיא אֵהָבָה נִכְרַת
וְנִגְרָשֶׁת, וּמֵהוּת הַבִּטּוֹל הוּא שָׂאִינוֹ
רוּצָה שׁוֹם דְּבַר לְעַצְמוֹ כְּלָל,
וְכָל רְצוֹנוֹ הוּא שִׁיחִיָּה גִלּוֹי
אִלּוּקוֹת בְּעוֹלָם³⁵ וַיִּשְׁתַּשְׁלֵם
הַכְּפִנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם
דְּדִירָה³⁶ לוֹ יִתְבַּרְךָ בְּתַחְתּוֹנִים
שֶׁהַקִּבְיָה יָדוּר וַיִּתְגַּלֵּל וַתִּהְיֶה הַשְּׂרֵאת
הַשְּׂכִינָה לְמַטָּה, בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן.
וַיִּהְיֶה יָדוּעַ³⁷ דִּאֲהָבָה הִיא
הָאֱהָבָה וְהִרְצוֹן דִּהָאֲדָם
(הָאוֹהֵב), כְּלוֹמֵר רִגְשׁוֹת וַתַּחְשׁוֹת
אִישִׁית שֶׁל הָאֵדָם וְלְכִין, כִּיֵּן שֶׁסּוּף
סוּף מְדוּבֵר בְּתַחְשׁוֹה אִישִׁית וּבְרִצוֹן

(33) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. (34) המעלה דאהבה זו על אהבה הטבעית – ראה תניא פמ"א (נז, ב ואילך). ובארוכה – בסה"מ תר"ס ע' קמט ואילך. ובתניא שם (נח, א) דה"א אהבה הטבעית שכלב כל ישראל" היא (לא רק להיות דבוק בו אלא גם) "לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה", ולכן "יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו". (35) בלקו"ת פרשתנו (ל, א) (הובא בסה"מ תר"ס שם)) שאהבה זו היא אהבה דאהרן שלמעלה מאהבה דאברהם. אבל ראה תניא שבהערה הקודמת דענין זה שייך לכל אחד מישראל מצד אהבה המסותרת שבירושה מהאבות. וראה אוה"ת פרשתנו (ע' שלח) "והמשכיל יבין שלא שאברהם לא הגיע למדיגת אה"ר דאהרן ח"ו, אלא זהו כמו שבמ"ת נמשך הכח לישראל שיוכלו להמשיך אוה"ס ע"י מצוות מעשיות מה שלא זכה לזה אברהם". (36) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. (37) ראה לקמן ח"ד ע' יז. (38) שבת פח, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְנִשְׁמַע כו' יצאה בת קול ואמרה מי גִּלָּה לְבָנִי רָז סוד זֶה שיש
2 להקדים נעשה לנשמע, וּמִבְּאֵר על כן בַּחֲסִידוֹת³⁹ דָּוָה שֶׁהִקְדִּימוֹ
3 נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע [שֶׁבִּטּוּל דִּקְבָּלַת על עֲצָמוֹ הוּא בִּטּוּל נַעֲלָה
4 בְּיוֹתֵר, בביטול של האדם לקב"ה מתוך קבלת עול, לא בעקבות הבנה
5 והשגה או רגשות, יש דרגות שונות עד
6 כמה הביטול הוא עמוק ופנימי.
7 והקדמת נעשה לנשמע, כאשר בני
8 ישראל קבלו על עצמם לעשות ולקיים
9 את דברי התורה אפילו לפני ששמעו
10 מה הם הוא ביטול עמוק מאד הנקרא
11 בחסידות **בִּטּוּל לַבַּעַל הָרִצּוֹן**
12 שכן יתכן מצב שבו האדם בטל לרצון
13 מסוים של הקב"ה אבל הוא עדיין
14 נשאר מציאות כלשהי לעצמו, ויתכן
15 שכלפי רצון אחר הוא לא יתבטל, אבל
16 ביטול ל"בעל הרצון" היינו ביטול אל
17 הקב"ה בעצמו באופן שהאדם מבטל
18 את כל מציאותו לחלוטין וממלא
19 הביטול הוא כלפי כל רצון, איוה
20 שיהיה] **הוא על-ידי שבאותה**
21 שעה שאמרו נעשה ונשמע היה אצלם
22 גִּלּוּי אֱהָבָה הַמְּסַתֶּרֶת, הנקראת
23 **רָז** כי היא דומה לסוד שברוך כלל
24 הוא נעלם. ולכאורה נשאלת השאלה:
25 הוסבר לעיל בהרחבה שרגשי אהבה
26 הם ביטוי למציאותו של האוהב ורק
27 קבלת עול ללא רגש, כמו עבר
28 שמקיים את רצון אדונו מפני ההכרח,
29 היא ביטול אמיתי. ואין הדברים עולים
30 בקנה אחד עם האמור כאן שבני
31 ישראל הגיעו לביטול הכי עמוק של
32 הקדמת נעשה לנשמע על ידי גילוי
33 האהבה המסותרת? וכדי להשיב על
34 שאלה זו מוסיף: **וְיֵשׁ לֹאמֵר,**
35 **שֶׁשֵּׂיכּוֹת דִּאֱהָבָה מְסַתֶּרֶת**
36 **(מְצִיאוֹת) לְהַקְדִּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (בִּטּוּל דִּקְבָּלַת על),**
37 למרות שלכאורה יש סתירה בניהם **הוא, כִּי אֱהָבָה הַמְּסַתֶּרֶת היא**
38 **בִּירוּשָׁה מִהָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְּרַכֶּכָה.** ומאחר ששורש האהבה הוּ
39 הוא מהביטול של האבות שהיה ביטול עמוק ונעלה עד כדי כך שהאבות הן
40 "המרכבה" שאין לה שום רצון משלה, לכן אף שלמעשה יש כאן רגש של
- אהבה, אין זו אהבה שסותרת לביטול אלא אדרבה התעוררות והתגלות
האהבה המסותרת היא שגרמה לבני ישראל לומר "נעשה ונשמע" מתוך
ביטול בתכלית]. וּמִנְּהָה מהאמור לעיל שבאמירת "נעשה ונשמע" לפני מתן
תורה היו בני ישראל בביטול כל כך עמוק ופנימי **מוֹכֵן, דִּהְבִּטּוּל**
שֶׁנִּמְשָׁף לְיִשְׂרָאֵל בְּמִתֵּן תּוֹרָה
(לְאַחֲרֵי שֶׁהִקְדִּימוֹ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע) **הוא בִּטּוּל נַעֲלָה**
יֹתֵר גַּם מִהְבִּטּוּל דְּמִרְכָּבָה
שהיה אצלם לפני מתן תורה שהרי
מובן שבמתן תורה נתעלו לדרגה
גבוהה יותר, כפי שיתבאר להלן מהי
ההוספה בענין הביטול שנפעלה במתן
תורה ועדיין לא היתה בבני ישראל
כשאמרו נעשה ונשמע.
(ו) **וְהִעֲנִין הוּא, דְּאֵיתָא** **יֵשׁ,**
מוֹכָב בְּגִמְרָא⁴⁰ אֲמָרוּ עֲלֵיו על
רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׁלֹא הֵנִיחַ
לֹא הוֹתִיר מִבְּלִי לַלְמוּד דְּכָר גְּדוֹל
וְדָכָר קָטָן, דְּכָר גְּדוֹל מַעֲשֶׂה
מִרְכָּבָה, דְּכָר קָטָן הִנְיֹות
דְּאִפְּי וְרָבָא. **וּמִבְּאֵר**
בְּמִאֲמָר⁴¹ הַנּוֹכַח מִשְׁנֵת תְּרַכ"ט,
דְּהִשְׁתַּם שְׁמַעְשָׁה מִרְכָּבָה
נִקְרָא דְּכָר גְּדוֹל הוּא, כִּי עַל-
יְדֵי הַמְּרַכֶּכָה⁴² מִגִּיעַ הָאָדָם
הַרוֹכֵב על הַמִּרְכָּבָה לְמָקוֹם
שְׂאִינוּ יָכוֹל לַהֲגִיעַ לְשֵׁם מִצַּד
עֲצָמוֹ ללא המרכבה, וּכְמוֹ כֵּן
הוּא בְּמִרְכָּבָה הַעֲלִיּוֹנָה,
שֶׁחֵינִית חֵינִית הַקּוֹדֵשׁ הַעֲלִיּוֹנֹות
נוֹשְׂאוֹת ומגביהות ומרוממות אֵת
הַפֶּסֶא⁴³ וְאֵת הָאָדָם העליון
שֶׁעַל הַפֶּסֶא⁴⁴ לְבַחֲיִנַת לֹא
אָדָם⁴⁵ שלמעלה מבחינת "אדם".
וְעַקֵּר הַהֲעֵלָאָה של הכסא ושל
בחינת אדם לְבַחֲיִנַת לֹא אָדָם, הוּא בְּמִרְכָּבָה דְּהָאֲבוֹת (הָאֲבוֹת
הֵן הֵן הַמִּרְכָּבָה), מִרְכָּבָה דְּאֲצִילוֹת שֶׁכֵּן הַמִּרְכָּבָה הַעֲלִיּוֹנָה קִיַּמַת
בְּכָל עוֹלָם לִפִּי עֲנִינוֹ וּמִדְּרַגְתּוֹ וְלֹא דוֹמָה הַמִּרְכָּבָה דְּאֲצִילוֹת לַמִּרְכָּבָה כְּפִי
שְׂהִיא בְּעוֹלָמוֹת שְׁלֵמָה מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת). כִּי הַעֲלִיָּה דְּבַחֲיִנַת אָדָם
לְבַחֲיִנַת לֹא אָדָם שְׁעַל-יְדֵי מִרְכָּבָה דְּכָרִיאָה-עֲשִׂיָּה עֲשִׂיָּה

(39) לקו"ת במדבר ביאור על בשעה שהקדימו (יד, ד). (40) סוכה כח, א. (41) סה"מ תרכ"ט ע' רטז ואילך. (42) בהבא לקמן ראה גם תו"א יתרו עא, ב. ובכ"מ. (43) ראה בחיי עה"פ תרומה כה, יא בשם פרד"א [ספ"ד. וראה ברד"ל שם]. שמו"ר ספכ"ג. במדב"ר ספי"ד. פיוט "והחיות" במוסף לר"ה (בנוסף הקדושה) נוסח אשכנז. (44) ראה יחזקאל א, כו. (45) לשון הכתוב — שמואל"א טו, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הוא פער ומרחק עצום מן הקצה אל הקצה. דענן מרפכה הוא
היציאה מבחינת הגבלה (אדם) לבחינת בלי-גבול (לא
אדם) והמעבר מגבול לבלי גבול הוא עליה גדולה – דבר גדול
(דאמתית ענן הגדלות הוא בדבר שאינו מגבל⁴⁷ כי דבר
מוגבל הרי ככל שיהיה גדול, הרי זו
גדלות יחסית בלבד, לגבי דברים
אחרים קטנים ממנו. ורק דבר לא
מוגבל גדול באמת, בגדלות
אבסולוטית ולא רק יחסית),
ובחיות דאפיי ורפא הוא
להפך, התלבשות רצון
העליון רצונו וחכמתו העליונים של
הקב"ה, בלי גבול, כפי שירדו
ותלבשו בתורה כפי שירדה למטה
בדברים מגבלים וקטנים לעומת
הרצון העליון הבלתי מוגבל – דבר
קטן].

וממשיך במאמר הנזכר עוד
טעם על זה שהחיות דאפיי
ורפא נקראים דבר קטן, כי
התורה דעכשו התורה הנגלית
לנו כעת היא דבר קטן לגבי
פנימיות התורה שתתגלה
לעתיד כאשר הקב"ה יגלה את
סתרי התורה. וגם ישנה סיבה
נוספת לכך שהחיות אפיי ורפא
נקראים "דבר קטן" לפי
שהתורה היא ממש ולבוש
וכיסוי לאור-אין-סוף המלפך
בה שהרי התורה היא רצונו וחכמתו
של הקב"ה האין-סוף כפי שנתלבשה
בענייני העולם הזה. שכל
נקראת התורה בפסוק בשם
משל הקדמוני⁴⁸, שהיא
משל ולבוש לבחינת קדמונו
של עולם⁴⁹ כפירוש רש"י על
הפסוק: "משל קדמונו של עולם",
התורה שהיא משלו של הקב"ה".
ומשל לגבי נמשל הוא דבר
קטן שהרי מובן שהעיקר הוא

העולמות שלמטה מאצילות היא שהאדם שעל הפסא (אדם
דבריא-יציאה-עשיה) מתעלה לדרגא שהיא בחינת לא
אדם לגבי אדם דבריא-יציאה-עשיה היינו לעולם האצילות
שעם מעלתו ביחס לעולמות ב"ע, עדין הוא בכלל העולמות. ועל-ידי
המרפכה והאבות, מרפכה
דאצילות, נעשה העליה
דבחינת אדם דאצילות
לבחינת לא אדם שלמעלה
מאצילות, אריף בחינת "אריף"
אנפין" שב"כתר עליון" שבאין-סוף
שהוא למעלה מארבעת העולמות.
וזהו שמעשה מרפכה נקרא
דבר גדול, כי אדם, זעיר
אנפין, פנים קטנות (כאשר בדרך
כלל הכוונה למידות של עולם
האצילות שלעומת אור האין-סוף
שלמעלה מאצילות יש בהן אור מועט)
הוא בחינת קטנות וצמצום,
ועל-ידי המרפכה הוא בחינת
"אדם" שבקטנות מתעלה לבחינת
"לא אדם" והופך להיות מ"קטן"
אריף, גדול.
והטעם שהחיות דאפיי ורפא
נקראים דבר קטן (אף שהוא
עקר בתורה שבעל-פה) הוא,
כי הלכות התורה נתלבשו
בדברים קטנים, כפי שהולך
ומבאר. דנוסף לזה שהמדות
נתלבשו בדברים גשמיים,
שהם 'קטנים' לעומת ענינים רוחניים
יש בכל מצוה פמה פרי
דינים, דענן ההתחלקות
(פריטים) הוא צמצום והגבלה,
עוד טעם על זה שהחיות דאפיי ורפא נקראים
דבר קטן, כי התורה דעכשו היא דבר קטן לגבי
פנימיות התורה שתתגלה לעתיד. וגם לפי
שהתורה היא ממש ולבוש לאור-אין-סוף
המלפך בה. שכל נקראת התורה בשם משל
הקדמוני⁴⁸, שהיא משל ולבוש לבחינת קדמונו
של עולם⁴⁹. ומשל לגבי נמשל הוא דבר קטן.

(46) בהבא לקמן (בהחצאי ריבוע) ראה ד"ה בהעלותך תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' שמא). (47) דכשואמרים על דבר מוגבל שהוא גדול, הגדלות שלו היא רק לגבי דברים שהם קטנים ממנו, אבל ישנם דברים שהם גדולים ממנו והוא קטן.
(48) שמואל-א כד, יד. וראה פרש"י עה"פ. מכות יו"ד, ב ובפרש"י שם. פרש"י עה"פ משפטים כא, יג. (49) ראה בארוכה תו"א מג"א צח, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וימשיך במאמר עוד באור בזה שהתורה נקראת דבר
2 קטן, שהוא על שם עצם בטול ההלכה היינו דברי התורה עצמם
3 לגבי אור-אין-סוף המלבש בה בהלכה. דכמו שלמוד התורה
4 דהאדם צריך להיות בבטול, תען לשוני של האדם הלומד

תורה אמרתך⁵⁰ דבריו של הקב"ה

נותן התורה, והלומד תורה אינו אומר

דברים מעצמו אלא בעונה אחר

הקורא⁵¹, כמבאר בתורה אור

לרבנו הוקן שכאשר יהודי לומד תורה

אוי "אין הדבור נעשה נפרד אצל האדם

להיות יוצא מפי עצמו כאלו הוא שלו רק

כמו שכתב תען לשוני אמרתך שהתורה

היא אמרתך אלא שלשוני תען כעונה

[חזור] אחר האומר... שהוא ענין גילוי

אור אין סוף למטה כמו למעלה בבחינת

בטול ממש. ומה יתבונן המשכיל ויפול

עליו אימה ופחד בעסק התורה בשומו

ללבו כי [דברי התורה שהוא לומד] דבר

ה' הוא ממש שנאמר למשה מסני".

וכשם שהאדם הלומד תורה מתבטל

כלפי הקב"ה על-דרך-זה הוא

בנוגע להלכות התורה עצמם

שהם בבטול לאור-אין-סוף

המלבש בהם, כדלקמן כפי

שיבאר להלן. [ויש לומר,

דלהפירוש קטן בפשוטו, שדברי

התורה עצמם הם בבחינת "קטנות"

התאר דבר קטן הוא ביהס

לענינים אחרים ומשמעו שלגבי

דברים אחרים גדולים ממנו הוא "קטן".

ולהפירוש הנוכחי קטן על שם

הבטול [על-דרך דברי יעקב אבינו

קטנתי מכל החסדים⁵² שחסדי

ה' גרמו לו להיות עניו ושפל בעיני

עצמו], הקטנות (בטול) הוא בו

עצמו שהתורה עצמה מתבטלת

ומקטינה עצמה לגבי הקב"ה].

וצריך להבין (להפירוש לפי

הפירוש האחרון ש"קטן" הוא על שם הבטול), אם כן מאותה

סיבה עצמה גם "מעשה מרכבה" היה צריך להקרא "דבר קטן" כי הרי גם

מרכבה היא בבטול להרוכב, ואף-על-פי-כן נקראת דבר

גדול ולא "דבר קטן".

1 הנמשל, והמשל אינו אלא אמצעי להגיע לנמשל, ולכן היחס בין המשל
2 (התורה כפי שירדה לעולם) והנמשל (הקב"ה) הוא כדבר קטן לעומת דבר
3 גדול.

4 לכאורה היה מקום לתמוה לשם מה יש צורך בכמה הסברים לכך שהתורה

5 ("הוויות דאביי ורבא") נקראת "דבר

6 קטן" ומה התוספת בהסבר השני לגבי

7 הראשון, מצד תוכן העניין. וכדי להסיר

8 את התמיהה הזו, הולך ומבאר עוד.

9 ויש לומר דלהטעם שהויות

10 דאביי ורבא נקראים דבר

11 קטן מפני שהתורה נתלכשה

12 בדברים קטנים ומוגבלים ולכן יש

13 בהלכות התורה פרטי דינים שונים,

14 כאמור, התאר דבר קטן הוא

15 מצד הלבושים דתורה בהם

16 נתלבשה כדי לרדת למטה והלבושים

17 הללו מכסים על עצם התורה, אבל לפי

18 הביאור הזה התאר "דבר קטן" לא

19 מתייחס אל התורה עצמה. ולכן

20 מוסיף במאמר של אדמו"ר מהר"ש

21 טעם נוסף לכך שהתורה נקראת "דבר

22 קטן" והוא שהתורה דעכשו

23 היא דבר קטן לגבי פנימיות

24 התורה שתתגלה לעתיד-לבא

25 [וגם שהיא דבר קטן ומוגבל

26 לגבי אור-אין-סוף הבטלי מוגבל

27 המלבש בה], דעל-פי טעם

28 זה, התאר דבר קטן הוא

29 (גם) בנוגע לתורה עצמה.

30 [אלא שמעתה, לאחר שהוסבר מה

31 הטעם השני מוסיף על הטעם הראשון

32 יש לבאר לאידך גיסא, מדוע אם כן יש

33 צורך בטעם הראשון ועל כך הולך

34 ומבאר ומה שמביא גם טעם

35 הראשון שהתורה נתלכשה

36 בדברים קטנים ופרטי הלכות,

37 כאמור - והרי לכאורה הטעם השני

38 המתייחס לתורה עצמה הוא טעם חזק

39 יותר, יש לומר, כי בטעם זה מדגש שהחלוק בין הויות

40 דאביי ורבא למעשה מרכבה הוא חלוק מן הקצה אל

41 הקצה, כנ"ל כך שדווקא לפי הפירוש הזה יש בין ה"קטנות" וה"גדלות"

42 פער אמיתי ולא מדובר רק על "קטנות" ו"גדלות" יחסית].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּקְרָא הַבָּאֹר בְּזֶה יֵשׁ לִזְמֶר, דְּהַבְטוּל שְׁנֶקְרָא בְּשֵׁם דְּכָר
 2 קָטָן (בְּדוּמָה לְבִיטוּל שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ שְׁאִמְרָא עַל עֲצָמוּ קְטַנְתִּי), הוּא,
 3 שְׁהוּא בְּטָל לְגַמְרִי וְאֵין בּוֹ שׁוּם מַעְלָה הֵינּוּ שְׁאִינוּ רֹאֵה לַעֲצָמוּ
 4 כָּל חֲשִׁיבוֹת וְשׁוּם יִתְרוֹן שִׁיגְרוּם לֹא תַחֲשׁוּת "גְּדוּלוֹת" כְּלָשָׁה. וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב
 5 בְּאַגְרָת הַקֶּדֶשׁ שֶׁבִּסְפָּר הַתְּנִיָּא
 6 'דְּבֹר הַמִּתְחִיל' קְטַנְתִּי⁵³,
 7 שֶׁהַכּוֹנֵה לַעֲנוּוֹה עַד כִּדִּי כִּךְ שְׁמִשִּׁים
 8 עֲצָמוּ בְּשִׁירִיִּים וּמִתְרוֹת
 9 מִמֶּשׁ כְּדֹבֵר מִיּוֹתֵר לַחֲלוּטִין שְׁאֵין
 10 בּוֹ שׁוּם צִרְף וְהַבִּיטוּל הַזֶּה קִיִּים רַק
 11 בַּהֲלָכוֹת הַתּוֹרָה לִגְבִי אֹרֵי אֵין סוּף
 12 הַמְּלוּבֶשׁ בָּהֶם וְלֹכֵן רַק הֵם נִקְרָאִים
 13 'דְּכָר קָטָן'. וְכִיּוֹן שְׁהַמְרַפָּה
 14 לְמִרוֹת בִּיטוּלָה לִגְבִי הַרוּכֵב הִיא
 15 מְצִיאוֹת מִסּוּיָמָת, וְעַד שְׁלֹשׁ בָּהּ
 16 יִתְרוֹן לִגְבִי הַרוּכֵב וְכִנְיָן
 17 שְׁעַל-יְדֵי הַמְרַפָּה יִכּוֹל
 18 הַרוּכֵב לַהֲגִיעַ לְמָקוֹם שְׁאֵינוּ
 19 יִכּוֹל לַהֲגִיעַ לְשֵׁם מַצֵּד עֲצָמוּ
 20 וְלֹכֵן חַיִּית הַקֹּדֶשׁ הַעֲלִיּוֹנוֹת נוֹשְׁאוֹת
 21 וּמְרומֶמוֹת אֶת הַכֶּסֶס כְּנוֹכַח לַעֲלִי,
 22 וְכַדְבְּרֵי רַבְּנֵי הַזֶּה בְּתוֹרָה אֹרִי: כִּמּוֹ
 23 עַל דֶּרֶךְ מִשַּׁל הַסּוֹס, עִם חַיִּית שֶׁהָרוּכֵב
 24 עָלָיו הוּא הַעֵיָקֵר וְהַסּוֹס הוּא בְּטָל וְטַפֵּל
 25 אֶל הַרוּכֵב עָלָיו מִכָּל מָקוֹם הַסּוֹס מִנְּהִיג
 26 אֶת הַרוּכֵב מִמָּקוֹם לְמָקוֹם עַד מָקוֹם
 27 שְׁאֵין הַרוּכֵב יִכּוֹל לַהֲגִיעַ לְשֵׁם מַצֵּד
 28 עֲצָמוּ, וּמִכָּאֵן שֶׁהַסּוֹס וְהַמְּרַכְבָּה
 29 נַחֲשִׁיבִים "מְצִיאוֹת", לִכֵּן אֵינָהּ
 30 דְּכָר קָטָן. וְאַדְרָבָּה מַצֵּד
 31 הָעֲלִי הַמַּעֲלָה וְהִיתְרוֹן שְׁכַתּוּב,
 32 שְׁעַל-יְדֵי הִיא הָעֲלִיָּה לְבַחֲשִׁינָת
 33 גְּדוּל (אַרִּיף), כִּמּוֹבָאֵר לַעֲלִי
 34 נִקְרָאֵת גַּם הַמְרַפָּה בְּשֵׁם
 35 דְּכָר גְּדוּל. וְהַלָּכוֹת הַתּוֹרָה
 36 שְׁנִתְּלַבְּשׁוּ בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים
 37 [פְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּדָבָר
 38 קָטָן], כִּיּוֹן שְׁדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים
 39 אֵין לָהֶם עֶרְף⁵⁴ יַחַס וְדַמְיוֹן
 40 לְחִכְמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ
 41 הַמְּלַבָּשִׁים בָּהֶם, הָרִי הֵם בְּתַכְלִית הַבְּטוּל, וְלֹא נַחֲשִׁיבִים
 42 "מְצִיאוֹת" וְלֹכֵן נִקְרָאִים דְּכָר קָטָן (כִּמּוֹ "קְטַנְתִּי" שְׁאִמְרָא עַל עֲצָמוּ יַעֲקֹב
 43 אֲבִינוֹ). וְעַל-יְדֵי הַבְּטוּל שְׁכַתּוּב הַלָּכוֹת הַתּוֹרָה עֲצָמוּ, נִמְשָׁף
 44 הַבְּטוּל גַּם בְּאֶדָם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה, וּמִכָּן הוּא מִקְבֵּל אֶת הַכּוֹחַ

שְׁלֵמוֹד הַתּוֹרָה שְׁלֹ יְהִיָּה בְּאֶפֶן דְּתַעֲנֵן לְשׁוּנֵי אֲמֶרְתָּךְ,
 כְּעוֹנָה אַחֵר הַקּוּרָא שְׁהוּא לִימוּד מִתּוֹךְ תַּכְלִית הַבִּיטוּל וְאִימָה וּפְחָד
 (כִּמּוֹבָאֵר לַעֲלִי מְדַבְּרֵי רַבְּנֵי הַזֶּה בְּתוֹרָה אֹרִי).
 וְזֶהוּ וַיִּדְבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמְרָא⁵⁵,
 וּמִבְּאֵר בְּחִסְדִּירוֹת, בַּהֲקִדְמַת
 הַשְּׂאֵלָה שֶׁלְכֹאֲרָה הַמִּילָה "לְאַמְרָא"
 שֶׁבִּסּוּיִם הַפְּסוּק לֹא מוֹבֵנָת כִּי בְּדֶרֶךְ
 כָּלִל מִשְׁמַעָה לִזְמֶר וְלִמְסוֹר לְאַחֲרִים
 וְאִילוּ בַּמֶּתֶן תּוֹרָה כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (וְכָל
 חֲנֻשְׁמוֹת שֶׁבָּכֵל הַדְּרוֹרוֹת) הֵיוּ נוֹכָחִים
 בַּעֲצָמָם אֲלֵא הַבִּיאֹר הוּא שֶׁהַמִּלָּה
 "לְאַמְרָא" מַלְמֶדֶת דְּבִמְתַּן-תּוֹרָה
 נִתֵּן הַכֹּחַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדְּרוֹרוֹת
 שְׁלֵמוֹד הַתּוֹרָה שְׁלֹ הָאֶדָם
 יְהִיָּה בְּאֶפֶן דְּלֹאֲמָר, לַחְזוֹר
 הַדְּבָרִים שֶׁהַקָּב"ה אֹמֵר,
 כִּמּוֹבָאֵר לַעֲלִי שְׁזוּהוּ גַם פִּירוּשׁ הַכְּתוּב
 תַּעֲנֵן תַּחֲזוֹר וְתֹאמַר לְשׁוּנֵי שֶׁל
 הָאֶדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה אֲמֶרְתָּךְ שֶׁל
 הַקָּב"ה, וְכַפִּי שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִי הָרִי כֹאשֶׁר
 הַלּוֹמֵד תּוֹרָה יוֹדֵעַ שְׁאֵינוּ אֹמֵר דְּבָרִים
 מִשְׁלֹ אֲלֵא חֲזוֹר עַל דְּבַר ה' כְּפִי
 שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲרֵי סִינֵי הָרִי זֶה גִּירוֹם לַהֲתַבְטֵל
 אֶל הַקָּב"ה וְלִלְמוּד תּוֹרָה מִתּוֹךְ אִימָה
 וּפְחָד. וְעַדִּין צִרְף לְהַבִּין בְּעִינֵין זֶה
 דְּלִכְאוּרָה, הָרִי גַם לִפְנֵי מִתַּן
 תּוֹרָה הַקְּדִימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה
 לְנִשְׁמָע, דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה
 לְנִשְׁמָע הֵינּוּ שֶׁמִּקְבָּלִים עֲלֵיהֶם
 לַעֲשׂוֹת אֶת רִצּוֹן ה' אֲפִילוּ לִפְנֵי שֶׁהֵם
 יוֹדְעִים מִהוּ הַרְצוֹן הוּא בְּטוּל עֲמוּק
 וּפְנִימִי בִּיּוֹתֵר, בִּיטוּל דְּבַעַל הַרְצוֹן
 כִּי אֵין זֶה בִּיטוּל רַק לִגְבִי רִצּוֹן מִסּוּיִם
 אֲלֵא בִיטוּל מוֹחֲלֵט שֶׁל כָּלִלוֹת מְצִיאוֹת
 הָאֶדָם כִּלְפֵי הַקָּב"ה בַּעֲצָמוּ, בַּעַל
 הַרְצוֹן (כִּמּוֹבָאֵר לַעֲלִי אֲדוּדוֹת מַעֲלָת
 הַבִּיטוּל בְּדֶרֶךְ קְבָלָת עוֹל כְּכַד שְׁאֵין
 לוֹ כָּל רִצּוֹנוֹת מִשְׁלֹ), וְיִמָּהוּ אִם כֵּן
 הַחֲדוּשׁ בְּבִטּוּל דְּלֹאֲמָר
 שְׁנִתְּחַדֵּשׁ בְּמִתַּן-תּוֹרָה לִגְבִי
 הַבְּטוּל דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וְהָרִי אֵין סִפֵּק שֶׁלֹאֲחֹר הַתְּגָלוֹת הָאֵלֻקוֹת בַּמֶּתֶן
 תּוֹרָה נִפְעַל בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל בִּיטוּל עוֹד יוֹתֵר נַעֲלָה מֵאִשֶּׁר הִיָּה בָּהֶם לִפְנֵי מִתַּן
 תּוֹרָה?
 וְהַבָּאֹר בְּזֶה, הַהֲבֵדֵל בֵּין הַבִּיטוּל שֶׁלִּפְנֵי מִתַּן תּוֹרָה לְבִיטוּל שֶׁנִּפְעַל בַּעַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מתן תורה הוא **שֶׁהַבְּטוּל דִּהְקָדְמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע יֵשׁ בּוֹ מַעְלָה**
 2 ויתרון. **דִּהְקָדְמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע** הוא **קְבֵלַת עַל מְלָכוּת,**
 3 **וְעַל-יְדֵי שְׁהָעַם מְקַבְּלִים אֶת עַל מְלָכוּתוֹ נַעֲשֶׂה מְלָךְ** ובמובן
 4 זה המלך זקוק לעם, כביכול והעם הוא המוסיף למלך מעלה ורוממות שלא
 5 קיימים בו מצד עצמו וכיון שכך סוף
 6 סוף אין זה תכלית הביטול **וְעַל-**
 7 **דֶּרֶךְ הַבְּטוּל דְּמִרְכָּבָה,** שאמנם
 8 המרכבה בטלה לרוכב ואין לה רצונות
 9 משלה אבל המרכבה פועלת עילוי
 10 ותוספת ברוכב **שֶׁעַל-יְדֵי הַבְּטוּל**
 11 **דְּהַמְרָכָה לְהָרוּכֵב, עַל-יְדֵי-**
 12 **זֶה⁵⁶ הִיא נוֹשֵׂאת וּמַגְבִּיָּהָ** **אֶת הָרוּכֵב** כמובא לעיל בענין
 13 **אֶת הָרוּכֵב** כמובא לעיל בענין
 14 "חיות הקודש" שבמרכבה העליונה
 15 "שנושאות" ומרוממות את הכסא ולכן,
 16 יחד עם הביטול, המרכבה מוגדרת
 17 "מציאות"]. **וְהַבְּטוּל דְּלֹאמֹר**
 18 **שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמִתְן-תּוֹרָה הִיא**
 19 **בְּטוּל בְּתַכְלִית** שבו העם המתבטל
 20 איננו "מציאות" כלל.
 21 **וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה** כשם שנתבאר לעיל
 22 אודות לימוד התורה הוא **קְבִיּוּם**
 23 **הַמַּצְוֹת, שֶׁבְּמִתְן-תּוֹרָה נִתֵּן**
 24 **הַכֹּחַ שְׁקִיּוּם הַמַּצְוֹת שֶׁל**
 25 **הָאָדָם יִהְיֶה בְּתַכְלִית הַבְּטוּל,**
 26 מבלי שהאדם יראה עצמו ל"מציאות"
 27 כלשהי **הֵינּוּ שְׁקִיּוּם הַמַּצְוֹת**
 28 **שֶׁלּוֹ יִהְיֶה (לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
 29 **כ"מציאות" חשובה קָבֵל עָלָיו עַל**
 30 **מְלָכוּת שָׁמַיִם וְעַל מַצּוֹת,**
 31 **אֶלֶּא) מִפְּנֵי שְׁצוּי הַקֶּבֶץ**
 32 **גּוֹזֵר עָלָיו לְהִיטוֹ כְּפִי הַצְּוִי**
 33 והוא לומד תורה ומקיים מצוות רק
 34 מפני שזהו רצון ה' ללא כל תערוכת
 35 של רצונות משלו, שהרי איננו
 36 "מציאות" כלל. **וְכַמְבָּאֵר**
 37 **בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה⁵⁷ בְּנוֹגַע**
 38 **לַעֲשׂוֹת הַדְּבָרוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּמִתְן תּוֹרָה וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הִיא**
 39 **בְּנוֹגַע כָּל הַצְּוִיִּים שֶׁבְּתּוֹרָה] שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן צְוִי וְגַם**
- בְּלִשׁוֹן עֲתִיד,** וכך מבואר ב'לקוטי תורה' (פרשת במדבר): "בשעת מתן
 תורה הדבור בעצמו גוזר אומר לא תרצח, פירוש לשון עתיד שלא תהא בחינה
 זו נראית לעולם כי העתיד והציווי שניהם משמשין בלשון אחד". כלומר,
 משמעות המלים "לא תרצח" היא גם לשון ציווי ואיסור לרצוח וגם לשון
 עתיד וקביעה שלא יהיה רצח (וראה
 בהערה 85 כאן שהכוונה היא לטבע
 הבריאה אלא שיש לאדם בחירה
 חופשית לבחור היפך טבע הבריאה)
כִּי הַדְּבֹר עֲצָמוֹ גּוֹזֵר עַל
הָאָדָם וְהָעוֹלָם (וּמִכְרִיחַ
אוֹתָם⁵⁸) לְהִיטוֹ כֵּן ולהתנהג על
 פי התורה וזאת משום שבעת מתן
 תורה נפעל ביטול של כל הבריאה
 לקב"ה.
וְיֵשׁ לוֹמֵר דִּהְיִתְרוֹן בְּבְטוּל
דְּקִיּוּם הַמַּצּוֹת בְּאִפֶּן זֶה שכל
 מציאות העולם בטלה לרצון העליון
 וממילא הכול מתנהל על פי התורה
לְגַבִּי הַבְּטוּל דְּקְבֵלַת עַל שעם
 כל מעלתו בכל זאת האדם נחשב עדיין
 ל"מציאות" מסוימת, הוא **בְּשִׁנֵּי**
עֲנִינִים היבטים. האחד **לְפִי**
שֶׁהַבְּטוּל דְּקְבֵלַת עַל הוּא עַל-
יְדֵי שֶׁהוּא האדם **קָבֵל עָלָיו**
לְהִיטוֹ עֲבָדוֹ שֶׁל מְלָךְ מְלָכִי
הַמְּלָכִים הַקֶּבֶץ⁵⁹ וכיון
 שהביטול הוא תוצאה של החלטה
 והתבטלות של האדם הרי הוא עמוק
 ופנימי רק במידה שהאדם מסוגל
 להתבטל ולא מעבר לזה, ואילו כאשר
 האדם והבריאה מתבטלים אל הקב"ה
 מתוך ציווי וגזירת הקב"ה הרי זה ביטול
 הרבה יותר עמוק ופנימי. והשני
וְיִתִּירָה מְזוֹ, שֶׁהַבְּטוּל של קבלת
 עול הנמשל לביטול **דְּעֶבֶד לְאֲדוֹנִי**
[גַּם כְּשֶׁהוּא נוֹלֵד עֶבֶד ולא נהיה
 עבד בגלל החלטה והתבטלות שלו
 מרצונו ומדעתו] **קָשׁוּר עִם מְצִיאוֹתוֹ, שֶׁעֲנִינּוֹ הוּא זֶה שֶׁהוּא**
 "מציאות" המוגדרת **עֶבֶד שֶׁל הָאֲדוֹן⁶⁰, וְהַבְּטוּל בְּאִפֶּן הַנִּלִּי** היינו

(56) ראה תו"א יתרו עא, ב. 57) במדבר שם (יג, ג). וראה גם בהנסמן בהתוועדויות תשמ"ט ח"ג ס"ע 235. 58) היינו שמצד טבע הבריאה מוכרחים להיות כן. אלא שיש להאדם בחירה חפשית לבחור היפך טבע הבריאה. 59) שלכן, גם לאחר שנעשה עבד – אינו בטל כ"כ. ראה לעיל ע' שנו הערה 28. דיש לומר, שזהו הטעם על זה שהשעבוד דעבד שמכרוהו ב"ד הוא שעבוד גדול יותר מהמוכר עצמו. 60) שלכן גם העבד מבין דמי שאינו עבד של אדונו אינו מחוייב לקיים הציוויים שלו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הביטול הנעלה שמתן תורה פעל באדם ובבריאה מצד הציווי והגזירה מלמעלה
 - 2 הוא (לא מצד ענינו של האדם, אלא) שאי-אפשר שתהיה
 - 3 מציאות בעולם הפך צווי הקב"ה⁶¹ וזה, כמובן, ביטול נעלה ועמוק
 - 4 לאין שיעור.
 - 5 ט) והנה הגם שהבטול
 - 6 דלמוד התורה וקיום המצות
 - 7 באפן הנ"ל הביטול מצד הגזירה
 - 8 והציווי שנתחדש במתן תורה הוא
 - 9 בטול בתכלית, מפל-מקום
 - 10 כיון שישאל וקודשא-
 - 11 בריך-הוא כולא חד⁶² כולם
 - 12 אחד, לכן בטול זה אינו שולל
 - 13 את מציאותם ואינו מבטל אותם
 - 14 במובן השלילי של המושג אלא
 - 15 אדרבה זה גופא עצמו הוא
 - 16 מציאותם.
 - 17 וזהו הפירוש הפנימי בדברי המדרש
 - 18 אם שמרת את גרי אני משמר
 - 19 את גרך, דהגם שענין אני
 - 20 הקב"ה משמר את גרך הנשמה
 - 21 הוא שהאדם בא לתכלית
 - 22 הבטול (שלמעלה גם מבטול
 - 23 דמרכבה כמבואר לעיל באריכות
 - 24 אודות תירון הביטול של קבלת עול
 - 25 מלכות שמים לעומת הביטול בבחינת
 - 26 מרכבה), מפל-מקום אין זה
 - 27 שולל את מציאותו אלא
 - 28 אדרבה משמר את גרך ומעניק
 - 29 לנשמה חשיבות רבה (כמבואר לעיל
 - 30 בתחילת סעיף ד לגבי "שמירת" הנר
- באופן חיובי, קיום המצוות, ולא רק באופן שלילי על ידי הימנעות מעבירות).
וזהו גם זה שפרש רש"י על הפסוק בהעלותך את הנרות, שתהא שלהבת עולה מאליה, דהגם שהעליה דהנשמות על ידי הדלקת הנרות של אהרן הכהן, ענין התורה (בהעלותך את הנרות) היא שהם באים לתכלית הבטול, מפל-מקום, הוא באפן ששיך הביטול והעליה לנרות (נשמות) עצמם ופעל בהם עליו, שלהבת עולה מאליה. והינו, והדבר בא לידי ביטוי בפועל בכך שלמוד התורה וקיום המצות הוא מצד אחד בבטול, בלי לתת הדגשה ל"מציאות" של האדם וביחוד עם זה גם בחיות ובשמחה שהם ביטויים של כוחות נפשו, והשילוב הזה נובע מכך שהביטול אינו שולל את מציאות הנשמה ואדרבה הוא המביא אותה להתעלות. וכיון ששמחה פורצת גדר⁶³ ואין לה שום מונע ומעכב, לכן, על-ידי שמחה של תורה ושמחה של מצוה נמשכים מלמעלה ובאים לידי גילוי למטה כל הענינים הרוחניים והגשמיים כלי הגבולות.
- באופן חיובי, קיום המצוות, ולא רק באופן שלילי על ידי הימנעות מעבירות).
וזהו גם זה שפרש רש"י על הפסוק בהעלותך את הנרות, שתהא שלהבת עולה מאליה, דהגם שהעליה דהנשמות על ידי הדלקת הנרות של אהרן הכהן, ענין התורה (בהעלותך את הנרות) היא שהם באים לתכלית הבטול, מפל-מקום, הוא באפן ששיך לנרות (נשמות) עצמם, שלהבת עולה מאליה. והינו, שלמוד התורה וקיום המצות הוא בבטול, וביחוד עם זה גם בחיות ובשמחה. וכיון ששמחה פורצת גדר⁶³, לכן, על-ידי שמחה של תורה ושמחה של מצוה נמשכים כל הענינים הרוחניים והגשמיים כלי הגבולות.

(61) לעיל שם הערה 32, שהביטול דישאל ע"י שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח, א) הוא ביטול נעלה יותר מהביטול שלהם ע"י שהקדימו נעשה לנשמע (וע"ד החילוק דמכר עצמו ומכרוהו ב"ד). וע"פ מ"ש בפנים, הביטול שנמשך במתן תורה הוא ביטול נעלה יותר גם מהביטול דכפה. (62) ראה זח"ג עג, א. (63) ראה בארוכה ס' מאמרי אדמו"ר האמצעי – דרושי חתונה ח"ב ע' תיז ואילך. סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

בס"ד. שיחת ש"פ בהעלותך, כ"א סיון, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1 א. התחלת הפרשה היא "בהעלותך את הנרות" [ועל שם זה נקראת הפרשה כולה בשם "בהעלותך", שמזה מובן שזהו התוכן של הפרשה כולה], ובה מדובר אודות הדלקת המנורה, שצ"ל באופן
- 2 ד"בהעלותך", כפירוש רש"י "שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליו".
- 3 וכן הוא בפנימיות הענינים – כמבואר בלקו"ת¹ בארוכה ש"נרות" קאי על נשמות, כמ"ש² "נר הוי' נשמת אדם", וזוהי עבודת הכהנים – שהם "שלוחי דרחמנא" ו"שלוחי דידן", כב' הדעות שבזה³, ש"אלו
- 4 ואלו דברי אלקים חיים"⁴ – להדליק ולהאיר את נש"י באופן "שתהא שלהבת עולה מאליו".
- 5 אך עדיין צריך להבין דיוק הלשון "בהעלותך", "שתהא שלהבת עולה כו" – כידוע גודל דיוק הלשון
- 6 בתושבע"פ ומכ"ש בתושב"כ – דלכאורה אינו מובן: מה נוגע כאן ענין העלי' – הרי הדלקת הנרות היא באופן שהנר נשאר במקומו, ורק מדליקים אותו ועי"ז הוא מאיר, וא"כ, ה' הכתוב צריך לומר הלשון
- 7 "בהדליקך" או "בהאירך", ולרמזו בלשון זה שצ"ל באופן שיהיו הנרות דולקים ומאירים מאליהם; אבל מה נוגע כאן ענין העלי'?
- 8 ב. ולהבין זה צריך להקדים:
- 9 אע"פ שהקב"ה ברא את כל העולם, ו"שם שמים שגור בפי כל", וכפי שמפרש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵ שזהו מה שאפילו תינוקות קורין להקב"ה "אויבערשטער" או "בורא" ("באשעפער"), שברא את הבריאה
- 10 כולה, מ"מ, אין זה באופן שהכל נעשה כבר ע"י הקב"ה, ואין לאדם מה לפעול בבריאה, אלא הבריאה היתה מלכתחילה באופן שיהי' צורך בעבודת האדם ("אתם קרויין אדם"⁶) – כמ"ש⁷ "אשר ברא אלקים
- 11 לעשות", שפירושו "לתקן"⁸, והתיקון הוא עי"ז שהאדם מגלה את הענינים שברא הקב"ה בעולם.
- 12 – בריאת יש מאין היא אמנם בחיק הבורא בלבד, ואין זה שייך לעבודת האדם, שהרי אפילו אם יתכנסון כל באי עולם לא יוכלו לברוא אפילו יתוש קטן⁹; אבל עבודת האדם היא לגלות את הענינים שישנם בבריאה, שמצד עצמם הם בעולם, וצריך להביאם לידי גילוי.
- 13 ולא עוד אלא שפעולת האדם היא בדוגמת פעולתו של הקב"ה – שהרי איתא בגמרא¹⁰ שיהודי ע"י עבודתו "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", וענין השותפות הוא – כפשוטו – באופן שיש לשניהם חלק שוה, משא"כ כשיש לאחד חלק גדול ולשני חלק קטן, אין זה אמיתית ענין השותפות.
- 14 ג. אך לכאורה אינו מובן איך אפשר לומר שחלקו של איש ישראל הוא בשוה לחלקו של הקב"ה – הרי הקב"ה ברא את העולם מאין ליש, ואילו עבודתם של ישראל אינה אלא בענין גילויי העולם, שאינו בערך לבריאת יש מאין?!
- 15 ובפרט שגדלה ביותר מעלת וחשיבות בריאת הקב"ה – כמובן מסיפור הגמרא במסכת תענית¹¹ אודות
- 16 א' התנאים ש"נזדמן לו אדם אחד שהי' מכוער ביותר אמר לו .. כמה מכוער אותו האיש .. אמר לו ..
- 17 לך ואמור לאומן שעשאני וכו'", והיינו, שאע"פ שלא הי' זה דבר שקר ח"ו, הי' אסור לו לומר זאת,

(8) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.

(9) ראה ירושלמי סנהדרין פ"ו הי"ג. ספרי ואתחנן ו, ה. תנחומא לך לך יב. ב"ר פל"ט, יד. פפ"ד, ד. ויק"ר פי"ט, ב. שהש"ר פ"א, ג (ג). פס"ר פמ"ג, ה.

(10) שבת יו"ד, א. וש"נ.

(11) כ, ריש ע"ב.

(1) ריש פרשתנו.

(2) משלי כ, כז.

(3) יומא יט, סע"א. וש"נ.

(4) עירובין יג, ב. וש"נ.

(5) ראה סה"מ תרפ"ט ס"ע 19 ואילך, ובהנסמן שם.

(6) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

(7) בראשית ב, ג.

כיון שלא הי' צריך להסתכל על החסרון שבו, אלא על המעלה שבו – שנברא ע"י הקב"ה (ולכן הוצרך לענין של תשובה כו')¹².

וכמובן גם מהמבואר בתניא¹³ בדיוק לשון חז"ל¹⁴ "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" – שגם אלו ש"נקראים בשם בריות בעלמא", היינו, שכל מעלתם היא שנבראו ע"י הקב"ה, "צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה כו'", היינו, שגם ביחס אליהם צריך להיות הענין דאהבת ישראל, ועד לאופן ד"ואהבת לרעך כמוך"¹⁵.

וכיון שכל כך גדלה מעלת הבריאה שע"י הקב"ה – איך יתכן שכאשר יהודי פועל בעולם ענין של גילויי ההעלם, אזי נעשה "שותף להקב"ה" במדה שוה?!

ד. והביאור בזה:

כאשר ישנו ענין בהבריאה שהוא בהעלם (בכח) בלבד, אזי חסר בהענין, ולא רק חסרון השלימות, אלא שלא נשלמה תכלית בריאתו – כי, אף שענין זה ישנו בכח, הרי בכח הי' ענין זה גם קודם בריאת העולם, ואילו החידוש שבבריאת העולם הוא בהגילוי מן הכח אל הפועל, החל מגילוי הכחות שלמעלה ע"י הבריאה עצמה, שזוהי תכלית כוונת הבריאה – "בגין דישתמודעון לי"¹⁶, היינו, שתתגלה גדלות הבורא.

וכיון שדוקא ע"י עבודת האדם ("לעשות", "לתקן") נשלמת כוונת הבריאה בענין הגילוי (גילוי אלקות בעולם), הרי לא זו בלבד שעבודת האדם היא באופן של שותפות ("שותף להקב"ה במעשה בראשית") שוה, אלא יתירה מזה – שהוא משלים גם את חלקו של הקב"ה, כיון שדוקא על ידו נשלמת תכלית כוונת הבריאה של הקב"ה¹⁷.

ה. ויובן כל זה במשל הנר:

כל זמן שהנר אינו דולק ומאיר – הרי מובן בשכל הפשוט שאף שישנה מציאות הנר, מ"מ, לא נשלמה עדיין תכלית כוונתו; ורק כאשר דולק ומאיר אזי נשלמת כוונתו – הן בנוגע להמקום שנעשה מואר על ידו, והן בנוגע לעצמו, שע"י שדולק ומאיר נעשית בו עלי', שהרי קודם שדולק ומאיר, הרי הוא בדרגא הכי תחתונה – דומם בעלמא, וכאשר דולק ומאיר אזי מגיע לדרגא הנעלית שלו, כיון שהשלים תכלית בריאתו.

וכן הוא – ובמכ"ש – בנמשל ברוחניות, בנוגע ל"נר הוי' נשמת אדם", שכל זמן שאינו דולק ומאיר, הנה אף שישנו הנר (הכלי) השמן והפתילה, חסר עדיין עיקר ענינו (וכפי שאמר הבעש"ט¹⁸, שיכולה להיות תיבה עם נרות שאינם מאירים כו'). ולכן יש צורך להדליק את הנרות שיהיו מאירים.

ולא עוד אלא ש"צריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה" – לפעול עליו שיגיע למעמד ומצב שאינו זקוק לעזר וסיוע של מישהו אחר, אפילו לא ל"הקב"ה עוזרו"¹⁹ כביכול, כיון ש"למעשה ידיך תכסוף"²⁰ [וע"ד שמצינו בגמרא²¹ שישנם "אבירי לב הרחוקים מצדקה"²², שיכולים להיות "נזונים בזרוע", "בזכות שבידם" .. וקרי להו רחוקים מצדקתו של הקב"ה", אלא שאינם רוצים להשתמש בזה כו']²³, והיינו, שמגיע למעמד ומצב ש"לבי חלל בקרבי"²⁴, ש"אין לו יצה"ר כי הרגו בתענית"²⁵, כמו דוד, ויתירה מזה: כמו אברהם דכתיב בי'²⁶ "ומצאת את לבבו נאמן לפניך", שגם היצה"ר נהפך להיות

(12) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 125.

(13) פל"ב.

(14) אבות פ"א מ"ב.

(15) קדושים יט, יח.

(16) זחר ח"ב מב, ב.

(17) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 283 ואילך.

(18) ראה ס' בעש"ט עה"ר ר"פ תשא בהערה א. וש"נ. וראה

גם שיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ד ס"ד (תורת מנחם ח"מ ריש ע'

110). תורת מנחם חנ"ו ע' 43 הערה 88. וש"נ.

(19) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

(20) איוב יד, טו.

(21) ברכות יז, ב ובפרש"י.

(22) ישע"י מו, יב.

(23) ראה ספרי ופרש"י ר"פ ואתחנן. וראה גם לקו"ש חכ"ד

ע' 30 הערה 23. וש"נ.

(24) תהלים קט, כב.

(25) תניא פ"א (ה, ב).

(26) נחמ"י ט, ח.

- 1 "נאמן לפניך"²⁷, שלכן אינו זקוק לסיוע כלל, ובדוגמת בן שאינו סמוך על שולחן אביו, שזוהי דרגא
- 2 הכי נעלית.
- 3 וכאשר מדליקים את הנרות והם מאירים כו' – אזי באים הנרות לתכלית השלימות והעילוי שלהם,
- 4 והיינו, שנוסף לכך שנשלמת הכוונה להאיר את העולם, הנה עי"ז נעשית שלימות ועלי' בהנרות (נשמות)
- 5 עצמם.
- 6 ובהקדים:
- 7 מבואר בתניא²⁸ ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה להתלבש בעוה"ז וכו' רק
- 8 .. לתקן נפש החיונית והגוף כו'". ולכאורה אינו מובן: איך יתאים זה עם המבואר בכ"מ בדא"ח בנוגע
- 9 לירידת הנשמה שהיא ירידה צורך עלי'?
- 10 אך הענין הוא²⁹ – שכוונת הירידה מלכתחילה היא בשביל בירור הגוף ונה"ב, שגם בשביל זה לבד
- 11 הי' כדאי להוריד את הנשמה; אבל לאחר שהנשמה ממלאה את תפקידה ועבודתה, הרי כיון ש"אין
- 12 הקב"ה מקפח שכר כל ברי"³⁰, מגיע לה "שכר טוב לאין קץ", ולכן יש גם לה "עלי' גדולה ונפלאה
- 13 לאין קץ"³¹.
- 14 ולא עוד אלא שהעלי' שנעשית אצל הנשמה ע"י מילוי תפקידה היא גדולה יותר מהעלי' שנעשית אצל
- 15 הגוף ונה"ב – שהרי הנשמה מגעת להעילוי ד"לאשתאבא בגופא דמלכא"³², שזהו ענין שאינו קיים
- 16 בעולם.
- 17 ו. ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "בהעלותך", "שלהבת עולה כו'", עלי' דייקא – כיון שע"י ההדלקה
- 18 נעשית עלי' בהנר.
- 19 ועל שם עלי' זו נקראת הפרשה כולה בשם "בהעלותך" – כיון שהתכלית של כל הענינים, כמו הענין
- 20 ד"ויהי בנוסע הארון"³³, וכל שאר הענינים שבפרשה, הרי זה הענין ד"בהעלותך" – ענין העלי', שזוהי
- 21 תכלית הכוונה.
- 22 ומזה מובן גם בנוגע להמדליק – שכאשר מדליק את הנר, ועד לאופן "שתהא שלהבת עולה מאלי'",
- 23 אזי נעשית עלי' גם אצלו, והיינו, שכשם שנעשה עילוי בהנר שע"י הדלקתו מגיע הנר לשלימותו (כנ"ל),
- 24 כמו"כ נעשה עילוי אצל מדליק הנר, כיון שפעל שלימות בהבריאה.
- 25 ז. וההוראה מזה:
- 26 בני צריכים להיות "נרות להאיר"³⁴ – לפעול על יהודים נוספים כו'. וכיון שצ"ל "ואהבת לרעך
- 27 כמוך"³⁵, צריך לפעול על חבריו שגם הוא יהי' "נר להאיר" כמותו, והיינו, שהפעולה על הזולת צריכה
- 28 להיות באופן ד"טופח על מנת להטפוח"³⁵.
- 29 ולכן צריכה להיות הפעולה עם הזולת באופן ד"אלה המשפטים אשר תשים לפניהם"³⁶, "כשולחן
- 30 הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"³⁷, והיינו, שלא להסתפק בכך שילמד עמו פעם אחת וכו', באמרו, שכבר
- 31 מילא את שליחותו, אלא צריך ללמוד עמו עד שידע בעצמו כל פרטי הענינים, ובאופן ד"לפניהם",
- 32 שיחדור בפנימיותו להיות הענין שלו ("אן אייגענע זאך") – שזהו ענין שנאמר מיד לאחר מ"ת, שהי'
- 33 באופן של גילוי מלמעלה, ולאח"ז מתחילה עבודת האדם, החל מלימוד התורה (שהרי התחלת כל
- 34 הענינים היא מהתורה), שצריך להיות באופן ד"אלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ומהתורה נמשך
- 35 ענין זה בכל שאר הענינים.

(27) ראה ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.

(28) פל"ז (מח, ב). פל"ח (ג, א).

(29) ראה גם תורת מנחם חכ"ח ע' 258. וש"נ.

(30) ב"ק לח, ב. וש"נ.

(31) לקו"ת פ' ראה כט, א.

(32) זח"א ריו, ב. וראה לקו"ת שם כה, א. ובכ"מ.

(33) פרשתנו יו"ד, לה.

(34) ראה גם תורת מנחם ח"ד ריש ע' 228. וש"נ.

(35) ל' חז"ל – ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.

(36) ר"פ משפטים.

(37) פרש"י עה"פ.

ומובן שהפעולה בזה צריכה להיות באופן של זריזות (כמבואר באגה"ק סימן א"ך טוב לישראל גודל מעלת הזריזות), ומתוך שמחה וסבר פנים יפות – שהרי "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו"³⁸, וכיון שמחשיבו לתלמידו, הרי ירצה להשפיע לו יותר ויותר, ולא יהי' איכפת לו שלאח"ז לא יהי' פלוני זקוק אליו.

והנהגה זו פועלת המשכת כל הברכות, החל מענין האור – ש"מאיר עיני שניהם הוי"ו"³⁹ (כמובא בהקדמת התניא), ועד שמאירים את כל העולם, בדוגמת המנורה שהאירה לא רק את ביהמ"ק, אלא באופן ש"ממנו אורה יוצאה לכל העולם"⁴⁰, ועד ש"הלכו גוים לאורך"⁴¹.

וכאמור בהתוועדות דשבת שלפנ"ז⁴² שפועלים שתהי' שנת אורה, ומאות א' ("אורה") באים לאות ב' – שנת ברכה, ומב' לג' – שנת גאולה, החל מגאולה פרטית מכל הענינים המבלבלים, ומזה באים לגאולה הכללית, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא".]

* * *

ח. בהמשך להמדובר לעיל אודות הענין ד"בהעלותך את הנרות" – הנה:

בהקדמה לזה נאמר "דבר אל אהרן ואמרת אליו", היינו, שציווי זה נאמר לכהנים, ועד שנזכר בפרטיות שמו של אהרן, כהן גדול, עליו נאמר⁴³ "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", והיינו, שנוסף על הבדלת הכהנים מכל שאר בני"י, יש בכהנים גופא ההבדלה של אהרן כה"ג. וא"כ, איך אפשר לומר שעבודה זו נדרשת מכל אחד מישראל?!

אך הענין הוא – כמדובר כמ"פ⁴⁴ שכל ענין שבפנימיות התורה הוא באופן ש"ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"⁴⁵, ועד להלכה בפועל, ובנדו"ד, הרי ההלכה היא ש"הדלקה כשרה בזר"⁴⁶, והיינו, שלא זו בלבד שאין צורך בכה"ג דוקא, הנה עוד זאת, שאין צורך בכהן בכלל, אלא כל אחד מישראל – אפילו מי שנקרא בשם "זר" – יכול להדליק את המנורה.

ט. אמנם, רק הדלקה כשרה בזר, אבל הדישון וההטבה – הוצאת הפתילה הישנה והשמן הנשאר, ניקוי הכלי ונתינת פתילה ושמן חדשים – צ"ל בכהן דוקא⁴⁶.

וענינם בעבודה⁴⁷: דישון המנורה הו"ע "סור מרע", והטבת הנרות הו"ע "עשה טוב".

[ויש לומר, שגם הטבת הנרות הו"ע של סור מרע, כי, כאשר הפתילות אינם חדשים, היינו, שחסר בענין ד"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"⁴⁸, אזי חסר גם בענין דסור מרע, ולכן נאמר הציווי ד"חדשים" בפרשה ראשונה דק"ש ("אשר אנכי מצוך היום"⁴⁹), שענינה עול מלכות שמים, שצ"ל עוד לפני קבלת עול מצוות⁵⁰].

וכיון שכן, יכול יהודי לטעון שהוא יכול להתעסק רק עם יהודי שכבר נמצא במעמד ומצב ד"סור מרע ועשה טוב", היינו, שכבר הי' אצלו ענין הדישון וההטבה, וצריך רק לפעול אצלו ענין ההדלקה, שכשרה בזר; אבל כאשר צריך לפעול על הזולת עצם הענין ד"סור מרע ועשה טוב", דישון והטבה – בשביל זה יש צורך בכהן דוקא.

(45) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, ב. זח"ג

רכא, א. זו"ח קה, א.

(46) ראה רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז.

(47) ראה גם תורת מנחם ח"כ ע' 43 ואילך. וש"נ.

(48) שו"ע אדה"ז אר"ח סס"א ס"ב. וש"נ.

(49) ואתחנן ו, ו.

(50) ברכות רפ"ב.

(38) סנהדרין קה, ב.

(39) משלי כט, יג. וראה תמורה טז, א.

(40) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. ועוד.

(41) ישע"י ס, ג.

(42) שיחת ש"פ נשא ס"ו (תורת מנחם חנ"ו ע' 300).

(43) דברי הימים"א כג, יג.

(44) ראה גם שם ריש ע' 70. וש"נ.

והמענה לזה:

לכל לראש – הרי כל אחד מישראל כהן הוא, שהרי במ"ת נאמר⁵¹ "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", והיינו, שאצל כל אחד מישראל נעשה ענין של כהונה (ויש רק כמה עבודות ש"כהן" כזה אינו יכול לעשותם, אלא יש צורך בכהן ממש, אבל שאר העבודות, כולל גם ענין הנ"ל, יכול לעשות גם "כהן" כזה – כל אחד מישראל, מצד ענין הכהונה שבו).

ונוסף לזה:

הצורך בכהן דוקא הוא רק בנוגע לעבודה בזמן שביהמ"ק הי' קיים, אבל לאחר החורבן, יכול כל אחד מישראל לעשות זאת.

וכמו בענין התפלה, ש"כנגד תמידין תקנום"⁵² – כפי ששייך גם להלכה בנוגע לזמן התפלה, "ערב ובוקר וצהריים גו"⁵³, שצריכה להיות בזמן שבו היו מקריבים את התמידין⁵⁴ – שבזמן שביהמ"ק הי' קיים הוצרכה להיות הקרבת התמידין ע"י כהן דוקא, אבל עכשיו, לאחר שחרב ביהמ"ק, שייך ענין התפלה (שכנגד התמידין) לכל אחד מישראל, ולא זו בלבד שכל אחד מישראל יכול לעשות זאת, אלא הוא חייב לעשות זאת, ובאופן שעל ידו נעשה הענין ד"נשלמה פרים שפתינו"⁵⁵ (כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע⁵⁶ בנוגע לאמירת פרשת הקרבנות), כולל גם הפירוש ד"נשלמה" מלשון שלימות⁵⁷, היינו, שע"י כל אחד מישראל (לאו דוקא כהן) נעשה ענין הקרבנות בכל השלימות שיכולה להיות בענין התשלומין. ועד"ז בנוגע לענינו – שעכשיו, לאחר שחרב ביהמ"ק, שייך גם ענין הדישון וההטבה לכל אחד מישראל, ונדרש ממנו לעשות זאת, ולא לומר שהגדול ממנו יעשה זאת, אלא הוא בעצמו צריך לעשות את כל העבודה, עד להדלקה באופן ש"תהא שלהבת עולה מאליו", שע"ז נעשית העלי' שלו, כנ"ל בארוכה.

*

י. ויש להוסיף ולסיים בביאור דיוק בפירוש רש"י בנוגע ל"מעשה המנורה מקשה גו"⁵⁸:
ובהקדמה – שבפרשתנו נזכר מעשה המנורה בקיצור, אבל בפרשת תרומה⁵⁹ – שבה מסופר אודות עשיית המשכן וכליו – מבואר בארוכה כל פרטי הענינים דמעשה המנורה.
ושם מפרש רש"י: "מקשה", "כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותר בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך".
ולכאורה אינו מובן דיוק הלשון "ומפריד הקנים כו" – שהרי כל ענין הקדושה הו"ע האחדות, היפך הפירוד, ולמה נקט רש"י לשון פירוד, במקום לומר "ומבדיל כו"?
יא. והביאור בזה:

אמרו רז"ל⁶⁰ "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפוזר לבין האומות", כי, בכל מקום ומקום שבו נמצא איש ישראל, ישנם ניצוצות קדושה שצריכים לבררם, ולכן צריכים בני"י לבוא לכל המקומות כדי לברר את ניצוצי הקדושה שנמצאים שם.

אלא שבזמן שביהמ"ק הי' קיים, לא הוצרכו בני"י לילך לכל המקומות שבהם נמצאים ניצוצי הקדושה, כי, מצד תוקף האור כו', הנה גם הניצוצות הרחוקים נתקבצו מאליהם ונתבררו כו'⁶¹; ורק לאחר חורבן

(57) ראה לקו"ת פ' ראה ל, רע"ג. וש"נ.

(58) פרשתנו ח, ד.

(59) כה, לא.

(60) פסחים פז, ב.

(61) ראה תו"א בראשית ו, רע"א. לקו"ת במדבר ד, רע"א.

ובכ"מ.

(51) יתרו יט, ו.

(52) ברכות כו, א"ב.

(53) תהלים נה, יח. וראה ברכות לא, סע"א.

(54) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ט. וש"נ.

(55) הושע יד, ג.

(56) או"ח סוס"א (במהדו"ב).

ביהמ"ק, הנה "מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁶², דכיון שנחסר תוקף האור, אזי צריכים בני"י לילך בעצמם לכל המקומות שבהם נמצאים ניצוצי הקדושה כדי לבררם.

וזהו גם הדיוק "צדקה עשה הקב"ה בישראל כו'" – כיון שניצוצי הקדושה קשורים ושייכים לבנ"י, שלכל אחד מישראל יש ניצוצי קדושה שהוא צריך לברר אותם, וע"י בירורם נעשית השלימות שלו.

וכידוע תורת הבעש"ט⁶³ בפירוש מארז"ל⁶⁴ "התורה חסה על ממונם של ישראל", וכן בנוגע להאיסור דבל תשחית⁶⁵ – דלכאורה מהו חומר ענין ההשחית (שאינו יכול להשתמש וליהנות מהדבר שהשחית) עד כדי כך שנחשב לאיסור מן התורה, כמו כל האיסורים שעל ידם מתנתק מהקב"ה – דכיון שהגיע לידו דבר מסוים, הרי זו הוכחה שניצוץ הקדושה שבדבר זה שייך אליו, שצריך לבררו כו'. – זהו אמנם בלבוש גשמי, אבל בפנימיות יש בו ניצוץ קדושה שצריך לבררו. וכאשר משחית את הדבר, שוב אינו יכול לברר את הניצוץ כו'.

ועפ"ז יובן גם מ"ש⁶⁶ "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם (מלשון גשמייות⁶⁷) בעתם", "גשמיכם" דייקא – דלכאורה הול"ל "גשם" או "גשמים" – כיון שהניצוצות שבדברים הגשמיים שייכים לבנ"י ("גשמיכם"), שהם צריכים לבררם, ועי"ז נעשית השלימות של בני"י.

יב. וכשם שהעבודה בזמן הגלות היא לברר את ניצוצות הקדושה שהתפזרו במקום הפירוד – כן הוא גם בזמן שביהמ"ק הי' קיים (אלא שאז לא היו צריכים לילך למקום הפירוד, כיון שהניצוצות נתקבצו מאליהם, כנ"ל).

והענין בזה – שבמשכן היתה אמנם השראת עצמות אוא"ס כו', אבל בפועל הי' המשכן בעוה"ז הגשמי, ונעשה מדברים גשמיים. וכמבואר בענין תלת הידורין כו', שהם כנגד ג' עולמות ב"ע⁶⁸, עליהם נאמר⁶⁹ "ומשם יפרד", והיינו, שפעולת המשכן היא לפעול במקום הפירוד.

וענין זה מרומז בדיוק לשון רש"י בנוגע למעשה המנורה (שעל ידה נמשך ענין האורה בעולם, כנ"ל ס"ז): "מפריד הקנים כו'", ולא מבדיל כו' – כי:

ענין ההבדלה ישנו גם בעולם האצילות, שעם היותו "עולם האחדות"⁷⁰, יש בו עשר ספירות, "עשר ולא תשע"⁷¹, ועאכו"כ לא פחות מזה, ובודאי לא אחד – שזהו מצד ענין ההבדלה; ואילו ענין הפירוד הוא בעולמות ב"ע.

ודוקא במקום הפירוד צריכה להיות פעולת המשכן ע"י המנורה כו' – "מפריד הקנים", כדי לפעול במקום הפירוד.

וזהו גם הדיוק "מפריד הקנים אילך ואילך" – כי, בנוגע ל"פני המנורה" ("נר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה")⁷², לא שייך ענין של עבודה, ורק במעמד ומצב ד"אילך ואילך", שמורה על ההתפשטות לכיוונים שונים ומנוגדים, צ"ל ענין של בירור ועלי' כו'.

ועוד ענין בזה – שכדי לידע שקיום המצוות הוא מצד קבלת עול, צריכה להיות העבודה בשני קוין מנוגדים, "אילך ואילך", כי, כאשר העבודה היא בקו אחד בלבד, רק בקו החסד, יכול להיות שהסיבה לעשיית החסד היא מצד טבע נפשו (שנולד במזל מסויים כו'); ורק כשרואים שגם כשנדרש ממנו ענין

תער"ב ח"א ע' תמד. ח"ב ע' תתצב. ע' תתקסז. סה"מ תרע"ח ע'

קפג. עטר"ת ע' שפו.

(69) בראשית ב, יו"ד.

(70) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק ח"א פ"ב. וראה גם סה"מ

תרנ"ט (בהוצאה החדשה) ע' סב. וש"נ.

(71) ספר יצירה פ"א מ"ד.

(72) פרשתנו שם, ב (ובפרש"י).

(62) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(63) כש"ט סרי"ח. צוואת הריב"ש סק"ט.

(64) ר"ה כז, א. וש"נ.

(65) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 80. וש"נ.

(66) ר"פ בחוקותי.

(67) ראה גם תורת מנחם חמ"ט ע' 111. וש"נ.

(68) ראה סה"מ תרנ"א ע' קלה. תרס"ג ח"א ע' צב. המשך

- 1 של גבורה, עושה זאת באותה חיות ועריבות, הרי זו הוכחה שעבודתו היא (לא מצד טבעו, אלא) מצד
2 קבלת עול (כמבואר בתורה אור⁷³).
- 3 יג. ענין זה קשור גם עם "צאתכם לשלום" – בנוגע לאלו שלאחרי השבת נוסעים חזרה למקומם.
4 ויה"ר שיהא אצלם הענין ד"שלהבת עולה מאלי" – שנוסף על עבודתם בעצמם, בנוגע לכל מה
5 שקיבלו כאן (ויחזרו ויקבלו בבואם לכאן בשנה הבאה), ישתדלו גם לפעול על הזולת, להאיר במקומם
6 כו', "עד שתהא שלהבת עולה מאלי".
- 7 ובאופן ד"אילך ואילך" – הן בנוגע לאלו שנוסעים מכאן לארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך
8 בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁷⁴, והן בנוגע לאלו שנוסעים מכאן למקום שהקדושה שבו היא פחותה
9 מהקדושה שבמקום זה – שהרי תכלית הכוונה היא להאיר במקום רחוק דוקא; לא במקום ששם ישנו
10 הענין ד"פני המנורה", אלא דוקא "אילך ואילך", שם ממלאים את השליחות של המשלח – כאמור לעיל
11 (ס"א) ש"שלוחי דרחמנא נינהו" – להדליק את ה"נרות" שנמצאים שם, ולהאיר את החושך כו'⁷⁵.
- 12 וכאשר מתנהגים כן, עוזר להם הקב"ה שמצליחים בכל עניניהם, הן בענינים הפרטיים והן בענינים
13 הכלליים.
- 14 ועד שזוכים לביאת משיח, שאז יקויים היעוד "לא יכנף עוד מוריד וגו'"⁷⁶, "כי הוי' יהי' לך לאור
15 עולם וגו'"⁷⁷, בקרוב ממש ובעגלא דידן.
- 16 * * *
- 17 יד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה בהעלותך את הנרות (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).
- 18 * * *
- 19 טו. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע, ישנם כו"כ פסוקים שאפשר להתעכב עליהם, אבל, ישנו
20 פסוק השייך לקאפיטל תהלים המתאים למספר שנתי (והרי "אדם קרוב אצל עצמו"⁷⁸):
21 ובהקדמה – שידוע המנהג⁷⁹ לומר קאפיטל תהלים המתאים למספר השנה שנכנס בה, ולדוגמא:
22 כשנמלאו לו י"ג שנה, מתחיל קאפיטל י"ד. ובנדו"ד הרי זה קאפיטל ס"ח.
- 23 וע"פ הידוע מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸⁰ ע"ד המנהג ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד מקאפיטל תהלים זה
24 (אם יש בו יותר מ"ב פסוקים, אזי לומדים בר"ח האחרון את שאר הפסוקים, ואם יש בו פחות מ"ב
25 פסוקים, אזי חוזרים ולומדים אותם פסוקים) – הנה כיון שנמצאים כבר לאחר י"א סיון, הרי זה שייך
26 לפסוק ב', שבו נאמר: "יקום אלקים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו".
- 27 וכתב האבן-עזרא: "זה המזמור נכבד מאד כו' וזה דומה לדברי משה קומה⁸³ ה'", והיינו, שבקשת
28 דוד "יקום אלקים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו" היא כמו בקשת משה "קומה ה' ויפוצו אויביו
29 וינוסו משנאיו מפניו"⁸³, וכדאיתא במדרש תהלים על הפסוק: "אמר דוד, עשה להם כמו שעשית
30 לראשונים, כשם שאמר לך משה קומה ה' ויפוצו אויביו, כן עשה להם, יקום אלקים יפוצו אויביו"
31 (וכנראה שמקורו של האבן-עזרא הוא ממדרש תהלים זה, שכבר נתגלה בימיו).
- 32 ולכן ידובר עתה אודות פירוש רש"י על פסוק זה.

(73) תולדות יט, ב ואילך.

(74) עקב יא, יב.

(75) ברשימה נוספת: ואין לטעון שרק בהיותו כאן יכול להאיר, אבל לא במקום רחוק; אם הוא סבור שבהיותו כאן הוא מקבל אור – אור שיסודתו בהרי קודש, כפי שנמשך (ללא "ממוצע") ע"י הבעש"ט ורבינו הזקן עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר –

עליו ליקח אור זה ולהאיר על ידו את העולם כולו.

(76) ישע"י ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).

(77) שם ס, כ.

(78) יבמות כה, ריש ע"ב. וש"נ.

(79) סה"ש תש"ד ע' 162. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' נג.

(80) אג"ק שלו ח"ה ע' רמ.

- ובהקדמה – שיש גם פירוש רש"י על התחלת הפסוק: "ויהי בנסוע הארון", ויש על זה קושיית הרמב"ן; אבל זהו ענין שקובע ברכה ומקום בפ"ע, ולא על זה ידובר עתה, כיון שלא נזכר בפסוק שבתהלים.
- וגם לא ידובר עתה על התיבות "קומה ה'" – שרש"י מפרש ש"הי' משה אומר עמוד והמתן לנו כו'", אף שלכאורה הפירוש הפשוט ד"קומה" הוא מלשון קימה (כדברי המפרשים⁸¹: "לעמוד להלחם"), ומנא ל' לרש"י לפרש שהוא לשון עמידה – כי, הדיבור אודות פסוק זה הוא בקשר ובשייכות לפסוק בתהלים, ושם לא נאמר "קומה ה'", אלא "יקום אלקים";
- ולכן ידובר עתה רק אודות פירוש רש"י על התיבות "ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך", שתיבות אלו ישנם גם בתהלים.
- טז. הביאור בפירוש רש"י, "ויפוצו אויבך – המכונסין, וינוסו משנאיך – אלו הרודפים. משנאיך – אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והי' העולם, שנאמר⁸² ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד",
- החילוק בין "אויב" ל"שונא"⁸³, שאצל "אויב" השנאה היא באופן חיצוני, בגלוי ובפועל ("מקיפים אתכם מבחוץ"⁸⁴), ואילו "שונא" מורה על שנאה כבושה בלב, עמוקה יותר, שלכן רודפים להציק כו' ("מחפשים אחר המטמוניות שלכם"⁸⁵). וזהו "משנאיך – אלו הרודפים" (משא"כ "אויבך, המכונסין", ולא "אלו המכונסין", כי לפעמים מתחלקים "אויבך" לכמה מחנות, מצד תכסיסי מלחמה כו'⁸⁶, ורק בגלל שנאמר "ויפוצו", מובן שקאי על "המכונסין").
- ולכן: אף שכבר פירש רש"י על הפסוק⁸⁷ "תהרוס קמין", "ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים על ישראל, וכן הוא אומר כי הנה אויבך יהמיון, ומה היא ההמי', על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו של מקום" – הרי זה רק בנוגע ל"אויבך", שזוהי רק שנאה גלויה בהנהגה בפועל, שיכולה להיות גם בהנהגה נגד רצון ה'⁸⁸; אבל איך יתכן מציאות של "משנאיך", שנאה כבושה בלב כלפי "מי שאמר והי' העולם"? – ועל זה מתרץ רש"י: "משנאיך אלו שונאי ישראל .. שנאמר ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד".
- וה"יינה של תורה", החילוק בין מ"ש בחומש "קומה הוי"⁸⁹, למ"ש בתהלים (כתובים) – "דברי קבלה" ("יקום אלקים"⁹⁰, ללשון רש"י "מי שאמר והי' העולם" (כפי שנמשך בעולם מלשון העלם⁹¹)) –

(86) וכפי שהבן חמש למקרא יודע מהמריבות שבין הילדים, שלפעמים מתכנסים כמה ביחד לריב עם פלוני, ולפעמים המריבה היא ביחיד.

(87) בשלח טו, ז.

(88) וכפי שיודע הבן חמש למקרא בעצמו, שאף שאביו נותן לו כל צרכיו, מזון ולבוש וכו', הרי לפעמים נכשל ועובר על רצונו. וכן בנוגע לרבו, שאף שיודע שיעניש אותו, מ"מ, לפעמים אינו יכול להתאפק כו'. ומזה מבין שיכול להיות כן גם ביחס להקב"ה כו'.

(89) ולהעיר, ששם הוי' קשור עם בחינתו של משה: תפארת – שהן האורות והן הכלים הם משם הוי' (תו"א נח י"ד סע"ב), ולמעלה מזה – חכמה (ראה בארוכה קונטרס בענין בחי' משה רבינו ע"ה (נרדפס גם בלקו"ש ח"ו ע' 244 ואילך). ויש"נ, (ונחנח) מ"ה, הגימטריא דהוי' (במילוי אלפין).

(90) בחינתו של דוד – לקו"ש שבפנים הערה 50.

(91) ואעפ"כ, בפנימיות יש גם בזה הענין ד"קומה הוי'" – ע"ד שמצינו בנוגע למגילת אסתר, שאע"פ שמצד הענין ד"אנכי הסתר אסתיר פני" (וילך לא, יח. וראה חולין קלט, ב) לא נזכר שם הוי' במגילה, מ"מ, נרמז בראשי-תיבות וסופי-תיבות וכו' (ראה פע"ח שער הפורים פ"ו).

(81) ראב"ע עה"פ.

(82) תהלים פג, ג.

(83) ויש להעיר גם בנוגע לתרגום אונקלוס (שקריב אל דרך הפשט), שמתרגם כאן "אויבך" – "סנאיך", ו"משנאיך" – "בעלי דבבך", היפך ממה שמתרגם בדרך כלל "אויביכם" – "בעלי דבביכון", ו"שונאיכם" – "סנאיכון" (ת"א בחוקותי כו, יז), וכן הוא בתרגום לתהלים (אף שאינו תרגום אונקלוס): "אויביו" – "בעלי דבביו", ו"משנאיו" – "סנאיו".

וכן יש להעיר על תרגום אונקלוס בברכת יעקב ליהודה בפסוק (ויחי מט, ח) "ידך בעורף אויבך": "ידך תתקף על בעלי דבבך (ומוסיף) יתבדרון סנאיך", אף שבכתוב נזכר רק "אויבך" ולא "משנאיך".

ובודאי שהמעיינים ומדקדקים כו' יחפשו ביאור על זה.

(84) פרש"י בחוקותי שם.

(85) פרש"י שם. – ושם: "שאיני מעמיד שונאים אלא מכם ובכם .. (ש)הם מחפשים אחר המטמוניות כו'" – שכאן רואים בדרך אגב השייכות להמבואר בחסידות (ראה לקו"ת תצא לו, ג ואילך. ובכ"מ) הענין ד"בבואה דבבואה לית להו" (יבמות קכב, א. ויש"נ), אלא זהו ענין ששייך רק לבני", כבנוד"ד, שענין ה"מטמוניות", "בבואה דבבואה", הוא רק "מכם ובכם".

1 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ג ע' 73 ואילך.

2 * * *

3 יז. המשך הביאור באגרת התשובה פ"ד – נכלל בשיחת ש"פ נשא סט"ז ואילך⁹².

4 יח. המשך הביאור בפרש"י פ' נשא⁹³ – נכלל בשיחת ש"פ נשא סי"ג⁹⁴.

5 * * *

6 יט. בהמשך להמדובר לעיל (סט"ז) בפירוש רש"י על הפסוק "קומה ה' גו' משנאיך גו'" – יש
7 להוסיף ענין הקרוב אל הפשט, אבל בכללות קשור הוא עם חלק הדרוש שבתורה:

8 על הפסוק⁹⁵ "הלא משנאיך ה' אשנא", איתא בגמרא במסכת שבת⁹⁶: "הללו שמטילין קנאה ואיבה
9 ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים". ועד"ז איתא בעירובין⁹⁷ ובמגילה⁹⁸ על הפסוק⁹⁹ "כל משנאי גו'":
10 "אל תקרי משנאי אלא משניאי" (שגורמין .. לשנאות¹⁰⁰).

11 וידוע הכלל¹⁰¹ שהדרשה ד"אל תקרי" היא רק כשיש ראי' מהפסוק גופא ("שיש איזה קושיא המורית
12 כן כו'"), ובנדו"ד: כיון שלא נאמר "שונאי", אלא "משנאי", הרי מובן שבתוכה "משנאי" גופא נכלל
13 כבר הפירוש ד"משניאי". ועד כדי כך, שבמסכת שבת נאמר תוכן הענין בפשטות, ללא "אל תקרי".

14 ועפ"ז יש לבאר מ"ש רבינו הזקן בתניא פרק ל"ב: "ולא אמר דהע"ה תכלית¹⁰² שנהא שנאתים וגו'
15 אלא על המינים והאפיקורסים .. כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת⁹⁶ – דלכאורה אינו מובן למה מציין
16 ל"גמרא ר"פ ט"ז דשבת", הרי אין זה ענינו לציין מראה-מקומות – שכוונתו בזה להדגיש גודל הענין
17 דאהבת ישראל, שענין השנאה שייך רק בנוגע לאלו שהם בבחינת "משנאיך", אבל לולי זאת, אסור
18 לשנאותם.

19 וע"פ דברי הגמרא הנ"ל, הנה גם בפסוק "וינוסו משנאיך" יש לפרש שאין הכוונה לשונאים סתם,
20 אלא לאלו שהם גם משניאים.

21 אמנם, רש"י מפרש "משנאיך" "אלו שונאי ישראל", והיינו, שאינו מחלק בין "שונאיך" ל"משנאיך",
22 כיון שבדרך הפשט אין ראי' והוכחה לכך.

23 ומ"מ הרי זה מתאים עם האמור לעיל (סט"ז) ש"משנאיך" הם אלו שיש בלבם שנאה כבושה כו' –
24 כיון ששנאתם של המשניאים היא עמוקה יותר, עד כדי כך, שפועלים זאת גם אצל הזולת כו'.

25 כ. וענין זה נוגע לכל אלו שהם "רודפי שלום", שלהוטים לדבר עם השונאים על שלום וכו' –
26 שצריכים לידע שלא יצליחו בכך¹⁰³, ופעולתם לא תועיל מאומה, כיון שמדובר אודות "משנאיך אלו
27 הרודפים", שמחפשים תמיד לבטא את שנאתם ולהציק לישראל (שהרי "הלכה היא בידוע שעשו שונא
28 ליעקב"¹⁰⁴), ועד כדי כך גדולה שנאתם, שעושים זאת גם כאשר אין זה כדאי להם כיון שיכולים בעצמם
29 להנזק וליהרג מזה (כמו בתעלת סואץ וכיו"ב), בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים"¹⁰⁵.

30 העצה היחידה היא – "קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך":

31 לכל לראש – "יפוצו אויביך, המכונסין", שלא יוכלו להתכנס ולהתדבר ביניהם, אלא יסתכסכו ויריבו

(92) תורת מנחם חנ"ו ע' 307 ואילך. ורש"י.

(93) ה, ט.

(94) שם ע' 304 ואילך. ורש"י.

(95) תהלים קלט, כא.

(96) קטז, א.

(97) צט, א.

(98) כח, א.

(99) משלי ה, לו.

(100) פרש"י מגילה שם.

(101) של"ה תג, ריש ע"ב.

(102) תהלים שם, כב.

(103) בענין זה נזכר גם מ"ש (משלי כט, יט) "בדברים לא

יִפְסַר עַבְדִּי".

(104) ספרי פרשתנו ט, יו"ד. הובא בפרש"י עה"ת וישלח לג,

ד.

(105) ס' שופטים טז, ל.

- זה עם זה; אחד יאמר יום, והשני יאמר לילה, אחד יאמר כן, והשני יאמר לא. ולאחרי כן – "וינוסו משנאיך, אלו הרודפים", שינוסו למרחק של אלף קילומטרים.
- וכל זה – ללא צורך במלחמות, ואפילו לא הענין ד"הוי" איש מלחמה¹⁰⁶, אלא מספיק רק "קומה הוי'" כדי שתפול עליהם יראה, וע"ד מ"ש¹⁰⁷ "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך", ומצד זה – "וראו ממך".
- כא. ועדיין צריך להבין בנוגע לענין ד"משנאיך": מהי אמנם הסיבה לכך שתהי' לגוי שנאה גדולה כ"כ עד לאופן של היפך הטבע, שלא איכפת לו לסבול מזה, ובלבד להרע לישראל?!
- אך הענין הוא – כהמשך הכתוב⁸² ד"משנאיך נשאו ראש" – "על עמך יערימו סוד":
- איתא במדרש תלים¹⁰⁸: "באין על עמך בשביל שאינם מקיימין את התורה, שנאמר¹⁰⁹ סוד ה' ליראיו". וכיון שהענין "שאינם מקיימין את התורה" הוא היפך הטבע של בני" – שהרי הטבע האמיתי של יהודי הוא לקיים תומ"צ, וכפתגם רבינו הזקן¹¹⁰ שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות, וכיון ש"היא חכמתכם ובינתכם"¹¹¹, אינו רוצה להיות שוטה ולהשלות את עצמו ש"עודנו ביהדותו"¹¹² – הנה כאשר בני" מתנהגים באופן הפכי מהטבע שלהם, הרי זה פועל שגם הגוי מתנהג היפך הטבע שלו, לשנוא את ישראל ולהרע להם, גם כאשר בגלל זה מתבטל ממציותו.
- ולכן יש צורך לפעול שבני" יתנהגו כפי טבעם ויהיו "מקיימין את התורה", ועי"ז תתבטל גם המציאות של "משנאיך", ועד למעמד ומצב שנאמר בהפטרה¹¹³: "ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא וגו'".
- כב. אמנם, גם לפני שפועלים שבני" יקיימו את התורה, צריך להיות הענין ד"קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך".
- המשך השיחה – שישועת בני" צריכה להיות (לא מצד מעלת עבודתם, אלא) בגלל שהאויב ושונא של ישראל הוא "אויביך" ושונאיך" (של הקב"ה), ולכן, "לא לנו ה' .. כי לשמך גו"¹¹⁴, שלא יהי' חילול השם – נכלל בשיחה המוגהת הנ"ל.
- כג. וענין זה קשור גם עם סיום הסדרה:
- בסיום הסדרה¹¹⁵ מסופר "ותדבר מרים .. במשה .. והנה מצורעת .. ותסגר מרים .. והעם לא נסע עד האסף מרים", והיינו, שאע"פ שמאורע זה הי' באשמת מרים, מ"מ, המתינו לה כל בני" ביחד עם השכינה כ"י¹¹⁶.
- ומזה מובן גם בנוגע לבני" – כידוע שבזמן הגלות, ובפרט בקושי הגלות, נקראת כנסת ישראל בשם "מרים", כיון שהשם "מרים" שניתן לה בזמנה הי' קשור עם קושי השעבוד באופן ד"וימררו¹¹⁷ את חייהם"¹¹⁸ – שגם כשנמצאים במעמד ומצב בלתי־רצוי באשמתם כו', ממתין להם הקב"ה...
- וכיון ש"שכינתא בגלותא"¹¹⁹, "עמו אנכי בצרה"¹²⁰ – צריך הקב"ה להוציא את בני" מהגלות, כיון שזה נוגע אליו בעצמו!

(114) תהלים קטו, א.

(115) יב, א ואילך.

(116) ראה ויק"ר פט"ו, ח. מדרש תהלים סוף מזמור כד.

הובא בפרש"י סוף פרשתנו.

(117) שמות א, יד.

(118) ראה שמו"ר רפכ"ו. שהש"ר פ"ב, יא.

(119) ראה זהר ח"א כז, ב. ח"ב ב, ב. ח"ג עה, ב. ועוד. וראה

מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.

(120) תהלים צא, טו.

(106) בשלח טו, ג.

(107) תבוא כח, יו"ד.

(108) באבקר – עה"פ.

(109) תהלים כה, יד.

(110) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום

יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" דיום הש"ק זה

– כא סיון). ועוד.

(111) ואתחנן ד, ו.

(112) ראה תניא פי"ד.

(113) זכרי' ב, טו.

- 1 ולכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו של יהודי, אם הוא ראוי לכך אם לאו – הנה "הוא (הקב"ה) עצמו
2 צריך להיות אוהז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר¹²¹ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
3 ישראל"¹²² (כמדובר פעם בארוכה¹²³), ולהוציא אותו מהגלות, ולאח"כ בודאי יעשו תשובה.
4 ואף שאיתא בגמרא¹²⁴ שצ"ל תחילה תשובה – הנה כשמדובר אודות "שמך הגדול" ו"שכינתא
5 בגלותא", אין לעשות חשבונות!... אלא מאי, יש מאמר בגמרא – הרי כבר אמר פעם הצ"צ¹²⁵ בנוגע
6 לביאת אליהו בשבת ויו"ט, שאף שאמרו¹²⁶ "שאינן אליהו בא לא בע"ש וכו'", הנה כשיבוא אליהו
7 ומשיח, יתרצו את השאלה, וכמו"כ יתרצו את השאלה בנוגע לענין התשובה.
8 ובנוגע לפועל, צריך להתקיים ה"פסק" של דוד המלך: "יקום אלקים ויפוצו אויביו וגו'", וכיון שעל
9 דוד נאמר¹²⁷ "הווי' עמו", "שהלכה כמותו"¹²⁸, הרי כן היא ההלכה, ונעשה כן בפועל ממש, ועד לקיום
10 היעוד "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"¹²⁹, בביאת משיח צדקנו.
11 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

(125) ראה גם תורת מנחם חל"ו ס"ע 316. וש"נ.
(126) עירובין מג, ב.
(127) שמואל"א טז, יח.
(128) סנהדרין צג, ב.
(129) יחזקאל לז, כה.

(121) ישע"י כז, יב.
(122) פרש"י נצבים ל, ג.
(123) שיחת ש"פ נצוי' תשכ"ז סי"ג (תורת מנחם ח"נ ע' 396)
(ואילך). וש"נ.
(124) סנהדרין צז, ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב סיון, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר דוד שי

שלום וברכה!

היום קבלתי מכתבו מט"ו סיון עם הפ"נ המוסגר בו, ואקראהו אי"ה בהיותי על ציון כ"ק
מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

שמחתי לקרוא במכ' אשר נסתדר בדירת חותנו הרה"ח וכו' שי'. ויה"ר אשר השי"ת ינחנו
בדרך הנכונה וימציא לו ההסתדרות המתאימה לפניו בגו"ר, וימצא פרנסתו באופן שיוכל לקבוע
עתים לתורה בנגלה ודא"ח בשופי. וזכות הגדול שבא בחלקו להאיר את העולם כולו ע"י הדפסת ספרי
נשיאינו נשיאי חב"ד, יעמוד לו ולכל ב"ב שי' לחיים ולשלום בגו"ר, חיים מלאים כל טוב ואור של נר
מצוה ותורה אור ומאור שבתורה, ואקוה שיוכל לבשרני בשו"ט בזה וכן מבראות הנכונה של כב"ב
שי'.

בברכת הסתדרות המתאימה בגו"ר בקרוב ממש.

מ. שניאורסאהן

בטח זוכר מה שכתבתי אליו בעוד היותו באשכנז, שיסדר את החשבון, בכדי לברר מה שמגיע
לו בקשר עם ענין ההדפסה, שכפי המסופר לי הנה השקיע בזה הן ממון והן טרחה וכו'. ובמילא
מסופקני ג"כ אם לקח לו שכר טרחה, ובטח יסדר את כל החשבונות כדבעי למהוי, ויודיע המעשה כמו
שהי מבלי להעלים את ההוצאות שהיו בפועל, כן בטח לקח עמדי ע"ח הני"ל ספרים ממה שהו"ל על
ידו, אשר תהי' בזה תועלת נוספת, שעיי"ז יהיו הספרים באה"ק ת"ו.

לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך* כך יג

אבל עפ"י צריך להבין: עיקר מעלתו של משה 29
לגבי כל האדם אשר ע"פ האדמה הוא בענין 30
הנבואה¹⁰, וכמו שמבואר בפרשתנו¹¹ בגודל מעלת 31
נבואת משה רבינו, ועד ש"לא קם נביא עוד 32
בישראל כמשה"¹², והרי נבואה אינה ענין שבא 33
ע"י עבודת האדם, כ"א מעלה ומדרי' נגלית הניתנת 34
מלמעלה, ובוזה אינו שייך לומר דאחר ה' מגלה 35
את הכחות יותר, וא"כ למה ה' משה עניו מאד מכל 36
האדם¹³ גו', בשעה שבענין הכי עיקרי שלו ה' 37
למעלה מכל אדם¹⁴. 38

ב. ויובן זה בהקדים מה דאיתא בסיום מס' 39
סוטה¹⁵. במשנה שם: משמת רבי בטל ענוה ויראת 40
חטא. ובגמרא שם: אמר לי' רב יוסף לתנא לא 41

א. עה"פ¹ "והאיש משה עניו מאד מכל האדם 1
אשר על פני האדמה" דלכאורה אינו מובן כלל: 2
הרי הוא שקיבל תורה מסיני והקב"ה למדו תורה 3
מ' יום ומ' לילה ונתנה לו במתנה², ולפני זה – 4
הוציא את בני' מארמ"צ והקב"ה אמר לו כך 5
יאמינו לעולם³, ואך זה עתה בפרשתנו למדנו שכל 6
זמן שהי' רוצה ה' מדבר עם השכינה⁴, ושמע 7
שיאצילו מרוחו על ע' הזקנים והוא אינו חסר 8
כלום⁵ וכו' – וערכו לכל העם הוא כאומן ליונק 9
וכו'⁶, ואיך שייך שיהי' עניו מכל האדם גו' ?! 10
ומבואר התיירוק⁷, ש"עם היות שידע (משה) את 11
הטוב שלו ואשר הוא גבוה במעלה מכל אדם, 12
ומ"מ ה' עניו מכל אדם, והוא מפני שידע אשר 13
כל עניני מעלותיו אשר בהם הוא גבוה במעלה 14
ומדרי' מכל אדם, הוא מה שניתן לו מלמעלה . 15
וחשב דאילו היו אלו הכחות אצל אחר ה' ג"כ 16
במדרי' ומעלה זו, ואפשר דאחר אם היו לו כחות 17
אלו ה' מגלה את הכחות יותר, ומשו"ז ה' עניו 18
מכל". 19

והנה מהמשך הביאור מובן, שפירוש הנ"ל של 20
"והאיש משה) עניו", אינו שונה מפירושו הפשוט 21
– היינו ההכנעה בפני כל האדם⁸ – אשר ע"כ אינו 22
מסתפק בהביאור בזה "שידע אשר כל עניני 23
מעלותיו . . הוא מה שניתן לו מלמעלה", כי זהו 24
רק טעם לשלילת ההתנשאות במעלתו על הזולת - 25
ומוסיק' "ואפשר דאחר אם היו לו כחות אלו ה' 26
מגלה את הכחות יותר" שזהו טעם המחייב 27
ההכנעה לגבי הזולת. 28

(* וסיום מס' סוטה.

- (1) פרשתנו יב, ג.
- (2) נדרים לח, א. שמו"ר פמ"א, ו. פרש"י תשא לא, יח.
- (3) יתרו יט, ט.
- (4) פרש"י בפרשתנו ט, ז (מספרי).
- (5) שם יא, ז (מספרי).
- (6) פרשתנו יא, יב.

(7) ד"ה וירא העם תש"י (סה"מ תש"י ע' 236). וראה גם ד"ה 1
זכור תרס"ה פ"ח. 2
(8) ראה ר"ח (שער הענוה פ"א בתחלתו): מלת ענוה נגזרה 3
מלי' עני ועינוי שהכוונה הוא ההכנעה כו'. 4
(9) וכדמוכח ביותר מד"ה זכור שם: "טעם העניויות שלו 5
שחשב שאם ה' לזולתו כחות וחוששים שלו ה' מגיע למעלה 6
יותר" (בלי חיבת ואפשר). וגם לא נזכר עד"ז שהכחות וכו' ניתנו 7
לו מלמעלה. 8

(10) ולהעיר מטושו"ע יו"ד סרמ"ב סל"ו.
(11) שם, ד"ח. וראה רמב"ם פ"ז מהל' יסודי התורה ה"ו.
פיה"מ לפ' חלק היסוד הו'. מו"נ ח"ב פל"ח-ט.
(12) ברכה לר, יו"ד.
(13) ועד שהי' עניו מכל האדם גם מא"י (ראה סה"מ תקס"ב
ע' נא. תו"ח שמות קכ, ב).
(14) ראה נדרים (לח, א): אין הקב"ה משרה שכינונו אלא על
גיבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממש (ובשבת (צב, א) א"י בעל
קומה במקום עניו**). אבל אפ"ל שמפני זה ה' משה עניו גם
מצד ענין הנבואה, כי חשב שבאם ה' לאדם אחר כחות אלו, ה' 1
מגלה את הכחות יותר, ובמילא ה' זוכה להשראת השכינה יותר 2
מכמו שהי' אצל משה. כי 3
(א) מעלות אלו אינם ממשכים ומכריחים השראת השכינה, 4
כ"א רק שמסירים המניעות להשראה – שיהי' רצון מלמעלה, אבל 5
לא מצד זה הוא השראת השכינה (ראה מו"נ ח"ב פל"ב ד"ה 6
והדעת השלישי ובלח"מ פ"ז מהל' יסוה"ת). ומשה עצמו יוכיח 7
שלמד תורה לאהרן וכו'. שבשעת הלימוד הרי מובן שלא ה' אז 8
במצב ד"ה אל"ל מנבא" אותו***. ועד"ז כשאמר (בפרשתנו) עמדו 9
ואשמעו (ל' עתיד), כששמע טענות הבאים אליו לדון דינם, 10
וכיו"ב. ואדרבה – מוכרח ההפסק ב"מנבא אותו" בכדי שיוכל 11
למסור נבואתו. ועדמש"נ לאחרי וידבר ה' אל משה גו': וידבר 12
משה אל בני' גו'. 13

(ב) רוב המעלות המנויות בגמרא**** שם (גבור עשיר 1
וחכם**** (ובעל קומה)) הם (לא מעלות שהגילוי שלו הוא 2
ע"י עבודת האדם כ"א) ענינים ומעלות הניתנים מלמעלה. עיי"ש. 3
(15) להעיר ש"נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה . . דף 4
ליום דף ליום" (היום יום ע' נא) ומסיימים בערב שברעות, 5
דאזלינן מיני'. 6

(* להעיר מתוד"ה ואין – יבמות (סא, א) "דעכו"ם בכלל האדם 1
גינהו". 2
(**) ראה לקולו"צ (אגרות ט"ע תא ואילך) על השינויים שבין מס' 3
נדרים, שבת ורמב"ם פ"ז מהל' יסוה"ת בתחלתו. 4
(***) רמב"ם שם. 5
(****) משא"כ ברמב"ם שם (ראה בכס"מ ולח"מ שם). 6
(*****) ראה מפרשים עה"פ אל יתעלל חכם גו' (ירמי' ט, כב). 7

27 שפיר ס"ל שענוה בטלה ולא יר"ח הפחותה
28 ממנה²⁰.

29 ולפ"ז נאמר, שפלוגתת ר"י ור"נ – "לא תיתני
30 ענוה" או "לא תיתני יראת חטא" – תלוי במחלוקת
31 הנ"ל: ר"י דקאמר שיראת חטא בטלה ולא ענוה,
32 היינו משום דס"ל שיראת חטא גדולה מענוה; ור"נ
33 דקאמר שבטלה רק ענוה, ס"ל להיפך שענוה נעלית
34 יותר מיראת חטא.

35 אבל קשה לומר כן:
36 (א) אף שלא ראינו אינו ראי' – בכ"ז הרי לא
37 אשתמיטת' בשום מקום לומר שר"י ור"נ פליגי
38 בפלוגתא שכבר נחלקו בה קודמיהם – רפב"י
39 וריב"ל.

40 (ב) מצינו שר"נ הי' מחסידי בבלי²³ ור"י הי'
41 סיני²⁴ שהוא סדר הלימוד דבני מערבא²⁵ – ולפי
42 הנ"ל ה"ה בהיפך: רב יוסף דס"ל שרק יר"ח בטלה,
43 נקט בשיטת הבבלי, ורב נחמן דסבר שרק ענוה
44 בטלה – כדירושלמי²⁶!

45 מובן שאין הכרח לומר ששיטת לימודו של ר"י
46 (בהיותו סיני) היא לעולם לפי הירושלמי, ושיטת
47 ר"נ (מחסידי בבלי) – כולה לפי הבבלי (שהרי

1 תיתני ענוה דאיכא אנא, אמר לי' רב נחמן לתנא
2 לא תיתני' יראת חטא דאיכא אנא.
3 וצריך להבין:

4 (א) שניהם, ר"י ור"נ, היו בדור אחד¹⁶, ומסתבר
5 שכל אחד מהם הכיר במעלות של חברו ונכמו
6 שמצינו, שר"י אמר על ר"נ "דרשינהו להני קראי
7 כסיני"¹⁷, ור"נ קרא את ר"י בשם "סיני"¹⁸ וא"כ
8 למה נקט כ"א מהם מעלת עצמו בלבד, ולא אמרו
9 להתנא לא תיתני את כל הבבא של "בטלה ענוה
10 ויראת חטא" כי ישנן מעלות אלו בהם? ואם
11 במעלת עצמו מדבר – עאכ"כ שידבר ויפרסם
12 מעלת חברו.

13 (ב) מאחר שכ"א אמר "לא תיתני" דבטלה רק
14 לגבי מעלה אחת (ולא קאמר לא תתני כל הבבא
15 דמשמת רבי), מכלל שסברי שהשני' בטלה – יר"ח
16 לר"י וענוה לר"נ –

17 והלא שנינו בברייתא דרפב"י¹⁹: "ענוה מביאה
18 לידי יראת חטא", והיינו שע"י ענוה באים למדה
19 יותר נעלית: יראת חטא, א"כ יקשה לר"נ איך
20 אפשר שהמעלה הפחותה (ענוה) בטלה (משמת
21 רבי) בה בשעה שהמעלה החשובה ממנה (יראת
22 חטא) לא בטלה²⁰?

23 ג. לכאורה הי' אפשר לתרץ שר"נ קאי בשיטת
24 ריב"ל²¹ שענוה גדולה מיראת חטא, ובשיטת
25 הירוש' שקלים שסתם (לפי גירסת התוס'²²)
26 ש"יראת חטא (קודמת ו)מביאה לידי ענוה", ולכן

(16) וגם לדעת התוס' (גיטין לב, ? ד"ה אנא לא צריכנא. ושו"ן)
דסתם ר"נ אינו ר"נ בר יצחק (כדעת רש"י שם) כ"א ר"נ בר יעקב,
הרי היו בדור אחד. ראה ב"ב נו, ב. יבמות סו, ב. גם י"ל דכאן
לכ"ע הוא רנב"י ע"פ שבת (קנו, ב.). וכ"ה גרסת העץ יוסף (בע"י
סוף סוטה) – ר"נ בר יצחק. וראה עיון יעקב שם (וראה סדר
הדורות סדר תנאים ואמוראים ערך ר"נ בר יצחק).

לכאורה אפשר להוכיח דר"נ כאן הוא ר"נ בר יצחק מזה
שמקדים ר"י לר"נ (ור"י בר יעקב הרי הי' זקן מר' יוסף), אבל
אינו מוכרח, כי י"ל, דאזיל בסדר המשנה משמת רבי בטלה ענוה
(ואח"כ) ויראת חטא.

(17) קדושין כ, ב. ערכין ל, ב. וראה מהרש"ל קדושין שם,
שצ"ל ר"נ סתם. דאל"כ קשה לשיטת התוס' (המובאת בהערה
הקודמת).

(18) עירובין ל, א (לגירסת מהרש"ל שם). מו"ק יב, א. והיינו
לדעת רש"י (ראה בהערה 16, וראה בהנסמן לקמן הערה 23)
סתם ר"נ הוא ר"נ בר יצחק (משא"כ לדעת התוס'. וראה סדה"ד
סדר תנאים ואמוראים ערך רב נחמן).

(19) ע"ז כ, ב. ובכמה נוסחאות היא גם במס' סוטה במשנה
או ברייתא (וראה מהרש"א ותויו"ט סוף מס' סוטה).

(20) ראה עץ יוסף בעין יעקב סוף מס' סוטה.

(21) ע"ז שם.

(22) ע"ז שם, ד"ה ענוה. בירושלמי שלפנינו (שקלים פ"ג ה"ו)
ענוה מביאה לידי יראת חטא. וכן הובא ברי"ף ע"ז שם
מירושלמי. וראה רי"ף שם בגירסת גמ' שלנו א"ר פנחס בן יאיר
כו' יראת חטא מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי כו' ופליגי
דריב"ל דאמר ענוה גדולה מכולן.

(23) פרש"י מגילה כח, ב. וראה פרש"י שם ד"ה הי צנא מלא
סיפרי (שאמר ר"נ): "אינו אלא כסל שמילאו ספרים ואין מבין
מה בתוכה. . . טעמי משנה כו'". שמוזה שביטל ענין צנא מלא
סיפרי כו' משמע שלימודו (של ר"נ) הי' באופן "להבין טעמי
משנה כו' ולתורצה כו'". (ראה לקו"ש ח"ב ע' 122 ואילך
ובהערות שם שהו"ע התריפות ועוקר הרים) – שהוא אופן
הלימוד דתלמוד בבלי, ראה בהערה 25 ובהנסמן שם.

(24) סוף מס' ברכות והוריות.
(25) כמובן מזה דשלחו (מא"י) סיני עדיף (ברכות והוריות
שם). ובירושלמי (סוף הוריות) דסודרן קודם לפילפלן (ראה פני
משה ומראה הפנים שם. וראה פרש"י בסוף הוריות ד"ה סיני
עדיף "משנה ובריות דסודרן לו כו'"). וכנראה גם מזה שבבבלי
(הוריות שם) נשארה האיבעי' (חריף ומקשה או מתן ומסיק)
בתיקו ולא קבלו מה דשלחו (מא"י) סיני עדיף (ראה הערה
בסה"מ תש"ח ע' 123). משא"כ בנוגע להירושלמי הרי שלחו
דסיני עדיף, ומסיק בירושלמי דסודרן קודם לפילפלן. ולהעיר
מפי' הר"ח (סנה' כד, א) לבמחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי.
וראה מקומות שבהערה 56.

(26) ולגירסת הרי"ף (הובא לעיל הערה 22) מובן, כי ר"נ סובר
כהבבלי, ור"י – כהירושלמי.

וזהו גם מה ש"קרי רב יוסף אנפשי" ורב
תבואות בכח שור³¹:

כמו שה"רב תבואות" אינן באות וצומחות
מה"כח שור" – אלא מן כח הצומח שבארץ, ע"י
הזרע שנזרע בה וכו' – והשור הוא רק אמצעי, ע"י
כחו בא לפועל כח הצומח שבארץ ומצמיח רב
תבואות.

ועד"ז מה שאמר ר"י על עצמו, "שיש בידו
חבילות של משנה"³¹ ("מרי חטיא"²²), הוא אינו
אלא אמצעי שע"י באו לפועל הכחות שניתנו לו
מלמעלה.

ה. אך עדיין אינו מובן:
התורה שלומדה ה"ה מצילה מיצה"ר, שלא
יכשילנו לחטא³², והרי מעלה זו שהיתה בר"י –
אדם שמור מן החטא – לא באה מהכחות שניתנו
לו מלמעלה

[שהם רק מאפשרים לאדם להגיע לדרגת
"סיני", אבל לא שהם העושים³³ שיהי' שמור מן
החטא],

כ"א מצד עבודתו הוא שלמד, ועד שנעשה סיני
– וא"כ איך הי' ר"י "עניו" בשעה שידע שבכח
עבודתו נתעלה לסוג אדם השמור מן החטא³⁴
שהרי אין אומרים שצ"ל עניו מכל הבהמה כי
אילו ניתנו לה כוחות אלו היתה מגלה את הכחות
יותר?

וי"ל: מה ש[לימוד] התורה מציל מן החטא
(לדעת ר"י), אין הכוונה שהתורה (נלמדת באופן
נעלה כ"כ עד ש)פועלת שינוי בהלומד, היינו שהוא

(32) ראה דעת רב יוסף בסוטה כא, א. וראה פרש"י שם.

(33) להעיר מהחילוק דכחו וכח כחו (ב"ק יח, א. ובכ"מ).

(34) ע"ד זה שיצאו רוב שנותיו ולא חטא שוב אינו חוטא
(יומא לח, סע"ב – דכפשוטו הטעם דהרגל נעשה טבע), זה
שעשה יצה"ר טוב או שאין לו יצה"ר (ירוש' ברכות בסופה. וראה
תניא פט"ו). וברמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ב) ויעיד עליו יודע
תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם – וידוע הצד השווה
שבתשובה תורה ותפלה (בארוכה בלקו"ב לתניא ח"ב ע' פד סעיף
ב ואילך).

(*) וכדמוכח גם מזה שבכ"מ בחסידות (ראה – וג"כ לאדהאמ"צ –
תו"ח שמוות קכ, ב. ד"ה זכור שם. ובכ"מ) הובא גם הלשון שפלות בענין
הענוה של משה. (וראה גם סה"מ תשי" שם: שפלות מצד כ" שפלות
דענוה). וי"ל שהכוונה בזה לומר שהחזיק א"ע למטה מכל אדם (ראה
לעיל סעיף א).

(**) וראה פרש"י עה"פ (ישעי' כט, יט) ויספו עניים בה' שמחה. ד"ה זה
תשי" (סה"מ תשי" ע' 237 ואילך).

1 שניהם היו בבבל) – אבל לאידך גיסא, דוחק לומר
2 שתהא פלוגתתם באופן של מוחלפת השיטה בין
3 ר"י ובין ר"נ.

4 ד. ויובן זה בהקדים הקושיא הידועה במאמר
5 ר"י "לא תיתני ענוה דאיכא אנא": זה גופא שר"י
6 משתבח במדת הענוה (וכפרש"י "שאני ענוותן"²⁷)
7 הוא היפך הענוה²⁸?

8 והביאור בזה: "אין פי" עניו כמו שהעולם
9 סוברים שפי' הוא לשון שפלות, כי שפלות הוא מה
10 שיודע ומכיר ערכו ושפלותו שהוא שפל אנשים
11 כו'²⁹, והיינו, מי שהוא באמת מושלל ממעלות
12 (או שישנן בו, אלא שאינן ידועות לו)³⁰;

13 אולם העניו באמת הוא (כמו שנת"ל במדת
14 הענוה שהי' אצל משה) איש המעלות והוא יודע
15 ומכיר את ערכו – וביחד עם זה אינו מתגאה בהן
16 כלל וכלל ואינו מחזיק טובה לעצמו²⁷, והטעם הוא
17 (כמו שנת"ל ס"א), לפי שידוע הוא שהכחות
18 והחושים הנעלים שלו כולם ניתנו לו מהקב"ה,
19 ועושה חשבון בנפשו ש"אילו היו אלו הכחות אצל
20 אחר הי' ג"כ במדרי' ומעלה זו, ואפשר דאחר אם
21 הי' לו כחות אלו הי' מגלה את הכחות יותר",

22 ועד"ז י"ל במעלת הענוה עצמה דר"י: שידע
23 מעלת ענוותנותו, בכ"ז לא החזיק טובה לעצמו
24 כו'; ואדרבה, חשב שאילו נתנו כחותיו וכשרונותיו
25 לאחר, אפשר והלה הי' מגיע לבחי' ענוה שהיא
26 למעלה מזו שישנה בו.

(27) מה שהוזקק רש"י לפרש זה – י"ל שהוא בכדי לשלול
הפי' (שיש במפרשים בכדי לתרץ הקושיא שבפנים) שכוונת ר"י
ב"לא תיתני ענוה" היא להענוה של בני דורו – ד"איכא אנא"
ומכבדים אותי וכו', אף ש(לדעתו) לא הי' ראוי לכבוד, ולכן
מפרש רש"י "שאני ענוותן".

ויש לומר, שהוכחת רש"י לפרש כן היא – א) מסתבר,
ש"דאיכא אנא" שאמר ר"י ושאמר ר"נ, שונים בפירושם. (ב) אין
להפליג כ"כ בין דעת התנא דתני דבטלה ענוה לגמרי – ולר"י
שכל אלו שכבדוהו הם בדרגא זו.

(28) ראה חדא"ג מהרש"א שם. ומה שכתב: "כדי שלא יהא
שונה הברייתא בטעות אמרו כן דלא בטלה משמת רבי, גם לא
הי' לו שבח בדבר באותו דור כמ"ש ויראי החטא ימאסו" עדיין
יוקשה בנוגע לענוה, דלשבח עצמו זהו היפך הענוה.

(29) ביאורו"ז ס"פ פקודי לאדמו"ר האמצעי (נט, ב) ולהצ"צ
(ע' ט).

(30) ומה שפרש"י (פרשתנו כאן) עניו – שפל וסבלן, י"ל כי:
(א) מדבר בכללות* מבלי לפרט הדוגות. (ב) רש"י מפרש פשוטן
של כתובים. (ג) רש"י עצמו מדגיש ש"שפל" – כוונתו "סבלן"***
ואינו ענוה (כמנהגו וטבעו של אדם שפל), דאף שאהרן ומרים
דברו עליו לא כעס עליהם ולא ענם (ראה מפרשי התורה עה"פ).
(31) סנהדרין מב, א.

35 כי אפשר שישלוט היצה"ר וצ"ל בעי רחמי – וע"י
36 כ"ז לא נעשה שינוי בו שיהא נקרא ירא חטא, כ"א
37 רק שניצל מעשיית החטא³⁹ (וע"ד שיטת ר"י הנ"ל
38 בפעולת התורה שמצילה מעשיית החטא).

39 ז. מקור ודוגמא להסברא הנ"ל – שר"י ור"נ
40 פליגי אם לימוד התורה (ועד"ז כיסוי הראש
41 ותפלה) פועל שינוי באדם שלא יהי' שייך לחטא או
42 שרק מונע ומציל מפעולה – מצינו במס' ברכות⁴⁰:
43 אסור לקרוא ק"ש כנגד מי רגלים, עד שיטיל
44 לתוכן מים. וכמה יטיל לתוכן מים – פלוגתא דר"נ
45 ור"י (בפירוש הבריייתא): ר"נ סובר, שבאם הכלי
46 יש בה כבר מי רגלים, ובא להטיל לתוכן מים –
47 אז (לדעת ר' זכאי) צריך להטיל לתוכן רביעית,
48 אבל "בתחלה", שקדמו המים למי רגלים,
49 מתבטלים הם במים כל שהן, כי "ראשון ראשון
50 שנופל לתוך המים מתבטל"⁴¹; ור"י סובר, אשר
51 (לר' זכאי -) גם "בתחלה" צריך לרביעית מים.
52 ועבד עובדא: "א"ל ר"י לשמע' אייתי לי רביעיתא
53 דמיא כר' זכאי" – אפילו בתחלה⁴².

54 וי"ל שפלוגתא ר"נ ור"י – אם בתחלה צריך
55 לרביעית מים לבטל את המי רגלים – היא פלוגתא
56 (כללית) באופן ה"בעלות" והפעולה של טהרה
57 וקדושה וכו' בהמקום בו נמצאות: אם האיכות
58 לבד פועלת וקונה את המקום: שיטת ר"נ דמים
59 טהורים אפילו כל שהן⁴³ "קונים" המקום ונעשים
60 קבוע בו⁴⁴ ולכן קמא קמא בטיל בהן.

61 משא"כ כשבאים למקום מי רגלים צ"ל ביטול
62 ע"י כמות, שיעור רביעית יין. משא"כ לדעת ר"י.
63 ועד"ז גם בנדו"ד – ההצלה מן החטא הבאה
64 (מלימוד) התורה⁴⁵ (ומכיסוי הראש ותפלה): לפי
65 שיטת ר"נ לימוד התורה וכו' "נקבע" באדם
66 הלומד, עושה בו שינוי, עושה האדם "מקום תורה"
67 וקמא קמא בטיל, שהרי דרכו של יצה"ר היום

1 עצמו נתעלה למדריגה כזו שאינו שייך לחטא, אלא
2 (שהאדם נעצמו מצד דרגתו אינו מובטח שינצל
3 מחטא, אלא) שהתורה מצילה, היא היא ששומרתו
4 ומצילתו מן החטא.

5 ולכן, כמו שהתורה שלמד ר"י, לא הביאה אותו
6 להחזקת טובה לעצמו וקרי אנפשי' ורב תבואות
7 בכח שור כנ"ל; כמו"כ לא החזיק טובה לעצמו גם
8 בנוגע לריחוק מחטא – "מצלא מיעה"ר" – מכיון
9 שגם זה הוא רק תוצאה והמשך מהתורה שלמד
10 ולא שהוא עתה בסוג אדם נעלה.

11 ועפ"ז יש לבאר מה שר"נ אמר "לא תיתני (רק)
12 יראת חטא" אבל ענוה בטלה (לדעתו) משמת רבי
13 – אף שידע גדולתו וענוותנותו של ר"י:

14 ר"נ פליג על ר"י וסבר שלימוד התורה פועל
15 שינוי באדם הלומדה עד שאינו שייך לחטא –
16 ובמילא לא הי' ר"י יכול להיות "עניו"³⁵.

17 ו. [ונע"ד זה יש ליישב גם מה שר"י לא אמר
18 לתנא לא תיתני יר"ח דאיכא ר"נ]:

19 מסופר בגמרא³⁶ "דאימי' דר"נ (בר יצחק) אמרי
20 לה כלדאי (חוזים בכוכבים)³⁷ בריך גנבא הוה, לא
21 שבקתי' גלויי רישי', אמרה לי' כסי רישיך כי היכא
22 דתיהו ערך אימתא דשמיא ובעי רחמי (בקש
23 רחמים שלא ישלוט בך יצה"ר)³⁸", ופעם אחת
24 "נפל גלימא מעילוי' רישי' . . אלמי' יצרי' כו'".

25 והנה ענינו ומעלתו של ירא חטא, אינו בזה
26 שאינו עובר עבירה בפועל (שזה יכול להיות מפני
27 יראת העונש, מפני מורא רבו בו"ד וכיו"ב) כ"א
28 שירא מפני החטא, ירא (מדה שבלב) לעבור על
29 רצון השם וכו'³⁸.

30 משא"כ היראה של ר"נ, קסבר ר"י שמכיון
31 שהיא נעשית ע"י כיסוי ראש ותפלה – הרי אין זה
32 ענין של יראת חטא בעצם בלבו ובנפשו, ואדרבה
33 הכיסוי ראש צריך להוליד בו בכל פעם מחדש (כנ"ל
34 בגמרא) אימתא דשמיא, וגם אז אינה יראת חטא

(39) וכפשטות הל' "שלא ישלוט בך יצה"ר".

(40) כה, ב.

(41) פרש"י שם.

(42) ברכות שם, פרש"י שם.

(43) להעיר ממני מעין דמטהרין בכל שהוא (מקואות פ"א מ"ז).

רמב"ם הל' מקואות פ"ט ה"ו.

(44) עפ"ז יומתק הא דע"פ הוי' יחנו כמאן דקביע להו דמי
(עירובין נה, ב) – שזהו לא רק דפושלות החני' קבוע היא, אלא

דהמקום עצמו נעשה קבוע.

(45) להעיר ממדו"ל אין מים אלא תורה (ב"ק יז, א. וש"נ).

(35) ואף שבפועל הי' רב יוסף עניו – הנה מכיון שענוותנותו
של ר"י היתה מצד זה שלדעתו לא פעלה בו התורה ענין חדש,
והיינו שלא ידע מהמעלה שיש לו (לדעת ר"נ), הרי אין זה ענין
הענוה. כי ענוה היא שאף שיוודע מעלתו ובכ"ז הוא עניו כו'
(כנ"ל בפנים).

(36) שבת קנו, ב.

(37) פרש"י שם.

(38) ראה תויו"ט סוף מס' סוטה. לקו"ת קרח נג, ד. מטות פב,

א. ובכ"מ.

נמצאת שום מעלה ד"דכא ושפל רוח" לגבי "מרום" 29
וקדוש", בכל זה, רוצה הוא לשכון ב"את דכא 30
ושפל רוח" דוקא). 31

ועד"ז היא מעלת הענוה שהי' אצל משה 32
רבינו⁵³, דנוסף על מה "שחשב שאם הי' לזולתו 33
כחות וחושם שלו הי' מגיע למעלה יותר", שענוה 34
זו היא בשייכות למעלות שהגיע אליהן ע"י עבודה 35
(לאחרי נתינת הכחות והחושם מלמעלה), שהיא 36
"ענוה" שעפ"י חשבון וטעם; הנה זה שהי' משה 37
עניו למרות מעלתו בנבואה (וכיו"ב) – היא להיותו 38
עניו בעצם⁵⁴, והי' בטל לגבי כל אדם⁵⁵. 39
יו"ד. והנה ידוע⁵⁶, שדוקא ע"י אופן הלימוד 40
דבבלי מגיעים לבחינת הכתר שלמעלה 41
מהשתלשלות. ועפ"ז יש לומר, שפלוגתת ר"י ור"נ 42
אם בטלה ענוה משמת רבי – היא פלוגתא בכוונת 43
המשנה "משמת רבי בטלה ענוה"⁵⁷: 44

(53) בר"ח (שם הובא בלקו"ת ואוה"ת שבהערה 48): "ענוה דאיהו שכינתא עילאה . . . ודא דרגא דמשה דאיתמר ב' והאיש משה עניו מאד (ובלקו"ת שם: ד"שכינתא עילאה הוא בינה) . . . ועוד ימצא ענוה אפי' בכתר . . . והוא נקרא אין להיותו מחשיב עצמו לאין נגד המאציל . . . ועל זה אמר משה רבינו ע"ה ונחנו מה". ולא הוזכר שם על הענוה שהי' אצל משה שהוא ענוה שבכתר. אבל עיין בביאור⁵⁸ (שבהערה 29): אבל בקדושה הוא בחי' ביטול כמ"ש והאיש משה עניו מאד . . . פי' עניו לשון בחי' ביטול . . . שלכן נק' ע"ס הגנוחות במאציל בשם עניו ארץ כו'. ובביאור⁵⁹ להצ"צ שם: "ועי' בר"ח אשר י"ג מדה"ר כולם מורים על הענוה . . . וזהו ענין מרז"ל ענוה גדולה מכולם". ומוכח שהענוה דמשה הוא ג"כ בחי' הכתר. וראה לעיל הערה 51.
(54) ראה ד"ה זכור שם: הנה זהו גופא מה שהטעם הזה פעל בו (במשה) הענוה והשפלות הוא מצד הביטול עצמי שלו כו', ומי שהוא בטל בעצם מתקבלים אצלו טעמים כאלו וגורמים לו ענוה ושפלות כו'.

(55) ראה תו"ח (שמות קכ, ב): ואמנם ענין הענוה יתירה הוא שפלות הב' שאינו לפי המדה כלל והיא השפלה בעצם מציאות כו'. . . הוא הנק' ענוה שנא' והאיש משה עניו מאד כו' עיי"ש שגם בזה הוא מרגיש א"ע למטה מכל אדם.
ולהעיר מהפירוש שמשה הי' עניו מאד – מעקבתא דמשיחא (ראה תו"ח שם סד, ב. ספה"מ קונטרסים ח"א ע' 106 ואילך. ספה"מ תש"י שם ע' 237).
(56) ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ד"ה ויתן לך. ספה"מ תש"ח ד"ה אמר רבא חייב אינש פי"א.

(57) עוי"ל (בדוחק עכ"פ. גם ע"ד המבואר לעיל ס"ה), שגם לדעת ר"נ, מכיון שגם ענין ההצלה מן החטא, אף שהוא ענין חדש, מסובב הוא מהתורה שלמד – לכן גם בנוגע לענין זה שייך "החשבון", שבאם הי' לאחר אותם הכחות הי' בא למעלה גדולה יותר [בלימוד התורה, ובמילא – גם] ביר"ח, אלא שמכיון ש"חשבון" זה אינו באופן ישיר [כי הכחות שנתנו לו מלמעלה הם רק בנוגע הלימוד עצמו, והיר"ח באה מצד עבודתו], לכן לחשבון כזה צריך ענוה יתירה, ומשמת רבי בטלה.

1 אומר לו כך כו'⁴⁶ – וכשזה בטל אינו בא לידי
2 היפך דיראת חטא. משא"כ שיטת ר"י הי' רק
3 שהתורה מצילה מעשיית החטא.

4 ח. אבל עפ"ז צריך להבין: לדעת ר"נ שהתורה
5 פועלת שינוי בהאדם הלומדה שאינו שייך לחטא,
6 שזה בא מצד עבודתו – א"כ איך הי' אפשר לרבי
7 להיות עניו, ועאכ"כ משה שקיבל תורה מסיני,
8 והתורה נקראת על שמו⁴⁷, והלא גם בהם פעלה
9 התורה שינוי וחידוש וכו'.

10 וי"ל הביאור בזה: דהנה מבואר בלקו"ת⁴⁸
11 במחלוקת רפב"י וריב"ל⁴⁹ אם ענוה היא למטה
12 מיראת חטא, או שענוה גדולה מכולן, שכמה ענוה
13 הן⁴⁹, ענוה שמביאה לידי יראת חטא היא בבחי'
14 בינה, וענוה ש"גדולה מכולן" – בבחי' הכתר.

15 ובסגנון פשוט יותר:

16 ענוה שבבחי' בינה היא ענוה שעפ"י חשבון
17 וטעם, וכמו שנת"ל בהענוה שהי' אצל משה (ור"י)
18 מפני ש"חשב שאם הי' לזולתו כחות וחושם שלו,
19 הי' מגיע למעלה יותר". וענוה שבבחי' הכתר היא
20 ענוה (וביטול) בעצם.

21 ט. הוכחה להנ"ל שישנו הענין דענוה בעצם –
22 למעלה מהחשבון והשכל: מצינו ענוה גבי הקב"ה,
23 דאמרו רז"ל⁵⁰ במקום גדולתו של הקב"ה שם אתה
24 מוצא ענותנותו – והרי בנוגע להקב"ה, הלא ודאי
25 שאין שייך "חשבון" (ח"ו).

26 ומזה מוכרח, שישנה ענוה כזו שהיא בלי שום
27 חשבון כלל, ענוה בעצם⁵¹ (וע"ד מרום וקדוש
28 אשכון ואת דכא ושפל רוח⁵² – דעם היות שלא

(46) שבת קה, ב.

(47) כמ"ש זכור תורת משה עבדי גו' (מלאכי ג, כב).

(48) מטות (פא, סע"ד ואילך). אוה"ת וישב (רנט, ב).

(49) ואף שתלמודא (ע"ז שם) אמר ופליגא – ר"ל שהן

מחולקים כל אחד מדבר בענין בפ"ע (ע"ד פי' השל"ה בהקדמה
לו), א) לענין הפלוגתא אם בע"ת גדולים יותר או צדיקים.

(50) מגילה לא, א. ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 40 בהערה. וראה גם

תניא פ"ד. ד"ס למגילה שם.

(51) בלקו"ת ואוה"ת שם מר"ח (שער הענוה פ"א), שהענוה
דספירת הכתר היא "להיותו מחשיב עצמו לאין נגד המאציל".

אבל אין מזה סתירה למש"כ בפנים, כי המבואר בפנים הוא [לא
הענוה דספירת הכתר, כ"א] הענוה שבאופן דספירת הכתר (היינו

לא מופני שיש סבא שכלית ועד"ה הנ"ל – שמחשיב כו'). ועפ"ז
גם מוכן שענוה זו אפ"ל בכ"מ שישנה "עבודה" שלא ע"פ טו"ד.

ועד"ה מרז"ל במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה
מוצא ענותנותו – שאחד הפי' בזה דקאי במש"נ ואתה מחי' את

כולם (תו"א טז, א) – הי"ז בספירת המלכות.

(52) ישע"י נז, טו. ראה מגילה שם.

בב"ל סובר, שכוונת המשנה היא לבחי' הענוה
שמצד הכתר (ביטול בעצם), וענוה זו בטלה משמת
רבי, לכן אמר "לא תיתני (רק) יראת חטא דאיכא
אנא".

(משיחת ש"פ נשא תשל"ב)

לעיל הערה 23.

59) להעיר מענין איזהו חסיד המתחסד עם קונו כו' למעלה
מעבודה ע"פ טו"ד (תניא ספ"י. לקו"ת בפרשתנו ל, א).

1 רב יוסף שהי' "סיני" (סדר הלימוד דירושלמי)
2 ס"ל, שכוונת המשנה "בטלה ענוה" היא לבחי'
3 הענוה (שמצד החשבון) דבחי' בינה⁵⁸, ולכן אמר
4 "לא תיתני ענוה דאיכא אנא". ור"נ שהי' "מחסידי⁵⁹

58) ראה לקולרי"צ (אגרות ע' שמג) בביאור הגמ' דסוף מס'
הוריות דר"י סיני ורבה עוקר הרים, דרב יוסף הוא בחי' בינה, וסיני
הוא ההמשכה מבינה, אך עוקר הרים חריפות ופולפל מגיע בכתר
וכו' עיי"ש. והרי עוקר הרים וכו' הוא אופן הלימוד דר"נ – ראה

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' ב

19 **גמרא**
20 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין המוציא אוכלים כשיעור
21 בכלי: תנו דפנן – שנו חכמים בברייתא, המוציא אוכלין כשיעור
22 שחייב על הוצאתם וכגורגרת, גם אם הוציאם בפלי, חייב רק על
23 האוכלין ופטור על הפלי, כיון שהכלי טפל לאוכל, ואם היה גם
24 הפלי צריך לו לצורך להשתמש בו תשמיש אחר במקום שמוציאו
25 שם, חייב אף על הפלי, כיון שאינו טפל לאוכל שהוציא.
26 מקשה הגמרא: הרי מכר שחייבה הברייתא בסיפא שתי חטאות,
27 שפע מינה – מוכח שהאוכל שני ייתי חלב בשוגג כהעלם אחר –
28 בפעם אחת שהאיסור נעלם מידיעתו, כלומר, שלא נודע לו בין
29 אכילה לאכילה האיסור לאוכלם, או שלא נודע לו שמה שאכל
30 הוא חלב, חייב שתיים – שתי חטאות, ואם כן מדוע נתפקו בזה
31 חכמים.
32 מתרצת הגמרא: אמר רב ששית, הקא בלא עסקינן – כאן בברייתא
33 במה מדובר, כגון

1 האוכלים אלא אף על הוצאת הפלי, מפני שהפלי טפל לא –
2 לאוכל, כלומר מאחר שלא הוציא את הכלי אלא עבור האוכל,
3 הרי הוא בטל אליו. וכן המוציא את האדם החי, שאין חיוב על
4 הוצאתו כיון שהוא נושא את עצמו, כשהוא מוטל בפסטה,
5 שחייבים על הוצאתה כשהיא בפני עצמה, פטור לא רק על
6 הוצאת האדם אלא אף על הפסטה, כיון שהפסטה טפלה לו – לאדם
7 המוטל בה, שהרי מוציאה רק עבורו ובטלה אליו.
8 המשנה מוסיפה לבאר דין המוציא אדם מת במיטה, וכן דין
9 המוציא את שאר הטומאות: אמנם המוציא מרשות היחיד לרשות
10 הרבים את הפסטה, חייב משום הוצאת המת, כיון שאינו נושא
11 את עצמו. וכן המוציא פת מן האדם המת, וכו' מן הנפלה של
12 בחמה או חיה או עוף שמתו, וקצתה – כשיעור עדשה ומין
13 קטנית מן השרץ המת, חייב, שבשיעורים אלו הם מטמאים, ולכן
14 הוצאתם כשיעורים אלו הוצאה חשובה היא, שהרי בכך מציל את
15 עצמו מן הטומאה. ורבי שמעון פוטר על הוצאת כל אלו, ואף
16 במוציא מת שלם, כיון שאינו צריך את גוף המלאכה, אלא
17 מוציאם רק כדי שלא יטמאו, וסבר שמלאכה שאינה נצרכת
18 לגופה פטור על עשייתה.

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' ב

20 פטור, שכדי לחייב צריך שיהיה מקום ההנחה רשות היחיד
21 מתחילת ההנחה עד סופה, יש להסתפק באופן זה שהיה מונח חפץ
22 על גבי הדף מאי – מה יהיה הדין, האם כיון דכתיב הדין קאיתו –
23 כיון שעשיית היתדות לרשות היחיד והנחת החפץ ביחוד הם באים,
24 כהנחת חפץ ועשיית מציצה דמי – דומה הדבר לעשיית מקום
25 ההנחה לרשות היחיד יחד עם ההנחה, שהוא פטור כיון שלא היה
26 מקום ההנחה רשות היחיד בתחילת ההנחה, או דילמא – או שמו
27 יש לומר, דכיון דלא אפשר דלא מידלא פורתא וקדרי ניח – שלא
28 יתכן שלא יהיה החפץ מורם מעט מהדף בשעת ההנחה, ואחר כך
29 יחזור וינחה עליו, כעשיית מציצה והנחת חפץ דמי – הרי זה נחשב
30 שנעשתה המציצה קודם ההנחה, שקודם שנת החפץ כבר נעשה
31 הדף לרשות היחיד, והנחת החפץ היתה כולה ברשות היחיד,
32 וחייב על הנחת החפץ. אומרת הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו
33 בספק, שלא נפשטה.
34 הגמרא מביאה ספק נוסף של רבא בדיני הוצאה, וקודם הבאת
35 הספק, מביאה הגמרא הלכה שאמר רבא שאין להסתפק בה: אמר
36 רבא, פשיטא לי – דין זה פשוט וברור הוא לי, שמים המונחים בכלי
37 על גבי מים, חיינו תנחית, ואם נטל מקצת מים והוציאם נחשב
38 שעשה עקירה, וחייב. וכן פשוט וברור לי שאינו הצף על גבי מים,

1 הסתפק רבא, ורק דף עץ שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה
2 טפחים, ברשות הרבים, ונח על גבי יתדות הגבוהות עשרה טפחים
3 ואין רחבות ארבעה טפחים, שהם מקום פטור, וכשנת הדף על
4 היתדות נעשה מקום היתדות רשות היחיד, שעבשו יש בראשם
5 ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, מהו הדין בזה, האם חייב
6 הזורק משום מוציא מרשות הרבים לרשות היחיד או לא. מבררת
7 הגמרא: מאי קמיבעיא ליה – במה הסתפק רבא, אם הסתפק האם
8 יש לחייב על הוצאה כשהנחת החפץ, ועשיית המציצה המחשיבה
9 את המקום שבו הונח החפץ לרשות היחיד כדרי קאיתו –
10 ביחוד הם באים, ולא היה למקום שנת שם החפץ דין רשות היחיד
11 רק בסוף ההנחה, או שאין חייב רק אם היה למקום ההנחה דין
12 רשות היחיד מתחילת ההנחה עד סופה, חיינו דרי יוהנן – הרי זהו
13 הספק והשני של רבי יוחנן, שהסתפק כשנשתנה דין הרשות
14 בהנחת החפץ, אם די במה שהיה למקום דין רשות היחיד רבא
15 בתחילת ההנחה, או שאינו חייב עד שיהיה למקום ההנחה דין
16 רשות היחיד מתחילת ההנחה עד סופה. אלא, כי קמיבעיא ליה
17 לרבא – ספיקו של רבא הוא, כגון דהך דף וחספן מונח על גביו,
18 שכשנת הדף על היתדות נעשה מקום היתדות רשות היחיד,
19 והסתפק רבא, שאם נפשוט בספיקו השני של רבי יוחנן שהוא

בראשית מה, כב - לכלם נתן לאיש חליפת שמלות לבנימן נתן שלש מאות כסף וחמש חליפת שמלות

צח

יוסף בחי' יסוד - אור, וזהו "עוטה אור כשלמה" על דרך כתונת פסים דיוסף, ומיסוד נמשך שמלות, וזהו "לכלם נתן חליפות שמלות, ולבנימן ה' חליפות שמלות"

יוסף בחי' יסוד, וכתב² עוטה אור כשלמה, אור הוא בחי' יסוד כמ"ש³ אור זרוע לצדיק, וצדיק הוא בחי' יסוד כמ"ש⁴ וצדיק יסוד עולם, ועיין בהקדמת⁵ הזהור הקדוש דף א' ע"א בענין אור דאתברי ואתגניז ואתכליל בברית כו'.

והיינו עוטה אור כשלמה, שלמה הוא בחי' יסוד,

(1) יוסף בחי' יסוד: ראה זה חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר ל' לבית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, ה' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיין ה' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התועדויות ה'תשנ"ג ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בכי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(2) תהלים קד, ב. ראה אור התורה פרשת תצוה עמוד א'תשנו. ועיין בענין עוטה אור כשלמה באור התורה פרשת קרח עמוד תשי. פרשת כי-תצא עמוד תקסז. תהלים - יהל אור - עמוד שצו. שצח. לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קכו. ועוד. (3) תהלים צז, יא.

(4) משלי י, כה. ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת נח דף ה, א (ד"ה ר' חייא פתח וכו') וז"ל... הנה בחי' צדיק הוא בחי' יסוד שהוא גוף האור השפע הנשפע מלמעלה למטה, וזהו הנקרא צדיק להיותו ממשיך שפע זאת, כמו הצדקה שהוא ההשפעה, והמשפיע נק' צדיק שמשפיע צדקות... שנק' צדיק באמת ע"י בחי' השפעתו בתמידות כמו משה רעי' מהימנא להשפיע כל התורה לישראל, וכן בכל דור בחי' המשפיע לישראל נק' צדיק וע"ז נאמר וצדיק יסוד עולם ע"ש.

(5) וז"ל: אור דאתברי (האור שנברא ביום ראשון "ויאמר אלקים יהי אור"), ואתגניז ואתכליל בברית (ונגנו ונכלל בברית)... ואפיק בה זרעא (ומוציא בה זרע), ודא אקרי עץ עושה פרי אשר זרעו בו (וזה נק' עץ עושה פרי וגו'), וההוא זרע קיימא באות ברית ממש (וזה הזרע נמצא באות ברית ממש) ע"ש.

(6) פירוש: יוסף ענינו להשפיע בחי' יסוד ("יסוד" פירושו "גילוי") - אור, ואופן ההשפעה הוא ע"י לבוש ושמלה, בכדי שהמקבל והתחתון יוכלו לקבל ההשפעה, וגם שהלבוש והשמלה (המעשה המצוות) יאיר. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קכו. קעב. דיוסף הוא מקור התיקון "מלך הדר" בחי' "לבוש". (ולהעיר מ"ש תהלים שם "הוד והדר לבשת עוטה אור כשלמה" וד"ל).

והיינו ע"ד כתונת⁷ פסים דיוסף בחי' יסוד. ומיסוד נמשך שמלות, וכמ"ש ביוסף בחי' יסוד לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימן נתן כו' ה' חליפות שמלות.

מלבו"ש אותיות בשלום⁸.

וכידוע בענין שלום⁹ שביסוד, שעם ד' אותיותיו הוא גי' הוי' אדנ"י¹⁰ בהכפל כל אות על חברו ע"ה, היינו י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', והוא ביסוד המחבר הוי' אדנ"י וכו'.

(7) בראשית לו, ג. "ועשה לו כתונת פסים". ראה לעיל סימן יד. דהכתונת פסים דיוסף הוא בחי' כתונת "אור" (בראשית רבה פ"כ, ב) ע"ש.

ראה אור התורה פרשת וישב עמוד ערב וז"ל: ועשה לו כתונת פסים וכתב באור תורה* דאפ"ל שרומז לחלוקא דרבנן. ונראה ע"ד בתורתו של ר"מ ה' כתוב כתונת אור, כי כתונת עור היינו לבושים דק"נ, אבל ר' מאיר מראה לו פנים ששרשו מח"ס כמ"ש בביאור ע"פ בעצם היום הזה נמול כו' ובאות פ' בראשית ע"כ ה' בחי' אור. וע' בת"א סד"ה אעשה לו עזר, וכמ"כ ביוסף כתונת פסים ע"ד כתונת אור כו' כי בירור זה דהשבטים בחי' בירור דמ"ץ** ע"ד בירור כתונת עור משא"כ יוסף בירור דמ"ד. גם בכי"ע פרסות המסתירים כמו כתונת עור, אבל יוסף באצ"י והפרסא בין המאציל לאצ"י אינה מסתרת כלל כו'. ע"ש. (* מגיד דבריו ליעקב - רמזי תורה עה"פ וישב יעקב. (** ראה הביאור לעיל סימן יז. טז הערה 2.

(8) ראה תניא סוף פרק י"ב, הקשר ד"שלוש" ליוסף דוקא, ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קיד מ"ש (מלאכי ב, ה) "בריתי היתה אתו החיים והשלום", ע"ש. וראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן דונות גורם מחלוקת וקטטות, ע"ש. ועיין גם לעיל סימן לג הערה 2.

(9) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן כט בביאור סיפור הגמ' (גיטין נב, א) דרבי מאיר בחי' אור (- יסוד) עשה שלום. ומ"ש בפנחס "בריתי שלום".

(10) פירוש: שלום (בג"י 376) + ד' אותיותיו = 380, וכן אותיות שם הוי' × אותיות שם אדנ"י ציור כזה:

י	ה	ו	ה
		×	
א	ד	נ	י

$$380 = 50 + 300 + 20 + 10$$

י' פעמים א' $10 = (1 \times 10)$

ה' פעמים ד' $20 = (4 \times 5)$

ו' פעמים נ' $300 = (50 \times 6)$

ה' פעמים י' $50 = (10 \times 5)$

ביחד $380 = 50 + 300 + 20 + 10$. (ראה עד"ז לעיל סימן עה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן סד).

(11) היינו דיש "אור" ויש הלבוש "שלמה", וכשמאיר האור דרך הלבוש (ע"ד כשמאיר אור הנשמה בהגוף), אז יש יחוד שם הוי' - אור, ושם אדנ"י - הלבוש. דשם אדנ"י הוא בחי' מלכות, והיחוד הוא ע"י מדת ה"יסוד" וד"ל. ראה הערה 21. 22.

וביוסף כתוב¹² ותתפשהו בבגדו, וכתוב ויעזוב בגדו אצלה כו', הרי שה' ביוסף הנסיון בבגדו. וכנ"ל שיוסף בחי' יסוד דקדושה ע"ד הכתנת פסים דיוסף, ששמר בריתו.

ולכן בירבעם הבא מיוסף איתמר בסנהדרין¹³ בפ' חלק תפש הקב"ה לירבעם בבגדו וא"ל חזור בך כו' שהתשובה יהי' באמצעות הבגד, והוא ע"ד¹⁴ ריח בגדיו, בוגדיו שמבוגדין כשיעשו תשובה יהי' ריח טוב. וכמו יוסף משיאת ויקום איש צרורות במדרש רבה¹⁵

(12) וישב לט, יב. והיינו באמצעות בגד הי' נסיון במדת היסוד.
(13) דף קב ע"א. (מלכים-א יג, לג) אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה, מאי אחר, אמר ר' אבא אחר שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו, ואמר לו חזור בך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא.

(14) תולדות כז, כז. ראה הערה 15.
(15) בראשית רבה פרשה סה, כב וז"ל: וירח את ריח בגדיו ויברכהו כגון יוסף משיאת ויקום איש צרורות, יוסף משיאת, בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה, אמרין לי' עול ומה דאת מפיק דידך, נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך ולא קיבל עליו, א"ר פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שני', מה עשו לו נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו, הי' מצווח ואומר ווי, אוי אוי שהכעסתי לבוראי.

ויקום איש צרורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יעזר איש צרידה, והוא רכיב סוסיא בשבתא אזל קומי שריתא למצטבלא. א"ל חמי סוסי דארכבי מרי, וחמי סוסך דארכבך מרך, א"ל אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו, אמר לו ואם כך לעושי רצונו קל וחומר למכעיסיו, נכנס בו הדבר כארס של עכנא הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק. מה עשה הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה נימא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניה ונעץ את החרב באמצע והצית האור תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונחנק קדמתו האש נפסקה הנימא נפל לאש קדמתו חרב ונפל עליו גדר ונשרף. נתנמנמ יוסי בן יעזר איש צרידה וראה מטתו פרוחה באויר אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן.

פירוש רש"י: ריח בגדיו, בוגדיו כגון יוסי משיאתן שם מקום, ויקום איש צרורות, צרורות שם מקום. יכנס מהם ובהם, הראשון ישראלי יכנס. עול וכל זאת מפיך דידך, הכנס וכל מה שאתה מוציא יהא שלך. אין, דרכו של הדיוט להשתמש בכלי זה. בחמור של חרשים, ספסל של דף עבה המגררין בו את הנסרים.

יקום, איש צרורות הי' בן אחותו של יוסי בן יעזר איש צרידה והי' רכיב ביחד סוסיא בשבתא אזיל קמי שריתא למצטבלא, שריתא היא קורה שנאמר (מלכים-ב ו, ה) והי' האחד מפיל הקורה ומתרגמין והי' חד מתי בשורותא, קורה שהי' מוליכין אותה לתלות את דודו יוסי בן יעזר א"ל יקום ליוסי חמי סוסי דארכבי מארי וחמי סוסא דארכבך מארץ קורה שאת עתיד לתלות, אמר לי' יוסי אם למכעיסיו משיב גמול טוב ק"ו לעושי רצונו, א"ל יקום ועשה אדם רצונו יותר ממך, והשיב לך גמול רע, א"ל יוסי אם כן לעושי רצונו שנפרע מהן ק"ו למכעיסיו כמותך, שמע ונבהל נכנס בו הדבר כארס של עכנא, הלך וקיים בעצמו ד' מיתות ב"ד סקילה שריפה הרג וחנק, מה עשה,

פרשת תולדות בפסוק ריח בגדיו ע"ש.

יוסף בחי' יסוד והיינו¹⁶ משיאת. שית הוא יסוד ספירה¹⁷ השישית, וכן יקום¹⁸ גי' יוסף, והוא איש צרורות¹⁹ שצורר ומחבר השישית, והוא איש צרורות

הביא קורה ונעצה בארץ וקשר בה נימא וערך עצים והקיף עליהם גדר אבנים ועשה מדורה לפניו ונעץ את החרב באמצע והצית את האש תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונפסק הנימא ונפל לאש וקדמתו החרב ונהפך עליו הגדר ונשרף. נתנמנמ, יוסי בן יעזר איש צרידה וראה מטתו פרוחת באויר ואמר אוי לי שבשעה קלה קדמני זה לגן עדן.

פירוש מתנות כהונה: יוסף משיאת ויקום איש וכו' גרסינן, והם שמות בני אדם עבריינים מישראל ולבסוף קדשו שמו של הקב"ה כדמפרש ואזיל, ודרש בגדיו כמו בוגדיו. מהם ובהם כו', אחד מישראל יכנס בראשונה ויפשוט יד בכלי בית המקדש וא"ל לאותו יוסף משיאת שיכנס ומה שאתה מוציא יהא שלך. עול זמן כו', לך שם עוד פעם שניים. ולא קבל כו', לא הי' רוצה ליכנס עוד. נתנו לו מכס כו', בשביל שיכנס עוד פעם שנית. בחמור של חרשין, פירש"י ספסל של דף עבה שמגררין בו הנסרים וכן משמע בערוך.

והוא רכיב כו', הי' רוכב על סוס בשבת. הכי גרס רש"י ובילקוט אזל קמי' שריתא כו'. ופירש"י היו מוליכין לפניו קורה שיהא נתלה עליו יוסי בן יעזר, אמר לי' יקום ליוסי ראה הסוס שהרכיבני עליו אדוני וראה גם סוסך שהרכיבך עליו אדונך ר"ל הקורה שיהא נתלה עליו, כלומר הלכתי בתאוות לבי ועלתה לי ואתה עמלת בתורה ובמצות כל ימך וספך תהא נתלה וכן הוא בספר יוחסין דארכבי מרי גרסינן. אם כן, טובה ושלוח נותן הקב"ה למכעיסיו כ"ש שיהי' כן לעושי רצונו, א"ל [יקום לר' יוסי] וכי עשה אדם רצונו יותר ממה שעשית אתה וראה מה פרע לך, וא"ל אם כך רעה מגיע לעושי רצונו על עונותיהם מועטים כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כ"ש שיגיע כך לעתיד לבא לעוברי רצונו. נכנס כו', דברי ר' יוסי נכנס בו ביקום כארס הזה של נחש שבוער בו ולבש חרטה ונבהל. נימא, חבל קטן ובערוך גרס גניא ועיין שם ובויקרא רבה פרשה כ"ב. והקיפן גדר כו', הקיף על העצים גדר של אבנים וכן פירש"י ז"ל ובשוחר טוב גורס בהדיא וערך עצים והקיף עליהם גדר של אבנים. ונתלה בקורה, באותו נימא שקשר, הכי גרסינן ונתלה בקורה ונחנק נפסקה הנימא נפל קדמתו חרב והכי מוכח בפירש"י ובערוך. מטתו, של יקום במ אחותו.

פירוש מהר"י: ריח בגדיו ויברכהו, שהרי אמר שבבגדיו לא הי' ריח טוב, (דאמר ר' יוחנן אין לך דבר קשה מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו), ע"כ דורש אל תקרא בגדיו אלא בוגדיו וכמ"ש (תהלים מה, ט) מור ואהלות קציעות כל בגדותיך, אגדת בראשית פמ"ב במ"ר פ"י סי' א' שאפילו בוגדיו כשבאים בצרה נותנים ריח טוב שעושים תשובה.

(16) מפרש כאן במדרש השם "יוסף משיאת", וכן השם "יקום איש צרורות" דשניהם שייכים ליסוד בחי' יוסף.

(17) דיש ששה מדות, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד. והוא הספירה השישית.

(18) מרמז, דהן השם "יקום" והן השם "איש צרורות" מרמז לבחי' יסוד - יוסף.

(19) במדת היסוד כלול כל המדות. ראה הערה 21.

שצורר ומחבר ז"א²⁰ ומלכות – הוי' אדני', כמו²¹ כי כל

בשמים²² ובארץ כו'.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד שה

ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן י' "היסוד ממשיך מכל הגוף שלכן נקרא כל שכולל הכל", דהוא מקשר ומאחד הספירות למעלה ממנו, חסד גבורה תפארת נצח הוד, עם "ארץ" בחי' מלכות.

ועיין ילקוט לוי יצחק שם סימן קט. קי.

(22) פירושו: בשמים – ז"א הוי', ובארץ – מלכות אדני', ו"כל" הוא מדות היסוד המהבשרם. לקמן סימן קכג הערה 52. קנע הערות 6. 7.

(20) ראה שער היחוד והאמונה ריש פרק ז, וז"ל: "תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך. . ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ וכו'", ע"ש. וראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשי"ט עמוד ריג.

(21) דברי הימים-א כט, יא. דכתוב "לך ה' הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ" ופירש הזהר (שם) "דאחיד בשמיא ובארעא". תיבת "כל" מרמז על מדת היסוד, ראה

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' ב

דְּתִיבָא – שמא תאמר, שרַבְנָן בְּכָלִי נְמִי פְטָרִי – גם פוטרים, כיון שסוברים שמלאכת גזוז שייכת רק בגזיזת צמר בהמה, וְהָא דְּקִתְנִי – ומה ששנה התנא את מחלוקתם באופן של 'זו', הוא כדי להודיעו כחו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאפילו בנוטל בידו מחייב, קָא מְשַׁמַּע לֵן – השמיענו רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא בכלי מודים חכמים שחייב.

הגמרא מביאה דבר נוסף המגביל את מחלוקתם: וְאִמָּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְחַלְקֵת בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲכָמִים היא דווקא כשנוטל צפרנים לְעֵצָמוּ, שבזה מחייב רבי אלעזר, כיון שיכול לאמן את ידו לתקן צפרני עצמו בלא כלי, אֲבָל הַנוֹטֵל לְחִבְרֹו, לְדַבְרֵי הַבַּל פְּטוּר, כיון שאינו יכול לאמן את ידו ליטול יפה את צפרני חבירו בלא כלי. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא – פשוט שמחלוקתם היא דווקא בנוטל לְעֵצָמוּ, שהרי הַנוֹטֵל צִפְרָנֵי'וֹ, תָּנִן, ומבואר בזה שמחלוקתם היא דווקא באופן שנוטל את צפרני עצמו, ולמה הוצרך רבי אלעזר להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: כְּחוֹ דְּתִיבָא – שמא תאמר שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְחִבְרֹו נְמִי –גם) מְחַיֵּיב, וְהָא דְּקִתְנִי – ומה ששנה התנא את מחלוקתם בַּצִּפְרָנִי, כלומר, בנוטל צפרני עצמו, הוא כדי לְהוֹדִיעָם כְּחֹ דְּרַבְנָן שאף בזה הם פוטרים, קָא מְשַׁמַּע לֵן – השמיענו רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא לחבירו מודה רבי אלעזר שפטור.

שנינו במשנה, וְכֵן שְׁעָרוֹ כו' וכן שפמו וכן זקנו. הגמרא דנה באיזה שיעור חייבים על נטילת שער: תָּנָא – שנינו בברייתא, הַנוֹטֵל שְׁעָרוֹ כְּמֵלָא פִי הוּזָן –מלא חודן של מספריים) בשבת, חֵיִיב. מבררת הגמרא: וְכֵמָּה הוּא מֵלָא פִי הוּזָן, אִמָּר רַב יְהוּדָה, שְׂתִים – שתי שערות. מקשה הגמרא: וְהִתְנַן – והרי שנינו בסוף אותה ברייתא, וְלִקְרָחָה שְׂתִים, כלומר, לגבי איסור 'קרח' חייב כשנוטל שתי שערות, ומכך שהברייתא מפרשת את שיעור גזוז ושיעור קרחה בשתי לשונות ורק בקרחה נקטה 'שתים', מוכח ששיעור 'פי הוזג' אינו שתי שערות. מתרצת הגמרא: אִימָא – אמור בברייתא 'וְכֵן לִקְרָחָה שְׂתִים'.

הגמרא מסייעת מברייתא לדברי רב יהודה ששיעור פי הוזג הוא שתי שערות: תָּנָא נְמִי חֵי – שנינו כן אף בברייתא, הַנוֹטֵל מֵלָא פִי הוּזָן בְּשִׁבְתָּ, חֵיִיב. וְכֵמָּה מֵלָא פִי הוּזָן, שְׂתִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אפילו בשערה אחת חייב. ומוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מְלַקְטִים שערות לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת שְׂאֵפִילוּ בְּאַחַת חֵיִיב, משום גזוז, לפי שאדם מקפיד אפילו על שערה אחת לבנה כדי שלא יראה כזקן, ומלאכה חשובה היא אצלו. מוסיפה הברייתא: וְדָבָר זֶה אֵף בְּחוֹל

אָסוּר, מִשּׁוּם שְׂנֵאמַר (דברים כב ה) 'לֹא יִלְבֹּשׁ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה, ודרך הנשים להקפיד על כך, כדי להתנאות.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את פרטי הדינים לגבי נטילת צפרנים ותלישת עור האצבע שסביב הצפורן בשבת: תָּנָא בְּבֵרִיתָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אָמַר, צִפּוֹרֵן שְׁפִירֵשׁ רִיבָה, וְצִיצִין ו–כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב לציפורן שְׁפִירֵשׁוּ רִיבָן, בִּיד מוֹתֵר לִיטֹלָן לְכַתְחִילָה, בְּכָלִי חֵיִיב תָּמִיד. תמדה הגמרא: מִי אִיכָא מִידִי – וכי יש דבר דְּבִכְלִי חֵיִיב תָּמִיד וּבִיד מוֹתֵר לְכַתְחִילָה, הרי כל מלאכה שבכלי חייבים עליה חטאת, אסורה חכמים אף ביד, גזירה שמא יעשנה בכלי ויעבור על איסור דאורייתא. מתרצת הגמרא: חֵיב קָאָמַר – כך היא כוונת הברייתא, אם פִּירֵשׁוּ רִיבָן, בִּיד מוֹתֵר לְכַתְחִילָה, וּבְכָלִי פְטוּר אֲבָל אָסוּר. ואם לא פִּירֵשׁוּ רִיבָן, בִּיד פְטוּר אֲבָל אָסוּר, וּבְכָלִי חֵיִיב תָּמִיד. נמצא שמה שהתירו ביד לכתחילה, הוא אכן רק באופן שאינו חייב בכלי, דהיינו כשפירשו רובן.

הגמרא מביאה פסק הלכה בדיון צפורן וציצין שפרשו: אִמָּר רַב יְהוּדָה, הֵלָכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר שמתיר ליטול ביד, צפורן וציצין שפירשו רובן.

הגמרא מגבילה את ההיתר לגבי ציצין: אִמָּר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שְׁפִירֵשׁוּ הַצִּיצִין כְּלָפִי מַעֲלָה לְצַד הַצִּפּוֹרֵן וּמַצְעָרוֹת אוֹתוֹ, אבל אם פירשו כלפי מטה לצד הגוף, אסור ליטול.

שנינו במשנה, וְכֵן הַגּוֹדֵלֶת כו' שיערה, וכן הכוחלת עיניה, וכן הפוקסת –מתקנת שיערה), רבי אלעזר מחייב, וחכמים אוסרין משום שבות. הגמרא מבררת את טעמו של רבי אלעזר שמחייב.

מבררת הגמרא: גּוֹדֵלֶת, בּוֹחֶלֶת וּפּוֹקֶסֶת, מִשּׁוּם מֵאִי מְחַיֵּיבָא – משום איזה אב מלאכה היא חייבת. משיבה הגמרא: אִמָּר רַבִּי אֲבִין אִמָּר רַבִּי יוֹסִי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, גּוֹדֵלֶת חֵיִיבֶת מִשּׁוּם אוֹרְנָתָה, שהרי היא קולעת את שיערה. בּוֹחֶלֶת חֵיִיבֶת מִשּׁוּם בּוֹחֶקֶת, שמוליכה מבחול סביב העין באדם המוליך קולמוס סביב האות. פּוֹקֶסֶת חֵיִיבֶת מִשּׁוּם מוֹנֶה, שמתקנת את שיערה בין אצבעותיה ומפרידה את השערות כשהן נכרכות זו בזו.

הגמרא מקשה על ביאורו של רבי אבין, ומבארת באופן אחר את טעמו של רבי אלעזר שמחייב: אִמָּר רַבְנָן קָמִית דְּרַבִּי אֲבָהוּ, וְכֵן דָּרָךְ אֲרִינָה בָּהּ, וְכֵן דָּרָךְ בְּתִיבָה בָּהּ, וְכֵן דָּרָךְ מוֹתֵר בָּהּ. אִלָּא אִמָּר רַבִּי אֲבָהוּ, לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי – לי נתפרש הדבר מִיְנִית דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא באופן אחר,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת בהעלותך

לשחוט צאן ובקר אמנם הישראל יעכבו בידינו מלאכול והם בעצמם אפשר לא בקיאים היו בשחיטה ובדיקה. או יאמר, הערב רב גרמו "וישובו ויבכו גם בני ישראל" ועל ידי זה גרמו "ויאמרו" האומות בגלות "מי יאכילנו בשר" של ישראל כמ"ש מי יתן מבשרו לא נשבע כו', "זכרנו את הדגה" דייקא "אשר נאכל במצרים" ר"ל שם זרקו זכרים ליאור ובלעו דגים אותם והגוים באכלם את הדגים טעמו טעם בשר ישראל כן אומרים האומות עלינו בגלות המר הזה לבלוע אותנו.

אמנם כבר הבטיח לנו אבינו שבשמים על ידי נביא כי אעשה כלה בכל הגוים ואתך לא אעשה כלה כו', וז"א "חנם" ר"ל הם אומרים כך אמנם דבריהם הוא חנם, כי לא יוכלו לעשות כלה בישראל כמאמר חז"ל חצי כלים והם אינם כלים, חצי רמז על האומות כמ"ש הוי אשור שבט אפילו כו' ודוק.

אור פני משה

פי' הפסוק, ומבאר עפ"י הטעם שהקב"ה יעשה סעודה לע"ל מלויתן שור הבר ובר אווזות ויין המשומר

מי יאכילנו בשר כו' זכרנו את הדגה כו'. לכאורה אינו מובן מה ענין לבשר זכרנו את הדגה.

ונבאר כי במן טעמו כל הטעמים שרצו לטעום בו רק זה המאכל שה' ידוע להם הטעם ה' ממשיכים במחשבה במן לטעום בה זה הטעם, אבל זה המאכל שלא טעמו עדיין לא ידעו האיך להמשיך טעמו במן, והנה טעם בשר כשר דהיינו בשחיטה ומליחה כמצוה יש לו טעם אחר מבשר בלא שחיטה ומליחה, והנה במצרים היו אוכלים בשר בלא מצוה דהיינו בלא שחיטה ומליחה, זה הטעם ידעו, אבל הטעם מבשר הנעשה כמצוה זה לא ידעו עדיין טעמו וכאן אחר מתן תורה שנצטוונו בבשר של מצוות הנ"ל זה הטעם לא ידעו איך להמשיך במן כדי לטעום בו, אבל טעם דגים טעמו במן מחמת שלא נשתנה טעמן שלא ה' בה שום מצוה, וזהו שאמרו מי יאכילנו בשר כו' כדי לטעום טעמו אחר כך במן, זכרנו את הדגה עם דג אנו יכולין לטעום במן אבל טעם בשר לא כנ"ל.

וזהו שהקדוש ברוך הוא יעשה סעודה לעתיד לבוא מלויתן ושור הבר ובר אווזות ויין המשומר, כי באמת יאכלו בני ישראל מן כאשר ה' בימי יציאת מצרים לכך יעשה הקב"ה סעודת הצדיקים לעתיד לבוא מהדברים אלו כדי שאחר זה כשיאכלו המן יטעמו המאכלים שאכלו בסעודה, ובמי באר יטעמו כל המשקים כאשר ה' ביציאת מצרים. קדושת לוי

יא, ד-ה – והאספסוף אשר בקרבו התאוה תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים

רמז מ"ש "והאספסוף" נוט' "וה"א-ספסף", ספסף בגי' פה, רמז להעגל, שגרם שאותיות וה"א חסרים ("וה"א משם, א' מכסא), ולעיתיד יהי' הכסא והשם שלם וכו'

והאספסוף אשר בקרבו כו'. יש לתמוות מפני מה קורא בפעם הזה לערב רב אספסוף. ואפשר יש לומר נודע מה שבגלות חסרים אותיות "הוא" הוא מתנוצץ מכח ערב רב אשר עשו את העגל כבזוהר חדש ע"פ על אלה אני בוכי ע"ש.

ואפשר זה רמז ("והא") ר"ל מרירת הגלות אשר בו נחסרים אותיות "וה" להשם ו"אלף" למלת "כסא" כמ"ש כי יד על כס יה' כו'. הנה זה גרם "ספסף" אשר בקרבו, הם ערב רב כברש"י ז"ל ר"ל על עשותם העגל ולרמז "ספסף" גימ' פ"ר, ר"ל אשר עבדו את שור פר כמ"ש וימירו את כבודם בתבנית שור כו'.

ומפרש איך ומה, לזה אומר "התאוה תאוה" ר"ל חזרו למקורם ולתאוותם הראשון אשר עבדו במצרים את הטלה כנודע, ועל ידי זה "וישובו ויבכו גם בני ישראל" ר"ל גם בני ישראל חטאו במקצת, עיין ר' משה אלשיך זלה"ה בפרשת תשא, ועל ידי זה גרמו בכי לדורות בחורבן בית המקדש. והנה עד עתה פירש חטא הראשון אשר גרמו הע"ר, ועתה בא ופירש חטא שני "ויאמרו" הע"ר "מי יאכילנו בשר" עתה במדבר, והנה זה ימים רבים "זכרנו" את טעם "הדגה אשר נאכל" לעתיד "במצרים" כי כל ישעם וכל חפץ הע"ר ה' לשוב למצרים כנודע, וא"ת גם עתה מי יעכב בידך לאכול בשר הלא מקנה רב ה' להם, לזה אומר שם במצרים רשאים לאכול בשר ודגים מפני מה, לזה אומר ("חנם") בלא מצות דייקא ואין מצווים על השחיטה ובדיקה ומליחה וניקור, וגם אין להם לירא פן יטמטם את לבם כי אין המצוות נוהג בהם במצרים, משא"כ "ועתה" בהסתפח לישראל צריך להיות "נפשנו יבשה" לסגף את הנפש בצומות וכיוצא למעט באכילת בשר.

ומפרש מפני מה לזה אומר הלא "אין כל" ר"ל אי אפשר להיות צדיק הנקרא כל "בלתי אל המן" זה "הנשמה היינו מזון רוחני ג' אותיות הם ג' קוים רמז על השין ושאר אותיות הם בתיבה, "עינינו" עיני השכל וזה אי אפשר אם לא בסיגוף החומר, וז"א "מי יאכילנו בשר" ר"ל אף אם רצונו

(1) כמ"ש כי יד על כס יה: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח סימן תנב, ובהנסמן שם.

(2) מן כאשר ה' בימי יציאת מצרים: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח במפתחות, ערך "פרשת הקן" עמוד 783.

♦ יום ראשון ט"ו סיון ♦

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלֹתְךָ אֶת־הַנֹּחֹת אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנֹּחֹת:

ב מלל עם אהרן ותימר לה באדלקותך את
בוצינא לקבל אפי מנרתא יהון מנחין
שבועא בוצינא:

היתה לפני המנוחה, שעליה הכהן עומד ומיטיב. אל-מול פני המנוחה. אל מול גר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של מנוחה. יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים. שלשת המנורות פונים למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה המערכים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה? כדי שלא יאמרו: לאורה הוא צריך.

נ"י ב"העלותך. למה נסמכה פרשת המנוחה לפרשת הנשיאים? לפי ששראה אהרן חנכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, כשלא היה עמהם בחנכה לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חידך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות. ב"העלותך. על שם שהלהב עולה, כתוב בהעלותך לשון "עליה", שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו: מפאן, שמעלה

שפתי חכמים

של אדם, ואם בא להטיב צריך שיראה בנרות כדי שייטיב אותם, לכך צריך מעלה: פירוש, מדכתיב 'יאירו שבעת הנרות' על כרחך אפתילות קאי שהם המאירים, דאי קאי אנרות שהם הבזיכין הנה ליה למימר 'אל מול פני המנוחה' והיו נוטים שבעת הנרות, ואם תאמר, והא בקרא בתיב 'אל מול פני המנוחה' דהיינו גר שעל קנה האמצעי 'יאירו שבעת הנרות', ורש"י פירש שאין מאירין לגר אמצעי אלא ששה. ויש לומר דהא קשיא לרש"י, דאל מול פני המנוחה יאירו שבעת הנרות' משמע שהכל יהיו מאירין לפניו של אמצע הקנה, דהיינו למעלה על גביו שהוא נקרא 'פני המנוחה', וזה אי אפשר, בשלמא אותו גר שעומד על קנה האמצעי מאיר כנגד פניו, אבל שאר ששה נרות אינן מאירין אלא לפניו של אותן קנים שעומדים מול פניהם, כמנהג כל הנרות שמנהגם להאיר כלפי עצמן. ומתרג', דגם שאר ששה נרות שעל ששה קנים מאירין לפניו של קנה האמצעי, דששה שעל ששת הקנים שלשה מנורות פונים למול אמצעי, רוצה לומר שהיו בופין ראשי הפתילות לפני קנה אמצעי, וכן מערכים. ויאירו שבעת הנרות, פירוש שבנה האפן יהיו מאירין שבעת

כפירוש הרא"ם שפירש, פעם יפרש כל הבחינות הנפלים על הלשון, ופעם יפרש קצת מהם, ופעם יסמוך על מה שפירש במקום אחר, ומשום הכי לא פירש בפרשת אמור כלום אף על גב דכתיב ה'תם 'להעלות גר תמיד', עד כאן לשונו: ב ואף על גב דדרשו מזה שצריך להדליק עד שתהא השלהבת עולה מאליה, יש לומר דעיקר דרשא היא מקרא דפרשת תצנה, מ'להעלות גר תמיד', והכא אגב גררא נקטיה. ועוד יש לומר, דאי לשלהבת עולה מאליה לחוד הוא דאמא, היה לו לכתוב 'להעלות' ולא 'בהעלותך', ואי למעלה אחת לחוד הוא דאמא היה לו לכתוב 'במעלותך', אלא להכי בתיב 'בהעלותך' למדרש תרווייהו. והרא"ם פירש דדרש זה וגם שתהא השלהבת עולה שקולים הם, ויבאו שניהם: ג ואם תאמר, והרי קומתו של אדם ארבע אמות, דהיינו עשרים וארבעה טפחים, וקומתו של מנוחה לא היה כי אם שמונה עשר טפחים בדפירש רש"י בפרשת תרומה, ואם כן למה צריך למעלה. ויש לומר, לפי שהטפחים של בית המקדש היו שוחקות ואם כן שמונה עשר טפחים של מנוחה היו כמו עשרים וארבעה טפחים של חול, דהיינו כנגד קומתו

ח (ב) א דקשה לרש"י, איך נופל הלשון 'בהעלותך' על נרות, שכתב הכתוב במקום 'בהדלקתך' 'בהעלותך', ומתרג' על שם שהלהב עולה, כלומר משום הכי נופל בו לשון עליה. וזה קשה לרש"י, מפל מקום היה לו לכתוב 'בהדלקתך', ולמה כתב 'בהעלותך', דודאי לשון 'בהעלותך' נופל גם כן בנרות כמו שפירש על שם שהלהב עולה, אבל מפל מקום הלשון 'בהדלקתך' יותר טוב. ומתרג' דמשום הכי בתיב 'בהעלותך', כדי ללמוד שצריך להדליק וכו', אבל בפרשת תצנה גבי 'להעלות גר תמיד' לא פירש רק למה בתיב 'להעלות' ולא 'להדליק', ואמר שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. יש לומר, דלעיל בתיב 'להעלות' לשון ציווי, ועל זה פירש למה כתב הציוי בלשון 'להעלות' ולא בלשון 'להדליק' שהוא לשון יותר מבורר על מה הוא הציוי, ומפרש משום שצריך להדליק וכו', שהוא בכלל הציוי, לכן בתיב 'להעלות'. ובפרשת אמור שהוא הציוי האמתי בדפירש רש"י שם, קשה למה לא פירש שם כלום. יש לומר שהוא סומך על מה שפירש בפרשת תצנה על לשון 'להעלות' שהוא בלשון ציווי בדפרישית. ודלא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

(הדלקתם), ואלו הנשיאים עשו את ההתחלה (הבאת קרבן) ולא את הגמר (הקרבן הקרבן). **את הנרות** - הדלקת הנרות היתה בפנים, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על המזבח החיצון.

שאתה מדליק ומטיב את הנרות (רש"י ח, ב)
שאתה - אהרן עצמו הדליק את המנורה, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על ידי הפתחים. **מדליק ומטיב** - אהרן עשה הן את ההתחלה (הטבת הנרות) והן את הגמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"הדלקה" בשרה בזר

ותתלהט מאליה בעבודתם לקונם.
ו"הדלקה" זו "כשרה בזר" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אל יאמר האדם, שרק אהרן הפנה הוא המצוה ב"העלאת הנרות" והדלקת נשמות ישראל, אלא כל אחד ואחד וגם "זר" מצוה "היו מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב), שחובת כל אחד ואחד היא לקרב את אלו שאור נשמתם נעלם ומקסה, ולהעלות ולהדליק את ה"נר ה'", עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה".

בהעלתך את הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: (ח, ב)

כתיב "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), שנשמת כל אחד מישראל מאירה באור ה'.
אף ישנם פאלו מבני ישראל שאור נשמתם אינו גלוי לכל, אלא טמון בעמק הלב ומקסה בכמה העלמות המסתירות על אור ה'.

וזוהי עבודת אהרן כהן גדול, "להעלות" ולגלות בכל "שבעת הנרות", שהם שבעת הסוגים הנשמות ישראל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, א) את "נר ה'" של נשמתם, עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה" (שבת כא, א), שנשמתם תתלהב

(ג) **ויעש בן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את-משה:**
ג'עבד בן אהרן לקבל אפי מנרתא אדלק בוצינהא כמא די פקיד יי ית משה:

כ"י- **ויעש בן אהרן** • (ספרי) להגיד שבחו של אהרן, שלא שנה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 - מתוך 'לקראת שבת')

שבחו של אהרן - שלא שנה

המערבי שהיה "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל" - שאף זה תלוי אף ורק בידי הקדוש-ברוך-הוא. וזהו שבחו של אהרן - דאף-על-פי שאור המנורה לא היה טבעי והיה מקום לחשב שאין צורך לדיק באופן הדלקתה כיון שהנפעל הוא משמיא, אף-על-פי-כן לא שנה אהרן מהצווי. והטעם לזה שנצרכת עבודת אהרן הוא, דאף-על-פי שהאור הנמשך הוא למעלה מעבודת האדם, מפל-מקום הקדוש-ברוך-הוא ממשיכו רק לאחר עבודת האדם, ובלשון המכר"ל (גבי עשית המנורה, גו"א פרשתינו ח, ט) ד"ק הוא כל מעשה שפועל השם, הכל צריך פעל למטה והשם יתברך גומר על ידו. ולפיכך היה צריך משה לדעת כל מעשה המנורה, והיא פעל כפי מה שהיה יכול, והקדוש-ברוך-הוא גומר על ידו".

ויעש בן אהרן

להגיד שבחו של אהרן שלא שנה (ח, ג. ובפרש"י)

וצריך להבין, מה השבח הגדול של אהרן, וכי זהו שבחו שלא שנה מצווי ה'?

ויש לומר הבאור בזה על דרך פנימיות הענינים: ידוע שיש בגלויים שמולמעלה שני אופנים, התגלות הבאה על-ידי עבודת האדם ובלשון הזהר "באתערוותא דלתתא אתערוותא דלעילא", ויש התגלות עליונה שהיא למעלה מגדר הנבראים, ובאה בדרך מתנה מלמעלה, ובלשון הזהר "אתערוותא דלעילא שאין אתערוותא דלתתא מגעת לשם". והנה על עשית המנורה אומר רש"י: "על-ידי הקדוש-ברוך-הוא נעשית מאליה" - ללא עשית הנבראים, ואף לאחר עשיתנה הנה האור שבה לא היה אור טבעי כמדגש בנר

שפתי חכמים

של הקדוש ברוך הוא, מכל מקום דבר גדול הוא זה שהפסוק מעיד על צדקתו, וכן כל פיוצא בזה: תורה ד

לי, וכי תעלה על דעתך שלא עשה מה שצוה ה' על ידי משה. ואף על גב שבלאו הכי נמי ידענו שעשה ציווי

הנרות אל מול קנה האמצעי. והרא"ם האריך כאן הרבה. (ועיי' בתשובת הריב"ש סימן ת: תורה ג)
(ג) ה דאם לא כן, ויעש בן אהרן למה

(ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקְשָׁה זֶהָב עֲדִירָכָה
עַד־פְּרָחָה מִקְשָׁה הִוא כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשֵׂה אֶת־הַמִּנְחָה: פ

בה. עֲדִירָכָה. שֶׁהִוא אֶבֶר גָּדוֹל. עַד־פְּרָחָה.
שֶׁהִוא מַעֲשֵׂה דֶק שֶׁבָּה – הַפֶּל "מִקְשָׁה". וְדָרָךְ "עַד"
לְשֵׁמֶשׁ בִּלְשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שופטים טו): "מִגְדִּישׁ וְעַד־קָמָה
וְעַד־כָּרֶם זֵית". כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה וְגו'. פִּתְכִּנִית
אֲשֶׁר הָרָאָהוּ בָּהֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וְרָאָה
וַעֲשֵׂה בְּתִכְנִיתָם וְגו'". בֶּן עֲשֵׂה אֶת־הַמִּנְחָה. מִי
שֶׁעָשָׂאָהּ. וּמִדָּרֵשׁ אֲגָדָה: עַל־יְדֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא
נַעֲשִׂית מֵאֲלֵיהָ.

כ"י. וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה. (שם) שֶׁהָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא בְּאֶצְבַּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָּהּ, לְכַךְ נֶאֱמַר
"וְזֶה". מִקְשָׁה. בְּטַרְדִּי"ץ בִּלְעָזָה (גַּעְשָׁלְאֲגֵעִן) לְשׁוֹן
"דָּא לְדָא נִקְשִׁין" (דניאל ח). עֲשֵׂת שֶׁל כֹּהֵן זֶהָב הִיְתָה
וּמִקְשֵׁי בְּקִרְנֵס וְחִתּוּדִם כְּכִשְׁלִיל לְפָשֶׁט אֵיבָרֶיהָ בְּתִקְוָנָה,
וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים עַל־יְדֵי חֲבוּר. עַד־יְרָכָה
עַד־פְּרָחָה. "יְרָכָה" הִיא הַשָּׂדֶה שֶׁעַל הַרְגָּלִים, חֲלוּל,
בְּדָרָךְ מְנוּרֹת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים. עַד־יְרָכָה עַד־
פְּרָחָה. כְּלוּמַר גּוֹפֶה שֶׁל מְנוּרָה כְּלָה וְכָל הַתְּלוּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעניין לקו"ש חל"ח עמ' 33. ובאו"א חכ"ח עמ' 60 - מוחזק 'לקראת שבת')

מעלתה של המנורה על שאר העבודות

ברש"י ריש פרשתנו) – "שֶׁלֶךְ גָּדוֹלָה מִשְׁלֶהֶם". וּבְכַדִּי לְבָאֵר
מִדּוּעַ "שֶׁלּוֹ גָּדְלָה", אֵף שֶׁגַם קִרְבָּנוֹת הַנְּשִׂאִים הָיָה עֲנִיָּנָם
חֲנֻכַּת הַבֵּית, וּבִמָּה גָּדְלָה חֲנֻכַּת הַמִּנְחָה עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ
וְכִיצָא בְּזֶה, הֵנָּה לָכֵן, אֵף שֶׁעֲסָקִינוּ בְּהַדְלָקַת הַמִּנְחָה,
הוּבָא הַפְּסוּק הַעוֹסֵק בַּעֲשִׂיתָהּ, שֶׁנֶּעֱשִׂתָה עַל־פִּי הַמְּרָאָה
אֲשֶׁר הָרָאָה ה' (וְלַהַמְדָּרֵשׁ עַל־יְדֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא עֲצוּמוֹ),
דְּבִזָּה יוֹבֵן עֲנִין מַעֲלַת חֲנֻכַּת הַמִּנְחָה עַל־יְדֵי אֲהָרֹן – "שֶׁלֶךְ
גָּדוֹלָה מִשְׁלֶהֶם".

וְהַטַּעַם לָכֵךְ שֶׁדִּנְקָא הַמִּנְחָה נַעֲשִׂתָה "כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה
ה'", הוּא עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב רַש"י (אמור כד, א) שֶׁנֶּר הַמַּעֲרָבִי
שֶׁבָּה "הוּא עֲדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה בִּישְׂרָאֵל",
וְלָכֵן גַּם עֲשִׂיתָהּ הִיְתָה בְּאֶפֶן שֶׁל "גְּלוּי שְׂכִינָה" מִיָּחָד.

ה ומליל יי עם משה למימר:

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה. . כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשֵׂה אֶת־הַמִּנְחָה:
בֶּן עֲשֵׂה. . מִי שֶׁעָשָׂאָהּ, וּמִדָּרֵשׁ אֲגָדָה עַל יְדֵי הַקְּבָ"ה
נַעֲשִׂית מֵאֲלֵיהָ (ח, ד. ובפרש"י)

יְדוּעָה הַשְּׂאֵלָה (אֲבִרְבָּנָאֵל, אֲלֶשֶׁי, אוה"ח ועוד), דְּהַפְּסוּקִים
הַקּוֹדְמִים עוֹסְקִים בְּמִצְוֹת הַדְּלָקַת הַמִּנְחָה, וְעַל מַעֲשֵׂה
הַמִּנְחָה כִּכֹּר לְמַדְּנוּ בְּפִרְשַׁת תְּרוּמָה (כה, לא) בְּאֵרִיכוּת, וּמַה
הַשְּׂאֵלָה דַּעֲשִׂית הַמִּנְחָה לְכָאן, שֶׁהַצָּרִף הַכְּתוּב לְשִׁנוּתָהּ
וּלְכַתְּבָהּ שְׁנִית?

וְיֵשׁ לֹמַר הַבְּאוּר (לְדָרְכּוֹ שֶׁל רַש"י):

הֵנָּה הַדְּלָקַת הַנּוֹרוֹת עַל יְדֵי אֲהָרֹן הִיא נְחֻמָּתוֹ עַל הַקִּרְבַּת
הַקִּרְבָּנוֹת עַל־יְדֵי הַנְּשִׂאִים, וְכִפִּי שֶׁאִמַּר לוֹ ה' יִתְבָּרַךְ (הוּבָא)

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ו) קַח אֶת־הַלֵּוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם:
וְקָרַב יְת לֹאִי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְדַבְּרִי
יְתָהֵן:

כ"י. קַח אֶת־הַלֵּוִיִּם. קַחֵם בְּדָרְכִים: אֲשֶׁרִיכֶם: שֶׁתִּזְכּוּ לַהֲיוֹת שְׂמֹשִׁים לְמָקוֹם.

שפתי חכמים

עֲשִׂאוּהוּ שֶׁל אֵשׁ. וְעַל זֶה פִּירֵשׁ
'בְּתִכְנִית', רְצוֹנוֹ לֹמַר 'כַּמְרָאָה' פִּירוּשׁ
בְּתִכְנִית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר
'וְרָאָה וַעֲשֵׂה בְּתִכְנִיתָם', דִּנְקָרָא
הַתִּכְנִית בְּשֵׁם 'מְרָאָה' מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי
הָרָאָה נִדְּעָה לוֹ הַתִּכְנִית: לִ רְצוֹנוֹ
לֹמַר, מִי שֶׁעָשָׂה אֶת כָּל הַכְּלִים, הוּא
בְּצִלְאֵל: מִפּוֹדֵשׁ בְּפִרְשַׁת תְּרוּמָה.
וְזֶה הַמְדָּרֵשׁ חוֹלֵק עַל פִּירוּשׁ
רַשְׁשׁוֹן: תוֹרָה ה

דְּבַר קִטָּן שֶׁבָּה הַכֹּל הִיְתָה מִקְשָׁה, וְעַד
מִשְׁמַע לְשׁוֹן 'בִּין', וְכִיצָא בְּזֶה מִפְּרֵשׁ
רַש"י בְּפִרְשַׁת בֵּא עַל 'מִבְּכוֹר פִּרְעָה'
הַיּוֹשֵׁב עַל כְּסֵאוֹ וְגו': בִּ דְּקָשָׁה לְרַש"י,
דִּכְמָרָא מִשְׁמַע לְשׁוֹן מְרָאָה שֶׁהוּא
צָבַע, וּבִמְנוּרָה אֵין שִׁיף לֹמַר
שֶׁהָרָאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צָבַע שֶׁל
מְנוּרָה. אֵי נִמִּי 'כַּמְרָאָה' הוּא כַּמְרָאָה
הַנְּבֻאָה, כְּלוּמַר מַה שֶׁרָאָה כַּמְרָאָה
הַנְּבֻאָה, דְּהִינּוּ שֶׁל אֵשׁ, וַעֲשׂוּ גַם הֵם
מְנוּרָה שֶׁל אֵשׁ, וְזֶה אֵינוֹ, דֵּהֵם לֹא

(ד) וּפִירוּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁמֶלֶת 'זֶה' מוֹרָה עַל
הַרְמוֹ, וְהַמַּעֲשֵׂה לֹא הִיְתָה כִּי אִם בְּשַׁעַת
עֲשִׂית בְּצִלְאֵל. וּמִתְחַלָּה נִתְקַשָּׁה בָּהּ
מֹשֶׁה עַד שֶׁהָרָאָהוּ בְּאֶצְבַּע, וְחֹזֵר
וְנִתְקַשָּׁה עַד שֶׁאִמַּר לִיָּה טוֹל כֶּכֶר וְכו',
עֵינֵינוּ לְעִיל בְּפִרְשַׁת תְּרוּמָה: † עֲשֵׂת,
לְשׁוֹן חֲתִיכָה: ח כְּכִשְׁלִיל – מִסְפָּרִים:
מ דְּקָשָׁה לְרַש"י, דְּהִקְא מִשְׁמַע שֶׁלֹּא
הִיְתָה מִקְשָׁה אֲלֵא עַד יְרָכָה וְעַד
פְּרָחָה, וּבְפִרְשַׁת תְּרוּמָה כְּתִיב שֶׁהִיְתָה
כְּלָה מִקְשָׁה: י כְּלוּמַר, מִדָּרָךְ גָּדוֹל עַד

(ו) לֹא קִיחָה מִמֶּשׁ שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן קִנְיִן

וְיָבִידִין תַּעֲבֹד לַהּוֹן לְדַבְּאִיהוֹן אֲדִי עֲלִיהוֹן
מִזָּא דְחֻטְאָתָא וְיַעֲבִירוֹן מִסְפֵּר עַל כָּל
בְּשָׂרָהוֹן וְיַחֲזִירוֹן לְבוֹשִׁיהוֹן וְיִדְבְּקוֹן:

(ד) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָּהֶם לְמַהֲרָם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת
וְהַעֲבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בַגְדֵיהֶם
וְהִטְהָרוּ:

הַבְּכוֹרוֹת שְׂעָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה:
”זִבְחֵי מַתִּים”, וְהַמְצָרַע קְרוּי ”מַת” – הַזְקִיקִים תְּגַלַּחַת
בְּמַצְרָעִים.

כִּי”כ הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת • שֶׁל אֶפֶר הַפָּרָה,
מִפְּנֵי טְמֵאִים מַתִּים שִׁבְּהֶם. וְהַעֲבִירוּ תַעַר • מַצָּאתִי
בְּדַבְּרִי רַבִּי מֹשֶׁה הַדֶּרֶשׁ: לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ פַּפְרָה עַל

ח וְיִסְכּוּן תּוֹר בַּר תּוֹרִי וּמִנְחָתָה סֵלֶתָא
דְּפִילָא בְּמִשָּׁח וְתוֹר תִּנָּן בַּר תּוֹרִי תַפֵּס
לְחֻטְאָתָא:

(ה) וְלָקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
וּפֶר־שְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחֻטְאָתָא:

(ע”כ דברי ר”ם), וּבְזֹו יֵשׁ סֶמֶךְ לְדַבְּרִי בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים צ’,
וְאֹמֵר אָנִי שְׁהוֹרָאת שְׁעָה הִיטְהָק, שְׂשַׁעִיר הִזֶּה לָהֶם
לְהִבִּיא לְחֻטְאָת עֲבוֹדַת־זָרָה עִם פֶּר הָעוֹלָה.

כִּי”כ וְלָקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
”וַיַּעֲשֶׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה”, וְהוּא קָרְבֵּן צִבּוֹר בַּעֲבוּדַת־
זָרָה. וּפֶר שְׁנֵי • (ט”ח) מֵה תִּלְמוּד־לּוֹמֵר ”שְׁנֵי” פ’?
לּוֹמֵר לָךְ: מֵה עוֹלָה לֹא נֶאֱכָלַת, אֵף חֲטָאת לֹא נֶאֱכָלַת

ט וְיִתְקַרֵּב יֵת לְזֹאֵי קָדָם מִשְׁפֵּן זִמְנָא וְתַכְנוּשׁ
יֵת כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל:

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ
אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כִּי”כ וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדְת • לְפִי שֶׁהַלְוִיִּם נִתּוּנִים קָרְבֵּן פַּפְרָה תַּחֲתִיהֶם, יָבֹאוּ וַיַּעֲמִדוּ עַל קָרְבַּנְסֵי וַיִּסְמְכוּ
אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

י וְיִתְקַרֵּב יֵת לְזֹאֵי קָדָם יֵי וַיִּסְמְכוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יֵת יְדֵיהוֹן עַל לְזֹאֵי:

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:

יא וַיִּירִים אֶהֱרֹן יֵת לְזֹאֵי אֲרָמָא קָדָם יֵי מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹן לְמַפְלַח יֵת פְּלִחְנָא דְּנֵי:

(יא) וְהִנִּיף אֹהֶלֶן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפֶה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:

שפתי חכמים

פֶּר לְחֻטְאָת, אֵלָא הוֹרָאת שְׁעָה הִיטְהָ, הָכִי נִמְי הוֹרָאת שְׁעָה הִיטְהָ. הָרֹא”ם
הָאֲרִירִי שְׁלֹא לּוֹמֵר שֶׁהִיטְהָ הוֹרָאת
שְׁעָה, שְׁפִנִּימִית הִיטְהָ, שְׁהִרִי חֲטָאת
חִיצוֹנָה נֶאֱכָלַת וְזוֹ שֶׁהִיטְהָ שֶׁל
מִלּוּאִים נִשְׂרַפְתָּ, וְלֹא תִימָא חֲטָאת זוֹ
פְּנִימִית הִיא מֵאֲחֹר דְּנִשְׂרַפְתָּ וְתִימָא
מֵה עוֹלָה נִשְׂרַפְתָּ אֵף חֲטָאת נִשְׂרַפְתָּ,
שֶׁהִיטְהָ פְּנִימִית. הָרֹא”ם: תוֹרָה ט
(ט) ר אֵף עַל פִּי שֶׁהַלְוִיִּם לֹא נִתְּנוּ
כַּפָּרָה אֵלָא עַל הַבְּכוֹרִים כְּדִלְעִיל,
מִכָּל מְקוֹם בֵּינוֹן שֶׁהַבְּכוֹרוֹת הָיוּ שֶׁל כָּל
יִשְׂרָאֵל קָרָא בְּכוֹרוֹת ’קָהֶל כָּל יִשְׂרָאֵל’
כִּאֲלוּ הֵם כָּל יִשְׂרָאֵל: תוֹרָה י

דְּכָתִיב נִמְי ’אֵת הַכֶּכֶשׁ אֶחָד’, אֶכָּל
הָכָא לֹא כָתִיב ’אֶחָד’, אִם בֶּן אֵין נּוֹפֵל
כָּאן לְשׁוֹן ’שְׁנֵי’ צ’ רְצוּנוֹ לּוֹמֵר, בְּמֵה
שְׁפִירֵשׁ רַבִּי מֹשֶׁה הַדֶּרֶשׁן שֶׁהָעוֹלָה
הִבִּיאוּ לְקָרְבֵּן צִבּוֹר בְּשִׁבְלֵי עֲבוֹדַת
אֱלִילִים, מִשּׁוֹם שֶׁלֹא מְצִינוּ פֶּר אֶחָד
לְבָדוּ בְּלֹא מִין אַחֵר עֲמוּ רַק בַּעֲבוּדַת
אֱלִילִים: ק רְצוּנוֹ לּוֹמֵר, מֵה שְׁפִירֵשׁ אֵף
חֲטָאת לֹא נֶאֱכָלַת אֵף עַל גִּב שֶׁשְּׂאֵר
חֲטָאוֹת נֶאֱכָלִין, זוֹ הוֹרָאת שְׁעָה הִיטְהָ.
וְתִדַּע לָךְ שֶׁהוֹרָאת שְׁעָה הִיטְהָ, דְּשַׁעִיר
הִזֶּה לָהֶם לְהִבִּיא לְחֻטְאָת עֲבוֹדַת
אֱלִילִים עִם פֶּר הָעוֹלָה, כְּדִין כָּל צִבּוֹר
הָעוֹבְדִים עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְלִמָּה הִבִּיאוּ

וּכְנִיסַת דָּבָר תַּחַת רְשׁוֹתוֹ, כִּי הַלְוִיִּם
לֹא נִקְנוּ וְלֹא נִכְנְסוּ תַּחַת רְשׁוֹתוֹ. וְעֵינִין
בְּפִרְשַׁת לָךְ לָךְ עַל פֶּסוּק ’וְתִקַּח שָׂרִי
אִשֶּׁת אֶבְרָם: תוֹרָה ז

(ז) כֹּא מִפְּנֵי שְׂאֵר טוֹמְאוֹת, שֶׁבְּשִׂאֵר
טוֹמְאוֹת אֵין הִזֶּה צְרִיכָה בְּהוֹ: ע (מִנְחָה)
כְּלֻלָּה) וְאֵף עַל גִּב דְּבִשְׂאֵר עוֹבְדֵי
עֲבוֹדַת אֱלִילִים לֹא הִצְרִיכָם תְּגַלַּחַת,
אֵלּוּ שְׂאֵנִי, שְׁעוֹבְדֵי הָעֶגְל נִקְלוּ
בְּצִרְעָתָם, כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ עַל פֶּסוּק ’כִּי פָרַע
הוּא כִּי פָרַעַה אֶהֱרֹן’, שֶׁלְּמִדּוֹ גִּזְרִיהָ
שׁוֹה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר גִּבִּי מִצּוֹרַע ’רֹאשׁוֹ
יִהְיֶה פָרוּעַ: תוֹרָה ח

(ח) אֵף עַל פִּי דְכָתִיב ’אֵת הַכֶּכֶשׁ
הַשְּׁנִי וְגו’ גִּבִּי קָרְבֵּן תְּמִיד, הִינִינוּ מִשּׁוֹם

לְכָךְ נֹאמַר בָּם: "תְּנוּפָה לַה'", שְׁאֵף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וְקַרְשִׁים (צ"ל: וְקַרְסִים, דָּאֵלוּ קַרְשִׁים בֶּיֶד מִשָּׂא בְּנֵי מִרְרִי) הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, וְהַשְׁלִישִׁית לְבְנֵי מִרְרִי.

וְהַנִּיף אֶהְרֵן אֶת-הַלְוִיִּם תְּנוּפָה • כְּדָרְךָ שְׁאֵשׁ מִצֶּרַע טְעוֹן שׁ תְּנוּפָה חִי. שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֹאמְרוּ בְּפִרְשָׁה זוֹת: הָרִאשׁוֹנָה לְבְנֵי קֹהֵת, לְכָךְ נֹאמַר בָּם: "וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'", לְפִי שְׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאֲרוֹן וְהַשְּׁלֶחֶן וְגו'. הַשְּׁנִיָּה לְבְנֵי גִרְשׁוֹן,

יבולואי יסמכוני ית ידהיון על ריש תוריא ועבד ית חר חטאתא וית חר עלתא קדם יי לכפרא על לואי:

(יב) וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת-יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעִשָּׂה אֶת-הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת-הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל-הַלְוִיִּם:

יגותקם ית לואי קדם אהרן וקדם בנוהי ותרם יתהיון ארמא קדם יי:

(יג) וְהַעֲמִדְתָּ אֶת-הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְרֹן וּלְפְנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:

יד ותפרש ית לואי מגו בני ישראל ויהיו משמשין קדמי לואי:

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת-הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

♦ יום שני ט"ז סיון ♦

טו ויבחר בן יעלון לואי למפלח ית משפן זמנא ויתדפי יתהיון ותרם יתהיון ארמא:

(טו) וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:

טז ארי אפרשא מפרשין אנון קדמי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כלא מבני ישראל קרבית יתהיון קדמי:

(טז) כִּי נְתָנִים נְתָנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטֻרַת כָּל-רָחֹם בְּכוֹר כָּל-מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְחָתִי אֹתָם לִי:

זש"א נְתָנִים נְתָנִים • נְתָנִים לְמִשָּׂא, נְתָנִים לְשִׁיר. פְּטֻרַת • פְּתִיחַת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

על הלויים לסייע לכהנים בעבודה שלהם. אם-כן אין לפרש שהכפל קאי על משא ושיר, שהם חובת הלויים עצמם. אף כאן נאמר "לי", ולכן אפשר לפרש שהפונה גם לעבודת הלויים - משא ושיר.

נְתָנִים לְמִשָּׂא, נְתָנִים לְשִׁיר (רש"י ח, טז) - "וְנִתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם לְאֶהְרֹן וּלְבְנָיו, נְתָנִים נְתָנִים הֵמָּה לוֹ". וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שֶׁם נֹאמַר "לו", וְהַפְּנוּהָ לַעֲבוֹדַת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שְׁבָה הִטַּל

שפתי חכמים

שלש פעמים, אבל עכשיו שפירש רש"י כְּדָרְךָ שְׁאֵשׁ מִצֶּרַע טְעוֹן תְּנוּפָה וכו' וְאֵשׁ מִצֶּרַע טְעוֹן תְּנוּפָה כִּי אִם פֶּעַם אַחַת, וְאִם כֵּן שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת לָמָּה לִי: תורה יב

חִי כְמוֹ אֵשׁ מִצֶּרַע, וְגַם אִי אֶפְשָׁר תְּנוּפָה בְּלִוְיִם אֱלָא מִחִיִּים: תֵּהָא דְלֵא מִקְשָׁה רִשְׁי עַל הַקָּרָא לָמָּה נֹאמַר שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ לוֹמַר דְּגִזִּירַת הַכְּתוּב שְׁצִירִיף לְהִנִּיף אוֹתָן

(יא) שֶׁדְּמִצֶּרַע קְרוּי מוֹת, כְּמוֹ שְׁנֹאמַר בְּסוּף הַפִּרְשָׁה 'אֵל נָא תְהִי כְמוֹתִי, וְהַלְוִיִּם נִתְּנוּ בְּפִרְוֹת עַל הַבְּכוֹרִים שְׁעֲבָדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁהִיא קְרוּיָה 'זִבְחֵי מִתִּים', לְכָךְ צְרִיכִין הַלְוִיִּם תְּנוּפָה

יו ארי דילי כל בוכרא בבני ישראל באנשא
ובבעירא ביומא דקטלית כל בוכרא
בארעא דמצרים אקדשית תהון קדמי:

(ח) כי לי כל-בכור בבני ישראל באדם ובבהמה
ביום הפתי כל-בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם
לי:

ט"ז כי לי כל-בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים, ולקחתי אותם לי
עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את-הלוים".

יח וקרבית ית לואי חלה כל בוכרא בבני
ישראל:

(יח) ואקח את-הלוים תחת כל-בכור בבני ישראל:

יט ויהבית ית לואי מסירין לאהרן ולבנוהי
מגו בני ישראל למפלח ית פלחן בני
ישראל במשכן זמנא ולכפרא על בני
ישראל ולא יהי בבני ישראל מותא במקרב
בני ישראל לקודשא:

(יט) ואתנה את-הלוים נתנים לאהרן ולבניו מתוך
בני ישראל לעבד את-עבדת בני-ישראל באהל
מועד ולכפר על-בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל
נגף בגשת בני-ישראל אל-הקדש:

כ במדבר רבה. ולא יהיה בבני ישראל נגף.
שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם יגשו – יהיה
נגף.

כ"א ואתנה וגו'. חמש פעמים נאמר "בני ישראל"
במקרא זה – להודיע חבתן, שנכפלו אצרותיהן
במקרא אחד כמנין חמשה חמשי תורה. וכך ראיתי

כ"ב עבד משה ואהרן וכל בגשתא דבני
ישראל ללואי ככל די פקיד יי ית משה
ללואי כן עבדו להון בני ישראל:

(כ) ויעש משה ואהרן וכל-עדת בני-ישראל ללוים
ככל אשר-צוה יהוה את-משה ללוים כן-עשו להם
בני ישראל:

שפתי חכמים

ישראל, ולא יצטרכו בני ישראל
לגשת אל הקדש ולא יהיה וגו',
שטעם נתינת הלוים לפהנים הוא
שיעבדו הם העבודה שלא יצטרכו
ישראל לגשת, והטעם כדי שלא יהא
בישראל נגף בגשתם, שאם יגשו יהיה
בהם נגף. שזהו פונת הכתוב לומר
שהוא ההון, ולא דילא יהיה בבני
ישראל נגף שהוא הלא, וכאלו אמר,
למה נתנו הלוים לאהרן ולבניו, כדי
שלא יצטרכו בני ישראל להפנס
בעבודה זו ויגעו אל הקדש, ולמה לא
יגעו אל הקדש, כדי שלא יהיה בהם
נגף. הרא"ם. ועוד יש לומר, דקשה
לרש"י, אטו עכשיו שלקח הלוים לא
יגפו בגשתם אל הקדש, והא בתיב
'והוה הקרב יומת', ולכך פירש 'ולא
יהיה בבני ישראל נגף' שלא יצטרכו
לגשת אל הקדש, דזולת זה יש לחוש
שיהא בהם נגף בגשת אל
הקדש: תורה כ

בזמן שהקדשתי הבכורות לי, שהרי
'תחת כל בכור' בתיב, דמשמע שיצאו
אלו ונכנסו אלו במקומם: תורה יח
(יט) ב והא דסמך רש"י זה לכאן,
משום דקשה לרש"י במאי שפירש
במלת 'לקחתי אותם לי' דקאי
אבכורות, והוא לשון עבר, כלומר
לקחתי אותם לי אז, דמה צריך הכתוב
לומר מה שגבר בחר בהם הקדוש
ברוך הוא, והלא לא בא אלא לפרש
מה שרחק אותם משום שטעו בעגל.
וימתר, משום חבתם, ואף שרחק
אותם אין רוצה להזכיר חטאתם אלא
מזכיר שבחם ומעלתם שקרבם השם
יתברך לעבודתו. תדע, שהרי חמש
פעמים הוזכרו בפסוק אחד, והיא מפני
חבתם. ובקצת ספרי רש"י מצאתי
הגירסא 'ואתנה את הלוים' וגו', חמש
פעמים וכו', והוא יותר נכון: ג פירוש,
הרי מקרא קצר, שהיה לו לומר
'ואתנה את הלוים וגו' ולכפר על בני

(יז) א דקשה לרש"י, איך אמר 'כי לי
כל בכור' דמשמע דעדיין הם שלו,
והא בתיב 'ואקח את הלוים' משמע
שגבר לקח, ועל זה פירש שלי היו בקו
הדין, כלומר מן הדין. וכתב הרא"ם,
שתקן בזה, שאין 'כי לי כל בכור'
רצונו לומר עתה, שהרי נפסלו משטעו
בעגל, רק רצונו לומר היו שלו
מתחלה. והודיע גם כן הסבה למה היו
שלו בקו הדין, משום שהגנתי וכו'.
ואמר 'ולקחתי אותם לי' במקום
'הקדשתי', כדי שיפול עליו 'ואקח את
הלוים תחת כל בכור', שפירשו
לקחתי עתה את אלה במקום שלקחתי
אז את אלה. והוסיף וא"ו על 'ולקחתי'
שהוא במקום 'הקדשתי', להורות שהם
שני ענינים, 'כי לי כל בכור ביום
הפתי' וגו', וגם 'הקדשתי אותם'
לעבודתי אז, ומשקטאו נפסלו,
ולקחתי את הלוים תמורתן. ואמר
'ועכשיו ואקח', שלא תאמר 'ואקח'

כ"י. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל. מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן, וְאַהֲרֹן הִנִּיפָם, וַיִּשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יָדֵיהֶם.

כא ואדפיו לנאי ותורו לבושיהון וארם
אהרן יתהון ארמא קדם יי וכפר עליהון
אהרן לדכואיהון:

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּגִּף אֶהֱרֹן
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהָרָם:

כב ובתר כן עלו לנאי למפלח ית פלחנהון
במשפון זמנא קדם אהרן וקדם בנאיה פמא
די פקיד יי ית משה על לנאי כן עבדו
להון:

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדְתָם בְּאַהֲלֹ
מוֹעֵד לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס

כ"י. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וגו' כן עשו. להגיד שבח העושים והנעשה בהם, שאחד מהן לא עכב.

כג ומליל יי עם משה למימר:

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כד דא די לנאי מפר חמש ועשרין שנים
ולעלא ייתי לחילא חילא בפלחן משפון
זמנא:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וּמֵעַלָּה יָבוֹא לְצִבָּא צִבָּא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

(חולין כז) מבין כ"ה בא ללמד הלכות עבודה ולומד חמש
שנים, וכן שלשים עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה
סימן יפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה.

כ"י. זאת אשר ללוים. שנים פוסלין בהם, ואין
המוימן פוסלין בהם. מבין חמש ועשרים. ובמקום
אחר אומר (במדבר ד): "מבין שלשים שנה". הא כיצד?

כה ומפר חמשים שנים יתוב מחיל פלחנא
ולא יפלח עוד:

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצִּבָּא הָעֲבֹדָה וְלֹא
יַעֲבֹד עוֹד:

כ"י. ולא יעבד עוד. עבודת משא בכתף, אבל חוזר הוא לנעילת שערין ולשיר ולטעון עגלות. וזהו
"ושרת את-אחיו" - "עם אחוהי", כתרגומו.

שפתי חכמים

לכך כתיב קרא ד'כאשר צנה'
לאשמועינן שבחן: תורה כג
(כד) ו דמסתמא לא נתנה התורה אלו
החמש שנים ללמוד אלא משום שהם
הקצה האחרון שצריך לשהות
בלמוד, אם כן מי שלא ראה סימן יפה
בכל אלה השנים במשנתו שוב אינו
רואה: תורה כה
(כה) ? דקשה לרש"י, הא כתיב אחר
כך 'ושרת את אחיו', אלא על כרחך
לומר 'ולא יעבד עוד' עבודה בכתף.
וזהו שאמר אחר זה 'ושרת את אחיו',
שרצונו לומר עם אחיו, אבל לא
נחשוב במשמעו שהוא שירות עבד
את אדוניו, אלא ושרת עם אחיו בני
מדין וגרשון בנעילת שערין וטעינת
העגלות ולשיר: תורה כו

לכתוב, דמסתמא כל המצות שצנה'
משה קיימו וקבלו היהודים, ולא כתיב
'ויעש' אלא להגיד שבחן, אבל הכא
אי לאו קרא ד'כאשר צנה' לא הוה
דרשינן מקרא ד'ויעש משה' וגו'
להגיד שבחן, דהוה אמינא דלגופא
אצטריך שקיימו המצות, דליכא
למימר פשיטא, דינש לומר דלאו
מלתא דפשיטא הוא, דהא הקדוש
ברוך הוא בעצמו הוצרך השתדלות
לזה, דקאמר למשה 'קח את הלוים',
ופירש רש"י קחם בדברים אשריכם
וכו', מפני שכמה אזהרות ומיתות
תלוים במצוה זו, וכן בכורי ישראל
שופסלו מלהיות משרתי השם, משום
הכי אצטריך לגופא לומר שקיימו מה
שצנה', אבל שבחן אין ללמוד מכאן,

(כז) ד לא תימא שכולן העמידו
הלוים או כלם הניפו או כלם סמכו.
אלא 'ויעש' מתחלף לכל אחד מה
שעשה, משה העמידן וכו': תורה כא
(כב) ה דאם לא כן למה לי, הא כבר
נאמר 'ויעש משה' וגו'. כתב הר"א"ם,
אף קשה, דמהכא משמע דמשום
דכתיב לעיל מיניה 'ויעש משה' וגו'
משום הכי דרשינן שבח העושה
והנעשה בהן, אם כן 'ויעש בן אהרן'
דלא כתיב לעיל מיניה שעשה אותה
נימא לגופא הוא דאתא, שקיים
המצוה שנצטווה בה, ולא להגיד
שבח. וכן גבי 'ויעשו בן' בפרשת
בשלח דלא כתיב לעיל מיניה שעשו
בן, וכן בכמה מקומות שדרשו בן.
ונראה לי דודאי דבכל מקום דכתיב
בתורה 'ויעש' או 'ויעשו' לא היה צריך

כו וישמש עם אחוהי במשכן זמנא למטר
מטרא ופלחנא לא פלח פדיו תעבד ללואי
במטרתהון:

(כו) וְיִשְׂרָאֵל אֶת־אָחִיו בְּאֶהָל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת
וְעֹבְדָהּ לֹא יַעֲבֹד כִּכְהָ תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתם: פ

כז"י" לשומר משמרת. לחנות סביב לאהל, ולהקים ולהוריד בשעת המסעות.

♦ יום שלישי י"ז סיון ♦

א ומליל יי עם משה במדברא דסיני בשמא
תניתא למפקהון מארעא דמצרים בירחא
קדמאא למימר:

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינִי בַשָּׁנָה
הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
לְאֹמֶר:

גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל
במדבר, לא הקריבוט אלא פסח זה בלבד.

כז"י" בחדש הראשון. פרשה שבראש הספר לא
נאמרה עד איר, למדת (פסחים פ"ק. ספרי) שאין סדר מקדם
ומאחר בתורה. ולמה לא פתח בזו? מפני שהוא

ב ויעבדו בני ישראל ית פסחא בזמנה:

(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:

כז"י" במועדו. (שם) אף בשבת, "במועדו" – אף בטמאה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקרבנות הפסח במדבר

השנית על-פי הדבור, ואם כן מהי גנותן של ישראל בזה
שלא הקריבו אז את הפסח? ונדחקו לבאר באופנים שונים.
ויש לומר בזה באפן חדש. דהנה בפרשה זו מדבר אודות
ה"טמאים לנפש אדם", דקשלא יכלו להקריב את קרבן
הפסח, תבעו מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע לבלתי הקריב
את קרבן ה'", והסכים להם הקדוש-ברוך-הוא ונתן להם
מצות פסח שני.

ואם-כן הרי הדברים קל-וחומר, ומה אם מספר מועט מבני
ישראל, כשבקשו מאת הקדוש-ברוך-הוא להקריב הפסח,
נתן להם פסח שני, הרי אם כלל ישראל כלו היו מבקשים
מהשם-יתברך שיוציאם הם להקריב את הפסח גם בשאר

וַיְדַבֵּר יְהוָה . . בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . .
וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר. . ולמה לא
פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה
שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד (ט).
א.ב. ובפרש"י

כבר הקשו מפרשים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הרי זה
ש"לא הקריבו אלא פסח זה", הוא מפני שבשאר השנים לא
נתחייבו כלל להקריב את הפסח במדבר, וכמו שכתב רש"י
(בא יב, כה) "תלה הכתוב מצוה זו [קרבן פסח] בביאתם
לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה

שפתי חכמים

מינייהו מפקת. והא דכתיב בסמוך
'איש איש כי יהיה טמא וגו' ועשה
פסח לה' בחדש השני', משמע
דטמאים נדחים לפסח שני, היינו דוקא
באיש, דאיש נדחה, אבל אין צבור
נדחין, והכא מיירי בצבור או רוב
צבור שטמאים. וכשנטמאו מחצה,
הטוהרים יאכלו אותו בטורה
והטמאים עושים לעצמן בטמאה
(פסחים דף ע"ט) ודוקא טומאת מת הוא
דדחי ולא שאר טומאות (פסחים
ע"ז: תורה ג

ישראל בעוד שלשה ימים בדפירש
רש"י בפסוק 'נוסעים אנחנו' וגו' (תוספות
קדושין דף לא: א) תורה ב
(ב) * רצונו לומר, 'במועדו' שני
דכתיב בקרא דריש ליה, משום דכבר
ילפינן מ'במועדו' הראשון דפסח דוחה
את השבת, דילפינן 'מועדו' 'מועדו'
מקרבן תמיד שכתוב ביה 'במועדו',
וקרבן תמיד דוחה את השבת, ואייתר
לה 'במועדו' שני למדרש שדוחה את
הטומאה (בספרי). אי נמי יש לומר מחד
קרא נפקא תרומיהו, משום דהי

ט (א) ח שנאמר בה 'באחד לחדש
השני' מ מודכתיב 'בארבעה עשר יום'
וגו', 'במדבר סיני' למה לי, הא כתיב
בתחלת הפרשה 'במדבר סיני', אלא
לומר לך שכל ארבעים שנה וכו'. ואם
תאמר, ולמה לא הכריחן משה שיעשו
הפסח, ויש לומר שהיו הרבה שלא היו
נמולין, שבמדבר לא היו מלין את
בניהם. ואם תאמר, אם כן מאי זה
גנות וכו', והא לא היו יכולין לעשות.
ויש לומר שהם גרמו מכח עגונותיהם,
שאלולי היה החטא היו נכנסין לארץ

השנים ששהו במדבר, כל-שכן וקל-וחומר שהיה מספיק עמקם, ונתן להם להקריב את הפסח!

בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִיּוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בַּמַּעֲרֹד בְּכָל-חֻקָּתוֹ וּבְכָל-מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:

כ"י • כָּל-חֻקָּתוֹ • אֵלֹה מִצְוֹת שֶׁבְּגוֹפוֹ: שָׁה, תָּמִים, זָכַר, בֶּן שָׁנָה. וּבְכָל-מִשְׁפָּטָיו • אֵלֹה מִצְוֹת שֶׁעַל גּוֹפֵי מִמָּקוֹם אֲחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לְמִצְהָ וּלְבַעֲוֹר חֲמִץ. (סְפָרִים אַחֲרִים: מִצְוֹת שֶׁבְּגוֹפוֹ: שָׁה, תָּמִים, זָכַר, בֶּן שָׁנָה. שֶׁעַל גּוֹפוֹ: צִלִּי-אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קַרְבּוֹ; שְׁחוּץ לְגוֹפוֹ: מִצְהָ וּבַעֲוֹר חֲמִץ).

וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח:

כ"י • וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה וְגו' • (סְפָרִים) מַה תִּלְמוּד-לוֹמַר? וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר (ויקרא כג): וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' ? אֵלָּא כְּשֶׁשֹּׁמֵעַ פְּרִשְׁת מוֹעֲדִים מְסִינִי - אָמַר לָהֶם, וְחֹזֵר וְהִזְהִירָם בְּשִׁעַת מַעֲשֵׂה.

וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבִים בַּמַּדְבָּר סִינִי כָּל אִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיְהִי אֲנָשִׁים אִשֶּׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא-יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת-הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:

(ג) ב' הָיוּ גִרְסִינִין, 'כָּל חֻקָּתוֹ' אֵלֹה מִצְוֹת שֶׁבְּגוֹפוֹ, שָׁה תָּמִים זָכַר בֶּן שָׁנָה. 'כָּל מִשְׁפָּטָיו' אֵלֹה מִצְוֹת שֶׁעַל גּוֹפוֹ, צִלִּי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קַרְבּוֹ. וְשְׁחוּץ לְגוֹפוֹ, כְּלוּמַר מִמָּקוֹם אֲחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים וְגו'. וְכֵן כְּתוּב הַרְמַב"ן וְהַרְא"ם. אָבֵל מַה שֶׁבַעַת יָמִים כְּתוּב 'כָּל מִשְׁפָּטָיו' וְכו' שִׁבְעַת יָמִים לְמִצְהָ וּלְבַעֲוֹר חֲמִץ, טְעוּת סוֹפֵר הוּא, דָּאֵם לֹא כֵן בַּפֶּסַח שְׁנֵי גַם כֵּן כְּתוּב 'וּבְכָל-מִשְׁפָּטָיו', וְאֶפְלוּ הָיוּ פֶסַח שְׁנֵי מִצְהָ וְחֲמִץ עֲמוּ בְּבִית כְּדִפְרִישׁ רַש"י לְקַמֵּן. וְעִי' (בְּקִצּוֹר מוֹרֵד וּבְנִחַל יַעֲקֹב) שְׁמִי שְׁבִים גִּירְסַת רַש"י שֶׁלְּפָנֵינוּ: תוֹרָה ד' (ד) ל' אָבֵל לֹא הוֹקְשָׁה לְרִבּוּתֵנוּ וְכִרּוֹנָם לְכִרְכָּה מִדּוֹעַ שָׁנָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְצוּת כָּאֵן עַל הַפֶּסַח, וְהָלֹא כְּכָר צִוָּה בְּפֶרֶשׁת אָמֹר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תִּמָּא שֶׁבְּמַדְבָּר הָיוּ פְּטוּרִים מִשּׁוּם צִוּוּי הַשֵּׁם מִדְּכָתִיב אַחֵר זֶה וַיַּעֲשׂוּ אֶהֱרֹן וְגו', וְכֵן מַה שֶּׁכְּתוּב 'וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָמַר לָהֶם מִצְוֹת שֶׁבְּגוֹפוֹ: שָׁה, תָּמִים, זָכַר, בֶּן שָׁנָה. שֶׁעַל גּוֹפוֹ: צִלִּי-אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קַרְבּוֹ; שְׁחוּץ לְגוֹפוֹ: מִצְהָ וּבַעֲוֹר חֲמִץ). וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבִים בַּמַּדְבָּר סִינִי כָּל אִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שְׁתֵּי חֲכָמִים

צִוּוּי הַשֵּׁם מִדְּכָתִיב אַחֵר זֶה וַיַּעֲשׂוּ אֶהֱרֹן וְגו', וְכֵן מַה שֶּׁכְּתוּב 'וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת הַלְוִי' וְלֹא מִצִּוּי שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לִּישְׂרָאֵל צִוּוּי הַשֵּׁם אֵלָּא סִמָּךְ הַקָּרָא עַל מַה שֶּׁכְּתוּב אַחֵר זֶה וַיַּעֲשׂוּ מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן וְכָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', וְכֵן בְּפֶרֶשׁת 'וַיְהִי אֲנָשִׁים אִשֶּׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם' וְגו' שְׁמִיעַ מִיָּדָה שֶׁדָּבָר לֹא הַשֵּׁם דִּינִי פֶסַח שְׁנֵי וְלֹא מִצִּוּי שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, אֵלָּא מִסְתַּמָּא אָמַר לָהֶם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר 'וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה' וְגו', הִיָּה לֹא לְסִמּוּךְ אֶהֱרֹן וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח' וְגו', וְאִין לֹמַר דְּקוֹדֶם לָכֵן לֹא אָמַר לָהֶם דִּינִי פֶסַח וְעָבְשׁוּ הוּא אָמַר לָהֶם מִשּׁוּם הָיוּ כְּכָר בְּתִיב 'וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה' וְהָא כְּכָר בְּתִיב 'וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' וְגו', מִשּׁוּם הָיוּ דְרָשׁוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ, אֵלָּא כְּשֶׁשֹּׁמֵעַ וְכו'. כֵּן נִרְאֶה לִי: תוֹרָה ה

דְּכִבְיָאֵת הָאָרְץ תִּלָּה הַכְּתוּב, לְפִיכָךְ חֹזֵר וּשְׁנָאָה כָּאֵן. אָבֵל מִאָמַר מֹשֶׁה לִישְׂרָאֵל שֶׁאִינוּ כְּתוּב בּוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת הַפֶּסַח בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה, אֵלָּא לַעֲשׂוֹת פֶּסַח סָתֵם, שְׁמוּרָה שֶׁלֹּא צִוָּה לָהֶם רַק דִּין הַפֶּסַח בְּלִבָּד, הוֹקְשָׁה לָהֶם לְרִבּוּתֵנוּ וְכִרּוֹנָם לְכִרְכָּה מַה תִּלְמוּד לֹמַר וְכו'. הַרְא"ם. וְלִי נִרְאֶה דְּהוֹקְשָׁה לָהֶם וְכִרּוֹנָם לְכִרְכָּה, לָמָּה לִיָּה לְמַכְתֵּב כָּלָל 'וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה' וְגו', לֹא הָיָה לִיָּה לְמִימַר אֵלָּא וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח' וְגו', דְּמִסְתַּמָּא בִּיּוֹן שֶׁצִּוָּה לֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁיִּדְבֵּר וְדָאִי הוּא שֶׁאָמַר לָהֶם צִוּוּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, דְּהָא בְּתַחֲלַת הַסֵּדֶר כְּתִיב 'יִדְבֵּר אֵל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָת אֵלָיו' וְגו' וְכְתִיב אַחֲרָיו כֵּן וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', וְלֹא מִצִּוּי בְּקָרָא שֶׁדָּבָר מֹשֶׁה אֵל אֶהֱרֹן צִוּוּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אֵלָּא מִסְתַּמָּא הוּא שֶׁאָמַר לֹא

כ"י לַפְּנֵי מֹשֶׁה וְלַפְּנֵי אֶהֱרֹן • (ספרי) כְּשֶׁשָּׁנִיחֵם יוֹשְׁבֵין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּאוּ וּשְׁאַלּוּם; וְלֹא יִתְכַן לומר

(י) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הִהֲמָה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טַמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת־קֶרְבֶּן יְהוָה בַּמַּעֲדוֹ בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י לָמָּה נִגְרַע • (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קִדְשִׁים קָרִיבִים בְּטַמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזְרַק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכִהְנִים טְהוֹרִים, וַיֹּאכַל הַבָּשָׂר לְטַמְאִים* (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אָמַר לָהֶם: עֲמְדוּ וְאִשְׁמְעוּ, כְּתוּבָה הַמִּבְטָח לְשִׁמְעַ מִפִּי רַבּוֹ. אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שָׂכָף מִבְטָח, שָׂכָל זֶמֶן

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאִשְׁמְעוּ מַה־יֵּצִיגֶה יְהוָה לָכֶם: פ

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ בִּירְיָהוּ טַמֵּא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה:

כ"י אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה • נִקּוּד עָלִיו, לומר: לֹא שְׂרָחֻקָה וְדַאי, אֲלֹא שֶׁהִיא חוּץ לַאֲסֻקְפַת הָעֲזָרָה כָּל זֶמֶן שְׂחִיטָה. פֶּסַח שְׁנִי – מִצָּה וְחֻמָּץ עִמּוֹ בְּבִיתֵעַ

שפתי חכמים

שְׁהִיָּה טַמֵּא נִלְמַד מִהִיקָשָׁא מִהֲדַרִּי, מֵה טַמֵּא אֶפִּילוּ הִיָּה בְּעִיר בִּינוֹן שֶׁהוּא חוּץ לְעֲזָרָה עוֹשֶׂה פֶסַח שְׁנִי, אִף מֵה דְּכַתִּיב אוֹ שֶׁהִיָּה בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה, אֶפִּילוּ הוּא חוּץ לְעֲזָרָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶסַח שְׁנִי, וְאִם בֶּן קִשָּׁה לָמָּה לִי הַנִּקְוָדָה, וְאֶפִּילוּ מִלֵּת 'רַחֲקָה' גַּמִּי אֵין צְרִיךְ לְפִי מֵה שְׂפִירָשְׁתִּי לַעֲלִי. וּמִתְרַץ, דְּאֵתָא לְאִשְׁמְעִין הַנִּקְוָדָה, דְּאִף פֶּסַח שְׁנִי אִם הִיָּה חוּץ לַאֲסֻקְפַת הָעֲזָרָה כָּל זֶמֶן שְׂחִיטַת הַפֶּסַח לֹא יַעֲשֶׂה פֶסַח שְׁנִי. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת פְּשִׁיטָא מִהִכָּא תִּיתִי לְחֵלֶק, וּמִתְרַץ בִּינוֹן שְׂמִצְיָנוּ דְּבִלָּאוּ הִכִּי גַּמִּי חֲלוּקִים הֵם דְּהָא פֶּסַח שְׁנִי מִצָּה וְחֻמָּץ עִמּוֹ בְּבֵית וְכו', אִם בֶּן הָיָה אֲמִינוּא בְּהָא גַּמִּי יֵשׁ לְחֵלֶק, מִשּׁוּם הִכִּי בָּהָה הַנִּקְוָדָה: תורה יא

שֶׁל מֹשֶׁה, אִם בֶּן לָמָּה לֹא נִאֲמָרָה פְּרָשָׁה זוֹ בְּשֵׁם מֹשֶׁה, לְכֹן פִּירֵשׁ וּרְאוּיָה וכו': תורה ח
(י) וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה נִאֲמַר 'רַחֲקָה' וכו'. וַיֵּשׁ לומר, שֶׁאִם נִאֲמַר 'בְּדֶרֶךְ' וְלֹא 'רַחֲקָה', הִיִּיתִי אוֹמֵר דּוֹקָא אִם הוּא רַחוּק אִם יַעֲשֶׂה פֶסַח שְׁנִי, אֲבָל אִם הוּא חוּץ לַאֲסֻקְפַת הָעֲזָרָה לֹא, לְכָךְ כְּתוּב 'רַחֲקָה' וְנִקְוָד לְמִדְרָשׁ אֵתָא לֹא רַחֲקָה מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שְׂפִירָשְׁתִּי לַעֲלִי גַּבִּי 'לְרַעוֹת אֶת צֵאן'. וְקָל לְהִבִּין: ע וְאִם תֹּאמַר, וְהִיאָךְ סִמּוֹן זֶה אֲדִלְעִיל מִיָּדָה. וַיֵּשׁ לומר דְּקִשָּׁה לְרִשִּׁי לָמָּה לִי הַנִּקְוָדָה לְלַמֵּד שְׂאֶפִילוּ אֵינוּ אֲלֵא חוּץ לַאֲסֻקְפַת הָעֲזָרָה נִקְרָא רַחוּק וַיַּעֲשֶׂה פֶסַח שְׁנִי, בִּלְאוּ נִקְוָדָה גַּמִּי יֵשׁ לְלַמֵּד וְכו', מִדְּסִמִּיךְ דִּין רַחֲקָה אֶל דִּין מִי

(ז) מִדְּקִשָּׁה לְרִשִּׁי, לָמָּה אָמְרוּ לָמָּה נִגְרַע, הֲרִי טַמְאִים הָיוּ וְטַמֵּא אֲסוּר לְהַקְרִיב קֶרְבֶּן בִּימֵי טוּמְאָתוֹ, וְלָמָּה הִיָּה סִפֵּק לְמֹשֶׁה שֶׁאָמַר לָהֶם 'עֲמְדוּ וְאִשְׁמְעוּ' וגו', וְאִיךְ שָׂכַח מֹשֶׁה פְּרִשְׁתִּי שִׁילּוּחַ טַמְאִים שֶׁנִּאֲמַר לוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. וּמִתְרַץ, אֵין וכו', וְעִיקָר שְׂאֵלָתוֹ הִיָּה רַק עַל זְרִיקַת הַדָּם עָלֵיהֶם בְּטוּמְאָה בְּדָם חֲטָאת שֶׁהִיא קִדְשִׁי קִדְשִׁים וּבִשְׂרָה נֶאֱכָל לְטְהוּרִים, כָּל שְׂכֹן פֶּסַח הַקָּל: ג מִקְשִׁין הָעוֹלָם, אִיךְ תוֹלָה זֶה בְּמֵה שְׂפִירָשְׁתִּי לַעֲלִי מִיָּדָה. וַיֵּשׁ לומר, דְּאִי לֹא פִירֵשׁ אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה וכו' הִיִּיתִי אוֹמֵר דְּמֹה שְׂלֵא נִאֲמָרָה פְּרָשָׁה זוֹ בְּשֵׁם מֹשֶׁה הוּא לַעֲנֹשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁאָמַר כָּל הַדְּבָר הַקָּשָׁה וגו', אֲבָל עֲכָשִׁיו שְׂפִירֵשׁ אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה וגו', שֶׁהִקְרָא מִדְּבָר בְּכַבּוּדוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

לו כְּזִית". ולכן פסח שני הוא יום אחד, כי התשובה היא "בשעתא חדא וברגעא חדא", וכמאמר "יש קונה עולמו בשעה אחת".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

ממנו. בפרטים מאי קא ממעט ליה, לא יראה ולא ימצא. בכללים דיעצם לא ישרו בו, מאי קא מרבה, אל תאכלו ממנו נא. בפרטים מאי קא ממעטי, לא תשחט על חמץ דם זבחי".

ומזה מוכח, שמלבד הענינים שמעט הכתוב - שנה פסח שני לפסח ראשון בכל הענינים, ובנידון דידן, בנוגע לאסור אכילת חמץ עם הפסח, "לא תאכל עליו חמץ", שאסור גם בפסח שני.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְחַזֵּק אֶת הַרְאָה, מהא דמיעט הלאו ד"לא תשחט על חמץ דם זבחי", כפי שמפרש רש"י ש"אף-על-גב דכבר מעט ליה מהשבבת שאור ומבל יראה, הוה אמינא שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה לא, להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט" - הינו, שהמעוט הוא רק בנוגע לשחיטת הפסח, מה שאין-כן בנוגע לאכילת הפסח, אסור לאכול עמו חמץ.

ועל-פי-זה, מה שכתב ה'מנחת חנוך' "והוא אצלי דבר חדש מאוד, ולא ידעתי מהיכן יצא לרבינו זה כו'" - אינני יודע כיצד לתרץ את דברי ה'מנחת חנוך'.

ובכל אופן, כשיש סתירה ונגוד בין דברי רש"י לדברי ה'מנחת חנוך' - פשוט, שיש לקבל את דברי רש"י, ולחפש באור ותרוע על דברי ה'מנחת חנוך', שאז הולכים על דרך בטוחה ("אויף אַ איינערנעם בריק") - דבר המפרש בפירוש רש"י, ומסכם אצל כל מפרשי רש"י שלא נעמדו על זה (כמו שכתב ה'מנחת חנוך' "לא ראיתי למפרשים שירגישו בזה"), מלבד ה'מנחת חנוך', שאינו מפרשי רש"י, למרות גדלותו בתורה כו', עד שהאחרונים סומכים על דבריו להלכה.

יא בירחא תננא בארבעת עשר יומא בין שמשא יעבדון יתה על פטיר ומררין ייקלנה :

יב לא ישארו ממונו עד צפרא וגרמא לא יתברון בה ככל גזרת פסחא יעבדון יתה :

יג וגברא דהוא דכי ובארח לא הוה ויתמנע למעבד פסחא וישתצי אנשא ההיא מעמה ארי קרבנא דיי לא קריב בזמנה חובה וקבל גברא ההוא :

מצה וחמץ עמו בבית (רש"י ט, י)

פסח שני רומז לעבודת התשובה. לכן חמץ ומצה עמו בבית, כי התשובה הופכת גם את הרע לטוב, "ידונות נעשו

בנוגע לפרוש רש"י בענין פסח שני, "אין אסור חמץ, אלא עמו באכילתו", שתמה ב'מנחת חנוך' מנין מקורו של רש"י - יש לומר, שמקורו של רש"י הוא מפשטות הסוגיא "מה בין פסח ראשון לפסח שני כו".

ובהקדמה - שה'מנחת חנוך' עצמו כותב "לא ראיתי למפרשים שירגישו בזה", ומפנין שכן, הרי הא גופא שהרא"ם, ה'גור אריה', ה'שפתי חכמים', 'לבוש האזרה' ועוד, לא הקשו מנא-ליה לרש"י שאסור לאכול חמץ ביחד עם פסח שני (אף שבדרך כלל שקלול וטרו בבאור דברי רש"י בהתאם לדרך ההלכה), מהנה הוכחה שלדעתם אין קשי כלל בדברי רש"י.

והבאור בזה:

שינוי בגמרא: "תנו רבנן, ככל חקת הפסח יעשו אותו, במצה **שבגופו** - הכתוב מדבר (לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצות שבגופו, כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי). מצוה **שעל גופו** (כגון מצה ומרור שהן דברים אחרים ובאין חובה לו) מנין, תלמוד-לומר על מצות ומרורים יאכלוהו. יכול אפילו מצות **שלא על גופו** (כגון השבבת שאור), תלמוד-לומר: ועצם לא ישרו בו, מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו, אף כל מצוה שבגופו".

ובהמשך הסוגיא מבאר, שהדמיון דפסח שני לפסח ראשון הוא לא רק במצות-עשה אלא גם במצות לא-תעשה - "מה הפרט מפרש מצות-עשה ולא-תעשה גמור", ומבאר בפרטיות, "בכללים דמצות ומרורים, מאי קא מרבי, צלי אש. בפרטים מאי ממעט ליה, השבבת שאור. בכללים דלא ישארו ממנו עד בקר, מאי קא מרבה ליה, לא תוציא

(יא) בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומרורים יאכלוהו:

(יב) לא-ישארו ממנו עד-בקר ועצם לא ישרו בו בכל-חקת הפסח יעשו אתו:

(יג) והאיש אשר-הוא טהור ובדרך לא-היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יהיה לא הקריב במעלו חטאו ישא האיש ההוא:

יְדֻנְאוּ יִתְגַּדֵּר עִמָּכֹן גִּיּוֹרָא וַיַּעֲבֹד פִּסְחָא
קָדָם יְיָ כְּגֹזֶרֶת פִּסְחָא וְכִדְחִזִּי לֵהּ בֶּן יַעֲבֹד
קִנְיָא חֵד יְהִי לְכוּן וּלְגִיּוֹרָא וּלְיַצִּיבָא
דְּאַרְעָא:

(יד) וְכִי־יִגֹּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה בְּחֻקָּת
הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטֹו בֶּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם
וְלִגֵּר וּלְאַזְרַח הָאָרֶץ: ׀

כ"ט"ו וְכִי־יִגֹּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח • (פסחים צג. ספרי) | אַחַת וְגו' "אֶלָּא כִּף מִשְׁמַעֲו: וְכִי־יִגֹּר אֶתְכֶם גֵּר וּבֵא
יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּדֵּר יַעֲשֵׂה פֶסַח מִיָּד? תַּלְמוּד לֹאֲמַר "חֻקָּה | עַתָּה לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, בְּחֻקָּה וּכְמִשְׁפָּט יַעֲשֵׂה.

• יום רביעי י"ח סיון •

טו וּבִיּוֹמָא דְאַתְקָם יֵת מִשְׁכְּנָא חָפָא עֲנָנָא יֵת
מִשְׁכְּנָא לְמִשְׁכְּנָא דְסִדְרוּתָא וּבְרַמְשָׁא הָהּ
עַל מִשְׁכְּנָא כְּחִזּוּ אֲשַׁתָּא עַד צִפְרָא:

(טו) וּבִיּוֹם הַקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן בְּסֵה הָעֶנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן
לְאַהֲלֵה הָעֵדֻת וּבְעֶרְבִי יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמִרְאֵה־אֵשׁ
עַד־בֹּקֶר:

כ"ט"ו הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדֻת • הַמִּשְׁכָּן הָעֲשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת הָעֵדוּת. יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ "הָהּ
עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה.

טז בֶּן הָהּ תִּדְרֹא עֲנָנָא חָפִי לֵהּ וְחִזּוּ אֲשַׁתָּא
בְּלִילִיָּא:

(טז) בֶּן יִהְיֶה תְמִיד הָעֶנָן יִכְסֶּנּוּ וּמִרְאֵה־אֵשׁ לַיְלָה:

יז וּלְפֹנִים אֶסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מַעְלֵי מִשְׁכְּנָא
וּבִתֵּר בֶּן נְטָלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִצְרָא דְשָׂרִי
תִּמְן עֲנָנָא תִּמְן שָׂרֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יז) וּלְפִי הָעֲלוֹת הָעֶנָן מַעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכְּנוּ־שָׁם הָעֶנָן שָׁם יִחַנּוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח עַל מִימָרָא דִּי נְטָלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל
מִימָרָא דִּי שָׂרֹן כָּל יוֹמֵי דִי שָׂרִי עֲנָנָא עַל
מִשְׁכְּנָא שָׂרֹן:

כ"ט"ו הָעֲלוֹת הָעֶנָן • כְּתִרְגוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוּת" P, וְכֵן
"וְנַעֲלָה הָעֶנָן". וְלֹא יִתְּכֵן לְכַתֵּב "וּלְפִי עֲלוֹת הָעֶנָן"
"וְעַל הָעֶנָן", שָׂאִין זֶה לְשׁוֹן סְלוּק אֶלָּא צְמוּחַ

יח עַל מִימָרָא דִּי נְטָלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל
מִימָרָא דִּי שָׂרֹן כָּל יוֹמֵי דִי שָׂרִי עֲנָנָא עַל
מִשְׁכְּנָא שָׂרֹן:

(יח) עַל־פִּי יִהְיֶה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יִהְיֶה יִחַנּוּ
כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכְּנוּ הָעֶנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יִחַנּוּ:

שפתי חכמים

גם ריש פרשת פקודי ובשאר מקומות:
צ (גור אריה) מפני שקל הפרשה מורה על
ההנהגה בכל יום תמיד, בפתוב בן יהיה
תמיד, דאין מדרגה הלשון לומר 'בסה
הענן את המשכן' לשון עבר ואחר כך
'ובערב יהיה על המשכן' לשון עתיד,
שאין זה נמשך מזה. ומה שכתוב
'יהיה' לשון עתיד, עיין לעיל פרשת
בשלח בפסוק 'אז ישיר': תורה טו
(יז) כן ולא מלשון עליה, דאם בן וולפי
עלות הענן מקצי ליה, שהוא מבנין
הקל, ולא 'העלות' שהוא מבנין
נפעל: תורה יח

'העשוי' תהיה הסבה התכליתית דבקה
עם המשכן, שהמשכן עשוי כדי להיות
אהל, ומלת 'להיות' הוא פירוש למ"ד
'לאהל'. ומה שהוסיף מלת 'ללוחות
העדות', מפני שהלוחות הם עדות
לישראל ולא האהל, מה שאין בן גבי
'משכן העדות' שפירש רש"י שהוא
עדות לישראל וכו', מפני שמלת משכן
מורה על השכינה ששוכן בתוכו, מה
שאין בן מלת 'לאהל'. (נחלת יעקב) כבד
בארתי היטב ריש פרשת תרומה,
דלפעמים קורא ללוחות 'העדות',
דלפעמים קורא לתורה 'העדות',
דלפעמים קורא למשכן 'העדות'. ועיין

(טו) פ דקשה לרש"י, דהא 'משכן' הוא
היריעות התחונות כמו שפירש רש"י
בפרשת במדבר, ו'אהל' הם יריעות
עזים אשר עליהם, ואיך נאמר 'המשכן
לאהל' שמשמעותו שהמשכן הוא
צורך אהל, לכן פירש העשויה לאהל
וכו', וקל להבין. והרא"ם פירש, הוסיף
מלת 'העשוי' קודם מלת 'לאהל', מפני
שלמ"ד 'לאהל' מורה על סבה
התכליתית, כאלו אמר להיות אהל,
ובוללת תוספת מלת 'העשוי' הנה
נראה שהסבה התכליתית דבקה עם
מלת 'בסה', לומר בסה הענן את
המשכן כדי להיות אהל, אבל עם מלת

כ"י • על-פי ה' יסעו • שנינו ב"מלאכת המשכן":
כיון שהיו ישראל נוסעים, היה צמוד הענן מתקפל
ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה; תקעו
והריעו ותקעו, ולא היה מהלך עד שמשא אומר:
"קומה ה'" ונסע דגל מחנה יהודה. וזר בספריו.

ועל-פי ה' יחנו • כיון שהיו ישראל חונים, צמוד
הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין
ספה, ולא היה נפרש עד שמשא אומר: "שובה ה'
רבות אלפי ישראל", הרי אומר: "על-פי ה'
וביד-משה".

(יט) ובהאריך הענן על-המשכן ימים רבים ושמו
בני-ישראל את-משמרת יהוה ולא יסעו:

יט ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין
ויטרון בגי ישראל ית מטרת מימרא דיי
ולא נטלין:

(כ) ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על-המשכן
על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו:

כ ואית די הוה עננא יומי דמנן על משכנא
על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נטלין:

כ"י • ויש • כלומר: ופעמים. ימים מספר • ימים מעטים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ו)

כל הזמן קימו מצות ה', בחנייתם או בנסיעתם. ועוד זאת,
כדאיתא בגמרא דכיון כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה'
יסעו, כמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד קדושת
מוזרי וקמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה, אף שהנה
בא משיח, שהוא בדוגמת הקמת המשכן שהיתה לפעמים
ליום אחד, ובלשון הכתוב "ויש אשר יהיה הענן מערב עד

בוקר ונעלה הענן ונסעו", דגם אז היתה ההקמה בתכלית
השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה כאשר חנו בקדש
ברנע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות
במצב של "על-פי ה'". ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של
קביעות ועמידה במקום אחד, אלא שבזה גופא עלו מחיל אל
חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש.

(כא) ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה
הענן בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן
ונסעו:

כא ואית די הוה עננא מרמשא עד צפרא
ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או יומם ולילי
ומסתלק עננא ונטלין:

(כב) או-ימים או-חדש או-ימים בהאריך הענן
על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו
ובהעלתו יסעו:

כב או תרין יומין או ירחא או עדן בעדן
באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי
שרן בגי ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה
נטלין:

כ"י • או-ימים • שנה, כמו (ויקרא כה) "ימים תהיה גאלתו".

(כג) על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו את-
משמרת יהוה שמו על-פי יהוה ביד-משה: פ

כג על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי
נטלין ית מטרת מימרא דיי נטריין על
מימרא דיי בידא דמשה:

שפתי חכמים

(כב) ש דסדר מעלות חשיב קרא «חלח
עקב». ועיין לעיל במה שכתבתי
בפרשת חיי שרה בפסוק 'תשב הנערה
אתנו ימים': תורה כג

במלאכת המשכן, ועל זה אמר ו'ו'
בספרי'. ומה שאמר אחר כך 'ונסע
דגל מחנה יהודה', וגם מה שפירש 'על-
פי ה' יחנו' כיון שהיו וכו', כל זה שנינו
הכל במלאכת המשכן: תורה יט

(יח) ר והא דאמר לעיל שנינו
במלאכת המשכן, זה הכל במשנה
במלאכת המשכן עד 'תקעו והריעו
ותקעו', אבל מה שאמר 'ולא היה
מהלך עד שאמר משה קומה ה' אינו

י (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כָּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת:

ב עבד לך תרתין חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהו ויהיו לך לערעא כנשתא ולאטלא ית משריתא:

כ"י • עֲשֵׂה־לָךְ • (שִׁיְהִיו תוֹקְעִין לְפָנֶיךָ בְּמֶלֶךְ, וְיִהְיֶה בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ). עֲשֵׂה לָךְ • מְשֻׁלָּךְ (עֲשֵׂה לָךְ – אֶתְּהָ עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אֲחֵר). לְמִקְרָא הָעֵדָה • כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסֵּנְהֶדְרִין וּשְׂאֵר הָעָם וּתְקַרְאֵם לְאַסֵּף אֵלֶיךָ, תְּקַרְאֵם עַל־יְדֵי חֲצוּצֹת. וּלְמַסַּע

אֶת־הַמַּחֲנוֹת • בְּשַׁעַת סְלוּק מַסְעוֹת תִּתְקַעוּ בָּהֶם לְסִמְנָי; נִמְצְאָתָ אֶתְּהָ אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נֹסְעִים: עַל־פִּי הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְעַל־פִּי מֹשֶׁה וְעַל־פִּי חֲצוּצֹת. מְקֻשָּׁה • מְהַעֲשֵׂת תַעֲשֶׂה בְּהַקְשָׁת הַקָּרְנָס.

(ג) וּתְקַעוּ בָּהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ג ויתקעו בהן וינועדו בהן ויזדמנו לומר כל כנשתא לתרע משכן זמנא:

כ"י • וּתְקַעוּ בָּהֶן • בְּשִׁתִּיהֶן, וְהוּא סִמְנָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שְׁנָאֵמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

(ד) וְאִם־בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רְאִשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל:

ד ואם בחדא יתקעו וינועדו לומר רברכיא רישי אלפאי דישראל:

כ"י • וְאִם־בְּאַחַת יִתְקַעוּ • הוּא סִמְנָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂאִים, שְׁנָאֵמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים". וְאִךְ הֵן יַעֲדִיתֶנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגִּזְרָה שְׁוֵה'ב הוּא בָּא ב'סִפְרֵי'.

(ה) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים קִדְמָה:

ה ויתקעו יבבתא וישלון משריתא דשרון קדומא:

כ"י • וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה • סִמְנָן מַסַּע הַמַּחֲנוֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה. כֶּף הוּא נִדְרָשׁ ב'סִפְרֵי' מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתִירִים (ד"ה לה).

(ו) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים תַּיִמָּנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

ו ויתקעו יבבתא תנינות וישלון משריתא דשרון דרומא יבבא יתקעו למטלגיהון:

שפתי חכמים

(ה) ג דכתיב 'ותקעתם תרועה', משמע תקיעה ואחר כך תרועה, וכתיב 'תרועה יתקעו', משמע תרועה ואחר כך תקיעה, הא כיצד, אלא תקיעה ותרועה ותקיעה. ואין להקשות, דלמה לי שתי תרועות באמצע, דלא מצינו שתי תרועות זה אחר זה. דהא דכתיב שני פעמים 'תרועה', אֶחָד צִרִיד לְגִזְרָה שְׁוֵה מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְכָל גִּזְרָה שְׁוֵה צִרִיד לְהִיּוֹת מוֹפְנָה: תורה ו

עד שתקעו בחצוצרות: תורה ג (ד) א דאם לא כן, נחלקו עדה ונשיאים בשני דברים. והא דצריך לפרש זה, משום דקשה לרש"י, דבקרנא כתיב 'ונועדו אליך' וגו', ולא פירש לאינה מקום שיהיו יתועדו יחד. לכן פירש 'ואף' וכו', דמלתא דפשיטא הוא, ד'נועדו' 'נועדו' לגזירה שנה: ב כתיב הכא 'ונועדו' וגבי עדה כתיב 'ונועדו', מה להלן פתח אהל מועד, אף כאן פתח אהל מועד: תורה ה

י (ב) ת בשעת סילוק המחנות. וברוב ספרים גרסין סילוק המסעות, פירוש בשעת סילוק המסעות של כל השלש מחנות של כל דגל ודגל. ואיך שיהיה הגירסא, תיקן בזה שלא תאמר כשהיו רוצים ליסע היו תוקעים בחצוצרות, דנה אינו, שחרי מתחלה היה הענין מתקפל, ואחר כך היה משה אומר 'קומה ה', ואחר כך היו תוקעים. לכן פירש בשעת סילוק המחנות שיהיו מכינים את עצמן ליסע לא היו נוסעים

וּבְמִכְנָשׁ יָתֵּן קֶהָלָא תִתְקַעוּ וְלֹא תִנְבְּכוּ:

(ד) וּבִהְקָהִיל אֶת־הַקֹּהֶל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעוּ:

בין מקרא העדה למסע את המחנות? תלמוד-לומר "ובקהליל את-הקהל וגו'", לומר שאין תרועה למקרא העדה, והוא-הדין לנשיאים, הרי סימן לשלשם: מקרא העדה בשמים ושל נשיאים באחת, וזו וזו אין בהם תרועה, ומסע המחנות בשמים - על-ידי תרועה ותקיעה.

כ"י וּבִהְקָהִיל אֶת־הַקֹּהֶל וגו' • לפי שהוא אומר "והיו לך למקרא העדה ולמסע את-המחנות". מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיקה, שנאמר: "ותקעו בהן וגו'", אף מסע המחנות בשתיקה. יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע, אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע, ומעשה אין חלוק

חובגי אהרן כהניא יתקעון כחצוצרתא ויהיון לכוז לקנים עלם לדריכון:

(ה) וּבְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י וּבְנֵי אֶהֱרֹן יתקעו • במקראות ובמסעות הללו.

ט וארי תעלין לאגחא קרבא פארעכון על מעיקי דמעיקין לכוז ותנבכון כחצוצרתא וייעול דוכריכין לטבא קדם יי אלהכון ותתפרקון מסנאיכון:

(ו) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הָצָר הַצָּר אֲתָכֶם וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

יובים חדותכון ובמועדיכון ובראשי חדשיכם ירחיכון ותתקעון כחצוצרתא על עלותכון ועל נכסת קודשיכון ויהיון לכוז לדוכרינא קדם אלהכון אגא יי אלהכון:

(ז) וּבָיֹום שְ�מַחְתֶּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלִיתְכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

שופרות, "לזכרון" - הרי זכרונות. "אני ה' אלהיכם" - זו מלכות וכו'.

כ"י על עלתיכם • (ספרי. ערבי יא) בקרבן צבורי, הכתוב מדבר. אני ה' אלהיכם • מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות, שנאמר: "ותקעם" - הרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 24)

שהרי תקף נאמר "ובמועדיכם". ומכיון שכל הפרשה מדברת בעניני צבור, מובן שגם "עולותיכם וזבחי שלמיכם" מדבר בקרבן צבור.

בְּקֶרְבֶּן צִבּוֹר, הַכְּתוּב מְדַבֵּר (רש"י י, י) בפסוק הקודם נאמר "ונושעתם מאויביכם", ובהמשך לזה נאמר "וביום שמחתכם" - היינו יום שמחה שנקבע על נצחון המלחמה (דאין לומר שהפנה ל"מועדים לשמחה",

שפתי חכמים

אינו אלא קדשי קדשים, דהיינו שלמי צבור. והדר ילפינן עולה משלמים, מה שלמים שהיא קדשי קדשים הוא קרבן צבור, דאי אתה מוצא קדשי קדשים בשלמים אלא בקרבן ציבור, אף עולה מדבר בקרבן צבור: ז דהיינו שופרות וזכרונות: תורה יא

(י) וּמִדְּכָתִיב 'על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם', והוקש שלמים לעולה, דכל עולה קדשי קדשים היא, ושלמים מקצתו קדשי קדשים ומקצתו קדשי קלים, כגון שלמי צבור הם קדשי קדשים ושלמי יחיד קדשים קלים הם, לכך הוקש שלמים לעולה, מה עולה אינו אלא קדשי קדשים אף שלמים

(ז) ד דקשה לרש"י, תדא, הא בתיב לעיל 'ותקעו ונועדו' וגו', ועוד, מהיכא תיתי תקיעה תרועה ותקיעה דצריך למכתב 'ותקעו ולא תריעו'. ומתרץ, לפי שהוא אומר 'והיו לך' וגו': ה הואיל והוקשו להדדי הנה אמינא מה מסע המחנות וכו', לכך איצטריך למיעוטא: תורה ח

♦ יום חמישי י"ט סיון ♦

(יא) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ
נַעֲלָה הָעֵזָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:
יֵא וְהוּה בַּשְּׁמָא תַנִּיתָא בִּירְחָא תַנִּינָא
בַּעֲשָׂרִין לִירְחָא אֶסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעֵלְיוּ
מִשְׁכַּנָּא דְסִדְרוּתָא:

כ"י • בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי • נִמְצְאָתָא אִתָּהּ אוֹמֵר: שְׁנִים עָשָׂר
חֹדֶשׁ חֲסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בַּחוּרֵב, שְׁהָרִי בְּרֹאשׁ-
חֹדֶשׁ סִינָן חָנוּ שְׁמִי, וְלֹא נָסְעוּ עַד עֲשָׂרִים בְּאֵיר
לַשָּׁנָה הַבֹּאֶה.

(יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ
הָעֵזָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן:
יב וַנִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ
בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן:
יב וַנִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ
בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן:

כ"י • לְמַסְעֵיהֶם • כַּמְשָׁפֵט הַמִּכְנָשׁ לְמַסַּע דְּגָלֵיהֶם, מִי רֹאשׁוֹן וְעַד אַחֲרוֹן. בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן • קְבֻרוֹת הַתַּאֲוָה
בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן הָיָה, וְשֵׁם חָנוּ מִמִּסְעֵי זֶה.

(יג) וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל-פִּי יְהוָה בִּירֹד־מִשְׁה:
יג וַנִּסְעוּ בְּקִדְמִיתָא עַל מִימְרָא דִּי בִידָא
דְּמִשְׁה:

(יד) וַיִּסַּע דָּגֹל מַחֲנֶה בְּנֵי-יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצִבְאָתָם
וְעַל-צִבְאֹו נַחֲשׁוֹן בֶּן-עֲמִינָדָב:
יד וַיִּסַּע טַקֵּס מִשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקִדְמִיתָא
לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב:

(טו) וְעַל-צִבְאָא מַטֵּה בְנֵי יִשְׁשַׁכָּר נִתְנָאֵל בֶּן-צֹוֹעֵר:
טו וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר נִתְנָאֵל בֶּן צֹוֹעֵר:

(טז) וְעַל-צִבְאָא מַטֵּה בְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן-חֶלֶן:
טז וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן:

(יז) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי-גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי גִשְׁאִי
הַמִּשְׁכָּן:
יז וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי גִשְׁאִי
הַמִּשְׁכָּן:

כ"י • וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן • כִּינּוּ שְׁנוּסַע דְּגָל יְהוּדָה, נִכְנָסוּ
אֶתְרֵן וּבְנֵיו וּפָרְקוּ אֶת הַפְּרָכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאֲרוֹן,
שְׁנָאֵמֵר (בְּמִדְבַּר ד): "וּבֹא אֶתְרֵן וּבְנֵיו בְּנִסְעֵי הַמַּחֲנֶה",
וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ

(יח) וְנִסַּע דָּגֹל מַחֲנֶה רְאוּבֵן לְצִבְאָתָם וְעַל-צִבְאֹו
אֱלִיצֹוֹר בֶּן-שְׂדִיאוֹר:
יח וַיִּסַּע טַקֵּס מִשְׁרִית רְאוּבֵן לְחִילֵיהוֹן וְעַל
חִילָה אֱלִיצֹוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר:

(יט) וְעַל-צִבְאָא מַטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן
צוּרִישַׁדִּי:
יט וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל
בֶּן צוּרִישַׁדִּי:

שפתי חכמים

(יא) ח כמו שכתוב בפרשת
יתרו: תורה יב
(יב) ט שהרי ממדבר פארן שקראו לו
'קברות התאווה' נסעו לחצרות, ואחר
כך כתיב 'ואחר נסעו העם מחצרות
ויחנו במדבר פארן, הא כבר היו
במדבר פארן דהיינו קברות התאווה,
כמו שכתוב הכא. ועל זה פירש קברות
התאווה במדבר פארן היה, רצונו לומר
מדבר פארן היה גבול גדול, ויש בו
מקום שנקרא קברות התאווה, וחצרות,
והכל היה במדבר פארן, ולבסוף באו
לסוף גבול מדבר פארן, וזהו שנקאמר
בסוף הפרשה 'ויחנו במדבר פארן':
י שלא תטעה לומר ממסע שני, כמו
מקברות התאווה, לפי שמצינו שקראו
למקום 'תבערה', לכן פירש ממסע
זה: תורה יג

נה (כ) וְעַל־צָבָא מַטֵּה בְנֵי־גֵר אֲלִיָּסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

כ וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי גֵר אֲלִיָּסָף בֶּר דְּעוּאֵל:

(כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָלִים נִשְׁאֵי הַמִּקְדָּשׁ וַהֲקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בָּאִם:

כא וְנָסְעִין בְּנֵי קֹהֶל נְטָלֵי מִקְדָּשָׁא וּמְקִימִין יֵת מִשְׁכָּנָא עַד מִיתְּהוּד:

יט"ו נִשְׁאֵי הַמִּקְדָּשׁ • נושאי דברים המקדשים. והקימו את המשכן • בני גרשון ובני מררי, שהיו קודמים להם מסע שני דגלים, היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן, וסימן החנה נראה בדגל מחנה יהודה. והם חונים, ועדין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים, היו בני גרשון

ובני מררי מקימין את המשכן, וכשבאים בני קהת, מוצאים אותו על מכונן ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות; וזהו משמעות המקרא "והקימו" - מקימי המשכן - אותו "עד" - טרם "בואם" - של בני קהת.

(כב) וְנָסְעוּ דָגְלֵי מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם וְעַל־צָבָאוֹ אֲלִישָׁמַע בֶּן־עֲמִיהוּד:

כב וְנָסְעִל טַקִּס מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחִילֵיהוֹן וְעַל חֵילָא אֲלִישָׁמַע בֶּר עַמִּיהוּד:

(כג) וְעַל־צָבָא מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר:

כג וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּר פְּדָהצֹר:

(כד) וְעַל־צָבָא מַטֵּה בְנֵי בְנִימִן אֲכִיזֶן בֶּן־גִּדְעוֹנִי:

כד וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי בְנִימִן אֲכִיזֶן בֶּר גִּדְעוֹנִי:

(כה) וְנָסְעוּ דָגְלֵי מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מֵאֶסָף לְכָל־הַמַּחֲנֶה לְצַבָּאתָם וְעַל־צָבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁי:

כה וְנָסְעִל טַקִּס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מְכַנִּישׁ לְכָל מַשְׁרִיתָא לְחִילֵיהוֹן וְעַל חֵילָא אֲחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישַׁי:

יט"ו מֵאֶסָף לְכָל־הַמַּחֲנֶה • תלמוד ירושלמי: לפי שהיה שבטו של דן מרבה באוכלוסין, היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו.

אֲתֵיא כְּמָאן דְּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהֻלְכִין, וּמִפִּיק לָהּ מִן (במדבר ב): "בְּאֶשֶׁר יִחַנוּ בֵּן יִסְעוּ"מ. וְאֵית דְּאָמְרִי: כְּקוּרָה הָיוּ מְהֻלְכִין, וּמִפִּיק לָהּ מִן "מֵאֶסָף לְכָל־הַמַּחֲנֶה".

שפתי חכמים

(כא) ב פירוש, מקרא קצר הוא, כלומר 'והקימו' המקימים, או 'והקימו' דבק עם בני גרשון ובני מררי הנזכרים למעלה. שלא יתכן לומר 'והקימו' הקהלים עד בואם של בני גרשון ומררי. והוסיף לומר 'כשהיה הענן שוכן, וסימן החנה' וכו', שבוולת זה היה נראה שבני גרשון ומררי שנסעו קודם נסיעת המחנות חנו במקום הנראה להם, ואי אפשר זה, שהרי כתיב 'על פי ה' יחנו'. ופירש 'עד בואם', טרם בואם, כי החנה במאמר זה אינו אלא לומר שבעת בואם היה המשכן על מכונן והיו מכניסין בו תיבה הארון וכל קלי הקדש: ל פירוש, כי בני גרשון ובני מררי היו נוסעים קודם נסיעת המחנות. והא דכתיב 'ויסע דגל מחנה בני יהודה' ואחר כך כתיב 'ויהוד

המשכן', כבר פירש הרא"ם 'ויסע דגל מחנה בני יהודה' שהוכן לנסוע, ולא שנסע ממש, כמו שמפורש שם בארוך, ואם כן היו בני מררי ובני גרשון קודמין לבני קהת שני דגלים, כי קודם שנסע דגל מחנה יהודה ומיד שקראו שהענן מסתלק נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון, ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענים בעגלות, ונסעו, והארון וכלי קדש של משא בני קהת עומדים מכוסים ונתונים על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן, ודו"ק ותמצא הכל מבואר כנ"ל: תורה כב

(כה) מ כמו שפירש רש"י בפרשת במדבר, דגל יהודה במזרח, ושל ראובן בדרום, ושל אפרים במערב, ושל דן בצפון, לך צריך להתפשט

ברחב שני דגלים, וצריך להיות אוכלוסין מרובים. אבל למאן דאמר בקורה היו מהלכין, רצונו לומר זה אחר זה, ומפיק לה מ'מאסף לכל המחנות', לפירוש זה אפילו לא היה אוכלוסין מרובין יכול לאסוף מה שמאבדין. ואם הואמר, הא (שבט) [מחנה] של יהודה היה מרובה ביותר (משבט) [ממחנה] דן, (דשבט) [ממחנה] של יהודה היה מאה שמנים וששה אלפים וארבע מאות, (ושבט) [ממחנה] של דן לא היו כי אם מאה חמשים ושבעה אלפים ושש מאות כדכתיב בפרשת במדבר. (גור אריה) כיון שהיה יהודה היה נוסע תחלה מפני שהוא המלה, לפיכך נסיעה האחרונה לבני דן שהיה מרובה באוכלוסין אחר יהודה: ל ובחנייתו היו חונים בתבה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

וְכָל מִי שֶׁהָיָה מֵאַבְדֵּד דָּבָר הָיָה מִחֲזִירוֹ לוֹ (רש"י י, כה) | **לְאַבֵּד** אותו. בַּמִּחְנוֹת שֶׁצִּעְדוּ בְּרָאשׁ, קְרוּבִים לְמִשְׁכָּן, עָלוּ לְהִיּוֹת אֲבוֹד הַ"מָּה"; אֵף בַּמִּחְנֶה דָן, שֶׁצִּעְדוּ בְּסוּף, בַּחֲנִית רָגַל - הַ"מָּה" שֶׁלָּם. וְלֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ, אֲלָא שֶׁמִּשְׁיבִים אוֹתוֹ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. | **בְּגִלְלֵי הַיָּצָר הָרַע, הַ"מָּלֶךְ זָקֵן וְכָסִיל" (שו"ט), עָלוּ הוּא**

(כו) וְעַל־צִבְאָא מַטָּה בְּנֵי אִשְׁר פִּגְעִיאל בִּין־עֲכָרָן: | **כּו וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי אִשְׁר פִּגְעִיאל בִּין עֲכָרָן:**

(כו) וְעַל־צִבְאָא מַטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בִּין־עֵינָן: | **כּו וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בִּין עֵינָן:**

(כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאוֹתָם וַיִּסְעוּ: | **כח אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּלָנִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחִילֵיהוֹן וַיִּסְעוּ:**

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֶם בִּין־רְעוּאֵל הַמְדִּינִי חֲתָן מֹשֶׁה נְסָעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֵתָּן לָכֶם לְכָה אֶתְּנוּ וְהַטְּבָנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבְרַמְטוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:

כ"ט חֹכֶם • (ספרי) הוּאֵם יִתְרוֹ, שְׁנֵאמַר (שופטים ד): "מִבְּנֵי חֹכֶם חוֹתָן מֹשֶׁה". וְזֶה תִּלְמוּד־לּוֹמַר (שמות ב): "וַתַּבְּאֵנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מִלְּמַד, שֶׁהַתִּינוּקוֹת קוֹרִין לְאַבִּי אֲבִיהֶן "אָבָא", וְשִׁמּוֹת הַרְבֵּה הֵיוּ לוֹ: יֵתֵר - עַל שֵׁם שִׁיתֵּר פְּרִשָּׁה אַחַת בַּתוֹרָה, חֹכֶם - עַל שֶׁחֹכֶם אֶת הַתּוֹרָה וְכו'. נְסָעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם •

הוא בנו של יתרו שהוא רעואל, אם כן לאו חוכב שמו, ואם כן היאך מצינו ששבעה שמות נקראו לו. לכה מתרץ רש"י חוכב הוא יתרו, והוא נקרא גם כן רעואל, ואל תתמה שיתרו היה שמו רעואל ואביו נמי נקרא שמו רעואל, דגבי אביו היה שם העצם של רעואל, לאפוקי יתרו על שם מעשיו נקרא רעואל, שנעשה רע לאל: **צ** מידלא כתיב 'הולכים אנחנו', ומדכתיב 'נוסעים', משמע במסע ראשונה, רק שחטאו במתאוננים. והא דפירש רש"י עד שלשה ימים וכו', הוכחתו מדכתיב בפרשה זו 'ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים: ק' ואם תאמר, והא פירש רש"י בפרשת שמות כידי אחר שתצא לשלוח, אני אין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם משום הכי מפרש מיד. והרא"ם פירש, ביום ההוא נסעו, פירוש בחדש השני בעשרים בו, אבל 'ויסעו בני ישראל למסעיהם' דלעיל פירשו 'ויסעו במשפט המפורש למסע דגליהם: תורה כט (כט) **ד** דקשה לרש"י, ש'חותן משה' שכתוב בקרא אין מפורש בקרא אהיאי קאי, אי קאי ארעואל, או אחוכב בנו. ומתרץ דקאי אחוכב שהוא יתרו, כמו שנאמר מבני וגו'. רא"ם. ויש מקשים, והא כבר פירש זה בפרשת וישמע יתרו. ועוד קשה, למה לו להזכיר 'והרבה שמות היו לו' וכו'. ויש לומר משום דקשה לרש"י דכתיב 'חוכב כן רעואל' וגו', ממה נפשך, אי חוכב הוא יתרו ורעואל הוא אביו, אם כן יתרו לאו רעואל שמו, ואי חוכב

דכתיב בפרשת במדבר. ואם תאמר, למאן דאמר בקורה היו מהלכין, היאך מפרש 'באשר יחנו בן יסעו', ויש לומר, 'באשר יחנו' איש על דגלו ועל מחנהו, 'בן יסעו', וכתב 'יחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו'. מצאתי: תורה כו (כח) **ד** דקשה ליה, ד'אלה מסעי' משמע שרוצה לפרש המקומות שחנו בהם ונסעו מהם, והקא לא מפרש זה, אלא לקמן ב'אלה מסעי' מפרש. ועל זה פירש 'זה סדר מסעיהם', רצונו לומר ד'אלה מסעי' פירשו זה סדר מסעיהם היאך היו נוסעים מי ראשון ומי אחרון: **ע** כלומר, ביום הסתלקות הענן. דלא תימא כיון שהענן הולך לפניהם שלשה ימים לתור להם מנוחה בודאי נסעו ביום שאחרי זה,

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ בִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל-
מוֹלְדֹתַי אֵלֶיךָ:

כ"י אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מוֹלְדֹתַי • (ספרי) אִם בְּשָׂבִיל נֶכְסִי, אִם בְּשָׂבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(זא) וַיֹּאמֶר אֶל-נָא תַעֲזֹב אֶתְּנוּ בִּי • עַל-כֵּן יִדְעָתָה
חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים:

כ"י אֶל-נָא תַעֲזֹב • אין "נא" אֵלָּא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה, שְׁלֹא יֹאמְרוּ: לֹא נִתְּנִיר יִתְרוֹ מִחֻבָּה; סְבוּר הָיָה שֵׁשׁ לְגָרִים חֶלֶק בְּאַרְץ, עֲכָשׁוּ שְׂרָאָה שְׁאִין לָהֶם חֶלֶק, הִנִּיחָם וְהִלֵּךְ לוֹ. בִּי עַל-כֵּן יִדְעָתָה חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר • בִּי נָאָה לָךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יִדְעָתָה חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרֵאִיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ. בִּי עַל-כֵּן יִדְעָתָה • כְּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יִדְעָתָה, כְּמוֹ (בראשית

(ח) : "כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיךָ לְשִׁלָּה בְּנִי" (שם יח) : "כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתָּם" (שם יט) : "כִּי עַל-כֵּן בָּאוּ" (שם לג) : "כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ". וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים • לְשׁוֹן עֲבָרָה, כְּתַרְגוּמוֹ. דְּבָר אַחֵר, לְשׁוֹן עֲתִידִי: כָּל דְּבָר וְדְבָר שֶׁיִּתְּעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מֵאִיר עֵינֵינוּ. דְּבָר אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה חֻבִּיב עֲלֵינוּ כְּגִלְגֵּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים

ע : "וְאַהֲבַתְּם אֶת-הָעָר".

(זב) וְהָיָה כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר
יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבָנוּ לָךְ:

כ"י וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטִיבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מַחְלִקִין אֶת הָאָרֶץ הָיָה דְּשֻׁנְהָ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהִנִּיחוּהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שֶׁיִּבְנֶה בֵּית

הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְלֶנּוּ, וּבֵין כֹּף וּבֵין כֹּף נִתְּנוּהוּ לְבָנָי יִתְרוֹ, לְיוֹנָדָב בֶּן רָכָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי קִנְי חֲתָן מִשָּׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגו'" (שופטים א) •

(זג) וַיִּסְעוּ מֵהָר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאֶרֶז
בְּרִית-יְהוָה נִסַּע לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר
לָהֶם מְנוּחָה:

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

לְעֵתִיד, שְׁמַע מִינָּה שְׁמִשָּׁה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁנִּזְרָה גִּזְרָה. וְיֵשׁ לֹמֵר דּוֹדָאֵי יָדַע מִשָּׁה שְׁהוּא לֹא יִכְנִיס לְאָרֶץ וְיִהְיֶה רֹאשׁ וְנָשִׂיא עֲלֵיהֶם, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם יִכְנֵס בְּאֶחָד מֵהֶם. אֲבָל קִשָּׁה, דְּבִסּוּף פְּרִשְׁת שְׁמוֹת פִּירֶשׁ רִשִּׁי הַעֲשׂוֹי לְפָרֻעָה תִּרְאָה וְלֹא הַעֲשׂוֹי לְשִׁבְעָה מַלְכֵי אוֹמוֹת כְּשֶׁאֲבִיאִם אֶל הָאָרֶץ, מִשְׁמַע שְׁלֹא יִכְנֵס כָּלָל, לָכֵן נִקְטַר רִשִּׁי הָכָא בְּסִבּוּר שְׁהוּא נִכְנָס, וְלֹא נִקְטַר שְׁהוּא יִכְנִיס, דְּהָא יָדַע שְׁהוּא לֹא יִכְנִיס. וְגַם בְּפָרֻשׁת חֻקַּת פִּירֶשׁ רִשִּׁי שְׁאֵלְמָלָא חֻטְאוֹ הָיָה נִכְנָסִים לְאָרֶץ וְלֹא נִקְטַר הָיָה מְכַנְּסִין אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאִם תֹּאמַר, וְהָא פִּירֶשׁ רִשִּׁי בְּפָרֻשְׁת

בְּשִׁלָּח, תִּבְיָאמוּ נִתְּנָבָא מִשָּׁה שְׁלֹא יִכְנֵס לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשְׁמַע שֶׁאֲפִילוֹ לֹא יִכְנֵס בְּאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּאַרְץ, וְהָכָא פִּירֶשׁ רִשִּׁי בְּסִבּוּר שְׁהוּא נִכְנָס. וְיֵשׁ לֹמֵר דְּנָבָא וְלֹא יָדַע מֵה נָבָא: תוֹרָה ל (ל) ר מִדְּכָתִיב 'אֶל' 'אֶל' שְׁתֵּי פְעָמִים. רְצוֹנוֹ לֹמֵר, אִם בְּשָׂבִיל נֶכְסִי שֵׁשׁ לִי שֵׁם נִחְלָה, אֵלֶיךָ וְאֶמְכּוֹר, אִם בְּשָׂבִיל מִשְׁפַּחְתִּי, בְּדִי לְגִינִירָם, כְּדָמְצִינוּ וְיִלְךְ אֶל אֶרֶצוֹ דְּפִירֶשׁ רִשִּׁי לְגִינִיר אֶת בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ. אֲבָל יָדַעְתָּ הָיָה לְחֻזּוֹר לָהֶם וְלֹא לְדוֹר שֵׁם. מִצָּאֵתִי בְּשֵׁם מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי אֲבִרְהָם מִפְּרָאג: תוֹרָה לֹא (לֹא) ש דְּקִשָּׁה לִיָּה, לָמָּה בִּיקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שִׁילָךְ עָמוּ, וְהִלָּא הִתְלִיכָה הוּא

לְטוֹבָתוֹ, וּמֵאֲחֵר שְׁאִינוּ רוֹצִה בְּטוֹבָה וְנִיחוּהוּ. וְעַל זֶה פִּירֶשׁ, בְּדִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ וכו'; ת רְצוֹנוֹ לֹמֵר, עַל שְׂרָאָה נִסִּים וּגְבוּרוֹת מֵה שֶׁעָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְהָכִי קֹאמֵר 'וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים', כְּלֹמֵר שְׂרָאִיתָ הַכֹּל בְּעֵינֶיךָ: א דְּלִטְעַם רֹאשׁוֹן קִשָּׁה מֵלֵת 'לָנוּ', לָכֵן פִּירֶשׁ דְּבָר אַחֵר כו'. וּלְפִי דְבָר אַחֵר קִשָּׁה, בֵּינוֹן שֶׁהִשְׁכִּינָה בֵּינֵיהֶם, שְׁמֵאִיר עֵינֵיהֶם עַל יְדֵי מִשָּׁה, וּמֵה לָהֶם לִיתְרוֹ. וְלָכֵן פִּירֶשׁ דְּבָר אַחֵר כו'. וְלִטְעַם אַחֲרוֹן לְחוּד קִשָּׁה דְּהָיָה לִיָּה לְמִימַר 'וְהֵייתָ לָנוּ בְּעֵינֵינוּ'. לָכֵן צִרִיךְ לְכַל הַטְעָמִים: תוֹרָה לֹא (לֹא) ב דְּשֻׁנָּה - קִרְקַע שְׁמִנָּה: תוֹרָה לֹא

שְׁלֹשֶׁת יָמִים • (ספרי. ב"ב יד) זֶה הָאָרוֹן הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וְבוֹ שְׁבָרֵי לִוְחֹת מִנְּחִים, וּמִקְדִּים לַפְּנִיָּהם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַנּוֹן לָהֶם מְקוֹם חֲנִיָּה.

כ"י • דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • מִהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בַּיּוֹם אַחֲרָי, שֶׁהָיָה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד. וְאָרוֹן בְּרִית־ה' נָסַע לַפְּנִיָּהם דֶּרֶךְ

(לד) וַעֲנֵן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן-הַמִּחָנֶּה: ׀ לֹד וַעֲנֵן יִקְרָא דָוִי עֲלֵיהוֹן בִּמְקָמָא בְּמִשְׁלֵהוֹן מִן מִשְׁרֵיתָא:

וּמִגְבִּיָּה אֶת הַנִּמּוּךְ וְהוֹרֵג נַחֲשִׁים וְעִקְרָבִים. מִן הַמִּחָנֶּה • מִמְּקוֹם חֲנִיָּתָן.

כ"י • וַעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם • שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמִסְעֵיהֶם: אֲרַבְּעָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאַחַד לְמַעַלָּה וְאַחַד לְמַטָּה וְאַחַד לַפְּנִיָּהם, מְנַמִּיךְ אֶת הַגִּבְיָה

♦ יום שישי כ' סיון ♦

לֹה וְהָיָה בְּמִשְׁלֵה אֲרוֹנָא וְאָמַר מֹשֶׁה אֶתְגַּלִּי יְיָ וַיַּתְּפִדְרִין סְנָאִיף וַיַּעֲרְקוּן בְּעָלֵי דְבִבְהָ מִן קַדְמָךְ:

ז נ הפוכה (לח) וַיְהִי בְּנִסְעֵה הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ׀ יְהוָה וַיַּפְּצוּ אִיבִיד וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיף מִפְּנֵיךְ:

וַיַּפְּצוּ אִיבִיד • הַמְכַנְסִין. וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיף • אֱלוֹ הַרֹדְפִים. מִשְׁנֵאִיף, אֱלוֹ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשׁוֹנְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאֵי אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פג): "וּמִשְׁנֵאִיף נִשְׁאוּ רֹאשׁ", וּמִי הֵם? "עַל-עַמֶּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד".

כ"י • וַיְהִי בְּנִסְעֵה הָאָרוֹן • עָשָׂה לוֹ סִמְנֵיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, לִזְמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמַד נִכְתָּב כָּאֵן? כְּדִי לְהַפְסִיק בֵּין פְּרָעֲנוֹת לְפְרָעֲנוֹת וְכוּ', כְּדֵאִיתָא בְּכָל כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ (שבת קטז). קוֹמָה ה' • לִפִּי שֶׁהָיָה מִקְדָּים לַפְּנִיָּהם מִהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר: עֲמֹד וְהִמָּתֵן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחַק יוֹתֵר. (תנחומא בויקהל).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

"יַפְּצוּ אוֹיְבֶיךָ" – שֵׁם הַיָּי; בְּכַתּוּבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמַטָּה יוֹתֵר, שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא שֶׁשׁ וּמִקּוֹר לְהַעֲלֵם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבַתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹף הָעֵלֶם הָעוֹלָם עֲצוּמוֹ.

שׁוֹנְאֵי אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (רש"י י, לה) נֶאֱמַר בַּתְּהִלִּים "קוֹם אֱלֹקִים וַיַּפְּצוּ אוֹיְבָיו". הִרִי שֶׁבַח־מֶשׁ נֶאֱמַר שֵׁם הַיָּי; בְּכַתּוּבִים נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים; וּבְרִש"י – מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וַיֵּשׁ לְבָאֵר: בַּחֲמֶשׁ מֵאִיר הַשָּׁרֵשׁ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל – שׁוֹנְאֵי הַקֶּבֶד

יֵשׁ לַעֲנִן, מִדּוּעַ הוֹצִיא רִש"י אֶת הַכְּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפִירֵשׁ "מִשְׁנֵאִיף" עַל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הִרִי יֵשׁ לִזְמַר בְּפִשְׁטוֹת דְּקֵאִי עַל שׁוֹנְאֵי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא?

וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיף מִפְּנֵיךְ:
אֱלוֹ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשׁוֹנְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאֵי אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י)

שפתי חכמים

לְסִמְנֵיּוֹת, רְצוּנוֹ לִזְמַר מִכָּאן עַד הַפָּרָשָׁה חֲמִשִּׁים לְמַפְרֵעַ הַיְּתֵה רֵאשִׁיָּה לְהַכְתִּיב. וְלִכְךָ הִפָּךְ הַנוֹגִי"ן, לִזְמַר שְׁמִקּוּמוֹ בְּפָרָשָׁה חֲמִשִּׁים וּלְמַעַלָּה, וְלֹא בְּפָרָשָׁה חֲמִשִּׁים וּלְמַטָּה: ׀ וְאֵם תֹּאמַר, בְּשִׁלְמָא פּוֹרְעָנוֹת אֶתְרוּנָה וַיְהִי הָעֵם כְּמִתְאוּנָנִים, אֲלֵא פּוֹרְעָנוֹת רֵאשׁוּנָה מֵהָיָא. וַיֵּשׁ לִזְמַר, דְּכַתִּיב לְעִיל מִיַּבִּיָּה וַיִּסְעוּ מֵהָרָה ד', הָיָה לִיָּה לְמִימֵר וַיִּסְעוּ מֵהָרָה אֶלְהִים, אֲלֵא כְּתִינוּךְ הַבּוֹרֵחַ מִבֵּית הַסֵּפֶר, וְהוּא גַם כֵּן פּוֹרְעָנוֹת, שֶׁסֵּרוּ מֵהָ: תוֹרָה לוֹ

הַפָּרָשָׁה: תוֹרָה לוֹ
(לד) ה' וְהַשְּׁבָעָה עֲנָנִים מוֹנֶה בְּסַפְרֵי, וַעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם, וַעֲנֵן עוֹמֵד, וַיַּעֲמֹד עֲנֵן אֶתְהָ הוֹלֵךְ, וַיְבַהֲרֵיךְ הָעֲנָן, וַיְבַהֲעֵלוֹת הָעֲנָן, וְאֵם לֹא יַעֲלֶה הָעֲנָן, כִּי עֲנֵן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן, וְכֵלֶם שְׂיִכִּים בְּמִסַּע וּבְכַנְיִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ועי' גגור אריה ונחלת יעקב): תוֹרָה לֹה
(לה) וַיְהִי מְקוֹמוֹ, לְעִיל בְּפָרָשָׁה בְּמִדְבַר סִינִי בְּדִגְלִים וּבְמִסְעוֹת, דְּכַתִּיב וַיִּנָּסַע אֶהֱל מוֹעֵד מִחֲנֶה הַלְוִיִּם, וְלִכְךָ וְאַחַר פִּסּוּק זֶה הָיָה רֵאשִׁי לְהַכְתִּיב, וְלִכְךָ עָשָׂה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא הַנוֹגִי"ן

(לג) וַיִּדָּאֵם לֹא כֵן, דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָמָּה לִי: ד' פִּירוּשׁ, זֶה הָאָרוֹן הַנוֹסֵעַ לַפְּנִיָּהם, הוּא הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה, שֶׁעָשָׂא מֹשֶׁה רִבִּינוֹ עָלָיו הַשְּׁלוֹם קוֹדֶם שֶׁהוֹרִיד הַלּוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, וְאֵינוֹ הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּל אַחֵר יוֹם כִּפּוּרִים. וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא הַלּוּחוֹת שְׁנִיּוֹת מֵאוֹתוֹ אָרוֹן וְהוֹשְׁמוּ בְּאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּל, הוֹשְׁמוּ בּוֹ שְׁבָרֵי הַלּוּחוֹת, אֲזַ נִשְׁאָרוּ בּוֹ, וְהוּא הָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה, וְהוּא הַנוֹסֵעַ לַפְּנִיָּהם, אֲבָל הָאָרוֹן שֶׁהָיָה בּוֹ הַלּוּחוֹת שְׁנִיּוֹת הוּא בְּתוֹךְ הַמִּחָנֶּה הָיָה נוֹסֵעַ, כְּדַכְתִּיב בְּזֹאת

וַיֵּשׁ לְבָאָר בָּזָה, דְּהִנֵּה פֶשׁוּט שְׁלֵא מְדַבֵּר כָּאֵן עַל מִי שְׁאִינוּ מֵאַמִּין בְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי אִם אִינוּ מֵאַמִּין כָּלֵל בְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אִיךְ אֶפְשָׁר שִׁישְׁנָא אוֹתוֹ? וְעַל-כֶּרְחֹף שְׁמֵאַמִּין הוּא בְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
אָף אִם כֵּן, אִיךְ יִתְכּוֹן כָּלֵל מִצִּיאוֹת שֶׁל "שׁוֹנְאֵי ה'" חֲסִינְשֵׁל, הָרִי אִם מֵאַמִּין הוּא בְּקִבָּה, וְכִי מִי שְׁאַמֵּר וְהִנֵּה הָעוֹלָם, יוֹדֵעַ מִמִּילָא שְׁכָל חִיּוֹתוֹ וְקִיּוּמוֹ מִגִּיעִים מִהֶקֶבֶת, ה'.

וְאִיךְ שִׁיךְ שְׁתַּהֲיָה לוֹ שְׁנֵאנָה חֲסִינְשֵׁל לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ? וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִּׁי שְׁאַכֵּן לֹא מְדַבֵּר כָּאֵן עַל שׁוֹנְאֵי הֶקֶבֶת בְּעֶצְמוֹ, דְּזִהוּ דְּבָר שְׁאִי-אֶפְשָׁר לְהִיט כָּלֵל, כִּי-אִם עַל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָל הַשְּׁנֵאנָה אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנָא אֶת מִי שְׁאַמֵּר וְהִנֵּה הָעוֹלָם". וְכִי-ל.
(וְעַיִן בְּמִקּוֹר הַדְּבָרִים בְּ"לִקּוּטֵי שִׁיחּוֹת", שְׁבָאָר מְדוּעַ לֹא פִירֵשׁ כֵּן רַשִּׁי גַם עַל "וְיִפְצוּ אוֹיְבֵיךָ" שֶׁלְפָנֵי זֶה).

(לו) וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: 2 חֲמוּכָה פ

רַשִּׁי «שׁוֹבָה ה'» מְנַחֵם תְּרַגְמוֹ לְשׁוֹן מְרֻגָע, וְכֵן (יִשְׁנִיה) 6: «בְּשׁוֹבָה וְנַחַת תִּשְׁעֶנּוּן». רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל.

מְגִיד, שְׁאִין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל פְּחוּתִים מְשָׁנִי אֲלֵפִים וְשִׁתֵּי רַבְבוֹת.

יא (א) וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאַזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אָפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצָה הַמַּחֲנֶה:

רַשִּׁי «וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים» (ספרי) אִין «הָעַם» אֵלָא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת י'): «מָה אֶעֱשֶׂה לָּעַם הַזֶּה». וְאוֹמֵר (ירמיה י'): «הָעַם הָרַע הַזֶּה». וּכְשֶׁהֱם כְּשָׂרִים, קְרוּאִים: «עַמִּי», שְׁנֵאמֵר (שְׁמוֹת ה'): «שְׁלַח אֶת עַמִּי» (מִכֵּה ו'): «עַמִּי מָה-עֲשִׂיתִי לָךְ». כְּמִתְאַנְנִים. אִין 'מִתְאַנְנִים' אֵלָא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְשִׁים עֲלִילָה הָאִיךְ לְפָרֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שׁוֹפְטִים יד'): «כִּי תֵאֵנָה הוּא-מְבַקֵּשׁ». רַע בְּאַזְנֵי ה'.

תּוֹאֲנָה שְׁהִיא רַעָה בְּאַזְנֵי ה', שְׁמִתְפֹּנְנִים שְׁתְּבוּא בְּאַזְנֵי וְיִקְנִיט. אָמְרוּ: «אִי לָנוּ, כְּמָה לְבִטְנוֹי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁלֹא נִחְנוּ מִעֲנֵי הַדֶּרֶךְ». וַיַּחַר אָפּוֹ. אִנִּי הִיטִי מִתְפֹּנֵן לְטוֹבַתְכֶם, שְׁתִּכְּסוּ לְאַרְץ מִיָּד. בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה. בְּמִקְצֵי שְׁבָתְכֶם לְשִׁפּוֹת, אֵלּוּ עָרַב רַב. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסִיא אוֹמֵר: בְּקִצֵּינִים שְׁבָתְכֶם וּבְגִדוֹלִים.

(ב) וַיִּצְעַק הָעַם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

רַשִּׁי «וַיִּצְעַק הָעַם אֶל-מֹשֶׁה» (ספרי) מְשַׁל לְמִלָּךְ בְּשִׁר-וִדְמָה שְׁכַעַס עַל כֵּנוּ, וְהִלָּךְ הֵבִין אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמֵר לוֹ: צֵא וּבִקֵּשׁ עָלִי מֵאַבָּא. וַתִּשְׁקַע

בַּיּוֹצֵחַ עֲמָא עַל מֹשֶׁה וְצִלֵּי מֹשֶׁה קָדָם וַיִּשְׁתַּקַּע אֶשְׁתָּא:

הָאֵשׁ • (שם) שְׁקַעָה בְּמִקְוָמָה בְּאַרְץ, שְׁאֵלּוּ חֲזָרָה לְאַחַת הַרוּחוֹת – הִיטָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הַרוּחַ.

שְׁתֵּי חֲכָמִים

וּמִתְרַץ אֵלָא בְּאֵשׁ תִּבְעָרָה מִתּוֹ, מִשְׁמַע דְּהֵם הָיוּ הַזְּקֵנִים שְׁבִמְצָרִים, וְאוֹתָן זְקֵנִים הֵם צִדִּיקִים וְגִדּוּלֵי הַדּוֹר. וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּוִדָּאִי מָה שְׁכָתוֹב וַיְהִי הָעַם וְגו' וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' קִצֵּי אֲרָשָׁעִים, עַל הָעַם שְׁכָתוֹב לְעִיל, וּכְשֶׁבְעָרָה בָּהֶם אֵשׁ בְּעָרָה גַם כֵּן בְּבִלְתִּי מִתְאַנְנִים, וּמָה שְׁכָתוֹב 'וַתֹּאכַל בִּקְצָה הַמַּחֲנֶה' מִיִּירֵי בְּקִצֵּינִים וּבְגִדוֹלִים שְׁכָתוֹ, וְעַל אוֹתָן צִדִּיקִים פִּירֵשׁ רַשִּׁי 'לְקַמֵּן בְּאֵשׁ תִּבְעָרָה מִתּוֹ: תוֹרָה ב

תֹּאמֵר, וְהִלָּא מִצִּינוּ 'עַמִּי' בְּשֶׁהֱן רְשָׁעִים, שְׁנֵאמֵר 'וְעַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן', וַיֵּשׁ לוֹמֵר דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ, שְׁהָיוּ קוֹדֵם לְכֵן עַמִּי, וְעַתָּה לֹא הִתְבּוֹנֵן. מִצָּאֵתִי: כִּי לְבִטְנוֹ, טְרַחֲנוּ: לֹא וְאִם תֹּאמֵר, וְהָא פִירֵשׁ רַשִּׁי לְעִיל אִין 'הָעַם' אֵלָא רְשָׁעִים, וְהָא פִירֵשׁ רַשִּׁי בְּקִצֵּינִים וּבְגִדוֹלִים. וְאִין לוֹמֵר דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ, דְּמָה שְׁנֵאמֵר הָא בְּקִצֵּינִים וּבְגִדוֹלִים רְצוֹנוֹ לוֹמֵר הָעֲשִׂירִים שְׁבִרְשָׁעִים נִקְרְאוּ גִדּוּלִים, דְּהָא לְקַמֵּן פִּירֵשׁ רַשִּׁי וְהַזְּקֵנִים הָרָשׁוֹנִים הִיכֵן הָיוּ כִּי

(לו) ח שְׁכָתוֹב 'וְאֵלִים' רְצוֹנוֹ לוֹמֵר שְׁנֵי רַבְבוֹת וּשְׁנֵי אֲלֵפִים. דָּאִם לֹא כֵן, לֹא הִיךְ צָרִיךְ לוֹמֵר אֵלָא 'שׁוֹבָה ה' רַבְבוֹת יִשְׂרָאֵל', כִּי סֶתֶם רַבְבָּה בְּכָל מָקוֹם הוּא עֲשֶׂרֶת אֲלֵפִים, וְלֹא תִמְצָא בְּשׁוּם מָקוֹם שְׁיִזְכִּיר הַכְּתוּב אַחֵר הַרְבֵּכָה שֶׁם הָאֲלֵפִים: תוֹרָה א
יא (א) מ וְאִם תֹּאמֵר, וְהִלָּא מִצִּינוּ 'הָעַם' שְׁהֵם צִדִּיקִים, שְׁנֵאמֵר 'וַיִּעֲנֶה כָל הָעַם וַיִּחַדּוּ וַיֹּאמְרוּ כָל אִשָּׁר דְּבַר ה' נַעֲשֶׂה: וַיֵּשׁ לוֹמֵר, כְּשֶׁהֱם רְשָׁעִים לֹא נִקְרָא לָהֶם שֵׁם אַחֵר אֵלָא 'הָעַם': וְאִם

(ב) מ דָּאִם לֹא כֵן, 'וַיִּצְעַקוּ אֵל ה'

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תְּבַעְרָה בִּי־בַעְרָה בָּם
אֵשׁ יְהוָה:

(ד) וְהָאֵסֶפֶסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּ תְאוֹה וַיֵּשְׁבוּ
וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָשָׂר:

וְהָאֵסֶפֶסֶף • אלו ערב רב שְׁנָאֶסְפוּ עֲלֵיהֶם
בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם. וַיֵּשְׁבוּ • (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְבּוּ
עִמָּהֶם. מִי יֹאכְלֵנוּ בָשָׂר • וכי לא הִיָּה לָהֶם בָּשָׂר?
וְהָלֹא כָּבֹד נִאֶמַר (שמות יב): "וְגַם־עֶרֶב רַב עָלָה אִתָּם

(ה) וְזָכְרֵנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת
הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־
הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

כִּי־יֹאמְרוּ אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם. אִם תֹּאמַר
שְׁמִצְרִיִּים נֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חֲנָם, וְהָלֹא כָּבֹד נִאֶמַר
(שמות ה): "וְתִבֶּן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אִם תִּבֶּן לֹא הָיוּ
נֹתְנִים לָהֶם חֲנָם, דָּגִים הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם חֲנָם?
וַיֹּמְרוּ אוֹמְרֵי "חֲנָם"? חֲנָם מִן הַמִּצּוֹת (ספרי). אֶת
הַקְּשָׁאִים • אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מִפְּנֵי מַה הָמָן מִשְׁתַּנָּה

(ו) וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כָּל בְּלִתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ:
כִּי־יֹאמְרוּ אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ • מִן בִּשְׁחַר, מִן בַּעֲרָב.

(ז) וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד הוּא וְעֵינוּ בְּעֵין הַבְּדִלָּח:
כִּי־יֹאמְרוּ וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד • מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה,
יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּלִתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינֵינוּ", וְהַקְּדוּשָׁה־
בְּרוּךְ־הוּא הַכְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהֶמָּן כִּזְרַע־גֹּד וְגו'".

שפתי חכמים

מִיבַעֲיָא לִיה: תורה ג
(ד) ג דְּקָשָׁה לִיה, וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִשְׁמַע שֶׁגַם הָאֵסֶפֶסֶף כָּבוֹ, וְהָרִי לֹא
כְּתִיב לִפְנָיו שֶׁכָּבוֹ, לָכֵף מִפְּרֹשׁ רִשִּׁי
הַפֶּסֶק וַיֵּשְׁבוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְבּוּ
עִמָּהֶם, רְצוֹנוֹ לֹמַר דְּגַם קָאֵי עַל
'הִתְאוּ תְאוֹה', שְׁעָרָב רַב שָׁבוּ מֵאַחֲרֵי
ה' וְהִתְאוּ לְבָשָׂר, וַיֵּשְׁבוּ גַם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִתְאוּ לְבָשָׂר, וְאַחַר כֵּף וַיִּכְבּוּ
עִמָּהֶם, רְצוֹנוֹ לֹמַר שֶׁשְּׁנֵיהֶם בּוֹכִים
בְּיָחִיד: תורה ה
(ה) מִקְשִׁים הָעוֹלָם, מֵאִי קָל וְחִמְרָה
הוּא זֶה, דִּלְמָא הָא דְלֹא נִתְּנוּ לָהֶם תִּבֶּן

מִשּׁוֹם דְּאָמְרוּ נִרְפִּים הֵם וְגו', אֲבָל
דָּגִים לֹאכִילָה הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם. וְנִרְאָה
לִי דְהוּכְחָתָם הוּא, מַה הוּעִיל פְּרַעַה
בְּתַקְנָתוֹ שְׁלֹא יִתְּנוּ לָהֶם כְּדִי שֶׁתִּכְבֹּד
עֲלֵיהֶם הַעֲבוּדָה, דִּלְמָא יִקְנוּ לָהֶם תִּבֶּן
מִן הַמִּצְרִיִּים בְּמַעוֹת, אֲלֵא וּדְאִי יוֹדַע
הָיָה פְּרַעַה שֶׁהַמִּצְרִיִּים שׁוֹנְאִים אֶת
יִשְׂרָאֵל שֶׁאִפִּילוּ בְּמַעוֹת לֹא יִמְכְּרוּ
לָהֶן, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁלֹא יִתְּנוּ לָהֶם בְּחֻנָּם.
וְאֵין לְהַקְשׁוֹת, הָא אֲמַרִּינֵן בְּמִסְכַּת
סוּסָה בְּשִׁהִיו הוֹלְכִין נָשִׁי יִשְׂרָאֵל
לְשֹׂאבוּ מֵיִם מִן הַנָּהָר הָיָה הַקְּדוּשָׁה
בְּרוּךְ הוּא מִזְמִין לָהֶם דָּגִים בְּכִדְיָהֶם

וכו', יֵשׁ לֹמַר שֶׁהֵם הִתְרַעְמוּ בְּוֹדָא
עַל דָּגִים גְּדוֹלִים, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ אִם
תֹּאמַר שְׁמִצְרִיִּים נֹתְנִים לָהֶם וְכו',
וְהָיִינוּ לְדָגִים גְּדוֹלִים: פִּירוּשׁ, שְׁלֹא
הָיָה אִזּוּ מוֹזוֹנוֹתֵינוּ עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצּוֹת
כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עֹשִׂי שֶׁהַמּוֹזוֹנוֹת הֵם שֶׁכָּבֹד
לְפַעֲלוֹתֵנוּ, שֶׁאִם נִקְיִים הַמִּצּוֹת הָאֵרֶץ
תִּתֵּן וְבוֹלָה וְאִם לֹא תִתֵּן הָאֵרֶץ
יְבוֹלָה, אֲבָל בְּמִצְרַיִם הָיוּ מוֹזוֹנוֹתֵינוּ
בָּאִים בְּלֹא שׁוּם קִיּוּם מִצּוֹת: תורה ו
(ו) פ דְּקָשָׁה לְרִשִּׁי, הָא הֶמָּן לָכֵן הוּא,
וְהָגֵד שְׁחֹר הוּא, וְלָמָּה אָמַר 'כִּזְרַע־גֹּד',
אֲלֵא וְכו': תורה ח

(ח) שְׁמוֹ הָעֵם וְלָקְטוּ וּמִתְּחִנּוּ בְּרָחִים אֹדְכוֹ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹו בַּפָּרוֹר וַעֲשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה מַעֲמֹו בַּמַּעַם לְשֹׁד הַשָּׁמַן:

כ"י • שְׁמוֹ • אין "שִׁיט" אלא לשון טיול איש בני"ר, בלא עמל. וּמִתְּחִנּוּ בְּרָחִים וגו' • לא ירד בריחים ולא בקדירה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבשלין. בַּפָּרוֹר • קדירה. לְשֹׁד הַשָּׁמַן • לחלוח של שמן, כף פָּרְשׁוֹ דוֹנֵשׁ. וְדוֹמָה לו: (תהילים לב): "נִהַפֵּף לְשׁוֹדֵי בְּחֻרְבָנִי קִיץ", וְהַלְמֵד סוֹד – נִהַפֵּף לְחֻלּוֹתֵי בְּחֻרְבָנִי קִיץ. וְרַבּוּתֵנוּ פָּרְשׁוֹהוּ (ספר) לְשׁוֹן שְׂדִים, אף אין עֲנֵן שְׂדִים אצל שָׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לומר "לְשֹׁד הַשָּׁמַן", לְשׁוֹן (דברים לב) וְיִשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בְּכֹה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לִפְתַּח אָהָלוֹ וַיַּחַר־אֵף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינָיו מֹשֶׁה רָע:

(ט) וּבִרְדַּת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לִילָה יֵרֵד הַמָּן עֲלֵיו:

י' וְיִשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בְּכֹה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לִפְתַּח אָהָלוֹ וַיַּחַר־אֵף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינָיו מֹשֶׁה רָע:

כ"י • בְּכֹה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ • משפחות משפחות נאספים ויבוכים, לפרסם תרעמתן בגלוי. וְרַבּוּתֵנוּ אָמְרוּ

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לְמָה הָרַעַתָּ לְעַבְדְּךָ וּלְמָה לֹא־מַצִּיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת־מִשְׁאָ בְּלִהָעֵם הַזֶּה עָלַי:

(ח) צ מדכתיב 'עֵינוּ כְּעֵין הַבְּדִלָח, מֵה רְבוּתָא שְׁהִיָּה כְּעֵין הַבְּדִלָח, וְהָא גִדּוּף בַּמִּדּוּכָה וּבִשְׁלֹו בַּפָּרוֹר וְאִזּוּ הָיָה נִשְׁתַּנָּה, לְכֹן פִּירֹשׁ וְלֹא יֵרֵד בְּרִיחִים וְכו': ק פִּירֹשׁ, שֶׁל 'נִהַפֵּף לְשׁוֹדֵי וגו': ר פִּירֹשׁ, לִישֵׁת שָׁמֶן וּדְבֵשׁ, וְזֶה שֶׁתֵּב אַחֵר זֶה 'כְּעִסָּה הַנְּלוּשָׁה בַּשָּׁמֶן וְקֻטּוּפָה בְּדֵבֶשׁ: ש וְאִם תֹּאמַר, וְהָלֹא יוֹתֵר נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל נוֹטְרִיקוֹן. וַיֵּשׁ לומר דְּבִנּוּטְרִיקוֹן הוּכָר דְּבֵשׁ, וְהִתְרַגּוּם לֹא מוֹכִיר דְּבֵשׁ. וְהִרָא־ם קֵתֵב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: פִּירֹשׁ, וְלֹא כִפְתָרוֹן שֶׁל רְבוּתֵנוּ וְכִרּוֹנָם לְכֻרְכָּה שְׁפִירֹשׁ מִלְּשׁוֹן שְׂדִים, אֲבָל לֹא לֵאפּוֹקִי לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן, שָׁגֵם הוּא נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דוֹנֵשׁ: ט (י) ת וְאִם תֹּאמַר, הָא כְּכֹר נֶאֱסָרוּ לָהֶם עֲרִיּוֹת, וְלִמָּה לֹא כְּכוּ כְּכֹר. וַיֵּשׁ לומר, דְּקָרָם שֶׁנֶּחֱלְקוּ הַמַּחֲנוֹת הָיוּ הַכֹּל מְעוֹרְבִין בִּיחֻד, וְהָיוּ שְׂכִיחוֹת אֲצֵלָן הָעֲרִיּוֹת, אֲבָל מִשְׁנַחֲלָקוֹ לְמַחֲנוֹת הָיוּ כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט לְכֹד, וְלֹא הָיוּ נָשִׁים שֶׁל שֶׁבֶט זֶה אֲצֵל שֶׁבֶט זֶה אֲלֵא הַכֹּל שֶׁל שֶׁבֶט אַחֵר. אִי נָמִי, עַד שֶׁלֹּא הָיוּ נְחֻלְקִין לְמַחֲנוֹת הָיוּ כָּל הַשֶּׁבֶטִים מְעוֹרְבִים זֶה בְּזֶה וְהָיוּ שְׂכִיחִין אֲצֵל שְׂאָר נָשִׁים שְׂאִינָן עֲרִיּוֹת לֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין עַל הָעֲרִיּוֹת, אֲבָל מִשְׁנַחֲלָקוֹ דוֹנֵשׁ: ט (י) ת וְאִם תֹּאמַר, הָא כְּכֹר נֶאֱסָרוּ לָהֶם עֲרִיּוֹת, וְלִמָּה לֹא כְּכוּ כְּכֹר. וַיֵּשׁ לומר, דְּקָרָם שֶׁנֶּחֱלְקוּ הַמַּחֲנוֹת הָיוּ הַכֹּל מְעוֹרְבִין בִּיחֻד, וְהָיוּ שְׂכִיחוֹת אֲצֵלָן הָעֲרִיּוֹת, אֲבָל מִשְׁנַחֲלָקוֹ לְמַחֲנוֹת הָיוּ כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט לְכֹד, וְלֹא הָיוּ נָשִׁים שֶׁל שֶׁבֶט זֶה אֲצֵל שֶׁבֶט זֶה אֲלֵא הַכֹּל שֶׁל שֶׁבֶט אַחֵר. אִי נָמִי, עַד שֶׁלֹּא הָיוּ נְחֻלְקִין לְמַחֲנוֹת הָיוּ כָּל הַשֶּׁבֶטִים מְעוֹרְבִים זֶה בְּזֶה וְהָיוּ שְׂכִיחִין אֲצֵל שְׂאָר נָשִׁים שְׂאִינָן עֲרִיּוֹת לֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין עַל הָעֲרִיּוֹת, אֲבָל מִשְׁנַחֲלָקוֹ וְנִשְׁאָרוּ כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, וְלֹא נִשְׁאָרוּ בְּהִדְדֵי אֲלֵא הָעֲרִיּוֹת, דְּהֵינּוּ שֶׁל אוֹתוֹ שֶׁבֶט, לְכֹד כְּכוּ. וְלֹא כְּפִירוֹשׁ הָרָא־ם שְׁפִירֹשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁהִיָּתָה כָּל הַתּוֹרָה מְסוּרָה בְּיָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִכָּל מְקוֹם אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא נִאֲמָרָה פְּרִשְׁתַּת עֲרִיּוֹת לְיִשְׂרָאֵל עַד סִמּוֹךְ לְנִסְיַעֲתָן מִדֶּהר סִינִי. (קצור מוֹרָחֵי בִשֵּׁם בַּעַל מִנְחָה בְּלוּלָה, שֶׁצִּרְפוּ תְּלוּת הָעֲרִיּוֹת לְתֵלוּת הַקּוֹן, לִפִּי שְׂאִמּוֹר בַּמִּדְבָּר שֶׁהַעֲמֹר הָיָה מְגֻלָּה עַל הַמִּמּוֹרִים בֵּן שֶׁל מִי הוּא, שְׂבִאִיזָה אֵהָל שֶׁנִּמְצָא עֲמֹר שֶׁלּוֹ הוּא הָיָה אֲבִיו, לְכֹד נִתְרַעְמוֹ עַל הַקּוֹן, וְעִיקָר תְּלוּתָם עַל אִיסוֹר הָעֲרִיּוֹת. עַד כֵּאֵן: תּוֹרָה יֵא

יב האב אָנא לְכָל עַמָּא הָדִין אַם בְּנֵי אַנּוּן
דְּאַמְרַת לִי סוּכְרֵהי בְּתִקְפָּךְ קָמָא דְּמִסּוּכְרֵי
תְּרַבְּנָא זֵת נִקְאָא עַל אַרְעָא דִּי קִנְמַתָּא
לְאַבְהֶתוּהִי:

(יב) הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי
יִלְדֶּתִיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא
הָאִמּוֹן אֶת־הַיֶּלֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:

על־מִנַּת שִׁיחֵיו סוּקְלִים אֶתְכֶּםבּ וּמִחֲרָפִים אֶתְכֶּם.
על־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו • אַתָּה אוֹמֵר לִי
לְשֹׂאֲתָם בְּחִיקִי.

כ"י • כִּי־תֹאמַר אֵלַי • שְׂאֵתָה אוֹמֵר אֵלַי שְׂאֵהוּ
בְּחִיקָךְ. וְהִכֵּן אָמַר לוֹ בֶּן? (שְׁמוֹת לב): "לֶךְ נִחַח
אֶת־הָעָם", וְאוֹמֵר (שְׁמוֹת ו): "וַיֵּצֵאוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

יג מִנּוּן לִי בְּשֹׂר לְתַת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִכְבּוּ עָלָי
כִּכְן עָלִי לְמִימֵר הֵב לָנָא בְּסָרָא וְנִיכּוּל:

(יג) מִאִין לִי בְּשֹׂר לְתַת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִכְבּוּ עָלָי
לְאֹמַר תִּנְהַלְנוּ בְּשֹׂר וְנִאכְלָה:

יד לִית אָנָא זְכִיל בְּלַחוּדִי לְסוּכְרָא זֵת כָּל
עַמָּא הָדִין אַרִי זְקִיר מְנִי:

(יד) לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבִדִּי לְשֹׂאֵת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה
כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

טו וְאִם בְּדִין אַתְּ עֲבֵד לִי קִטְלִי כַּעַן קִטּוּל
אַם אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין קְדֻמָּךְ וְלֹא אֶחָזִי
בְּכִישְׁתִּי:

(טו) וְאִם־כָּכָה אֶת־עֲשֵׂה לִי הִרְגֵנִי נָא הֲרֹג אִם־
מִצְאֵתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְיִי: פ

אַם בֶּן, הִרְגֵנִי תַחֲלָה. וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְיִי • "בְּרַעְיִי"
הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב, אֲלֹא שְׂכָנָה הַכְּתוּב. וְזֶה אֶחָד מִתְּקוּנֵי
סוּפְרִים בַּתּוֹרָה לְכַנּוּי וּלְתַקּוּן לְשׁוֹן.

כ"ז • וְאִם־כָּכָה אֶת־עֲשֵׂה לִי • תִּשָּׂש כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
כְּנִקְבָּהי. כְּשֶׁהֲרָאָהוּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַפְּרָעָנוּת
שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיָא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו:

טז וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קְדָמִי שְׁבַעֲיִן גְּבִרָא
מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל דִּי יִדְעָת אַרִי אַנּוּן סְבִי עַמָּא
וּסְכּוּכֵהי וְתִדְבֵּר יִתְהוֹן לְמִשְׁפַּחַת זְמָנָא
וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפֶּה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹדְעֵת בֵּינֵהֶם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרֵיו
וְלִקְחֹת אִתָּם אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ:

אֶת־הָאֱלֹהִים", שְׁנֵהֲגוּ קְלוֹת רֹאשׁ, כְּנוֹשֶׁף פֶּתוּ וּמְדַבֵּר
בְּפִנְיָ הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְתֵן אֲבִלוֹת בְּמִתְּנִי־תוֹרָה וּפְרַע
לָהֶם כָּאֵן. אֲשֶׁר יִדְעָת בֵּינֵהֶם וְגו' • אוֹתָן שְׂאֵתָה
מִפִּיר שְׁנַתְּמִנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרִים בַּעֲבוּרָת

כ"ח • אֶסְפֶּה־לִּי • הָרִי תִשׁוּבָה לְתַלּוּנְתְּךָ שְׂאֵמְרַת:
"לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבִדִּי". וְהִזְקִינִים הָרֵאשׁוֹנִים הִכֵּן
הָיוּ? וְהֵלֵא אָף בְּמִצְרִים יֵשְׁבוּ עִמָּהֶם, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת
א): "לֶךְ וְאַסְפֹּת אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֲלֹא כֹאשׁ תִּבְעֶרָה
מֵתוֹ, וְרֵאוּיִים הָיוּ מִסִּינֵי לָכֶּךָ, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כד): "וַיִּחַזְּדוּ

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

יִשְׂרָאֵל אָמַר זֶה ה' רְצוֹנוֹ לומר, בְּדִרְךָ
סוּפְרִים בְּשִׁבּוּתֵיבִין סְפָרִים מִגִּיחִין
אוֹתָן דִּרְךָ בְּתִיבְתָּן, כִּף צִוְהוּ הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּשִׁבְתָּב הַתּוֹרָה
לְתַקּוּן הַלְשׁוֹן: תּוֹרָה טו
(טז) וְאִם לֹא כֵן, מָה עֲנִין פְּרָשָׁה זוֹ
אַצֵּל פְּרָשַׁת הַתּוֹלָנוּת הַסְּמוּכָה לָהּ:
א כִּף הֵם אוּכְלִים וְשׁוֹתִים וּמִסְתַּכְלִים
בְּשִׁכְנֵיהֶם: ח וְאִם לֹא כֵן, כִּינּוּן דְּכָבֵד הָיוּ
שׁוֹטְרֵי הָעָם, לְמָה צְרִיךְ עֲכָשִׁיו
לְמַנּוּתָם: תּוֹרָה יז

(טז) ד דְּהָכִי פִירוּשׁוֹ שֶׁל קָרָא, וְאִם
כָּכָה, רְצוֹנוֹ לומר שְׁעֲתִיד אַתָּה
לַעֲשׂוֹת כֵּן לְיִשְׂרָאֵל, 'אֶת עוֹשֶׂה לִּי',
רְצוֹנוֹ לומר כְּנִקְבָּה עֲשִׂיתָ לִּי, כְּלוּמַר
'ד'אֵת' אוֹמְרִים לְנוֹכַח לְנִקְבָּה כְּמוֹ
שְׂאוּמְרִים 'אֵתָה' לְזָכֵר. וְהִטַּעַם מוֹכִיחַ,
שִׁישׁ פְּסִיק בֵּין 'כָּכָה' ל'אֵת'. דְּאִין לומר
דְּקָאֵי עַל 'לֹא אוּכַל' וְגו', כִּי אִין הִצְעֵר
שֶׁל הַתּוֹלָנוּת גּוֹרֵם כָּל כִּף רָעָה שִׂיאֹמַר
'הִרְגֵנִי נָא הֲרֹג', אֲלֹא בְּשִׁבּוּל
הַפְּרָעָנוּת שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיָא עַל

(יב) וְכָא עֲתִיד בְּמִקּוּם בִּינוּנֵי, אֲבָל
לֹא עֲתִיד כְּמִשְׁמַעוּ, דְּאִם כְּמִשְׁמַעוּ
מִאִין יִדַּע זֶה. וּמִלַּת 'כִּי' מִשְׁמַשׁ הָכָא
לְשׁוֹן 'דִּקָּא', שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'אֲשֶׁר':
ב רְצוֹנוֹ לומר, שֶׁתְּהִי סוּבָלִין מֵהֶם:
ג דְּקָשָׁה לְרִשִּׁי, דְּקָרָא הָכִי מִשְׁמַע,
'כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוּמָן אֶת הַיּוֹנֵק עַל
הָאֲדָמָה', וְכִי אוּמָן נוֹשֵׂא אֶת הַיּוֹנֵק עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע, וּמִתְרַךְ דַּעַל
הָאֲדָמָה וְגו' קָאֵי אִשְׂאָהוּ
בְּחִיקָךְ: תּוֹרָה יג

שֶׁל מָקוֹם!׃ וְהִתְנַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ • כְּדִי שִׁירָאוּ
יִשְׂרָאֵל וַיִּנְהָגוּ בָּהֶם גְּדֹלָה וְכְבוֹד, וַיֹּאמְרוּ: חֲבִיבִין
אֵלֹהֵינוּ שֶׁנִּכְנָסוּ עִם מֹשֶׁה לְשִׁמְעַד דְּבוּר מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא (ספרי).

יִי וְאַתָּה גִּלְגִּיל וְאַמְלֵל עִמָּךְ תִּמְן וְאַרְבִּי מִן רוּחָא
דְּעֵלְךָ וְאַשְׁוִי עֲלֵיהוֹן וְסוּבְרוֹן עִמָּךְ בְּמִטּוֹל
עִמָּא וְלֹא תְסוּבֵר אֶת בְּלֻחוּדְךָ:

מְדַלִּיקִין הֵימָנוּ וְאֵין אִורוֹ חֶסֶד כָּלוּם. וְנִשְׂאוּ
אִתָּךְ • הִתְנַה עִמָּהֶם עַל-מִנַּת שְׂיִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם טַרַח
בְּנֵי, שֶׁהֶם טַרַחֲנִים וְסוּרְבָנִים. וְלֹא-תִשָּׂא אִתָּה
לְבַדְּךָ • (ספרי) הָרִי תִשׁוּבָה לְמָה שֶׁאַמְרַת: "לֹא-אוּכַל
אֲנִי לְבַדִּי".

יח וְלַעֲמָא תִימַר אֲדֻמְנוּ לְמַחַר וְתִיכְלוּן
בְּסָרָא אֲרִי בְּכִיתוֹן קָדָם יִי לְמִימַר מִן
יִכְלֻנָּא בְּסָרָא אֲרִי טַב לָנָא בְּמַצְרִים וְיִתֵּן יִי
לְכוֹן בְּסָרָא וְתִיכְלוּן:

כ"י • הִתְקַדְּשׁוּ • הַזְמִינוּ עֲצֻמְכֶם לְפָרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהִקְדַּשְׁתָּ לְיוֹם הַרְגָּה".

יט לֹא יוֹמָא חַד תִּיכְלוּן וְלֹא תִרְיִן יוֹמִין וְלֹא
חֲמִשָּׁא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרָא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרִין
יוֹמִין:

כ עד ירח יומין עד די תקוצון בה ויהי לכוון
לתקלא חלף דקצתון ית ממקרא דיי
דשכנתה שרית בניכוון ובכיתון קדמוהי
למימר לקא דגן נפקנא ממצרים:

אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדְּאִי, עַד שִׁיוּצָא וְנִגְעַל לַחוּץ
דְּרֹךְ הָאֵף. וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא • (ספרי) שֶׁתִּהְיֶה מְרַחֲקִין
אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקִּרְבָתֶם. וּבְדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן
רֵאִיתִי שֵׁשׁ מָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְחֶרֶב "זָרָא". אֶת-הַ'
אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם • אִם לֹא שֶׁנִּטְעַתִּי שְׂכִינָתִי בֵּינֵיכֶם,
לֹא גָבַהּ לְבַבְכֶם לְכַנֵּס לְכָל הַדְּבָרִים הַלֵּלוּ.

פָּרָךְ, וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמַכִּים עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר
(שמות ה): "וַיִּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" – עֲתָה יִתְמַנּוּ
בְּגִדְלָתָן, כְּדֹרֶךְ שֶׁנִּצְטָעְרוּ בְּצִרְתָּן. וְלִקְחַתָּ אִתָּם •
קָחֶם בְּדִבְרֵים: "אֲשִׁירְכֶם שְׁנַת־מִנִּיתָם פְּרֻנְסִים עַל בְּנֵי

(י) וַיִּרְדֹּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאַצְלֹתִי מִן-הָרוּחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵל
הָעָם וְלֹא-תִשָּׂא אִתָּה לְבַדְּךָ:

כ"י • וַיִּרְדֹּתִי • זוֹ אַחַת מֵעֲשָׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת
בַּתּוֹרָה. וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ • וְלֹא עִמָּהֶם. וְאַצְלֹתִי •
כְּתִירוֹמוֹ "וְאַרְבִּי", כְּמוֹ (שמות כד): "וְאֶל-אֶצִּילִי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל". וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם • לְמָה מֹשֶׁה דוֹמָה
בְּאוֹתָהּ שַׁעָה? לְגַר שֶׁמִּנַּח עַל גְּבִי מְנוּחָה וְהַכֵּל

(יח) וְאַל-הָעָם תֹּאמְרוּ הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחַר וְאַכְלֹתֶם בָּשָׂר
כִּי בְּכִיתֶם בְּאֻזֵּי יְהוָה לֵאמֹר מִי יִאֲכִלְנוּ בָּשָׂר
כִּי-טוֹב לָנוּ בְּמַצְרִים וְנִתֵּן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלֹתֶם:

כ"י • הִתְקַדְּשׁוּ • הַזְמִינוּ עֲצֻמְכֶם לְפָרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהִקְדַּשְׁתָּ לְיוֹם הַרְגָּה".

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה
יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִין יוֹם:

(כ) עַד • חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאַפְכָם וְהָיָה
לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי-מֵאַסְתֶּם אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם
וְתִבְכוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לְמָה זֶה יֵצְאוּ מִמַּצְרִים:

כ"י • עַד חֲדָשׁ יָמִים • זוֹ בְּכַשְׂרֵיכֶם, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל
מִטּוֹתֵיהֶן וְאַחֲרֵיכֶם נִשְׁמָתִין יוֹצְאָה. וּבְכַשְׂעִים הוּא
אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם" – כִּף הִיא שְׁנוּיָה
בִּסְפָרִי, אָכַל בְּמִכִּילָתָא שְׁנוּיָה חִלּוּף: הָרִשְׁעִים
אוּכְלִין וּמִצְטָעְרִין שְׁלִשִּׁים יוֹם, וְהַכַּשְׂרִים "הַבָּשָׂר
עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם". עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאַפְכָם •
כְּתִירוֹמוֹ: "דִּי תִקְצוֹן לְבֵיהּ". יְהֵא דוֹמָה לָכֶם כְּאֵלוֹ

שפתי חכמים

מ וְזָרָא הוּא לְשׁוֹן מִפְּנֵי וּמִבְּדַר, כְּמוֹ
'הִנֵּה הוּא זוֹרָה' דְּאֶלְ"ף מִתְחַלֵּף בְּהֵ"א, אִם
כְּלוּמַר שְׁוִירוֹ אוֹתוֹ מִפִּיהֶם וְאַפָּם,
כְּלוּמַר שֶׁלֹּא יִרְצוּ אֶפִּילוּ לְהִבִּיט בּוֹ,
שֶׁיִּרְחָקוּהוּ לְגִמְרֵי יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיוּ
מִקְרָבִים אוֹתוֹ תְּחִלָּה: נ דָּאֵם לֹא כֵן,

תֹּאכְלוּ בָּשָׂר. וְעוֹד, מִה הוֹמְנָה צְרִיכָה
לְאֲכִילָה, אֲלֵא לְפִינְרָעוּת הַכְּתוּבָה
בְּסוּף הַבָּאָה עֲלֵיהֶם עַל יְדֵי אֲכִילַת
הַבָּשָׂר: תוֹרָה יט
(כ) ב 'שְׁמַתִּמְצִין' פִּירוּשׁ שְׁחוּלִין:
ל שְׁמַתִּמְצִין בּוֹ, שֶׁהָיָה דוֹמָה לָכֶם כִּי:

(יז) וְאִם תֹּאמַר, וְלִמָּה מִפְּרֵשׁ רַשִּׁי
זֶה יוֹתֵר מִכֵּלָן. וְנִשׁ לֹמַר, לְפִי שֶׁלֹּא
כְּתִיב כָּאֵן עֲמִידָה כְּמוֹ בְּאַחֲרֵים:
'וְאַרְבִּי' לְשׁוֹן גְּדוּלָּה: תוֹרָה יח
(יח) י דָּאֵם לֹא כֵן 'וְהִתְקַדְּשׁוּ' לְמָה לִי,
הִנֵּה לוֹ לֹמַר וְאֶל הָעָם תֹּאמַר לְמַחַר

כא ואמר משה שית מאה אלפין גברא רגלאה עמא די אנא בניניהון ואת אמרת בסרא אתן להון ויכלון ירח יומין:

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בִקְרָבוֹ וְאַתָּה אֹמְרַת בָּשָׂר אֶתָּן לָהֶם וְאֹכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

נ"י שש-מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים. ורבי משה הדרשן פירש: שלא בכו אלאס אותן שיצאו ממצרים.

(כב) הֲצֹאֵן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת-פֶּלֶד־דָּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ

(שם יב): "בכל-ביתי נאמן הוא", יאמר: אין המקום מספיק לנו? אלא כך אמר: "שש-מאות אלף רגלי וגו', ואתה אומרת בשר אתן" לחדש ימים, ואחר-כך תהרג אמה גדולה כזו! "הצאן ובקר ישחט להם" כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד עולם? וכי שבחך הוא זה? אומרים לו לחמור: "טל כור שעורים ונחתך ראשך"? השיבו הקדוש-ברוך-הוא: "ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי. הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאכדו הם ומאה פיוצא בהם, ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפלו שעה אחת"!

נ"י הֲצֹאֵן וּבִקֵּר יִשְׁחַט (ספרי) זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש, ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר: "שש-מאות אלף רגלי... ואתה אומרת: בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הצאן ובקר וגו'" – הכל כמשמעו: מי יספיק להם? כענין שנאמר (ויקרא כח): "ומצא כדי גאלתו". ואיזו קשה: זו, או (במדבר כ): "שמעו-נא המרים"? אלא לפי שלא אמר בריבים, חסד לו הפתוב ולא נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חסד לו הפתוב. רבי שמעון אומר: חסד ושלוש, לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך! מי שפתוב בו

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִרְאֶה הִיקָרְךָ דְּבָרִי אִם-לֹא:

לז: "עתה תראה היקרך דברי" – שלא ישמעו לך. הלא משה לפיסן (זה קאי גם לרש"י לעיל). אמר להם: הנה ה' תקצר? (תהלים עח) "הן הפה צור ויזובו מים וגו' הגם-להם יוכל-תת". אמרו: פשרה היא זו, אין בו פח למלאות שאלתנו. וזהו שנאמר: "ויצא משה וידבר אל-העם", כיון שלא שמעו לו: ויאסף שבעים איש וגו'.

נ"י עתה תראה היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: אי אפשר לעמד על הטפלי, מאחר שאין מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לדון אחריו; אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה, יאמרו: דקה בקשנו. ואם אתה נותן להם דקה, יאמרו: גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים וחרגבים בקשנו! אמר לו: אם-כן יאמרו שקצרה ידי. אמר לפניו: הריני הולך ומפיסן. אמר

שפתי חכמים

לא נפרע מזה, לפי וכו': תורה כג (כג) ה' הטפלי' רצונו לומר ריב: צ רצונו לומר, לעשות פשרה באת, אפשר שלכך שלחך, שאין בו כו': תורה כד

אפילו הכי סבירא ליה דלא בכו הילודים במדבר: תורה כב (כב) הוי אומר 'צאן ובקר' קשה משמעו נא המורים, כלומר ואם על אותו דיבור נעש כל שכן בזה, ולמה

'בקרבתכם' למה לי: תורה כא (כא) נחלת יעקב אכל הילודים במדבר לא בכו, שלא היו יכולים לומר 'בקרנו' את הדגה אשר נאכל במצרים, ואף על גב דקתיב 'ויכבו גם בני ישראל',

כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמא דיי
וכנש שבועין גברא מסבי עמא ואקם יתהון
סחור סחור למשכנא:

(כד) ויצא משה וידבר אליהם את דברי יהוה
ויאסף שבעים איש מוקני העם ויעמד אתם סביבת
האהל:

כה ואתגלי יי בענא ומליל עמה ורבי מן
רוחא די עלוהי ויהב על שבועין גברא
סביא ויהוה פד שרת עליהון ורוחא דנבואה
ומתנבאין ולא פסקין:

(כה) ויירד יהוה בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח
אשר עליו ויתן על שבעים איש הוקנים ויהי כנזח
עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו:

כז"י"א ולא יספו • לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפרש ב'ספרי'. ואונקלוס תרגם: "ולא פסקין",
שלא פסקה נבואה מהם.

כו ואשתארו תרין גברין במשריתא שום חד
אלדד ושום תננא מידד ושרת עליהון
רוחא דנבואה ואנון בכתביא ולא נפקו
למשכנא ואתנבאו במשריתא:

(כו) וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד
ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בפתים
ולא יצאו האהל ויתנבאו במחנה:

אחד. מה עשה? נטל שבעים ושנים פתקין וכתב
על שבעים "זקן", ועל שנים חלק. וברר מכל שבט
ושבט ששה, והיו שבעים ושנים. אמר להם: טלו
פתקיקם מתוך קלפי. מי שעלה בידו "זקן" נחקדש,
ומי שעלה בידו חלק, אמר לו: המקום לא חפץ
בך.

כז"י"ב וישארו שני אנשים • מאותן שנבחרו.
אמר: אין אנו כדאין לגדלה זו. והמה בפתים •
במבררים שבהם לסנהדרין. ונכתבו כלם נקובים
בשמות ועל ידי גורל; לפי שהחשבון עולה לשנים
עשר שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט, חוץ
משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה.
אמר משה: אין שבט שומע לי לפחות משבט זקן

כז ויהט עולמא וחוי למשה ואמר אלדד
ומידד מתנבאים במשריתא:

(כז) וירץ הנער ויגד למשה ואמר אלדד ומידד
מתנבאים במחנה:

כז"י"ג וירץ הנער • יש אומרים: גרשום בן משה היה.

כח ואתב יהושע בר נון משמשנה דמשה
מעולמותה ואמר רבוני משה אסרנן:

(כח) ויען יהושע בן נון משרת משה מבחרי ויאמר
אדני משה כללם:

לפית שהיו מתנבאים: משה מת, ויהושע מכניס את
ישראל לארץ.

כז"י"ד כללם • (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור, והם ש
כלים מאליהם. דבר אחר: תנם אל בית הכלל,

שפתי חכמים

(כו) ק הכי גרסינן: וכתב על שבעים
'זקן', ושנים מהן הניח חלק. רצונו
לומר, ואחר כך נתן בקלפי ובקלון יחד.
ואם תאמר, לא היה לו ליטול רק
שנים עשר ולכתוב על עשרה 'ששה
זקנים' ועל שנים 'חמשה זקנים', ומי
שעלה בידו פתק של ששה וברור
מאותו שבט ששה וכו'. (גור אריה) ושמא
יש לומר, אם בן אותו שבט שיעלה
בידו פתק של חמשה יהיה בזיון לכל
השבט באלו לא בחר השם בכל
השבט, אבל עבשיו לא נתבזה רק
אותו הזקן. (ועין בקצור מורה) מה שהקשה
שם עוד: תורה כז
(כז) ר מדיכתיב 'הנער' משמע הידוע,
ואין ידוע יותר מגרשם שהוא בנו
בכורו של משה: תורה כח
(כח) ש רצונו לומר, הנבואה בלה
מאליה, לפי שאין שכינה שורה על
האדם מתוך אבילות וטרח. וכן מצינו
גבי יעקב ויתחי רוח יעקב אביהם,
ופירש רש"י שרתה עליו שכינה:
ת והא דפירש רש"י לעיל בפרשת
בשלח גבי 'בחר לנו אנשים' כו',

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

כ"י - המקנא אתה לי. הקנאתי אתה מקנא? לי. כמו "בשבילי". כל לשון "קנאה" - אדם הנותן לב

על הדבר, או לנקם או לעזר אנפרמנט בלעזא, אוזוז בעבי המשא.

♦ שבת קודש כ"א סיון ♦

(ל) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י - ויאסף משה. מפתח אהל מועד. אל-המחנה. נכנסו איש לאהל. ויאסף. לשון גניסה אל הבית, כמו (דברים כב): "ואספתו אל-תוך ביתך".

ואב לכלם (תהלים לט): "יצבר ולא ידע מי אספם". מלמד, שלא הביא עליהם פרענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהל (ספרי).

(לא) וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיָּגֵזוּ שְׁלֹוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדָרְךָ יוֹם כֹּה וּכְדָרְךָ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתָם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

כ"י - ויגזו. ויפריח, וכן (תהלים צ): "כי גז חיש". וכן (נחום א): "נגודו ועבר". ויטש. ויפשוט, כמו (שמואל א): "והנה נטשים על-פני כל-הארץ", (יחזקאל כט):

"ונטשתיך המדברה". וכאמתיים. פורחות בגבה עד שהן כנגד לבור של אדם, כדי שלא יהא טורח באסיפתן, לא להגביה ולא להשחות (ספרי).

(לב) וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרֹת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוִי הַמִּמַּעֲיֵט אֶסֶף עֲשֶׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁמוֹת סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כ"י - הממעט. מי שאסף פחות מכלם, העצלים והחגרים, אסף עשרה חמרים. וישטחו. עשו אותם משטיחין משטיחין.

(לג) הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֶם יִכְרֹת וְאֵף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיֵּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

כ"י - טרם יכרת. פתגמו: "עד לא פסק". דבר אחר: אינו מספיק לפסקו בשניו, עד שנשמתו יוצאה.

שפתי חכמים

(ל) ב מפני שמשמעות 'ויאסף' וגו' מורה שהיה חוץ למחנה, הוצרך לפרש 'מפתח אהל מועד', שהוא מחנה שכניה, והוא חוץ מן המחנה שלו שהוא מחנה לויה: ג דקשה לרש"י, דבקר א משמע ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל, שהכל הולכים עמו למחנהו דהיינו מחנה (ל) 1 פירוש, עד לא נתעפל: תורה לז

'כלאם' כלם מן העולם, חייבים הם בליה, צריך לומר היינו לפירוש דבר אחר דהקא, שפירש תנם אל בית הכלא וכו', דהיינו בליה, שמכניסין אותו לכיפה: תורה כט (כט) א אוזוז בעבי המשא ומקאה את עצמו כאילו הוא לבדו ישא את המשא, כף נותן זה לב על הדבר לנקמה: תורה ל

(ד) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֵי־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבִירוֹת הַתְּאֵנָה
בִּי־שֵׁם קְבִירוֹ אֶת־הָעֵם הַמִּתְאֵוִים:

(לה) מִקְבְּרוֹת הַתְּאֵנָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיְהִי
בַחֲצֵרוֹת: פ

יב (א) וַתְּדַבֵּר מֶרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחַה עַל־אֲדוֹת הָאִשָּׁה
הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח בִּי־אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח:

כ"י • וַתְּדַבֵּר • (ספרי) אֵין "דבּור" בְּכָל מָקוֹם אֵלָּא לְשׁוֹן קֶשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב): "דבּר הָאִישׁ אֲדֹנִי הָאָרֶץ אֲתָנוּ קִשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִידָה" בְּכָל מָקוֹם אֵלָּא לְשׁוֹן תַּחְנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט): "וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אֲחִי תִרְעוּ", (במדבר יב): "וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ־נָא דְבָרִי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בְּקֶשֶׁה. וַתְּדַבֵּר מֶרְיָם וְאַהֲרֹן • (ספרי) הִיא פִּתְחָה בַּדְּבוּר תַּחֲלָה, לְפִיכָף הִקְדִּימָה הַכְּתוּב תַּחֲלָה. וּמִזֵּין הִתָּה יוֹדַעְתִּי מֶרְיָם שְׁפִירֵשׁ מִשָּׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נֶתָן אוֹמֵר: מֶרְיָם הִתָּה בְּצַד צְפוּרָה בְּשָׂעָה שְׁנָאֵמֶר לְמִשָּׁה: "אֵלֶּכֶד וּמִידָד מִתְּנַבְּאִים בַּמִּתְּנָה", כִּינֵן שְׁשֻׁמְעָה צְפוּרָה, אָמְרָה: "אִי לְנִשְׁתִּיתִן שֶׁל אֵלֹו אִם הֵם נִזְקָקִים לְנִבּוּאָה, שִׁיִּהְיוּ פוֹרְשִׁין מִנִּשְׁתִּיתִין כְּדֶרֶךְ שְׁפָרֵשׁ בְּעָלִי מִמֶּנִּי!". וּמִשָּׁם

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֵרֶק אֲדֹ־בְמִשְׁחַה דְּבַר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ
דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

כ"י • הֵרֶק אֶף • עֲמוּ לְבַדּוּי דְּבַר ה'. הֲלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר • וְלֹא פִירְשָׁנוּ מִדְּרָךְ אַרְיָ.

שפתי חכמים

לְקַח' הוּא כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ 'עַל אוֹדוֹת הָאִשָּׁה' וְכו', כִּי אִשָּׁה כוֹשִׁית לָקַח וְעַתָּה גִּרְשָׁה: תוֹרָה ב
(ב) מ (פְּחֻלַּת יֵשָׁב) הוֹקֶשֶׁה לְרִשְׁי' שְׁנֵי מִיעוּטִים 'רֶק' 'אֶף', דִּהְיוּ לִיה לְמִימַר 'הֵרֶק בְּמִשְׁחַה דְּבַר הֲלֹא גַם־בָּנוּ'. וְעַל זֶה תִּירֵץ עֲמוּ לְבַדּוּ וְלֹא עִם אַחֲרִים כָּלֵל, הֵן עִם צְדִיקִים כִּיּוֹצֵא בּוֹ וְהֵן עִם צְדִיקִים שְׁפָחוּתִים מִמִּדְּרָגָתוֹ, 'הֲלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר' וְאֶף עַל פִּי שְׁאֵנוּ מְמוּעָטִים מִמִּדְּרָגַת נְבוּאָה מִשָּׁה, וְלִכְּךָ צְרִיךְ שְׁנֵי מִיעוּטִים לְמַעַט הַדְּבוּר, וְכִיּוֹצֵא בָּנוּ מִתְּרֵץ בַּסְּפָרִי: תוֹרָה ג

עַל הַדְּבַר. וּמִתְרֵץ, יֵשׁ לָךְ וְכו': ב וְזֶה לְפִי פְּשׁוּטוֹ, וְהִרְאִשׁוֹן הוּא עַל פִּי מִדְּרָשׁ רַבּוּתִינוּ ז"ל, וְלִכְּנֵן לֹא כָּתַב עַל זֶה דְּבַר אַחֵר, כִּי זֶה הַפִּירוּשׁ לֹא הוֹדְכָר בְּשׁוּם מָקוֹם: ל וְאִם תֹּאמַר, וְהָאִישׁ רִשְׁי' פִּירֵשׁ זֶה כְּבָר לְעִיל 'עַל אוֹדוֹת הָאִשָּׁה' עַל אוֹדוֹת גִּירוּשִׁיהָ. וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּשִׁנִּי פִירוּשִׁים הֵם, הַפִּירוּשׁ הִרְאִשׁוֹן הוּא רַבִּי נֶתָן שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ 'עַל אוֹדוֹת הָאִשָּׁה' עַל אוֹדוֹת גִּירוּשִׁיהָ, אִם כֵּן מִה תִּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי אִשָּׁה כוֹשִׁית לָקַח', אֵלָּא יֵשׁ לָךְ כו'. אֲבָל רִשְׁי' פִּירֵשׁ דְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל קָרָא 'כִּי אִשָּׁה כוֹשִׁית

יב (א) ז' כְּלוּמַר, הָאֵין דְּרָכֵן שֶׁל נָשִׁים צְנוּעוֹת לְהַתְרַעֵם עַל בְּעֻלֵּיהֶן בְּפִנֵּי שְׁכֵנוֹתֵיהֶן עַל דְּבַר הַתְּשַׁמִּישׁ: ח דָּאִם לֹא כֵן, מִה 'כוֹשִׁית' דְּקָאֵמֵר, וְכִי כוֹשִׁית הִיָּתָה, וְהֲלֹא מִדִּינָתָה הִיָּתָה, אֵלָּא מִה כוֹשִׁי מְשׁוּנָה בְּעוּרוֹ, אֶף זֶה מְשׁוּנָה בְּעוּרָה וּבִפְיָה. (גוֹר אֶרְיָ) וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא קָצֵת רְחוּק שֶׁיִּדְבַר הַכְּתוּב עַל דְּרָךְ הִידָה, לְכָךְ אָמַר 'כוֹשִׁית' בְּגִימָטְרִיָּא יִפְתַּ מִּרְאָה: ט פִּירוּשׁ, עַל אוֹדוֹת הַפְּרָשָׁתָה, שְׁפִירֵשׁ בְּעֻלָּה מִמֶּנָּה, וּמִקְרָא קֶצֶר הוּא: י פִּירוּשׁ, הִרִי כְּבָר נֹאמֵר. וְעוֹד, לְמַה נֹּאמֵר 'כִּי אִשָּׁה' וְגו', מִשׁוּם דְּכָל 'כִּי' נִתְּיַנַּת טַעַם הוּא

(ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פָּנָיו
וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פָּנָיו
עַל אִפִּי אֲרָעָא:

האדרמה: ם

כ"י • עָנִיו • שָׁפֵל וְסִבְלָן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ג עמ' 38-30 – מותוך 'לקראת שבת')

מעלת הענוה דמשה רבנו

כמשה", לא שִׁיף לומר שאדם אחר היה מגלה כחות אלו יותר ממושה, כי נבואה לא שִׁיכת לעבודת האדם, אלא היא מעלה ומדרגה נגלית הנתנת מלמעלה, ומפני מה היה משה עניו מאד (שפירושו הכנעה) לגבי כל האדם?
ויש לומר שיש ב' סוגי ענוה, יש ענוה על פי חשבון וטעם ודעת (וכמו שנתבאר לעיל במשה) ויש ענוה עצמית שלמעלה מחשבונות שכליים, על-דרך מה שנאמר על הקדוש-ברוך-הוא "במקום גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא שם אתה מוצא ענוותנותו" – והרי על הקדוש-ברוך-הוא לא שִׁיף לומר שאהי ענוה על פי חשבון (חס ושלום), אלא היא ענוה עצמית, וענוה זו היתה למשה רבנו, דנוסף על זה שהיה לו את מעלת הענוה על פי חשבון, היה לו אף את מעלת הענוה בעצם, דגם כאשר מצד השכל אין נתינת מקום כָּלל לענוה – וכמו בענין הנבואה שבו – מכל-מקום היה בטל לגבי כל אדם, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פָּנָיו
הָאִדְמָה: (במדבר יב, ג)

ולכאורה אינו מובן כָּלל: הרי משה הוא שקבל תורה מסיני והקדוש-ברוך-הוא למדו תורה ארבעים יום ונתנה לו התורה במתנה, ולפני-זה הוציא את בני ישראל ממצרים, ובכל עת שרצה דבר עם השכינה, ועוד מעלות רבות, ואיך שִׁיף שיהיה עניו מכל האדם?
ומבאר בזה דעם היות שמשה הפיר במעלתו וידע שהוא גבוה במעלה מכל אדם, מכל-מקום היה עניו, מפני שידע שכל מעלותיו נתנו לו מלמעלה, ונחשב שאם הכחות האלו היו אצל יהודי אחר, היה גם-כן במעלה ומדרגה זו, ויכול להיות שהיה מגלה את הכחות יותר, ומפני זה היה עניו בפני כל אחד ואחד.

אף עדין צריך באור: הניחא לגבי כחות הנפש, אף לגבי מעלתו העקרית של משה לגבי כל האדם אשר על פני האדמה שהיא הנבואה ש"לא קם נביא עוד בישראל

ד ואמר יי בתפף למשה ולאחריו ולמרם
פיקו תלתיכון למשפן זמנא ונפקו
תלתיכון:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פֶּתָאֵם אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-
מִרְיָם צֵאוּ שְׁלֹשְׁתֵּכֶם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשֶׁתָם:

שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור. צאו
שְׁלֹשְׁתֵּכֶם • מגיד, ששִׁלשְׁתֵּן נקראו בדבור אחד, מה
שאי-אפשר לפה לומר ולאזן לשמע.

כ"י • פתאום • נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך
ארץ, והיו צועקים: מיס, מים, להודיעם שיפה
עשה משה שפירש מן האשה, מאחר שנגלית עליו

ה ואתגלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע
משפנא וקרא אהרן ומרם ונפקו תרויהון:

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא
אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

(ט): "ה' איש מלחמה". ויוצא לשלום באוכלוסין,
שנאמר (תהילים סח): "רַכֵּב אֲלֵהִים רַבְתִּים אֲלֵפֵי שְׁנָאן".
ויקרא אהרן ומרם • שיהיו נמשכין ויוצאין מן
החצר לקראת הדבור. ויצאו שניהם • ומפני מה

כ"י • בעמוד עָנָן • יצא יחידי, שלא כמדת
בשר-ודם: מלך בשר-ודם כשיצא למלחמה, יוצא
באוכלוסין. וכשיצא לשלום יוצא במעטים. ומדת
הקדוש-ברוך-הוא יוצא למלחמה יחידי, שנאמר (שמות)

שפתי חכמים

דכתיב 'וירד ה' בענן' שהוא תחלת
הגלות השכינה אליו בפקר יש לומר
שבא להודיע הגלות השכינה אליו
ולא ללמד שירד יחידי עם עמוד עננו
כמו שדרשו הקא: תורה ו

(ה) ע דאם לא בן למה לי למכתב
'וירד ה' בענן', הא כבר נאמר 'ויאמר
ה' צאו שְׁלֹשְׁתֵּכֶם', ולא הוה ליה
למימר אחר זה אלא ויעמוד פתח
האהל' וגו'. אבל בפרשת פי תשא

(ד) ג דאם לא בן, מאי נפקא מיניה
דכתיב 'פתאום'. רא"ם: ם מודכתיב
הקא 'פתאום' ובנוזיר גם בן כתיב 'פתע
פתאום', מה נוזיר צריך הקאה במים,
אף טבול יום בן. וקל להבין: תורה ה

ובפניו, נאמר (שם): "כי אתה ראיתי צדיק לפני". דבר אחר: שלא ישמע בנזיפתו של אהרן.

משכן והפרידן ממש? לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו. וכן מצינו בנח: שלא בפניו, נאמר (בראשית ז): "איש צדיק תמים".

ונאמר שמעו כען פתגמי אם יהוה לכוז נביאיו אנה יי בחזון אנה מתגלי להוה בחלמין אנה ממלל עמהו:

(ו) ויאמר שמעו־נא דברי א־יהוה נביאכם יהוה במראה אליו אתודע בחלום א־בר־בו:

במראה אליו אתודע. שכנינת שמי אין נגלית עליוה באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון.

כ"י. שמעו־נא דברי. אין "נא" אלא לשון בקשה. א־יהוה נביאכם. אם יהיו־לכם נביאים. ה'

ז לא כן עבדי משה בכל ביתי מהימן הוא:

(ז) לא־כן עבדי משה בכל־ביתי נאמן הוא:

ח ממלל עם ממלל מללנא עמה בחזו וְלא בחזון ודמות יקרא דיי מסתכל ומא דין לא דחלתון למללל בעבדי במשה:

(ח) פה אל־פה א־בר־בו ומראה וְלא בחידת ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה:

שנאמר ליחזקאל (יחזקאל יז): "חזר חזרה וגו'". יכול מראה שכינה? תלמוד לומר (שמות לג): "לא תוכל לראת את־פני". ותמנת ה' יביט. זה מראה אחרים, כענין שנאמר (שם) "וראית את־אחרי". בעבדי במשה. אינו אומר "בעבדי משה", אלא "בעבדי במשה". בעבדי, אף־על־פי שאינו משה. במשה, אפלו אינו עבדי, כדאי הייתם לירא מפניו, וכל־שכן שהוא עבדי, ועבד מלך – מלך, היה לכם לומר: אין המלך אוהבו חנם (ספרי. תנחומא). ואם תאמרו: איני מכיר במעשיוש – זו קשה מן הראשונה.

כ"י. פה אל־פה. (ספרי) אמרתי לו (הכרח לפרש כך, דאלו בפשוטו ש"פה אל פה" הזכר לשבת, אם־כן היה אז "פה אל־פה" ממש בפשוטו. וזה אי אפשר, דהא כתיב בסוף נשא: "מדבר אליו", ועין שם ברש"י, אלא "פה אל־פה" פרושו: אמרתי לו לפרש כו'. ו"פה אל־פה" לאו דוקא אלא רצה לומר בהדיא, ודוק) לפרש מן האשה. והיכן אמרתי לו? בסיני (דברים ה): "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמד עמדי". ומראה וְלא בחידת. ו"מראה" זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחדות, כענין

ט ותקוף רגזו דיי בהון ואסתלק:

(ט) ויחר־אף יהוה בם וילך:

כ"י. ויחר־אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם, גזר עליהם נדוי, קל־וחמור לבשר־ודם, שלא יכעס על חבירו עד שיודיענו סרחונו.

שפתי חכמים

בכניסו הקדוש ברוך הוא אינו יודע שהוא רוח גבוהה, לכן אמר זו קשה משל ראשונה. ולכך נכתב גם כן כאן 'והאיש משה עניו מאד', שאהרן ומרים אמרו שהוא גס רוח. ולא כמו שפירש הר"ם, שדברשו בן מיתור הבי"ת של 'בעבדי', שהוא בי"ת השימוש, והקשה אם כן למה לא דרשו גם כן למ"ד השימוש ויתירה גבי 'לעבדך ליעקב' וגם 'לאדני לעשו', והביא שם גירסא אחרת כדי לתרץ קושיא זו. ולפי דרכנו אין צריך לשבש הספרים שלנו, וקל להבין: תורה ט

והסכים הקדוש ברוך הוא עמו, ואחד מהן שפירש מן האשה, משמע שלא צוה לו הקדוש ברוך הוא, עיין בתוספות (שם ויבמות דף פ"א): ש ואם תאמר, איך עלתה על דעתו של הקדוש ברוך הוא שיאמרו אהרן ומרים הכי. ויש לומר, לפי שהם אמרו 'הרק אף במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר' ולא פירשנו מדרך ארץ, ולמה פירש מדרך ארץ, אלא משום גאות, שהוא גס רוח, וכך היו אומרים: והלא שכינה שורה עליו, וכתיב 'אשכון ואת דכא ושפל רוח', ומשה היה רוח גבוהה ולמה שורה שכינה עליו, אלא

(ו) פ' כלומר, אף על פי שחרה בם אף ה' וילך, מכל מקום אין 'נא' אלא לשון בקשה ודבר עמהם בנחת, שאלו היו דבריו בכעס לא היו דבריו נשמעים, וללמוד קל וחומר לבשר ודם שיהיו דבריו בנחת: צ דבקרא משמע דנביאיהם יהיה ה', לכך פירש 'אם יהיו לכם נביאים', ומלת ה' דבקה עם 'במראה אליו אתודע': ק באמרו 'שכינת שמי' מורה שפירוש ה' הוא כאלו אמר 'אני ה'', דאם לא כן 'יתודע' מיבעי ליה: תורה ז

(ח) ר ואם תאמר, והא אמרינן (שבת דף פ"ג) שלשה דברים עשה משה מדעתו

(י) וְהָעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהָנָה מְרִים מִצִּרְעַת בְּשָׁלֹג וַיִּפֹּן אֶהָרָן אֶל־מְרִים וְהָנָה מִצִּרְעַת:

יִעֲנֵנָה אֶסְתִּלַּק מֵעָלָיו מִשְׁכָּנָא וְהָא מְרִים חוֹרָא בְּתִלְגָא וְאֶתְפָּנִי אֶהָרָן לְזֹת מְרִים וְהָא סְגִירַת:

כ"י וְהָעֵנָן סָר • וְאַחֲרֵי־כֵן: וְהָנָה מְרִים מִצִּרְעַת בְּשָׁלֹג. מִשָּׁל לְמִלָּךְ שְׁאָמַר לְפָדְגוֹג: יְדָה אֶת בְּנֵי, אָבֵל לֹא תִרְדְּנֻנוּ עַד שְׁאֵלָךְ מֵאֲצִלְךָ, שְׁרָחֲמִי עָלָיו.

(יא) וַיֹּאמֶר אֶהָרָן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֶל־נָא תִשֶׁת עָלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נֹאֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

יֹאמֶר אֶהָרָן לְמֹשֶׁה בְּכַעַר רַבּוּנִי לֹא כַעַר תִּשְׁוִי עָלֵנָא חוֹבָא דְאַטְפָּשָׁנָא וְדִי סְרַחְנָא:

כ"י וְנֹאֲלָנוּ • בְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן אָוִיל.

(יב) אֶל־נָא תְּהִי בִמַּת אֲשֶׁר בָּצֵאתוֹ מִרְחֹם אֲמֹו וַיֹּאכֵל חֲצִי בָשָׂרוֹ:

יב לֹא כַעַר תִּתְרַחֵק דָּא מִבִּינָנָא אָרִי אֶתְתַּנָּא הִיא צָלִי כַעַר עַל בְּסָרָא מִיתָא הֲדִין דִּי בַה וַיִּתְסִי:

לְאַח לְהַנִּיחַ אֶת אַחֲזוֹתָיו לְהִיּוֹת בִּמַּת. אֲשֶׁר בָּצֵאתוֹ • מֵאַחֵר שְׁיִצָּא זֶה מִרְחֹם אֲמֹו שֶׁל זֶה, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לְעֹזֵר וְאֵינוֹ עוֹזֵר, הָרִי נֶאֱכַל חֲצִי בָשָׂרוֹ – שְׁאֲחִיו בָּשָׂרוֹ הוּא. דְּכָר אַחֵר: "אֶל־נָא תְּהִי בִמַּת" – (ספרי) אִם אֵינָךְ רוֹפֵא בְּתַפְלָה, מִי מְסַגֵּירָהּ וּמִי מְטַהֵרָה? אֲנִי אֵי אֶפְשָׁר לְרְאוּתָהּ, שְׁאֲנִי קְרוֹב וְאֵין קְרוֹב רֹאֶה אֶת הַנִּגְעִים, וְכֵהֵן אַחֵר אֵין בְּעוֹלָם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר בָּצֵאתוֹ מִרְחֹם אֲמֹו".

כ"י אֶל־נָא תְּהִי • אַחֲזוֹתָיו זֹו. בִּמַּת • שֶׁהִמְצִירָה חָשׁוּב בִּמַּת: מַה מַּת מִטְמֵא בְּבִיאָהּ, אִף מִצִּרְעַת מִטְמֵא בְּבִיאָהּ. אֲשֶׁר בָּצֵאתוֹ מִרְחֹם אֲמֹו • "אֲמֵנוּ" הִיָּה לוֹ לומר, אֵלָא שְׁכָנָה הַפְּתוּיָב. וְכֵן "חֲצִי בָשָׂרוֹ", "חֲצִי בָשָׂרָנוּ" הִיָּה לוֹ לומר, אֵלָא שְׁכָנָה הַפְּתוּיָב. מֵאַחֵר שְׁיִצָּא מִרְחֹם אֲמֵנוּ, הִיא לָנוּ כְּאֵלוֹ נֶאֱכַל חֲצִי בָשָׂרָנוּ, כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר (בְּרַאשִׁית לו'): "כִּי אֲחִינוּ בָשָׂרָנוּ הוּא". וְלִפִּי מִשְׁמַעוֹ אִף הוּא נִרְאֶה כֵּן; אֵין רְאוּי

(יג) וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ:

יג וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה קָדָם יי לְמִימַר אֵלְהָא בְּכַעַר אֲסִי כַעַר יְתָה:

לְאו. עַד שֶׁהִשְׁבִּיבוּ: עֲתָה תִרְאֶה וְגו'. כִּיּוֹצָא בּו (בְּמִדְבָר כח): "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרְוֹחַת לְכָל־בָּשָׂר", הִשְׁבִּיבוּ: "קַח לָךְ". כִּיּוֹצָא בּו (דְּבָרִים א): "וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר", הִשְׁבִּיבוּ: "רַב־לָךְ". רַפָּא נָא לָהּ • מִפְּנֵי מַה לֹּא הֶאָרִיף מֹשֶׁה בְּתַפְלָה? שְׁלֹא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אַחֲזוֹתוֹ עוֹמְדָת בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמְרַבֵּה בְּתַפְלָה! (דְּכָר אַחֵר: שְׁלֹא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בְּשִׁבְלִי אַחֲזוֹתוֹ הוּא מֵאָרִיף בְּתַפְלָה, אָבֵל בְּשִׁבְלֵינוּ אֵינוֹ מֵאָרִיף בְּתַפְלָה).

כ"י אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ • בָּא הַפְּתוּיָב לְלִמְדָךְ דִּרְךְ אֶרֶץ, שֶׁהִשְׁוֹאֵל דְּכָר מִחֲבָרוֹ צָרִיךְ לומר שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים, וְאַחֲרֵי־כֵן יִבְקֹשׁ שְׁאֵלוֹתָיו. לֵאמֹר • מַה תִּלְמוּד־לומר? אָמַר לוֹ: הִשְׁבִּיבֵנִי אִם אֶתָּה מְרַפָּא אוֹתָהּ אִם לָאוּ? עַד שֶׁהִשְׁבִּיבוּ: "וְאֶבְיָה יֶרֶק יֶרֶק וְגו'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמַר: בְּאַרְבַּעַה מְקוֹמוֹת בִּקְשׁ מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהִשְׁבִּיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁאֵלוֹתָיו אִם לָאו. כִּיּוֹצָא בּו (שְׁמוֹת ט): "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לִּפְנֵי ה' לֵאמֹר וְגו'" (ספרי), מַה תִּלְמוּד־לומר לֵאמֹר? הִשְׁבִּיבֵנִי אִם גּוֹאֲלִים אֶתָּה אִם

שפתי חכמים

לְמַכְתָּה: תוֹרָה יג
(יג) א דְּמִלַּת 'לֵאמֹר' קָרָא יְתִירָה הוּא, דְּהוּא לִיָּה לְמִימַר 'וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל ה' אֵל נָא רַפָּא נָא' וְגו', אֵלָא שְׁאָמַר לוֹ 'הִשְׁבִּיבֵנִי', דּוּמְקָא דְ'וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה' וְגו': תוֹרָה יד

בְּשָׂרָנוּ, בְּשֵׁנָאמַר שְׁדַּבְּרִיהֶם אֵינָם בְּשִׁבְלִי אַחֲזוֹתָם אֵלָא שְׁכָל אַח סִתָּם אֵין רְאוּי לְהַנִּיחַ אַחֲזוֹתוֹ לְהִיּוֹת בִּמַּת וְכו'; ב וּפִירוּשׁ 'אֵל תְּהִי בִמַּת' שְׁאֵין לוֹ תַקְוָה, שְׁמֵאחֲרָ שְׁבִשְׁרָה שְׁהוּא אַחֲד עִם בְּשָׂרָנוּ נֶאֱכַל וְאֵין תְּרוּפָה

(יב) ת דְּכִתִּיב 'כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֵהֶל יִטְמָא' וּבְמִצְוֶה בְּתִיב 'וְהַבָּא אֶל הַבֵּית כָּל יְמֵי הַסִּגִּיר אוֹתוֹ יִטְמָא' א פִּירוּשׁ, אֶפִּילוֹ מִשְׁמַעוֹת הַקָּרָא נוֹכַח לְפָרֹשׁ אוֹתוֹ מִבְּלָתִי שְׁנִצְטָרֵךְ לומר שְׁכִינָה הַפְּתוּיָב וְכֵתִב 'אֲמֹו' בְּמִקוֹם 'אֲמֵנוּ' וּבְשָׂרָו' בְּמִקוֹם

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק בְּפָנֶיהָ הָלֹא תִכְלֹם שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגֹּר לַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי תֵּאָסֶף:

יד וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַבְיָה מִנֶּפֶח נִזִּיף בָּהּ הֲלֹא תִכְלֹם שִׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתַּגֵּר שִׁבְעָא יוֹמִין מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וְכִתְרָא בִּן תִּתְקַנֵּשׁ:

כ"י וְאַבְיָה יָרֵק בְּפָנֶיהָ • וְאַם אֲבִיָּה הִרְאָה לָהּ פָּנֶיהָ זֹעֶפּוֹת, הֲלֹא תִכְלֹם שִׁבְעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה) קל-וחמר לשכינה ארבעה עשר יום; אלא דיו לזבא מן הדין להיות כנדון, לפיכך אף בנזיפתו תסגר

שִׁבְעַת יָמִים. וְאַחֲרֵי תֵּאָסֶף • אוֹמֵר אֲנִי: כָּל הַ"אֲסִיפּוֹת" הָאֵמוּנוֹת בְּמִצְוֹתַי עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשַׁלַּח מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְכִשְׁהוּא נִרְפָּא – נֶאֱסָף אֶל הַמַּחֲנֶה, כְּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה לְשׁוֹן הַכְּנָסָה.

(טו) וְתִסְגֹּר מִרְיָם מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד־הָאָסֶף מִרְיָם:

טו וְאִסְתַּגֵּר מִרְיָם מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לֹא נָטַל עַד דְּאִתְקַנְשַׁת מִרְיָם:

כ"י וְהָעַם לֹא נָסַע • (סוטה ט) זֶה הַכְּבוֹד חֵלֶק לָהּ הַמָּקוֹם בְּשִׁבְלִי שָׁעָה אַחֲתִי שְׁנִיתֶכֶּכָּה לְמֹשֶׁה

כְּשֶׁהִשְׁלַף לִיאֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב): "וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֹק וְגו'".

זֶה הַכְּבוֹד חֵלֶק לָהּ הַמָּקוֹם (רש"י יב, טו) ~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ יח ענ"י 139)

בְּכָתוּב נֶאֱמַר "וְהָעַם לֹא נָסַע", אֵף רִש"י מְדַיֵּק "הַמָּקוֹם". רְמֵז יֵשׁ כָּאן, שְׂרָצוֹנִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִכְבֹּד אֶת מִרְיָם בֵּא מִהַתְעוֹרוֹרוֹת מִלְמַעְלָה. וְאֵף שֶׁ"הַכֹּל בִּידֵי שְׁמִימִים חוּץ מִיִּרְאָתָא

שְׁמִימִים", הִרִי כְּתַב הַמַּהֲרֵשׁ"א: מִכָּל־מָקוֹם פְּשִׁיטָא דְּבִידִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְהַטּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְטוֹבָה. וְהַבְחִי כְּתַב, שֶׁהַתְעוֹרוֹרוֹת זֶה בָּאָה מִדְּרָגָה שְׁנַעֲלִית יוֹתֵר מִ"יְדֵי שְׁמִימִים" (ראה לקוטי תורה במדבר טו, א).

(טז) וְאַחֲרֵי נָסַעוּ הָעַם מִחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן:

טז וְכִתְרָא בִּן נָטְלוּ עַמָּא מִחֲצֵרוֹת וַיִּשְׁרוּ בְּמִדְבַּרָא דְּפָאָרָן: פ פ פ

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמז

שפתי חכמים

שְׁעוֹת, וְלִשְׁבָּעָה יָמִים וְלִילּוֹת מֵאָה שָׁשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שְׁעוֹת, תִּחְלַקְלֶם לְשִׁלִּישִׁים, יִהְיוּ יְתִירִים עַל חֲמִשׁ מֵאוֹת דִּהְיוּנוּ עַל הַשְּׁבָעָה יָמִים, מִכָּל מָקוֹם כִּינּוּ דְלֹא יוֹם שֶׁלֹּם הוּא אֲלֵא שְׁעָה אַחַת וּשְׁלִישׁ שֶׁל שְׁעָה אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְאַפְשָׁר עוֹד, בְּשִׁכְרֵי שְׁהִלְכָּה לְקִרְוֹא לְאִמּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוֹסִיפוּ לָהּ אֲרָבָעָה שְׁלִישִׁים. וְהָא דְנִקְטַר רִש"י 'שְׁעָה אַחַת', לֹא דוֹקָא שְׁעָה שְׁלֵמָה שֶׁהוּא אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שְׁעוֹת שְׁבִיּוֹם, אֲלֵא כְּלוּמַר עַתָּה אַחַת, דִּהְיוּנוּ שְׁלִישׁ שְׁעָה. וְקַל לְהִבִּין: תורה טז

חסלת פרשת בהעלותך

מִינָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲצִי שֶׁל וָלֶךְ. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, לְפִי שֶׁהַמִּצְוָה בְּשִׁמּוּסָא שְׁבָעָה יָמִים, אִם לֹא פָּשָׁה וְעַמִּד בְּעִינֵי מִסְגִּירוֹ עוֹד שְׁבָעָה יָמִים, וְאַם פָּשָׁה טֵמֵא מוּחֶלֶט הוּא, לְכָךְ נִקְטַר אֲרָבָעָה עֶשְׂרִי יָמִים שֶׁהוּא טֵמֵא מוּחֶלֶט, כְּלוּמַר הִרִי הִיא רְאוּיָה שֶׁתִּהְיֶה מִצְוֶרַע עוֹלָמִית: תורה טו

(טו) וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ, מִשּׁוּם דְּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פּוֹרְעָנוּת אַחַת לְחֻמֶּשׁ מֵאוֹת, הִכִּי נִמִּי הִיא הַמִּתְיָנָה לְמֹשֶׁה שְׁלִישׁ שֶׁל שְׁעָה, וְנִשְׁתַּלֵּם לָהּ חֲמִשׁ מֵאוֹת שְׁלִישִׁוֹת שְׁעוֹת, דִּהְיוּנוּ שְׁבָעָה יָמִים, דִּיּוֹם וְלִילָה עֲמֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע

(יד) ד' הוסיף מלת 'ואם' כאלו אמר 'ואם אביה' וכו', מפני שלא מצינו שירק אביה בפניה מעולם ולא הנזיפה בשום זמן, אלא רצונו לומר אלו אביה ירק בו'. ואמר 'הִרְאָה לָהּ פָּנֶיהָ זֹעֶפּוֹת', לְהוֹרוֹת שֶׁאֵין 'יָרֵק יָרֵק' כְּמִשְׁמַעוֹ, רַק נִזְיָפָה הַמִּתְחַיֶּבֶת מִן הִרְיָקָה: ה' וְאַם תֹּאמַר, וְהָא קַל וְחִמְרָא הוּא אֲפִילוּ כְּמָה וְכְמָה יָמִים, וְלִמָּה נִקְטַר דוֹקָא אֲרָבָעָה עֶשְׂרִי יוֹם. וַיֵּשׁ לוֹמֵר, לְפִי שֶׁאִמְרוּ וְכִרְוֹנִים לְכָרְכָה (ע"ה לא) שֶׁלִּשָּׁה שׁוֹתֵפִין בְּאֶדָם, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֲבִיו וְאִמּוֹ, דְּאָב וְאִם כָּל אֶחָד נוֹתֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים לְזֵלָה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבִדּוֹ נוֹתֵן עֶשְׂרֵה דְּבָרִים, שֶׁמַּע

דְּבָרָךְ: ג ז גִּמְלָה עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאִשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גִּלְעָיִי וְאִבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת:
 כא גִּעְרַת זָדִים אֲרוּרִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדִבְרֶךְ: כו דֶּרְכִּי סִפְרָתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאִשְׁיַחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדִבְרֶךְ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנֵנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תִרְחֹב לִפְנֵי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאִשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְפִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדִרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אֱמֶרְתְּךָ אֲשֶׁר לִירָאתְךָ:
 לט העֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדְךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲנִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֶרְפִּי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי בְּדִבְרֶךְ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד בִּי לְמוֹשְׁפָּטְךָ
 יחֲלֹתִי: מד וְאִשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְּחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאִשָּׂא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאִשְׁיַחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדֶּכָּר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחֲלֹתֵנִי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמֶרְתְּךָ חֲתִנִּי: נא זָדִים חֲלִיצֵנִי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: א יְהוָה וְאַתְּנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵלִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאִשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זֹאת הִיִּתַּחֲלִי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמֶרְתִּי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנֵנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיַחָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדִבְרֶךְ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵג וְעֵתָה אֱמַרְתְּךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכִסֶּף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרֶךְ
 יחֲלֹתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִחַי־נָא חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאֲחִיָּה בִּי־תּוֹרָתְךָ
 שָׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנֵי אֲנִי
 אִשִּׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיִלְפִי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתֶּךָ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךְ
 יחֲלֹתִי: כב כָּלוּ עֵינִי לְאֱמֶרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְהָ יִמְיַעֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרָתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְרִדְפוֹנִי
 עוֹרֵנִי: כז כִּמְעַט כָּלוֹנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֶבְתִּי

פְּקֻדֶיךָ: פח כַּחֲסֻדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבֹדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שְׁעִשְׁעִי אֲזִי אֲבִדְתִּי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לִךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִנוּ רָשָׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֶתְבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצּוֹתֶיךָ מָאֹד: מז מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצּוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֶתְבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבָתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מָאֹד יִהְיֶה חִינִי כַּדְבָּרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לִפִּי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לְפִי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשַׁעַה וְאוֹשַׁעַה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשֶּׁבֶת כָּל־רָשָׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֲהַבְתִּי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבֹדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אִמְרַת
 צִדְקָךָ: קכד עָשָׂה עִם־עֲבֹדְךָ כַּחֲסֻדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְנִי: קכה עֲבֹדֶיךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה הַפְּרוֹ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֲהַבְתִּי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נַפְשִׁי:
 קל כָּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֶפֶה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֵאָבְתִּי: קלב כִּי־פָנָה־אֵלַי וְחִנִּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֲהַבִּי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הֵכֵן בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּנִיד הָאֵר בְּעֲבֹדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צוֹיֹת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מָאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרַתְךָ מָאֹד וְעֲבֹדְךָ אֲהַבָה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקֻדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צֹר־
 וּמִצּוֹק מִצָּאֲנִי מִצּוֹתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיד אֲצִרָה: קכו קָרָאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קָרָמְתִּי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשַׁעַה לְדְבָרְךָ יִחַלְתִּי: קכח קָדְמוּ עֵינִי אֲשֶׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרַתְךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסֻדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קכא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קָדָם יָדַעְתִּי מַעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קכג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קכד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאִמְרַתְךָ חִינִי:
 קכה רַחוּם מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קכו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מַעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קכח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קכט רָאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה כַּחֲסֻדְךָ חִינִי:
 קכס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קכסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְבָּרְךָ פָּחַד לִפִּי:

קסב שִׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אֲמֶרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שֶׁבַע בָּיִם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צְדָקָה:
 קסה שְׁלוֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שִׁבְרֹתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מֵאֵד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּה:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרֶךָ הַבִּינֵנִי:

שְׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצֶּרֶתָה לִי
 ק'רָאֲתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִחַיִּיתִי לָךְ וּמִחַיִּיתִי לָךְ
 לִשְׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ כְּאֲמֶרְתְּךָ הִצִּילָנִי:
 קעא תַּפְעֲנָה שְׁפָתַי תַּהֲלֶה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֵן לִשְׁוֹנִי אֲמֶרְתְּךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדֵּק:
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פִקּוּדֶיךָ בַּחֲרֹתִי:
 קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעִישְׁעִי:
 קעה תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרְנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבֹד בִּקְשׁ עֲבֹדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא

לִמְחָמָה:

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

25 שאתה חצי יריעה שביריעות האהל היתירה על יריעות המשכן,
 26 תהיה עודפת על אחורי קרשי המשכן ותגרו על הארץ, אלא לרבי
 27 נחמיה הסובר שגם למעלה היה עובי הקרשים אמה, והיה רוחב
 28 הקרשים ממעט מהיריעה אמה, אם כן נשארו רק אחד עשרה
 29 אמות שהיו מכסים את המשכן מבחוץ, ורק אמה אחת היתה
 30 נגזרת על הארץ (ציור יד), ולדבריו יקשה, מאי 'תסרח' - מה כוונת
 31 הכתוב שחצי היריעה דהיינו שתי אמות תסרח על אחורי המשכן,
 32 הרי לדבריו לא היתה היריעה עודפת על קרשי המשכן אלא אמה
 33 אחת. מתרצת הגמרא: לרבי נחמיה 'חצי היריעה תסרח' דהיינו
 34 תסרח מִחִבְרֹתֶיהָ, כלומר שחצי היריעה דהיינו שתי אמות יחיו
 35 עודפות על היריעה התחתונה, האמה אחת מכסה את אמת
 36 האדנים והאמה השניה נגזרת על הארץ.
 37 תנא דבי רבי ישמעאל, למה משכן דומה, לאשה שמהלכת בשוק
 38 וְשֹׁפְלִיָּה - ושולי בגדיה מהלכין אַחֲרֶיהָ, כך היתה היריעה נגזרת
 39 בארץ.
 40 הגמרא מביאה ברייתא המבארת כיצד הותאמו הקרשים עם
 41 האדנים: תנו רבנן, חרוצים היו קרשים, שבאמה התחתונה של
 42 הקרשים עשו באמצעם חריץ בגובה אמה ורוחב חצי אמה,
 43 ונשארו שתי ידות של חצי אמה בכל צד (ציור טו), וחרצו גם סביב
 44 אותם ידות בעובי של דופני האדן, שכשיתקעו את הידות באדנים
 45 יחיו הקרשים צמודים זה לזה ולא יבלטו האדנים (ציור טז),
 46 וְחִלּוּלִים היו האדנים - והיה נקב חלול באדנים (ציור ז), ובאותו
 47 חלל היו תוקעים את ידות הקרשים (ציור יח).

1 בשתי אמות, ונמצא שיש עודף של אמה בכל צד, ואמה זו היתה
 2 כדי לכסות את האמה של האדנים שלא היתה מכוסה על ידי
 3 יריעות המשכן, דברי רבי יהודה. רבי נחמיה אומר, אותה אמה
 4 היתה כדי לכסות את האמה של קרשים שמעל האדנים שלא היתה
 5 מכוסה על ידי יריעות המשכן, אבל את האדנים, אף יריעות העזים
 6 לא כיסו.
 7 וכשתחשב את אופן הנחת היריעות לאורך המשכן, שדי פתיחה
 8 לאורכה דמשכן - השלך את רוחב היריעות לאורך המשכן, כמה
 9 הוא - כמה היה רוחבן של כל היריעות יחד, ארבעים וארבע אמות,
 10 דל תלתין לארבע - תפחית שלשים אמות לגג, שהיו על אורך חלל
 11 המשכן שהיה שלשים אמה, פשא להו ארבע פרי - נשארו ארבע
 12 עשרה אמות, דל תרתי לכפלא - תפחית שתי אמות ליריעה
 13 שהיתה תלויה לצד מזרח, דבתים - שנאמר (שם כו ט) 'וכפלת את
 14 היריעה הששית אל מול פני האהל' - שיתלה את חצי היריעה
 15 הששית על פני פתח המשכן שהיא בצד מזרח, וחצי היריעה הוא
 16 שתי אמות שכן רוחב יריעה הוא ארבע אמות, פשא להו תרתי פרי
 17 - נשארו שתיים עשרה אמות לכיסוי הקרשים שבמערב. ומקשה
 18 הגמרא: כַּשְׁלֵמָא לרבי יהודה - לרבי יהודה הסובר שהיו הקרשים
 19 כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, נמצא שכשפרסו
 20 את היריעות על המשכן לא היו הקרשים ממעטים מאורך
 21 היריעות והיו נופלים ומכסים את כל אורך הקרש שהוא עשר
 22 אמות, ועוד נותרו מהם שתי אמות שהיו עודפות על קרשי המשכן
 23 ונגזרו על הארץ (ציור יג), ולדבריו מובן דהיינו דבתים - שזהו
 24 שכתוב (שם כו יב) 'חצי היריעה העודפת תסרח על אחרי המשכן',

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראווי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	יום רביעי - י"ח סיון מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שני - ט"ז סיון מפרק עט עד סוף פרק פב	יום חמישי - י"ט סיון מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שלישי - י"ז סיון מפרק פג עד סוף פרק פז	יום שישי - כ' סיון מפרק צז עד סוף פרק קג
שבת קודש - כ"א סיון פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, פרק ה והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

שער היחוד והאמונה

פרק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם

במד"ה ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פ' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי

1 פרק ה. בפרק הקודם, פרק ד, הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים
2 נראים ל"מציאות יש", הרי זה סיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של
3 הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא היתה גלויה בנבראים. ולכן,
4 למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו
5 תמיד ובלי הפסק מ"אין"
6 ל"יש", הרי כיוון שהחיות
7 והכוח האלקי אינם בהתגלות
8 לנבראים, חש הנברא את
9 עצמו כאילו הוא דבר לעצמו,
10 ואין נראית בנברא האמת
11 שהוא רק התפשטות מהויו
12 של מקורו בלבד, כמו
13 ההתפשטות של האור והויו
14 מהשמש.
15 והנה, על זה – על מה
16 שדובר, שכל ההתוועות
17 של הנבראים, שיראו
18 ויחשו עצמם ל"מציאות"
19 יש, באה על-ידי מדת
20 הצמצום, אִמְרו רַבּוֹתֵינוּ

21 וְכִרְוֵנָם לְכִרְכָּה: "בְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה – הַעֲלִינָה, לְבְרָא
22 אֶת הָעוֹלָם בְּמֵדַת הַדִּין, – שְ�הִיא מֵדַת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם,
23 רָאָה שְׁאִין הָעוֹלָם מְתַקֵּן – בְּמֵדַת הַדִּין וְהַצְמָצוּם בִּלְבַד,
24 שְׂתַף בּוֹ – בְּעוֹלָם, מֵדַת רַחֲמִים", לְכַאוּרָה אֵין הַדְּבָרִים
25 מוּבִנִים, שְׁהָרִי הַקֶּבֶד"ה הוּא "חִפְץ חֶסֶד" וְרוּצָה לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם
26 הַנְּבִרָאִים, מְדוּעַ, אִיפּוֹא, הַמַּחֲשָׁבָה הָרַשׁוּנָה הִיטָה לְבְרוא אֶת
27 הָעוֹלָם בְּמֵדַת הַדִּין? – אֵלָּא, לִפִּי מַה שְׁהוֹסֵבֵר, מוּבֵן הַדְּבָר: הִיטָה
28 וְכֵל מְצִיאוֹתָם שֶׁל הַנְּבִרָאִים שִׁירָאוּ וִיחֻשׁוּ עֲצָמָם ל"מְצִיאוֹת"
29 בָּאָה דוֹקָא עַל-יְדֵי מֵדַת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה, הַמְכַסֶּה עַל הַחִיּוֹת
30 הָאֱלֵקִית, וְלֹלָא הַסְתֵּרָה זֶה הִיּוּ הַנְּבִרָאִים בְּטִלִּים בְּמְצִיאוֹת;
31 וְהַכּוּנָה הַעֲלִינָה הִיא הָרִי שְׁתִּהִיָּה "מְצִיאוֹת" שֶׁל נְבִרָאִים, כִּי
32 רַק אִז שִׁיךְ בָּהֶם עֲנִין הָעֲבוּדָה שְׁעַל־יְדָה הוּא יִכּוֹל לְהַטִּיב אֹתָם
33 בְּמֵתֵן שִׁכְר עֲבוֹר הָעֲבוּדָה – הָרִי, שְׁדוֹקָא עַל-יְדֵי מֵדַת הַדִּין
34 וְהַצְמָצוּם, הַנְּבִרָאִים הֵם בְּמַצַּב שֶׁל בִּיצוּעַ תַּכְלִית הַבְּרִיאָה. לִכֵּן,
35 עָלָה תַחֲזִילָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְבְרוא אֶת הָעוֹלָם בְּמֵדַת הַדִּין,
36 אַךְ כִּיּוֹן שְׂרָאָה שֶׁב"דִּין" בִּלְבַד לֹא יִהְיֶה קִיּוֹם לְעוֹלָם – כִּי אִז
37 הִיטָה חִיּוֹת הַקְּדוּשָׁה מְכֻסָּה לְגַמְרֵי בְּעוֹלָם, וְהָעֲבוּדָה לְגַלּוּת אֶת
38 הַחִיּוֹת הָאֱלֵקִית בְּעוֹלָם הִיטָה קֶשֶׁה בְּיֹתֵר – לִכֵּן "שְׂתַף" בְּעוֹלָם
39 מֵדַת הַרַחֲמִים, שְׁתִּהִיָּה הַתְּגַלּוּת קְדוּשָׁה וְאֲלֻקּוֹת בְּעוֹלָם. דְּהֵינּוּ
40 – "שִׂתּוּף מֵדַת הַרַחֲמִים" מִשְׁמַעָּה: הַתְּגַלּוּת אֲלֵהוּת – בְּעוֹלָם,
41 עַל-יְדֵי צְדִיקִים – וְעַל-יְדֵי וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁבִתּוּרָה –
42 עַל-יְדֵי זֶה נִרְאָה וּמִתְגַּלָּה בְּעוֹלָם אֲלֻקּוֹת וּלְמַעַלָּה מִן הַטְּבַע.
43 בְּפֶרֶק הַקּוּדֵם אִמְרו רַבְּנוּ הַזִּקֵּן, שְׁשֵׁתִי הַמְדוּת – הֵן מֵדַת הַחֶסֶד

וְהַתְּפַשּׁוּת שֶׁל חִיּוֹת אֲלֵקִית לְבְרוא נְבִרָאִים מ"אֵין" ל"יש", וְהֵן
מֵדַת הַגְּבוּרָה, לְצַמְצֵם וְלַהֲסַתִּיר אֶת הַחִיּוֹת הָאֱלֵקִית שֶׁלָּא הִיטָה
בְּהַתְּגַלּוּת לְנְבִרָאִים – הֵן שְׁתִּיחָן לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל וְהַשְׁגַּת
הַנְּבִרָאִים. כֵּאֵן הוּא מְסַבֵּיר, שְׁמֵדוּת אֵלּוּ הֵן לְמַעַלָּה לֹא רַק
מִשְׁכָּל הַנְּבִרָאִים, אֲלָא גַם
לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל וְהַשְׁגַּת
הַנְּשִׁמוֹת שְׁמַעוֹלָם
הָאֲצִילוּת; שְׁגַם נִשְׁמַת
מִשָּׁה רַבְּנוּ, שְׁהִיטָה נִשְׁמָה
מַעוֹלָם הָאֲצִילוּת, גַּם
שְׁכָּלוּ לֹא הִיָּה יִכּוֹל לְהַשִּׁיג
מֵדוּת עֲלִינוּת אֵלּוּ שְׁחָן
דְּבַר אַחַד עִם הַקֶּבֶד"ה
עֲצָמוֹ. וְהֵנָּה עַל זֶה – עַל
הַמְדוּבֵר כֵּאֵן, שְׁמֵדוּת חֶסֶד
וְגְבוּרָה הֵן לְמַעַלָּה
מִהַשְׁכָּל, אִמְרוּ פְּזוּרָה,
דְּלְעִילָא, בְּסִטְרָא
דְּקְדוּשָׁה עִלָּאָה, –
שְׁלַמְעֵלָה, בְּצַד ה"קְדוּשָׁה
עֲלִינוּת", כְּלוּמֹר, בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת שְׁהוּא לְמַעַלָּה מַעוֹלָמוֹת
בְּרִיאָה – יִצִּירָה – עֲשִׂיָּה, אֵית יְמִינָא וְאֵית שְׁמַאלָא, יֵשׁ
”מִיָּין” וִישׁ ”שְׁמַאל”, דְּהֵינּוּ חֶסֶד וְגְבוּרָה, פְּרוּשׁ, – שְׁכֵן, מַה
הִיא הַרְבוּתָא שְׁלַמְעֵלָה יִשְׁנֵם חֶסֶד וְגְבוּרָה? אֲלָא הַכּוּנָה הִיא,
שְׁגַם גְּבוּרָה (צְמָצוּם) הִיא ”לְעִילָא” (לְמַעַלָּה) וְלְמַעַלָּה מִהַשְׁגַּת
הַנְּבִרָאִים, כִּי הִיא מֵדָה אֲלֵקִית. שְׁהָרִי כִיּוֹן שְׁלַמְעֵלָה ב”סְטֵרָא
דְּקְדוּשָׁה” – בְּצַד הַקְּדוּשָׁה – לֹא שִׁיךְ פִּירוּד חֶסֶד וְשׁוֹלָם, אֲלָא
הַכֵּל הוּא בְּהַתְּכַלּוּת, הֵנָּה ”שֵׁם” עֲנִין ה”יָמִין” (חֶסֶד)
וְה”שְׁמַאל” (גְּבוּרָה), לְמֵרֹת שְׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים מְנוּגָדִים לְגַמְרֵי,
הֵם – בְּאוּפֵן שֶׁל ”שְׁנֵי הַפְּכִיִּים בְּנוּשָׁא אַחַד”, מְפַנֵּי שְׁשִׁנִּיָּם
מֵאוּחָדִים בְּתַכְלִית עִם אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא. דְּשְׁתִּיחָן – גַּם חֶסֶד
וְגַם גְּבוּרָה, הֵן מְדוּת אֲלֵהוּת לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל הַנְּבִרָאִים
וְהַשְׁגָּתָם, דְּאִיהוּ וְגַרְמוּהִי חֶד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת – הוּא
יִתְבָּרַךְ וְהַכֵּלִים שְׁלוֹ (וּמֵדוּתוֹ) הֵם דְּבַר אַחַד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,
גַּם מֵדַת הַחֶסֶד וְגַם מֵדַת הַגְּבוּרָה מֵאוּחָדוּת שְׁתִּיחָן בְּתַכְלִית
אֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְאַף הַשְׁגַּת מִשָּׁה רַבְּנוּ עַל-יְדֵי-הַשְּׁלֹם בְּנְבוּאָתוֹ,
– שְׁהַשִּׁיג בְּמֵרָאָה הַנְּבוּאָה שְׁלו, לֹא הִיטָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,
– עֲצָמוֹ, שְׁכֵן עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא לְמַעַלָּה גַם מִשְׁכָּלוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ
שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנוּ, אֲלָא עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה –
עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּת מְדִרְיָת ה”אֲצִילוּת” בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה; וְאַף
גַּם זֹאת, – גַּם לְאַחַר ש”אֲצִילוּת” מִתְּלַבְּשֵׁת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,
אִיזוּ מְדִרְיָה שֶׁל ”אֲצִילוּת” הַשִּׁיגָּה – לֹא בְּשְׁתֵּי מְדוּת אֵלּוּ –
חֶסֶד וְגְבוּרָה³ – הִיטָה הַשְׁגַּת מִשָּׁה רַבְּנוּ, אֲלָא עַל-יְדֵי

1. ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פ"ב, טו. 2. חלק א נג, א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפ"משנ"ת באגה"ק (ס"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן

1 התלבשות - המוקדמת, במדות שלמטה מהן במדרגה, 2 שהן מדות נצחיות-יוד - מדת הנצח היא "ענף" בלבד 3 ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה - כפי שהן 4 באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, 5 [כמו שכתוב בשער 6 הנבואה]. - שבמדריגה 7 זו היתה השגתו של משה 8 רבנו עליוהשלוש. רק 9 שמתן שפרם של צדיקים בגורעו, הוא 10 השגת התפשטות 11 החיות ואור הנמשך 12 משתי מדות אלו - חסד 13 ונבירה - שבתור שכן 14 יכולים הם לקבל 15 ההתפשטות משתי מדות 16 אלו, והוא - התפשטות 17 החיות משתי המדות חסד 18 וגבורה, היא מוון נשמות 19 הצדיקים ששקטו 20 בתורה לשמה בעולם 21

שער היחוד והאמונה

22 הנה. כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע - אור 23 מקיף, על הנשמות שבגורעו, - אור מקיף זה מעניק כוח 24 לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו, 25 ורקיע זה נקרא "רוא דאורייתא", - סוד התורה, הענין 26 בתורה שבבחינת רז וסוד, וכו' - ברקיע, סוד כ"ב אותיות 1 התלבשות במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות 2 נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן 3 שפרם של צדיקים בגורעו הוא השגת התפשטות 4 החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא 5 מוון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הו 6 כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על 7 הנשמות שבגורעו ורקיע זה נקרא רוא דאורייתא 8 וכו' סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות 9 אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוסף 10 מל למוון הנשמות דהיינו ידעת סוד כ"ב אותיות 11 התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא 12 מוון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר 13 כל זה [בוהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד 14 פרק ג']:

15 דף ר"ט ור"י, וק"ע חיים שער מ"ד פרק ג]: - הרי מוסבר 16 כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמאצילות, הן למעלה משכל 17 והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם 18 האצילות, ורק בדרך של קבלת שכן יכולות הנשמות בגורעו 19 לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה. 20

יום שני ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פ, פרק ו והנה שם... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

53 בפרק ו. בספר ד' חסדי רבנו חזקן, ששתי המדות העליונות - מדת 54 החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברא ולחיות את הנבראים, 55 ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה 56 את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") - יש 57 לשתייהן שורש אחד, ואשר 58 מכיוון שהן "עצם" אחד, לא 59 יכול הצמצום והגבורה להיות 60 הסתרה אמיתית, שכן "אין 61 עצם מסתיר על עצם". 62 ברם, כל זה אמור לגביהן כפי 63 שהן בשרשן, ואילו כפי שהן 64 בהתגלות בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות 65 נפרדות והפכיות אחת מהשניה - מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה - 66 גבורה, צמצום והעלם, 67 ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות 68 אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות 69 עולם ונבראים גשמיים - שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו

שער היחוד והאמונה

1 פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה 2 והצמצום ולכן הוא גם כן 3 בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה 4 היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה 5 והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאר איך-סוף ברוך-הוא 6 מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם - 7 נקראת מדה בשם אלקים. ולכן הוא - שם אלקים, נס"ב 8 בגימטריא "הטבע", - במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע 9 של הנגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו 10

28 כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי'
29 הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור
30 של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש,
31 כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, להעלים
32 האור והחיות הנמשך
33 מ"שם הוי'" ומהנה מאין
34 ל"ש, – שענינו של "הוי'"
35 (מלשון מהווה) שהוא
36 בורא הכל מ"אין" ל"יש",
37 ועל אור זה מסתיר שם
38 אלקים, וזאת כדי שלא
39 יתגלה לנבראים ויבטלו
40 במציאות. – אילו האור
41 של שם הוי', המהווה
42 מ"אין" ל"יש", היה מתגלה

שער היחוד והאמונה

המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד
ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק
לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם
הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים
ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה
הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא
בחי' גבורה הכלולה בחסד

לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על-ידי
ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא –
והרי בחינת גבורה זו וצמצום הזה – ההסתרה המסתירה
על החיות האלקית, הוא – לא רק צמצום והעלם, אלא גם כן
בחינת חסד שהעולם יבנה בו, – וזה כי אמרתי עולם חסד
יבנה⁴, שבנין ובריאת העולם הוא על-ידי בחינה של חסד;
וכיון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה
יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית
של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של
עולם, וזו היא בחינת גבורה הכלולה בחסד⁵. – אופן
כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי
גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד⁶.

1 ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר
2 של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי
3 הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. לפי שם חסד –
4 שם אלקים את האור שלמהלה המהוה ומחיה העולם, –
5 על-ידי שהאור שלמהלה
6 מהווה תמיד מחדש את
7 הנבראים, נוצר הרי
8 באמת, כאמור, הענין
9 הפלאי של בריאת יש
10 מאין, פלא שהוא גדול
11 יותר מאשר קריעת ים-
12 סוף. אך, שם אלקים
13 מעלים על האור
14 שלמהלה המהווה ומחיה
15 את העולם, ונראה כאילו
16 העולם עומד – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי,
17 ומתנהג בדרך הטבע. – גם אותם דברים, בהם נראית איזו
18 התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך
19 הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה
20 כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון
21 חכמינו ז"ל: "כל המושג ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן
22 "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבעו במים, מכסים
23 עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות
24 האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. ושם "אלהים" זה,
25 – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם
26 אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו
27 הוא מתנהג בדרך הטבע, הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה, –

2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיות – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל !): והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבורה צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבורה שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבורה זו היא ג"כ חסד [לא העלם לבר, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבורה זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכזיכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאוט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות".

יום שלישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 160, והנה מהתכללות המדות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו
כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
דקשר לון ומיחד לון וכו' ובר מינד לית יחודא
בעילאי כו' זו"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות עמו ביחוד גמור והוא
ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין
כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים
ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד
ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש
לגבי הקב"ה ואינו נקראות בשם כלל אפילו בשם
עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד
לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
[זו"ש אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי
שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף

והנה, מהתכללות המדות זו בזו – מן העובדה שלמרות שהן
מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן
הן כלולות אחת מהשניה, נראה לעין – רואים במוחש, דאיהו
וגרמוהי חד, – שהוא יתברך וה' כלים" שלו הם דבר אחד, ששן
– גרמוהי, כלומר כליו,
מדותיו, כי מאחר ששן
– מדותיו, ביחוד גמור
עמו, לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו,
במאמר אליהו: –
ב"פתח אליהו" שבהקדמת
תיקוני זוהר: "ואנת הוא
דקשר לון ומיחד לון
וכו', – אתה הקב"ה
מקשר את הספירות
והמדות ומאחד אותן, ובר
מינד לית יחודא בעילאי
כו'". – ומבלעדיך אין
שום יחוד בעליונים
(במדות שלמעלה). להלן
יסביר רבנו הזקן, שכיוון
ששם אלקים, מדת
הגבורה והצמצום, הוא
דבר אחד עם שם הוי", עם
מדת החסד והגילוי, הרי
מובן ממילא שההעלם
וההסתר שמשם אלקים,
באמת אין הוא הסתר
כלל, שהרי אין עצם
מסתיר על עצם – ודבר זה

מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. וזהו
שכתוב: "והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים", – על
פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים
נשרה – שרי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות
אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של
"אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא האל
האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין אל
אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל
אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" –
להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", פירוש ששני
שמות אלו – הוי' ואלקים, הם אחד ממש, – למרות שהוי'
הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם
דבר אחד ממש, שגם שם "אלהים" המצמצם ומעלים האור,
– של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, הוא

בחינת חסד כמו שם הוי"ה, משום שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות עמו ביחוד גמור, והוא ושמו אחד,
שמדותיו הן שמותיו. – ועל כך אומרים "הוא ושמו אחד",
ואם כן – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם
הוי', ממילא תדע
ש"בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת – אין
עוד", – מבלעדו יתברך.
פירוש – של "אין עוד":
שגם הארץ החומרית
שנראית יש גמור לעין
כל, היא אין ואפס
ממש לגבי הקדוש
ברוך הוא, כי שם
"אלהים" אינו מעלים
ומצמצם אלא
לתחתונים, – שהעובדה
שבגלל ההעלם של שם
אלקים נראים הנבראים
ל"יש", הרי זה לגבי
הנבראים ה"תחתונים"
בלבד, כאמור לעיל, ולא
לגבי הקדוש ברוך הוא,
מאחר שהוא ושמו
"אלהים" – אחד, – הרי
שאין שם אלקים יכול
להסתיר לגבי הקדוש
ברוך הוא. ולכן גם
הארץ ומתחת לארץ הן
אין ואפס ממש לגבי
הקדוש ברוך הוא, ואינו נקראות בשם כלל, אפילו – לא,
בשם "עוד" שהוא לשון טפל, – "עוד" – דבר נוסף, שהוא
טפל לדבר העיקרי הראשון, במאמר רבותינו וזכונם
לברכת: "יהודה ועוד לקרא", – בתמיחה. בשעה שישנה
ראיה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראיה
מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראיה באופן טפל – הרי ש"עוד"
הוא מלשון טפל, וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
– אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו,
טפל לנשמה שבו. [וזהו שכתוב: "אהללה ה' בחיי, אומרה
לאלתי בעודי", – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס לגוף
נאמר "אומרה לאלקי", שכן – שהחיים – הנשמה, נמשכים
משם הוי"ה, וה"עוד" שהוא הגוף הטפל – משם "אלהים"],
– לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי
"עודי" – השם אלקים – "אומרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול

- 1 הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך
 2 אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? לפי – מפני,
 3 שהנשמה אינה מהוה
 4 הגוף מאין ליש, –
 5 היא רק מוסיפה לגוף
 6 את ענין החיים בלבד,
 7 לכן נקרא הגוף על-כל-
 8 פנים טפל לגבי הנשמה,
 9 שהיא החיות שלו,
- 10 העיקר שלו. אבל הקדוש-ברוך-הוא המהוה את הכל
 11 מאין ליש – הכל בטל במציאות אצלו, – כיוון
 12 שהקב"ה יוצר את
 13 המציאות כולה מ"אין"
 14 ל"יש" שהמציאות אינה
 15 אף בבחינת "טפל", כמו
 16 אור השמש בשמש. –
 17 כך כל נברא בטל
 18 במציאות אליו יתברך.

שער היחוד והאמונה

הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה
 הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל
 מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור
 השמש בשמש.

יום רביעי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

- 19 ולכן הצריך הכתוב להזהיר "וידעת היום והשבת אל לבבך
 20 וגו'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה
 21 מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך
 22 ולחשוב אחרת, שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם
 23 והארץ ומלאה הם דבר
 24 נפרד בפני עצמו, –
 25 נפרד מהקב"ה שברא
 26 אותם ומחיה אותם,
 27 והקדוש-ברוך-הוא
 28 ממלא כל העולם
 29 בהתלבשות הנשמה
 30 בפה, – להחיות את הגוף
 31 – כך ממלא הקב"ה את
 32 העולם כדי להחיותו,
 33 ומשפיע – הקב"ה, בן
 34 הצומח בארץ, – והו
 35 החיות שבגלוי בארץ,
 36 ובה התנועה בגלגלים,
 37 ומניעים ומנהיגים
 38 כרצונו, כמו שהנשמה
 39 מניעה את הגוף
 40 ומנהיגתו כרצונה. –
 41 למרות שהגוף הוא דבר
 42 נפרד מהנשמה, אך כיוון
 43 שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם
 44 לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק
 45 מחיה ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר
 46 נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק
- ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף.
 אך באמת אין המשל – מנשמה וגוף, דומה לנמשל – של
 אלקות ועולם, כלל, כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדים
 זה מזה בשרשם, – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, כי אין
 התהוות שרש הגוף
 ועצמותו מנשמתו,
 אלא מטפות אביו
 ואמו, – מכך נוצר הגוף;
 וגם אחריו בן – אחרי
 התהוות הגוף, אין גדולו
 – של הגוף, מנשמתו
 לבדה, אלא על-ידי
 אכילת ושתית אמו כל
 תשעה חדשים, – חדשי
 העיבור, ואחר-כך –
 אחרי הלידה, תלוי גידול
 הגוף על-ידי אכילתו
 ושתיתו בעצמו, – הרי
 שהגוף הוא באמת דבר
 נפרד מהנשמה, והנשמה
 רק מחיה את הגוף. מה
 שאין-כן השמים
 והארץ, שכל עצמותם
 ומהותם נתנה מאין
 ואפס המוחלט – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום
 ל"יש" ולנבראים, רק בדבר ה' ורוח פיו יתברך, – הם נבראו
 מ"אין" ל"יש"; וגם עדיין – אחרי התהוותם נצב – בהם, דבר
 ה' לעולם, ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שנברא, כי רוח כו' – מהוה, והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התיירץ – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאות) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' שבנשמה שלו) אלא כו' ואין דרגות פוטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

והצמצום, להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם, שיהיו
נראים השמים והארץ וכל צבאם כאלו הם דבר בפני
עצמו. - דבר הבא מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף
לא את המקור הנמצא בו תמיד ומזהוה אותו תמיד מ"אין"
ל"יש"; וכיון שאין הוא
מרגיש את המקור, לכן
הוא יכול להרגיש עצמו
ל"יש" ו"מציאות", כאילו
הוא דבר לעצמו. אך אין
הצמצום וההסתרה אלא
לתחתונים, אבל - ואילו,
לגבי הקדוש ברוך הוא
כלא קמיה כלא ממש
חשיבי, - הכל לגבי
הקב"ה לא נחשב לכלום
ממש, כאור השמש
בשמש, ואין מדת
הגבורה מסתרת חס'
ושלום לפניו יתברך, כי
איננה דבר בפני עצמו
אלא "ה' הוא האלהים":

- ההסתרה שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר אחד עם
שם הוי", מדת החסד וההתגלות, וממילא אין בכך משום הסתרה
לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

תמיד - מחדש, מאין ליש, בהתהוות האור מהשמש בתוך
גוף כדור השמש עצמו דרך משל, - כמוסבר לעיל, שאור
השמש כפי שהוא בשמש עצמה, אינו מציאות כלל. רק
כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו
בשמש עצמה הוא בטל
לגמרי לשמש, למקורו -
כך גם לגבי הנבראים,
שלאמיתו של דבר הם
נמצאים תמיד במקורם,
בבוח האלקי, המהווה
אותם. ואם כן, הם -
הנבראים, בטלים באמת
במציאות לגמרי לגבי
דבר ה' ורוח פיו יתברך,
המיוחדים במהותו
ועצמותו יתברך כמו
שיתבאר לקמן, - אין
דבר ה'" ו"רוח פיו"
מאוחדים עם הקב"ה -
והנבראים בטלים כליל
במציאות ל"דבר ה' ורוח

פיו" ולהקב"ה עצמו, ככפול אור השמש בשמש. - אך, למה
אם כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש"
ול"מציאות"? - רק שהן הן גבורותיו, במדת הגבורה

יום חמישי י"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 162, פרק ז ובוה יובן... עד עמ' פב, עליו כלל.

בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות
דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמנו ובמדות שבלב, המביאות לאחר
מכן לדבר את הדיבור (הערת ב"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"ב -
כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין
בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה
מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות
שלמעלה הן "אין-סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום
וזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם
הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור
השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח
האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא
אחרי צמצומים במדרגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדרגה זו
של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם
אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי
שהנבראים תופסים מקום במדרגה זו. במדרגה זו, למרות שגם שם
נמשך "אין-סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדרגת הדיבור
שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדרגה זו, הוא רק "יחודא
תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה,
ואמנם מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה
תתבטל לגמרי.

פרק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה
את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל
ועל הארץ מתחת אין עוד" - איננה למנוע את הטעות של א"ל נוסף.
אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים
במציאות ומיוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתרה מסתירים על
החיות האלקית, המזהוה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה
ולא תהיה גלויה בנברא - ולכן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות";
ברם, ההסתרה הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין
בהסתרה משום הסתרה, שכן הוי" ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר
אחד, וההסתרה שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי". בפרק זה, פרק
ז, יסיביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר
הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" - האופן הנעלה יותר של
יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" - האופן הנמוך
יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק
יחודו של הקב"ה שהוא א"ל אחד, - אין מתאים לומר שיש אופן נעלה
יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן,
שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים
בטלים ומיוחדים בו יתברך - כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של
יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את
הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות,

1 וְכִּזְהָ - במה שדובר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש,
2 דְּפִסּוּק "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" - עד "ה' אחד", הוא "יְחֻדָּא עֲלָמָה",
3 - האופן הנעלה יותר באחדות ה', ו"כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
4 לְעוֹלָם וָעֶד" - הוא "יְחֻדָּא תַתְּמָה", - האופן הנמוך יותר
5 באחדות ה'. איזו שייכות
6 יש ל"כרוך שם כבוד

שער היחוד והאמונה

7 מלכותו לעולם ועד" 1
8 לענין היחוד? - כי "וְעֶד" 2
9 הוא "אֶחָד" בְּחֻלּוֹפֵי 3
10 אֶתְנִין. - כי? המלה "ועד" 4
11 היא "אחד" בחילופי 5
12 אותיות. האות "א" 6
13 מ"אחד" מוחלפת באות 7
14 "י" של "ועד" - בהתאם 8
15 לשייכות שיש לאותיות 9
16 "אהו" (אותיות המשך - 10
17 הערת כ"ק אדמו"ר 11
18 שליט"א) ביניהן; והאות 12
19 "ח" מ"אחד" מוחלפת 13
20 באות "ע" של "ועד" - 14
21 שכן שתיחן הן מהאותיות 15
22 "אהח"ע", שה"מוצא" 16
23 שלהן אחד; והאות "ד" 17
24 רבתי מ"אחד" נעשית 18
25 ה"ד" מ"ועד". כי הנה, 19
26 סֶפֶת וְטַעַם הַצְמָצוּם 20
27 וְהַתְּסַתֵּר הַהוּא, שֶׁהַתְּסַתֵּר 21
28 וְהַעֲלִים הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ שֵׁם עוֹלָם עָלָיו כָּלל

29 הוא אֶת הַחַיּוּת שֶׁל

30 הָעוֹלָם כִּי שִׁיחִית הָעוֹלָם נִרְאָה דְּכָר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
31 - כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני
32 עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת,
33 שהוא בטל במציאות למקורו? - הסיבה לכך וטעמו של דבר
34 הוא, הנה הוא ידוע לָכָל, כי תכלית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוא
35 בְּשִׁבּוּל הַתְּגִלּוֹת מַלְכוּתוֹ יְתִבְרָךְ, - שיהיה גלוי שהקב"ה
36 הוא המלך, ד"אין מֶלֶךְ - לא שייך ענין המלוכה, בְּלֹא עֵם",
37 - שעליהם ימלוך המלך, פְּרוּשׁ "עֵם" מִלְשׁוֹן "עוֹמְמוֹת",
38 - כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש;
39 כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה
40 בהם הקשר עם המלך, שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְזָרִים וְרוּחִיִּים

41 מִמַּעַלְת הַמֶּלֶךְ, - ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד
42 התבטלותם אל המלך. כי אֵלֹה אֶפְלוּ הָיוּ לוֹ - למלך, בְּנִים
43 רַבִּים מְאֹד - לֹא שִׁיף שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם, - שכן, בנים
44 הם חלק מהמלך עצמו - "ברא כרעא דאבוה" - ולכן לא שייך
45 עליהם ענין המלוכה,
46 אלא דוקא על רחוקים
47 זרִים; וְכֵן - לא שייך
48 ענין המלוכה, אֶפְלוּ עַל
49 שְׂרִים לְבָדָם, - למרות
50 שאין השרים חלק
51 מהמלך עצמו, הם זרים,
52 אך כיוון שיש להם יחס,
53 כשרים, למעלתו של
54 המלך, גם עליהם לא
55 שייך ענין המלוכה. וְכֵן
56 "כָּרַב עֵם" - דְּזֻקָּא -
57 "הִדְרָת מֶלֶךְ". - שכן,
58 על רוב עם דוקא שייך
59 ענין המלוכה; בדוגמה זו
60 הדבר למעלה, שתכלית
61 התגלות המלוכה
62 שלמעלה היא על
63 הנבראים התחתונים
64 דוקא, אלה הנראים
65 כדבר נפרד בפני עצמו
66 מאלקות, ולא נראה איך
67 הם בטלים לאלקות -
68 עליהם בא ענין המלוכה,
69 שהם יהיו נכנעים ובטלים

70 להקב"ה. וְשֵׁם הַמּוֹדָה עַל מַדַּת מַלְכוּתוֹ יְתִבְרָךְ, הוּא שֵׁם
71 אֲדֻנּוּת, כי - ענין המלוכה הוא מה שהוא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.
72 וְנִמְצָא, כי מֶדָּה זו - מדת המלכות, וְשֵׁם זֶה - השם של
73 אדנות המורה על מלוכה, הֵן הַמְּהוּיָן וְהַמְּקִימִין הָעוֹלָם,
74 לְהוֹיֵת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא עֹשֶׂה, יֵשׁ גִּמּוּר וְדָבָר נִפְרָד
75 בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְאֵינוּ בְּטָל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, כי בְּהַסְתַּלְקוֹת
76 מֶדָּה זו וְשֵׁם זֶה חֲסֵד וְשִׁלּוּם - מהעולם, הֵיחָ הָעוֹלָם חוּד
77 לְמִקּוּרוֹ בְּדָבָר ה' וְרוּחַ פִּיו יְתִבְרָךְ, וְכִבְטֵל שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת
78 מִמֶּשׁ, וְלֹא הָיָה שֵׁם - ההגדרה של "עוֹלָם" - חל, עָלָיו
79 כָּלָל. - שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה, ושם,
80 במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" - ב"קובץ ליובאוויטש" (תשובות וביאורים
(ברוקלין, תשל"ד) ס"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"כמ"ש בזה"ב קלה, א".

יום שישי כ' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטריין.

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם

נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שיך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטריין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום והזמן במילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטריין.

של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. האופן והמדרגה של מלכות ושם אדני, מקור הנבראים, כפי שהם עדיין מיוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדני "בשילוב" בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי' בטלים הנבראים במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא מקורם. כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן, שהוא הוה ויהיה – ביחד, ברגע אחד – שלש בחינות אלו, עבר, הוה ועתיד בידו "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. כמו שכתוב [פרע'א מהימנא פרשת פינחס], וכן – כך גם, למעלה מבחינת מקום, כי הוא מהוה תמיד את כל בחינת המקום בל' מלמעלה עד למטה ולד' סטריין. – ולארבע רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם אדני, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, מצד זה ששם אדני משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן והמקום במציאות ממש. – וזהו כאמור ענין "יחודא עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

1 והנה, גדר ובחינת שם "עולם" נופל על – דבר שהוא בחינת
2 מקום ובחינת זמן דוקא. בחינת מקום – הוא: מזרח ומערב,
3 צפון, דרום, מעלה ומטה. – אלה הם שש הקצוות המגדירות
4 ענין המקום, בחינת זמן – עבר, הוה ועתיד. – ודוקא על
5 הנבראים המוגבלים
6 ומחולקים בהגדרות של
7 מקום וזמן, נופל השם
8 "עולם". והנה, כל
9 בחינות אלו – של מקום
10 וזמן, אין להם שייכות
11 במדות הקדושות
12 העליונות, – בעולם
13 ה"אצילות". כי המדות הן
14 "אינסוף", כמוזכר לעיל,
15 שמדת החסד היא חסד
16 בבחינת של "אינסוף",
17 וכך שאר המדות – הרי
18 שלא שייך בהן כלל
19 ההגבלות של מקום או
20 זמן, כיוון שהן "אינסוף"
21 ולמעלה מכל הגבלה, כי
22 אם במדת מלכותו
23 יתברך לבדה שיך לומר
24 שהוא יתברך מלך
25 למעלה עד אין קץ
26 ולמטה עד אין תכלית,
27 – שהקב"ה הוא מלך על
28 הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי
29 שנאמר כאן גדר מסויים של מקום, התחלקות של מקום מעלה
30 ומטה וד' רוחות, וכן – שייך לומר שהוא מלך לד' סטריין, – על
31 ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה
32 ומטה וד' רוחות, וכן – שייך ענין המלכות שלמעלה, בבחינת
33 זמן – "ה' מלך, – בהווה, ה' מלך, – בעבר, ה' ימלך". –
34 בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. ונמצא,
35 שחיות המקום וכן חיות הזמן, והתהוותם מאין ליש,
36 וקיומם כל זמן קיומם, הוא ממדת מלכותו יתברך ושם
37 אדנות ברגע אחד. – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש
38 קשר למקום וזמן, כאמור. ולפי שמדת מלכותו יתברך
39 מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד כמו
40 שיתבאר, להלן, הלכך – לכן, גם בחינת המקום והזמן –
41 המתהווים ממדת המלכות, בטלים במציאות ממש לגבי
42 מהותו ועצמותו יתברך, כביטול אור השמש בשמש. –
43 מדובר כאן במעמד כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד"
44 בבחינת המלכות כפי שהיא מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך

יום שבת קודש כ"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה אף על פי... עד עמ' 164, לתחתונים.

- 1 והנה, אף-על-פי - למרות, שהוא יתברך למעלה מהמקום
- 2 והזמן - אף-על-פיהו נמצא גם למטה במקום וזמן,
- 3 - גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש - גם
- 4 שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, דהיינו

שער היחוד והאמונה

- 5 שמת אחד במדת מלכותו
- 6 שמתנה נמשך ונתנה
- 7 המקום והזמן, - מדת 1
- 8 המלכות כפי שהיא באה 2
- 9 למטה, אחרי צמצומים, 3
- 10 להיות ה"חיות" של זמן 4
- 11 ומקום למטה; אך גם 5
- 12 דרגה זו של מלכות, 6
- 13 מיוחדת עם הקב"ה. כך גם 7
- 14 בבחינת מקום זמן, נמצא 8
- 15 הקב"ה שלמעלה ממקום 9
- 16 זמן, אלא כאן מכסה על 10
- 17 כך מדת המלכות, באופן 11
- 18 שהנבראים יורגשו וייראו 12
- 19 כ"מציאות" עם הגבלות 13
- 20 והתחלקות של זמן ומקום. 14
- 21 וזהו יחודא ותתא - 15
- 22 האופן התחתון יותר של 16
- 23 יחוד. שהנבראים אינם 17
- 24 בטלים במציאות ממש. 18
- 25 שכן, מקורם, מדת 19
- 26 המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", וזהו [שלוש] - שם 20
- 27 הו"ה ב - שם אדנות ברוך-הוא, - שם הוי' משולב בתוך 21
- 28 שם אדנות, כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא 22
- 29 בהתגלות ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. דהיינו - כלומר, 23
- 30 שמהותו ועצמותו יתברך, הנקרא בשם "אין-סוף" ברוך- 24

- הוא - מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום, כי בשמים 31
- ממעל ובארץ ולד' סטריין - ארבע רוחות, הכל מלא 32
- מאור-אין-סוף ברוך-הוא בשוה ממש, כי כך הוא בארץ 33
- מתחת כמו בשמים ממעל ממש, כי הכל הוא בחינת 34
- מקום, הנטל במציאות 35
- באור-אין-סוף ברוך- 36
- הוא, המתלבש בו - 37
- בבחינת מקום, על-ידי 38
- מדת מלכותו המיוחדת 39
- בו יתברך. - ולגבי אור 40
- אין-סוף ברוך-הוא 41
- שלמעלה לגמרי מזמן 42
- ומקום, אין שום הבדל בין 43
- שמים וארץ - הוא נמצא 44
- בכל מקום בשוה. אלא, 45
- כיוון שכן, הרי מצד אור 46
- אין-סוף ברוך הוא היתה 47
- צריכה בחינת המקום 48
- והזמן להיבטל לגמרי? רק 49
- אין הם בטלים 50
- במציאות, מפני שמת 51
- מלכותו היא מדת 52
- הצמצום ונתהפך, 53
- להסתיר אור-אין-סוף 54
- ברוך-הוא, - שהנבראים 55
- לא ירגישו בו, וזאת כדי שלא ינטלו הזמן והמקום 56
- ממציאותם לגמרי, ולא יהיה שום בחינת זמן ומקום 57
- במציאות אפילו לתחתונים. - רק כיוון שבחינת מלכות 58
- מסתירה על האור אין-סוף ברוך הוא, יכול להיות ענין הזמן 59
- והמקום לנבראים. 60

המשך מעמוד קפא

- 1 לרשות הרבים דרך רשות היחיד: תנו רבנן בברייתא, הזורק חפץ 1
- 2 מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע, רבי מחייב 2
- 3 חטאת, כיון שעבר דרך רשות היחיד ונחשב כמו שנח בה, ויחזקו 3
- 4 פומריין כיון שלא נח ברשות היחיד. 4
- 5 רב ושמואל דאמרי תרין-יהו - אמרו שניהם, לא חייב רבי אלא אם 5
- 6 עבר החפץ ברשות היחיד שהיא מקורה - שיש לה תקרה, כגון בית, 6
- 7 דאמרינן ביתא כמאן דמלא דמי - שאנו אומרים רואים את הבית 7
- 8 כאילו הוא מלא, כיון שהוא חשוך ומלא הבל, ולכן נחשב כאילו 8
- 9 נח בו החפץ, אכל רשות היחיד במקום שאינו מקורה, כגון חצר, לא 9
- 10 חייב רבי. 10

- 11 הגמרא דנה כמה חטאות מחייב רבי: אמר רב חנא אמר רב יהודה 11
- 12 אמר שמואל, מחייב היה רבי את הזורק חפץ מרשות הרבים 12
- 13 לרשות הרבים דרך רשות היחיד שתים - שתי חטאות, אחת 13
- 14 משום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, שלבסוף יצא החפץ 14
- 15 מרשות היחיד והגיע לרשות הרבים, ואחת משום הנקבה מרשות 15
- 16 הרבים לרשות היחיד, שבתחילה נכנס החפץ מרשות הרבים 16
- 17 לרשות היחיד. 17
- 18 יתיב רב חנא וקא קשיא ליה - ישב רב חנא והוקשה לו במימרא 18
- 19 זו שלמידו רבו, 19

ה'תש"ג

טו סיון

יום ששי

יום ראשון

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תנאי: והנה בחי' . . . לי"ח.

בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר-כך נקראו "אגרות", והם ארכים יותר. אחר-כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר-כך ארכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם כבאור בהשגה רחבה לפי ערך.

ה'תש"ג

טז סיון

שבת

יום שני

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תנאי: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע [נכותם יגן עלינו], אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף.

לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גם ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוך או רע הסביבה בא להגילות רעות.

עד אשר לא יתבררו פירטי מקום החלי וסבת אחיזת המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" - בקיום המצות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות - וב"סור מרע". אמנם מה שנחוץ ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאת מחליו, ב) הידיעה שיכול להתרפאת, והתקנה ובטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.

ה'תש"ג

יז סיון

יום ראשון

יום שלישי

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תנאי: פרק ו. והנה . . . 160" בחסד.

ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שלא להנות מעולם הזה במלא המוכן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

יום
רביעי

יום שני

יח סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י.

תהלים: פח-פט.

תניא: והנה מהתכללות . . . -פא- בשמש.

בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חס-ושלום מכלל ישראל שיזכו בעזרת ה' יתברך לגאולה שלמה.

יום
חמישי

יום שלישי

יט סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י.

תהלים: צ-צו.

תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בחדש מרחשון תרי"ג קבע ה"צמח צדק", מלבד השעורים האחרים, שעור למוד עם אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בכל יום שתי שעות ומחצה - בחרף מתחיל משעה העשירית לילה, ובקיץ משעה הרביעית לפנות בקר. - שתי שנים היה הלמוד: קבלה עם באורי חסידות. אחר זמן זה - עד אלול תרט"ז, שאז נפסק השעור, למדו ספרי מחקר: הרס"ג [=רבי סעדיה גאון], מורה נבוכים, עקרים, כוזרי ועוד, על פי תורת החסידות.

יום
שישי

יום רביעי

כ סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: צז-ק.

תניא: פרק ז. ובוה . . . -פב- עליו כלל.

מפתגמי אאזמו"ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מבנה השכל והמדות של חסיד הוא לפי ערך היחידות הראשונה שלו אצל הרבי שלו. היחידות הראשונה היא לפי ערך מהות עצמו של החסיד. לפי אופן מהות עצמו - כזה סדר עבודה נותן לו הרבי.

שבת
קודש

יום חמישי

כא סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קד-קה.

תניא: והנה גדר . . . -פב- סטריין

רבינו בספר של בינונים פ"ג אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאן זיין ח"ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א"ס ב"ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רַבְּנוּ בְּסֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים פָּרַק ג' אוֹמֵר, כִּי ג' מוֹחִין חֲבִ"ד וז' מִדּוֹת הֵם הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, דָּכַל זֶה הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁהֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוֹף הָאָדָם, אֲמָנָם עֲנִין הַמְסִירָת נֶפֶשׁ עַל אֱלֻקוֹת, שֶׁיְהוּדֵי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְדֵּר חֲסִדוֹשְׁלוֹם מֵאֱלֻקוֹת, זֶהוּ מַעֲצָמוֹת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא שֶׁלְמַעֲלָה מַעֲנִין הַסְפִּירוֹת, דְּרָאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחֻקָּמָה.

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' ב

לכד כמה מלאכות הם. ואמר רבי יוחנן, התנא בא להשמיענו במנן זה, שאם עשאן לכל המלאכות כולם כהעלם אחד, דהיינו שלא נודע לו בינתיים שחטא, חייב חטאת על כל אחת ואחת, ואין די בחטאת אחת משום חילול שבת, ושלא כדעת איסי בן יהודה שאינו חייב על כולם אלא חטאת אחת.

לכן אומרת הגמרא: אימא – אמור שכך אמר איסי בן יהודה, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ואינו חייב על אחת מהם, כלומר יש מלאכה אחת מהן שאין חייבים עליה מיתה, ולא פירש איסי בן יהודה איוז מלאכה היא, ולפי דבריו אי אפשר לחייב על שום מלאכה משום שיש להסתפק שמא זו היא המלאכה שאין חייבים עליה, ולענין זה יש נפקא מינה איוז מלאכה עשה המקושש, שהרי המקושש היה חייב מיתה, ודאי אין להסתפק ולומר שמא זו היא המלאכה שאין חייבים עליה, ואף לדברי איסי בן יהודה אפשר להמית מי שעושה את המלאכה שעשה המקושש, רב יהודה שאמר בשם שמואל שהמקושש העביר ארבע אמות ברשות הרבים, פשיטא ליה דהמקביר חייב – פשוט לו שהמוציא מרשות לרשות חייב, שהוא סבור שהמקושש העביר עצים ונתחייב מיתה על מלאכה זו, ופתייתא – והתנא של הברייתא שאמר שהמקושש תלש עצים ממקום חיבורם, פשיטא ליה דתולש חייב – פשוט לו שהתולש חייב, שמצינו שהמקושש נתחייב על מלאכה זו, ורב אחא בר יעקב שאמר שהמקושש אסף עצים תלושים, פשיטא ליה דמקביר חייב – פשוט לו שהמעמר חייב, מר כפר הא מיתה לא מספקא ופר כפר הא מיתה לא מספקא – לאחד היה פשוט שמלאכה זו אינה בכלל הספק לפי שסבר שעל מלאכה זו נהרג המקושש ולאחר היה פשוט שמלאכה אחרת אינה בכלל הספק לפי שסבר שעל אותה מלאכה נהרג המקושש.

הגמרא מביאה ברייתא בענין המקושש: תנו רבנן בברייתא, המקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר בפרשת המקושש (במדבר טו לז) ויהיו בני ישראל כמדרבן ומצאנו איש ונו, ולחלו הוא אומר לגבי בנות צלפחד (שם כז א) ואינו מת כמדרבן, ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה מהמילה 'במדבר' הכתובה בשניהם, מה לחלו 'במדבר' שנאמר בפרשת בנות צלפחד מדובר בצלפחד, אף כאן 'במדבר' שנאמר בפרשת המקושש מדובר בצלפחד, דבר רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן מתיהא, עקיבא, בין כך ובין כך – בין אם האמת כדברך, שהמקושש הוא צלפחד, ובין אם אין האמת כדברך, אתה עתיד ליתן את הדין על שאמרת דבר זה, אם כדברך, אתה עתיד ליתן את הדין על שהתורה ביטלה ולא גילתה מי הוא המקושש ואתה מנלה אותו, ואם לאו כדברך, עתיד אתה ליתן את הדין על שאתה מוציא לעז על אותו צדיק שחילל שבת.

כמו הדרי בהפת – היו ידיהם פוגעות זה בזה כשהיו מותחים את חוט הערב בשפת היריעה.

מקשה הגמרא: ודילמא – ושמא היו יושבים סמוכים זה לזה ולא היו ידיהם פוגעות זה בזה לפי ששלחפי היו משלחפי – שהיו יושבים זה לפניו וזה לאחור ולא בשורה אחת. ועוד מקשה הגמרא: ותו – ועוד, מי שאילי מהדרי – האם היו עושי כלי המשכן שואלים כלי מלאכתם זה מזה, ותתני – והרי שנה לודא בברייתא, כתוב לגבי מלאכת המשכן (שמות לו ד) איש איש ממלאכתו אשר הנה עשים, מלמד שכל אחד ממלאכתו הוא עושה ואינו עושה ממלאכת חברו, שלכולם היו מוכנים כלי אומנותם ולא הוצרכו לשאול זה מזה. ועוד מקשה הגמרא: ותו – ועוד, אף אם נלמד מאורגי היריעות, אין לנו ללמוד אלא שהזורק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים חייב, אבל עדיין קשה, המקביר חפץ בידו ארבע אמות ברשות הרבים מנול דמחייב.

משיבה הגמרא: אלא כל האופנים שמעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים נקרא נמיר לה – מסורת הם בידינו הלכה למשה מסיני שהם תולדות של הוצאה.

הגמרא מבארת איוז מלאכה עשה המקושש עצים במדבר: אמר רב יהודה אמר שמואל, מקושש מקביר ארבע אמות ברשות הרבים הנה – המקושש העביר עצים ארבע אמות ברשות הרבים, שהיא תולדה של הוצאה. כמתינתא תנא – בברייתא שנינו, תולש הנה – המקושש תלש עצים ממקום חיבורם, וחייבו היה משום קוצר. רב אחא ברבי יעקב אמר, מקביר הנה – המקושש אסף עצים שהיו תלושים ומפורזים, והתחייב משום מעמר.

שואלת הגמרא: למאי נפקא מינה איוז מלאכה עשה המקושש. משיבה הגמרא: הנפקא מינה היא לכדב – לענין מה שדיבר בו רב. דאמר רב, מצאתי מנול סתרים בי רבי חייא – מצאתי מגילה טמונה בבית מדרשו של רבי חייא וכתוב בה, איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות האסורות בשבת, ארבעים חסר אחת (ואם עשאן כולם כהעלם אחת). ואינו חייב על כולם אלא אחת.

הגמרא מבררת מה כוונת רב ולפי הביאור בדבריו יבואר שיש נפקא מינה איוז מלאכה עשה המקושש. הגמרא סוברת כעת שעל כרחק איסי בן יהודה דיבר באופן שעשה את כל המלאכות בשוגג בהעלם אחד, שאם עשה במזיד וחייב מיתה לא היה צריך להשמיענו שאינו חייב אלא אחת, שאי אפשר להמיתו יותר מפעם אחת. ולכן מקשה הגמרא: אחת ותו לא – האם יתכן לומר שאינו חייב אלא חטאת אחת ולא יותר, ותתני – והרי שנינו במשנה (לעיל עג), אבות מלאכות האסורות בשבת, ארבעים חסר אחת. ותוין כה ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו, מניינא למה לי – מדוע צריך התנא לפרש את מנין המלאכות, הרי בהמשך פירט את כולם, ואנו נמנה

האם יש חזקת ג' שנים בבעלי חיים? יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

בהם הטעם שאדם נזהר על שטרו – לא מועילה בהם חזקת שלוש שנים.

אך לדעת הרשב"ם (ב"ב לו, א ד"ה ומשני) גם בעלי חיים יש להם חזקת שלוש שנים, וכיון שהמערער לא מיחה במשך שלוש שנים, נאמן המחזיק לומר 'אתה נתת לי, אתה מכרת לי'.

וכתב הש"ך (חור"מ סי' קלה סק"ג): גם לדעת הרמב"ם אין לחלק בין עבדים לבעלי חיים, כי גם בבעלי חיים יש חזקת שלוש שנים. וכך גם משמעות הגמרא (ב"ב שם) המשווה את העבדים ל"צאן וכל דבר המהלך בדרכים" (לשון הרשב"ם שם) ועל זה אמר רבא "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה לאחר ג' שנים".

והוסיף הש"ך (שם סי' עב סק"ה):

הלכה זו שבעלי חיים אין להם חזקה כי "אין היותה תחת ידו ראייה", אמורה רק כשיש עדים שראו אותם ברשות התובע, אבל אם אין עדים, נאמן המחזיק לומר שקיבל או קנה אותם, במיגו שהיה יכול לומר לא היו הדברים מעולם.

הלכות טוען ונטען פרק י, הלכה א: בְּהֵמָה או חֵיהָ שְׁאִינָה שְׁמוּרָה, אֵלֶּא כְּחֵלְכֶת בְּכָל מְקוֹם וְרוּעָה - אֵינָה בְּחֻזְקָתָהּ זֶה שֶׁתִּפְשָׁה... שְׁאִין הֵיוּתָה תַּחַת יְדוֹ רֹאֶיָה - שֶׁתִּרִי הִיא הִלְכָה מַעֲצָמָה, וְנִכְנָסָה לְרִשּׁוּתוֹ.

להלן (ה"ד) כתב הרמב"ם שגם "העבדים שיכולין להלך אינן בחזקת זה שהן תחת ידו... ויחזור העבד לבעליו", אך אם היה "העבד אצלו שלוש שנים רצופות מיום ליום... הואיל ולא מיחה בו בכל אלו השנים, הרי זה נאמן ומעמידן אותו בידו".

וכתב ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ם, דין זה שאם החזיק שלוש שנים "הרי זה נאמן ומעמידן אותו בידו", לא נאמר בבעלי חיים, אלא אף אם החזיק בהם שלוש שנים, אינם בחזקתו.

וכן כתב ב"ד רמח" (ב"ב פ"ג סי' עה), וביאר:

בעבד שהדרך לקנותו על ידי שטר – אדם שומר על שטרו שלוש שנים, ולאחר שעברו שלוש שנים אינו נזהר בו. וכיון שלא מיחה בו בשנים אלו, נאמן המחזיק ומעמידים אותו בידו, אבל בהמה וחיה שאין כותבים עליהם שטר ולא שייך

בין ישראל לעמים יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

להישיבע על כך, ואיך יתכן שטענת היהודי על פי דבריו תועיל יותר מאשר טוען בעצמו? (ואין זה דומה לדברי הראב"ד לגבי 'אמר לי אבא', שם גם האב עצמו היה נאמן בטענתו).

ומבאר ה'לחם משנה':

'שבועת היסט' היא תקנה מדרבנן ותיקנו אותה לטובת ישראל ולא לטובת נכרי, ולכן למרות שמצד הנאמנות אין מעלה לטענת היהודי הטוען בשם הנכרי יותר מטענת הנכרי עצמו, מכל-מקום תיקנו שבועה רק ליהודי ולא לנכרי.

ויש אומרים:

אמנם לטענת הלוקח אין משמעות, שהרי הוא עצמו מסתמך רק על דברי הנכרי שאין לו נאמנות, אך לדעת הראב"ד יש להשביעו אפילו ללא טענה כי יש כאן קצת ראייה ו'רגלים לדבר' שהשדה נמכרה, כי לולי זאת לא היה הבעלים הראשון שותק במשך כל השנים שישבו בשדהו, ודי בכך כדי לחייב שבועה. ואילו לדעת הרמב"ם אין בכוח 'רגלים לדבר' לחייב שבועה אלא על פי טענה ודאית, ולכן כאן פטור משבועה (חתם סופר ופני שלמה ב"ב לה, ב).

הלכות טוען ונטען פרק יד, הלכה ה: יִשְׂרָאֵל הָבֹא מִמֶּמְתָּה הַנּוֹי - הָרִי הוּא בְּנוֹי, וְאֵין אֲכִילָתוֹ רֹאֶיָה.

לדעת הרמב"ם, כשם שישראל הבא לגבות קרקע מנכרי אינו צריך להישיבע כי חזקת הנכרי אינה חזקה, כך אם הנכרי מכר את הקרקע ליהודי אחר, הבעלים הראשון גובה את הקרקע ואינו צריך להישיבע כדי לאמת את דבריו. אך לדעת הראב"ד כאשר גובה מיהודי שקנה מהנכרי, חייב שבועה שאכן לא מכר.

ומבאר ה'מגיד משנה' שמחלוקתם כאן היא לשיטתם (לעיל פ"א ה"ז) לגבי "אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה", היינו שהתובע עצמו אינו בטוח באמיתות התביעה אלא שתובע בשם אחר שטוען בוודאי: לדעת הרמב"ם זו טענת שמא ואין נשבעים עליה, ולדעת הראב"ד נחשבת טענת ברי ונשבעים. ובזה נחלקו גם כאן: לדעת הרמב"ם טענת הלוקח מהנכרי אינה טענת ודאי, שהרי הוא עצמו אינו יודע אם הנכרי קנה את הקרקע ולכן אין נשבע על טענתו, אך לדעת הראב"ד זו טענת ודאי ונשבעים עליה.

ולכאורה עדיין קשה: הרי כאשר גובים מהנכרי עצמו אין מתחשבים בטענתו שקנה את השדה מהיהודי ואינו צריך

מתי אסור לשקר? יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

בהלכה זו מבואר שאסור לטוען טענת שקר אפילו כאשר אין מטרתה להוציא ממון שלא כדין, אלא כדי להשיג ממון המגיע לו כדין.

מאידך מצינו שאין איסור לומר שקר כדי להתחמק

הלכות טוען ונטען פרק טז, הלכה ט: אִסּוּר לְאָדָם לִטְעוֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, בְּרִי לְעוֹת הַדִּין או בְּרִי לְעִקְבוֹ. בִּיִּצְרָה הִיָּה נוֹשָׁה בְּחִבְרוֹ מִנָּה - לֹא יִטְעֲנֶנּוּ מֵאִתָּה, בְּרִי שְׂוִידָה בְּמִנָּה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה...

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פט

לכלול בה תביעות נוספות (אמיתיות) שאמנם אין כוונת התובע להוציא ממון שלא מגיע לו, אך מכל-מקום הוא גורם לבית הדין לחייב שבועה שלא כדין (ראה חוט המשולש טו).

ויש שהוסיפו כי מכך שהרמב"ם לא מנה את איסור 'מדבר שקר תרחק' במנין המצוות יש ללמוד שלדעתו עיקר האיסור הוא בבית דין, ולכן הדבר נכלל באזהרה לדיינים 'בצדק תשפוט עמיתך' (ביאור הרי"ף לרס"ג ח"א קנ"א).

אך יש שפסקו שבכל שקר עוברים על איסור מן התורה (ראה חפץ חיים בפתיחה עשה יג), ונראה מדבריהם שבשקר שלא בבית-דין יש איסור מדברי הנביאים (ראה שערי תשובה קנח ואילך). אמנם לכל הדעות זו מידה מגונה ויש בכך לפחות איסור מדרבנן, וכמבואר בגמרא (יבמות סח, ב) שהתירו לשקר בענינים מסוימים מפני דרכי שלום, ומכאן ששקר שלא לצורך אסור.

(אור שמח)

מתשלום שאינו חייב בו על פי דין תורה, כגון מי שהתחייב ממון לגוי והגוי עצמו אינו מודע לכך, אינו חייב לשלם לו. ולכן הלווה מגוי ומת המלווה ויורשיו אינם יודעים בוודאות על החוב - מותר לו להכחיש ולומר שאינו חייב. ולכאורה, אמנם האיסור של "לא תעשוק את רעך" לא אמור בגוי, אך מנין ההיתר לשקר?

את המענה לכך ניתן ללמוד מלשון הרמב"ם "אסור לאדם לטעון טענת שקר כדי לעוות הדין או כדי לעכבו". כלומר: האיסור הוא בשקר הגורם לעיוות הדין, היינו פסק מוטעה, אע"פ שלא תיגרם מכך הוצאת ממון שלא כדין.

וכגון בדוגמא שמביא הרמב"ם שהמלווה תובע יותר מסכום ההלוואה כדי לגרום ללווה להודות במקצת ולכפור בשאר התביעה ועל ידי כך יתחייב שבועה, ואז יוכל לדרוש

נאמנות האדם לומר 'זה בני' יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

ה'לחם משנה' שהנאמנות היא מתורת 'יכיר' (ולא מתורת 'מיגר'), וגם על מי שלא הוחזק כבנו נאמן לומר שכנו הוא, כי אם בחלק הבכורה נאמן כל-שכן בחלק הפשיטות (מאירי ב"ב קלד, ב). ולכן נאמן גם בנכסים שלא היו באותה שעה ברשותו שהרי הרמב"ם לא חילק בין הנכסים.

אך הוסיף והקשה: אם כן, מדוע נאמן להעיד על שאר קרוביו, והרי הנאמנות של 'יכיר' נאמרה רק לגבי בנו ולא לשאר הקרובים, ואם הנאמנות היא בתורת 'מיגר' היה הרמב"ם צריך לומר שנאמן להוריש (בשאר הקרובים) רק נכסים שהיו ברשותו, ואילו בנכסים שנפלו לו אחר כך ולא שייך בהם 'מיגר' - אינו נאמן?

ועוד יש לעיין בהלכה זו שנאמן לומר 'זה בני' האם נאמן לומר שהוא בנו גם אם מוחזק שאינו בנו?

וכתב על כך הסמ"ע (ח"מ סי' רעז סק"ד): אם הוחזק על ידי אדם זה שרגיל היה לומר עליו שאינו בנו, אינו יכול לחזור בו ולומר עתה שהוא בנו (וכן הביא ה'מגיד משנה' (לעיל פ"ב ה"ד) בשם הרמב"ם והרשב"א שאם אמר על אחד שהוא בכורו אינו נאמן לומר על אחר שהוא בכורו "דכיון שהכיר, שוב אינו חוזר ומכיר"). ואם הוחזק על ידי עדים שהעידו שנולד מאשה אחרת - אינו נאמן להכחיש את העדים.

הלכות נחלות פרק ד, הלכה א: הָאוֹמֵר: זֶה בְּנִי, או 'זֶה אֲחִי... או שָׁאֵר יְרוּשָׁתִּי אוֹתוֹ - אֵף עַל פִּי שְׁהוּדָה פְּאֻנָּשִׁים שְׂאִינָן מְחֻקִּין שֶׁחֵן קְרוֹבִיו - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְיִירָשֶׁנוּ.

לדעת הרשב"ם (בבא בתרא קלד, ב ד"ה לירשו), נאמנות האדם לומר 'זה בני' (והוא יורשו) על מי שלא הוחזק כבנו היא מתורת 'מיגר', שהרי יכול לתת לו את נכסיו במתנה, ולפי זה נכסים שנפלו לו לאחר מכן ובשעת אמירתו 'זה בני' לא היה יכול להקנותם כי הרי זה 'דבר שלא בא לעולם' ואין לו 'מיגר' - אינו נאמן.

ואף שנאמן אדם לומר 'זה בני בכור', כדרשת חז"ל על הפסוק "את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים - יכירונו לאחרים", ונאמן לקובעו כבכור שייטול פי שניים בירושה גם בנכסים שיפלו אחר כך (ב"ב קזו, ב) - הרי זה רק כשידוע שהוא בנו וראוי ליורשו, וחידשה תורה שאם לא יודעים אם הוא הבכור, נאמן 'להכיר' כבכור, אבל אם לא ידוע כלל שהוא בנו, אינו נאמן להעיד עליו מתורת 'יכיר' אלא מתורת 'מיגר'. ולכן, רק בנכסים שהם עתה ברשותו ושייך בהם 'מיגר' - נאמן.

אבל לשיטת הרמב"ם גם באנשים שאינם מוחזקים כקרוביו, נאמן לומר שקרוביו הם ויורשים אותו. וביאר

ירושת הגוי יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

'נפקא מינה' לפי דברי ה'יראים' (הביאם ה'מגן אברהם' אורח סי' תרלז סק"ג) שמצוות סוכה או ד' מינים (שנאמר בהם 'לכם' וצריכים להיות 'משלכם') אינו יוצא בהם ידי חובה אם הם גזולים מהגוי, אף אם גזל הגוי מותר כיון שאין זה 'משלכם'. ואם כן, הגזול מהגוי שירש את אביו לא יוכל להשתמש בהם למצוה כי אין זה 'משלכם'.

והנה, לדעת המאירי (שם) גם שאר קרובי הגוי יורשים אותו במקום שאין בן. וכן נקט ה'חתם סופר' (יר"ד סי' קצו) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו אלא

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל שָׂאֵר יְרוּשָׁתוֹ, מִנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהַג.

ומה 'נפקא מינה' אם יש או אין בגוי דין ירושה? מבארים הראשונים (מאירי, ריטב"א קידושין יז, א): אם יש לו דין ירושה אסור לישראל לקחתם כי גזל הגוי אסור (הל' גולה פ"א ה"ב) אבל אם הגוי אינו יורש, הנכסים הם הפקר ואין בהם משום גזל.

והוסיף ה'מנחת שלמה' (סי' פו): גם לדעה הסוברת שגזל הגוי מותר (בבא מציעא קיא, ב), תהא

שנלמד מהכתוב (קידושין שם), ואילו שאר קרובים אינם בני נחלה, כי הסדר הכתוב בפרשת נחלות לא נאמר בגוי. ומה שכתב הרמב"ם "שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם", היינו כאשר אין לגוי בן שירש ושאר הקרובים אינם בני נחלה מן התורה, וממילא רשאים הם "לתקן משפטים וחוקים" שלא כסדר הנחלה שבישראל, שהרי בני נח נצטוו על הדינים ואסור לגזול מהיורש לפי חוקיהם.

כל יורשיו". אך הרמב"ם כתב במפורש שהגוי יורש רק את אביו "אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם". וכפי שפירש ה'מגיד משנה' "שלא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד".

ובספר 'דברי חן' (סי' פ) מבאר את דברי הרמב"ם ומקורו: נאמר בגמרא (יבמות סב, א) שבני נח אינם בני נחלה, ואין זה מתאים להלכה ש'הגוי יורש את אביו דבר תורה'? אלא שאכן דין ירושה בגוי הוא רק בבן היורש את אביו, כפי

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

מציאת אחד השותפים - מי זוכה בה?

היא שלו שהרי לא התכוון לזכות לשותפו, והמדובר בהלכה זו הוא כשאכן אמר מציאה מצאתי והתכוונתי לזכות בה רק לעצמי.

והעיר על זה ה'קצות החושן' (שם סק"ג):

יש להסתפק האם אכן יכול שותף לזכות לעצמו לבד מבלי שותפו, כי לדעת כמה ראשונים (ראב"ד הל' שלוחין ושותפין פ"ד ה"ב. רשב"א ב"ב ט, א) יכולים שותפים להקנות זה לזה גם בדבר שלא בא לעולם (אף שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם) וכדוגמת דין עבדים המשתעבדים לעשות מלאכה שעדיין לא באה לעולם כיון שגופם קיים בעולם (והרי זה כאומר 'קדשו ידי לעושיהם'), ואף השותפים שגופם קיים בעולם, כל אחד מהם מקנה את עצמו לשותפו. ואם כן, כאשר אחד השותפים מגביה מציאה, אינו יכול לומר זכיתי רק לעצמי כיון שידו היא יד השותפים והקנה את ידו גם לשותפו לכל מלאכה.

הלכות נחלות פרק ט, הלכה ז: אחד מן האחים שהיה נושא ונותן בתוך הבית... ואמר: 'מעות אלו שהליתי או שקניתי פה עבדים, אלו שלי לבדי חן... או 'מציאה מצאתי'... עליו להביא ראיה שנפלה לו ירושה אחת, או מצא מציאה.

והקשה הש"ך (חור"מ סי' סב סק"ב):

משמע מכאן שאם אחד האחים או אחד השותפים מצא מציאה – הרי היא שלו. וכן דעת כמה ראשונים. ולפי זה יש לתמוה מדוע פסק הרמ"א (שם סי' קעו ס"ב) שאם אחד השותפים גנב או גזל או מצא מציאה, עליו להתחלק עם שאר השותפים?

וה'תומים' (שם סק"י) ביאר:

כאשר אחד מן השותפים מגביה את המציאה ללא כוונה מיוחדת, מחשבתו בסתם לזכות בה על דעת השותפות, והמגביה מציאה לחברו קנה חברו, אך אם בעת הגבהה המציאה אמר בפירוש שמתכוין לזכות בה רק לעצמו, הרי

שבת קודש כ"א סיון ה'תש"פ

ברכה על עשיית דין

פכ"ב ה"א), אלא יש לומר בהקדים מה שכתב הראב"ד (הובא ב'באור דהם', תפילות של חול שער ג) שאין מברכים על מצוה שיש בה נזק וקלקול מפני שנראה כמברך על הקלקול, ולכן אין לברך על עשיית דין בכפיה כי יש בו נגזל ועלוב. אמנם, על תחילת הדין היה צריך לברך, אלא שכל דבר שאין עשייתו גמר המצוה אין מברכים עליו (מנחות מב, ב. ולכן אין מברכים על עשיית סוכה - רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ח).

וזו כוונת הרשב"א שאין לברך על עשיית דין שמא הוא לא יתקבל על ידי בעלי הדין ונמצא שהיתה רק התחלת המצוה, כי גמר המצוה יהיה רק לאחר שייכפו עליהם את הדין, ועל מצוה הנעשית בכפיה אין לברך כי הדבר נחשב כקלקול.

ולדעת הירושלמי מברכים על עשיית דין, כי הירושלמי לשיטתו שמברכים על תחילת מצוה, אף ללא קיום גמר המצוה (וכך כתבו: "העושה סוכה לעצמו אומר, ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעשות סוכה". ברכות פ"ט ה"ג).

הלכות סנהדרין פרק א, הלכה א: מצות עשה של תורה, למנות שופטים ושומרים בכל מדינה ומדינה וכל פלך ופלך, שנאמר: "שפטים ושומרים תתן לך בכל שעריך".

כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' יח):

אין לברך על מצות-עשה לשפוט בצדק ('בצדק תשפוט עמיתך' - להלן פכ"א ה"א) כי אין מברכים על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה שהרי אפשר שלא יתרצה בה השני ותתבטל המצוה, וגם מצוה זו המסורה לבית דין אין לברך עליה, שמא לא יקבלו בעלי הדין את דעתם ותיעקר המצוה.

ו'חתם סופר' (שו"ת א"ח סי' נד) נשאל על כך: אמרו בירושלמי (ברכות פ"ו ה"א ע"פ פירוש מהר"א מפולדא) שלדעת אמוראים, דיין הנכנס לדון מברך על מצות-עשה 'בצדק תשפוט עמיתך', וזה שלא כדברי הרשב"א!

וביאר:

מה שכתב הרשב"א שאין לברך על עשיית דין שמא לא יתקבל על ידי בעלי הדין, צריך עיון לכאורה: הרי בית-דין יורדים לנכסי החייב ומוציאים ממנו על כרחו (הל' מלוה ולוה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ו כ"א סיון ה'תש"פ

בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. (12) בהדינא הקודמים כתב רבינו שנשבע היסט ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

- ד. וכן העבדים¹³ שיכולין להלף - אינן בחזקת זה שהן תחת ידו. אלא פיון שהביא הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו, והלה טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה - אינו נאמן; ויחזור העבד לבטליו, וישבע הטוען¹⁴ שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנוטען שתפס העבד עדים שיש לזה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו כדרך שהעבדים משמשין את רבן, הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן¹⁵, ומעמידו אותו בידי אחר שישבע הסת שלקחו מקונו או נתנו לו במתנה. אבל עבד קטן¹⁶, שאינו יכול להלף על רגליו מפני קטנותו - הרי הוא פשאר המטלטלין, וכל מי שיהיה פרשנותו - הרי הוא בחזקתו, והמוציא מחברו עליו הראיה.

- (13) שם כת. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים." (14) שבועת היסט. (15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. וזוהי למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. (16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמה הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

- ה. הטוען¹⁷ את חברו ואמר: בגד או בהמה או עבד זה שבגדך שלי הוא, או שאול או גזול, או הפקדתי אצלך או שכור לך, והנטען אומר: לא פי, אלא זה ממוני וירשתי, והביא הטוען עדים שהעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידועה

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

הלכות טוען ונטען

פרק עשירי

(1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

- א. בהמה² או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפסה³, מאחר שהיא ידועה לבעלים. פיצד? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו⁴, וזה התופס טוען: אתה נתתה לי, אתה מכרתה לי - אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו ראיה, שהרי היא⁵ הלכה מעצמה ונכנסה בפרשות. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזור הבהמה לבעליה, וישבע⁶ הסת על טענה זו.

(2) בבא בתרא לו. (3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. (4) ידוע הדבר שהיא שלו. (5) שאין לשלול שכך היה. (6) בעל הבהמה.

- ב. היתה הבהמה שמורה⁷ או מסורה לרועה⁸, אף על פי שהביא זה⁹ עדים שהיא שלו - הרי היא בחזקת זה שהיא תחת ידו; ואם טען: אתה מכרתה או נתתה לי - ישבע התופס הסת שהיא שלו ויפטר¹⁰.

(7) דרכו של בעליה לשמור עליה. (8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. (9) שהיא ידועה לו. (10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותיצרו שעזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

- ג. לפיכך, מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה או ביד רועה, והבעלים טוענין: היא יצאת מעצמה ובגא אצלך, או פקדון היא בגידך, או שאולה היא לך, והתופס אומר: כן הוא, אינה שלי, אבל אתה חייב לי כך וכך, או אתה משפנתה בידי על כך וכך, או הזקת אותי נזק שאתה חייב לשלם כך וכך - יכול לטען עד כדי דמיה, מתוך שיכול לומר: לקוחה היא בידי¹¹. וישבע בנקיטת חפץ¹² ויטל.

(11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כל הקרקעות² הנדונות לבעליהן, אף על פי שהן עתה תחת יד אחרים - הרי הן בחזקת בעליהן. פיצור? ראובן שהיה משתמש בחצר בדרך שהעם משתמשים בחצרותיהן: דר בה, ומשכירה לאחרים, ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: חצר זו שתחת ידך שלי היא, ושכורה היא בידי או שאולה, והשיבו ראובן: שלך היתה, ואתה מכרתה לי או נתתה לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו - נשבע ראובן הסתם³ ויעמד במקומו⁴. אבל אם הביא שמעון עדים שהצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרין לראובן: הבא ראיה שמכרה לך או נתנה לך; ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

(2) מימרא של רב נחמן (בבא-מציעא קב:): "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא-בבא-בבא (כת:): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. (3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסט נשבעים גם על הקרקעות. (4) החצר תישאר בידו. כן כתב הר"ף בהלכותיו שם, ומכוח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. במה דברים אמורים⁵ שמצריכין ראובן להביא ראיה או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרבה; אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע שלש שנים רצופות, ונהנה בכלה בדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע⁶, והוא⁷ שהיה אפשר לבעלים הראשונים שיידעו בזה שהחזיק ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, ונשבע ראובן הסתם⁸ שמכרה לו שמעון או נתנה לו ויפטר. מפני שאומרים לו לשמעון: אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה, ולא מחית בו⁹. טען ואמר¹⁰: מפני שלא הגיע אלי הדבר¹¹, שהרי הייתי במדינה רחוקה - אומרים: אי אפשר שלא יגיע לידך הדבר בשלש שנים; וכיון שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים¹², ותודיע אותם: שפלוני גזל אותי ולמחר אתבצעו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון¹³, אפילו אכלה ראובן עשר שנים - מוציאין אותה מתחת ידו וחוזרת לשמעון,

שהיא היתה לזה, חזר הנטען ואמר: בן היה שלך, אבל אתה נתתו לי או מכרתו לי, וזה שאמרתי ירשתי - לא שירשתי מאבותי, אלא שהוא שלי כאלו ירשתי - הרי זה נאמן, ונשבע הסתם. שפכר בארנו¹⁸, שיש לטוען לחזר לטען דבר הנשמע¹⁹.

(17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחזר וטוען. (18) למעלה פרק ז הלכה ח. (19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. ספינה²⁰ וכיוצא בה שהיו שנים נחלקין עליה, זה אומר: כלה שלי, וזה אומר: כלה שלי²¹, ובאו לבית דין ואמר²² אחד: תפסוה עד שאביא עדים²³ - אין תופסין אותה²⁴. ואם תפסוה בית דין, והלך ולא מצא עדים, ואמר: הניחוה בינינו, וכל המתגבר יטל, כשהיה דינה מקדם - אין שומעין להן²⁵; ואין מוציאין אותה בית דין מידן עד שיביאו עדים או עד שיודו זה לזה או יחלקו ברוצנם ובשבועה, כמו שפארנו²⁶.

(20) שם לד: (21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאליס - גבר"] (22) להדיינים. (23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. (24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). (25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאם מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאליס גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. (26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

1 מִפְּנֵי שְׂכֹל לֹמֵר: לֹא יִדְעָתִי שָׂהָ מִשְׁתַּמֵּשׁ
2 בְּקֶקְעִי¹⁴.
הַדָּבָר; וְכִיּוֹן שִׁידַעְתָּ שְׂמָחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים,
22 אִם בְּאַמֶּת²⁷ הָיָה לְךָ שֹׁטֵר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אֲתָה
23 הַפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.
24

(23 שם לח: (24 שראובן לא היה בה כלל. (25 שמעון יכול לטעון. (26 וכל אחד מספר לחברו. (27 אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ²⁸, אִם מָחָה שְׁמָעוֹן בְּפָנֵי עֲדִים וְאָמַר
25 לָהֶם: אֵל תּוֹצִיאוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מִחֲאָה²⁹.
26 אָבֵל אִם אָמְרוּ הָעֲדִים מַעֲצָמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא
27 מִפִּינוּ - הָרִי גַם זֶה מִחֲאָה; שֶׁהַדָּבָר שָׁאִין אָדָם מַעֲנֶה
28 עָלָיו אֹמְרוֹ שְׁלֹא בְּכֹנְהָ³⁰. וְכֵן אִם צָוָה לָעֲדִים
29 וְאָמַר לָהֶם: אֵל תּוֹדִיעוּהוּ³¹, אוּ שְׁאָמְרוּ הֵן מַעֲצָמָן:
30 אֵין אָנּוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ³² - גַּם זֶה מִחֲאָה הִיא; אָף
31 עַל פִּי שְׁאִינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לְאַחֲרִים,
32 וְדָבָר זֶה יִגִּיעַ אֵלָיו.
33

(28 משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על-ידי חבריו. (29 שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. (30 אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה-שאין-כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. (31 כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. (32 בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. מִיֵּצֵד הַמִּחֲאָה? אֹמַר³³ בְּפָנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא
34 מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲצִי אוּ בְּשֹׁדֵי גִזְלָן הוּא, וְלַעֲתִיד אָנִי
35 תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׂכֹנְהָ הִיא
36 בִּידִי אוּ מִשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעֵן עָלַי שְׂמִכְרָתִי אוּ נִתְתִּי,
37 אָנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין, וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצָא בְּזָה - הָרִי זֶה
38 מִחֲאָה³⁴. אָף עַל פִּי שְׁלֹא מָחָה בְּמִדְּיָה זֶה שֶׁהַחֲזִיק
39 בָּהּ זֶה. אָבֵל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שְׂמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲצִי
40 גִזְלָן הוּא - אֵין זֶה מִחֲאָה; שֶׁהָרִי רְאוּבֵן אֹמֵר:
41 כְּשֶׁשְׁמַעְתִּי אֶמְרָתִי שְׂמָא חֲרַף אוֹתִי בְּלִבִּי, וְלִפְיָכָךְ
42 לֹא נִזְהַרְתִּי בְּשֹׁטֵר.
43

(33 מימרא של רב זביר, שם לח: (34 מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם ס' קמו). וב'תוספות' שם

(5 משנה וגמרא שם. (6 וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. (7 וזה נאמר (בתנאי). (8 כתב במגיד-משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). (9 נימוק זה אמרו בגמרא שם. (10 משנה וגמרא שם לח. (11 לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. (12 שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. (13 ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. (14 שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו'" אינה חזקה עד שיחא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הִבִּיא¹⁵ רְאוּבֵן עֲדִים שֶׁהָיָה שְׁמָעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה
4 וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוּ פָחוֹת¹⁶ - אֹמְרִים
5 לְשְׁמָעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מָחִיתָ בְּשִׁבְאָתָּ? אַבְדָּתָּ
6 זְכוּתְךָ¹⁷. טַעֵן שְׁמָעוֹן וְאָמַר: טְרוֹד הֵייתִי בְּשׂוֹק¹⁸,
7 וְלֹא יִדְעָתִי שָׂהָ¹⁹ בְּתוֹךְ חֲצָרֵי²⁰ - הָרִי זֶה טַעֲנָה;
8 שְׂכָל שְׁלֹשִׁים יוֹם יְהִי²¹ אָדָם טְרוֹד בְּשׂוֹק. וְאִם
9 עָמַד יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מָחָה - אַבְדָּתָּ זְכוּתוֹ.
10 וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁהָדִין זֶה אֵינוֹ אֵלָא בְּפָפְרִים, שֶׁהָעַם
11 טְרוֹדִין בְּשׂוֹקִים שְׁלָהֶן.

(15 שם ל. (16 שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. (17 ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. (18 למכור סחורתו או לקנות סחורה. (19 ראובן. (20 כך פירש הר"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. (21 מתקבל על הדעת שיהיה. [נכתב הר"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה²² אֵין אֹמְרִין לְרְאוּבֵן: אִם אָמַת הַדָּבָר
12 שְׂמִכְרָ לָךְ אוּ נִתְן לָךְ בְּמִתְנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בְּשֹׁטֵר
13 שְׁלָךְ? מִפְּנֵי שָׁאִין אָדָם נִזְהָר בְּשֹׁטֵר וְהוֹלִיךְ כָּל
14 יָמָיו, וְחִזְקָה שָׁאִין אָדָם נִזְהָר בְּשֹׁטֵר אֵלָא עַד שְׁלֹשׁ
15 שָׁנִים, וְכִיּוֹן שְׂרֹאָה שָׁאִין אָדָם מִמָּחָה בּוֹ - שׁוֹב
16 אֵינוֹ נִזְהָר.
17

(22 רבא, שם כט.

ה. הָרִי שְׂמָחָה²³ שְׁמָעוֹן בְּמִדְּיָה רְחוֹקָה²⁴, מִפְּנֵי מָה
18 לֹא יִטְעֵן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שְׁמַעְתִּי שְׂמָחָה בִּי כְּדִי
19 שְׂאֲזַהֵר בְּשֹׁטֵר? מִפְּנֵי שְׁאֹמְרִין לֹא²⁵: חֲבִרְךָ יֵשׁ לוֹ
20 חֲבֵר²⁶, וְחִבְרוֹ יֵשׁ לוֹ חֲבֵר, וְחִזְקָה שֶׁהָיָה אֵלָיךְ

היום⁴³; שאלו לא מכר או נתן, לא היה משמש את
ראובן בשדה זו ונתן לו פרותיה⁴⁴.

(41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד-משנה גורס
"רבינא"). (42) המחזיק. (43) ולא החזיק שלש שנים.
(44) שם.

י. טען⁴⁵ שמעון ואמר: אמת היה הדבר⁴⁶, ולפרות
הורדתיו⁴⁷, ושללו היו הפרות, אבל הגוף⁴⁸ לא
מכרתי - נאמן, וחוזר לשמעון; אלא אם פן אכלה
ראובן בפניו שלש שנים ולא מכה בו, כמו
שבארנו⁴⁹.

(45) כרב זביד, שם. (46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת
את הפירות. (47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות.
(48) השדה עצמה. (49) למעלה ה"א וה"ב.

פרק שנים עשר

(1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין
מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק
בקרקע ואחד בפירות.

א. שלש שנים² שאמרנו - מיום ליום. אפלו היו
חסרים יום אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה.
במה דברים אמורים³? בקרקעות שהן עושין פרות
תמיד⁴, כגון הבתים⁵ והחצרות, והבורות והשיחין
והמערות, והחניות והפנדקות⁶ והמרחצאות,
והשוככות⁷ ובהי הפדיון⁸, ושדה בית השלחין
שמשקין אותה תמיד וזורעין בה ונטעין, והגנות
והפרדסין⁹, וכן עבדים המהלכין, כמו שבארנו¹⁰.
אבל שדה הפעל, שהיא שותה ממי גשמים בלבד¹¹,
ושדה אילן¹² - אינה מיום ליום; אלא פיון שאכלו
שלש תבואות¹³ ממין אחד - הרי אלו פשלו שנים.
פיצד? היתה שדה תמרים וגדר¹⁴ שלש גדרות, או
שדה ענבים ופצר שלש בצירות, או שדה זיתים
ומסק שלש מסיקות - הרי אלו פשלו שנים¹⁵,
והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין ולא היה
פיניהן הרחקה פראוי¹⁶, שהרי סופן ליבש¹⁷, הואיל
ואוכלן שלש תבואות - החזיק¹⁸.

(2) משנה, שם כח. (3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא
נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא
עושה פירות תדיר". (4) ולא תקופות מסוימות בלבד.
(5) שמכניסים שם דירה. (6) אכסניות, מלונות.
(7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח
לבעליהן בכל תקופות השנה. (8) שסוחטים בהם זיתים
להוציא שמנם. (9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל
השנה. (10) למעלה פ"י ה"ד. (11) והבעלים אינם
טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת
העבודה ובשעת איסוף היבול. (12) שפירות אילנותיה
נקטפים בפרק אחד. (13) שלושה יבולים. פירות האילן
נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואה

ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא
אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה.
וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. נב'בית יוסף' שם
כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו
ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא
ליה בדינא" ופירשו, שלא דווקא אמר, אלא זה כמוכר
מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח
לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות
שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא
משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור
בדיוק את מי הוא מחזק, ונתן סימן שהכוונה לאדם
המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר,
ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל
כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו
שזו מחאה.

ח. מחאה³⁵ בפני שנים - מחאה³⁶; וכותבין³⁷, אף
על פי שלא אמר להם כתבו³⁸. וכיון שמחה³⁹ בשנה
ראשונה - אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה.
אבל צריך שלא יהיה בין מחאה למחאה שלש
שנים גמורות. לפיכך צריך למחות בסוף כל שלש
שנים⁴⁰. ואם מכה, ועמד שלש שנים גמורות, ואחר
כך מכה - אינה מחאה.

(35) שם לט - מ. (36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך
למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של
רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. (37) העדים
כותבים, שפלוני מכה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה,
שתהיה בידו הוכחה. (38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה,
ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם
שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני
המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה
עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים
היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה.
ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את
המחאה, וזוכרים כשוראים את כתב ידם, ובית-דין מקבלים
עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא
שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני
עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים.
ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך
יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו
למסור לו. ואף-על-פי שכלל בדינו: הלכה כשמואל בדיני
ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים
חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. (39) כרב, שם
לט: (40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל
שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק
בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה
הגהות מיימוניות כאן אות ח).

ט. הביא⁴¹ ראובן⁴² עדים, שזה שמעון פעל השדה
קבץ פרות שדה זו ונתנם לו - תעמד השדה ביד
ראובן, ואפלו טען ששמעון מכרה לו או נתן לו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ו סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שילמו: "שזה הדבר וכו'". (24) בלחם-משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף-על-פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [נישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

- 12 ג. הִיָּה²⁵ זֶה הַמַּחְזִיק או הַעֲדִים שְׁדָרוּ בָּהּ מִן
- 13 הָרוֹכֵלִין הַמַּחְזִירִין בְּעִירוֹת וְכִיצָא בָּהֶן - טוֹעֲנִין
- 14 אוֹתוֹ²⁶ לְבַתְּחִלָּה, וְכַשֵּׁיבֵיא עֲדֵי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ²⁷:
- 15 הֵבֵא עֲדִים שֶׁהֵייתָ מַחְזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבְלֵילָהּ. בָּמָּה
- 16 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּחִצְרוֹת וּבְתֵימִים וְכִיצָא בָּהֶן, שֶׁהֵן
- 17 עֲשׂוּיֹת לְדֹר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבְלֵילָהּ; אֲבָל הַחֲנִיּוֹת²⁸
- 18 שֶׁל תַּגְרִים וְכִיצָא בָּהֶן, שֶׁאֵין דְּרִין בָּהֶן אֲלֵא בַּיּוֹם
- 19 - בִּיּוֹן שְׁדָר בָּהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הָרִי זֶה חֲזָקָה.

(25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזירין בעיירות". (26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף-על-פי שאמר שאין בית-דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. (27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. (28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמשפיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

- 20 ד. שְׁלֹשׁ שָׁנִים²⁹ שֶׁאֲמַרְנִי, צָרִיךְ שִׁיחִי רְצוּפוֹת זֶה
- 21 אַחֵר זֶה. הָרִי שֶׁהַחֲזִיק בְּשָׂדֶה וְזָרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה³⁰
- 22 שָׁנָה וְזָרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה שָׁנָה, אֲפֹלוּ עָשָׂה בֵּן בָּמָּה
- 23 שָׁנִים³¹ - לֹא הַחֲזִיק. הִיָּה דְרָכָן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם
- 24 לְהוֹבִירָה³², אֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתָן זֹרְעִין שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה
- 25 וּמִקְצָתָן זֹרְעִין שָׁנָה וּמִבִּירִין שָׁנָה - הָרִי זֶה
- 26 הַחֲזִיק; שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבִירָתִי אוֹתָהּ אֲלֵא
- 27 בְּדִי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בְּשָׂנֵת הַזִּירְעָה³³.

(29) שם. (30) לא זרעה. (31) אפילו אם זרעה שלש שנים. (32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. (33) שדה

הכרם". (14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. (15) ואף-על-פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יכולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יכולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יכולים ויותר (ראה רשב"ם שם)]. והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. (16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאינן ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. (17) ויעקור אותם. (18) כרבא, שם.

- 1 ב. הֵבֵא עֲדִים¹⁹ שֶׁהִיָּה דָר בְּחִצְרָה זֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים או
- 2 שֶׁהִשְׁפִּירָה²⁰ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - הָרִי זֶה חֲזָקָה. טַעַן בַּעַל
- 3 הַחֲצִיר²¹ וְאָמַר: שֶׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבְלֵילָהּ²²,
- 4 או שֶׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁפִּירָה לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם
- 5 וּבְלֵילָהּ - הָרִי זֶה טַעַנָּה; וְאוֹמְרִים לַמַּחְזִיק: או תְּבִיא
- 6 עֲדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבְלֵילָהּ או הַסְתַּלַּק.
- 7 אֲפֹלוּ בָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הַשְּׁפִיר וְאָנוּ דְרָנּוּ בָּהּ
- 8 בַּיּוֹם וּבְלֵילָהּ, וְטַעַן בַּעַל הַשְּׂדֶה וְאָמַר: יִבִּיאוּ עֲדִים
- 9 שְׁדָרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבְלֵילָהּ - צָרִיכִין אֵלּוּ הַשּׁוֹכְרִין
- 10 לְהִבִּיא רֵאִיָּה²³ שְׁדָרוּ בָּהּ תְּמִיד; שֶׁזֶה הַדָּבָר תְּלִוי
- 11 בָּהֶן, וְאֵין תְּלִוי בְּטַעַנַת הַמַּחְזִיק בְּדִי שֶׁיַּעֲדִידוּ לוֹ²⁴.

(19) שם כט. (20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. (21) כמר זוטרא, שם. (22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובליילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית-דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). (23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאנינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל-שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובליילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא

שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יכול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברת מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד-משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' (שם).

- ז. אַכְלָהּ הָאֵבֶּ42 שָׁנָה, וְהִבֵּן43 שְׁתִּים; הָאֵבֶּ שְׁתִּים,20
וְהִבֵּן שָׁנָה; הָאֵבֶּ שָׁנָה, וְהִבֵּן שָׁנָה, וְהִלּוּקָהּ מִן הַבֵּן21
שָׁנָה - הִרִי זֶה חֲזָקָה44. וְהוּא שֶׁלֹּקַח בְּשֹׁטֶר45.22

(42) ברייתא שם מב. (43) שירש את אביו. (44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פ"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד-משנה). (45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

- ח. אַכְלָהּ בִּפְנֵי הָאֵבֶּ46, שְׁהִיָּה בְּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה,23
וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתִּים; אוֹ בִּפְנֵי הָאֵבֶּ שְׁתִּים, וּבִפְנֵי הַבֵּן24
שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאֵבֶּ שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי25
לֹקַח מִן הַבֵּן שָׁנָה - הִרִי זֶה חֲזָקָה47. וְהוּא48 שֶׁמְכַר49
הַבֵּן זֶה הַשָּׂדֶה בְּכָלל שְׁדוּתָיו50, שְׁהִרִי לֹא הִפִּיר27
הַמְחֲזִיק שְׁנֵי מִפְּרָה51 וּלְפִיכָף לֹא נִזְהַר בְּשֹׁטֶר; אֲבָל28
אִם מְכַר הַבֵּן שָׂדֶה זֶה בִּפְנֵי עַצְמָה - אֵין לָהּ מַחֲאָה29
גְּדוֹלָה מִזֹּאת52.30

(46) שם. (47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פ"ד ה"ז), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדבר הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (48) בתנאי. (49) שם. (50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. (51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. (52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

- ט. נִרְהָה53 שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, אֶפְלֹי בְּמָה שְׁנִים, הוּאִיל31
וְלֹא נִהְיָה בָּהּ - אֵינָה חֲזָקָה54. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ5532

- ה. שְׁנֵי שְׁתִּיפִין34 שְׁהֲחִזִּיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד2
אֶכְלָהּ וְרֵאשׁוֹנָה וְשְׁלִישִׁית וְחֲמִישִׁית, וְהַשְּׁנִי אֶכְלָהּ3
שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשְׁשִׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד4
מֵהֶם; שְׁהִרִי בְּעַל הַקֶּרְקַע אוֹמֵר: בֵּינִן שֶׁלֹּא רֵאִיתִי5
וְלֹא שָׁמַעְתִּי שְׁהֲחִזִּיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה,6
מִפְּנֵי זֶה לֹא מַחֲזִיתִי35. לְפִיכָף, אִם פָּתַחוּ אֵלּוּ7
הַשְּׁתִּיפִין שֹׁטֶר בֵּינֵיהֶן שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה8
- בֵּינִן שְׁעִבְרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה36;9
שְׁהַשֹּׁטֶר יֵשׁ לוֹ קוֹל37, וְהוּאִיל וְלֹא מַחָה - אֶבֶד10
זְכוּתוֹ. וְהוּא הִדִּין לַעֲבֹד שְׁהֲחִזִּיקוּ בוֹ שְׁנִים,11
וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בוֹ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, אִם פָּתַחוּ שֹׁטֶר בֵּינֵיהֶן12
- הִרִי הַחֲזִיקוּ.

(34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. (35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומוכן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. (36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). (37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

- ו. אֶכְלָהּ38 שָׁנָה זֶה הַמְחֲזִיק וּמְכָרָה, וְאֶכְלָהּ הַלֹּקַח13
שָׁנָה וּמְכָרָה39 לְלֹקַח שְׁנִי, וְאֶכְלָהּ שָׁנָה: אִם מְכָרוּ זֶה14
לְזֶה בְּשֹׁטֶר - שֶׁלֹּשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וְהִרִי זֶה חֲזָקָה,15
מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מַחָה40; וְאִם מְכָרוּ שֶׁלֹּא בְּשֹׁטֶר - אֵינָה16
חֲזָקָה; שְׁהַבְּעָלִים הָרֵאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: בֵּינִן שֶׁלֹּא17
עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֶעֱרַכְתִּי18
לְמַחֲתָהּ41.19

(38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. (39) הלוקח.

יג. הִיָּה הַמָּקוֹם⁶⁸ שֶׁהָחִזִּיק בּוֹ סָלַע אוֹ חֲלָמִישׁ⁶⁹,
שְׁאִינֹו רָאוּי לְזָרְעָה - צָרִיךְ לְהִנּוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי
לוֹ, כְּגוֹן שִׁישׁוּט בּוֹ הַפְּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה
וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נִהְיָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ
שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא הָחִזִּיק.

(68 שם כט: (69 בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הִיָּה מַעֲמִיד⁷⁰ בְּהֵמָה בַּמָּקוֹם מְסִים⁷¹ מִחֲצָר
חִבְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תְּרַנְגוּלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם
תַּנּוּר וְכִירִים וְרִחִים, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין
שֶׁהַעֲמִיד שָׁם מִחֲצִיזָה⁷² בֵּין שְׂלֵא הַעֲמִיד, אִם
נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים בָּיּוֹם
וּבְלֵילָהּ, וְטָעַן עַל בַּעַל הַחֲצָר וְאָמַר: אֲתָה נָתַתָּ לִי
מָקוֹם זֶה אוֹ מִכְרָתוֹ לִי - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁷³.

(70 משנה וגמרא, שם נו. (71 ולא השתמש בכל החצר. (72 קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. (73 במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתנה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתנה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתנה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].]

טו. שֶׁהָיָה מְקַפֵּת גֶּדֶר, וְכֹא זֶה שֶׁהָחִזִּיק בָּהּ
וְזָרַע חוּץ לַגֶּדֶר וְנִהְיָה בְּכָל מָקוֹם שְׁאִינֹו שְׁמור, אָף
עַל פִּי שֶׁאֲכָלוּ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה.
שֶׁהַפְּעֻלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: בֵּין שְׁרָאִינוּ שְׁזָרַע
בַּמָּקוֹם מִפְּקָר, אֲמַרְנוּ: כָּל מָה שֶׁזָרַע - חֵית הַשָּׂדֶה
תֹּאכְלֵנוּ, וּלְפִיכָף לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ
מָקוֹם שְׁאִינֹו שְׁמור, אֲלֹא רָגַל חֵיהּ וְיָד כָּל אָדָם
מְצוּיִין בּוֹ.

(74 מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָה כֹּהֵל⁷⁵ חוּץ מִבֵּית רַבִּיעַ⁷⁶ - הָחִזִּיק בְּכָלָה

1 שְׁבִילֵי הַמַּיִם⁵⁶ וּפְתַח וְשַׁדְר⁵⁷ בְּלֶבֶד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל
2 פְּרוֹת - אֵינָה חֲזָקָה.

(53 חרשה. (54 שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. (55 מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. (56 להשקות את השדה. (57 פרו את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משודרה).

3 י. זָרְעָה⁵⁸ וְלֹא הָרוּיחַ כְּלוֹם, אֲלֹא זָרַע פּוֹר וְאָסַף
4 פּוֹר - לֹא הָחִזִּיק, שֶׁהָרִי לֹא נִהְיָה.

(58 שם.

5 יא. אֲכָלָה⁵⁹ שַׁחַת⁶⁰ - לֹא הָחִזִּיק⁶¹. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם
6 דִּרְכָן לְזָרַע לְשַׁחַת מִפְּנֵי שְׁדִמְיֵי יִקְרִי⁶² - הֲרִי זֶה חֲזָקָה.

(59 מימרא של רב יוסף, שם. (60 קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. (61 סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלות ולא חשש שיטעון: קנייתה, ולפיכך לא מיחה. (62 במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

7 יב. אֲכָלָה⁶³ עֲרֵלָה⁶⁴ שְׁבִיעִית⁶⁵ וְכִלְאִים⁶⁶, אָף עַל פִּי
8 שֶׁנִּהְיָה בַּעֲבָרָה - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁶⁷.

(63 ברייתא שם. (64 פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. (65 פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. (66 תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. (67 שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "היה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד-משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעינינו לומר, שהפירות הוסיפו מאתיים והזמורות לא.

שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. (87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

14 יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁸ שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלִשִּׁים אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית
15 שְׁלֹשׁ סָאִין⁸⁹, וְאָכַל עֶשְׂרֵה בִשְׁנֵה רִאשׁוֹנָה⁹⁰, וְעֶשְׂרֵה
16 בִשְׁנֵה שְׁנִיָּה, וְעֶשְׂרֵה בִשְׁנֵה שְׁלִישִׁית - הַחֲזֹק בְּכָל
17 וְהוּא⁹¹ שֶׁהָיוּ עֶשְׂרֵה שְׁאֵכַל מִפְּזוּזוֹת בְּכָל בֵּית הַשְּׁלֹשׁ
18 סָאִין⁹², וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאֵר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת; אָכַל אִם
19 הוֹצִיאוּ שְׁאֵר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת וְלֹא אָכַל - לֹא הַחֲזֹק
20 אָלֹא בְּמָה שְׁאָכַל⁹³.

(88) שם לו: ולו. (89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). (90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. (91) וזה נאמר (בתנא). (92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פיירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. (93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

21 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁹⁴ בְּשֶׁאָכַל הוּא מְקַצֵּת
22 הַפְּרוּת וּבְזוּזוֹ הָעֵם שְׁאֵר הַפְּרוּת⁹⁵; אָכַל אִם מִנִּיחַ
23 פְּרוּתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוּאִיל וְאָכַל אֵילָן מִפָּאן וְאֵילָן
24 מִפָּאן מִפֵּל הַשְּׂדֵה - הַחֲזֹק בְּכָל הַשְּׂדֵה, אָף עַל פִּי
25 שְׂלֹא אֶסֶף כָּל פְּרוּתֵיהֶן⁹⁶.

(94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? (95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פיירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. (96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזוזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזוזי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה

1 חוץ מאותו בית רבע שְׂלֹא נִהְיָה בּוֹ⁷⁷. אֶפְלוּ הִיָּה
2 חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה⁷⁸, הוּאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
3 בְּרֹאיוֹ לֹא⁷⁹ - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

(75) מימרא של רבא, שם כט: (76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. (77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). (78) ואינו ראוי לזריעה. (79) כגון לשטחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

4 יז. הַחֲזֹק⁸⁰ אֶחָד בְּאֵילָנוֹת וְאָכַל פְּרוּתֵיהֶן, וְאֶחָד
5 הַחֲזֹק בְּקֶרֶע וּזְרָעָה וְאָכַל פְּרוּתֵיהֶן, וְכָל אֶחָד
6 מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהִפֵּל שְׁלִי וְאֵנִי לְקַחְתִּיו - זֶה
7 שֶׁהַחֲזֹק בְּאֵילָנוֹת וְאָכַלן שְׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ
8 הָאֵילָנוֹת וְקֶרֶע שְׁצָרִיכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוֹרָה
9 וְסִלּוֹ⁸¹ חוּצָה⁸² לְכָל אֵילָן וְאֵילָן, וְזֶה שֶׁהַחֲזֹק
10 בְּקֶרֶע - יֵשׁ לוֹ שְׁאֵר הַקֶּרֶע.

(80) שם לו. (81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא-הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). (82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לו: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

11 יח. וְכֵן⁸³ הָאוֹכֵל כָּל פְּרוּת אֵילָן⁸⁴ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטוֹעֵן
12 עַל בְּעַל הָאֵילָן: אֵתָּה מְכַרְתָּ לִּי אֵילָן זֶה וְקֶרֶעוֹ⁸⁵
13 - הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ קֶרֶע פְּעֻבֵי הָאֵילָן⁸⁶ עַד הַתְּהוֹם⁸⁷.

(83) שם לו: ולח. (84) אפילו אילן אחד. (85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. (86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש

לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. ונבמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. (12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. ביצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן 16
שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא 17
לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, 18
וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שטפו או 19
אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מכה - תחזור 20
השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. 21
והוא הדין לשארן¹³. אבל אם לא הביא שמעון 22
ראיה שראובן היה שטף או אריס, אלא ראובן הודה 23
מעצמו ואמר: הן הוא שטפי ומכר לי, הואיל ואכל 24
שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שטפי מעולם - 25
הרי זה נאמן¹⁴ כשאר כל אדם. 26

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין ביצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין 27
אותה שנים רבות. ירדו מאמנותי¹⁵, אם אכלו אותן 28
שלוש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן 29
חזקה¹⁶. 30

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ ביצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של 31
בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפינו שהוא אריס 32
של בתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידו²⁰. אבל 33
אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה 34
כלה שני חזקה - מעמידין אותה בידו; ואומרים 35
לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו. 36

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

בהלכה זו, אף-על-פי שנטה מפירושו. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. ואלו² שאין מעמידין הקרקע בידן אף על פי 1
שאכלום שלש שנים: האמנין³ והאריסין⁴ 2
והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, 3
והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי 4
הבן⁵. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה, 5
לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן 6
הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה 7
שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הסת שלא מכרו 8
ושלא נתנו, כמו שבארנו⁷. 9

(2) משנה בבא בתרא מב. (3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו. (4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. (5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. (6) שלא מכר. (7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וכן⁸ ראשי גליות של אותו זמן⁹ והגזלן והעובד 10
כוכבים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי 11
זרוע¹⁰. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה, 12
מפני שאין להם טענה¹¹ כדי שתעמד הקרקע בידו, 13
אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן¹² - אין 14
אכילתן ראיה. 15

(8) שם לו. (9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. (10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסיהם ואין

פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה כמה
שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה
ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה⁴⁴. וכן
הפין⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב
בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן
האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה
- אין אכילתן ראיה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקה לא
יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים
הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם
דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי
שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך
אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי
לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה
שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה
ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותיירץ רבינא, כאן כשיש
בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע
ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשנו של רבינו
שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני
חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה;
ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו
יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה.
[בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל,
שורבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה,
וקובעת רק העובדה אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו
כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה
וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם].
(38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו
צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות
נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את
השדה. (40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל,
כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק
לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל
פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי.
(פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים
בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן
משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת
הנכסים, אבל אם הויזק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות,
כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם
לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו
בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא
פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי
רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והויזק אינה צריכה למחות,
שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר,
ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא
רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא.
(44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר
מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם
להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם
כאפטרופוסים זה לזה.

1 ו. אריס²² של פתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³
2 - יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴
3 לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין
4 אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממה על
5 האריסין עשו אותו²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷
6 ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו",
כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול
בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה.
(25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים
שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז.
(27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל
באריסות לפני שירד מאריסותו.

7 ז. האפטרופוסין כיצד? בין שהיה אפטרופוס על
8 שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית
9 דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, וגדלו
10 היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם
11 אפטרופוס על הוצאתו והקנסתו, הואיל והן
12 משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו
13 האפטרופין ממונן, ואכלו שלש שנים אחר
14 שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין
(מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה
מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין
מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפטרופוס שמונה על
ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים
בידי האפטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו:
"אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפטרופוס) אפילו הגדיל ...
עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן,
שאפטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל
שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין
אפטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם
שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:): (ראה
רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר
עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי
אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפטרופוס.

15 ח. השתפין³⁴ כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין
16 בה דין חלקה³⁵, אף על פי שאכל את פלה האחד
17 מהן כמה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם
18 יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה -
19 יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשתפו: אם באמת
20 שלא מכרת ולא נתת, היאך אכלתי את פלה ואתה
21 שותק ולא מחית כל שלש שנים? וכן האיש³⁸
22 שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה
23 עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפילו התנה עמה
24 כשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל וקנה
25 והרסי⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה

5 **שֶׁחֲזִיק בְּנִכְסֶיהָ, אָפְלוּ אָכַל בָּמָה שְׁנִים - אֵין**
6 **אֲכִילתוֹ רָאִיהָ. לְפִי שְׁאִינָן מִמַּחֲזִין, מִפְּנֵי שִׁידָן**
7 **תְּקִיפָה, כָּל זְמַן שִׁירְצוּ מִסְּלָקִין זֶה מִמֶּנָּה. אָכַל**
8 **נִשְׁבְּעִין הַסֵּת⁵² שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתַנוּ. וְאִם הֵן**
9 **הִחֲזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבַּע הַסֵּת**
10 **שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.**

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסט בתביעות של קרקעות.

11 **יֹא. הַגִּזְלָן פִּיצֵד⁵³? מִי שֶׁחֲזִיק גִּזְלָן עַל שָׂדֶה זֶה,**
12 **אוּ מִי שֶׁחֲזִיקוּ אֲבוֹתָיו⁵⁴ שֶׁהֵן הוֹרִיגִין נִפְשוֹת עַל**
13 **עֲסָקֵי מָמוֹן, אָף עַל פִּי שְׁאָכַל שָׂדֶה זֶה בָּמָה שְׁנִים -**
14 **לֹא הִחֲזִיק, וְתַחֲזִיר שָׂדֶה לְבַעֲלָם.**

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגולן על אותה שדה והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרומתיהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבַּעַה עָשָׂר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

15 **א. כָּל² אֱלֹו³ שְׁאִין אֲכִילָתָן רָאִיהָ, אִם הִבִּיאוּ יְעִידִים**
16 **שֶׁמָּכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זֶה אוּ נִתְּנוּהָ לָהֶן בְּמִתְּנָה**
17 **- רָאִיתָן רָאִיהָ⁴, חוּץ מִן הַגִּזְלָן⁵ וְהַבֶּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁶.**
18 **בְּאִי זֶה נִכְסִים אָמְרוּ⁷? בְּנִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל⁸, אוּ בְּשָׂדֶה**
19 **שִׁיחִד לָהּ בְּתַבְתָּה⁹, וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בְּתַבְתָּה¹⁰,**
20 **וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מַשְׁלוֹ; אָכַל בְּנִכְסֵי מְלוּג¹⁰ -**
21 **יֵשׁ לָהּ רָאִיהָ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹¹.**

(2) בבא-בתרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין ראיית הבעל ראייה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתגרוש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

1 **ט. וּבֵין⁴⁷ שְׁפִירָשׁ⁴⁸ מֵאֲבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה אָפְלוּ**
2 **סִפְּקָ גְרוּשִׁין⁴⁹ - הָרִי הֵן כְּשֶׁאָר כָּל אָדָם⁵⁰.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן שנאמר "בנים אתם לה' אלוקים", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שכן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואין מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהוא בתניא "כברא דאשתדל בתר אביו ואימי דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמת' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב'פירש' או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל-מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא. (על פי י"ן מלכות ספר משפטים סימן יז)

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

3 **י. רָאִשֵׁי גְלִילוֹת⁵¹ שֶׁהָיוּ בְּיָמֵי חֻכְמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן**
4 **כַּח לְרִדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רָאִיהָ. וְכֵן אַחֵר**

12 יִרְשֶׁה לְהֵן מֵאֲבִיהֶם שְׁאֲכִלְיָהּ שְׁנֵי חֻזְקָה - אֵין לְהֵן
13 חֻזְקָה¹⁹. וְאִם הִבִּיאוּ עֲדִים, שְׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים לְאֲבִיהֵן
14 שְׁמִכְרוּהָ לְהֵן אוֹ נִתְּנָה - מַעֲמִידִין אֶת הַשְּׂדֵה
15 בְּיָדָן²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו:
"אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה
של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס -
גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם)
"דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף
בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי
אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס
ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה
נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון
דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים
לאבינו, ונאמן ב'מיגור' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך,
והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בְּן הַגְּזֻלָּן²¹, אָף עַל פִּי שְׁהִבִּיא רֵאָה שְׁהוּדוֹ
16 הַבְּעָלִים לְאֲבִיו שְׁמִכְרָה - אֵינָה רֵאָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ²².
17 אֲכִל²³ בְּן הַגְּזֻלָּן, אֲפִלּוּ בֶּאֱטַעֲנָת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ
18 חֻזְקָה²⁴; בֶּאֱטַעֲנָת אָבִיו אָבִיו²⁵ - אֵין לוֹ חֻזְקָה. 19

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען
שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו
בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי
אביו אינו גזול, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה
היא בידו מאביו אביו שקנה אותה.

ה. הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים²⁶, אֲפִלּוּ אֲכִלְיָהּ כְּמָה שְׁנִים²⁷ - אֵין
20 אֲכִילְתוֹ רֵאָה²⁸; וְאִם לֹא הִבִּיא שְׂטֵר - תַּחֲזוֹר הַשְּׂדֵה
21 לַבְּעָלִים²⁹. בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שְׁלֹא תִקְנוּ שְׁבוּעַת
22 הַסֵּת אֶלֶּא לִישְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל³⁰ הֵבֵא מִחֲמַת הַעוֹבֵד
23 כּוֹכְבִּים³¹ - הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים³² שְׁאֵין אֲכִילְתוֹ
24 רֵאָה³³. 25

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה.
(28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מיוחד למחות. ויש
לעייין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות
דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר
מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם
יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב
בדין גזול וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו
מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה
שיש לחלק בין אדם הידוע כגזול או אנס, לבין סתם גוי.
וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב
בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטוען: קניתי מן
הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל
האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין
משביעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה
אינו טוען טענת 'בר' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא
שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין
נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו
למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו
מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב
בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את
הכתובה העיקרית - מאתיים לכתולה, ומנה לאלמנה
וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה
כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה
(כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו
התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו,
ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו
בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן
ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות
לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה
מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח
עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו.
(10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל
אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל
אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם).
(11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם
לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק
כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את
חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם
נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. פִּיעַד הַגְּזֻלָּן¹² אֵין לוֹ רֵאָה? פִּינֵן שְׁהַחֲזֹק גְּזֻלָּן
1 על שְׂדֵה זו¹³, אָף עַל פִּי שְׁהִבִּיא רֵאָה שְׁהוּדָה הַבְּעַל
2 בְּפָנֵי עֲדִים שְׁמִכְרָה לוֹ שְׂדֵה זוֹ וְלִקַּח דְּמִים¹⁴,
3 וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מִכְרָנוּ לָךְ, אֶלֶּא מִפְּנֵי הִירָאָה
4 הוּדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ
5 כְּלָם¹⁵. וְאִם הִעִידוּ הָעֲדִים שְׁבִפְנֵיהֶם מְנָה לוֹ כֶּף
6 וְכָף - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיָּד הַגְּזֻלָּן¹⁶, וּמַחֲזִירִין לוֹ
7 הַבְּעָלִים אֶת הַדְּמִים, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֻלָּה¹⁷.

(12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם הי"א.
(14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו
הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב
אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו.
רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם
בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל
שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [ואולם תמוה הדבר,
שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו
אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי
דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא
בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי
שלא ייהרגו), אבל בהחזק בגזלות על שדה זו - גם
אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו
בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזול לבין אנסוהו למכור
(תליוהו וזבין)].

ג. בְּן הָאֶמֶן¹⁸ וּבֶן הָאֲרִיס וּבֶן הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס שְׁאֲכִלְיָהּ
9 שְׂדֵה זוֹ שְׁנֵי חֻזְקָה: אִם טָעַנוּ שְׁהַבְּעָלִים מִכְרוּ לְהֵן
10 אוֹ נִתְּנוּ לְהֵן - יֵשׁ לְהֵן חֻזְקָה; וְאִם טָעַנוּ שְׁהִיא
11

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלווקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הפא מחמת העובד כוכבים ואמר: בפני לקחה העובד כוכבים שפכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שפכר לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוני לקחתי שפכר לי לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפילו הגדיל³⁶ כיצד? אכלה בפניו פשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה כלום, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמעמינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה בא לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמעמינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה,

ח. מי שהחזיק³⁸ בנכסי קטן שנים רבות³⁹, וטען ואמר: משפונה הן בדי, ויש לי חובה עליהן פך וכך, הואיל ואלו רצה אומר: לקוחים הן בדי⁴⁰ - נאמן, שהרי אינה מחזקת שהיה לאביו של זה⁴¹; והרי זה גובה משבחה⁴² מה שטען, ותחזר ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים⁴³ - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן⁴⁴; ותחזר השדה וכל הפרות שאכל ליתומים, עד שיגדלו⁴⁵ וינעשה עמהן דיין⁴⁶.

(38) בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולוה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבילים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. (42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). (43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. (44) ומכיון שאין לו חזקה שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. (45) יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאתו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמר: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. (46) יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

ט. אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַי אֲבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שְׂכֻל לֹמֵר: לֹמֵר: לִקְחָהּ הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמַן לֹמֵר: חֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגֹבְהוּ שְׂלָא בְּשִׁבּוּעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שְׂכֻל לֹמֵר: שְׁלִי הֵן.

שְׁהָרִי לֹא טָעַן שְׁלֻקְחָהּ וְלֹא שְׁנִתְּנָהּ לוֹ וְלֹא שְׁיָרְשָׁהּ⁵⁶. וְאָף עַל פִּי שְׂלָא טָעַן⁵⁷, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שְׂכִיבִי זֶה הַמְּעַרְעֵר עֲדִים שְׁהִיא שְׁלֹו. הִבִּיא עֲדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשְּׁדָה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֲכָל. וְאֵין פּוֹתֵחִין⁵⁸ לָזֶה הַמְּחֻזֵּק תַּחֲלָה, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׂמָא שְׁטֵר הִיא לָךְ וְאָבִד, עַד שְׂיִטְעַן מַעֲצָמוֹ⁵⁹; וְאִם לֹא טָעַן - תַּחֲזֹר כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֲכָל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מִחֲמַת שְׂיֵשׁ שְׁטֵר בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטֵר בְּטָל⁶⁰ - בְּטָלָה הַחֲזָקָה⁶¹, וְתַחֲזֹר הַשְּׁדָה עִם כָּל הַפְּרוֹת לְבָעֲלִים.

(55) משנה וגמרא שם מא. (56) ראה לקמן הי"ד. (57) קנייתה ממך או נתונה לי. (58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שירדע שקנה או קיבל במתנה. (59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא יצא מבית-דין]. (60) מאיזו סיבה שהיא. (61) תוספתא בבא-בבא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הִבָּא⁶² מִחֲמַת יִרְשָׁה - צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָיָה שְׁדָר אָבִיו בְּשָׁדָה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אַחֲד⁶³, וְכֵין שְׂאֲכָלָהּ הוּא שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אָכֵל אִם לֹא הִבִּיא רֵאָיָה שְׁדָר בָּהּ אָבִיו כָּלֵל - תַּחֲזֹר הַשְּׁדָה וְכָל הַפְּרוֹת לְמַעֲרָעֵר שְׂיֵשׁ לוֹ עֲדִים שְׁהִיא שְׁלֹו; שְׁהָרִי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שְׂמָכֵר אוֹ נֶמֶן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קִרְקַע זוֹ לְאֲבוֹתָיו. הִבִּיא רֵאָיָה שְׁנִגְרָה בָּהּ אָבִיו⁶⁴ - אֵינָה פְּלוֹם⁶⁵, שְׂמָא פֶּא לְבָקֵר אוֹתָהּ וְלֹא קִנְיָה; אֵלָא צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָיָה שְׁדָר אָבִיו בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אַחֲד.

(62) משנה, שם מא. (63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראייה בעי (צריך)". (64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. (65) כרבא, שם.

יד. הָרִי שְׂאֲכָל⁶⁶ שְׁדָה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמְּעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לָּךְ וּלְשָׁדָה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁהִיתָהּ שְׁלֹךְ, אָכֵל פְּלוֹנִי מִכְרָהּ לִי וְהוּא לְקַחָהּ מִמֶּךָ⁶⁷, וְאָמַר לוֹ הַמְּעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שְׂמָכֵר לָךְ גִּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שְׁהִיא שְׁלֹו וְשְׂלָא לְקַחָהּ מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשְּׁדָה וְכָל הַפְּרוֹת⁶⁸ לְמַעֲרָעֵר⁶⁹, אָף עַל פִּי

(47) וטוען: משכון הם בידי. (48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד-משנה). (49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת "שמא", וכאן אין היתומים טוענים טענת "ברי".

י. בּוֹרַח⁵⁰ שְׁפָרַח מִחֲמַת סִפְנַת נַפְשׁוֹת⁵¹, כְּגוֹן שְׁהִיא הַמְּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מְחֻזֵּקִין בְּנִכְסֵיו. אֶפְלוּ אָכֵל הַמְּחֻזֵּק פְּמָה שָׁנִים וְטָעַן שְׁלָחָה - אֵין אָכֵלְתוּ רֵאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבָעֵל הַשְּׁדָה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ? מִפְּנֵי שְׁהוּא מִתְּעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אָכֵל הַבּוֹרַח מִחֲמַת מָמוֹן - הָרִי הוּא כָּל אָדָם⁵², וְאִם לֹא מַחָה - מְחֻזֵּקִין בְּנִכְסָיו.

(50) שם לח: אמר רבא: "הלכתי - אין מחזיקין בנכסי בורח". (51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו. (52) כשחיייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמש עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מְחֻזֵּקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ אִישׁ. בִּיצֵד? אָכְלָה מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַי הַבֶּעַל וְשְׁלֹשׁ שָׁנִים אַחֵר מִיתַת הַבֶּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרָתָהּ לִי אֶת וּבְעָלֶיהָ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שְׂכֻל לֹמֵר: מִמֶּךָ לְקַחְתִּיהָ אַחֵר מוֹת בְּעָלֶיהָ, שְׁהָרִי אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת הַבֶּעַל וְלֹא מַחָת בּוֹ. אָכֵל אִם אָכְלָה בְּחַי בְּעָלָהּ פְּמָה שָׁנִים, וְלֹא אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת בְּעָלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה⁵⁴.

(53) שם נ: (54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתו בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פ"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כָּל חֲזָקָה⁵⁵ שְׂאֵין עֲמָה טַעְנָה - אֵינָה חֲזָקָה. בִּיצֵד? הָרִי שְׂאֲכָל פְּרוֹת שְׁדָה זוֹ פְּמָה שָׁנִים, וּבָא הַמְּעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַאֲזִין לָךְ שְׁדָה זוֹ? שְׁלִי הוּא! הִשְׁכִּיבוּ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵין שְׂלָא אָמַר לִי אָדָם פְּלוֹם יִרְדְּתִי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה,

זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג, ואף רבי לא אמר אלא לברר. ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתמות עדי נתיימו בבית דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזויף - אין בית-דין נוקמים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסט (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עדי החזקה¹⁰ שהעיד אחד משניהם שאכלה¹³ חטים שגני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן חתומה; שאין העד מקדקק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית ויששית - אין עדותן מצטרפות¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזור הקרקע והפרות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאנינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשנו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [נה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

1 שאין לזה המערער עדים שהיא שלו¹⁰. וכן כל
2 פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר
3 לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח
4 ממך ואחר כך מקרה לי - מעמידין אותה בידו¹¹;
5 שהרי יש לו טענה¹² עם חזקתו, ואלו רצה טען
6 ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה¹³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאורי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פרק חמישה עשר

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

7 א. מי שערער על שדה זו¹, והביא עדים שהיא
8 ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממני,
9 והביא עדים שאכלה שני חזקה - אומרים לו
10 בתחלה: קים שטרך². אם נתקם - הרי טוב, וידון
11 בשטר³; ואם אי אפשר לו לקימו⁴ - סומכין על עדי
12 חזקה⁵, וישבע הסת⁶ שלקחה.

(2) בבא-בתרא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע:). "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי

19 אֲבוֹתָיו, וּמִוִּרְדִּין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ²⁴. חֲזַר הַשְּׁנִי²⁵ וְהִבִּיא
20 אָף הוּא עֲדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהָיָה נִמְצָאת גַּם
21 עֲדוֹת זֶה מִכְחָשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמִסְלָקִין מִמֶּנָּה
22 אָף הָרֵאשׁוֹן²⁶, וּמִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם²⁷, וְכָל
23 הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.

(23 שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25 גם זה שם. 26) ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. (27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

24 ו. זֶה אוֹמֵר²⁸ שֶׁל אֲבוֹתָיו²⁹, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתָיו,
25 זֶה הִבִּיא עֲדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הִבִּיא עֲדִים
26 שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה - תְּחִילָה לִּזְה שֶׁהִבִּיא עֲדִים שֶׁהָיָה
27 שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחְזִיר הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל; שֶׁהָיָה לֹא טַעַן
28 כְּלוּם³⁰, וְאֵין אֵכִילָתוֹ רְאִיָּה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּה
29 טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָה כְּלוּם³¹. חֲזַר³² זֶה הַמִּיחִין
30 וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הִתְּנָה, וְאִתָּה מִכְרָתָה לִּי, וְזֶה
31 שֶׁטַעֲנָתִי תְּחִלָּה שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתִי - כְּלוּמָר, שֶׁאֵין
32 סוּמָךְ עָלֶיהָ וְהָיָה שְׁלִי כְּשֶׁל אֲבוֹתִי, אוֹ שֶׁאָמַר:
33 שֶׁל אֲבוֹתִי שֶׁלֶקְחָהּ מֵאֲבוֹתֶיךָ³³ - הָרִי זֶה טַעֲנָה
34 נִכְוָנָה, שֶׁהָיָה נֶתַן אֲמִתְלָא³⁴ לְדַכְרֵיו הָרֵאשׁוֹנִים³⁵,
35 וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאֵם טַעַן בְּתַחֲלָה וְאָמַר: שֶׁל
36 אֲבוֹתִי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ - אֵין שוּמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זֶה
37 הָאֲחֶרֶת³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(28 שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פ"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אבוי ורבה (שם לג:). ואמרו, שאין מקבלים 'מיגר' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגר' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותרצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרין, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראייה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ג), וכאן אין לו ראייה כזו. ותרין שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאנינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראייה שאכלוה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצ"ע (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

1 ג. מִי שֶׁיֵּרֵד¹⁶ לְשָׂדֶה בְּחֲזָקָתָהּ שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאֵכָל
2 פְּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קְרוֹב מִמֶּנּוּ וְרֵאשִׁי
3 לְיִרְשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֲדִים בֵּין שֶׁהוּדָה לוֹ זֶה שֶׁיֵּרֵד
4 תְּחִלָּה - חַיֵּב לְהַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל¹⁷.

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאבוי ורבה, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואבוי ורבה חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באליםמות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

5 ד. שְׁנַיִם¹⁸ שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שְׁלִי,
6 וְזֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה, אוֹ שֶׁהִבִּיא
7 כָּל אֶחָד מֵהֶם עֲדִים שֶׁהָיָה שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ
8 שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֲדִים שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה,
9 וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהִעֲדִידוּ בֵּהֶן אֵלוֹ הֵן הַשְּׁנַיִם עֲצָמָן שֶׁהִעֲדִידוּ
10 בֵּהֶן אֵלּוּ¹⁹ - מִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַדֵּיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד
11 בָּהּ²⁰, וְיִהְיֶה הָאֲחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלִיו הָרֵאשִׁי. וְאֵם
12 בָּא שְׁלִישִׁי וְתִקַּף עָלֶיהָ²¹ וְיֵרֵד לְתוֹכָהּ - מִסְלָקִין
13 אוֹתוֹ מִמֶּנָּה²².

(18) שם לד: (19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". (21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאים מידו.

14 ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֲדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֵכָלָה
15 שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הָיָה תַּחַת יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֲחֵר עֲדִים
16 שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הָיָה תַּחַת יָדוֹ - נִמְצָאת
17 עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מִכְחָשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ
18 בְּיַד זֶה שֶׁהִעֲדִידוּ עָלָיו עַדִּי הַחֲזָקָה שֶׁהָיָה שֶׁל

ומוציאת מזה כל פרות שהודה בהן שאכלן, אף על
פי שאין עליו עדים שאכל; שהרי הוא אומר
שמתחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיה של
אבותיו של זה הטוען⁴². וכן כל פיוצא בזה.

(41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין
שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום
זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגר' שלא אכלתי.

ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה
שבתוכה טוען: ממך לקחתיה והרי שטר, והוציא
שטר מקום⁴⁴, טען המערער שהוא מזיף, והודה
בצל השטר ואמר: כן הוא⁴⁵, אבל היה לי שטר
בשר ואבד, ולקחתי זה שפירי פדי לאים עליו
שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה
אומר⁴⁶ בשטרו, שהרי מקום הוא - הרי זה נאמן⁴⁷,
ואין מוציאת את השדה מתחת ידו⁴⁸, וישבע הסת.

(43) שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "וזה
שטרא", ורבינו מפרש שטר מקומיים. (45) והזיוף עלה יפה,
וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד
(כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר.
(47) ב'מיגר'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה:
רבה אומר - נאמן ב'מיגר', ורב יוסף אומר - אינו נאמן.
וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגר' במקום
עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין
כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגר' אלא במקום ששתי הטענות
יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם
הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא,
מבארים שה'מיגר' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק
בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים
עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה,
בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום
שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה
ולוה ה"ו).]

י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה
שבתוכה טוען: ממך לקחתיה ואכלתי שני חזקה,
והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער
ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים,
ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו⁵¹ - מצריכין זה
שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה
עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו. אפלו
יום אחד, פדי שהיה אפטר שמיכר. ואם לא הביא
מסלקין אותו.

(49) שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש
שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא:
בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו
קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת
חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן
והרשב"א, ושאלו: מכין ההחזיק שלש שנים ולא מיחה,

לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה
שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי
אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי
עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36) משום
שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

ז. ראובן³⁷ שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער
עליו, ואמר ראובן: שדה זו מלוי קניתי ואכלתי
אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה
מקום פדי שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים,
חזר ראובן ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלש שנים
בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי
משקנתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראובן
טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸.
לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים,
שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון -
מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע
שנים³⁹ - תחזר לשמעון; שאין לך מחאה גדולה
מזה⁴⁰, שהרי מכרה קדם שהחזיק ראובן.

(37) שם ל: (38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם
של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו
מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים,
משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה,
היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו
ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם
יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה
הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער.
(39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של
ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה
הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו
ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פ"א
ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר
שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו
מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול
לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך
להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על
שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני
המערער, ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי ממך ואכלתי
בפניך שלש שנים ולא מחיתי? ותיירך, שאין כאן 'מיגר',
משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד
המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת
הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי
המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פ"ד
ה"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו
לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן).
[ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו
המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה
נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע].

ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של
אבותי ואין לו עדים - תחזר לזה שהביא עדים⁴¹.

זכותו²¹; שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבוא
ותערער. וכן²² אם העיד לוי בשטר שכתוב בו:
השדה פלוני של ראובן מצד מזרח או מערב,
הואיל ועשה השדה סימן לאחר והעיד בשטר -
אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרים
לו: היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו השדה הזאת
מצד פלוני ותחזר ותערער עליה.²⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו שדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פי-זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתנית הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראייה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין בו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין בו" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על-ידי עבודתם במסירות נפש

למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה"טור' חו"מ סי' קמ"ו.

1 יא. מי שהלך⁵² למדינת הים ואבדה דרך שדהו⁵³,
2 בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותה לארבעה
3 אנשים⁵⁴, בין שהיו הארבע שדות קנויות מאחד⁵⁵ -
4 הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר: שמא דרך שלך
5 על חברי הוא. לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה⁵⁶ או
6 יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד
7 שקנה אותן מארבעה⁵⁷ - אין לו עליו דרך; שהרי
8 אומר לו: עתה אם אחזיר לכל אחד שטרו - אין
9 אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד
10 מהן כל זכות שיש לו⁵⁸. אבל אם היה בעל ארבע
11 שדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה
12 מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: מכל מקום
13 דרכי עליך; וילך לו בקצרה באי זו שדה שירצה
14 בעל השדה. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך
15 ואומר: זו היא דרכי⁵⁹ - אין מסלקין אותו ממנה⁶⁰
16 אלא בראיה ברורה⁶¹.

(52) משנה וגמרא כתובות קט': (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותו. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

פרק נעשה עשרי

(1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

17 א. ראובן² שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי
18 השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטען שראובן
19 גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין
20 על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל

במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יח)

(2) משנה כתובות קט. (3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. (4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן" לאחר, היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בכוננתו ומביאים ראיה לפירוש רש"י מן הירושלמי. ובה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טען⁵ העד ואמר: תלם אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד הוא של ראובן - הרי זו טענה הנשמעת⁶, ויש לו לערער על כל השדה חוץ מאותו התלם⁸. ואין כל הדברים אמורים אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדין⁹ שקיים השטר¹⁰ - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: לא ידעתי מה היה כתוב בשטר. מפני שיש לדינין לקיים השטר אף על פי שלא קראוהו¹¹, אבל העדים אין חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו בלוי וידקדקו בו¹².

(5) שם עמוד ב. (6) המתקבלת על הדעת. (7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9) כאב"י שם. (10) שאישר את חתימת העדים. (11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. (12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. פא שמעון¹³ ונמלך בלוי ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה; אמר לו לוי: לך וקנה אותה, טובה היא - יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו¹⁴; שהרי לא עשה מעשה¹⁵, ויש לו לומר: רצוני היה שתצא מתחת יד ראובן, שהוא אלם, כדי שתתבענה בדין ואקח שדי.

(13) בבא בתרא ל: (14) רבא שם. (15) בגמרא שם

מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראיה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).]

ד. ראובן¹⁶ שערער על שמעון, ושמעון אמר: איני יודע מה אתה סח, אלא שדה זו בלוי לקחתיה¹⁷, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אמר לו ראובן: והלא עדים יש לי שבערב באת אלי ואמרתי לי: מכר לי שדה זו - אין זו ראיה; ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך¹⁸, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היה שלך או אינה. וכן כל פיוצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו - אין טוענין לו¹⁹.

(16) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18) בדמים מועטים. (19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. ראובן שערער²⁰ והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שפחותה טוען: אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה, וראובן אמר: בגזל אכלת. בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים²¹ - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל; שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים שמחזיקין אותו בפרות, שהרי מעצמו הודה²²; וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים - לפרות פחו של אוכל הוא בא²³, ואילו היה עמו אחר - היתה השדה עומדת בידו²⁴. לפיכך: ישבע ראובן הסת שלא מכר ותחזר לו השדה, וישבע שמעון הסת שאינו חייב לו כלום בפרות שאכל²⁵ ויפטור.

(20) שם ל: (21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה: "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מגמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. אֲסוּר לְאָדָם³⁴ לְטַעַן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לַעֲוֹת הָדִין
או כְּדֵי לַעֲכָבוּ. כִּי־עַד? הֲיָה נִוְשָׁה³⁵ בְּחִבְרוֹ מִנָּה -
לֹא יִטְעֲנֶנּוּ מֵאֲתָם כְּדֵי שְׂוֹדָה בְּמִנָּה וַיִּתְחַיֵּב
שְׁבוּעָה³⁶. הֲיָה נִוְשָׁה מִנָּה³⁷ וִיטְעֲנֶנּוּ מֵאֲתָם³⁸ - לֹא
יֹאמֶר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדָה לוֹ בְּמִנָּה בְּיָנִי
לְבִינִי כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה³⁹.

(34) שבועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע";
"נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג
תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו
טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם.
(37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר.
(39) ויגלגל עליו שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו
חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם
להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו
בברייתא שם.

י. הָיָה שְׁלֹשָׁה⁴⁰ נוֹשִׁין מִנָּה בְּאַחַד, וְכָפֹר בָּהֶן - לֹא
יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וְשְׁנַיִם מְעִידִים, וְכִשְׂוֹצִיאוֹ מִמֶּנּוּ
יִחְלֹקוּ⁴¹. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן הַזֶּהִיר הַכָּתוּב
וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק.

(40) שם. (41) את הכסף המגיע להם מן הדין.
סְלִיקוּ לָהֶן הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן בְּסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא

הַלְכוֹת נַחְלוֹת

מַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נַחְלוֹת.
וּבְאֹר מַצָּה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סֵדֶר נַחְלוֹת² כֵּן הוּא: מִי שְׁמֵת³ - יִירָשׁוּהוּ בָנָיו⁴,
וְהֵם קוֹדֵמִין לְכָל. וְהַזְכָּרִים קוֹדֵמִין לְנָקְבוֹת.

(2) משנה בבא־בִּתְרָא קטו. (3) בין איש בין אשה.
(4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו,
והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את
האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.)
מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן
נלמד בקל־וחומר מבת.

ב. בְּכָל מְקוֹם⁵ אֵין לְנָקְבָה עִם הַזְכָּר יִרְשָׁה⁶. אִם אֵין
לוֹ בָּנִים - יִירָשֶׁנּוּ אֲבִיּוֹ⁷. וְאֵין הָאֵם יִרְשֶׁת אֶת
בְּנִיהָ⁸. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁹.

(5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם
יבוארו לקמן. (6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום,
כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר.
(7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם
את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח,
יב): "שאר אביך הוא". (8) רבא (שם קט): מבאר:
אף־על־פי שכתוב (שם יג): "שאר אמן היא", אין האם
יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו

הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם
אין עד כלל אינו חייב להחזיר. (23) שאם נקבל עדותו
יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות
הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל
מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה,
שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה
הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל
אין משיביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו
כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי
יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הָיָה שְׁנֵי עֲדִים²⁶ מְעִידִים עַל שְׁמֻעוֹן שְׂאֲכָלָה
פָּחוֹת מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יִחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֲכָל. וְאִפְלוּ
הָיָה עַד אֶחָד - חֵיב לְהַחזִיר עַל פִּי; שֶׁהָרִי אֵינוֹ
מִכְחִישׁ הָעֵד²⁷, אֲלֹא אוֹמֵר: אֲמַת הָעֵד וְאֶכְלָתִי שְׁתִּי
שְׁנַיִם²⁸ וְשְׁלִי אֶכְלָתִי, נִמְצָא מִחֵיב שְׁבוּעָה²⁹ וְאֵינוֹ
יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם³⁰.

(26) שם. (27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר.
(28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו
טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק
שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום
ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה
הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה
שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה
הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחזיק שבועה
ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס
וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל
זה (שבועות לב): במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה
(בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא,
ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

ז. כָּל הַמִּחְיֵב לְהַחזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיָה יְדוּעִין
וְאֵין בֵּית דִּין יוֹכְלִין לְשַׁעַר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבָּתִּים
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהוּא יְדוּעַ, אֲלֹא הָיָה פְּרוֹת אֵילָן אוֹ
פְּרוֹת שָׂדֶה שְׂאֵינָן יְדוּעִין, הוּאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה
וְדֹאֵית - יִשְׁלַם מֵה שְׂוִדָּה בּוֹ שְׂאֲכָלָה. וּמִחְרִימִין³¹
עַל מִי שְׂאֲכָל יוֹתֵר וְלֹא יִשְׁלַם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה,
משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון
רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

ח. כָּל הַמִּחְזִיר³² כְּנִרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָה
לְאַחֲרִים כְּשֶׁהָיָה מִחְזִיק בָּהּ, וְהָיָה הַשּׂוֹכְרִין קְנִימִין -
מוֹצִיאִין מִיָּד הַשֶּׁכֶּר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל
הַקְּרָקַע³³, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מְקוֹם
שְׂאֵינִי שְׁלֹו.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן
המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים
בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית
לבעליו הראשונים יחייבו לשלם להם דמי שכירות פעם
שנייה.

למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. (15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו. (17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטו): יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא (שם קטו): והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביו, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביו, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. (22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפילו בת בת בת הבן עד סוף פמה דורות - היא קודמת, ותירש הכל, ואין לבת פלוס²⁴. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פיוצא בקה.

(23) משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מי שהיו²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן - נמצאו שלשת בני פניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שפך אחד ואחד מהן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש הדורות²⁸.

(26) משנה, שם קטו: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלתם באים מכח אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.

ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". (9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [נאמנם, בגמרא שם (קטו). דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וכל הקודם¹⁰ בנחלה - יוצאי ירכו¹¹ קודמין¹². לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה: אם הניח בן - יורש הכל; לא נמצא לו בן¹³ פעולם - מעינין בזרעו של בן: אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים בין נקבות, אפילו בת בת בנו עד סוף העולם - היא תירש את הפל¹⁴; לא נמצא לו זרע בן¹⁵ - חוזרין אצל הבת. היתה לו בת - תירש את הפל; לא נמצאת לו בת פעולם - מעינין על זרע הבת: אם נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יורש הפל; לא נמצא לה זרע בת - חוזרת הירשה לאביו¹⁶. לא היה אביו קיים - מעינין על זרע האב, שהן אחי המת: נמצא לו אח או זרע אח - יורש את הפל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הפל; ואם לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע - תחזור הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי האב קיים - מעינין על זרע של אבי האב, שהן אחי אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרען - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשות והולכת²⁰ עד ראובן²¹. נמצאת אומר²²: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי האב של מת. ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי אבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לה אדם מישראל שאין לו יורשין.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. (12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם

לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב]].
 (42) אפילו לבניה. (43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. (44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). (45) יתבאר לקמן ה"י.
 (46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמזיה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט).
 (47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

- ט. כָּבֵד בְּאֲרָנֵינוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, שְׁאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכַּנַּס בְּרִשְׁתּוֹ⁴⁹, וְשְׁאִין הַפֶּקֶחַ יוֹרֵשׁ
 אֶת הַחֲרֻשֶׁת שֶׁנִּשְׁאָת כְּשֶׁהִיא חֲרֻשָּׁת⁵⁰, אֶפְלוּ
 נִתְפַּקְּחָהּ⁵¹. וְשֵׁם בְּאֲרָנֵינוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ
 שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ וְהַחֲזָקָה⁵², בֵּין נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ
 בְּנִדּוּנָתָהּ⁵³ בֵּין נִכְסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וְיָמִי
 שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפֵּק גִּירוּשִׁין וְנִתְּנָה - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשָׁהּ⁵⁴.

(48) שם ה"א וה"ב. (49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. (50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. (51) אחר הנישואין. (52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). (53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהלי אישות ה"א וה"ב). (54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

- י. בַּעַל שֶׁנִּשְׂאָ קִטְנָה שְׁאִינָה צְרִיכָה מֵאוּיָן⁵⁵ - אִינֹו
 יוֹרֵשָׁהּ, שֶׁהָיָה אֵין פָּאן שׁוֹם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה
 שֶׁנִּשְׂאָ פִּקְחָת אוּ פִּקֵּחַ שֶׁנִּשְׂאָ שׁוֹטָה - אִינֹו יוֹרֵשָׁהּ,
 שֶׁהָיָה לֹא תִקְנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשְׁוֹאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבית שתי-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף-על-פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. (56) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

- יא. בַּעַל⁵⁷ שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחֵר כֶּף מֵת אָבִיהָ אוּ
 אָחִיהָ אוּ אָחִד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבְּעַל
 יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ⁵⁸; אֲלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ זִרְעָה, אִם הָיָה לָהּ
 זִרְעָה, אוּ תַחֲזֹר הַיִּרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׁאִין
 הַבְּעַל יוֹרֵשׁ נִכְסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחֵר מִפָּאן, אֲלֹא
 לְנִכְסִים שֶׁכָּבֵד בָּאוּ לְיִרְשָׁה קִדָּם שְׁתִּמּוּת.

"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שלישי = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

- ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם²⁹ אֵינָה קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יִרְשָׁה
 אֲלֹא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב³⁰. לְפִיכָן: הָאֲחִים מִן הָאֵם -
 אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה
 אֶת זֶה. וְאַחֵד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בְּלֶבֶד אוּ³¹ אָחִיו
 מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ³².

(29) שם קט: (30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. וכן נלמד מקל-והומר מבית. (31) בין... ובין. (32) חולקים בשוה.

- ז. כָּל הַקְּרוֹבִין³³ בְּעִבְרָה³⁴ יוֹרְשִׁין פְּשָׁרִים. בִּיצֵד?
 כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִמֶּזֶד אוּ אָח מִמֶּזֶד - הָיָה אֵלֹו
 כְּשֶׁאָר בָּנִים וְכֶשֶׁאָר אָחִים לְנִחְלָה³⁵. אֲבָל³⁶ בְּנוֹ מִן
 הַשְּׁפָחָה³⁷ אוּ מִן הַנְּכָרִית - אִינֹו בֵּן לְדָבָר מִן
 הַדְּבָרִים, וְאִינֹו יוֹרֵשׁ כָּלָל³⁸.

(33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. (34) נולדו מבעילה אסורה. (35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "לירשו". (36) במשנה, שם. (37) שפחה כנענית. (38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחריי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנו), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בן.

- ח. הָאִשָּׁה³⁹ אֵינָה יוֹרֵשֶׁת בַּעֲלָהּ כָּלָל⁴⁰, וְהַבְּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴¹, וְהוּא קוֹדֵם
 לְכָל⁴² בִּירְשָׁתָהּ. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא אִסּוּרָה עָלָיו⁴³,
 כְּגוֹן אֲלֻמָּנָה לְכָהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכָהֵן
 הַדִּיּוּט⁴⁴, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא קִטְנָה⁴⁵, וְאֵף עַל פִּי
 שֶׁהַבְּעַל חֲרֻשָּׁה⁴⁶ - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁷.

(39) משנה, שם קח. (40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). (41) כרבי אליעזר (בכורות נב.), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובספ' משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדורה (ב"ב קיא:). מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים

23 מִהָאֲרֵבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוֹת. הַנִּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים
24 - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מִן
25 הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׁירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה
26 הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

(2) ברייתא בבא-בתרא קכב: (3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. (4) היינו, שתי עשירות.

27 ב. בכור⁵ שְׁנוֹלֵד אַחֵר מִיתָת אָבִיו⁶ - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
28 שְׁנַיִם; שְׁנֶאֱמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', פִּי
29 אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר⁷. וְאִם יֵצֵאת פְּדֻחָתוֹ⁸
30 בְּחַיֵּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר
31 הָעוֹלָם אֲלָא לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי
32 שְׁנַיִם⁹.

(5) שם קמב: (6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו לדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכיר, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). (8) המצח. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו: ופסק כרבי יוחנן.

33 ג. בכור¹⁰ שְׁנֶקְרַע¹¹ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
34 שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט¹² שְׁנֶקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מִמַּעַט¹³
35 בַּחֲלָק בְּכוֹרָה; שְׁנֶאֱמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שִׁיְהִיָּה
36 בֶּן מִשְׁעַת לְדָה.

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

37 ד. פִּיצֵד אֵינוֹ מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ
38 בֶּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמֵטוּם¹⁴ שְׁנֶקְרַע
39 וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רִבְעֵי הַמָּמוֹן בַּחֲלָק
40 הַבְּכוֹרָה¹⁵, וְכֹאֵלֹו אֵין עֲמֹו אֲלָא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים
41 בְּלִבָּד, וְחֻצִּי וְרִבְעֵי הַנִּשְׁאָר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי
42 הַפְּשׁוּטִין עִם הַנֶּקְרַע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשֻׁוֹה¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

43 ה. קָטָן¹⁸ בֶּן יוֹם אֶחָד - מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה, אֲכָל
44 לֹא הָעֶבֶר¹⁹. וְכֵן שְׁנוֹלֵד²⁰ אַחֵר מִיתָת אָבִיו - אֵינוֹ
45 מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה.

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי

(57) בבא-בתרא קכה: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

1 יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקָבֵר,
2 בְּשֶׁאֵר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב⁶⁰. פִּיצֵד? בַּעַל
3 שְׁמָת וְאַחֵר כֶּף מִתָּה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל
4 וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירִשְׁתָּהּ, כֶּף יוֹרְשִׁי
5 הַבַּעַל יִקְדָּמוּ לְשֶׁאֵר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלָא יוֹרְשִׁי
6 הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם
7 מִתָּה אַחֵר בַּעֲלָהּ.

(59) שם קיד: (60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

8 יג. וְכֵן⁶¹ אֵין הֶבֶן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקָבֵר כְּדִי לְהַנְחִיל
9 לְאַחֵיו מֵאָבִיו. פִּיצֵד? מִי שְׁמָת וְאַחֵר כֶּף מִתָּה אִמּוֹ
10 - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הֶבֶן קֵדָם הָיָה קוֹדֵם,
11 אָף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדֵמִין לַיּוֹרְשִׁיָּה שֶׁל אִשָּׁה זוֹ,
12 וְנִמְצָאוּ אֲחִיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחֵר
13 מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלָא זֶרַע בְּנָה הוּא שִׁירִשְׁנָה, אִם
14 הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזֹר יִרְשָׁתָהּ
15 לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲכָל⁶³ אִם מִתָּה הָאִם תַּחֲלָה
16 וְאַחֵר כֶּף מֵת הֶבֶן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמֹו וְלֹא כָּלוּ
17 לוֹ חֲדָשִׁיו⁶⁴, הוֹאִיל וְחָדָה אַחֵר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת
18 - הָרִי זֶה נוֹחַל אֶת אִמּוֹ וּמִנְחִיל הַנִּחֲלָה לַיּוֹרְשִׁין
19 מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

(61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה. (62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל". (64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). (65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פָּרָק שְׁנִי

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

20 א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו, שְׁנֶאֱמַר: לָתֵת
21 לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּיצֵד²² הַנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן
22 בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד

שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. (20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנוול לאחר מיתת אביו.

- 1 ו. בן שְׁנֵסֶתֶפֶק²¹ לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פְּשׁוּט, כָּגוֹן
- 2 שְׁנַתְעָרַב עִם אַחֵר - אֵינוּ נוֹטֵל פִּי שְׁנִים. וְכִיצַד
- 3 עוֹשִׂין²²? אִם הֶפְרוּ²³ וּלְכַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין
- 4 הִרְשָׁאָה²⁴ זֶה לָזֶה²⁵ וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם
- 5 אַחֵיהֶם; וְאִם לֹא הֶפְרוּ, כָּגוֹן שְׂגִילָדוֹ בְּמַחְבּוּאָה²⁶
- 6 אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הִרְשָׁאָה²⁷, וְאֵין כָּאֵן חֵלֶק
- 7 בְּכוֹרָה²⁸.

(21) ברייתא, שם קכו. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי. (23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. (26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירושו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

- 8 ז. מִי שְׁהָיוּ²⁹ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, בְּכוֹר וּפְּשׁוּט, וּמָתוּ
- 9 שְׁנֵיהֶם בְּחַיֵּיו וְהִנִּיחוּ בָּנִים, הַבְּכוֹר הֵנִיחַ בֵּת³⁰
- 10 וְהַפְּשׁוּט הֵנִיחַ בֶּן - הָרִי בֶּן הַפְּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי
- 11 הַזֶּקֶן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶק אֲבִיו³¹, וּבֵת הַבְּכוֹר יוֹרֵשֶׁת
- 12 שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אֲבִיהֶ. וְכֵן הִדִּין³² בְּבָנֵי
- 13 הָאֲחִין³³ וּבְנֵי אַחֵי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי
- 14 אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכוֹר - נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שְׁלֹו זֶה
- 15 הַיּוֹרֵשׁ מִחֲמַתּוֹ.

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. (31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן... וחלקו עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). (32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחרי-כן מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

- 16 ח. אֵין הַבְּכוֹר³⁴ נוֹטֵל פִּי שְׁנִים בְּנִכְסֵי הָאָם. כִּיצַד?
- 17 בְּכוֹר וּפְּשׁוּט שְׂגִירָשׁוֹ אֶמֶן - חוֹלְקִין בְּשִׁנְיָה³⁵, בֵּין
- 18 שְׁהָיָה בְּכוֹר לְנִחְלָה³⁶ בֵּין שְׁהָיָה פֶּטֶר רַחֵם³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל

יצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

- 19 ט. בְּכוֹר לְנִחְלָה³⁸ הוּא הַנּוֹלֵד לָאָב רִאשׁוֹן, שְׁנָאֲמַר:
- 20 פִּי הוּא רִאשִׁית אָנוּ. וְאֵין מְשַׁגְּיחִין עַל הָאָם. אֶפְלוּ
- 21 יִלְדָה כְּמָה בָּנִים, הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו - יוֹרֵשׁ
- 22 פִּי שְׁנִים.

(38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

- 23 י. הֵבֵא³⁹ אַחֵר נָפְלִים⁴⁰, אֵף עַל פִּי שְׂעִיזָא רִאשׁ הַנֶּפֶל
- 24 כְּשֶׁהוּא חַי - הֵבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנִחְלָה⁴¹. וְכֵן בֶּן
- 25 תְּשַׁעָּה⁴² שְׂעִיזָא רִאשׁוֹ מֵת - הֵבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר
- 26 לְנִחְלָה. שְׂזֶה שְׁנָאֲמַר: רִאשִׁית אָנוּ, הוּא שְׁלֹא נוֹלֵד
- 27 לוֹ קִדְּם לָזֶה וְלֹד שְׂעִיזָא חַי לְאֹוִיר הַעוֹלָם. לְפִיכָךְ,
- 28 בֶּן תְּשַׁעָּה⁴³ שֶׁהוֹצִיא רֵב רִאשׁוֹ חַי - הֵבֵא אַחֲרָיו אֵינוֹ
- 29 בְּכוֹר⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים... ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

- 30 יא. יוֹצֵא דִפְּן⁴⁵ וְהֵבֵא אַחֲרָיו - שְׁנִיָּהּ אֵינֶן בְּכוֹרִים.
- 31 הָרִאשׁוֹן - לְפִי שְׁלֹא נוֹלְדָה⁴⁶, וְנָאֲמַר: וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים;
- 32 וְהַשְּׁנִי - שֶׁהָרִי קָדְמוֹ אַחֵר.

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

- 33 יב. הָיוּ לוֹ בָּנִים⁴⁷ כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד פּוֹכְכִים וְנִתְגַּיֵּר -
- 34 אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנִחְלָה⁴⁸. אֶבֶל יִשְׁרָאֵל שְׁהָיָה לוֹ בֶּן מִן
- 35 הַשְּׁפָחָה וּמִן הַעוֹבְדֵת פּוֹכְכִים, וְאֵינוֹ קָרוִי בְּנוֹ⁴⁹ -
- 36 הֵבֵא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׁרָאֵלִית בְּכוֹר לְנִחְלָה⁵⁰ וְנוֹטֵל
- 37 פִּי שְׁנִים.

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אוננו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד-משנה). וב'בית יוסף' חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב, שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממני שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

- 38 יג. הָיָה הַבְּכוֹר⁵¹ מְמָזֵר - נוֹטֵל פִּי שְׁנִים; שְׁנָאֲמַר:
- 39 פִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יַפִּיר - זֶה שְׁשִׁנוּאָה
- 40 בְּשִׁנוּאָה⁵². וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ
- 41 בֶּן חִלּוּצָה⁵³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ח סיון - ספר משפטים - הלכות נחלות קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר".
ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-
מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב
פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא
כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה
לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב
פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחיבי לאוין
(באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת)
מפני שכתבה תורה: "כי תהינה לאיש שתי נשים, האחת
אהובה והאחת שנאוה", ולשון "תהינה" משמע שיש בה
הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן
אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחיבי לאוין
אלא מחיבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת.
[ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא
יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר
באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב
משפחתי מלא].

67) ב"ב קכ: (68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה
הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה:
שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

יז. שמועז⁷⁰ מן האב שאמר: זה בני בכור - אינו
נוטל פי שנים בעדות זו; שאמר בכור לאמו הוא,
ולזה נתפון האב⁷¹. עד שיאמר⁷²: בני בכורי.

70) שם. (71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא
בכור לאמו. (72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא
בראווי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם
חלוקה.

א. אין הבכור² נוטל פי שנים בנכסים הראויין לבוא
לאחר מיתת אביו³, אלא בנכסים המחזקין לאביו
שפאו לרשותו; שאמר: בכל אשר ימצא לי⁴.
פיצד? אחד ממורישי אביו⁵ שמת לאחר מיתת אביו
- הבכור והפשוט יורשין פאחד. וכן אם היתה
לאביו מלוה⁶ או היתה לו ספינה בים - יורשין
פאחד⁷.

(2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו.
(4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא
יורש שלהם. (6) בבא בתרא קה: "אמר רב פפא הילכתא
... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". (7) הראב"ד מציין
מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז); שם המדובר באדם
שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי
שווי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז)
תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהערך עשיר,
ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן,
ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או
ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום".
ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת
בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה
פי שניים.

ב. הניח⁸ להם פרה משפרת או מחפרת⁹, או שהיתה
רועה באפר¹⁰, וילדה¹¹ - הבכור נוטל בה¹² ובלדה
פי שנים¹³.

(8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל
הפרה מקבל סכום קבוע, ומוכרת - נוטל אחוז מסויים
מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת
אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו.
המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים
בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד). נחלקו רבי ורבנן

יד. שלשה נאמנין⁵⁴ על הבכור⁵⁵: חיה⁵⁶, ואמו,
ואביו. חיה - מיד⁵⁷; שאם אמרה: זה יצא ראשון⁵⁸
- נאמנת. אמו - כל שבעת ימי הלידה נאמנת לומר:
זהו הבכור⁵⁹. אביו - לעולם⁶⁰. אפילו אמר האב על
מי שלא החזק בנו פלל: הוא בני ובכורי הוא -
נאמן⁶¹. וכן אם אמר על המחזק לנו שהוא בכור:
אינו בכור - נאמן⁶².

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת.
(57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום
שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק
עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב
בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירו
לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני
בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן",
ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא
(בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קכז: [ב'טור'
חומ"ס' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה.
דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול,
שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון
שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו
אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא
עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

טו. האב⁶³ שגשתתק⁶⁴ - בודקין אותו⁶⁵ פדרן
שבודקין לגטין⁶⁶. אם רמז או פתב שזה בנו בכור
- הרי זה נוטל פי שנים.

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם
שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים
שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן,
או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. העידו⁶⁷ שנים שהן שמועז אביו של זה אומר
דברים כן וכן⁶⁸, שהרי אותן הדברים⁶⁹ ידע מפללן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 שְׂרָטוֹן²⁵ - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מִחֲמַת
10 הוֹצָאָה הַשְּׂבִיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיכולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

11 ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלּוּה²⁷, אֶף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא בְּשָׂטָן²⁸, אֶף עַל גֵּב שֶׁגָּבוּ קֶרֶקַע בְּחוּב
13 אֲבִיהֶם²⁹. הֵיתָה לָאֵב מִלּוּה³⁰ בִּיד הַבְּכוֹר - הָרִי זֶה
14 סִפֵּק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוּאִיל וְיִשְׁנָה³¹ תַּחַת
15 יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֵּל, הוּאִיל וּמִחֲמַת אָבִיו יִירָשָׁנָה וְעֲדִין
16 לֹא בָּאָה לִידוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָּךְ יִטֵּל מִמֶּנָּה חֲצִי חֶלֶק
17 בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגביותו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב). נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:); שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז). "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שמשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקן מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת

בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רצח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שבריייתא זו רבי אמר, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדיון דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

1 ג. שֶׁחֵט¹⁴ אַחַד מִמִּפְרִי אֲבִיו¹⁵ בְּהֶמָּה, וְאַחַר כֵּן מֵת
2 אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֶמָּה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

3 ד. אֵין הַבְּכוֹר¹⁷ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשִׁבְחָה שֶׁשִּׁבְּחוּ
4 נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֲלֵא מַעְלָה אוֹתוֹ הַשִּׁבְחָה
5 בְּדָמִים¹⁸ וְנוֹתֵן הֵיתֵר¹⁹ לְפָשׁוּט²⁰. וְהוּא שִׁישְׁתָּנוּ
6 הַנְּכָסִים, כְּגוֹן²¹ בְּרִמְלָה²² שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׂבָלִים, וְכַפְנִיּוֹת²³
7 שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שִׁבְּחוּ מִחֲמַת עַצְמָן וְלֹא
8 נִשְׁתָּנוּ, כְּגוֹן אֵילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֻעְלְתָה

בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רע"ח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם שם ככו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלוה שעיימו פלגי". פירוש, במלוה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלוה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

1 ו. בכור³³ שֶׁמָכַר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלֻקָּה³⁴ - מִמָּכְרוֹ
2 קָנָם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְבִכּוֹר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלֻקָּה.
3 לְפִיכָךְ, אִם חֶלֶק עִם אָחִיו קָדֵם בְּמִקְצַת נִכְסִים, בֵּין
4 בְּקִרְוָע בֵּין בְּמִשְׁלֹטְלִין, וְנוֹטֵל חֶלֶק כְּפֶשׁוּט³⁵ - וְתֵר
5 בְּכָל הַנִּכְסִים³⁶, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֶׁאֵרָן אֶלָּא כְּפֶשׁוּט³⁷.
6 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֵא מַחָה; אֲבָל אִם מַחָה³⁸
7 בְּאָחִיו וְאָמַר בְּפָנָי שְׁנִים: עֲנָבִים אֵלֹי שְׁאֲנִי חוֹלֵק
8 עִם אָחִי בְשִׁוָּה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמִּחְלָתִי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה -
9 הָרִי זֶה מַחָה, וְלֹא וְתֵר בְּשֶׁאֵר נִכְסִים. וְאֶפְלוּ מַחָה
10 בְּעֲנָבִים³⁹ כְּשֶׁהָן מַחְבְּרִים, וּבְצִירוֹם וְחֲלָקוֹם בְּשִׁוָּה -
11 לֹא וְתֵר בְּשֶׁאֵר נִכְסִים⁴⁰. אֲבָל אִם דְּרָכּוֹם, וְחֶלֶק
12 עֲמָהֶן בְּשִׁוָּה בֵּינָן, וְלֹא מַחָה בֵּהֶן מִשְׁנַעֲשֶׂה יֵין - וְתֵר
13 בְּשֶׁאֵר הַנִּכְסִים⁴¹. הֲאֵל לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְמִי שֶׁמִּחָה
14 בְּעֲנָבִים וְחֶלֶק עֲמָהֶם בְּשִׁוָּה בְּזִיתִים, שֶׁהָרִי וְתֵר בְּכָל.
15 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא ואמר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי ואמר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הרי"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה

אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה. (35) ולא עירער, כמו שיבאר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבנכבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבא; בענבים ובצירות זיתים ומסקם, אבל דרכים לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

16 ז. מִי שֵׁיבֵם⁴² אֶשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו
17 הַמְּחֻזְקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחֵר מִכָּאן - הָרִי
18 הוּא בְּהֵן כָּל הָאֲחִים⁴³. שֶׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴
19 הַפְּתוּב⁴⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תִּלְדַּךְ יָקוּם עַל
20 שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵשֶׁם
21 שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרְאוּי כְּבִמְחֻזָּק, כִּף אֵינוֹ נוֹטֵל
22 בְּשִׁבְחָה⁴⁷ שֶׁשִּׁבְּחוּ נִכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מִשְׁעַת
23 מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלָקָתוֹ עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו⁴⁹.
24 וְאֶפְלוּ הַשִּׁבְּחִיחַ נִכְסִים אַחֲרֵי שֵׁיבֵם⁵⁰ וְקָדֵם שִׁיחְלָקוּ
25 - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָה כְּאֶחָד מִן הָאֲחִין⁵¹. אֵף עַל פִּי
26 שְׁנוּטֵל מִן הַנִּכְסִים אֵלֹי שְׁנֵי חֲלָקִים, חֲלָקוֹ וְחֶלֶק
27 אָחִיו שֵׁיבֵם אֶשְׁתּוֹ, הוֹאִיל וּמָת הָאָב בְּחַיֵּי בָּלָן.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק רביעי

(1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאל קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לענין ירושה, ודין שיוורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

- א. האומר: ² זה בני, או זה אחי³, או זה אחי אבי⁴, או שאר היורשין אותו, אף על פי שהודה באנשים שאינן מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן, ויירשנו⁵. בין שאמר קשהוא בריא בין שאמר קשהוא שכיב מרע⁶. אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו - בודקין אותו בדרך שבדקין לגטין⁷.

(2) משנה בבא-בתרא קלד. (3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. (4) כשאין לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק ב]. (6) שוכב חולה ונוטה למות. (7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

- ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו, ואמר: אינו אחי ואינו בן דודי - אינו נאמן. אבל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו בני⁸, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפלו היו לבן בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין יחוס⁹, ואין מחזקין אותו ממזר על פיו¹⁰, נאמן הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

(8) כרבי יהודה, שם קצו: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי

האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כן. ונראה שדייק זאת מסיומה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחי כולם". (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביו ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביו בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

- ח. כבר בארנו בהלכות שכיבים⁵², שהבכור נוטל שני חלקים שלו פאחד במצור⁵³ אחר⁵⁴. אבל היבם⁵⁵ שחלק עם אחיו בנכסי אביו - נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל⁵⁶; ואם עלה גורלו בשני מקומות - נוטל בשני מקומות.

(52) פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורשישם, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

- ט. שומרת יבם⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג⁵⁹ וחצי נכסי צאן פרזל⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין בתבתה⁶¹ עם חצי נכסי צאן פרזל. ויורשי הפעל תיבין בקבורתה, הואיל והן יירשו בתבתה, כמו שבארנו במקומות⁶².

(57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויירשנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בבאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

24 וְאִין צָרִיף לֹאמַר אִם הָיָה מִן הַמִּפְקִירִין עֲצָמָן לָכֵף
25 - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאֲבִיו²⁵
26 מִזְכָּרִין אוֹתוֹ²⁶. וְאִם אֵין לְאֲבִיו בֶּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אִשָּׁת
27 אֲבִיו מִתִּיבָמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאָה לִי שֶׁהוּא
28 הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּפָלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין
29 כְּשָׂרִים לְשָׂאֵר הָעָם, אֲלֵא לְעֵנִן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו
30 בְּלִבָּד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִפְלוּ לִיּוֹרְשׁוֹ לֹא נִחְלַק
31 בִּישְׂרָאֵל²⁷. וְאִין רָאוּי לְסַמֵּךְ עַל דָּבָר זֶה²⁸.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחזרה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמה הבן או הבת כשרים, ושמה הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם ווראים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירושו: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושא בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. (23) כדרך שכן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

32 ז. פל הַיּוֹרְשִׁין²⁹ יוֹרְשִׁין בְּחֻזְקָה. פִּיצֵד? עֲדִים
33 שְׁהַעֲדִי: שֶׁזֶה מְחֻזָּק לָנוּ שֶׁהוּא בֶּן שָׁל פְּלוֹנִי אוֹ

קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשון בפט"ו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

1 ג. הַאֲמָר¹¹: זֶה בְּנִי, וְחִזְרָא וְאָמַר: עֶבְדִּי הוּא - אֵינוֹ
2 נֶאֱמָן¹². אָמַר: עֶבְדִּי, וְחִזְרָא וְאָמַר: בְּנִי, אָף עַל פִּי
3 שֶׁהוּא מְשֻׁמָּשׁוּ עֶבֶד - נֶאֱמָן; שֶׁזֶה שֶׁאָמַר עֶבְדִּי -
4 כְּלוּמַר, שֶׁהוּא לִי עֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ: עֶבֶד בֶּן
5 מֵאָה זוֹז, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן
6 בְּיַחֲדָא אֲלֵא לְעֶבְדִּים - הָרִי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

7 ד. הָיָה¹⁴ עוֹבֵר עַל פִּית הַמֶּכֶס¹⁵, וְאָמַר: בְּנִי הוּא זֶה,
8 וְחִזְרָא אַחֵר כֶּף וְאָמַר: עֶבְדִּי - נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי
9 אֲלֵא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמּוֹכֵס: עֶבְדִּי
10 הוּא, וְחִזְרָא וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

11 ה. הָעֶבְדִּים¹⁷ וְהַשִּׁפְחוֹת - אֵין קוֹרִין לָהֶן: אֲבָא
12 פְּלוֹנִי¹⁸ וְאָמַר פְּלוֹנִי; שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תְּקָלָה,
13 וְנִמְצָא זֶה הֵבֶן¹⁹ נִפְגָּם²⁰. לְפִיכָּה, אִם הָיוּ הָעֶבְדִּים
14 וְהַשִּׁפְחוֹת חֲשׂוֹבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקְּהָל
15 מִפִּירִין אוֹתָן וְאֵת בְּנֵי וְעֶבְדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עֶבְדִּי
16 הַנִּשְׂאִי - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּר לְקִרְוֹת לָהֶן אֲבָא וְאָמַר²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוס, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. (21) בהמשך הברייתא שם: "וישל רבן גמליאל היו קוריים וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

17 ו. מִי שֶׁהָיָה²² לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן וְהָיָה
18 נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים²³, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי הוּא
19 וּמִשְׁחָרְרָת הִיא אִמּוֹ, אִם תְּלָמִיד חָכֵם הוּא אוֹ אָדָם
20 כְּשֶׁר שֶׁהוּא בְּדוּק בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת - הָרִי זֶה יִירָשְׁנוּ²⁴.
21 וְאָף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שְׂיָבִיא
22 רֵאֵיָהּ שְׁנִשְׁתַּחֲרָה אִמּוֹ וְאַחֵר כֶּף יִלְדָּה, שֶׁהָרִי
23 הַחֻזְקָה שֶׁפָּחָה כְּפָנֶיהָ. וְאִם מְשָׂאֵר הַדִּיּוֹטוֹת הוּא,

(29) קידושין פ'. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעדים שזה בנו או אחיו. ונראה שפסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוגי הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבכא-בתרא לג.).

3 ח. יַעֲקֹב³² שָׁמַת וְהִנִּיחַ רֵאשׁוֹן וּשְׁמֻעוֹן, וְלֹא הִזְקַח
 4 לוֹ בֶן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תָּפַס רֵאשׁוֹן לְוִי מִן הַשּׁוּק וַאֲמַר:
 5 גַּם זֶה אֶחָיו הוּא, וּשְׁמֻעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ³³ - הֲרִי
 6 שְׁמֻעוֹן נוֹטֵל חֲצֵי הַמָּמוֹן³⁴, וְרֵאשׁוֹן שְׁלִישׁ³⁵, שְׁהָרִי
 7 הַזֶּה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אֲחִין, וְלִוִי נוֹטֵל שְׁתֹּת³⁶. מֵת
 8 לִוִּי³⁷ - יַחֲזֹר הַשְּׁתוֹת לְרֵאשׁוֹן³⁸. נָפְלוּ לְלִוִי נִכְסִים
 9 אֲחֵרִים - יַחֲלֶקוּ אוֹתָן רֵאשׁוֹן וּשְׁמֻעוֹן, שְׁהָרִי רֵאשׁוֹן
 10 מוֹדֶה לְשְׁמֻעוֹן שְׁלֹוֹי זֶה אֲחִיהֶן³⁹. הַשְּׁבִיחַ⁴⁰ הַשְּׁתוֹת
 11 מֵאֲלִיו⁴¹, וְאַחֵר כֶּף מֵת לִוִּי: אִם שָׁבַח מְגִיעַ לַתַּפְּחִים
 12 הוּא, כְּגוֹן עֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהַבְצָר - הֲרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה
 13 כְּנִכְסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וַיַּחֲלֶקוּ בֵּהֶן⁴²; וְאִם
 14 עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְהַבְצָר - הֲרִי הֵן שֶׁל רֵאשׁוֹן לְבִדּוֹ⁴³.
 15 אָמַר שְׁמֻעוֹן: אֵין לִוִּי זֶה אֲחִי, וְנֹטֵל לִוִּי בַחֲלֶק
 16 רֵאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרָנוּ, וְאַחֵר כֶּף מֵת לִוִּי - לֹא יִירָשׁ
 17 שְׁמֻעוֹן מִמֶּנּוּ כָּלוּם⁴⁴, אֶלָּא רֵאשׁוֹן לְבִדּוֹ יִירָשׁ
 18 הַשְּׁתוֹת עִם שְׁאָר נִכְסִים אֲחֵרִים שֶׁהִנִּיחַ לִוִּי. וְהוּא
 19 הָדִין בְּכָל הַיּוֹרָשִׁין שִׁיּוּדוֹ מְקַצֵּן בְּיּוֹרָשִׁין אֲחֵרִים
 20 שְׁלֹא יוֹדוּ מְקַצֵּן.

32) משנה, שם קלד. 33) אינו מכחיש בהחלט. 34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראייה שאתה אחי - ותיטול. 35) כפי המגיע לו לפי טענתו. 36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. 37) בלי בנים. 38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. 39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. 40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. 41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. 42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכחפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". 43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום.

29 ב. כָּכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבְּנוֹת עִם
30 הַבָּנִים בְּמִזְנוּתֵיהֶן וּבִפְרֻסָתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ,
31 שֶׁהַמִּזְנוּת¹¹ מִתְנָאִי בְּתַבָּה¹². בְּזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מֵרְבִּין
32 - אֵין לַפְּנוֹת אֶלָּא מִזְנוּתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירָשׁוּ הַכֶּלֶל,
33 וְיִתְפָּרְסוּ הַבְּנוֹת¹³ בְּעֶשְׂרֵי נְכָסִים¹⁴ כְּדִי שֶׁיִּנְשְׂאוּ בֹו
34 לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מִוְעָטִין¹⁵ - אֵין לַבָּנִים

24) שם לו: (25) באיסור. (26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב"טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29) גמרא שם. (30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. ספק והיבם³¹ שבאו לחלק בנכסי האב³² - הרי היבם יורש ודאי, וזה הספק: אם הוא בן המת - יש לו חצי המקומן ולזה היבם חצי, ואם הוא בן היבם - אין לו כלום, לפיכך היבם יורש וידחה הספק³³. הניח היבם שני בנים ודאין³⁴, ואחר כך מת היבם³⁵, הרי הספק אומר: אני בן המת³⁶, ויש לי מחצה³⁷ ולשניכם מחצה; והשנים אומרים: אתה אחינו, וכן היבם אתה, ואין לך אלא שליש בנכסי הדין; החצי שמורה להם בו - נוטלין, והשלש שמודין הן לו - נוטל, והשתות הנשאר - חולקים אותו בשווה³⁸, הוא נוטל חציו ושניהם חציו. מת הספק³⁹, הרי היבם אומר: שמא בני הוא ואני אירשנו, ואבי היבם אומר: שמא בן בני המת הוא ואני אירשנו⁴⁰ - חולקין בשווה⁴¹. (מת היבם⁴², הספק אומר: בנו אני ואירשנו, ואבי היבם אומר: שמא בן בני האחר אתה, וזה אחי אביך הוא ואני אירשנו - חולקין בשווה).

(31) שם לח. (32) אביו של היבם. (33) ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34) שם. (35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36) אחי אביכם. (37) בנכסי הזקן. (38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39) והיבם ואביו קיימים. (40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו

כלום, אלא הפל למזון הבנות. לפיכך, מי שממת¹⁶ והניח בנים ובנות וטמטום או אנדרוגינוס: בזמן שהנכסים מרבין - הבנים יורשין, ודוחין הטמטום אצל הבנות, ונזון כמותן¹⁷; ובזמן שהנכסים מועטים - הבנות דוחות את הטמטום אצל הבנים, ואומרות לו: זכר אתה, ואין לך עמנו מזונות.

(10) פ"ט מן ה"ז עד סוף הפרק. (11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13) יענק להן מנכסי הירושה. (14) אחד מעשרה. (15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16) משנה בבא-בטרא קמ': (17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אבין, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל"טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מי שלא שהתה¹⁸ אחר בעלה שלשה חדשים¹⁹ ונשא²⁰, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון²¹ או בן שבועה לאחרון²² - אין זה הבן יורש את אחד משניהם, מפני שהוא ספק. ואם מת הבן²³ - שניהן יורשין אותו, וחולקין בשווה, מפני ששניהם ספק, שמא זה אביו או זה אביו.

(18) משנה, יבמות ק': (19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבועה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. (23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

ד. יבמה²⁴ שלא שהתה שלשה חדשים ונתבמה²⁵ בתוך שלשה חדשים, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, זה הספק אומר: שמא בן המת אני ואירש את נכסי אבי בלן, ואין אתה ראוי ליבם אותה, שאין אמי בת יבום; והיבם אומר: שמא בני אתה, ואמך ראוי ליבם, ואין לך בנכסי אחי כלום; הואיל וגם זה היבם ספק שמא יבם הוא או אינו יבם - חולקין בשווה²⁶. וכן דין זה הספק עם בני היבם בנכסי המת²⁷ שנתבמה אשתו: חולקין בשווה²⁸, הספק נוטל מחצה ובני היבם מחצה. מת היבם אחר שחלק עם זה הספק²⁹, ובאו בני היבם הראויים לירש אביהם, אף על פי שיש לזה הספק לומר: אם אחיכם אני, תנו לי חלק בירשה זו; ואם איני אחיכם, החזירו לי החצי שלקח אביכם - אין לזה הספק בנכסי אביהן עמיהן כלום³⁰, ואין מוציא מידן.

לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [נאפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביו שם, שאין חולק עליו. וצ"ע ג].

- 13 ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת
- 14 תחלה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי
- 15 הבן; ואם בן בתו מת תחלה - אין הבן יורש את
- 16 אמו בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של
- 17 יורשי האב. לפיכך יחלקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי
- 18 בן הבת. וכן אם [נשפה] האב⁵⁷ ומת בן בתו
- 19 במדינה⁵⁸, או שנשפה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה
- 20 - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א ה"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האב, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוצי מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים, תתבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביו, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בבא-בבא דברי אביו לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביו, ופירש "בחזקת יורשי האב" שברשות האב היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האב, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימינו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביו, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסור נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף-משנה כאן)

בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

- 1 ו. מי שנפל⁴³ הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם
- 2 האשה מתה תחלה⁴⁴, ונמצאו יורשי הבעל יורשי
- 3 פל נכסיה, או הבעל מת תחלה, ונמצאו יורשי
- 4 האשה⁴⁵ יורשי פל נכסיה - פיצד דינם? מעמידין
- 5 נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה; והפדה, עקר⁴⁶
- 6 והתוספת⁴⁷ - בחזקת יורשי הבעל⁴⁸; וחולקין בנכסי
- 7 צאן ברזל⁴⁹, יורשי האשה נוטלין חצין ויורשי
- 8 הבעל חצין. אבל אם נפל⁵⁰ הבית עליו ועל אמו⁵¹
- 9 - מעמידין נכסי האב בחזקת יורשי האב⁵², שהם
- 10 יורשי ודאין⁵³; אבל יורשי הבן - ספק הם, שאם
- 11 מת הבן תחלה - אין לאחיו מאביו בנכסי אמן
- 12 פלוג, כמו שבארנו.

(43) משנה בבא-בבא-בבא קנח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתם דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרופה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האב, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשי, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מכלל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האב שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביו, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתוואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות יורשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ט סיון - ספר משפטים - הלכות נחלות קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 פֶּשֶׁהוּא שְׂכִיב מֵרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירָשְׁנִי מִפֶּלֶל אָחִי,¹²
26 אוּ בְתִי פְלוֹנִית תִּירָשְׁנִי מִפֶּלֶל בְּנוֹתֵי¹³ - דְּבָרֶיךָ
27 קִימִין¹⁴, בֵּין שְׁאֵמֵר עַל פֶּה בֵּין שְׂכֵתְךָ בְּכֵתְךָ. אָכֵל
28 אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְנִי יִירָשְׁנִי לְבִדּוֹ¹⁵: אִם אָמַר עַל
29 פֶּה - דְּבָרֶיךָ קִימִין; אָכֵל אִם כֵּתֵב כָּל נִכְסֵי לְבָנוֹ -
30 לֹא עֲשֶׂהוּ אֶלָּא אֶפְסוּרָפּוֹס¹⁶, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנּוּ¹⁷.

מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמחו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהארין [בוה]. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

1 ח. נָפֵל עָלָיו⁶⁰ הַבֵּית וְעַל אָבִיו אוּ שְׁאָר מוֹרִישָׁיו⁶¹,
2 וְעָלָיו⁶² כְּתִבְתָּ אִשָּׁה וּבְעָלִי חוֹב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין:
3 מֵת הָבֵן תַּחֲלָה, וְלֹא הֵנִיחַ פְּלוֹם, וְאָבֵד הַחוֹב⁶³,
4 וּבְעָלִי חוֹבוֹת אוֹמְרִים: הָאָב מֵת תַּחֲלָה, וְזָכָה הָבֵן
5 בִּירִשְׁתּוֹ, וַיֵּשׁ לָנוּ לְגִבּוֹת מִחֻלְקוֹ - הָרִי הַנִּכְסִים
6 בְּחֻקֵּת הַיִּירָשִׁין⁶⁴, וְעַל הָאִשָּׁה וּבְעָלִי חוֹבוֹת לְהֵבִיא
7 רְאֵיהָ⁶⁵, אוּ יִלְכוּ לָהֶם בְּלֹא פְּלוֹם.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

8 ט. דִּין אֱלוֹ⁶⁶ שְׁמֵתוֹ תַּחַת הַמַּפְלָת, אוּ שְׁטַבְעוֹ בֵּינָם,
9 אוּ שְׁנִפְלוֹ לְאֵשׁ, אוּ שְׁמֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד וְזָה בְּמִדְּיָנָה
10 זוּ וְהָאֲחֵר בְּמִדְּיָנָה אַחֲרֵת - דִּין אֶחָד הוּא; שְׁבֻכָּל
11 אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שְׁמֵת תַּחֲלָה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וכיאר מיותר.

יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

12 א. אֵין אָדָם² יִכּוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שְׁאִינוֹ רָאוּי לִירָשׁוֹ,
13 וְלֹא לְעַקְרֵי הִירָשָׁה מִן הַיִּירָשׁ, אִף עַל פִּי שְׁזָה מָמוֹן
14 הוּא⁴. לְפִי שְׁנֵאֵמֵר בְּפִרְשַׁת נִחְלוֹת: וְהִתֵּיָה לְבָנִי
15 יִשְׂרָאֵל לְחֻקֵּת מִשְׁפָּט - לוֹמַר: שְׂחָקָה זוּ לֹא
16 נִשְׁתַּנְּתָה⁵ וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שְׂעִיָּה וְהוּא
17 בְּרִיא בֵּין שְׁהִיָּה שְׂכִיב מֵרַע⁶, בֵּין עַל פֶּה בֵּין בְּכֵתֵב
18 - אֵינוֹ מוֹעִיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בידניו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

19 ב. לְפִיכָף⁷, הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטַּל
20 פִּי שְׁנֵים, אִישׁ פְּלוֹנִי⁸ בְנִי לֹא יִירָשׁ עִם אָחִיו - לֹא
21 אָמַר פְּלוֹם⁹. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשְׁנִי בְּמָקוֹם שְׁשִׁי לוֹ
22 בְּתִי¹⁰, בְּתִי תִירָשְׁנִי בְּמָקוֹם שְׁשִׁי לוֹ בֵּן - לֹא אָמַר
23 פְּלוֹם. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא פְּזָה¹¹. אָכֵל הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין
24 רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוּ אֲחִים אוּ בְנוֹת, וְאָמַר

31 ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְנִי יִירָשׁ חֲצִי נִכְסִי, וְשְׁאָר בְּנֵי הַחֲצִי
32 - דְּבָרֶיךָ קִימִין¹⁸. אָכֵל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירָשׁ
33 כְּפִשּׁוּט, אוּ שְׁאֵמֵר: לֹא יִירָשׁ פִּי שְׁנֵים עִם אָחִיו -
34 לֹא אָמַר פְּלוֹם; שְׁנֵאֵמֵר: לֹא יוֹכֵל לְכַבֵּר אֶת בֵּן
35 הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֵן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכוֹר¹⁹, פִּי אֶת הַבְּכוֹר
36 בֵּן הַשְּׁנוּאָה יַפִּיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסיי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסיי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד).]

37 ד. וְאִם הָיָה בְּרִיא²⁰ - אֵינוֹ יִכּוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרֵעַ,
38 לֹא לְכַבֵּר וְלֹא לְאֶחָד מִשְׁאָר הַיִּירָשִׁין.

פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שְׁנֵתָתִים
 לָהֶן בְּמִתְנָה וַיִּירְשׁוּם³². וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה
 בְּתַחֲלָה - יֹאמֶר: תִּתֵּן שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית³³
 לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וַיִּירְשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה
 בְּסוֹף - יֹאמֶר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית
 וּפְלוֹנִית שְׁנֵתָתִים לָהֶן בְּמִתְנָה.

(31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו.
 (32) לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי
 שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. יִרְשֶׁת הַבַּעַל³⁴, אָף עַל פִּי שְׁהִיא מִדְּבָרֶיהָם³⁵,
 עָשׂוּ חֲזוּק לְדְבָרֶיהָם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאִין הַתְּנָא³⁶
 מוֹעִיל בָּהּ³⁷, אָלָא אִם כֵּן הַתְּנָה עִמָּה כְּשֶׁהִיא
 אֲרוּסָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³⁸.

(34) כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא
 יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב
 והלכה ו. למעלה פק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים יוֹרְשׁ³⁹ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אָכֵל
 שְׁאָר יִרְשׁוּתֵיהֶן - מִנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם.

(39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של
 חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג):
 "וחישוב עם קונוהו" - ולא עם יורשי קונוהו, פירוש, אם מת
 אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום
 ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של
 אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט)
 "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא
 קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני
 כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא
 מן הכלל.

י. וְהַגֵּר⁴⁰ אִינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אָלָא
 מִדְּבָרֶיהָם⁴¹. תִּקְנוֹ לוֹ שְׁיִירֵשׁ כְּשֶׁהָיָה, שְׁמָא יַחֲזֹר
 לְמִדְרָתוֹ⁴². וַיִּרְאֶה לִּי, שְׁתֵּנָא מוֹעִיל בִּירְשָׁה זו⁴³,
 הוֹאִיל וְאִין הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מְחִיב לַעֲמֹד בְּתַקְנָת
 חֻקִּים⁴⁴. וְאִין הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר,
 וְלֹא גֵר יוֹרֵשׁ אֶת גֵּר⁴⁵, לֹא מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי
 סוֹפְרִים⁴⁶.

(40) שם. (41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר
 כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. (42) כדי
 שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור
 המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא
 גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא
 יירש? ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש].
 (43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש.
 (44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה
 הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף
 על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר
 מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד
 היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו
 חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיי"ן שם)].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²¹? כְּשֶׁאֲמַר בְּלִשׁוֹן יִרְשָׁה;
 אָכֵל אִם נָתַן מִתְנָה - דְּבָרֵי קִימִין. לְפִיכָךְ, הַמְחַלֵּק
 נְכָסוֹ²² עַל פִּיו לְבָנוֹ²³ כְּשֶׁהוּא שָׂכִיב מְרַע²⁴, רָבָה
 לְאַחַד וּמַעֲט לְאַחַד, וְהַשְׁוָה לָהֶן הַכָּכֹר - דְּבָרֵי
 קִימִין²⁵. וְאִם אֲמַר מְשֹׁם יִרְשָׁה - לֹא אֲמַר כָּלוּם²⁶.

(21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול
 להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא.
 (22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה
 קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי".
 (25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים
 בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק
 סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א.
 (26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו.
 הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי
 יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי
 לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא
 אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם
 רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש
 השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום,
 מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת
 הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה
 של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י
 מיגאש.

ו. כְּתִב²⁷ בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּאַמְצַע בֵּין בְּסוֹף מְשֹׁם
 מִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה
 וּבְסוֹף - דְּבָרֵי קִימִין. כִּיצַד? תִּתֵּן שְׂדֵה פְּלוֹנִית
 לְפְלוֹנִי בְּנִי וַיִּירְשָׁה, או שְׁאֲמַר: יִירְשָׁה וְתִתֵּן לוֹ
 וַיִּירְשָׁה, או יִירְשָׁה וְתִתֵּן לוֹ, הוֹאִיל וַיֵּשׁ שֶׁם לְשׁוֹן
 מִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה
 וּבְסוֹף - דְּבָרֵי קִימִין. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלֹשׁ שְׂדוֹת²⁸
 לְשִׁלְשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית,
 וְתִתֵּן לְפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וַיִּירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה
 פְּלוֹנִית - קָנוּ, אָף עַל פִּי שְׁהָ שְׁאֲמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן
 יִרְשָׁה אִינוֹ זֶה שְׁאֲמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן מִתְנָה²⁹. וְהוּא שְׁלֹא
 יִשְׁהָה בֵּין אֲמִירָה לְאֲמִירָה כְּדִי דְבוֹר³⁰; אָכֵל אִם
 שְׁהָ - צָרִיךְ שְׁהָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה מְעַרְבַּ בְּשִׁלְשָׁתָן.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט.
 (28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין
 בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש
 בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו
 נגד רבי יוחנן בדין זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד
 לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא
 כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. כִּיצַד³¹? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה בְּאַמְצַע - יֹאמֶר:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ט סיון - ספר משפטים - הלכות נחלות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשא לאחר, תטלי מה שכתוב ליכני", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינו (יבמות קכב). "והחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

- 21 ב. האשה שפאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא ותטל כתבתה⁵ - אין היורשין נכנסין לנחלה על פיה. אמרה: מת בעלי, ונתתבמה - הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה⁷; שנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי קם.

(5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קי. (7) שנינו שם (מ:): הכנס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובבביתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

- 26 ג. מי שטבע במים שאין להם סוף⁸, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו⁹, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחלה¹⁰ - הרי היורשין נוחלין על פיהם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנזקק במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור פרת¹³; אבל לענין ממונו, אם העידו העדים בדברים שהזקקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוחלין על פיהן. וכנה מעשים בכל יום בכל פתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

(8) בביתא, שם קכא. "נפל למים... וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב, וקכא). שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם,

שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיורתו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיורתו גם כן לא יירש את אביו הגר.

- 1 יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והניח היורשין, אף על פי שאין היורשין נוהגין פשוטה - אין רוח חכמים נוחה הימנו⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו מבן שאינו נוהג פשוטה לאחריו חכם ונוהג פשוטה.

(47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק חכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

- 7 יב. ישראל⁵¹ שהמיר⁵² - יורש את קרוביו הישראליים כשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש, כדי שלא לחזק את ידיהם⁵⁴ - הרשות בידן. ואם יש לו בנים בישראל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב⁵⁵.

(51) שם. (52) החליף דתו, השתמד. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

- 13 יג. צו חכמים⁵⁶, שלא ישנה אדם⁵⁷ בין הבנים בחייו אפלו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, פאחי יוסף עם יוסף⁵⁸.

(56) שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פרק שביעי

(1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראייה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושין.

- 16 א. אין היורשין² נוחלין עד שיביאו ראיה ברורה שמת מורישן. אבל אם שמעו בו שמת, או שבאו עובדי פוככים משיחין לפי תמן, אף על פי שמשיאין את אשתו על פיהם ונוטל כתבתה³ - אין היורשין נוחלין על פיהם⁴.

(2) משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חנים, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפטרופוסות בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפטרופוס].

נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'דק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאיין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ו. נִשְׁפָּה²⁵ הַשְּׁבוּי וּבְרַח הַמִּסְפָּן, וְהָנִיחַ קָמָה²⁶ לְקָצֹר²⁷ וְעֹנְבִים לְבָצֹר, תִּמְרִים לְגֹדֵר וְזִיתִים לְמֶסֶק - בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנִכְסֵיוֹ וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְטְרוֹפּוֹס²⁸, וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמִנְיָחִין דְּמִיָּהֶן עִם שְׁאֵר הַמִּטְלָטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כֶּף מוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְנִכְסָיו; שְׁאֵם יֵרֵד תְּחִלָּה, שְׁמָא יִתְּלֵשׁ אֵלֵיו הַפְּרוֹת שֶׁהֵן כְּתֻלוֹשִׁין וְיֵאכֵל אוֹתָן²⁹. וְהוּא הַדִּין בְּחֻצְרוֹת וּפְנִדְקוֹת³⁰ וְחֲנִיּוֹת, הַעֲשׂוֹיֹת לְשֹׁכֵר וְאֵינֶן צָרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בְּאַרְסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ; שֶׁהָרִי גוֹבֶה הַשֶּׁכֶר וְאוֹכֵל. אֲלֵא פִּיצֵד עוֹשִׁין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גִּבְּאִי, וְיִהְיֶה הַשֶּׁכֶר מִנְּחַ בְּבֵית דִּין עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת, אוֹ עַד שְׁיָבִיא וְיִטֵּל שֶׁכֶר³².

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון. (31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה. ראה ה"ז).

ז. וְאֵין מוֹרִידִין³² הַקְּרוֹב לְעוֹלָם אֲלֵא לְשִׁדּוֹת וּלְגִנּוֹת וּבְרָמִים וּכְיֹצֵא בָּהֶן, שְׁיִהְיֶה בָּהֶן בְּאַרְסִים³³, כְּדִי שְׁלֹא יִפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוֹרִים וְנִשְׁמִים.

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא

ד. שְׁבוּי¹⁵ שֶׁנִּשְׁפָּה, וְשִׁמְעוּ שְׁמָת, וְיֵרְדוּ יוֹרְשֵׁיו לְנַחֲלָה¹⁶ וְחִלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מִחֻמַּת סִפְּנָה¹⁷. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת¹⁸ שֶׁשִּׁמְעוּ בּוֹ שְׁמָת, וְיֵרְדוּ יוֹרְשֵׁיו לְנִכְסָיו וְחִלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן¹⁹, עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת מוֹרִישִׁין.

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבע או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שְׁבוּי²⁰ שֶׁנִּשְׁפָּה וּבּוֹרֵחַ מִחֻמַּת סִפְּנָה נַפְשׁוֹת - חִבְּיִין בֵּית דִּין לְהַתְּעֵסֵק בְּנִכְסֵיהֶן²¹. פִּיצֵד עוֹשִׁין? כָּל הַמִּטְלָטְלִין יִהְיוּ מִפְּקָדִין בְּיַד נְאֻמָּן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקְּרָקְעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִירְשָׁה כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַקְּרָקְעוֹת²² וְלַהֲתַעֲסֵק בָּהֶן עַד שְׁיִוָּדַע שְׁמָתוֹ אוֹ עַד שְׁיָבִיא. וְלִכְשִׁיבֹא הַשְּׁבוּי וְהַבּוֹרֵחַ - שְׁמִין אֵלֵיו הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מֶה שֶׁעָשׂוּ וּמֶה שֶׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלִמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְטְרוֹפּוֹס²³ לְעוֹלָם, בֵּין בְּמִטְלָטְלִים בֵּין בְּקָרָקְעוֹת, עַד שְׁיָבִיא הַבְּעָלִים אוֹ עַד שְׁיִוָּדַע בּוֹדָאִי שְׁמָתוֹ? לְפִי שְׁאֵין בֵּית דִּין חִבְּיִין לְהַעֲמִיד אֶפְטְרוֹפּוֹס לְגְדוֹלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דַעַת²⁴.

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשי זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר,

לנכסי היוצא לדעת ששמעו בו שמת - לא יורידו
קטן³, שמא נפסיד הנכסים. ואין מורידין קרוב
לנכסי קטן, שמא יטען ויאמר: זה חלקי המגיע לי
בירשתי. ואפלו קרוב מחמת קרוב אין מורידין.
פיצד? היו שני אחים, אחד גדול ואחד קטן, ונשפה
הקטן⁴ או ברח - אין מורידין הגדול לתוך שדהו,
מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושמא יחזיק זה
האח, ולאחר שנים יאמר: זה חלקי שהגיע לי
בירשתי⁵, ומחמת ירשה באתי. ואפלו בן אחיו של
זה הקטן הנשפה - אין מורידין אותו לנכסי⁶, שמא
יאמר: שמחמת אבי ירשתי חלק זה.

(2 בבא-מציעא לט. (3 מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4 רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטען" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). (5 והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6 בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתיים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, אפלו קרוב מחמת אחי האם שאינן ראויין לירש. הרחקה יתרה היא זו. ואפלו יש ביניהן⁸ שטר חלקה⁹ בין בנים¹⁰ בין בשרות - לא ירד. ואפלו אמר: כתבו עלי שטר אריסות¹¹ - לא ירד; שמא יאבדו השטרות ויארכו הימים ויטען ויאמר שזה חלק ירשה בא לו (מחמתו או) מחמת מורישיו. מעשה¹² באשה אחת, שהיו לה שלש בנות, ונשפית הזקנה היא ובת אחת, ומתה בת שניה והניחה בן קטן¹³; ואמרו חכמים: אין מורידין זו הבת הנשארה לנכסים - שמא מתה הזקנה¹⁴, ונמצאו שליש נכסים¹⁵ אלו לקטן, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן; וכן אין מורידין לזה הקטן בנכסים - שמא יצדיק הזקנה בחיים, ואין מורידין קטן לנכסי שבוי. אלא פיצד עושין? מתוך שצריך להעמיד אפטרופוס לחצי של קטן¹⁶, מעמידין אפטרופוס על כל נכסי הזקנה¹⁷. אחר

נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מי שניצא³⁴ לדעת והניח נכסיו, ואין ידוע להיכן הלך ולא מה ארע לו - אין מורידין קרוב לנכסיו; ואם ירד - אין³⁵ מסלקין אותו. ואין בית דין צריכין להטפל בו ולהעמיד לו אפטרופוס, לא לקרקע ולא למטלטלין, שהרי לדעתו יצא והניח נכסיו³⁶. וכיצד יהיה דין נכסי זה? מטלטלין - יעמדו ביד זה שהן תחת ידו עד שיבוא זה ויתבע, או עד שימות ויתבעו היורשין.

(34 שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35 ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36 ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

ט. והקרקעות: מי שהניחו שכן³⁷ - אין לוקחין ממנו שכן³⁸. ושה או כרם שהיה בהן אריס - ישארו כמו שהניחו עד שיבוא. ושה או כרם שהניחם בורים³⁹ - ישארו בורים⁴⁰; שהרי הוא בריצונו אבד ממונו, ואבדה לדעת אין אנו מצוין להחזירה.

(37 צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38 אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39 בלתי מועבדים. (40 ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

י. שמעו בו⁴¹ שמת - הרי בית דין מוציאין כל המטלטלין ומניחין אותן אצל נאמן על פיהן⁴², ומורידין הקרוב לשדות ולפרמים שהיה בהן פאריס⁴³ עד שיבא ראיה ברורה שמת או עד שיבוא.

(41 בזה שיצא לדעתו. (42 דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה). (43 כמבואר למעלה בהלכה ה בדין שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הובאו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראיה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פרק שמיני

(1 מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כשמורידין קרוב לנכסי השבוי או בורח או

והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אב"י, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כדורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אב"י ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הר"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרין מעינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הר"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

פרק תשיעי

(1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

- 8 א. האחין² שֶׁעָדִין לֹא חָלְקוּ יִרְשֶׁת אָבִיהֶן, אֲלֵא כֹּלֵן
- 9 מִשְׁתַּמְשִׁין בְּיָחִיד בְּמָה שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן - הֲרִי הֵן פְּשָׁתֵּפִין
- 10 לְכָל דָּבָר. וְכֵן בְּשָׂאָר הַיּוֹרְשִׁין - הֲרִי הֵן שְׁתַּפִּין
- 11 בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכֵל שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן כֹּל אֶחָד מֵהֶן
- 12 בְּמִזְמֶן זֶה³ - הַשָּׂכָר לְאַמְצָע⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוסח התפילה, נאמר "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" והם שלושה עניינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה. והם שלושה עניינים בעבודת האדם לקונו. א. "ירושה" הם העניינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא (פ"ח) "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל". ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות. ג. "גורל" היא העבודה על-ידי הכוחות המקיפים - בחינת 'חידה' שבנפש. ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך שתהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקיפים.

1 זֶמֶן שֶׁמָּעוּ שְׁמֵתָה הַזִּקְנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: תִּרְדּוּ הַבֵּת
2 הַנִּשְׁאָרָה לְשָׁלִישׁ הַנִּכְסִים, שֶׁהוּא חֵלֶק יִרְשֶׁתָּה; וְיִרְדּוּ
3 הַקָּטָן לְשָׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶקוּ מִנִּכְסֵי הַזִּקְנָה¹⁸;
4 וְהַשְּׁבִיבָה שֶׁל בֵּת הַשְּׁבִיבָה¹⁹ - מִצְמִידִין לוֹ
5 אֲפֻטְרוֹפּוֹס²⁰ מִפְּנֵי חֵלֶק הַקָּטָן, שֶׁמָּא מֵתָה גַם הַבֵּת
6 הַשְּׁבִיבָה, וְיֵשׁ לָזֶה הַקָּטָן חֲצִי הַשְּׁלִישׁ שְׁלָה. וְכֵן כֹּל
7 פְּיוּצָא בָּזֶה.

(7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כזו שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב"טור" חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם ש"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הברל בין בתים לשרות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסתא). (14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבוייה יש לחשוש יותר למיתה, משום עניויי שביה. (15) בכל הנכסים, (16) שמא מתו שתי השביות, והקטן יורש חצי הנכסים,

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:

"האחין שעדיין לא חלקו ירושת אביהם... וכל שנשא ונתן כל אחד מהן במזון זה, השכר לאמצע".

העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל תתגלה ותומשך בעבודה בפועל - "המעשה הוא העיקר", על-דרך ניהול משא ומתן במזון שבא בירושה. ובזה יש שני אופנים, האחד לפני שמחלקים את הירושה, שאז כולם עדיין שותפים, ולכן השכר לאמצע. והשני, שכל אחד ואחד נושא ונותן לעצמו ומקבל את חלקו.

ובעבודה, הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד את עבודתו לעצמו ומקבל את שכרו, אבל ישנם עניינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ.

ולמעלה משני עניינים אלו, ישנו עניין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש, ואז עבודתו אינה בבחינת בן שיורש, אלא שהוא המוריש ממש. ועבודה זו שייכת בכל ג' הקווים:

בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומר דבר ה' ממש, מה שנאמר למשה מסיני.

בתפילה - ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", ש"יגיד" הוא לשון המשכה, שהפה הוא רק כלי שיומשך ויתגלה על-ידו דיבורו ית'.

ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

(ע"פ י"ן מלכות ספר משפטים סימן יט)

(2) משנה בבא בתרא קמד. (3) של הירושה. (4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן במזון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגל של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשיב מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

1 ב. היו היוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וקְטָנִים, וְהַשְּׁבִיחַ
2 הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע. אָמְרוּ:
3 רְאוּ מָה שֶׁהֵנִיחַ לָנוּ אָבָא, וְהֵרִי אָנּוּ עוֹשִׁין וְאוֹכְלִין
4 - הַשְּׁבִיחַ שֶׁל מִשְׁבִּיחַ. וְהוּא¹⁰ שֶׁהֵיחָה הַשְּׁבִיחַ מִחֲמַת
5 הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמִּשְׁבִּיחַ; אֲבָל שֶׁבָחוּ נְכָסִים מִחֲמַת
6 עֲצָמָן¹¹ - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע.

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים -

מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשוננו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי]. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

7 ג. וְכָךְ¹² אִם הֵיחָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הִיא הַיּוֹרֶשֶׁת בְּכָלֵל
8 אֲחִיוֹתֶיהָ¹³ אוּ בְּכָלֵל בָּנוֹת דּוּדֶיהָ¹⁴, וְהַשְּׁבִיחָה
9 הַנְּכָסִים - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע. וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מָה
10 שֶׁהֵנִיחַ לִי בְּעָלִי, וְהֵרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכְלָת, הַשְּׁבִיחַ
11 הַנְּכָסִים מִחֲמַת הוֹצָאָה - הֵרִי הַשְּׁבִיחַ שֶׁלָּהּ.

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

12 ד. מִי שֶׁיִּרְשׁ¹⁵ אֶת אָבִיו, וְהַשְּׁבִיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע
13 וּבְנָה, וְאַחֵר כֶּן נֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחִין בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת:
14 אִם קְטָנִים הֵן - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע¹⁶; וְאִם הֵיוּ גְּדוֹלִים,
15 הוֹאִיל וְלֹא נֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחִין - שָׁמִין לוֹ כְּפָאֲרִיס¹⁷.
16 וְכֵן אֵחַ שֶׁיִּרְדַּ לְנִכְסֵי קָטָן וְהַשְּׁבִיחַ - אֵין שָׁמִין לוֹ
17 כְּפָאֲרִיס, אֲלֵא הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע, שֶׁהֵרִי לֹא בְּרִשּׁוֹת יָרַד.

(15) בבא מציעא לט: ר"מ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבוי (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבוי, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

ז. אחד מן האחיין²⁷ שהיה נושא ונותן בתוך¹³ הבית²⁸, וקנה עבדים בשמו לבדו²⁹, הלוה לאחרים והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: מעות אלו שהלוייתי או שקניתי בהן עבדים אלו שלי לבדי הן, שנפלו לי מבית אבי אמי³⁰, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליו להביא ראיה³¹ שנפלה לו ירשה אחרת, או מצא מציאה, או זכה במתנה³². וכך³³ האשה³⁴ שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אונות, שהן שטרי ממפר עבדים ושטרי חובות, יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנפלו לי מבית אבותי - עליה להביא ראיה שנפלו לה לירשה³⁵. וכן אלמנה שהיתה נושאת ונותנת בנכסי יתומים, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה: מירשה נפלו לי, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליה להביא ראיה³⁶. ואם יש לה נדוניא³⁷, ואמרה: מנדוניתי לקחתי - נאמנת. אבל אם אין לה נדוניא ולא הביאה ראיה³⁸ - הרי הפל בחזקת היורשין.

(27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם:). (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראיה" ופירש רבה (שם:). כוונתו, שעליו להביא ראיה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראיה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראיה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאנייה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראיה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38) שם.

זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אחד מן האחיין¹⁸ שלקח מעות ועשה בהן סחורה, אם היה תלמיד חכם גדול שאינו מניח תורתו שעה אחת - הרי השכר שלו¹⁹; שאין זה מניח תורתו ומתעסק לצורך אחיו²⁰.

(18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעשוי אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

ו. אחד מן האחיין²¹ שמנהו המלך גבאי²² או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך²³, וכן כל פיוצא בזה מעבודת המלכים: אם מחמת אביהו מנהו, כגון שהיה אביהו ידוע בדבר זה, ואמר²⁴: נעמיד תחתיו בנו כדי לעשות חסד עם היתומים - הפרס שישל וכל השכר שישתפר מעבודה לכל האחיין. ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנות²⁵. ואם מחמת עצמו מנהו - הרי זה לעצמו²⁶.

(21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחיין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחיין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ' סיון - ספר משפטים - הלכות נחלות קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלווה יכול לטעון: אינך בעל הרבדים שלי, הבא ראיה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אחד מן האחיין שנטל מאתם וזו ללמד תורה או ללמד אמונות - יכולין האחיין לומר לו: אם אין אתה אצלנו, אין לך מזונות אלא לפי ברכת הבית⁵⁴; שאין הוצאת מזונות האחד לבדו פהוצאת מזונותיו בין רבים.

53 ברייתא וגמרא שם קמד: 54 לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מי שמת⁵⁵ והניח בנים גדולים וקטנים - אין הגדולים מתפרנסים⁵⁶ פורנסת הקטנים, ולא הקטנים נזונים מזונות הגדולים⁵⁷, אלא חולקים בשורה⁵⁸. נשא⁵⁹ גדולים לאחר מיתת אביהן - נשא הקטנים בן מכלל הנכסים, ואחר כך יחלקו. נשא הגדולים בחיי אביהן, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן: הרי אנו נושאים⁶⁰ פדרך שנושאתם אתם⁶¹ - אין שומעין להן, אלא מה שנתן⁶² להם אביהם - נתן.

55 משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 56 הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57 דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58 וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59 נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60 מנכסי הירושה המשותפים. 61 בחיי האב. 62 שהרי זה מתנה מחיים.

יג. השיא האב⁶³ את בנו ועשה לו משתה, והיתה ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות⁶⁴ לזה הבן בחיי האב⁶⁵, כשהיא חוזרת⁶⁶ לאחר מיתת האב - חוזרת לאמצע⁶⁷. אבל הוציא הבן במשתה משלו⁶⁸ - אינה חוזרת אלא מחלק הבן שנושתלה לו בלבד⁶⁹.

63 משנה וברייתא שם קמד: 64 "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולחן כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65 ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין.

ח. במה דברים אמורים? פאחים ובאלמנה שאין חלוקין בעסתן³⁹; אבל אם היו חלוקין בעסתן⁴⁰ - שמה מעסתו קמין⁴¹, ועל האחיין להביא ראיה⁴² שהן משל אמצע⁴³. וכן אם מת זה⁴⁴ הנותן והנושא בתוך הבית - על האחיין להביא ראיה, אף על פי שלא היו חלוקין בעסתן.

39 אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. 40 כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. 41 צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. 42 מימרא של רב חסדא שם. 43 מנכסים המשותפים. 44 שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחיין להביא ראיה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראיה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראיה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "קטנין מרבותי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוגי - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרין לא הוה ברירא להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוגי תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוק לקושיא זו].

ט. אחד מן האחיין ששטר חוב⁴⁵ יוצא מתחת ידו⁴⁷ - עליו להביא ראיה שאביו נתנו לו בכתובה⁴⁸ ומסירה⁴⁹, או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע; ואם לא הביא ראיה - הרי הוא לאמצע.

45 ברייתא שם קעג. 46 של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47 וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48 שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49 ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. במה דברים אמורים? פאחים, מפני שהחזקתן שומטין⁵¹ זה מזה; אבל אחר שטען שנתן לו או שקנהו מפעליו - גובה בו⁵², ואינו צריך להביא ראיה.

50 בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אב"י ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אב"י אומר - צריך להביא ראיה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51 מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52 בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל

אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא. (5) בבא-קמא ט. (6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. (7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בבא-בבא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מי שצוה⁸ בפשע מיתתו שיתנו לפלוני דקל או שדה מנכסיו, וחלקו האחין ולא נתנו לפלוני פלוג - הרי המחלקת בטלה. וביצד עושין? נותנין מה שצוה מורישי, ואחר כך חוזרין וחולקין פתחלה. (8) כתובות קט:

ג. האחין שחלקו⁹ - שמין להן מה שציליהן¹⁰; אבל מה שציל בגיהן ובנחיתיהן, שנקנו להן מתפיסת הבית¹¹ - אין שמין. וכן מה שציל נשוחיהן, שפכר זכו בהן לעצמן¹². במה דברים אמורים? בבגדי חל; אבל בבגדי שבת ומועד - שמין מה שציליהן¹³.

(9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית-דין לצורך השומא. (12) בתוקף המחילה. (13) רי"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מי שהניח¹⁴ יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן קטנים¹⁵, ורצו לחלק בנכסי אביהן פדי שישלו הגדולים חלקן - מעמידין בית דין אפטרופוס לקטנים, ובזר להן החלק היפה. ואם הגדילו - אינן יכולין למחות¹⁶, שהרי על פי בית דין חלקו להם¹⁷. ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שתות¹⁸ - יכולין למחות¹⁹, וחולקין חלקה אחרת אחר שהגדילו.

(14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשוננו זה, מדייק המגיד-משנה שאפטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות

(66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. (67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. (68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. (69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. האב ששלח⁷⁰ שושבינות בשם אחד מבניו, כשתחזר השושבינות⁷¹ לאותו הבן - הרי היא שלו⁷². אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם, כשתחזר - תחזר לאמצע⁷³. ואין זה שגשגלה לו חיב להחזירה⁷⁴ עד שישמחו עמו הבנים כל; שהרי כל שושביניו, שבשם כלן נשתלחה. לפיכך, אם שמח במקצתן⁷⁵ - מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבד, והרי הוא לאמצע.

(70) שם. (71) אחר מיתת האב. (72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. (73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. (74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאן]. (75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גדול האחין⁷⁶ שהיה לובש ומתפסה מלבושין נאים, אם יש לאחים הנאה ממנו פדי שיהיו דבריו נשמעין - הרי זה לובש מתפיסת הבית⁷⁷.

(76) מימרא של רבא, שם קלט. (77) מכספי הירושה המשותפים.

פרק עשירי

(1) מבאר דין אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפטרופוס ליתומים קטנים.

א. שני אחים² שחלקו, ובא להן אח ממדינת הים³, וכן שלשה אחין שחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן⁴, אפלו נטל זה קרקע וזה כספים⁵ - בטלה מחלקת⁶, וחוזרין וחולקין השאר בשווה⁷.

(2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בבא-בבא קו: (3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. (4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ' סיון - ספר משפטים - הלכות נחלות קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אדם מחונן במידות הנמנות למטה. (25) אביי, כתובות
קט: (26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

אחד משה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום
היתומים שפיתחו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה
פ"ג מהל' מכירה ה").

ז. בית דין²⁷ שהעמידו אפטרופוס, ושמעו עליו¹⁸
שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יתר מדבר¹⁹
שהיה אמור בו - יש להן לחוש לו שמא מנכסי²⁰
יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו²⁸ ומעמידין אחר.
אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו,
שמא מציאה מצא. אבל אם באו עדים שהוא²²
מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו. וכבר הסכימו²⁴
הגאונים²⁹ שמשביעין אותו³⁰, הואיל ומפסיד. והוא
הדין לאפטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה²⁶
שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות²⁷
זולל וסובא והולך בדרכי החשד, או שפרץ בנדרים²⁸
ובאבק גזל - בית דין חייבים לסלק אותו³¹
ולהשביעו, ולמנות להן אפטרופוס פשר. וכל³⁰
הדברים האלו כפי מה שיראה לדין, שכל בית דין³¹
ובית דין הוא אביהן של יתומים.³²

(27) גיטין נב: (28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן,
שאפטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים
למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל
מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא
ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים
ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים
אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה
אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת
שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית דין מסלקים אפטרופוס
שהם עצמם מינהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה
ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה
יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים,
וכשומר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו
בית דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות,
ובית דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם
ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות
ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו
אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-
משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29) ר"ף שם. (30) שלא
לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה
הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משביעים אפטרופוס
שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). (31) אנו
אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה
ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי
הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפטרופוס כזה.

ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יתר מדי³³
ומפסיד, והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין³⁴
ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפטרופוס³². אלא³⁵
אם בן צנה אביו או מורישו, שלא יתנו לו אלא אם³⁶
בן יהיה פשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן³⁷

ה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים - צריך¹
למנות אפטרופוס²⁰ שיהיה מתעסק בחלק הקטן²¹
עד שיגדיל. ואם לא מנה - חייבין בית דין להעמיד³
להן אפטרופוס עד שיגדילו; שבית דין הוא אביהן⁴
של יתומים.⁵

(20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות
אפטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב.
(21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו,
שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבחו
לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם
הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו
הקטנים, ונראה לבית דין שהגדולים ישיבחו את הנכסים -
מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח,
כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו
למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין
בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות
חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צנה המוריש²² ואמר: ינתן חלק הקטן לקטן,⁶
ומה שירצה יעשה בה - הרשות בידו. וכן אם מנה⁷
המוריש אפטרופוס על הקטנים קטן או אשה או⁸
עבד - הרשות בידו. אבל אין בית דין ממנין⁹
אפטרופוס לא אשה ולא עבד ולא קטן ולא עם¹⁰
הארץ²³, שהוא בחזקת חשוד על העברות. אלא¹¹
בודקין²⁴ על אדם נאמן ואיש חיל, ויודע להפך¹²
בזכות היתומים²⁵ וטוען טענתם, ושיש לו פח¹³
בעסקי העולם כדי לשמור נכסים ולהרויח בהן,¹⁴
ומעמידין אותו על הקטנים. בין שיהיה רחוק בין¹⁵
שיהיה קרוב לקטן²⁶. אלא שאם היה קרוב - לא¹⁶
יבדק לקרעו.¹⁷

(22) ברייתא שם: "אין עושין אפטרופין נשים ועבדים
וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן
שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת,
למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפטרופוס
המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו.
(23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי
עם-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא
מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על
אלה. ומה ששינוי שאין ממנים עם-הארץ אפטרופוס,
הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן.
כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד
על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם-הארץ אמרו
שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק:
למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש
יתומים בכלל (ראה סמ"ע ס' רצ סק"ו). (24) מחזירים אחר

עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם ביד, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיתנו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כל המטלטלין¹⁴ של יתומים - שמין אותן ומוכרין אותן בבית דין. ואם היה השוק¹⁵ קרוב למדינה¹⁶ - מוליכין אותן לשוק ומוכרין אותן. ויצטרפו דמיתהן עם המעות של יתומים.

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

ג. מי שהיה בידו¹⁷ שֶכֶר של יתומים, אם יניחו בֶּאֱזַר עד שיעברו - שָׂמָא יחמיץ, ואם יוליכו לשוק - שָׂמָא יִאָרְעוּ אֲנֵס בִּדְרָה, הרי זה עושה בו פְּדֵרָה שהוא עושה בשל¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(17) שם. (18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין¹⁹ בית דין להן אפוטרופוס, מוסרין לו כל נכסי הקטן, הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו. והוא מוציא ומכניס, ובונה וסותר ושובר, ונוטע וזורע, ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון וכפי הראוי להן. ולא ירויח להן יותר מדי²⁰, ולא יצמצם עליהם יתר מדי.

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְּתוּמִים - נותן להם ממון מורישן, ואינו צריך לעשות להן חשבונות²¹ מה שהכניס והוציא, אלא אומר להן: זה הנשא²². ונשבע בנקיטת חפץ²³ שלא גזלן כלום. בפה דברים אמורים? כְּשֶׁמִּנְהוּ בית דין; אָבֵל אפוטרופוס שֶׁמִּנְהוּ אָבִי יתומים וכן שאר המורישין - אינו נשבע²⁴ על טענת ספק²⁵. יש לאפוטרופוס²⁶ ללבוש

1 מַרְבֵּה. וְהַשּׁוּטָה וְהַחֲרָשׁ - הֲרִי הֵן פְּקֻטִּים, וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס³³.

(32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפוטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפוטרופוס למגודלי זקן)". (33) בכתובות מח. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות ק"ג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקון. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפוטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפוטרופוס. רצ"ע.

פָּרֶק אֶחָד עָשָׂר

(1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפוטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מַעוֹת שֶׁל יְתוּמִים? שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן - אֵינֶן צָרִיכִין אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס. אֲלֵא כִּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן? בּוֹדְקִין עַל מִי שֵׁשׁ לוֹ נִכְסִים שֵׁשׁ לָהֶם אַחֲרֵיהֶן³, וְיִהְיוּ עֲדִית⁴, וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּינֵי תוֹרָה וּמַעֲוָלָם לֹא קָבַל עָלָיו נִדּוּי, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמַּעוֹת בְּבֵית דִּין קְרוֹב לְשֶׁכֶר וְרִחוּק לְהַפְסֵד⁵, וְנִמְצְאוּ הַיְּתוּמִים נִהְנִין מִשֶּׁכֶר הַמַּעוֹת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קֶרֶקַע - יִתֵּן לָהֶן מִשְׁפּוֹן זָהָב שְׁבוּר⁶ שָׁאִין בוֹ סִמֶּן, וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין הַמִּשְׁפּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמַּעוֹת קְרוֹב לְשֶׁכֶר וְרִחוּק לְהַפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מִשְׁפּוֹן בָּלִים שֶׁל זָהָב אוֹ חֲלִי⁸ שֶׁל זָהָב? שָׂמָא שֶׁל אַחֲרִים הוּא, וְיִתְּנוּ סִמֶּן וְיִטְלוּהוּ אַחֵר מוֹתוֹ⁹, אִם יָדַע הַדִּין שָׁאִין זֶה¹⁰ אֲמוּד¹¹. וְכִמָּה יִפְסְקוּ בְּשֶׁכֶר? כְּפִי מַה שִּׁירְאוּ הַדִּינִין, אוֹ שְׁלִישׁ הַשֶּׁכֶר אוֹ חֲצִי. אֶפְלוּ רַבִּיעַ הַשֶּׁכֶר לַיְּתוּמִים, אִם רָאוּ שֶׁזֶּה תַּקְנָה לָהֶם - עוֹשִׂין. לֹא מִצְאוּ אָדָם שִׁתְּנוּ לוֹ הַמַּעוֹת רִחוּק לְהַפְסֵד וְקְרוֹב לְשֶׁכֶר - הֲרִי אֵלּוּ מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת מַעֲט¹², עַד שִׁיקְנוּ לָהֶן בְּמַעוֹת קֶרֶקַע¹³, וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס שִׁיעֲמִידוֹ לָהֶן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משובחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ' סיון - ספר משפטים - הלכות נחלות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. אין האפוטרופין³³ רשאים למכר ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכר ברעה ולגאל ביפה, שמא לא יצליח זה שקנו. ואין רשאים לדון ולחוב³⁷ על מנת לזכות ליתומים³⁸, שמא לא יזכו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33) ברייתא, שם. (34) שדות המרוחקות מן העיר. (35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלויים". (36) אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. (37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). (38) אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. (39) פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופוסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב"טור" (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפוטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ לחרות⁴², אפילו לקח מן העבד דמים⁴³ שישא לחרות. אבל מוכרין אותם⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחים מהן הדמים על מנת⁴⁶ שיוציאוהו לחרות, ואותן האחרים הן שמשחררין אותם.

(40) ברייתא, שם. (41) כנעניים. (42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). (43) שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. (44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. (45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. (46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. האפוטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים⁴⁸ כדי להאכילן⁴⁹, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתורמו כדי להניח פרות מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - יתקן⁵⁰.

(47) ברייתא, שם נב. (48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". (49) מותרים באכילה. (50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתורמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפוטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וספה וציצית ושופר, ספר תורה ותפלין ומזוזות ומגלה. פללו של

והתפסות מנכסי יתומים, כדי שיהיה מכבד ויהיו דבריו נשמעים. והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהם בהיות דבריו נשמעים.

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידינו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של רבי). (22) ברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדויקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוחד בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשימנהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשימנהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופוסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב"טור" חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפוטרופוס²⁷ למכר בהמה ועבדים ושפחות, שדות וקרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין ומניחין המעוֹת²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמא לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שורים לעבודת שדות אחרות³¹, ששהשורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27) ברייתא, שם. (28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29) כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. (30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכינתו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מזונות – בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהבינן (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה ה"ר"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אף על פי שאין האפטרופוס צריך לעשות חשבון, כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות⁵⁷; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', אבי יתומים וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות, שנאמר סלו לרכב בערבות וגו' אבי יתומים כו".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאין נמוחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פי-זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו", ובזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת

דבר: כל מצות עשה שיש להם קצבה⁵², בין שהוא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים - עושין להם, אף על פי שאינן חביבין במצוה מכל אלו המצוות אלא כדי לחנכן. אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים, מפני שמצוות אלו אין להן קצבה⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצוות אלו אין להן קצבה".

ונתבאר הטעם ברש"י מסכת גיטין "דהא בכל שעתא קיימי עניים, נמצאו נכסיהם כלים" וצריך להבין:

א. הלא טעם זה (שאינן להן קצבה) שייך בכל אחד ולא רק ביתומים, ומדוע לפטור דווקא את היתומים ממצות צדקה.

ב. הלא מצות צדקה יש לה שיעור מעשר או חומש, ומדוע כתב שהיא מצוה שאין לה שיעור?

ג. בהלכה שאח"כ כתב שחרש ושוטה פוסקין עליהם צדקה, ובמה הם שונים מיתומים ואין חוששין שיכלה ממונם.

והביאור בזה: יסוד ההלכה הנ"ל הוא כמו שכתב הרמב"ם "כדי לחנכן במצוות", הגם שאינן חייבים בכל אלו המצוות, ומובן שחייב החינוך הוא רק במקום שאין חשש שדבר זה לא יוכל להתקבל בשכלו ובהבנתו עד כדי תמיהה וכד'. והנה, במצות הצדקה בכלל ובפדיון שבויים בפרט, הקטן אינו מבין מדוע שלא יתן יותר ממעשר וחומש לשם מצות פדיון שבויים, והלא יש בידו מספיק כסף בכדי להוציאו לפדותו, וא"כ כל העניין של "כדי לחנכן במצוות" אינו קיים בעניין זה. ומה שכתב שהיא "מצוה שאין לה שיעור", היינו שבעיני הקטן אין לה שיעור, אבל באמת יש לה שיעור, ולכן פוסקין צדקה על חרש ושוטה כי החיוב עליהם הוא כמו על כל אדם ולא מצד חינוך, ולכן אין שייך כאן החשש האמור.

(ע"פ י"ן מלכות ספר משפטים סימן כ)

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. ומי שששטטה⁵⁴ או שנתחרש⁵⁵ - בית דין פוסקין עליו צדקה⁵⁶, אם היה ראוי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מבריתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"א סיון - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 (יח) שְׁלֹא לַחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ. יט)
26 שְׁלֹא לְרַחֵם אֶת הַדֵּל בְּדִין. כ) שְׁלֹא לְהִדַּר גְּדוֹל
27 בְּדִין. כא) שְׁלֹא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בְּעָלֵי עֲבֻרוֹת, אִף
28 עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא. כב) שְׁלֹא לַעֲוֹת מִשְׁפָּט. כג)
29 שְׁלֹא לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גֵּר וְיָתוֹם. כד) לְשַׁפֵּט בְּצִדִּיק.
30 כה) שְׁלֹא לִירֹא בְּדִין מְאִישׁ זָרוֹעַ. כו) שְׁלֹא לִקַּח
31 שָׂחָד. כז) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַדִּנְיָנוּם. כח) שְׁלֹא לִשָּׂא
32 שְׁמַע שְׁוֹא. כט) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא. ל) שְׁלֹא לְקַלֵּל
33 אָדָם מִשְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׁרִים.
34 וּבְאֹר מַצּוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹנוֹ

1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה
ופלך. הרכב חברי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה. באיזו עיר
מעמידים סנהדרי קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של
שלושה דינים בלבד.

35 א. מַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמִנּוּת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים
36 בְּכָל מְדִינָה² וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ³ וּפְלֶה. שְׁנֵאמַר:
37 שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ⁴. שׁוֹפְטִים -
38 אֵלּוּ הַדִּינִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבְעָלֵי דִינֵין בָּאִים
39 לְפָנֵיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלּוּ בְּעָלֵי מִקְלָ⁵ וּרְצוּעָה, וְהֵם
40 עוֹמְדִים לְפָנֵי הַדִּינֵין, הַמְּסַבֵּכִין בְּשׁוּקִים וּבְרַחוּבוֹת
41 וְעַל הַתְּנִיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים⁶ וְהַמְּדוֹת⁷ וְלַהֲכֹת כָּל
42 מַעֲוָת⁸. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדִּינִים⁹. וְכָל שִׁירָאוֹ
43 בּוֹ עוֹוֹת¹⁰ דָּבָר - מִבִּיאֵין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדִנֵּין אוֹתוֹ
44 כְּפִי רִשְׁעוֹ¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה של תורה למנוח שופטים ושוטרים כו".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת,
ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב) שהן שתי
מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו'
שוטרים כו' ת"ל כו'") ולדעת ר"א ב'ספרי' הלימוד
משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו'
אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק ר"ט ע' 489 בהערה שם)

~ נקודות משיחות קודש ~

"השופטים אלו הדיינים הקבועים בבית-דין".

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה
בית-דין לחזק הדבר.. כו'"
עניינם של השוטרים שהם "...העומדים לפני הדיינים
המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים
כו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו
כפי רשעו", היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים
לשופטים על כל עיוות שרואים."
על-פי־זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות מינוי

הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה מ"רוכב
ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק
הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסיילה "לעשות לו מסיילה
כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר
סולו סולו פנו דרך כו'" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס
לעשות מסיילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה
על-פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למושך כל ימי
חיהם.

(ע"פ ר' יצחק מלכות' ספר משפטים סימן כא)

(57) יושב בשמים.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְּסִייעָן

1 נִגְמַר סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שְׁדִי. הִלְכוֹתָיו
2 חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הִלְכוֹת שְׁכִירוֹת -
3 שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן -
4 שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְלֻחָה וְלוֹה - עָשָׂר
5 וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנוֹטֵעַן - שִׁשָּׁה עָשָׂר
6 פְּרָקִים. הִלְכוֹת נַחֲלוֹת - אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

יום ש"ק כ"א סיון ה'תש"פ

פֶּתַח פִּיךָ שֹׁפֵט צֶדֶק, וְדִין עֲנִי וְאֶבְיוֹן

סֵפֶר אֶרְבָּעָה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

7 הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הִלְכוֹת סִנְהֶדְרִין
8 וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. ב. הִלְכוֹת עֲדוֹת. ג. הִלְכוֹת
9 מַמְרִים. ד. הִלְכוֹת אָבֵל. ה. הִלְכוֹת מְלָכִים
10 וּמִלְחָמוֹתֵיהֶם.

הִלְכוֹת סִנְהֶדְרִין

וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

13 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשִׁים מַצּוֹת. עָשָׂר מַצּוֹת עֲשֵׂה,
14 וְעֶשְׂרִים מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: א)
15 לְמִנּוּת שׁוֹפְטִים. ב) שְׁלֹא לְמִנּוּת דִּין שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ
16 דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. ג) לְנִטּוֹת אַחֲרֵי רִבִּים אִם נִחְלָקוּ
17 הַשׁוֹפְטִים. ד) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם אִם רִבּוֹ הַמְּחִיבִין בְּאִישׁ
18 אֶחָד, עַד שִׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם. ה) שְׁלֹא לִלְמַד חוּבָה
19 מִי שֶׁלֹּא זָכוֹת בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת. ו) לְהִרְגֵּם בְּסִקְלָה. ז)
20 לְהִרְגֵּם בְּשִׁרְפָה. ח) לְהִרְגֵּם בְּסִיף. ט) לְהִרְגֵּם בְּחֶנֶק. י)
21 לְתַלּוֹת. יא) לְקַבֵּר הַנִּהְרָג בַּיּוֹם הַרִיגָתוֹ. יב) שְׁלֹא
22 תִּלְוִין נִבְלָתוֹ. יג) שְׁלֹא לְהַחֲיֹת מִכְשָׁף. יד) לְהַלְקוֹת
23 רִשָּׁע. טו) שְׁלֹא יוֹסִיף בְּהַכָּאת הַלּוֹקָה. טז) שְׁלֹא
24 לַעֲנֹשׁ אָנוּס. יז) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם דָּם נָקִי בְּאֶמֶד הַדַּעַת.

לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזירים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". (8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. (9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממנה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממנה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ועמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". (10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. (11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

- 1 ב. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך
- 2 ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל
- 3 בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל
- 4 פלך ופלך¹². שנאמר: תתן לך בכל שעריך אשר יי
- 5 אלהיה נתן לך לשבטיה¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית-דין בכל פלך ופלך".

ותמהו 'נושאי-הכלים' לרמב"ם שלכאורה הוא נגד גמרא מפורשת (מכות ז, א) "והיו אלה לכם גו' למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ מה תלמוד-לומר בשעריך? בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחול" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר", ואין פסק שבחול" אין מושיבין בכל פלך ופלך.

יש הגורסים ברמב"ם "אבל בחול" אינן חייבין להעמיד בית-דין אלא בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר", ויש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שרק בכל פלך ופלך אין חייבים להעמיד, אבל בכל עיר ועיר חייבים.

אבל הרמב"ן (שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם) בפירושו על התורה כתב שבחוץ-לארץ אינם חייבים להעמיד להם ב"ד, ורק "כאשר יצק המעוות, יעמדו עליו הראויין לשפוט ובמשפטיהם ישפטוהו או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטוהו.... וכן כתב הרב משה". וברור שהיה תחת ידו כתב-יד שלדעת הרמב"ם אין חייבים להושיב דינים בחול". עלי-פי חידושו של הרמב"ם, תתורץ תמיהה גדולה בסיפור חג הפורים. בקשר לחטאם של ישראל "שנחנו מסעודתו של אותו רשע" אומרת הגמרא (מגילה יב, א) "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמיהם אלא לפנים" (כמו שישראל עשו עצמם ולא כיוונו באמת, כך הקב"ה העמיד עליהם את המן רק להפחידם). ונשאלת השאלה, הרי מרדכי הזהירים "לא תלכו לאכול בסעודתו של

שוטרים בפני עצמה, אלא עם מצוות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים, היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות, ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על-ידי הדיינים, וביצועו על-ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב). נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים כשאננם יכולים להוציא את הדין לפועל, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצווה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על-ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסייעם.

ידועים דברי הש"ך (ריש פרשת שופטים) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" מדבר גם על "שערי הגוף" העיניים והאוזניים, ושיהיה מושל על כל אחד מאברים אלה.

ובפשטות, עניין השופטים באדם מתקיים על-ידי לימוד הלכות התורה לדעת את המעשה אשר יעשון, ומינוי השוטרים מתקיים על-ידי קיום ההלכות בפועל. ולפי מה שנתבאר לעיל שתפקיד השופט הוא להוציא לפועל את משפטו, מובן גם עניינם של השופטים והשוטרים שבאדם, כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים" ואם התלמוד (השופט) אינו מביא לידי מעשה (השוטר) חסר גם בתלמוד עצמו. אבל השוטר הוא כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך לבטשו ולהרגיז עליו את היצר הטוב ולהכותו בדברים.

ועל-פיזה יובן הלשון "ואשיבה שופטיך כבראשונה" כי אז יתבטל כל הרע, ולא יהיה עוד צורך בשוטר אלא רק בשופט.

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ד ע' 103 והע' 37)

(2) עיר. (3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממנה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). (4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. (5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". (6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. (7) שמודרים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמין (=שוטרים) בין למידות בין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"א סיון - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכם אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת".

(ע"פ 9 לקו"ש חלק ל"ה ע' 209)

14) מניין חבריהם שבכל בית דין. (15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. 16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימאי ישבחוהו יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. 17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. 18) כמו שאמרו (בבא בתרא כב, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". 19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. 20) סגן. 21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. 22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. 23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימנו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב-בית-דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימנו ומשמאלו" (רדב"ז). 24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). 25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. 26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. 27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). 28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. 29) שם. 30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך (סמ"ג מצוות עשה צד). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". 31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

אחשוורוש", ומכיון שמרדכי היה אחד מראשי הסנהדרין, נמצא שעברו על הוראת בית-דין, ו"כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא-תעשה", ואיך אפשר לומר ש"לא עשו אלא לפנים".

אלא שעל-פי דעת הרמב"ם הקושיא מעיקרא ליתא, כי בשושן הבירה לא היה בית-דין וא"כ לא עברו על הוראת הדיינים.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן ג)

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". 13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

1 ג. פמה פתי דיגין קבועין יהיו בישראל? וכמה
2 יהיה מנינן?¹⁴ קובעין בתחלה בית דין הגדול
3 במקדש¹⁵, והוא הנקרא סנהדרין¹⁶ גדולה. ומנינם
4 שבעים ואחד. שנאמר: אספה לי שבעים איש
5 מזבני ישראל; ומשה על גביהן, שנאמר: והתאצבו
6 שם עמך - הרי שבעים ואחד¹⁷. הגדול בתחמה
7 שבכלן - מושיבין אותו ראש עליהן¹⁸, והוא ראש
8 הדיינים. והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל
9 מקום¹⁹, והוא העומד תחת משה רבנו. ומושיבין
10 הגדול שבעים משנה²⁰ לראש, ויושב מימנו.
11 והוא הנקרא אב בית דין²¹. ושאר השבעים יושבין
12 לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם²². כל הגדול מחברו
13 בתחמה - יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר
14 מחברו²³. והם יושבין כמנו חצי גרן בעגול, כדי
15 שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כלן²⁴. ועוד
16 מעמידין שני פתי דיגין של עשרים ושלשה עשרים
17 ושלשה²⁵: אחד על פתח העזרה²⁶, ואחד על פתח
18 הר הבית²⁷. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל, שיש
19 בה מאה ועשרים²⁸ או יותר, סנהדרין קטנה²⁹.
20 ויושבת בשער העיר, שנאמר: והציגו בשער
21 משפט³⁰. וכמה יהיה מנינם? עשרים ושלשה דינים.
22 והגדול בתחמה שבכלן ראש עליהן. והשאר יושבין
23 בעגול כמנו חצי גרן³¹, כדי שיהא הראש רואה את
24 כלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

הוא שקורין אותו נשיא בכל מקום".

'נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 שְׁלֹשָׁה דִּינִים³². שָׁאִין בֵּית דִּין פְּחוּת מְשֻׁלָּשָׁה, כְּדִי
23 שְׂיֵהָא בְּהֵן רַב וּמַעוּט, אִם הֵיָתָה בִּינְיָהּ מַחֲלָקָה
24 שְׁלִישִׁית⁴³. וְכֵן אִם צָרְכוּ לְסַמֵּךְ שְׁנֵי אוֹ שְׁלִישִׁי⁴⁴ -
25 עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה הֵם עוֹשִׂים⁴⁵.

40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין
הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א),
וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י).
41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים.
42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש
לשועלים" (סנהדרין שם). 43) שם. נמצאו שלוש שורות
אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים
ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס
לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות
התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין
זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים
בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י
שם). 44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. 45) שאינו
יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה,
שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות
גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב
הלכה ח.

26 ט. כָּל מְקוֹם שֵׁשׁ בּוֹ סְנֵהֲדִין, יִהְיוּ שֵׁם שְׁנֵי סוֹפְרֵי
27 דִּינִים עוֹמְדִין לְפָנֵיהֶם, אֶחָד מִן הַיָּמִין וְאֶחָד מִן
28 הַשְּׂמָאל. אֶחָד פּוֹתֵב דְּבָרֵי הַמַּחֲבִיבִין⁴⁶, וְאֶחָד פּוֹתֵב
29 דְּבָרֵי הַמְּזַפִּים⁴⁷.

46) פלוני חייב ומטעם זה. 47) פלוני זיכה ומטעם זה
(שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים
והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חברו. וראה
לקמן פרק י"ב הלכה ג.

30 י. וְלֵמָּה אֵין סְנֵהֲדִין אֲלָא בְּעִיר שֵׁשׁ בֵּה מֵאָה
31 וְעֶשְׂרִים? כְּדִי שְׂיֵהָיָה מֵהֵן סְנֵהֲדִין שֶׁל עֶשְׂרִים
32 וְשִׁלְשָׁה, וְשֶׁלֹּשׁ שׁוֹרֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה⁴⁸,
33 וְעֶשְׂרָה בְּטַלְגִּין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת⁴⁹, וְשְׁנֵי סוֹפְרִים,
34 וְשְׁנֵי חֲזָנִים⁵⁰, וְשְׁנֵי בְּעָלֵי דִינֵין⁵¹, וְשְׁנֵי עֲדִים, וְשְׁנֵי
35 זוֹמְמִין⁵², וְשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין⁵³, וְשְׁנֵי גִבְּאֵי צִדְקָה,
36 וְעוֹד אֶחָד כְּדִי שְׂיֵהָיו שְׁלֹשָׁה לַחֲלִיק צִדְקָה⁵⁴, וְרוֹפֵא
37 אֱמִין⁵⁵, וְלִבְלֹר⁵⁶, וּמַלְמֵד תִּינוּקוֹת. הָרִי מֵאָה
38 וְעֶשְׂרִים⁵⁷.

48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורו שם. 49) בטלים מכל
מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם
יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח.
50) שמשם להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם).
שם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם).
51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם).
52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים
אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח
הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. 53) עדים אחרים להזים
את הזוממים הקודמים, שמה יתחייב בעל דין על פי עדים

1 שְׁלֹשָׁה דִּינִים³². שָׁאִין בֵּית דִּין פְּחוּת מְשֻׁלָּשָׁה, כְּדִי
2 שְׂיֵהָא בְּהֵן רַב וּמַעוּט, אִם הֵיָתָה בִּינְיָהּ מַחֲלָקָה
3 בְּדִין מִן הַדִּינִין³³.

32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה
לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה
בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף
משנה). 33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו
(סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין
בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה.
וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של
שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה
משובח".

4 ה. כָּל עִיר שֵׁאִין בֵּה שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים, אֶחָד רְאִוי
5 לְלַמֵּד וְלַהֲוֹרֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְאֶחָד יוֹדֵעַ
6 לְשִׁמְעָה³⁴ וְיוֹדֵעַ לְשִׁאֵל וּלְהַשִּׁיב³⁵ - אֵין מוֹשִׁיבִין בֵּה
7 סְנֵהֲדִין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בֵּה אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל³⁶.

34) להבין היטב דברי חברו לאשורם. 35) לישא וליתן,
להתווכח בדברי חברו, שמתוך כך הוא מעמידם על
אמיתתם. 36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים
אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין
מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד
ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו
יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם
יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו
בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

8 ו. סְנֵהֲדִין שֵׁשׁ בֵּה שְׁנֵים אֲלוֹ, אֶחָד רְאִוי לְשִׁמְעָה
9 וְאֶחָד רְאִוי לְדַבֵּר - הָרִי זֹו סְנֵהֲדִין³⁷. הָיוּ בֵּה
10 שְׁלֹשָׁה - הָרִי זֹו בִּינוּנִית. הָיוּ בֵּה אַרְבָּעָה יוֹדְעִים
11 לְדַבֵּר - הָרִי זֹו סְנֵהֲדִין חֲכָמָה³⁸.

37) וכשרה בדוחק. 38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה,
הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א.
ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, וביבנה
ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון
התימני דן לפניהם בקרקע".

12 ז. כָּל סְנֵהֲדִין קָטָנָה מוֹשִׁיבִין לְפָנֵיהֶן שְׁלֹשׁ שׁוֹרֹת
13 שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה עֶשְׂרִים
14 וְשִׁלְשָׁה אִישׁ. שׁוֹרָה רְאשׁוֹנָה קְרוּבָה לְסְנֵהֲדִין,
15 וְשׁוֹרָה שְׁנִיָּה לְמִטָּה הַיָּמָנָה, וְשִׁלְשִׁית לְמִטָּה
16 הַיָּמָנָה. וְכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה יוֹשְׁבִין בֵּה לְפִי מַעְלָתָן
17 בְּחֲכָמָה³⁹.

39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה
סנהדרין לו, א.

18 ח. אִם נִחְלָקוּ הַסְנֵהֲדִין⁴⁰, וְהִצְרִיכוּ לְסַמֵּךְ אֶחָד⁴¹
19 לְהוֹסִיף עַל מִנְיָנָן - סוֹמְכִין מִן הָרְאשׁוֹנָה גְּדוֹל
20 שָׁפָה; וְהָרְאשׁוֹן שֶׁבְּשׁוֹרָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף
21 שׁוֹרָה הָרְאשׁוֹנָה, כְּדִי לְמַלֵּאת חֲסוֹרָנָה, וְהָרְאשׁוֹן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"א סיון - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י).
זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שידוע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פרק שני

(1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה² בין בקטנה³, אלא אנשים חכמים ונבונים⁴, מפלגין⁵ בחכמת התורה, בעלי דעה מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, פגון רפואות⁶ ותשבון ותקופות⁷ ומזלות ואצטגנינות⁸ ודרכי המעוננים⁹ והקוסמים¹⁰ והמכשפים¹¹ והכלי עבודה זרה וכיצא באלו¹², כדי שיהיו יודעים לדון אותם¹³. ואין מעמידין בסנהדרין אלא פהנים ולויים וישראלים המיחסים הראויים להשיא לכהנה¹⁴. שנאמר: והתעצבו שם עמך - בדומין לך בחכמה ובידעה וביחס¹⁵.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה וכשאינ מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו (ספרי) דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. (5) ובכת"י התימנים: מופלאים. (6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חברו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חברו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). (7) בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א 'חישוב תקופות ומזלות'. חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החדש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים,

ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה פהנים ולויים, שנאמר: ובאת אל הפהנים הלויים. ואם לא מצאו, אפלו היו כלם ישראלים - הרי זה מתיר¹⁶.

(16) 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט - אע"פ שאין בו כהנים ולויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מפלג¹⁷ בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות¹⁸. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... ולא זקן מופלג בשנים מי שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט, ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)

(17) רב ביותר. (18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכת כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך

(ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפט עמיתך". (28) סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח, ה"ה "כשם שזקני בית-דין שלמים בצדק, כך הם צריכים להיות שלמים באבריהם". (29) אבל לא זקנים מופלגים, כמבואר לעיל ה"ג. (30) שתהא אימתם מוטלת על הבריות (סנהדרין יז, א וברש"י). (31) המבינים בחכמת הטענה והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (=מפני השטן). ורש"י שם מגדיר: "כגון אב בית-דין ולבו דואג בקרבו". (32) שדבר זה הוא למצוא מי שידוע כל שבעים לשון (כסף-משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א) ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחש-משנה). (33) כשבאים עדי לעזים, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו ויחייבוהו".

שנאמר במסית: "ולא תחמול... עלי" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור לחלק עליו¹⁹ ולמרות את דברו. אבל מושיבין כהן גדול, אם היה ראוי בחכמה²⁰.

(19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). (20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

ה. מלכי בית דוד²¹, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין - יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ - אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקבעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

(21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. (22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. (23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". (24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמן ואח"כ קשט אחרים" (שם). (25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים"א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). (26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

ו. פ"ש שפית דין מנקין בצדק²⁷, כן צריכין להיות מנקין מכל מומי הגוף²⁸. וצריך להשתדל ולבדק ולחפש, שיהיו כלן בעלי שובה²⁹, בעלי קומה, בעלי מראה³⁰, נבוגי לחש³¹, ושידעו ברב הלשונות³², כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התרגמן³³.

(27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב

ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברים - צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים. ואלו הן: חכמה, וענוה, ויראה³⁴, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב³⁵. וכל אלו הדברים מפרשין הן בתורה. הרי הוא אומר: אנשים חכמים ונבנים - הרי בעלי חכמה אמור. וידעים לשבטיכם³⁶ - אלו שרוח הבריות נוחה מהם³⁷. ובמה יהיו אהובים לבריות? בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש שפלה³⁸, וחקרתן טובה, ודבונן ומשאן בנחת עם הבריות³⁹. ולהלן הוא אומר: אנשי חיל - אלו שהן גבורים במצות⁴⁰, ומדקדקים על עצמם, וכופשין את יצרן⁴¹, עד שלא יהא להן שום גנאי⁴². ולא שם רע, ויהא פרקן נאה⁴³. ובכלל אנשי חיל, שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו⁴⁴. כענין שנאמר: ויקם משה ויושען. ומה משה רבנו ענו, אף כל דין צריך להיות ענו⁴⁵. יראי אלהים - כמשמעו. שנאי בצע - אף ממון שלהם אינו נבהלין⁴⁶ עליו, ולא רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון - חסר יבאנו⁴⁷. אנשי אמת - שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן⁴⁸. אוהבין את האמת, ושונאין את החמס, ובוחזין מכל מיני העול.

(34) יראת שמים ויראת חטא. (35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א: "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות" וכו'. (36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". (37) סנהדרין פח, ב. (38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. (39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א.

(שם קב, א) דיבור-המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. (54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בה' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. (55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים מממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. (56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (ר"ף שם). (57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין לממזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בה' יבום פ"ד ה"ה, כל-שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א ה"א (כסף-משנה). (58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט ה"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (נדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ט ס"ק י.

- י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה⁵⁹ - מתר 13
- לאחד לדון מן התורה; שנאמר: בצדק תשפט 14
- עמיתך⁶⁰. ומדברי סופרים⁶¹, עד שיהיו שלשה⁶²; 15
- ושנים שדנו - אין דיניהן דין⁶³. 16

(59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבריו (סנהדרין ג, א). (61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. (62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). (63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר

(40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". (41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". (42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". (43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. (44) פסיקתא רבתא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". (45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. (46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון אחרים". ובבבא-בתרא נח, ב אמרו: כל דין שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דין. ומפרש הרשב"ם: "שיעוות הדין בשביל שוחד". (47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. (48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררו אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ם לשמות יח, כא "כי יראו עושק וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד. ואם לא נמצאו, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

- ח. אָמְרו חֲכָמִים⁴⁹: שִׁמְבִּית דִּין הַגְּדוֹל הִיּוּ שׁוֹלְחִים 1
- בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבִדְרָקִין. כָּל מִי שִׁימְצָאוּהוּ חֲכָם, 2
- וִירָא חֲטָא, וְעָנִי, וְשָׁפוֹט⁵⁰, וּפְרָקוּ נָאָה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת 3
- נוֹחָה הִימָנוּ - עוֹשִׁין אוֹתוֹ דִּין בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעְלִין 4
- אוֹתוֹ לְפֶתַח הַר הַפִּית, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח 5
- הָעֶזְרָה, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁵¹. 6

(49) סנהדרין פח, ב ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. (50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכתי' התימנים הנוסח: ועניו ושפל. (51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

- ט. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר - הָרִי 7
- זֶה פְּסוּל⁵², עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁵³. הִיָּה אֶחָד 8
- מִמִּזְרָא⁵⁴, אֶפְלוּ שְׁלֹשֶׁתָּן מִמִּזְרִים - הָרִי אֵלּוּ פְּשָׁרִין 9
- לְדוֹנוֹ⁵⁵. וְכֵן אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם סוּמָא בְּאֶחָד 10
- מֵעֵינָיו - פְּשָׁרֵה⁵⁶. מָה שְׁאִין בֶּן פְּסָנְהֶדְרִין⁵⁷. אֲבָל 11
- הַסּוּמָא בְּשֵׁתִי עֵינָיו - פְּסוּל לְכָל⁵⁸. 12

(52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתמת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א ה"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. (53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות'

74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדן, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

יג. אף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא, כל זמן שהן רבים - הרי זה משפח⁷⁶. ומוטב שיחתך הדין באחד עשר יותר מעשרה. וצריךין שיהיו היושבים כלם שם בבית דין תלמידי חכמים⁷⁷ וראויין⁷⁸.

76) סנהדרין ז: רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמיתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שיגיע עם מי ישב⁷⁹. שפא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, ונמצא בכלל קשר בוגדים⁸⁰, ולא בכלל בית דין⁸¹.

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חקר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמר קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פרק שליש

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתנית ממון.

א. עד אימתי יושבין הדיינים בדין? סנהדרין קטנה² ובית דין של שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר³ עד סוף שש שעות ביום⁴. אבל בית דין הגדול⁵ היו יושבין⁶ מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים⁷. ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית⁸.

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כוורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבתי א, ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הר"ף

בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אחד שהיה ממחה לרבים⁶⁴, או שנטל רשות מבית דין⁶⁵ - הרי זה מתר לו לדון יחידי⁶⁶, אבל אינו חשוב בית דין⁶⁷. ואף על פי שהוא מתר, מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים; שהרי אמרו⁶⁸: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד⁶⁹.

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). 65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, ה"י. 66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט (כסף-משנה). 67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. 68) אבות פ"ד, מ"ח. 69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר-רום מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי?! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

יב. יש לאדם לעשות דין לעצמו⁷⁰, אם יש בידו פח⁷¹. הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה, אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין. אף על פי שלא היה שם הפסד בנקסיו אלו נתאחר⁷² ובא לבית דין. לפיכך⁷³, אם קבל⁷⁴ עליו בעל דינו והביאו לבית דין, ודרשו ונמצאו שעשה כהלכה, ודין אמת דן לעצמו - אין סותרין את דינו⁷⁵.

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן בג"בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא-קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"א סיון - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. וכן אין מקבלין עדות¹⁷ ואין מקימין שטרות¹⁸ בלילה¹⁹. ובדיני ממונות²⁰, אם התחילו ביום - מתר¹⁵ לגמר הדין בלילה²¹.

(17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור-המתחיל יום לתחילת דין. (18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזוייפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. (19) שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. (20) זה חוזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. (21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה" דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמתרת גם בלילה.

ה. הנחלות²² - בדיני²³; שפאמר בהן: לחקת משפט²⁴. לפיכך אין מפליין²⁵ נחלות בלילה²⁶.

(22) שאדם מצווה ליתן מעזבונו ליורשיו או לאחרים. (23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא-בתרא ק"ג, ב). (24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. (25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה". (26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

ו. שנים שנכנסו לבקר את החולה, וצוה בפניהם²⁷ - פותבים²⁸ ואין עושין דין²⁹. ואם היו שלשה - רצו פותבין³⁰, רצו עושין דין³¹. פמה דברים אומרים? ביום³²; אבל בלילה³³ - פותבין³⁴ ואין עושין דין³⁵.

(27) הסדיר בפניהם צוואה בעל-פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. (28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית-דין, ובית דין יעשה כפי הצוואה. (29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. (30) בלשון עדות, וכן"ל באות כז. (31) הם עצמם רשאים ושלטים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנ"ג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה

בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. (5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). (6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. (7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). (8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים כדין (ובשבת אסור לדין), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג ה"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב-ג.

ב. אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין בלן פאחד במקומן שבמקדש; אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ⁹ - מתקבצין בלן, ובשאר העתות - כל מי שהיה לו עסק, יצא לעשות חפצו וחזור. והוא שלא יפתחו מעשרים ושלשה יושבין תמיד כל זמן שיתקבץ¹⁰. הצרך אחד מהן לצאת - הרי זה מסתפל בחבריו הנשארים: אם ישארו שם עשרים ושלשה¹¹ - יצא; ואם לאו - לא יצא עד שיבוא אחר¹².

(9) לדון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. (10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג", שרך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שרר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שליש משבעים סנהדרין (רש"י שם). (11) כנגד סנהדרי קטנה. (12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור-המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר 'גימטריא של מז'ג', שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית-דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

ג. אין מתחילין את הדינין בלילה¹³. מפני השמועה¹⁴ למדו, שהדינין כנגעים. שפאמר: כל ריב וכל נגע; מה ראית נגעים¹⁵ ביום בלבד, אף הדינין ביום בלבד¹⁶.

(13) משנה, בסנהדרין לב, א. (14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל-פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות לט). (15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". (16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

24 כֶּסֶף - אֵלֹהֵי הַכֶּאֱשָׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדִּין
25 שֶׁמִּנְהוּ מִפְּנֵי עֲשָׂרוֹ בְּלֻבָּד.⁴⁸

(41) בארץ ישראל. (42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד ה"ג, ובבאורנו שם. (43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". (44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. (45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, ה"טו. (46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתכון רשאין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתכון רשאין למנא לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. (47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמיד-חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמיד-חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. (48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

26 ט. פֶּל דִּין שֶׁנָּתַן מָמוֹן פְּדֵי שְׁיִתְמָנָה - אֶסּוּר לַעֲמֹד
27 מִפְּנֵיו.⁴⁹ וְצִוּוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלֵּז בּוֹ.⁵⁰
28 וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁵¹: שֶׁשְּׁטִילִית שְׁמַתְעֵשֶׁף בָּהּ, תְּהִי
29 בְּעֵינֶיהָ כְּמִדַּעַת⁵² שֶׁל חֲמוּר.

(49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. (50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז וירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. (51) ירושלמי, שם. (52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

30 י. כֶּף הִזָּה דִּרְךְ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין
31 מְלַהֲתֵמְנוֹת⁵³, וְדוֹחֲקִין עֲצָמָן הֲרֵבָה שְׁלֹא יִשְׁבוּ בְּדִין,
32 עַד שִׁידְעוּ שָׂאִין שֵׁם רָאוּי כְּמוֹתָם⁵⁴, וְשָׂאִם יִמְנְעוּ
33 מִן הַדִּין - תִּקְלָל⁵⁵ הַשְׁוֹרָה⁵⁶. אֵף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ
34 יוֹשְׁבֵינָם בְּדִין אֲלֵא עַד שֶׁמִּכְבִּידִין עֲלֵיהֶם אֵת הָעָם
35 וְהִזְקִינִם⁵⁷ וּפּוֹצְרִים⁵⁸ בָּהֶן.

(53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל-א י, כב) "הנה הוא (=שאול) נחבא אל הכלים". (54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאינן חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). (55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. (56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). (57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. (58) מפצירים. מרבים לבקש.

שצויה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית-דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתבתם לפני בית-דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). (32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. (33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. (34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית-דין אחר. (35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישיב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא-בבא ק"ג, ב: אין השלושה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה בתוספות' לסנהדרין לד, ב.

1 ז. פֶּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַגּוֹן³⁶ - שְׂכִינָה
2 עִמָּהֶם³⁷. לְפִיכֶף צְרִיכִין הַדִּינִים לִישֹׁב בְּאִמָּה
3 וְיִרְאָה³⁸ וְעִטְיפָה³⁹ וְכַבֵּד רֹאשׁוֹ⁴⁰. וְאֶסּוּר לְהַקֵּל רֹאשׁ
4 אוֹ לְשַׁחֵק אוֹ לְסַפֵּר בְּשִׁיתָה בְּטִלָּה בְּבֵית דִּין, אֲלֵא
5 בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְחֻקָּהּ.

(36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. (37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת אל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. (38) מפני כבוד השכינה. (39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). (40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

6 ח. פֶּל סְנֵהֲדִין אוֹ מִלְךְ⁴¹ אוֹ רֹאשׁ גּוֹלָה⁴² שֶׁהָעֵמִידוֹ
7 לָהֶן לִישְׂרָאֵל דִּין שְׂאִינוֹ הַגּוֹן, וְאִינוֹ חֲכָם בְּחֻכְמַת
8 הַתּוֹרָה וְרָאוּי לְהִיּוֹת דִּין, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּלֹ
9 מִחֲמַדִּים⁴³ וְיֵשׁ בּוֹ טוֹבוֹת אַחֲרוֹת - הָרִי זֶה
10 שֶׁהָעֵמִידוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִפְּרֹ
11 פָּנִים בְּמִשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁴⁴ לְמֹדוֹ, שֶׁזֶּה מִדְּבַר
12 בְּגִד הַמִּמָּנָה לְהוֹשִׁיב דִּינָיו. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁵: שְׂמָא
13 תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוֹשִׁיכְנוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי
14 גְבוּר, אוֹשִׁיכְנוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיכְנוּ
15 דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לְשׁוֹן, אוֹשִׁיכְנוּ דִין.
16 נִמְצָא מִזְבָּה אֵת הַחֵיב וּמַחֲיִב אֵת הַזָּכָאִי. לֹא מִפְּנֵי
17 שֶׁהוּא רָשָׁע, אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ. לְכֶף נִאָּמַר: לֹא
18 תִפְּרֹו פָּנִים בְּמִשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ⁴⁶: פֶּל הַמַּעֲמִיד
19 לִישְׂרָאֵל דִּין שְׂאִינוֹ הַגּוֹן - כְּאֵלֹו הַקִּים מַצְבָּה.
20 שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא תָקִים לָךְ מַצְבָּה אֲשֶׁר שָׂאָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ.
21 וּבִמְקוֹם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים - כְּאֵלֹו נָטַע אֲשֶׁרֶה⁴⁷.
22 שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִשַּׁע לָךְ אֲשֶׁרֶה כָּל עֵץ אֲצֵל מִזְבַּח יְיָ
23 אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהִי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ו כ"א סיון ה'תש"פ

~ נקודות משיחות קודש ~

"על-פי התורה אשר יורוך - זו מצות-עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות-עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא-תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי על כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כִּי-אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתכנם - לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנם זהה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על-פי יין מלכות ספר שופטים סימן כ)

(2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... והתורה והמצוה". תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

- ב. קל מי שאינו עושה כהוראתן - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תסור מפל הדבר¹⁰ אשר יגידו לך ימין ושמאל¹¹. ואין לוקין על לאו זה, מפני שנפטר לאזהרת מיתת בית דין¹²; שכל חכם שמורה¹³ על דבריהם - מיתתו בחנק, שנאמר: והאיש אשר

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

הלכות ממרים

- 1 יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שאמרו לנו בית דין הגדול. (ב) שלא לסור מדבריהם. (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצות שבכתב ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה. (ד) שלא לגרע מן הכל. (ה) שלא לקלל אב ואם. (ו) שלא להפותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם. (ט) שלא יהיה הפן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

- 12 א. בית דין הגדול שבירושלים² הם עקר תורה שבעל-פה³, והם צמודי ההוראה⁴, ומקום חק ומשפט יוצא לכל ישראל⁵, ועליהן הבטיחה תורה⁶. שנאמר: על פי התורה אשר יורוך - זו מצות עשה⁷. וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמך מעשה הדת עליהן⁸ ולשען עליהן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית-דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל-פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיניי ישראל ובין בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשם מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ס"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דיניי ישראל הם לכל-לראש "עיקר תורה שבעל-פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל. "ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכת, ב אמרו: "ביטול כלי מהכינו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קריט ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

- ג. דְּבָרֵי קִבְלָה²⁴ - אֵין בִּהֶן מַחְלָקַת לְעוֹלָם²⁵. וְכָל
דְּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחְלָקַת - בִּידוּעַ שְׁאִינוּ קִבְלָה
מִמֶּשֶׁה רַבָּנּוּ. וְדְּבָרִים שֶׁלְּמַדִּין מִן הַדִּין²⁶, אִם
הַסְפִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל פֶּלֶן - הֲרִי הַסְפִּימוּ;
וְאִם נִחְלְקוּ בִּהֶן - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב, וּמִצִּיאִין הַדִּין
אַחֵר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתְּקֻנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, אִם
רָאוּ מִקְצָתָן שְׂרָאוּי לְגִזֹר גְּזָרָה אוֹ לְתַקֵּן תִּקְנָה אוֹ
שְׁנִינְיוֹ הָעַם הַמִּנְהָג הַזֶּה²⁷, וְרָאוּ מִקְצָתָן שְׁאִין רָאוּי
לְגִזֹר גְּזָרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תִּקְנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג
זֶה²⁸ - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלָיו כִּנְגֵד אֵלָיו, וְהוֹלְכִין אַחֵר
רַבָּן, וּמִצִּיאִין הַדְּבָר אַחֵר הָרַבִּים²⁹.

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חברו - יוציא את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דין נמנו על שני פריקים הללו ובטלום, למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

- ד. כְּשֶׁהִיָּה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קִנֵּם, לֹא הִיָּתָה מַחְלָקַת
בִּישְׂרָאֵל. אֲלֹא כָּל דִּין שְׁנוּלָד בּוֹ סָפֵק לְאַחַד
מִישְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁפְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ -
אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הֲרִי הַשׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין

1 יַעֲשֶׂה כְּדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלְּמַדּוֹ אוֹתָן מִפִּי
2 הַשְּׁמוּעָה¹⁴, וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה¹⁵; וְאַחַד דְּבָרִים
3 שֶׁלְּמַדּוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
4 נִדְרָשֶׁת בָּהֶן¹⁶, וְנִרְאֶה בַּעֲיֵנֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כֵּן הוּא;
5 וְאַחַד דְּבָרִים שֶׁעָשְׂאוּם סִיג¹⁷ לַתּוֹרָה, וּלְפִי מָה
6 שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת¹⁸ וְהַתְּקֻנוֹת¹⁹
7 וְהַמִּנְהָגוֹת²⁰ - כָּל אֶחָד וְאַחַד מֵאלוֹ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים
8 מִצְוֹת עֲשֶׂה לְשִׁמְעַ לָהֶן, וְהַעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן
9 - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²¹. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה
10 אֲשֶׁר יוֹרֵף - אֵלּוֹ הַתְּקֻנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת,
11 שְׁיִוְרוֹ בָּהֶם לְרַבִּים כְּדִי לַחֲזֹק הַדֵּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם;
12 וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ - אֵלּוֹ דְּבָרִים שֶׁלְּמַדּוֹ
13 אוֹתָן מִן הַדִּין²² בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת
14 בָּהֶן; מִכָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ - זֶה הַקִּבְלָה שֶׁקִּבְלוּ
15 אִישׁ מִפִּי אִישׁ²³.

10) בכתוב: מן הדבר. 11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". 12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). 13) שממרה, ובדפוס וניצאיה ש"א: שמורד. 14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. 15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. 16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"בריייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". 17) גדר. 18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. 19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנו, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. 20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים ג, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חודשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). 21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". 22) סנהדרין פו, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. 23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה

מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

פרק שני

(1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בית דין גדול שדברשו באחת מן המדות² כפי מה שצוהו בעניניהם שהדין קף, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר³, ונראה לו טעם אחר לסתור אותו - הרי זה סותר, ודן כפי מה שצוהו בעניניו. שצוהו: אל השפט אשר יהיה בימים ההם - אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבודוק⁴.

(2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (3) ואפילו אינו גדול מבית-הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. (4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-יוחמר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כן הוא, ונתבאר לבית-דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה ונהיגו מנהג, ופשוט⁵ הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו המנהג - אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה⁶ ובמנין⁷. היה גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בחכמה - אינו יכול לבטל את דבריו⁸. אפילו בטל הטעם שפגלו גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיה

או עם שלוחיו עולין לירושלים³⁰ ושואלין לבית דין שבהר הבית³¹. אם ידעו - אמרו לו; אם לאו - הפל באין לבית דין שעל פתח העזרה³². אם ידעו - אמרו להן; ואם לאו - הפל באין ללשכת הגזית³³ לבית דין הגדול ושואלין. אם היה הדבר שגדול בו הספק לכל ידוע אצל בית דין הגדול, בין מפי הקבלה בין מפי המדה שדנו בה - אמרים מיד; אם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול - דנין בו בשעתן³⁴, ונושאים ונותנים בדבר עד שישפיעו פלן, או יעמדו למנין וילכו אחר הרב, ויאמרו לכל השואלים: כך הלכה, והולכין להן. משבטל בית דין הגדול רבקה מחלקת בישראל, זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטהר ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר³⁵.

(30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעזרה... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעזרה, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). (31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). (32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). (33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). (34) באותה שעה. (35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שני חכמים או שני פתי דינין שנהלקו שלא בזמן הסנהדרין³⁶, או עד שלא היה הדבר ברור להן³⁷, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטהר ואחד מטמא, אחד אוסר ואחד מתיר, אם אינך יודע להיכן הדין נוטה: בשל תורה - הלך אחר המחמיר, בשל סופרים - הלך אחר המקל³⁸.

(36) משבטל בית דין הגדול. (37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. (38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רג כתב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 וְאִמְרִים שֶׁהֵלֵכָה כָּף הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שְׁעָה
19 לְבָטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
20 כְּדִי לְהַחֲזִיר רַבִּים לְדֹתָ²² אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל
21 מִלְּהַפְשֵׁל בְּדַבָּרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׁין לְפִי מֶה שֶׁצִּירְכָה
22 הַשְּׁעָה. כִּשְׁם שֶׁהוֹרָפָא חוֹתֵף יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ שֶׁל זֶה²³,
23 כְּדִי שִׁיחִיָּה בָּלוּ; כָּף בֵּית דִּין מוֹרִים בְּזִמְנָן מִן
24 הַזְּמָנִים לַעֲבֹר עַל קֶצֶת מִצְוֹת לְפִי שְׁעָה, כְּדִי
25 שִׁיחֲקִימוּ [כָּלָם]²⁴. כְּדִרְךָ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים
26 הָרִאשׁוֹנִים²⁵: חָלַל עָלֵינוּ²⁶ שִׁבְתָּ אַחַת, כְּדִי שִׁישְׁמֹר
27 שְׁבֻתוֹת הָרֶבֶה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יומא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוייה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדויק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם", כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוייה מפני פיקוח נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בדין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש

1 גְּדוּלִים מֵהֶם⁹. וְהֵיכָף יִהְיוּ גְּדוּלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן,
2 הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד
3 הוּא¹⁰? זֶה מִנְיָן חֲכָמֵי הַדֹּר, שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר
4 שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל¹¹ וְלֹא חָלְקוּ בוֹ.

(5) נפוץ ונתקבל. (6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנושותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל ה"ל, סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

5 ג. בְּמֶה דְּבָרִים אָמְרוּם¹²? בְּדַבָּרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן
6 כְּדִי לַעֲשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, אֲלֵא כְּשֶׁאָרְזוּ¹³ דִּינֵי תוֹרָה;
7 אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לְגַזֵּר וּלְאַסֵּר לַעֲשׂוֹת
8 סִיג¹⁴, אִם פֶּשֶׁט אֶסְתָּרָן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין
9 גְּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לַעֲקֹרְןָ וּלְהַתִּירָן, אֶפְלוּ הִנֵּה גְּדוֹל מִן
10 הָרִאשׁוֹנִים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס וינציאה שי"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בפל, יכול לבטל בית-דין דברי ב"ד חבירו, חוץ משמונה-עשר דבר (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

11 ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אֶף דְּבָרִים אֱלֹו¹⁶ לְפִי
12 שְׁעָה¹⁷, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא
13 יִהְיוּ גְּזֵרוֹת אֱלֹו חֲמוּרִין מִדְּבָרֵי תוֹרָה עֲצָמָה, שֶׁאֶפְלוּ
14 דְּבָרֵי תוֹרָה יֵשׁ לָבֵל בֵּית דִּין לַעֲקֹרָם¹⁸ הוֹרָאתָ שְׁעָה¹⁹.
15 מִיָּצֵד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וּלְעֲשׂוֹת סִיג כְּדִי
16 שֶׁלֹּא יַעֲבֹרוּ הָעָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - מִכֵּין וְעוֹנְשִׁין²⁰
17 שֶׁלֹּא כְּדִין²¹; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט"ז סיון - ספר שופטים - הלכות ממרים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). (29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). (30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

- ו. הרי שגזרו בית דין גזירה, ודמו שרוב הקהל יכולין לעמוד בה, ואחר שגזרוה פקפקו³¹ העם בה ולא פשטה ברוב הקהל - הרי זו בטלה³², ואינן רשאים לכף את העם ללכת בה.

(31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידיים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזלו. (32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גזורים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

- ז. גזרו ודמו שפשטה בכל ישראל, ועמד הדבר בן שנים רבות, ולאחר זמן מרבה עמד בית דין אחר ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזירה פושטת בכל ישראל - יש לו רשות לבטל, ואפילו היה פחות מבית דין הראשון בפקדמה ובמנין³³.

(33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שברך עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא-אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

- ח. וכל בית דין שהתיר שני דברים - אל ימהר להתיר דבר שלישי³⁴.

(34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים,

לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחוויה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום פיקוח נפש.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכת"י תימן: לעקרן. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל ה' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחור, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה ה' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובוזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה ה' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). (27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

- ה. בית דין שגזרה להן לגזר גזירה²⁸ או לתקן פקדנה²⁹ או להנהיג מנהג - צריכין להתישב בדרך ולידע תחלה אם רב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד. ולעולם אין גוזרין גזירה על הצבור, אלא אם בן רב הצבור יכולין לעמוד בה³⁰.

(28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרת,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל-מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמן).

(על"פ לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

(35) רשאי. (36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. (37) כאמור לעיל ה"ד. (38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. (39) מדברי תורה. (40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. (41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדיגש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"סודר התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסיף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-לומר לא תוסיף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד-לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב,

נקרא: בי דינא שריא, וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

ט. הואיל ויש³⁵ לבית דין לגזור ולאסור דבר המתיר וינעמד אסורו לדורות³⁶, וכן יש להן להתיר אסורי תורה³⁷ לפי שעה, מהו זה שהזהירה התורה: לא תסוף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה³⁸ ולא לגרע מהן³⁹ ולקבע הדבר לעולם בדבר⁴⁰ שהוא מן התורה⁴¹, בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה⁴². כיצד? הרי כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו. מפי השמועה למדו⁴³, שזה הפתוב אסור לבשל ולאכל בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה; אבל בשר העוף - מתר בחלב מן התורה⁴⁴. אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב - הרי זה גורע⁴⁵; ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה - הרי זה מוסיף⁴⁶. אבל אם אמר: בשר העוף מתר מן התורה, ואנו נאסר אותו, ונודיע לעם שהוא גזירה, שלא יבוא מן הדבר חובה ויאמרו: העוף מתר מפני שלא נתפרש, כך החיה מתרת שהרי לא נתפרשה; ויבוא אחר לומר: אף בשר בהמה מתרת, חוץ מן העז⁴⁷; ויבוא אחר לומר: אף בשר העז מתר בחלב פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו', שהיא מינו; ויבוא אחר לומר: אף בחלב העז שאינה אמו מתר, שלא נאמר אלא 'אמו'; לפיכך נאסר כל בשר בחלב, אפילו בשר עוף - אין זה מוסיף, אלא עושה סג לתורה⁴⁸. וכן כל פיוצא פזה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (ג, א), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב). "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ת ש"יג ושי"ד), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפות בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצוות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין

וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה': "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז' "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. (49 כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

1 א. מי שאינו מודה בתורה שבעל פה² - אינו זקן
2 ממרא האמור בתורה³; אלא הרי זה בכלל
3 האפיקורוסין⁴, [ומיתתו בכל אדם]⁵.

(2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל-פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

4 ב. מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה
5 - [מוזידין אותו]⁶ ולא מעלין⁷. והרי הוא כשאר כל

(6) לבור. (7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ה, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומוזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"יב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"ה ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

ג. במה דברים אמורים? באיש שקפר בתורה שבעל פה¹¹
12 פה במחשבתו¹² ובדברים שנראו לו, והלך אחר
13 דעתו הקלה ואחר שרירות לבו¹³, וכופר בתורה
14 שבעל פה תהלה, כצדוק ובייתוס¹⁴ וכן כל התועים
15 אחריו. אבל בני התועים האלה ובני בנייהם,
16 שהדיחו אותם אבותם, ונולדו בין הקראים וגדלו
17 אותם על דעתם¹⁵ - הרי הוא פתינוק שנשפה ביניהם
18 וגדלוהו¹⁶, ואינו זריז לאחז בדרכי המצוות, שהרי
19 הוא קאנוס¹⁷. ואף על פי ששמע אחר כך [שהוא
20 יהודי, וראה היהודים ודתם - הרי הוא קאנוס,
21 שהרי גדלוהו על טעותם]. כך אלו שאמרנו,
22 האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו¹⁸. לפיכך
23 ראוי להחזירן בתשובה, ולמשכם בדברי שלום, עד
24 שיחזרו לאיתן התורה¹⁹.

(12) בהכרתו. (13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. (14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ה, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. (15) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליה. (16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. (17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה

(28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". (29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". (30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד ה"ב. (31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). (32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב). (33) שם פח, ב. (34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. (35) בדיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. (36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). (37) שלא נעלם. (38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א). "כי יפלא - במופלא (= מומחה) שבבית דין הכתוב מדבר".

- 21 ו. הִיָּה חֶכֶם מִפְּלֵא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחֵלֶק, וְשִׁנְהָה³⁹
- 22 וְלִמַּד לְאַחֲרִים פְּדָרְבֵּיו, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת -
- 23 פְּטוּר. שְׁנֵאֵמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזִדּוֹן. לֹא
- 24 שִׁיאֵמַר בְּזִדּוֹן, אֲלֵא יוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא
- 25 בַּעֲצָמוֹ⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

- 26 ז. מִצָּאֵן⁴¹ חוּץ לְמִקְוֵי⁴² וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פְּטוּר⁴³.
- 27 שְׁנֵאֵמַר: וְקִמְּתָה וְעֲלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם - מִלְּמַד, שֶׁהַמָּקוֹם
- 28 גוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁהֵן פְּטוּרִין
- 29 מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנִדּוֹתָם⁴⁴ וְלִהְפָּרִישָׁן
- 30 וּלְהַכּוֹתָן⁴⁵ וְלִמְנָעַן מִלְּלַמֵּד⁴⁶, כִּפִּי מֶה שִׁיִּרְאֶה לָּהֶן
- 31 שֶׁהִדְבָּר צָרִיף לָבֶךְ⁴⁷.

(41) את הסנהדרין, חברי בית הדין הגדול. (42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב "מצאם אבית פגיי" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה מ"ו (סנהדרין פח, א). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"י, הלוקו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. (46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חסיושלום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת צויה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך

(שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). (18) דינם כאנוסים. (19) לחזוק התורה ולתקפה. וברפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידנו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

- 1 ד. אֲבָל זָקֵן מִמָּרָא הָאֵמֹר בְּתוֹרָה הוּא חֶכֶם אֶחָד
- 2 מִחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֵׁשׁ בָּיִדוֹ קִבְּלָהּ²⁰ וְדִין וּמוֹרָה בְּדָבָרֵי
- 3 תוֹרָה כְּמוֹ שִׁדְּוֹנוֹ וְיִוְרוּ כָל חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל²¹, שִׁבְעָת
- 4 לוֹ מִחֻלָּקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא
- 5 חֲזַר לְדָבָרֵיהֶם, אֲלֵא חֵלֶק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת
- 6 שְׁלֹא כְּהוֹרָאתָן - גְּזָרָה עֲלֵיו תוֹרָה מִיתָה²². וּמִתוֹרָה,
- 7 וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לַעֲוֹלָם הַבָּא²³. אִף עַל פִּי שֶׁהוּא דִין²⁴
- 8 וְהֵן דִּינִים, הוּא קִבְּלָהּ²⁵ וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרִי תוֹרָה חֵלָקָה
- 9 לָהֶם כְּבוֹד²⁶. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֹל עַל כְּבוֹדָן
- 10 וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינֶן יְכוּלִּין, כְּדִי שְׁלֹא יִרְבּוּ מִחֻלּוֹקֹת
- 11 בִּישְׂרָאֵל²⁷.

(20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. (21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. (22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". (23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ר-ח. (24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וכרבי אלעזר. (26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית דין ומעלתו" וכו'. (27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

- 12 ה. אֵין זָקֵן מִמָּרָא²⁸ חֵיב מִיתָה עַד שִׁיָּהָ חֶכֶם
- 13 שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה סְמוּךְ בְּסִנְהֶדְרִין²⁹, וְיִחֲלַק עַל בֵּית
- 14 דִּין בְּדָבָר שִׁדְּוֹנוֹ פֶּרֶת וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָאת³⁰, או
- 15 בְּתַפְלִין³¹, וְיוֹרָה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאתוֹ³² אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא
- 16 עַל פִּי הוֹרָאתוֹ³³, וְיִחֲלַק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבֵין בְּלִשְׁפַת
- 17 הַגְּזִית³⁴. אֲבָל אִם הִיָּה תִלְמִיד שְׁלֹא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה³⁵
- 18 וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פְּטוּר³⁶. שְׁנֵאֵמַר: כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ
- 19 דָּבָר לְמִשְׁפָּט - מִי שְׁלֹא יִפְלֵא מִמֶּנּוּ³⁷ אֲלֵא דָבָר
- 20 מִפְּלֵא³⁸.

וראה שם פי"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכרזים במקום שהרבים נקבעים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבור ע"ז. (67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, ה"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכרזים עליו מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

- 27 א. זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על
- 28 זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת², בין שהיו הן אוסרים
- 29 והוא מתיר בין שהיו הן מתירין והוא אוסר - הרי
- 30 זה חייב מיתה³. אפילו הוא היה אומר מפי הקבלה,
- 31 ואמר: כך קבלתי מרבתי, והן אומרים: כך נראה
- 32 בעינינו שהדין נותן⁴, הואיל ונשא ונתן⁵ עליהן
- 33 בדבר, ועשה או שהורה לעשות - הרי זה חייב. ואין
- 34 צריך לומר אם הם מורים מפי הקבלה⁶. וכן אם
- 35 חלק עליהם בגזירה מן הגזירות שגזרו בדבר שיש
- 36 בשיגגתו חטאת וזדונו כרת, כגון שהתיר החמץ⁷
- 37 ביום ארבעה עשר בניסן בשעה ששית⁸, או אסרו
- 38 בהנאה בשעה חמישית⁹ - הרי זה חייב מיתה¹⁰. וכן
- 39 כל פיוצא בזה.

(2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי יפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן. וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. (3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. (4) מצד הסברא והענין העצמי. (5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". (6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. (7) אכילת חמץ. (8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. (9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. (10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו

בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

- 1 ח. וכיצד דנין זקן ממרא? בעת שיפלא דבר⁴⁸ ויורה
- 2 בו חכם המגיע להוראה, בין בדבר שיראה בעיניו⁴⁹
- 3 בין בדבר שקבל מרבתי - הרי הוא והחולקין עמו
- 4 עולין לירושלים, ובאין לבית דין שעל פתח הר
- 5 הבית⁵⁰. אומרים להן בית דין: כך הוא הדין. אם
- 6 שמע וקבל⁵¹ - מוטב; ואם לאו - באין כלן לבית
- 7 דין שעל פתח העזרה, ואומרים להם גם הם: כך
- 8 הוא הדין. אם קבלו⁵² - ילכו להן; ואם לאו - כלן
- 9 באין לבית דין הגדול ללשכת הגזית⁵³, שמשם תורה
- 10 יוצאת לכל ישראל. שנאמר: מן המקום ההוא אשר
- 11 יבחר יי. ובית דין אומר להם: כך הוא הדין,
- 12 ויוצאין כלן⁵⁴. חזר זה החכם לעירו ושנה⁵⁵ ולמד⁵⁶
- 13 כדרך שהוא למוד - הרי זה פטור⁵⁷. הורה לעשות
- 14 או שעשה כהוראתו - חייב מיתה, ואינו צריך
- 15 התראה⁵⁸. אפילו נתן טעם לדבריו⁵⁹ - אין שומעין
- 16 לו⁶⁰. אלא בין שפאו עדים שעשה כהוראתו או
- 17 שהורה לאחרים לעשות - גומרין דינו למיתה בבית
- 18 דין שבעירו⁶¹, ותופסין אותו ומעלין אותו משם
- 19 לירושלים. ואין ממיתין אותו בבית דין שבעירו,
- 20 ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים⁶², אלא
- 21 מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים. ועד
- 22 הרגל משמדין אותו, וחונקין אותו ברגל⁶³. שנאמר:
- 23 וכל ישראל ישמעו ויראו; מפלל שצריך הכרזה⁶⁵.
- 24 וארבעה צריכין הכרזה: זקן ממרא, ועדים זוממין,
- 25 והמסית⁶⁶, וכן סורר ומורה⁶⁷; שהרי בכלן נאמר:
- 26 ישמעו ויראו.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון. (50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). (62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו-תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שבי"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פ"א ה"ב),

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

33 זה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פְּדִיּוֹן, אִם
34 קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁתָּ³⁴. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ
35 בַּעֲרִיפַת הָעֶגְלָה³⁵, אִם אֶלּוּ חַיִּבִּין לְהֵבִיא אוֹ לֹא³⁶ -
36 הָרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר חַיִּבִּים לְהֵבִיא -
37 הָרִי הֵיא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ³⁷ אִשָּׁה - אֵינָהּ
38 מְקַדְּשֶׁתָּ³⁸. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בַּעֲרִיפָה³⁹. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ
39 בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה, אִם זֶה לַעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבֵּית⁴⁰
40 - הָרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבֵּית -
41 הָרִי זֶה גָּזֵל בְּיַד הָעֲנִי, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ
42 מְקַדְּשֶׁתָּ. וְכֵן אִם חָלַק עָלֶיהֶן בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטְּמֵאָה,
43 כְּגוֹן נִגְעֵי פֶשֶׁר⁴¹ אוֹ נִגְעֵי פְתִים⁴² אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴³
44 - הָרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר טְהוֹר - מִתֵּר
45 לְהַפְּסֵם בַּמְקַדֵּשׁ וְלֹאֲכָלָם⁴⁴ קִדְּשִׁים; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
46 טְמֵא, אִם נִכְנַס⁴⁵ אוֹ אָכַל בְּמִזִּיד - עָנוּשׁ פֶּרֶת,
47 וּבְשׁוֹגֵג - חַיִּב חֲטָאָה. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּטִהַר מִצְרַע,
48 אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טְהוֹרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ
49 בְּהִשָּׁקָאָה סוּטָה, אִם זֶה צְרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ
50 צְרִיכָה⁴⁷ - הָרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
51 צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קִדְּשָׁהּ - הָרִי זֶה אֲסוּרָה
52 לִיבְמָה⁴⁸; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתְּיַבֶּמֶת.
53 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה - צְרִיכִין לְבַדֵּק וּלְחַקֵּר אִם הִיטָהּ
54 מִחֻלָּתָה זֶה מְבִיאָה לִידֵי דָבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מְבִיא לִידֵי
55 דָּבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוּ אַחֵר מֵאֵה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בְּסוּף
56 לְדָבָר שֶׁזִּדְּוָה פֶּרֶת וּשְׁגָגָה חֲטָאָה, בֵּין שֶׁהִיָּה הַזָּקֵן
57 מְקַל וְהֵן מִתְּמִירִין בֵּין שֶׁהִיָּה הוּא מִתְּמִיר וְהֵן מְקַלִּין
58 - חַיִּב⁴⁹.

מביאה ליד איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה
שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר
ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן
החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים
בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת.
וראה ברמב"ם בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשרוש
ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן
ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה
לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן
דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על
איסור דרבנן מותר לקרותו עברייני) - הרי שלא הזכירו אלא
את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו
מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם
בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה
חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה
מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

1 ב. אֶחָד שֶׁנִּחְלָקוּ בְּדָבָר שֶׁחַיִּבִּין עַל זִדְּוָה פֶּרֶת וְעַל
2 שְׁגָגָה חֲטָאָה, אוֹ שֶׁנִּחְלָקוּ בְּדָבָר הַמְבִּיא לִידֵי דָבָר
3 שֶׁחַיִּבִּין עַל זִדְּוָה פֶּרֶת וְעַל שְׁגָגָה חֲטָאָה. בִּיצֵד?
4 נִחְלָקוּ בְּאִשָּׁה זֶה אִם הִיא עֶרְוָה¹¹ אִם לֹא¹², אִם
5 מִרְאָה דָם זֶה מִטְּמֵא בְּאִשָּׁה אוֹ לֹא¹³, אִם זֶה טְמֵאָה
6 לָדָה אוֹ לֹא¹⁴, אִם זֶה זֶבַח אוֹ לֹא¹⁵, אִם חָלַב זֶה
7 אֲסוּר¹⁶ אוֹ מִתֵּר, וְכָל פִּיּוּצָא בָּאֵלוּ - הָרִי חוֹלֵק בְּדָבָר
8 שֶׁחַיִּבִּין עַל זִדְּוָה פֶּרֶת וְעַל שְׁגָגָה חֲטָאָה. וְכִיצֵד
9 דָּבָר הַמְבִּיא לִידֵי דָבָר שֶׁחַיִּבִּין עַל זִדְּוָה פֶּרֶת וְעַל
10 שְׁגָגָה חֲטָאָה? כְּגוֹן שֶׁנִּחְלָקוּ בַּעֲבוּר שְׁנָה, אִם
11 מַעֲבִירִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֶדָר - הָרִי זֶה חַיִּב;
12 שֶׁזֶה מְבִיא לִידֵי חֲמֵץ בַּפֶּסַח¹⁷. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּדִין
13 מִדִּינֵי מָמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיֵן הַדִּינִין¹⁸ שֶׁדִּינֵי דִינֵי מָמוֹנוֹת
14 - הָרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר שֶׁזֶה
15 חַיִּב לָזֶה, כָּל שֶׁנִּטַּל מִמֶּנּוּ - בְּדִין נִטַּל, וְעַל פִּי בֵית
16 דִּין נִטַּל; וְלְדַבְּרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר פְּטוּר, אוֹ שְׁאוּמֵר
17 שְׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לְדוּן¹⁹, כָּל שֶׁנִּטַּל²⁰ - גָּזֵל הוּא
18 בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁתָּ²¹; וְלְדַבְּרֵי
19 הָאוֹמֵר שֶׁלּוֹ נִטַּל²², הֵבֵא עָלֶיהָ בְּמִזִּיד - עָנוּשׁ פֶּרֶת,
20 בְּשׁוֹגֵג - חַיִּב חֲטָאָה²³; וְנִמְצָא הַדָּבָר מְבִיא לִידֵי דָבָר
21 שֶׁחַיִּבִּין עַל זִדְּוָה פֶּרֶת וְעַל שְׁגָגָה חֲטָאָה. וְכֵן אִם
22 נִחְלָקוּ בְּדִינֵי מִפּוֹת, אִם זֶה חַיִּב מְלָקוֹת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ
23 שֶׁחָלַק בְּמִנְיֵן הַדִּינִים שְׁלֹקִין בְּפִנְיָהֶם²⁴ - הָרִי זֶה
24 חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לֹקֶה²⁵ - חוֹבְלִין הֵם
25 בּוֹ, וְחַיִּבִּין לְשִׁלּוֹם²⁶, וְכָל שֶׁנִּטַּל מֵהֶן - בְּדִין נִטַּל;
26 וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מְלָקוֹת הוּא²⁷, כָּל שֶׁנִּטַּל מֵהֶן -
27 גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁתָּ²⁸.
28 וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בַּעֲרִיכִין²⁹ אוֹ בַּחֲרָמִין³⁰, אִם זֶה חַיִּב
29 לְתֵן אוֹ אֵינוֹ - הָרִי זֶה³¹ חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
30 אֵינוֹ חַיִּב לְתֵן, אִם לָקַחוּ מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה גָּזֵל,
31 וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁתָּ³². וְכֵן אִם חָלַק
32 עָלֶיהֶן בְּפִדְיוֹן קִדְּשִׁים, אִם נָפְדּוּ אוֹ לֹא נָפְדּוּ³³ - הָרִי

(11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12) כגון, בתו
מאנוסתו (=שכא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת),
שאין אסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת
בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה -
הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב,
הלכה ו). (13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים
(ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן
מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14) כגון, ששפעה דם מתוך
שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא
פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה
לנקבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טהור
של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב,
ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה
דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות
איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15) כגון
"קשתה שלושה ימים" (=שראתה דם שלושה ימים רצופים
מחמת קישורי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה),
ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה,
הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא
היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה
ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה
היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת

(נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברו עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20) התובע. (21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלווייה. (23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). (25) שאינו חייב מלקות. (26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27) שבית דין של שלושה דין דיני מכות. (28) סנהדרין פז, ב. (29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א-ג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם

לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטטה (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זוית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). (44) שהרי שני דברים נפרדים הם. (45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד-יז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. (47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיה גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). (48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדן ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושי תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושי תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. (49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

- א. המקלל אביו ואמו - נסקל; שנאמר: אביו ואמו קלל, דמיו בו². ואחד המקלל בתייהן או לאחור מיתתן - הרי זה נסקל³. וצריך עדים⁴ והתראה, כשאר כל מחייבי מיתות בית דין⁵. ואחד האיש ואחד האשה⁶, וכן השטמים והאנדורגינוס⁷. והוא שיהיו גדולים⁸ שהגיעו לקלל הענשין.

(2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתי רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. (3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה שאין כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). (4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). (5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". (6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). (7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדורגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). (8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

- ב. אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין⁹; אבל אם קללם בכנוי¹⁰ - פטור מן הסקילה¹¹, ולוקה בדרך שלוקה על קללת פל אדם כשאר מישראל¹².

(9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וא"ל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון

- 1 פטור. חוץ ממצות תפילין בלבד⁵¹. כיצד? הורה
2 להוסיף טוטפת חמישית⁵² בתפילין וינשנה⁵³ חמש
3 טוטפות - הרי זה חייב. והוא שיעשה בתחלה
4 ארבעה בתים כהלכתן זה⁵⁴, ויביא חמישית וידבק
5 בחיצון; שהבית החיצון שאינו רואה את האויר⁵⁵ -
6 תמיד⁵⁶ פסול. וחייב זקן ממרא על דבר זה - הלכה
7 מפי הקבלה⁵⁷. אבל אם נחלקו בשאר מצות, כגון
8 שחלק בדבר מדברי יולב⁵⁸ או ציצית⁵⁹ או שופר,
9 זה אומר פסול, וזה אומר פשר, זה אומר יצא ידי
10 חובתו, וזה אומר לא יצא, זה אומר טהור, וזה
11 אומר שני לטמאה⁶⁰ - הרי זה פטור מן המיתה⁶¹.
12 וכן כל פיוצא בזה.

(50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. (51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. (52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטוטפת. (53) או שהוא בעצמו עשה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. (54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האויר שבחוץ. (56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (57) שכל ענין ראיית הבית את האויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פה, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסול. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). (58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. (59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. (60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. (61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ט סיון - ספר שופטים - הלכות ממרים קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סנהדרין פ"ט ה"ד, אות קלא. (22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מי שהכה את אביו על אָזְנוֹ וְחִרְשׁוֹ - חֵיב²³ וְנִהְרֵג. שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׁיַעֲשֶׂה חֶרֶשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה, אֵלָּא יֵצֵאת טַפַּת דָּם בְּפָנִים²⁴ בְּאֵזֶן וְנִתְחַרֵּשׁ.¹⁵

(23) מיתת חנק. (24) בבא-קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמִּקְזֵּז דָּם לְאָבִיו²⁵, או שְׁהִיָּה רֹפֵא וְחֶתֶךְ לוֹ בְּשָׂר אוֹ אָבֶר - פְּטוּר²⁶. אָף עַל פִּי שְׁהוּא פְטוּר, לִכְתּוּחָהּ לֹא יַעֲשֶׂה. או לְהוֹצִיא סִלּוֹן²⁷ מִבְּשָׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה²⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֵׁיִשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שְׁיַעֲשֶׂה אֵלָּא הוּא, וְהָרִי הֵן מַצְטַעְרִין - הָרִי זֶה מִקְזֵז וְחֶתֶךְ כְּפִי מַה שְׁיַרְשֶׁהוּ²⁹ לַעֲשׂוֹת.¹⁸

(25) לרפואה. (26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הוסיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. (27) קוף. (28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). (29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

ח. אֲזַהֲרָה שֶׁל מִכָּה אָבִיו מִנֵּין? עֲנֵשׁ שְׂמַעֲנּוּ, אֲזַהֲרָה לֹא שְׂמַעֲנּוּ. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֹא לְהַפּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הָרִי אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכָלִי³¹.²⁵

(30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, צויה הכותב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, ה"ב. (31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשה... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנַעֵנוּ בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׁתוּקִי³² - חֵיב עַל אִמּוֹ, וְאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו³³. אָף עַל פִּי שְׁנִבְדָּקָה³⁴ אִמּוֹ וְאִמְרָה: בֵּן פְּלוֹנִי הוּא³⁵ - אִינוּ נִסְקָל אוֹ נֶחֱנֵק עַל פִּיהָ³⁶. אֲבָל בֶּנוּ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבְדֵת פּוֹכְבִּים - אִינוּ חֵיב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ³⁷. וְכֵן גַּר שֶׁהוֹרְתָו³⁸ שְׂלֹא בְּקִדְשָׁהּ³⁹, אָף עַל פִּי שְׁלִדְתּוֹ בְּקִדְשָׁהּ⁴⁰ - אִינוּ חֵיב עַל מַכַּת אָבִיו וְקָלְתּוֹ⁴¹.²⁸

(32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"ב: "שמכיר

ורחום, אך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. (11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונקוב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד-לומר שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". (12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכלן עובר בלא-תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וְכֵן הַמִּקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ - הָרִי זֶה בְּמִקְלָל אֶחָד מִשְׁאָר הַקְּהָל¹³.¹

(13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אֲזַהֲרָה שֶׁל מִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנֵּין? עֲנֵשׁ שְׂמַעֲנּוּ בְּפִרּוֹשׁ, אֲבָל הָאֲזַהֲרָה הָרִי הִיא בְּכָלִל לֹא תִקְלַל חֶרֶשׁ¹⁵. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֹא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אָבִיו בְּכָלִל יִשְׂרָאֵל¹⁶.³

(14) והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. (15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכותב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"א, וכביאורנו שם. (16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמִּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ¹⁷ - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שְׂנֵאֲמָר: מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת¹⁸. וְצָרִיף עֲדִים¹⁹ וְהִתְרָאָה, בְּשָׂר כָּל מַחֲיִבִּי מִיתַת בֵּית דִּין²⁰. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַשְּׂמָטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס. וְהוּא שְׂנִיגֵעוֹ לְכָלִּל עֲנֻשִׁין. אִינוּ חֵיב חֶנֶק עַד שְׁיַעֲשֶׂה בְּהֵן חֲבוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עֲשֶׂה בְּהֵן חֲבוּרָה - הָרִי זֶה בְּמִכָּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל²¹. וְהַמִּכָּה אוֹתָן לְאַחֵר מִיתָה - פְּטוּר²².⁹

(17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. (18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. (19) ראה לעיל בבאורנו אות ג. (20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). (21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

- יב. מי שהיה אביו ואמו רשעים גמורים ועוברים
עברות, אפלו נגמר דינו להריגה והם יוצאים להרג
- אסור להכותו ולקללם⁵⁰. ואם קלל או חבל בזה
- פטור⁵¹. ואם עשו תשובה - הרי זה חייב, ונהרג
עליהן, אף על פי שהרי הן יוצאות למיתה⁵². במה
דברים אחרים? בבנו; אבל אחר שפא והכהו
וקלל אחר שנגמר דינו, אף על פי שעשה תשובה
- הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה⁵³. ואם
פגשו - חייב בקנס המבייש⁵⁴.

(50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך ה"ג. ובזהר פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליר"ד סי' רמא סעיף ד). (51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. (52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). (53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקוים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ג, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". (54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם, משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא-קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדין "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

- יג. עבר אביו ואמו על עברה שלוקין עליה, והיה
הוא חנן⁵⁵ לפני הדינים - לא יכה אותם. וכן אם
נתחייבו נדוי⁵⁶ - לא יהיה שליח לנדוהם. ולא ידחף
אותם ולא יכה אותם בשליחות בית דין, אף על פי
שהן ראויין לכה ולעש תשובה⁵⁷.

(55) שמש, המכה על-פי הדינים. ראה לעיל הל' סנהדרין

את אמו ואינו מכיר את אביו, ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. (33) על הכאתו או על קללתו. (34) נשאלה ונחקרה. (35) של איש כשר, שאינו שתוקי. (36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף-על-פי שאינו חייב על אביו". (37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף-משנה). (38) הרינו. (39) שהולידו אביו כשהיה גוי. (40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. (41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

- י. פ"ש שאינו חייב על אביו, כך אינו חייב על אמו.
שנאמר: וימקלל אביו ואמו. את שהוא חייב על אביו
- חייב על אמו, וזה שאינו חייב על אביו⁴² - אינו
חייב על אמו⁴³.

(42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פ"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א. (43) ירושלמי יבמות פ"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).

- יא. הגר אסור לקלל אביו העובד פוכבים ולהכותו.
ולא יכהו. פדי שלא יאמרו: באו מקדשה חמורה
לקדשה קלה⁴⁴, שהרי זה מביה אביו. אלא נהג בו
מקצת פבוד⁴⁵. אבל העבד⁴⁶ - אין לו יחוס⁴⁷, אלא
הרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר⁴⁸, אף על פי
שנשתחררו⁴⁹.

(44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. (45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך-לך פ"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". (46) עבד כנעני. (47) אינו מתייחס אחר אביו. (48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חיים (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". (49) האב והבן ונתגייירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה", או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פ"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה'... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזולז, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקחת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "קרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימיד) אין בית-דין שלמטה מזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

פרק נשיי¹

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

א. כבוד אב ואם - מצוות עשה גדולה. וכן מורא
אב ואם. שקל² אותן הפתוב בכבודו ובמוראו.³
פתוב: כבד את אביך ואת אמך, וכתוב: כבד את יי
מהונך. ובאביו ואמו פתוב: איש אמו ואביו תיראו,
וכתוב: את יי אלהיך תירא. בדרך שצוה על כבוד
שמו הגדול ומוראו, כן צוה⁴ על כבודם ומוראם.⁵

(2) השווה. (3) ובכתי' תימן: ככבודו וכמוראו. (4) קידושין לב, ב. (5) וברירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבד את ה' מהנוך, ממה אתה מכבדו ממה שחנך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל... כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים."

22 ב. המקלל אֶבְיֹו אוֹ אִמּוֹ - בַּסִּקִּילָה, וְהַמְגִדֶּה⁶ -
23 בַּסִּקִּילָה. הִנֵּה הַשְּׁוֹה אוֹתָן בַּעֲנֻשׁ⁷. הַקָּדִים אֵב לֹאם
24 לְכַבֹּד⁸, וְהַקָּדִים אִם לֹאם לְמוֹרָא⁹. לְלַמֵּד שְׁשֻׁנֵיהֶם
25 שׁוּיִם, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכַבֹּד¹⁰.

(6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-טז. (7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם

פּט"ז, ה"א. (56) על שלא ציית לפסק־דין בית־הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה ה' תלמוד תורה פ"ו ה"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגי יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). (57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

1 יד. לכל אין הבן נעשה שליח להכותו ולקללו, חוץ
2 ממסית ומדיח⁵⁸. שהרי אמרה תורה: לא תחמל ולא
3 תכסה עליו⁵⁹.

58) אם היה אביו מסית את חבריו לעבודה זרה או שהיה רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הזכיר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאלות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

טו. מִי שְׁנֹת־חַיִּיב שְׁבוּעָה לְבָנוֹ - כִּף רִאֲיוֹ בּוֹ תַּמִּיד, 4
שְׂאִינוֹ מְשָׁבִיעוֹ בְּשְׁבוּעַת הָאֱלֹהִים⁶⁰, שֶׁהָרִי זֶה בָּא 5
לְקַלֵּלֹת אָבִיו, אֲלֹא מְשָׁבִיעוֹ שְׁבוּעָה שְׂאִין בֶּה 6
אֱלֹהִים⁶¹. וּכְכֹר בְּאֲרֻנוֹ⁶², שֶׁהָאֵב שֶׁהֵרָג אֶת בְּנוֹ - אֵין 7
אֶחָד מֵאֲחָיו שֶׁל נִהְרָג נֶעֱשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם⁶³. וְלֹא עַל 8
הַבָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בְּלִבֹּד הַקְּפִידָה תּוֹרָה, אֲלֹא 9
אֵף עַל הַבְּזִיּוֹן. שֶׁכָּל הַמְּבֹרָה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֶפְלוֹ 10
בְּדַבָּרִים וְאֶפְלוֹ בְּרַמְיָהּ - הָרִי זֶה אֲרוּר מִפִּי 11
הַגְּבוּרָה⁶⁴. שְׁנֵאֲמַר: אֲרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ⁶⁵. וְהָרִי 12
הוּא אוֹמֵר: עֵין תִּלְעַג לְאָבִי⁶⁶ וְתָבוֹד לִיקָהָת אִם⁶⁷ 13
וְגוֹמֵר. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְהַפּוֹת עַל זֶה מִפֶּת מַרְדּוֹת 14
וּלְעֹנֵשׁ כְּפִי מֶה שִׁירָא⁶⁸. 15

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מוקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבזז ליקהת אם וגו'".

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארוור מקלה אביו ואמנו כו".

ויש לומר, שחייב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב.) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבני נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43)

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". (8) ככתוב: כבד את אביך ואת אמך. (9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. (10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

ג. אי זהו מורא, ואי זהו כבוד? מורא - לא עומד במקומו¹¹, ולא יושב במקומו¹², ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו¹³. ולא יקרא לו בשמו, לא בחריו ולא במותו, אלא אומר: אבא מרי¹⁴. היה שם אביו או שם רבו בשם אחרים - משנה את שמו¹⁵. יראה לי, שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא¹⁶, שאין הכל דשין בו¹⁷; אבל השמות שקוראין בהן את העם, כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן, בכל לשון ובכל זמן - קורא בהן לאחרים¹⁸ שלא בפניו, ואין בכך פלוס¹⁹. אי זהו כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה - משל האב²⁰. ואם אין ממון לאב, ויש ממון לבן - פופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול²¹. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמששים משמשים בהן את הרב²². ועומד מפניו כדרך שהוא עומד מפני רבו²³.

ד. והאב שהיה תלמיד בנו - אין האב עומד מפני הבן²⁴, אבל הבן עומד מפני אביו, אף על פי שהוא תלמידו²⁵. וחיבדו²⁶ לשאר דרכיו בשעת עשיית משאו ומתנו ועשיית חפציו. כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום²⁷ - לא יאמר: מהרוני²⁸ בשביל עצמי²⁹! פטרוני³⁰ בשביל עצמי³¹! אלא: מהרוני בשביל אבא³²! פטרוני בשביל אבא! וכן כל פיוצא בזה, לעולם יכלל בכלל דבריו שהוא חושש בכבוד אביו³³ ושמירתו ממנו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם אזיל לשיטתו, שכן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו ה"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על"פ לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. (26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. (27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. (28) סדרו לי מהר את עניני. (29) שאני צריך ללכת. (30) שלחוני. (31) אע"פ שיועד

(11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד סי' רמ סעיף ב). (12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). (13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף-משנה). (14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. (15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביו, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביו", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקראו בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביו בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביו. ורבה שהיה חבירו של אביו, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. (16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". (17) רגילים. (18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה ה"ל תלמוד תורה פ"ה ה"ה. (19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר

אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנעו מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. (43) ובכת"י תימן: יצעוק. (44) שאמר: כבוד את אביך ואת אמך וגו'. (45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. (46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. (47) בכת"י תימן: או אמו. (48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. (49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרסם ביד וברגל" - שתענע באבריה.

- ח. אף על פי ש**בְּכָדוֹ נִצְטוּנוּ**, אסור לְאָדָם לְהַכְבִּיד עָלָיו עַל בְּנוֹיו⁵⁰ וְלִזְקָנָהּ בְּכָבוֹדוֹ עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יִבְיֵאֵם לִידֵי מְכָשׁוֹל⁵¹, אֲלָא יִמְחַל וִיתַעֲלֵם⁵²; שֶׁהָאֵב שֶׁמִּחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחֻלָּל⁵³.

(50) לדרוש מהם יותר מדאי. (51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. (52) אם פגע בכבודו. (53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנר).

- ט. וְהַמֶּכָּה בְּנוֹ גָּדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ⁵⁴, שֶׁהָרִי הוּא עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשׁוֹל⁵⁵.

(54) אומרים לו: "פלוגי זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בה' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. (55) שגורם שיבעט בו, ובינמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לענין זה, רק אחר כך או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיח, ובי"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"י לקידושין שם, סימן סח).

- י. מִי שֶׁנִּשְׁתַּרְפָּה⁵⁶ דַּעַתוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ - מִשְׁתַּדֵּל לְהַגִּיעַ עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שִׁירְחֵם עֲלֵיהֶן. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בִּיּוֹתוֹ - יִנִּיחֵם וְיִלָּךְ לֹא⁵⁷, וַיַּצִּהוּ אַחֲרֵיהֶם לְהַנְהִיגֵם כְּרֹאֵי לָהֶם⁵⁸.

(56) נתבלבלה. (57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמות, עזבה והלך לארץ ישראל. (58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

- יא. הַמִּמְזַרֵּם⁵⁹ חֵיב בְּכָבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר⁶⁰ עַל מִכְתּוֹ וְקָלָתוֹ עַד שִׁיעֲשֶׂה

שיכבדוהו כאביו. (32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). (33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

- ה. וְחֵיב לְכַבְּדוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. בִּיצֵד? הִיָּה אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה³⁴ מִפִּי - לֹא יֹאמֵר: כֶּן אֶמֶר אָבָא; אֲלֵא אוֹמֵר: כֶּן אֶמֶר אָבָא מִרִּי, אֲנִי פִּסְרַת מִשְׁכָּבוֹ³⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ שְׁלֹאֲחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ³⁶ - אוֹמֵר: זְכוּרֹנוּ לַחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא³⁷.

(34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. (37) שם וברש"י. ובי"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זל"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: וזללה"ה.

- ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חֵיבִין בְּמוֹרָא וּבְכוֹדוֹ³⁸; אֲלֵא שֶׁהָאִישׁ יֵשׁ בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בִּידָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהָרִי רְשׁוֹת אַחֲרֵיהֶם עֲלֵיהֶם³⁹. לְפִיכָּה, אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הָרִי שְׁנֵיהֶם⁴⁰ שׁוֹיִם⁴¹.

(38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. (39) בעלה, שמושעבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"י ליו"ד סי' רמ ס"ק יט). (40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

- ז. עַד הֵיכָן הוּא כְּבוֹד אָב וְאִם? אֶפְלוּ נִטְלוּ בֵּיס שֶׁל זְהוּבִים שֶׁלֹּו וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לֵיִם - לֹא יִכְלִימֵם⁴², וְלֹא יַעֲצֵר⁴³ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִקְעַס כְּנֶגְדָּם; אֲלֵא יִקְבֵּל גְּזֵרַת הַתְּנוּבָה⁴⁴ וַיִּשְׁתַּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֶפְלוּ הִיָּה לִיבֵשׁ⁴⁵ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת⁴⁶ וַיּוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בְּפָנֵי הַקֶּהֱלָ, וּבָא אָבִיו וְאִמּוֹ⁴⁷ וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִפְכוּהוּ בְּרֹאשׁוֹ וַיִּרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יִכְלִימֵם, אֲלֵא יִשְׁתַּק⁴⁸ וַיִּירָא וַיִּפְתַּח מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים שְׁעָרוֹ בְּכֶן. שֶׁאֵלּוּ מֶלֶךְ בִּשְׁוֹר וְדָם גָּזַר עָלָיו דְּבַר שֶׁהוּא מַצְעֵר יֵתֵר מִזֶּה - לֹא הִיָּה זְכוֹל לְפָרֶס⁴⁹ בְּדָבָר; קָל וְחֹמֶר לְמִי שֶׁאִמֵּר וְהִיָּה הַעוֹלָם כְּרֹצֵנוֹ²¹.

(42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבהל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצערו (כסף-משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצווה על כיבוד אב ואם. (64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. (65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש ("ו"ד סי' רמ סעיף יא).

יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה, אפילו של דבריהם⁶⁶ - הרי זה לא ישמע לו. שגאמר: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו⁶⁷ - פלגם חזקין בפקודי⁶⁸.

1 תשובה⁶¹. אפילו⁶² היה אביו רשע ובעל עברות -
2 מכבדו ומתירא ממנו⁶³. ראהו עובר על דברי תורה
3 - לא יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה⁶⁴! אלא
4 יאמר לו: אבא, כתוב בתורה כך וכך? כאלו הוא
5 שואל ממנו, ולא פמהירו⁶⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "יומת תרח בחרן". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו". ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

התירון ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירון ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חייב בכבוד אביו רשע.

(על"פ לקו"ח ח"ה עמוד 309)

66 של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. (67) יבמות ו, א. ובבבא מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה ציותה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף-משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאו סייג לתורה... מצות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

יג. אמר לו אביו: השקני מים! ויש פירו' לעשות מצוה⁶⁸: אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים - תעשה, ויתעסק בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה - יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו; שהוא ואביו חזקים בדבר מצוה⁶⁹. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם⁷⁰.

68 כגון לקבור את המת או ללוותו. (69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף-משנה בשם הרא"ש). 70 כמו ששינו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתתה בבית לבן נענש (רש"י שם).

יד. אמר לו אביו: השקני מים! ואמרה לו אמו: השקני מים! - מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו תחלה, מפני שהוא ואמו חזקים בכבוד אביו⁷¹.

71 קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולא היה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חזק אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו, פל זמן שאביו קיים; שזה בכלל כבוד אביו⁷². וכן מכבד בעל אמו, פל זמן שאמו קיימת⁷³; אבל לאחר מיתתה - אינו חזק⁷⁴. ומדברי סופרים, שיהיה אדם חזק בכבוד אחיו הגדול בכבוד אביו⁷⁵.

59 שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60 ממיתה. 61 שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). 62 בכת"י תימן: שאפילו. 63 וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עויות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראיה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית-דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ה ה"ח, ומכאן שגם ממזר

הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אֲכִילָה זוּ שֶׁהוּא חַיִּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הֲרַבָּה⁷ יֵשׁ
 פֶּהֶם⁸, וְהֵן פֶּלֶן הִלְכָה מִפִּי הַקְּבִלָה⁹. אֵינּוּ חַיִּב
 סְקִילָה עַד שֶׁיִּגָּב מִשָּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בֶּשֶׁר בְּזוּל וְיִין
 בְּזוּל¹⁰; וְיֵאכֹל וְיִשְ�תֶּה חוּץ מִרְשׁוֹת אָבִיו¹¹ בַּחֲבוּרָה
 שֶׁפֶלֶן רִיקָנִין וּפְחוּתִין¹²; וְיֵאכֹל הַבֶּשֶׂר חֵי וְאֵינּוּ חֵי,
 מִבֶּשֶׂל וְאֵינּוּ מִבֶּשֶׁל, בְּדֶרֶךְ שֶׁהַגָּבִים אוֹכְלִים¹³,
 וְיִשְ�תֶּה הַיֵּין מְזוּג¹⁴ בְּדֶרֶךְ שֶׁהַגָּבִים שׁוֹתִים¹⁵.
 וְהוּא שֵׁיֵאכֹל מִשָּׁקֶל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין¹⁶ מִבֶּשֶׂר זֶה
 בְּמִלּוּגָמָא אַחַת¹⁷, וְיִשְ�תֶּה חֲצִי לִג'¹⁸ מִיֵּין זֶה בְּכֶת
 אַחַת. גָּב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוּ בְּרִשׁוֹת
 אָבִיו¹⁹; אוֹ שֶׁגָּב מִשָּׁל אַחֲרִים²⁰, וְאָכַל אֲכִילָה זוּ
 הַמְכַעֲרֶת בֵּין בְּרִשׁוֹת אָבִיו בֵּין בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים - הָרִי
 זֶה פְטוּר²¹. וְכֵן אִם גָּב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה
 מְכַעֲרֶת פְּזוּ בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, וְהִתְיָה אֲכִילַת מְצָה
 אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם [אוֹ אֲכִילַת עֵבֶרָה אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם]
 - פְטוּר. שְׁנֵאֲמַר: אֵינְנוּ שֹׁמְעֵי קִלְנוּ - שְׂאִינוּ עוֹבְרִי
 בְּאֲכִילָה זוּ אֵלָּא עַל קוֹלָם. יֵצֵא זֶה שֶׁעֲבַר בָּהּ עַל
 דְּבָרֵי תוֹרָה²², אוֹ שֶׁאֲכָלָה בְּדֶבֶר מְצָה²³. בִּיצֵד? אָכַל
 אֲכִילָה זוּ הַמְכַעֲרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרַעָה שְׂאוֹכֵל
 עִמָּהּ בְּדֶבֶר מְצָה²⁴, אוֹ שֶׁאָכְלוּ מִעֶשֶׂר שְׁנֵי
 בִּירוּשָׁלַיִם²⁵, אֶפְלוּ אָכְלוּ בְּתַנְחוּמֵי אֲבָלִים²⁶ שֶׁהֵיָא
 מְצָה מִדְּבָרֵיהֶם - הָרִי זֶה פְטוּר. וְכֵן אִם אָכְלָה
 מִנִּבְלוֹת וּטְרֵפוֹת, שֶׁקָּצִים²⁷ וְרַמְשִׁים²⁸, אֶפְלוּ אָכַל
 בְּתַעֲנִית צְבוּר²⁹ שֶׁהֵיָא עֵבֶרָה מִדְּבָרֵיהֶם³⁰ - הָרִי זֶה
 פְטוּר מִן הַמִּיתָה³¹.
 33

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה.
 (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל
 ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגבוי, וממילא לא
 ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו
 פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש
 בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב
 וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל
 ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד
 א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו מבושל ואינו מבושל.
 ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל
 ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו
 מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא
 מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם).
 (15) הסובאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת
 שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א,
 הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעצה משקל שש עשרה
 שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא
 בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן

(72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות
 אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני
 מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם,
 שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא
 משום צוואתו. (73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל
 אמך. (74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל-מקום
 דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתתה". שהרי רבינו הקדוש
 ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכן"ל אות סט (באר הגולה,
 שם). (75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות
 את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא
 אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר"
 ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן
 חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים.
 תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא
 רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר
 שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו".
 ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול
 חותנו (שמואל-א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן
 שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום ש"ק כ"א סיון ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה
 שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדויק של חיוב בן
 סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו.
 אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג,
 למי?

1 א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפּרָשָׁה
 2 בו סְקִילָה³; וְלֹא עֲנֵשׁ הַפֶּתוּב אֵלָּא אִם בֶּן הַזֵּהִיר⁴,
 3 וְהִיכֵן הַזֵּהִיר? לֹא תֵאכְלוּ עַל הַדָּם - לֹא תֵאכְל
 4 אֲכִילָה הַמְבִיאָה לַיָּדִי שְׁפִיכוֹת דָּמִים; וְזוֹ אֲכִילַת בֶּן
 5 סוֹרֵר וּמוֹרֶה⁵, שְׂאִינוּ נִהְרָג אֵלָּא עַל אֲכִילָה מְכַעֲרֶת
 6 שְׂאֵכֶל. שְׁנֵאֲמַר: זוֹלֵל וְסוֹבָא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ,
 7 שְׁזוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר בְּרַעֲבָתָנוּת, וְסוֹבָא -
 8 הַשּׁוֹתֶה יֵין בְּרַעֲבָתָנוּת⁶.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים
 ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה,
 ובביאורנו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על
 לאו שבכללות, ולא זו כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל
 הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש,
 לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות"
 (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר,
 שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר
 למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החנינוך" מצוה רמח:
 "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת
 ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן
 ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך
 שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל
 אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתיה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

- ה. לא ענש הפתוב קטן³⁹ שלא בא לכלל המצות. 10
וכן איש שגדל והרי הוא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ - אינו נסקל 11
מפני שגנב ואכל ושתה אכילה זו המכערת⁴⁰. הא 12
פיצד⁴¹? מפי השמועה למדו, שאין דין זה אלא בֶּבֶן 13
שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות, 14
עד שיקיף⁴² כל הגיד⁴³; ואחר שיקיף השער כל 15
הגיד - הרי הוא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ ואינו נסקל. 16

(39) פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

- ו. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה 17
חדשים מאחר שביא שתי שערות⁴⁴. לפי שאפשר 18
שתתעבר אשתו⁴⁵ ויהיה עברה נכר בשלשה 19
חדשים⁴⁶, ונאמר: כי יהיה לאיש בן סורר ומורה - 20
ולא אב⁴⁷ סורר ומורה. הא למדת⁴⁸, שאם הקיף 21
השער את כל הגיד קדם שישלים שלשה חדשים - 22
הרי זה פטור⁴⁹. 23

(44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הגהה" (47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". (48) מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

- ז. פיצד דגין בן סורר ומורה? מביאין אותו אביו 24
ואמו תחלה לבית דין של שלשה⁵⁰ ואומרים להן: 25
בגנו זה סורר ומורה. ומביאין שני עדים שגנב משל 26
אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכל אותה 27
אכילה האמורה אחר ההתראה⁵¹. וזו היא עדות 28
הראשונה. ומלקין אותו כשאר חייבי מלקות, 29
שנאמר: ויסרו אותו⁵² ולא ישמע אליהם. חזר וגנב 30
משל אביו ואכל אכילה זו - אביו ואמו מביאין 31

השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. (18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחשוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, סופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממצות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע, ב.

- ג. אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה, אף על פי 1
שאכל אכילה זו מבשר העוף - פטור. ואם אכל 2
אכילה זו מבשר בהמה, והשלים החמשים דינרים 3
מבשר העוף³² - חייב. שְׁתֵּה כֹּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׁתֵּה יַיִן 4
- פטור³³. 5

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

- ד. אכל בשר חי ושתה יין חי³⁴ - פטור; שְׁתֵּה קְרִי 6
הוא, ואין אדם יכול להמשיך בזה³⁶. וכן אם אכל 7
בשר מליח ביום השלישי למליחתו³⁷, או שְׁתֵּה יַיִן 8
מגתו³⁸ - פטור; שאין אדם יכול להמשיך בזה. 9

(34) בלתי מזוג במים. מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס

- 1 אותו לבית דין של שלשה ועשרים⁵³, ומביאין שני
2 עדים ומעידין עליו שגנב ואכל אכילה זו האמורה
3 אחר שהתרו בו⁵⁴. וזו היא עדות אחרונה. אפלו היו
4 השנים הראשונים⁵⁵ הם האחרונים⁵⁶. ואחר
5 שמקבלין עדותן בודקין אותו שמא הקיף השער את
6 כל הגיד. אם לא הקיף ולא שלמו לו שלשה
7 חדשים - גומרין דינו פקדון כל הרוגי בית דין
8 וסוקלין אותו. ואינו נסקל עד שיהיה שם שלשה
9 הראשונים⁵⁷. שנאמר: בגנו זה - זהו שלקה
10 בפניכם⁵⁸.
- 11 (50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים,
אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י).
12 (52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה,
וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם
מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא
תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו
שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות
(שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין
דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים.
(56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בגנו זה מלמד שאחד
מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה".
(57) הדיינים שחייבווהו מלקות. (58) שם עא, א.
- 13 ח. ואם מחלו לו אביו ואמו⁵⁹ קדם שיגמר דינו⁶⁰ -
14 פטורי⁶¹.
- 15 (59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח,
הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין.
16 (61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו,
אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהריוג, וכמבואר בסמוך.
וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פת, ב מפרש: "אם רצו
למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם:
ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין
אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי
הנ"ל (משנה למלך).
- 17 ט. ברח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף השער
18 מלמטה - פטורי⁶². ואם משנגמר דינו ברח, אפלו
19 הזקין - כל עת שימצא יסקל; שקל מי שנגמר דינו
20 - הרי הוא פהריוג ואין לו דם⁶³.
- 21 (62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר,
כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.
- 22 י. היה אביו רוצה⁶⁴ ואמו אינה רוצה, אמו רוצה
23 ואביו אינו רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה.
24 שנאמר: ותפשו בו אביו ואמו. היה אחד מהן גדם
25 או חגר או אלם או סומא או חרש - אינו נעשה בן
26 סורר ומורה. שנאמר: ותפשו בו - ולא גדמים;
27 והוציאו אותו - ולא חגרים; ואמר - ולא אלמים;
- 23 בגנו זה⁶⁵ - ולא סומים; איננו שמע בקלנו - ולא
24 חרשים⁶⁶.
- 25 (64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים
26 אותו באצבעם. (66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע
בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחריו כן, שאינו
מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו,
משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם
(שם עמוד א וברש"י).
- 27 יא. גזרת הכתוב הוא שישקל בן סורר ומורה. אבל
28 הכת - אינה נדונה בדין זה, שאין דרכה להמשיך
באכילה ושתיה פאשי⁶⁷. שנאמר: בן - ולא כת⁶⁸,
29 ולא טמטום ואנדרוגינוס⁶⁹.
- 30 (67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה
31 בביאורנו לעיל הלכה ב. (68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר
רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר
ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה
לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות
לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן
- ולא כת". (69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים
מספק.
- 32 יב. טמטום שנקרע⁷⁰ ונמצא זכר - אינו נעשה בן
33 סורר ומורה. שנאמר: פי יהיה לאיש בן סורר
34 ומורה - עד שיהיה בן משעת התנאה⁷¹.
- 35 (70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם
לבבא בתרא קכו, ב). (71) משמע מזה, אילו היה נקרע
לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם
בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת
הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו
נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם
לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת
הווייה" וכפירושו הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק
ב, הלכה ג.
- 36 יג. בן סורר ומורה צריך הכרזה. כיצד מכריזין
37 עליו? פותחין לכל ישראל: בבית דין פלוני סקלנו
פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה⁷².
- 38 (72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר
(דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו ויראו" והשווה לעיל
פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.
- 39 יד. בן סורר ומורה הרי הוא פכל הרוגי בית דין
40 שממונם ליורשיה⁷³; שאף על פי שאביו גרם לו
41 סקילה - הרי הוא יורש כל נכסיו⁷⁴.
- 42 (73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד
להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים
פרק ד, הלכה ט. (74) ואין חושדים בו שמא ענינו נתן
בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו
באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם

על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם
ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).
בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִינְעָן

נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה
(סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו
בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את
יורשתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתוהו בנפש אחיו
אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם
מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין
כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו-כ"א סיון ה'תש"פ

וְהִכְחָשָׁה. ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
קָמָא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק
ו' וּפֶרֶק ז' מְשַׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזוּרוֹת
בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים בְּתֵלְמוֹד.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וְגו']"
(במדבר כז, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכּוֹר
יִרְשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָּר
נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ' [בְּבָא] בְּתָרָא.
(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמח.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וְגו']"
(במדבר כז, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכּוֹר
יִרְשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָּר
נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ' [בְּבָא] בְּתָרָא.
(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמח.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וְגו']"
(במדבר כז, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכּוֹר
יִרְשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָּר
נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ' [בְּבָא] בְּתָרָא.
(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמח.

הַמְצָנָה הָרַמ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ [וְגו']"
(במדבר כז, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכּוֹר

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמו.

הַמְצָנָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעֵן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר
יֹאמֶר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וְלִשּׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת
משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
— חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוּל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה
וְהִכְחָשָׁה. וּכְבָּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
קָמָא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק
ו' וּפֶרֶק ז' מְשַׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזוּרוֹת
בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים בְּתֵלְמוֹד.

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמו.

הַמְצָנָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעֵן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר
יֹאמֶר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וְלִשּׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת
משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
— חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוּל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה
וְהִכְחָשָׁה. וּכְבָּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
קָמָא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק
ו' וּפֶרֶק ז' מְשַׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזוּרוֹת
בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים בְּתֵלְמוֹד.

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמו. רמח.

הַמְצָנָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעֵן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר
יֹאמֶר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וְלִשּׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת
משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
— חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוּל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה

ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם לא יהיו אלא
בארץ ישראל וקא, ואין סמיכה (הסמכה לדיינות) בחוצה
לארץ. אף אם נתקיימה הסמיכה בארץ ישראל, רשאים
אותם הסמוכים לדון בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין
אמרם (מכות ז): "סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ";
אבל לא ידונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ,
אלא אם בית הבחירה עומד, כמו שבארנו בהקדמת
המאמר הזה (סוף הכלל ה"ד). ולשון ספרי על אמרו
יתעלה במכה נפש בשנגה: "והיו אלה לכם לחקת
משפט לדרכתכם בכל מושבותיכם" (במדבר לה, כט),
אמר: "בכל מושבותיכם — בארץ ובחוצה לארץ. יכול
אף ערי מקלט יהיו נוהגות בחוצה לארץ? תלמוד לומר:
אלה — אלו הדינין נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ,
וערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ". וכבר נתבאר
כל-דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין הגדול
או ראש גלות מלמנות דין שאינו בקי בחקמת התורה
וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזוהר על
כף; אלא אין מביטים במנויים התורניים אלא לבקיאיות
האדם בחקמת התורה וידיעת צווייה ואזהרותיה
והתנהגותו במעשים המתאימים לכך. והאזהרה מלמנות
ממנה בגלל מעלות אחרות היא אמרו יתעלה: "לא-
תכירו פנים במשפט" (דברים א, יז), ולשון ספרי (פרשת
דברים שם): "לא-תכירו פנים במשפט — זה הממנה
להושיב דינין", כלומר: שאזהרה זו אינה אלא לאדם
שיש לו הרשות למנות דינין על ישראל, שהזהר
מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהזכרנו לעיל. אמרו:
שקא תאמר: איש פלוני נאה אושיבנו דין, איש פלוני
גבור אושיבנו דין, איש פלוני קרובי אושיבנו דין, איש
פלוני הלוני ממון אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל-
לשון אושיבנו דין, ונמצא מזכה את-החייב ומחייב
את-הנפאי, לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע
— לכך נאמר: "לא-תכירו פנים במשפט".

המצוה הקע"ה — הצווי שצטוינו ללכת אחר הרב,
אם נופלת מחלוקת בין החכמים באיזה דין מפל-דיני
התורה; וכן ננהג גם בדין הפרטי, כגון בדין שפין ראובן
לשמעון: אם נופלת מחלוקת בין דיני עירם, אם שמעון
הוא החייב או ראובן — גלף אחר הרב, והוא אמרו
יתעלה: "אחרי רבים להטות" (שמות כג, ב) ובפרוש אמרו
(חולין יא, א): "רבא — דאורייתא". וכבר נתבאר דיני מצוה
זו והלכותיה בכמה מקומות בסנהדרין.

יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היושבים. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא.
(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום ש"ק כ"א סיון ה'תש"פ

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

המצוה הקע"ו — הצווי שצטוינו למנות [דינים]
שופטים ושופרים להוציא לפעל צוויי התורה, ויכריחו
את הסוטים מדרך האמת ללכת בה, ויצונו על הטוב
וזהירו מן-הרע, ויוציאו לפעל את-הענשים על העברתן.
כדי שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה מסורים לרצון
כל-אדם ואדם. ומתנאי מצוה זו, שהממנים האלה יהיו
דרגה למעלה מדרגה, והוא: שממנים בכל-עיר עשרים
ושלשה דינים שמתקבצים כלם במקום אחד בשער העיר
(בעלת מספר אוכלוסין) הראויה למנון זה — וזהו סנהדרין
קטנה. וממנים בירושלים בית דין הגדול של שבעים
דינים, וממנים אחד על אותם השבעים — והוא ראש
הישיבה, והוא שקוראים לו חכמים גם 'נשיא' והכל
יתקבצו במקומם המיוחד להם. ומקום שאנשי מועטים,
שאינו ראוי לסנהדרין קטנה, ממנים בו על-כל-פנים
שלשה להוציא לפעל את-הדינים בדברים קטנים, ואלה
מציירים את-הדברים הגדולים למי שלמעלה מהם. וכן
ממנים שופרים ונגשים המבקרים בשוקים ובדקים דרכי
בני אדם במשפטם ומתנם, כדי שלא יעשו עול אפלו בדבר
מועט. והצווי שצאמר בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה:
"שפטים ושופרים תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח).
ולשון ספרי (ריש פרשת שופטים): "מנין שממנין בית דין
אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים ושופרים תתן-
לך. ומנין שממנין אחד על גבי כלן? תלמוד לומר:
תתן-לך, ומנין שממנין בית דין לכל-שפט ושפט?
תלמוד לומר: בכל-שעריך. רבי שמעון בן גמליאל
אמר: לשבטיך ושפטו — מצוה על כל-שבט ושפט
להיות דין את-שבטו שצאמר: ושפטו את-העם — על
פרקים" וכבר נכלל הצווי למנות שבעים זקנים, והוא
אמרו יתעלה למשה: "אספה-לי שבעים איש" (במדבר
יז, טז) ואמרו (ספרי פרשת בהעלותך) זכרונם לברכה:
"כל-מקום שצאמר לי — הרי הוא קנים לעולם; וכהנו-לי
וגו'" (שמות כח, מא) — כלומר: שנה צווי תמידי ואינה
מצוה לפי שעה, אלא חובה למשך הדורות.
ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרין גדולה וקטנה

ירמיה פרק לו יחבט

יח וַיֹּאמֶר לָהֶם בְּרוּךְ מִפְּנֵי יְקָרָא אֵלַי אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֵנִי כָתֹב עַל־הַסֵּפֶר בְּדִיּוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בְּרוּךְ לָךְ הַסֵּתֶר אֲתָה וַיִּרְמִיָּהוּ וַאֲשֵׁי אֶלְיָדָע אִיפָּה אֲתָם: כ וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ חֲצֵרָה וְאֶת־הַמְּגִלָּה הַפְּקֻדוֹ בְּלִשְׁכַּת אֶל־שֹׁמֵעַ הַסֵּפֶר וַיִּגְדְּלוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים: כא וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוּדִי לִקְחַת אֶת־הַמְּגִלָּה וְלִקְחָהּ מִלִּשְׁכַּת אֶל־שֹׁמֵעַ הַסֵּפֶר וַיִּקְרָאָהּ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי פְלִי־הַשָּׂרִים הַעֲמֻדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ: כב וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאֵחָד לַפָּנִי מִבְּעֶרְתּ: כג וַיְהִי | בַּקְּרֹא יְהוּדִי שֶׁלֹּשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יְקָרְעָה בַּתֵּעַר הַסֵּפֶר וְהַשֵּׁלֶךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאֵחָד עֲדֵתָם פְּלִי־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הָאֵחָד: כד וְלֹא פָחְדוּ וְלֹא קִרְעוּ אֶת־בְּגֵדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַבְדָּיו הַשְּׂמָעִים אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: כה וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלִיָּהוּ וּגְמַרְיָהוּ הַפָּנִיעוּ בַּמֶּלֶךְ לִבְלָתִי שָׂרָף אֶת־הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם: כו וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ אֶת־יִרְמְיָאֵל בֶּן־עֲזַרְיָאֵל וְאֶת־שְׁלֹמִיָּהוּ בֶן־עַבְדָּאֵל לִקְחַת אֶת־בְּרוּךְ הַסֵּפֶר וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיִּסְתֵּרֵם יְהוָה: כז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי | שָׂרָף הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמְּגִלָּה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתֹב בְּרוּךְ מִפְּנֵי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כח שׁוּב קַח־לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת וְכָתֹב עָלֶיהָ אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַמְּגִלָּה הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר שָׂרָף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה: כט וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אֲתָה שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת לֵאמֹר מְדוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ לֵאמֹר בְּאִיבֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִשְׁחִית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָּה:

רש"י

דלתות. רבותינו אמרו מגילת קינות היתה קראו לפניו איכה בכה תבכה גלתה יהודה דרכי ציון אבילות בכל זה לא חש אמר אני מלך על הנותרים כיון שקרא היו צריה לראש אמר מעכשיו אני מלך מיד ויקרעה בתער הסופר: יקרעה. כמו קרעה: (כה) הפגיעו. התחננו:

(כ) חצרה. אל החצר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה: (כב) ואת האח. פירושו רבותינו עצים על שם שנדלקים באחזה (כלומר שנדלקים זה מזה כאחים שמהנים זה לזה סא"א) ולפי פשוטו משמע שהוא כלי שמבערין עליו אור לפני השרים: (כג) שלש

מצודת ציון

(יח) בדיו. מי השחור העשוי לכתיבה: (יט) איפה. איה פה: (כ) הפקידו. מל' פקדון וגניזה: (כב) האח. כך שם הכלי שמבערין בו האש: מבוערת. דולקת: (כג) דלתות. הוא לשון שאלה על הפסוקים: בתער. סכין חריף ושנון: תום. ענין השלמה: (כה) הפגיעו. ענין תחנה ובקשה כמו ופגעו לי (שם כז): (כט) והשבית. ענין ביטול ומניעה:

מצודת דוד

(יח) מפיו וכו'. ר"ל כל פרטי הדברים קרא אלי מפיו ובעת שקרא כתבתי על הספר בדיו וכאומר לא המתנתי עד שיגמר כל דבריו אלא מיד כשאמר דבר כתבתי למען לא אשנה דבר ממה שסדר הוא ולא שמתי דבר במגילה ההיא אלא הדיו והכתיבה בלבד: על הספר. קראו ספר ע"ש סופו שאחר הכתיבה נעשה ספר: (יט) לך הסתר וכו'. כי פן יבקש המלך להרוג אתכם: ואיש אל ידע. כי פן יגלה למלך: (כ) חצרה. אל חצר המלך: (כא) מעל המלך. סמוכים אל המלך:

(כב) בית החורף. בבית העשוי לשבת בו בחורף כי הדבר היה בחודש התשיעי והוא כסליו ואז הזמן קר: ואת האח. הכלי העשוי להדליק בה האש היתה לפניו מבוערת להתחמם נגדה: (כג) שלש דלתות וארבעה. ר"ל כשקרא שלשה פסוקים וגמר לקרות הרביעי: יקרעה. היה קורע וחותר אותם בתער הסופר והיה משליך על האש אשר על האח וארז"ל כשקרא לפניו איכה ישבה וכו' בכה תבכה וכו' גלתה יהודה וכו' דרכי ציון וכו' עדיין לא חש כי אמר אף על פי כן אני מלך על הנשארים וכשקרא לפניו פסוק היו צריה לראש אמר אם כן מעתה אני מלך מיד קרעה ושרפה: עד תום. היה קורע ומשליך עד שהשליך את כל המגילה על האש וכו': (כד) ולא פחדו. מהדברים הנאמרים במגילה ולא קרעו בגדיהם דרך צער ואבל כאשר היה מהראוי: המלך. ר"ל לא המלך ולא כל עבדיו וכו': (כה) וגם. ר"ל ועם כי אלנתן וכו' התחננו לפניו לבל ישרוף עכ"ז לא שמע אליהם: (כו) לקחת. כי רצה להרגם על דבר המגילה: ויסתרים ה'. דרך נס היו נסתרים מעיניהם: (כז) את המגילה. ר"ל גליון הכתב והכתב עצמו: לאמר. מוסב על תחלת המקרא: (כט) ועל יהויקים. ואל יהויקים: לאמר. ר"ל כי אמרת מדוע כתבת על המגילה דברים המורים שמלך בבל ישחית את הארץ וכו':

דניאל פרק-ג בולג

כו באדון קרב נבוכדנצר לתרע אתון נורא יקדשת ענה ואמר שדרך מישך ועבדננו עבדוהי דיאלהא (עליא) עלאה פקו ואתו באדון נפקין שדרך מישך ועבד ננו מוגוא נורא: כז ומתפנשין אחשדרפנא סגניא ופחותא והדברי מלכא חנון לגבריא אלך די לא שלט נורא בגשמהון ושער ראשהון לא התחרך וסרפליהון לא שגו וריח נור לא עדת בהון: כח ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך ועבד ננו די שלח מלאכה ושיוב לעבדוהי די התרחצו עלוהי ומלת מלכא שגיו ויהבו (גשמיהון) גשמהון די לא יפלחון ולא יסגדון לכל אלה להן לאלההון: כט ומנא שים טעם די כלעם אמה ולשון די יאמר (שלה) שלו על אלההון די שדרך מישך ועבד נגוא הדמין יתעבד וביתה גולי ישתנה פלגבל די לא אתי אלה אחרין די יפל להצלה פדנה: ל באדון מלכא הצלח לשדרך מישך ועבד ננו במדינת בבל: (פ) לא נבוכדנצר מלכא לכלעממא אמיא ולשניא די (דארין) דירין בכל ארעא שלמכון ישנא: לב אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא (עליא) עלאה שפר קדמי להחיה: לד אתוהי כמה רכרבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותה מלכות עלם ושלטנה עם דר ודר:

רע"י

התחרך. שער ראשיהון לא נחרך: לא שנו. לא נשתנו ממראיתן: לא עדת בהון. לא סרה לתוכם: (כח) ענה נבוכדנצר. צוח נבוכדנצר: די התרחיצו עלוהי. אשר בטחו עליו: ומלת מלכא שניו. ומלת המלך שנו שלא לקיימו: ויהבו גשמהון. ומסרו גופם: לאלהון. זולתי לאלהיהם: (כט) שים טעם. כלומר יושם חק: די יאמר שלו. אשר יאמר משגה כלומר שום דבר של גנאי: הרמין. אברים כלומר ינתחוהו לאברים: גולי ישתוה. אשפה יושם: די יכול להצלה כרנה. אשר יכול להציל כזאת: (ל) הצלח. הצליח והגדיל אותם: (לא) נבוכדנצר מלכא לכל עממיא. זה טופס כתב האגרת נבוכדנצר המלך שואל לשלום הכל העמים: (לב) שפר קדמי להחיותה. טוב לי להגיד:

(כו) קרב. לתרע אתון נורא. נגש לשער החצר שהכבשן בתוכה לדבר עמהם ומתחלה היה רואה אותם מרחוק: פוקו ואתו. צאו ובאו ולא אמר להם עלו ובואו מכאן למדגנו שצף קרקעית הכבשן והשוה לארץ שלא יטרחו לעלות: באדין נפקון. אע"פ שבטוחין בנס העשוי להם לא מלאה לבם לזלזל במלכות לצאת שלא ברשות: **(כז) ומתכנשין** אחשדרפניא. ד' אומות נמנו למעלה באסיפה הראשונה שלא נמנו כאן אדרגוריא דתבריא גדבריא תפתיא הם גבורי החיל אשר הרגם שביב האש בהשליכם את חנניה וחבריו לאור: חזין לגובריא אלך. רואין את האנשים האלה חנניה וחבריו: די לא שלט נורא בגשמהון. אשר לא שלטה האש בגופם: גשמהון. גופן בלי' ארמי ויש רבים בזה הספר: ושער ראשיהון לא

מצודת ציון

(כז) בגשמיהוּן. בגופם כי ושבת לזו כסילים (משלי כו) ת"י
ושבטא לגושמיהוּן: התחרך. ענין שריפה כמו לא יחרוך רמיה
(שם יב): עדת. עברה כמו לא עדה עליו שחל (איוב כח):
(כט) שלו. שגגה ומשגה כמו על השל (ש"ב ו): (לא) ישגא.
יתגדל ויתרבה כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב):
(לב) שפר. נאה ויאה כמו אמרי שפר (בראשית מט):
(לג) כמה. הוא כענין מאד ובדרז"ל כמה גדולים מעשה חייא
(כתובות קג):

מצודת דוד

(כו) באדין. אז קרב נ"נ אל שער התנור: **עבדהי.** עבדיו של אלהים עליון צאו מן התנור ובואו אלי: **באדין.** אז יצאו מן תוך האש כי עד לא דיבר אליהם רכות פחדו לצאת כי האדם הוא בעל בחירה ופן ימיתם בידיו: **(כז) ומתכנשין.** ונאספו אהשדרפניא וגו' ויועצי המלך וראו את האנשים האלה אשר לא שלט האש בגופם ושער ראשם לא נשרף ונחרך וסרבליהון לא נשתנו מן האש ואף ריח אש לא עברה בהם: **(כח) בריך.** ברוך אלהיהם של חנניה מישאל ועזריה אשר שלח מלאכו והציל את עבדיו אשר בטחו עליו ודבר המלך בטלו ושנו

ומסרו גופם אשר לא יעבדו ולא ישתחוו לשום אלוה כ"א לאלהיהם: **(כט)** ומני. וממני נעשה גזרת אומר אשר כל עם ולשון אשר יאמר לתלות דבר שגגה ומשגה על האלהים של חנניה מישאל ועזריה אזי יעשה גופו לנחתים וביתו יושם לאשפה ולמקום נוול: **כל קבל**. בעבור אשר לא יש אלוה אחר אשר יכול להציל כהצלה הזאת: **(ל)** באדין. אז המלך הצליח לחנניה מישאל ועזריה ר"ל המשילים ממשל רב בכל המדינה: **(לא)** נבוכדנצר מלכא. עתה יחל לספר דברי האגרת אשר כתב נבוכדנצר לכל העמים וראשית הדברים היו נבוכדנצר מלכא לכל עממא וגו' אשר שוכנים בכל הארץ לכולכם יאמר שלומכם יתרבה ויתגדל: **(לב)** אתיא. האותות והמופתים התמוהים אשר עשה עמי אלהים עליון יאה ונאה לפני להגיד ולספר: **(לג)** אתוהי. אותותיו מאוד גדולים ומופתיו התמוהים מאוד חזקים מלכותו מלכות עולמים וממשלתו עם כל הדורות, רצה לומר בזמן כל הדורות:

ב אָשם וְדאי אינו כן, אם עד שלא נִשְׁחַט – יֵצֵא וְיִרְעָה בְּעֶדְרָה; מִשְׁנִשְׁחַט – הָרִי זֶה יִקְבֵּר; נִזְרַק הַדָּם – הַבֶּשֶׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. שׁוֹר הַנִּסְקָל אִינוֹ כֵּן, אִם עַד שְׁלֹא נִסְקָל – יֵצֵא וְיִרְעָה בְּעֶדְרָה; מִשְׁנִסְקָל – מִתֵּר בְּהֶנָּה. עֵגְלָה עֲרוּפָה אִינֶה כֵּן, אִם עַד שְׁלֹא נִעְרְפָה – תֵּצֵא וְתִרְעָה בְּעֶדְרָה; מִשְׁנִעְרְפָה – תִּקְבֵּר בְּמִקְוָמָהּ, שְׁעַל סֶפֶק בָּאָה מִתַּחֲלָתָהּ, בְּפֶרֶה סִפְקָה וְהִלְכָה לָהּ.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: מִתְנַדֵּב אָדָם אָשֶׁם תְּלוּי בְּכָל יוֹם, וּבְכָל שָׁעָה שִׁירְצָהּ, וְהוּא נִקְרָא: אָשֶׁם חֲסִידִים. אָמְרוּ עָלָיו עַל בָּבָא בֶּן בּוּטִי, שֶׁהָיָה מִתְנַדֵּב אָשֶׁם תְּלוּי בְּכָל יוֹם, חוּץ מֵאַחֵר יוֹם הַכַּפּוּרִים יוֹם אֶחָד; אָמַר: הִמְעוֹן הָיָה! אֲלוֹ הָיוּ מְנִיחִים לִי, הָיִיתִי מְבִיא, אֲלֵא אֲמָרִים לִי: הִמְתֵּן עַד שֶׁתִּפְגַּם לְסִפְקִי. וְחֲכָמִים אֲמָרִים: אֵין מְבִיאִין אָשֶׁם תְּלוּי, אֲלֵא עַל דְּבַר שְׁזָדוֹנוֹ בְּרַת, וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָאת.

פירוש ברטנורא

ב אָשם וְדאי אינו כן. בההיא לא פליגי רבנן דאם נודע לו עד שלא שחטו שלא חטא, יצא וירעה בעדר, דמעמא דרבנן באשם תלוי כיון דלבו נוקפו גמר ומקדיש מספק, אבל אשם ודאי, כגון אמרו לו אכלת קודש ונודע שלא חטא שהוזמו העדים, אי נמי כסבור קודש כל ונמצא חולין, אנלא מלתא דהקדש מעות היה: הרי זה יקבר. כיון דלא קדיש הוי כחולין שנשחטו בעזרה דמעונין קבורה: נזרק הדם הבשר יצא לבית השריפה. בגמרא מפרש דמי ששנה לעיל הרי זה יקבר לא שנה הכא הבשר יצא לבית השריפה, דכיון דסבר אשם ודאי חולין הוא ולא קדיש לעולם, אינו נשרף אלא נקבר: שור הנסקל אינו כן, כאשם תלוי. דהכא לא פליגי רבנן שאם נודע שלא הרג יצא וירעה בעדר: עגלה ערופה אינה כן. כאשם תלוי, שאם עד שלא נערפה נמצא החורג, תצא ותרעה בעדר. ורמב"ם פירש, שור הנסקל אינו כן כאשם ודאי, דאשם ודאי משנשחט הרי זה יקבר, ושור הנסקל כשנודע לאחר שנסקל מותר בהנאה. עגלה ערופה אינה כן כשור הנסקל, דשור הנסקל אם נודע משנסקל מותר בהנאה, ועגלה ערופה אם נודע החורג משנערפה העגלה תקבר במקומה: כיפרה ספקיה. בשעת עריפה. שהרי עדיין ספק היה והלכה לה. הלכך אסורה בהנאה, ותקבר כדין כל העגלות הערופות:

ג מתנדב אדם אשם תלוי. דכל עצמו של אשם תלוי נדבה הוא. דאי סלקא דעתך חובה הוא, כי מתידע ליה שחטא אמאי מייתי חטאת, אלא שמע מינה נדבה הוא: חוץ מאחר יוד"ב. דשאר ימות השנה הוא דאיכא למיחש בספק שום חטא שחטא עשה או לאו, אבל השתא ליכא למיחש, דהא כיפר יוד"ב: והכמים אומרים אין מביאין אשם תלוי. דהיינו מעמא דמיתיה אשם תלוי מקמי דמתידע ליה, להגן עליו מן היסורים עד שיוודע לו, שהתורה חסה

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ש ו

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד דין "נודע לו שלא חטא" באשם ודאי, בשור הנסקל ובעגלה ערופה.

אָשֶׁם וְדאי אינו כן – אין דינו כאשם תלוי, שכן באשם תלוי שנינו במשנה הקודמת, שאם עד שלא נשחט נודע לו שלא חטא, חכמים חולקים על רבי מאיר (הסובר: יצא וירעה בעדר), וסוברים: ידענו עד שיתטאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. כמו שבארנו טעמים שם; אבל באשם ודאי, אף חכמים סוברים: אם עד שלא נִשְׁחַט – נודע לו שלא חטא, כגון שבאו עדים ואמרו לו, שאכל קודש, ואחר כך הוזמו העדים, או שסבור היה שאכל קודש, ונמצא שאכל חולין (רש"י: ברטנורא, יֵצֵא וְיִרְעָה בְּעֶדְרָה – עם שאר בהמות חולין, לפי שהקדש טעות הוא, ואינו הקדש. מִשְׁנִשְׁחַט – אם משנשחט האשם נודע לו שלא חטא, הָרִי זֶה יִקְבֵּר – שהואיל ואינו הקדש, הרי דינו כדין חולין שנשחטו בעזרה, שטעונים קבורה (עיין משנה תמורה ד. ת. ת. נזרק הדם – על המזבח, ואחר כך נודע לו שלא חטא, הַבֶּשֶׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה – כדין פסולי המוקדשים, שהואיל ונזרק הדם, הרי זה נראה כקרבן שנפסל (רמב"ם הל' פסולי המוקדשים ד. כ; עיין גמרא ותוספות כריתות כד, ב). ויש מפרשים (לפי הגמרא), שהתנא ששנה את הפיסקה: "משנשחט הרי זה יקבר" לא שנה כאן את הפיסקה שלאחריה: "נזרק הדם. הבשר יצא לבית השריפה". שהואיל ולדעתו חולין הוא, לעולם אינו נשרף אלא נקבר, כדין חולין שנשחטו בעזרה (ברטנורא). שׁוֹר הַנִּסְקָל – שנגמר דינו לסקילה משום שהעידו עליו שהרג אדם, אינו כן – אין דינו כאשם תלוי (ברטנורא), שאף בשור הנסקל סוברים חכמים: אם עד שלא נִסְקָל – אם קודם שנסקל נודע שלא הרג אדם, יֵצֵא וְיִרְעָה בְּעֶדְרָה – עם שאר בהמותיו, שנפטר מדין סקילה. מִשְׁנִסְקָל – ואם לאחר שנסקל נודע שלא הרג אדם, מִתֵּר בְּהֶנָּה – שכן שור הנסקל אסור בהנאה (עיין תמורה ד. ת. קידושין ב, ט), וכאן הואיל ונודע שלא הרג אדם לא היה חייב סקילה, הרי הוא מותר בהנאה. עֵגְלָה עֲרוּפָה (דברים כא, א-ט) אִינֶה כֵּן – אין דינה כאשם תלוי (ברטנורא), אלא: אם עד שלא נִעְרְפָה – אם קודם שנערפה העגלה נמצא החורג, תֵּצֵא – העגלה, וְתִרְעָה בְּעֶדְרָה – כשאר בהמות

חולין (עיין באורנו סוטה ט. ת). מִשְׁנִעְרְפָה – אם נמצא החורג לאחר שנערפה העגלה, תִּקְבֵּר – העגלה, בְּמִקְוָמָהּ – במקום עריפתה, לפי שהיא אסורה בהנאה, שְׁעַל סֶפֶק בָּאָה מִתַּחֲלָתָהּ – בשעה שערפו אותה, שלא נודע עדיין מי הכה את החלל, בְּפֶרֶה סִפְקָה וְהִלְכָה לָהּ – העגלה עשתה את שלה, שאם לא נמצא החורג נתכפר הספק; הלכך אפילו נמצא אחר כך החורג, לא יצאה מאיסורה בהנאה, ותיקבר כדין כל העגלות הערופות. – יש מפרשים: שור הנסקל אינו כן – אין דינו כאשם ודאי (ולא כמו שבארנו לעיל: אין דינו כאשם תלוי), שכן אשם ודאי דינו, שאם משנשחט נודע שלא חטא, הרי זה יקבר, ואילו שור הנסקל דינו, שאם משנסקל נודע שלא הרג אדם, הריהו מותר בהנאה. עגלה ערופה אינה כן – אין דינה כשור הנסקל, שכן בשור הנסקל, אם משנסקל נודע שלא הרג אדם, מותר בהנאה, ואילו עגלה ערופה, אם משנערפה נמצא החורג, תיקבר במקומה (רמב"ם: רבנו גרשום).

באור משנה ג

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: מִתְנַדֵּב אָדָם אָשֶׁם תְּלוּי בְּכָל יוֹם, וּבְכָל שָׁעָה שִׁירְצָהּ, וְהוּא נִקְרָא: אָשֶׁם חֲסִידִים – בגמרא מבואר טעמו של רבי אליעזר, שלדעתו כל עצמו של אשם תלוי קרבן נדבה הוא, שהרי כשנודע לו שחטא הריהו מביא חטאת, ונמצא שהאשם התלוי לא כיפר לו שום עוון, ומכאן שאינו אלא קרבן נדבה, הלכך יכול אדם להביא בכל יום אשם תלוי (רמב"ם: ברטנורא). אָמְרוּ עָלָיו עַל בָּבָא בֶּן בּוּטִי, שֶׁהָיָה מִתְנַדֵּב אָשֶׁם תְּלוּי בְּכָל יוֹם – מימות החול, שהרי בשבת וביום טוב אסור להקריב קרבן יחיד (תפארת ישראל), חוץ מֵאַחֵר יוֹם הַכַּפּוּרִים יוֹם אֶחָד – ביום שלאחר יום הכיפורים לא היה מתנדב אשם תלוי; אָמַר – בבא כן בוטי: הִמְעוֹן הָיָה – כינוי הוא לשבועה, כאילו אמר: נשבע אני בקדושת בית המקדש! אֲלוֹ הָיוּ מְנִיחִים לִי, הָיִיתִי מְבִיא – אשם תלוי אף ביום שלאחר יום הכיפורים, אֲלֵא אֲמָרִים לִי: הִמְתֵּן עַד שֶׁתִּפְגַּם לְסִפְקִי – שהרי יום הכיפורים מכפר על הספק, ולמחרתו של יום הכיפורים אין לחשוש כל כך לספק חטא, כלומר שלדעתם טעמו של רבי אליעזר הוא, שמתנדב אדם אשם תלוי בכל

פירוש ברטנורא

משניות מבוארות – קהתי

יום משום ספק שמא עשה איזה חטא שהוא, וכיון שלמחרת יום הכיפורים עדיין אין חשש כזה, לפיכך אמרו לו, שלא יביא בו אשם תלוי אלא ימתין עד שייכנס לספק (ענין תוספות רבי עקיבא איגר). וְהַקָּמִים אוֹמְרִים: אֵין מִבֵּיאִין אָשֶׁם תְּלוּי, אֶלָּא עַל דְּבָר – של חטא – שְׂזוּדוֹנוֹ כֶּרֶת, וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה – חכמים סוברים, שאין אשם תלוי בא כקרבן נדבה אלא כקרבן חובה, כדי לכפר על ספק חטא שיש לו לאדם בדבר שזוּדוֹנוֹ כֶּרֶת ושגגתו חטאת; ואף על פי שכשיורודע לו שחטא, יחא חייב להביא חטאת, מכל מקום חייבה אותו התורה להביא עכשיו אשם תלוי, כדי להגן עליו מן היסורים, לפני שהתורה חסה על גופם של ישראל; והרי שאשם תלוי אינו נדבה אלא חובה. והנהכה נחכמים.

י ר ת ו ו י

באור משנה ד

באור משנה ו

חִבִּי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת וְדָאִין, שְׁעֵבֶר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים – שעשו עבירות שנתחייבו עליהן חטאות או אשמות ודאים, ולא הביאו את קרבנותיהם עד יום הכיפורים, **חִבִּיז לְהִבִּיא לְאַחֵר יוֹם הַכִּפּוּרִים** – את קרבנותיהם, שאין יום הכיפורים מכפר על חטא ודאי שנתחייב עליו קרבן קודם יום הכיפורים. **חִבִּיז אֲשָׁמוֹת תְּלוּזִין** – שעבר עליהם יום הכיפורים, **פְּטוּרִים** – מלהביא קרבנות אשם תלוי, שנאמר (ויקרא טז, ז): "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לַפָּנִי ה' תְּטַהַר", ולמדים מכאן: חטא שאין מכיר בו אלא המקום, דהיינו שלא נודע לו שחטא, יום הכיפורים מכפר עליו, הלכך אם עבר יום הכיפורים ולא הביא אשם תלוי שנתחייב בו לפני יום הכיפורים שוב אינו צריך להביא, מפני שיום הכיפורים כיפר עליו. אבל מי שנתחייב לפני יום הכיפורים חטאת או אשם ודאי, היינו על חטא שנודע לו שעשהו בשוגג וחייב עליו קרבן, אין יום הכיפורים מכפר, אם לא הביא קרבנו, כמו ששנינו לעיל. **מִי שֶׁבָּא עַל יְדוֹ סֶפֶק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** – שבא לידי ספק עבירה בדבר שחייבים על דוגנו כרת, **אָפְלוּ עִם חֶשְׁכָּה** – סמוך לחשכה, היינו זמן קצר לפני גמר יום הכיפורים, **פְּטוּר** – מאשם תלוי, **שֶׁכֵּל הַיּוֹם מִכֶּכֶּר** – אף הרגעים האחרונים של יום הכיפורים מכפרים.

באור משנה ה

האשה שיש עליה חטאת העוף ספק – שחייבת היא להביא

והשני – ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדרבה. לקח בהן שני אילים לחליו, אחד יפה שתי סלעים ואחד יפה עשרה זוז, היפה שתי סלעים – יקרב לאשמו, והשני – למעילתו. אחד לאשם ואחד לחליו, אם היה של אשם יפה שתי סלעים – יקרב לאשמו, והשני – למעילתו, ויביא עמה סלע וחמשה. זה המפריש חטאתו, וזאת – לא יביאנה בנז אחריו. ולא יביאנה מחטא על חטא; אפלו על חלב שאכל אמש, לא יביאנה על חלב שאכל היום, שנאמר (ויקרא ד, כח): "קרפנו... על-חטאתו" – שיהא קרפנו לשם חטאו.

פירוש ברטנורא

יפה שתי סלעים. אע"פ שבשעת הפרשה לא היה יפה אלא סלע, אם בשעת כפרה יפה שתיים, כשר, דבמה שהוא שוה בשעת כפרה אוליין, הלכך אותו שהוא יפה עכשיו בשעת כפרה שתי סלעים יקרב לאשמו, ואע"פ שלא קנהו מתחילה אלא בסלע, והשני ירעה, לפי שנקח במעות אשם ולשם אשם, ויפלו דמיו לנדרבה, והכי קיימא לן מותר אשם לנדרבה: לקח בהם שני אילים לחוליו. לאכילה, מעל במעות ויצאו לחוליו: יפה עשרה זוזים. כדי שתי סלעים שמעל בהן וחומשן, שהסלע ארבעה זוזים: היפה שתי סלעים יקרב לאשמו. לשם אותו אשם שהפריש עליו המעות: והשני למעילתו. מפרש בגמרא, לא שיקריב אותה לאשם, אלא שיתנו לגזר בשביל שתי סלעים שהוציא לחוליו, שנתחייב בהן ובחומשן, שהם בין הקרן והחומש עשרה זוזים. ויביא אשם בשתי סלעים מביתו לקרבן מעילה: אחד לאשם ואחד לחוליו. לקח בשתי סלעים שהפריש שהיו קודש, שני אילים אחד לאשם ואחד לאכילת חוליו, ומעל בסלע: אם היה של אשם יפה שתי סלעים יקרב לאשמו. הראשון, שהרי לשמו נלקח ממעות שנפרשו לו: והשני. שהוא חוליו, יקרב למעילתו לאשם מעילות על שהוציא סלע אחד של קודש לחוליו. וכגון דאידו נמי יפה שתי סלעים, דאין אשם מעילות פחות משתי סלעים כסף: ויביא עמה סלע וחומשה. קרן שמעל בו וחומשה, שהרי סלע הקודש הוציא לחוליו:

ז לא יביאנה בנז אחריו. אם שגג הבן בשגגת חטאת, לא יביא חטאת שהפריש אביו כדי שיכופר בה על שגגתו:

משניות מבוארות – קהתי

כמו שבארנו לעיל (לפי רבנו גרשום: "משנה למלך"; "תפארת ישראל"), ברם, לפי פירוש זה נמצאת משמעותם של הלשונות "לאשמו" ו"למעילתו" שונה בספיא מברישא, שכן ברישא: לאשמו היינו לאשם מעילות, ולמעילתו היינו לאשם הראשון שמעל בדמיו; ואילו בספיא: לאשמו היינו לאשם הראשון, ולמעילתו היינו לאשם מעילות.

באור משנה ז

המפריש חטאתו – קרבן לחטאת, על חטאו שעשה בשגגה, וזאת – קודם שהקריב את חטאתו, לא יביאנה בנז אחריו – על חטאו הוא, שאם שגג הבן בשגגת חטאת, ואפילו עשה אותו החטא שעשה אביו (רמב"ם; רבנו גרשום), לא יביא חטאת זו לכפרתו, שחטאת שמתו בעליה היא, ודינה למיתה. בברייתא בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בחטאת (ויקרא ז, כח): "והביא קרבנו". ודרשו: בקרבנו הוא יוצא, ואינו יוצא בקרבן אביו. ואין צורך לומר שלא יביאנה על חטא אביו, שאין כפרה לאחר מיתה (רש"י). ולא יביאנה מחטא על חטא – המפריש חטאתו על חטא זה, לא יביאנה על חטא אחר, כגון מי שהפריש חטאתו על החלב שאכל, ואחר כך אכל דם, לא יביאנה על הדם, אפלו על חלב שאכל אמש – מי שהפריש חטאתו על החלב שאכל אתמול, לא יביאנה על חלב שאכל היום, שנאמר – בחטאת: "קרפנו... על-חטאתו" – והביא קרבנו שצוה עיוס תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא, ומכאן שיהא קרפנו לשם חטאו – ולא כשהפרישוהו לשם חטא אחר.

יש מדייקים לפי הרמב"ם, שהטעם שבמשנתנו אינו מוסב על הפיסקה האחרונה ("אפילו על חלב שאכל אמש לא יביאנה על חלב שאכל היום"), אלא על עיקר ההלכה שלא יביאנה מחטא על חטא, שכן הרמב"ם כותב (הל' שגגות ג, א): "הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש, לא יביאנה על חלב שאכל היום; ואם הביא – כיפר" (עיי' "כסף משנה" שם), אבל יש גורסים בדברי הרמב"ם: "ואם הביא – לא כיפר", ולפי זה מוסב הטעם שבמשנתנו אף על הפיסקה האחרונה (עיי' "חוטפות יום טוב"; ועיי' "זחם משנה" על הרמב"ם שם).

יוס רביעי

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהמפריש חטאתו לא יביאנה מחטא על חטא, באה משנתנו ללמד, שהמפריש מעות לחטאתו לקנות מהן כשבה, רשא להביא מהן שצירה, וכן להפיר. כן באה המשנה ללמד, שהמפריש מעות לחטאת של קרבן עולה יורד לקנות בהן כשבה או שצירה, ולא הספיק להביא את קרבנו עד שהעני, הריהו מביא מהן תורים ובני יונה, ואם הפריש מעות לתורים ובני יונה ונעשה דל שבדלים, מביא מהן עשירית האיפה סולת, כמבואר במשנה.

שיפול בו מום, וימכר, ויפלו דמיו לנדרבה – לתיבה שבמקדש, שממעות שבה מקריבים עולות נדרבה, שכן מותר אשם לנדרבה (שקלים ב, ח). לקח בהן – בשתי הסלעים שהפריש לאשם, שני אילים לחליו – לא לשם קרבן אלא לאכילה, ונמצא שמעל בכסף ההקדש, וחייב לשלם להקדש קרן וחומש, היינו שתי סלעים ומחצית הסלע (חומש מזכר). שהן עשרה זוז, וכן להביא אשם מעילות בשתי סלעים, לפיכך אם היה אחד – משני האילים – יפה שתי סלעים ואחד יפה עשרה זוז – היינו כפי הקרן וחומשה שחייב, היפה שתי סלעים יקרב לאשמו – לאשם מעילות שנתחייב בו עכשיו על שמעל במעות של הקדש. והשני – שהיו עשרה זוז, למעילתו – כלומר יקרב לאשם שהיה חייב בו בתחילה, ומעל בדמיו שהפריש לשמו, ונמצא מקריב עכשיו במקומו את קרנו של האשם בתוספת חומשה, שהם בין הכל עשרה זוז, כמו שבארנו לעיל (רבנו גרשום: "תפארת ישראל"). והרב מברטנורא מפרש להיפך: היפה שתי סלעים יקרב לאשמו – לשם אותו אשם שהפריש עליו המעות, והשני למעילתו – מפרש בגמרא: לא שיקריב אותו לאשם, אלא שיתנו לגזר בשביל שתי סלעים שהוציא לחוליו, שנתחייב בהן ובחומשן, שהם בין הקרן והחומש עשרה זוז; ויביא אשם בשתי סלעים מביתו לקרבן מעילה (ברם, רבים תמהים על פירושו; עיי' "משנה למלך" על הרמב"ם הל' מעילה ד, ט). אחד לאשם ואחד לחליו – קנה בשתי הסלעים שני אילים, אחד לשם קרבן אשם ואחד לחוליו, ונמצא שלא מעל אלא בסלע, אם היה של אשם יפה שתי סלעים, יקרב לאשמו – לאשם הראשון שחייב בו, שהרי נקנה לשמו, מן המעות שהופרשו לו, והשני – והאיל השני שקנה לחוליו, אם הוא שווה עכשיו שתי סלעים, למעילתו – יקרב לאשם מעילות שנתחייב בו על שמעל בדמי הקדש והוציא סלע של קודש לחוליו, ויביא עמה – מביתו, סלע וחמשה – היינו הקרן שמעל בה בתוספת חומשה, ויפלו לנדרבה כדין מותר האשם.

לפי פירוש הרב מברטנורא, שהבאנו ברישא, יוצא אמנם, שכן ברישא ובין בספיא הלשון "לאשמו" היינו לאשם הראשון שהפריש עליו את שתי הסלעים, אבל כפי שהבאנו לעיל, רבים תמהים על פירושו, שמאחר שהוא מביא את האיל השני למעילתו, היינו בשביל שתי הסלעים שנתחייב בהן וחומשן, הרי זה כבר תמורת האשם הראשון שמעל בדמיו, ואם כן למה יביא עוד איל לשם אשמו הראשון. ואף לפי הגמרא משמע, שמה ששינוי ברישא: "היפה שתי סלעים יקרב לאשמו" היינו לאשם מעילות, "השני למעילתו" היינו לשם אשם הראשון שנתחייב עליו בתוספת חומש, ואינו חייב להביא מביתו כלום,

ח מביאין מהקדש כשפה – שעירה; מהקדש שעירה – כשפה; מהקדש כשפה ושעירה – תורין ובני יונה; מהקדש תורין ובני יונה – עשירית האיפה. פיצד? הפריש לכשפה או לשעירה, העני – יביא עוף; העני – יביא עשירית האיפה. הפריש לעשירות האיפה, העשיר – יביא עוף; העשיר – יביא כשפה ושעירה. הפריש כשפה או שעירה, ונסתאבו – אם רצה, יביא בדמיהן עוף. הפריש עוף, ונסתאב – לא יביא בדמיו עשירית האיפה, שאין לעוף פדיון.

ט רבי שמעון אומר: כבשים קודמין לעזים בכל מקום; יכול מפני שהן מבחרין מהן? תלמוד לומר (ויקרא ה, לב): "ואם־כבש יביא קרבנו לחטאת" – מלמד ששניהם שקולים. תורין קודמין לבני יונה בכל מקום; יכול מפני שהן מבחרין מהן? תלמוד לומר (שם יב, ו): "ובני־יונה אִת־ה לחטאת" – מלמד ששניהן שקולים. האב קודם לאם

פירוש ברטנורא

ח מביאים מהקדש כשבה שעירה. אם הפריש מעות ליקח כשבה לחטאתו, יכול ליקח בהן שעירה אם ירצה: הפריש לכשבה או לשעירה. הפריש מעות לקנות בהן כשבה או שעירה: העני. יביא בהן עוף, והשאר חולין. דכתיב בקרבן עולה ויורד גבי כשבה ושעירה, מחטאתו אשר חטא, דמשמע ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני יביא עוף ממקצת דמים הללו. ובני עוף נמי כתיב מחטאתו, דמשמע דאם העני יותר מביא ממקצת דמי העוף עשירות האיפה, ובני עשירות האיפה כתיב על חטאתו, דמשמע אם העשיר יוסיף על הדמים הללו ויביא עוף, או אם העשיר יותר יביא כשבה או שעירה: ונסתאבה. הוממה: אם רצה יביא בדמיהן עוף. כגון אם העני: שאין לעוף פדיון. דבפסולי המוקדשים כתיב (ויקרא כ"ו) והעמיד את הכהמה לפני הכהן, והיה אפשר שאמר והעמיד אותה, מה תלמוד לומר הכהמה, לומר לך בהמה נפרית ואין עופות ולא עצים ולא כלבה ולא כלי שרת נפרים:

ט כבשים קודמים לעזים. בכל דוכתא הקדים הכתוב כבשים לעזים, דכתיב (שמות י"ב) מן הכבשים ומן העזים תקחו, וכן (במדבר ט"ו) או לשש כבשים או בעזים. יכול, האומר הרי עלי עולה ויש לו כבש ועז יביא כבש דוקא: תלמוד לומר ואם כבש יביא קרבנו. ולעיל מינה כתיב והביא את קרבנו שעירת עזים, כאן הקדים עז לכבש, למד ששניהם שקולים ואי זה מהן שירצה יביא: תורים קודמין לבני יונה. דברוב מקומות כתיב ברישא תורים והדר בני

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא מבואר הטעם, שבמביא עשירית האיפה נאמר (שם שם, יג): "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא", ומשמע מלשון "על חטאתו", שאם העשיר, יוסיף על הדמים שהפריש ויביא עוף, או אם העשיר יותר יביא כשבה או שעירה. הפריש כשפה או שעירה, ונסתאבו – ונפל בהם מום ובינתיים גם העני, אם רצה, יביא בדמיהן עוף – תורים או בני יונה. הפריש עוף, ונסתאב – נעשה מחוסר אבר, שזהו מום הפוסל גם בעופות (עין זבחים ז, ה), ובינתיים העני, לא יביא בדמיו עשירית האיפה – אינו יכול לפדותו ולהביא בדמיו עשירית האיפה סולת, שאין לעוף פדיון – שלא נאמר פדיון אלא בבמה (עין מנחות יב, א).

באור משנה ט

רבי שמעון אומר: כבשים קודמין לעזים בכל מקום – בתורה נזכרים בכל מקום כבשים קודם לעזים, כמו שכתוב (שמות יב, ח): "מן הכבשים ומן העזים תקחו", וכן (ויקרא ה, ו): "והביא... כשבה או שעירת עזים לחטאת", וכן (שם ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", וכן (שם כב, כז): "שור או כשב או עז כי יולד", וכן (במדבר טו, יא): "כבשים או בעזים", וכן (שם יח, יז): "או בכור כשב או בכור עז", וכן (דברים יד, ד): "שה כבשים ושע עזים", יכול – אתה לומר, מפני שהן מבחרין מהן – שהכבשים מובחרים מן העזים, ומצוה היא שיביא קרבנו מן המובחר, כגון האומר: הרי עלי עולה, ויש לו כבש ועז, יביא כבש דווקא? תלמוד לומר: "ואם־כבש יביא קרבנו לחטאת" – ולמעלה (ויקרא ד, כח) נאמר: "והביא קרבנו שעירת עזים", הרי שהקדים כאן עז לכבש, מלמד ששניהם שקולים – ואיזה מהם שירצה יביא לקרבנו. תורין קודמין לבני יונה בכל מקום – בתורה (ויקרא א, יד; ה, ז; ו, יח; יד, כב; טו, יד; שם כט; במדבר ו, י); יכול – אתה לומר: מפני שהן מבחרין מהן – שהתורים מובחרים מבני יונה? תלמוד לומר: "ובני־יונה אִת־ה לחטאת" – הרי שהקדים כאן בני יונה לתור, מלמד – הכתוב, ששניהן שקולים – וכל החייב להביא תורים או בני יונה, יכול להביא איזה מהם שירצה. האב קודם לאם בכל מקום – בתורה, כמו שכתוב (שמות כ, יב): "כבד את אביך ואת אמך", וכן (שם כא, טו): "ומכא אביו ואמו", וכן (שם שם, יז): "ומקלל אביו ואמו", וכן (ויקרא כ, ט): "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו", וכן (דברים

וכבר שנינו (לעיל ב, ג-ד): "חמישה מביאים קרבן עולה ויורד: (א) הנשבע שבועת העדות (בין בודין ובין בשגגה); (ב) הנשבע שבועת ביטוי לשקר בשגגה; (ג) הטמא שאכל קודש בשגגה או שנכנס למקדש בשגגה (בשלושה אלו דל שבדלים מביא עשירית האיפה סולת); (ד) הילולת; (ה) המצורע (בשני האחרונים יש שני סוגי קרבנות כלבד: קרבן עשירי וקרבן עני, אבל אין קרבן מיוחד לדל שבדלים).

מביאין מהקדש כשפה – ממעות שהפריש אדם לקנות בהן כשבה לחטאתו, שעירה – אם רוצה, יכול הוא להביא מהן שעירת עזים לחטאת; וכן מהקדש שעירה כשפה – אם הפריש מעות לקנות בהן שעירה, יכול הוא לקנות בהן כשבה, שכל המחוייב חטאת יכול להביא כשבה או שעירה כרצונו (תפארת ישורא). מהקדש כשפה ושעירה – ממעות שהפריש לקנות בהן כשבה או שעירה, תורין ובני יונה – יכול לקנות בהן תורים או בני יונה, כמבואר להלן; מהקדש תורין ובני יונה – ממעות שהפריש לקנות בהן תורים או בני יונה, עשירית האיפה – יכול לקנות מהן עשירית האיפה סולת, כמו שהמשנה מפרשת והולכת; פיצד – מביאים מהקדש כשבה ושעירה תורים ובני יונה, ומהקדש תורים ובני יונה עשירית האיפה? הפריש – מעות לחטאת של קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו לעיל, לכשפה או לשעירה – לקנות בהן כשבה או שעירה לחטאתו, העני – נעשה עני, ירד מנכסיו, יביא עוף – יקנה ממעות אלו תורים או בני יונה לחטאתו, והשאר הוא חולין (רש"י; ברטנורא); העני – התרושש ונעשה דל שבדלים, יביא עשירית האיפה – סולת למנת חטאת, כגון אלו המביאים בדלי דלות עשירית האיפה, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו. בגמרא מבואר הטעם, שנאמר במביא כשבה או שעירה לחטאת של עולה ויורד (ויקרא ה, ו): "וכפר עליו הכהן מחטאתו", וכן במביא שתי תורים או שני בני יונה נאמר (שם שם, י): "וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא", ומשמע: "מחטאתו" – ממקצת חטאתו, כלומר ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר ממקצתו. ומכאן, שאם הפריש לכשבה או לשעירה והעני מביא ממקצת דמים אלו תורים או בני יונה, ואם הפריש לתורים או לבני יונה והעני מביא ממקצת דמים אלו עשירית האיפה סולת. וכן הדין להפך: הפריש לעשירות האיפה – כיון דל שבדלים, ואחר כך העשיר – נעשה עשיר, יביא עוף – יוסיף כסף על מה שהפריש ויביא ממנו תורים או בני יונה; העשיר – נעשה עשיר יותר, יביא כשפה ושעירה – יוסיף כסף ויביא כשבה או שעירה לחטאתו.

בְּכָל מָקוֹם; יִכּוֹל שֶׁכָּבוֹד הָאֵב עוֹדֵף עַל כְּבוֹד הָאֵם? תִּלְמֹד לֹמֵר (שם יט, ג): "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" – מִלְּמֹד שְׂשֻׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים; אָבֵל אָמְרוּ חֲכָמִים: הָאֵב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָמוֹ חִיבִין בְּכָבוֹד אָבִיו. וְכֵן בְּתִלְמוֹד תּוֹרָה: אִם זָכָה הֵבֵן לִפְנֵי הָרֵב – קוֹדֵם אֶת הָאֵב בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חִיבִין בְּכָבוֹד רַבּוֹ. ס לִיק מִסְכַּת כְּרִיתוֹת

מסכת מעילה

פרק ראשון

א קְדָשֵׁי קְדָשִׁים שֶׁשִּׁחְטָן בְּדָרוֹם – מוֹעֲלִין בָּהֶן. שִׁחְטָן בְּדָרוֹם וְקָבֵל דָּמָן בְּצִפּוֹן, בְּצִפּוֹן וְקָבֵל דָּמָן בְּדָרוֹם, שִׁחְטָן בְּיוֹם וְזָרֵק בְּלֵילָה, בְּלֵילָה וְזָרֵק בְּיוֹם, אוֹ שֶׁשִּׁחְטָן חוּץ לְזִמְנָן, וְחוּץ לְמִקְוָמָן – מוֹעֲלִין בָּהֶן. כָּלֵל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁהִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִפְנֵיהֶם – אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ; וְשִׁלָּא הִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִפְנֵיהֶם – מוֹעֲלִין בָּהּ. אִיזוּ הִיא

פירוש ברטנורא

יונה: אִם זָכָה הֵבֵן לִפְנֵי הָרֵב. שְׂרֹב חֲכָמָתוֹ לִמֹּד מִמֶּנּוּ: קוֹדֵם אֶת הָאֵב בְּכָל מָקוֹם. כְּגוֹן לְהַשִּׁיב אֶת אֲבִידָה וּלְפָדוֹת מִבֵּית הַשְּׂבִי וּלְחַזּוֹת וּלְפָרוֹק עֲמֹ. וְאִם אֲבִיו תִּלְמִיד חֲכָם אֶע"פ שֶׁאֵינוֹ שְׁקוֹל כְּגֹדֶר רַבּוֹ, אֲבִיו קוֹדֵם לְרַבּוֹ, וְאִפְּלוּ רַבּוֹ מוֹבָחָק:

מסכת מעילה

א א קְדָשֵׁי קְדָשִׁים שֶׁשִּׁחְטָן בְּדָרוֹם. אֶע"פ שֶׁדִּין לְהַשְׁחֵט בְּצִפּוֹן, לֹא תִימָא כְּמָאן דְּחִנְקִיהּ דְּמוֹ וְהוּוּ בְּקָדָשִׁים שְׁמָתוֹ שִׁינָא יְדֵי מַעֲלָה דְּבֵר תּוֹרָה, קִשְׁמַע לֵן דְּקָדָשִׁים שְׁמָתוֹ לֹא חֻזּ כָּלֵל, אֲבָל דְּרוֹם נָהִי דְּאִינוּ רָאוּי לְקָדָשִׁים אֲבָל רָאוּי הוּא לְקָדָשִׁים קְלִים הַלֵּךְ מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְכִי שְׁנִינָה מֵהֶם שׁוּה פְּרוּמָה מִכֵּיָא קִרְבֵּן מַעֲלָה. וְלֹא בְּלִבְדָּ כִי נִשְׁחַטוּ בְּדָרוֹם וְקָבֵל דָּמָן בְּצִפּוֹן הוּא דְּמוֹעֲלִין בָּהֶן מִשּׁוּם דְּעִיקָר עֲבוּדָה בְּצִפּוֹן הוּי [כְּדִין], דְּמִתְקַבְּלָה וְאִילָךְ מִצּוֹת כְּהוֹנָה, אִלָּא אִפְּלוּ שְׁחָטָן בְּצִפּוֹן וְקָבֵל דָּמָן בְּדָרוֹם, אָף עַל גַּב דְּעִיקָר עֲבוּדָה הוּיָא בְּדָרוֹם שְׁלֹא כְּדִין, אִפְּלוּ חִבֵּי מוֹעֲלִין בָּהֶן: וְזָרֵק דָּמָן בְּלֵילָה. אֶע"פ דְּלֵילָה לֹא זִמְנָן הַקְּרָבָה, מוֹעֲלִין בָּהֶן: בְּלֵילָה וְזָרֵק דָּמָן בְּיוֹם. הֵיא כָּל שֶׁכֵּן הוּא דְּמוֹעֲלִין, דְּהֵיא זָרֵק בְּיוֹם דְּעִיקָר עֲבוּדָה הוּא. אִלָּא זֹו וְאֵין צִרִיךְ לֹמֵר זֹו קִתְּנִי: אוֹ שֶׁשִּׁחְטָן בְּצִפּוֹן, וְחֻשָּׁב עֲלֵיהֶן לֵאכֹלֵן חוּץ לְזִמְנָן שֶׁהוּא פְּגוּל שִׁישׁ בּוֹ כְּרֵת, אוֹ חוּץ לְמִקְוָמָן שֶׁהוּא פְּסוּל שְׁאֵין בּוֹ כְּרֵת, מוֹעֲלִים בָּהֶן: כָּלֵל אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ כָּל שֶׁהִיָּה

משניות מבוארות – קהתי

שלמעלה: שִׁחְטָן בְּדָרוֹם – קְדָשֵׁי קְדָשִׁים שֶׁשִּׁחְטָן בְּדָרוֹם הַעֲזוּרָה, שְׁלֹא כְּמִצְוֹתָם, וְקָבֵל דָּמָן בְּצִפּוֹן – כְּמִצְוֹתָם, שֶׁכֵּן שִׁנִּינוּ (וּבְחִיט פֶּרֶק ה). שְׁקָדָשִׁי קְדָשִׁים שֶׁחִטְּתָם בְּצִפּוֹן וְקָבֵל דָּמָן בְּצִפּוֹן: בְּצִפּוֹן – אוֹ שֶׁשִּׁחְטָן בְּצִפּוֹן הַעֲזוּרָה, וְקָבֵל דָּמָן בְּדָרוֹם – כְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שֶׁמִּשְׁנֵתָנוּ נִקְטָה כָּאן דֶּרֶךְ שֶׁל "לֹא זֹו אָף זֹו": לֹא זֹו בְּלִבְדָּ שֶׁאִם שִׁחְטָן בְּדָרוֹם וְקָבֵל דָּמָן בְּצִפּוֹן שֶׁמוֹעֲלִים בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁעִיקָר עֲבוּדָה הִיָּה בְּצִפּוֹן, שֶׁהִיָּה מִקְבֶּלֶת הָדָם וְאִילָךְ מִצּוֹת כְּהוֹנָה, אִלָּא אִפְּלוּ שִׁחְטָן בְּצִפּוֹן וְקָבֵל דָּמָן בְּדָרוֹם, אָף עַל פִּי שֶׁעִיקָר עֲבוּדָה הִיָּה בְּדָרוֹם, שְׁלֹא כְּדִין, מְכַל מָקוֹם מוֹעֲלִים בָּהֶם; וְהוּא הִדִּין אִם שִׁחְטָן בְּדָרוֹם וְקָבֵל דָּמָן בְּדָרוֹם (תוֹסֵפוֹת): שִׁחְטָן בְּיוֹם וְזָרֵק בְּלֵילָה – שֶׁכֵּן שִׁחִיטַת הַקְּרָבָנוֹת וְקָבֵל דָּמָן וְזִיקָתוֹ, זִמְנָן בְּיוֹם וְלֹא בְּלֵילָה; וְכֵאֲמַר הַמִּשְׁנָה לְלִמְדָּ, שֶׁאִם שִׁחְטָן בְּיוֹם, וְזָרֵק דָּמָן בְּלֵילָה, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ, מוֹעֲלִים בָּהֶם, וְכֵל שֶׁכֵּן אִם שִׁחְטָן בְּלֵילָה וְזָרֵק בְּיוֹם – שְׁזִיקַת הָדָם, שֶׁהִיא עִיקָר עֲבוּדָה, הִיָּתָה בְּיוֹם; כֵּן מְבֹאֵר בְּמִפְרָשִׁים, שֶׁכָּאן שׁוֹנֵה הַמִּשְׁנָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל "זֹו וְאֵין צִרִיךְ לֹמֵר זֹו" (דְּש"י; בְּרִסְנוּא). וְיֵשׁ גִּירוֹסִים לְהִיפֹךְ: שִׁחְטָן בְּלֵילָה וְזָרֵק בְּיוֹם. בְּיוֹם וְזָרֵק בְּלֵילָה (תוֹסֵפוֹת), כְּלוֹמֵר שֶׁאֵף פִּיטְקָה זֹו נִשְׁתַּנָּה בְּדֶרֶךְ שֶׁל "לֹא זֹו אָף זֹו". וְיֵשׁ מִפְרָשִׁים, שֶׁאֵף לְפִי הַגִּירוֹסָה שֶׁלִּפְנֵינוּ נִשְׁתַּנָּה הַפִּיטְקָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל "לֹא זֹו אָף זֹו", שֶׁכֵּן הַמִּשְׁנָה בָּאָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ רִבּוּתָא שֶׁאִפְּלוּ זָרֵק בְּיוֹם, אֵין זִיקַת הָדָם מוֹצִיאָה אוֹתָם מִיַּדִּי מַעֲלָה (וְחִידוּשֵׁי הַרְשֵׁם): מִלֵּאכֶת שְׁלֹמָה; תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁשִּׁחְטָן חוּץ לְזִמְנָן – כְּלוֹמֵר שֶׁשִּׁחְטָן בְּיוֹם וּבְצִפּוֹן כְּדִינָם, אִלָּא שֶׁשִּׁחְטָן בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה לְזֹרֵק אֶת דָּמָם אוֹ לְהַקְטִיר מֵאִמּוּרֵיהֶם אוֹ לְאִכּוֹל מִבְּשָׂרָם חוּץ לְזִמְנָן (לְמַחֲזֵק). שְׂדִינִים, שֶׁהֵם פִּיגוּל, וְהֵאוּכַל מֵהֶם חִיִּב כְּרֵת, וְחוּץ לְמִקְוָמָן – אוֹ שֶׁשִּׁחְטָן בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה לְזֹרֵק אֶת דָּמָם אוֹ לְהַקְטִיר מֵאִמּוּרֵיהֶם אוֹ לְאִכּוֹל מִבְּשָׂרָם חוּץ לְעֹזְרָה, שֶׁכְּבִסְגוֹן זֶה הִזְבַּח פְּסוּל, אִלָּא שֶׁהֵאוּכַל אֵינוֹ חִיִּב כְּרֵת (עֵינִי וְבוֹחִים ב, א); כָּלֵל אֵלּוּ, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ, מוֹעֲלִין בָּהֶן – הִנַּחנָה מֵהֶם מַעַל, לְפִי שֶׁאֵין הַפְּסוּל מוֹצִיא אוֹתָם מִיַּדִּי מַעֲלָה. כָּלֵל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – בְּדִין מַעֲלָה בְּפִסּוּלֵי הַקְּדָשִׁים: כָּל שֶׁהִיָּה לָהּ – לְבַהֲמַת הַקְּדָשִׁים, שְׁעַת הַתֵּר לִפְנֵיהֶם – דִּהִינּוּ שְׁזִיקַת דָּמָה הִיָּתָה בְּחִיתָר, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ אַחֵר כֵּךְ, וְאֵין הַכְּהֵנִים רִשָּׁאִים לְאִכּוֹל מִבְּשָׂרָה, אֵין מוֹעֲלִין

כא, יג): "ובכתה את אביה ואת אמה", וכן (שם שם, יח; יט): "אינו שומע בקול אביו ובקול אמו", "ותפשו בו אביו ואמו", וכן (שם כז, סז): "ארור מקלה אביו ואמו", וכן (שם לג, ט): "האומר לאביו ולאמו לא ראתיו". יכול שפבוד האב עוֹדֵף עַל כְּבוֹד הָאֵם – שְׁחִיבָה הֵבֵן לְכַבֵּד אֶת אֲבִיו יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אָמוֹ? תִּלְמוֹד לֹמֵר: "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" – הִרִי שֶׁהַקְּדָשִׁים כָּאן הַכְּתוּב אִם לֹאֵב (עֵינִי גס ויקרא כא, ב). מִלְּמֹד שְׂשֻׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים – כְּבוֹד שְׁנֵיהֶם שׁוּוֹה מִן הַתּוֹרָה, אָבֵל אָמְרוּ חֲכָמִים: הָאֵב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם – כָּלֵל דְּבֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָמוֹ חִיבִין בְּכָבוֹד אָבִיו – שֶׁהִיא שְׁחִיבַת כְּבוֹדָה בְּעֵלָה. וְכֵן בְּתִלְמוֹד תּוֹרָה – דִּהִינּוּ: אִם זָכָה הֵבֵן לִפְנֵי הָרֵב – שׁוֹכָה לְלִמּוֹד מִרְבּוֹ רֹוב חֲכָמָתוֹ, וְהִב קוֹדֵם אֶת הָאֵב בְּכָל מָקוֹם – הִינּוּ לְהַשִּׁיב אֲבִידָתוֹ וּלְפָדוֹת מִן הַשְּׂבִי וּלְהַחֲיוֹתוֹ וּלְפָרוֹק מִשָּׂאוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חִיבִין בְּכָבוֹד רַבּוֹ – שֶׁאֵף הָאֵב חִיִּב כְּבוֹד תִּלְמִיד חֲכָם. בְּרַם, אִם אֲבִיו תִּלְמִיד חֲכָם, אֲבִיו קוֹדֵם לְרַבּוֹ (עֵינִי מִשְׁנֵה בְּבֹא מִצִּינָא ב, יא).

יוס חמישי

מסכת מעילה

באור משנה א

משנתנו באה ללמד בקדשי קדשים שנפסלו, שאם נפסלו קודם זריקת הדם, אין הפסול מוציא מיד מַעֲלָה. ואדרבא, לפי הגמרא יש חומרה בפסולי המוקדשים הללו שאינה בקדשי קדשים כשרים, שכן בקדשי קדשים כשרים, משנוק דָּמָם אין מעילה בבשרם כי אם באימוריהם בלבד (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו), ואילו בקדשי קדשים שנפסלו קודם זריקת הדם, מועלים בהם לעולם, אפילו לאחר זריקת הדם, לפי שזריקה פסולה אינה מוציאה מיד מַעֲלָה. בְּרַם, קְדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ לְאַחַר זְרִיקַת דָּמָם, הוּאִיל וְהִיָּתָה לָהֶם שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֵנִים, אֵין בָּהֶם מַעֲלָה, שֶׁעַל יְדֵי זְרִיקַת הָדָם כְּבִי יִצְאוּ מִיַּדִּי מַעֲלָה.

קְדָשֵׁי קְדָשִׁים – כְּגוֹן חֲטָאֵת וְאִשָּׁה וְחֻבִּי שְׁלָמִי צִיבּוֹר, שֶׁשִּׁחְטָן בְּדָרוֹם – בְּדִירוּמָה שֶׁל הַעֲזוּרָה, וְנִפְסְלוּ, לְפִי שְׂדִינִים לְהַשְׁחֵט בְּצִפּוֹן הַעֲזוּרָה, כְּמוֹ שִׁנִּינוּ (וּבְחִיט ה, א): "קְדָשִׁי קְדָשִׁים שֶׁחִטְּתָן בְּצִפּוֹן, מוֹעֲלִין בָּהֶן – הִנַּחנָה מֵהֶם שׁוּוֹה פְּרוּמָה מַעַל, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ לֹא יִצְאוּ מִקְדוּשָׁתָם לְגַבִּי מַעֲלָה. – כָּאן בָּאָה מִשְׁנֵתָנוּ לְפָרֵט אֶת הַדִּין

שְׁהִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֻנִּים? שְׁלָנָה, וְשִׁנְמָמָא, וְשִׁנְצָאָה. אִיזוּ הִיא שְׁלָא הִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֻנִּים? שְׁנִשְׁחַטָּה חוץ לְזִמְנָה, חוץ לְמִקְוָמָה, וְשִׁקְבָּלוּ פְּסוּלִין, וְזָרְקוּ אֶת דְּמָהּ.

ב בֶּשֶׁר קָדְשִׁי קָדְשִׁים שִׁנְצָא לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מוֹעֵלִין בּוֹ, וְאֵין חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מוֹעֵלִין בּוֹ, אֲבָל חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא. אִמֵּר רַבִּי עֲקִיבָא: וְהִרִי המִפְרִישׁ חֲטָאָה, וְאִבְדָּהּ, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחֲתֶיהָ, וְאַחֵר כֶּךָ נִמְצְאָה הָרָאוּשָׁנָה, וְהִרִי שְׁתִּיחָה עוֹמְדוֹת – לֹא בִשֵּׁם שְׁדִמָּה פוֹטֵר אֶת בִּשְׂרָה, כֶּךָ הוּא פוֹטֵר אֶת בֶּשֶׁר חֲבֵרְתָּהּ? וְאִם פֹּטֵר דְּמָה אֶת בֶּשֶׁר חֲבֵרְתָּהּ מִן הַמְעִילָה, דִּין הוּא שִׁפְטֵר אֶת בִּשְׂרָה.

פירוש ברטנורא

לֶה שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֻנִּים. אע"ג דְּשׁוֹב נִפְסְלָה וְאֵין רְשָׁאִים לֵאכֹל, אִפִּילוּ הִכִּי אֵין מוֹעֵלִין בָּהּ: שְׁלָנָה. לאחר זריקה, או שנממאה או שינצאה חוץ לעזרה לאחר זריקה. אע"ג דְּרֵינָה רֵאוּיָה לִכְהֻנִּים, כִּיּוֹן דְּהִיָּה לָהּ שְׁעָה אַחַת הִיתֵר קוֹדֵם שְׁלָנָה, אֵין מוֹעֵלִים בָּהּ, דְּלֹא קִדְשֵׁי ה' קִרְיָן בָּהּ, דְּהָא חוּז לִכְהֻנִּים: וְשִׁקְבָּלוּ פְּסוּלִים וְזָרְקוּ אֶת דְּמָהּ. קבלו פסולים את דמה אע"פ שזרקוהו כשרים, או שזרקוהו פסולים אע"פ שקבלוהו כשרים. ואם לאחר שקבלו פסולים את הדם וזרקוהו, חזרו כשרים וקבלו שאר דם הנפש וזרקוהו, הרי זריקת הכשרים מועלת ומתרת הבשר לכהנים ואין בו משום מעילה. והני מילי שאר פסולים חוץ מן הטמא, אבל טמא שקבל את הדם וזרקו, אע"פ שחזרו כשרים וקבלו שאר דם הנפש וזרקוהו, אין לבשר שעת היתר ומועלים בו, שהטמא הואיל וראוי לעבודת צבור, שקרבן צבור דוחה את הטומאה, כשזרק הדם נעשה שאר הדם שריים ושוב אין זריקת הכשרים מועלת להחיר הבשר, ואין לך בפסולים מי שעושה הדם שריים אלא הטמא בלבד:

ב בֶּשֶׁר קָדְשִׁי קָדְשִׁים שִׁנְצָא לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים. ואחר כך נכנס ואחר כך זרק את הדם: ר' אליעזר אוֹמֵר מוֹעֵלִים בּוֹ. אע"פ שזרק את הדם. דסבידא ליה לרבי אליעזר דזריקה לא מהני ליוצא לאפוקי מדי מעילה: ואין חייבין עליו משום פגול נותר וטמא. הואיל ויצא. דזריקה כשרה קא קבעה לפגול, ולא פסולא: רבי עקיבא. סבר אין מועלים בו. דקסבר דזריקה מהניא ליוצא לאפוקי ממועילה: אבל חייבין בו. אבל, לשון ברם, כמו באמת. וכי אמר רבי עקיבא דזריקה מהני ליוצא, כגון שיצא מקצת הבשר ולא כולו, דמגו דמהניא לההוא מקצת שבפנים, מהניא מגו לההוא מקצת שיצא חוץ. והלכה כר' עקיבא: אמר ר' עקיבא והרי המפריש חטאתו ואבדה. השתא מייית ראה לבוא דקאמר דזריקה מועלת ליוצא: והרי שתייהן עומדות. שהמוטות ונתקבל דמן בשתי כוסות וזרק דמה של אחת מהן: לא כשם שדמה. של אותה: פוטר את בשרה, מן המעילה: כך הוא פוטר את בשר חבירתה שלא נזרק דמה,

משניות מבוארות – קהתי

מוֹעֵלִין בּוֹ – אף שחזרו ונכנס הבשר לפני הזריקה (רש"י: ברטנורא), מכל מקום אין הזריקה מועילה לבשר שנפסל ביציאה להוציאו מידי מעילה; וְאֵין חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פְּגוּל – אם אחת מעבודות הקרבן נעשתה על מנת לזרוק דממו או להקטיר מאימוריו או לאכול מבשרו חוץ לזמנו, ואכל מבשר זה שיצא, אינו חייב כרת משום אוכל פיגול, שהואיל וזריקת הדם לא הועילה לו, הרי זה כחילו לא נזרק עליו הדם, ולא קרבו מחיריו כמצותם (עיי' זבחים ב. א), נֹתֵר – אם אכלו לאחר הזמן הראוי לאכילת בשר הקרבן, אינו חייב כרת, שאין חייבים משום נותר אלא על בשר הראוי לאכילה תוך זמנו, וְטָמֵא – אם אכלו בטומאת הגוף, אינו חייב משום אכילת קדשים בטומאה, שכן אמרו (נמצא מנחות כה, ב): "הניתר לטהורים אין חייבים עליו משום טומאה, ושאינו ניתר לטהורים אין חייבים עליו משום טומאה (עיי' יתוספות יוס טובי). רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מוֹעֵלִין בּוֹ – שלדעת רבי עקיבא מועילה הזריקה לבשר היוצא להוציאו מידי מעילה, ואפילו היה עדיין בחוץ בשעת הזריקה. אֲבָל – לשון ברם, כמו באמת (רש"י). חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא – בגמרא מבואר, שדווקא בכגון שיצא מקצת הבשר סוכר רבי עקיבא שהזריקה מועילה לבשר היוצא, שמתוך שהיא מועילה לבשר שנשאר בפנים היא מועילה אף לבשר שיצא, אבל אם יצא כל הבשר, אף רבי עקיבא מודה שאין הזריקה מועילה לו. אִמֵּר רַבִּי עֲקִיבָא – ראה לדבריו שהזריקה מועילה ליוצא: וְהִרִי המִפְרִישׁ חֲטָאָה, וְאִבְדָּהּ, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחֲתֶיהָ, וְאַחֵר כֶּךָ נִמְצְאָה הָרָאוּשָׁנָה, וְהִרִי שְׁתִּיחָה עוֹמְדוֹת – שנשחטו שתייהן כאחת, כגון על ידי שני כהנים, וזרק דמה של אחת מהן, לֹא בִשֵּׁם שְׁדִמָּה פוֹטֵר אֶת בִּשְׂרָה – מן המעילה, כֶּךָ הוּא פוֹטֵר אֶת בֶּשֶׁר חֲבֵרְתָּהּ – מן המעילה? כלומר אף על פי שלא זרק אלא דמה של אחת מהן, ונמצא שחברתה נפסלה להקריבה משום מותר חטאת, מכל מקום הואיל ויכול היה לזרוק דמה של איזו מהן שירצה, לפיכך מועילה זריקת דמה של האחת לפטור לא רק את בשרה אלא גם את בשר חברתה מן המעילה, וְאִם פֹּטֵר דְּמָה אֶת בֶּשֶׁר חֲבֵרְתָּהּ מִן הַמְעִילָה – אם זריקת הדם מועילה להוציא את הבשר הפסול של חברתה מן המעילה, דִּין הוּא שִׁפְטֵר אֶת בִּשְׂרָה – קל וחומר שזריקת דמה תפטור את בשר עצמה מן המעילה, אף

כָּה – הנהגה ממנה לא מעל, שהואיל והיתה שעת היתר לכהנים, יצאה מכלל "קדשי ה'", ואין דין מעילה אלא בדברים הנקראים "קדשי ה'"; וְשִׁלָּא הִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֻנִּים – אף על פי שנפסלה מלהקריב, מוֹעֵלִין בָּהּ – הנהגה ממנה מעל, כמו ששינונו לעיל. אִיזוּ הִיא שְׁהִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֻנִּים? שְׁלָנָה – שלאחר זריקת הדם לן הבשר ונעשה נותר, וְשִׁנְמָמָא – או שנממא הבשר, וְשִׁנְצָאָה – או שיצא הבשר חוץ לעזרה, אף על פי שאין הבשר ראוי לאכילת הכהנים, מכל מקום הואיל ונעשה הפסול לאחר שזרקו הדם, נמצא שהיתה בזבח שעת היתר לכהנים, ולפיכך אין מועלים בו, כמו שבארנו הטעם לעיל. אִיזוּ הִיא שְׁלָא הִיָּה לָהּ שְׁעַת הַתֵּר לִכְהֻנִּים? שְׁנִשְׁחַטָּה חוץ לְזִמְנָה – על מנת לזרוק את דמה או להקטיר מאימוריה או לאכול מבשרה חוץ לזמנה, או חוץ לְמִקְוָמָה – חוץ לעזרה, והוא הדין לשאר הפסולין שנשנו ברישא: נשחטה או קיבלו דמה בדרום, נשחטה או נזרק דמה בלילה (רש"י); יתוספות יוס טובי, וְשִׁקְבָּלוּ פְּסוּלִין, וְזָרְקוּ – או זרקו – אֶת דְּמָהּ – כלומר שקיבלו פסולין את הדם בכלי שרת מצואר הבהמה (עיי' זבחים ב. א), אף על פי שזרקוהו כשרים, או שזרקו פסולים את הדם, אף על פי שקבלוהו כשרים, בכל אלו לא היתה בזבח שעת היתר לכהנים, הלכך אף על פי שנפסל הזבח, מכל מקום מועלים בו.

במפרשים מבואר (לפי הגמרא), שאם לאחר שקיבלו פסולים את הדם וזרקוהו, חזרו כשרים וקבלו שאר דם הנפש וזרקוהו, מועילה זריקת הכשרים להחיר את הבשר לכהנים, והוא יוצא מידי מעילה. ברם, טמא שקיבל את הדם וזרקו, הואיל והוא ראוי לעבודה בקרבן ציבור, שהרי קרבן ציבור דוחה את הטומאה, לפיכך נעשה שאר הדם שריים, ואף אם חזר כשר וקיבל דם הנפש מן הצואר וזרק, שוב אינו מועיל להחיר את הבשר, ואינו יוצא מידי מעילה.

באור משנה ב

כבר בארנו, שקדשי קדשים הנאכלים לכהנים, משנזקק דם, אין מעילה בבשרם, הואיל והותר לכהנים. משנתנו דנה בבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, ואחר כך נזרק הדם, אם מועילה הזריקה להוציאו מידי מעילה אם לא, ונחלקו בזה גנאים.

בֶּשֶׁר קָדְשִׁי קָדְשִׁים שִׁנְצָא – חוץ לעזרה, לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים – ואחר כך נזרק הדם, והרי הבשר שיצא נפסל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

ג אמורי קדשים קלים שִׁיִּצְאוּ לַפְּנֵי זְרִיקַת דָּמִים – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאֵין חֲבִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְחֲבִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פְּגוּל. נֹתֵר, וְטָמֵא.

ד מַעֲשֶׂה דָּמִים בְּקָדְשֵׁי לְהֶקֶל וּלְהַחֲמִיר, וּבְקָדְשֵׁי קָלִים פְּלוֹ לְהַחֲמִיר. פִּיצֵד? קָדְשֵׁי קָדְשֵׁים לַפְּנֵי זְרִיקַת דָּמִים – מוֹעֲלִין בְּאִמּוּרִים, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר. עַל זֶה, וְעַל זֶה – חֲבִיבִין מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא. וּבְקָדְשֵׁי קָלִים פְּלוֹ לְהַחֲמִיר, פִּיצֵד? קָדְשֵׁי קָלִים לַפְּנֵי זְרִיקַת דָּמִים – אֵין מוֹעֲלִין לֹא בְּאִמּוּרִין, וְלֹא בְּבֶשֶׂר; לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים – מוֹעֲלִין בְּאִמּוּרִין, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר. עַל זֶה, וְעַל זֶה – חֲבִיבִין מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא. נִמְצָא, מַעֲשֶׂה דָּמִים בְּקָדְשֵׁי לְהֶקֶל וּלְהַחֲמִיר. וּבְקָדְשֵׁי קָלִים פְּלוֹ לְהַחֲמִיר.

פירוש ברטנורא

מן המעילה, הואיל והיה יכול לזרוק דמה של איזו שירצה: ואם פוטר דמה את בשר חברתה מן המעילה, אע"פ דפסולה היא, דיותר חטאת היא. אינו דין שיפטר את בשרה של עצמה, אע"פ שנפסלה ביוצא. ולא אמר ר' עקיבא כשם שדמה פוטר את בשרה כך הוא פוטר את בשר חברתה, אלא כששחט שתי החמאות כאחת, לפי שאם רצה מזה זורק רצה מזה זורק, אבל בזה אחר זה לא אמר ר' עקיבא שיהיה דמה פוטר בשר חברתה:

ג אימורי קדשים קלים. אין מועלים באימורי קדשים קלים אלא לאחר זריקת דמים, כדאמרינן בשלחי פרקין. ואם יצאו לפני זריקת דמים: ר' אליעזר אומר אין מועלין בהן. דכי היכי דאית ליה לר' אליעזר דאין זריקה מועלת ליוצא לאפוקי בשר קדשי קדשים ממעילה, הכי נמי אין מועלת ליוצא להביא אימורי קדשים קלים לידי מעילה. וכי היכי דאית ליה לר' עקיבא דזריקה מועלת ליוצא לאפוקי בשר קדשי קדשים מידי מעילה, מועלת נמי ליוצא להביא אימורי קדשים קלים לידי מעילה:

ד מעשה דמים. זו זריקת הדם: ואין מועלין בבשר. לאחר זריקת דמים אין מועלין בבשר, דכבר יש בו שעת היתר לכהנים. והיינו להקל, דמשום זריקת דמים אתיא ליה קולא דאין מועלין בו: ועל זה ועל זה. בין על האימורין בין על הבשר לאחר זריקה: חייבין משום פגול. אם פגל באחת מארבע עבודות. דזריקה קובעת בפגול וקבעה נמי לנותר וטמא. והיינו להחמיר: ובקדשים קלים. לאחר זריקה: כולו להחמיר. דמועלין באימורים, דכבר חזו לגובה וקדשים ניהו ולא ממוין בעלים: ועל זה ועל זה. בין על האימורים בין על הבשר חייבין עליו משום פגול נותר וטמא. והיינו כולו להחמיר:

משניות מבוארות – קהתי

קלים.

מַעֲשֶׂה דָּמִים – היינו זריקת הדמים, בְּקָדְשֵׁי קָדְשֵׁים – כגון חטאת ואשם, לְהֶקֶל וּלְהַחֲמִיר – יש בו קולה וחומרה, וּבְקָדְשֵׁי קָלִים פְּלוֹ לְהַחֲמִיר – אין בזריקת הדם אלא חומרה בלבד. פִּיצֵד? קָדְשֵׁי קָדְשֵׁים לַפְּנֵי זְרִיקַת דָּמִים, מוֹעֲלִין בְּאִמּוּרִין – בחלבים שיקרבו על גבי המזבח לאחר הזריקה, וּבְבֶשֶׂר – שיאכלו הכהנים לאחר הזריקה; לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, מוֹעֲלִים בְּאִמּוּרִים, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר – שהואיל והבשר הותר באכילה לכהנים, אין בו דין מעילה; והרי שזריקת הדם מועילה להקל. עַל זֶה, וְעַל זֶה – בין על האימורים ובין על הבשר, לאחר הזריקה, חֲבִיבִין מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא – שאם אחת מהעבודות נעשתה על מנת להקטיר מהאימורים או לאכול מהבשר חוץ לזמנו, נעשה הקרבן פיגול, והאוכל ממנו חייב כרת, וכן האוכל נותר או האוכל מן הבשר בטומאת הגוף, חייב כרת; והרי שזריקת הדם מועילה להחמיר. וּבְקָדְשֵׁי קָלִים פְּלוֹ לְהַחֲמִיר, פִּיצֵד? קָדְשֵׁי קָלִים לַפְּנֵי זְרִיקַת דָּמִים, אֵין מוֹעֲלִין לֹא בְּאִמּוּרִין, וְלֹא בְּבֶשֶׂר – לפי שאינם "קדשי ה'", לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, מוֹעֲלִין בְּאִמּוּרִין – בחלבים הקרבים על גבי המזבח, שלאחר הזריקה נעשו "קדשי ה'", וְאֵין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "ואין מועלין בבשר", אף על פי שגם לפני הזריקה אין בו דין מעילה, כדי לדייק מכאן, שאם יצא הבשר קודם הזריקה, אמנם אין מועלין בו, אבל הבשר נאסר לאכילה, וצריך לשרפו, שכן משנתנו רבי עקיבא היא הסוכר, שזריקה מועילה ליוצא, ובאה המשנה להשמיננו, שאף לדעת רבי עקיבא אין הזריקה מועילה לבשר היוצא אלא לפני מעילה אבל לא לפני אכילה. עַל זֶה, וְעַל זֶה – על הבשר ועל האימורים, חֲבִיבִין מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא – לאחר זריקת הדם; והרי שזריקת הדם באה בקדשים קלים להחמיר בלבד. נִמְצָא, מַעֲשֶׂה דָּמִים בְּקָדְשֵׁי קָדְשֵׁים לְהֶקֶל וּלְהַחֲמִיר. וּבְקָדְשֵׁי קָלִים פְּלוֹ לְהַחֲמִיר – כמו שבארנו לעיל.

שבת קודש

באור משנה א

פרק זה בא לפרט בכל הקדשים זמן מעילתם והחלקים שמועלים בהם, והוא פותח בחטאת העוף, היינו בקרבן חטאת הבא מן התורים או מן בני היונה (ענין "תוספות

על פי שנפסל הבשר ביציאה.

בארנו בענין שתי החטאות דווקא כגון שנשחטו שתיים כאחת, שכן אם נשחטו זו אחר זו, אף לדעת רבי עקיבא אין דמה של הראשונה מועיל לפטור בשר חברתה מן המעילה, לפי שבשעה ששחט את הראשונה מיד נעשתה השנייה מותר חטאת, ולא היתה לה שעה הראויה להתיר בשרה (רש"י: רמב"ם).

יו"ט ש"י

באור משנה ג

כבר בארנו (בפתיחה למסכתנו). שיש הבדל בין קדשי קדשים לקדשים קלים לענין מעילה, שבקדשי קדשים יש דין מעילה משהוקדשו עד זריקת הדם, ומשנזרק הדם יוצא הבשר מדין מעילה, הואיל והותר באכילה לכהנים (ברט באימורים יש דין מעילה). ואילו בקדשים קלים אין דין מעילה כלל, אלא שלאחר זריקת הדם יש דין מעילה באימורים הקרבים על המזבח. מכאן, שזריקת הדם בקדשי קדשים מוציאה את הבשר מידי מעילה, ואילו זריקת הדם בקדשים קלים מביאה את האימורים שלהם לידי מעילה (נמבאר במשנה הבאה) – והנה לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בבשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים, שנחלקו בו רבי אליעזר ורבי עקיבא, אם זריקת הדם מועילה ליוצא להפקינו מידי מעילה, באה משנתנו ללמד שאף באימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, אם זריקת הדם מועילה ליוצא להביאו לידי מעילה.

אִמּוּרֵי קָדְשֵׁים קָלִים – החלבים הקרבים על גבי המזבח, שאין מועלים בהם אלא לאחר זריקת הדם, כמו שבארנו לעיל, שִׁיִּצְאוּ לַפְּנֵי זְרִיקַת דָּמִים – חוץ לעזרה, ונשארו בתוך בשעת הזריקה, שנפסלו מלהקטירם (יתפארות ישראל: עיין "תוספות יום טוב"). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן – כשם שזריקת הדם אינה מועילה, לדעת רבי אליעזר, לבשר קדשי קדשים שיצא להוציא מידי מעילה, כמו ששינוי במשנה הקודמת, כך אינה מועילה לאימורי קדשים קלים שיצאו להביאם לידי מעילה; וְאֵין חֲבִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא – כמו שבארנו במשנה הקודמת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בָּהֶן – כשם שהזריקה מועילה, לדעתו, לבשר קדשי קדשים שיצא להוציא מידי מעילה, כך היא מועילה לאימורי קדשים קלים שיצאו להביאם לידי מעילה; וְחֲבִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פְּגוּל, נֹתֵר, וְטָמֵא – הואיל והזריקה הועילה להם.

באור משנה ד

משנתנו באה לפרט מתי יש דין מעילה בקדשי קדשים הנאכלים, ומתי בקדשים

פ ר ק ש נ י

א חטאת העוף מועלין בה משהקדשה. נמלקה – הקשרה להפסל בטבול יום, ובמקסר פפורים, ובלגנה. הנה דמה – חגיגין עליה משום פגול, נותר, וטמא, ואין בה מעילה.
ב עולת העוף מועלין בה משהקדשה. נמלקה – הקשרה להפסל בטבול יום, ובמקסר פפורים, ובלגנה. מצה דמה – חגיגין עליה משום פגול, נותר, וטמא, ומועלין בה, עד שתצא לבית הדשן.

פירוש ברטנורא

ב א חטאת העוף. הוכשרה ליפסל. כלומר משנמלקה נתוספה בה קדושה, שהיא נפסלת אם נגע בה טבול יום או מחוסר כפורים. דוקא נפסלת בטבול יום. אבל לא מיטמא לטמא אחרים, שכשם שטבול יום פוסל את התרומה כך הוא פוסל את הקדוש: חוזה דמה חגיגין עליה משום פגול. רהואה של חטאת העוף במקום זריקה דבהמה קאי, רהואה קובעת פגול כשחשב בו קודם לכן כמו זריקה דם בבהמה, ושוב יש בו איסור נותר וטמא: ואין בה מעילה. דכיון דהוה דמה יש [בה] היתר לכהנים:

ב מוצה דמה. מיצוי דעולת העוף קאי במקום זריקה דבהמה והואה דחטאת העוף. דבעולת העוף כתיב ונמצה דמו: עד שתצא לבית הדשן. דכיון דכולה כליל ולית בה שעת היתר לבסוף, לעולם מועלין בה עד שתשרף כולה ותנטל מעפרה תרומת הדשן כדכתיב (ויקרא ו') והרים את הדשן אשר תאכל האש:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ב

יום טוב ר'תפארת ישראל, שמבואר שם למה הקדים התנא קרבנות העוף לקרבנות בהמה, ולמה פתח בחטאת העוף.

משנתנו באה לפרט דיני מעילה בעולת העוף, היינו בקרבן עולה הבא מן התורים או מן בני היונה (עיין זבחים ו, ח).

עולת העוף מועלין בה משהקדשה – בפה. נמלקה, הקשרה להפסל בטבול יום, ובמקסר פפורים, ובלגנה – כמו שבארנו לעיל בחטאת העוף. מוצה דמה – על קיר המזבח (עיין זבחים ו, ח), חגיגין עליה משום פגול, נותר, וטמא – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שמיצוי הדם בעולת העוף הוא במקום זריקה הדם בבהמה והזאת הדם בחטאת העוף, ומועלין בה, עד שתצא לבית הדשן – שכיון שכולה קרבה על המזבח ואין בה שעת היתר לכהנים, לעולם מועלים בה עד שתצא לבית הדשן, כלומר עד שתישרף כולה, ותינטל מאפרה תרומת הדשן, כמו שכתוב (ויקרא ו, ג): "והרים את הדשן אשר תאכל האש", וכיון שנתקיימה מצוות תרומת הדשן נעשתה מצוותה, ושוב אין מועלים באפר היוצא לבית הדשן אל מחוץ למחנה (לפי דעת רב בגמרא; רש"י; רבנו גרשום; ברטנורא). ויש מפרשים (לפי דעת רבי יוחנן בגמרא): עד שתצא לבית הדשן – עד שיוציא את הדשן מן המזבח אל מחוץ למחנה, שזהו גמר מצוותה, אבל הנהגה מאפרה כשהוא עדיין על המזבח, אף שכבר נתרמה תרומת הדשן, מועלים בו (תפארת ישראל; ועיין "תוספות יום טוב" להלן משנה ד). וכן הלכה (עיין רמב"ם ה' מעילה ב, ג-ד).

חטאת העוף מועלין בה משהקדשה – בפה, ואפילו נהנה ממנה בחייה (רש"י). נמלקה, הקשרה – כלומר הוכנה (רמב"ם), ויש מפרשים: נתוספה בה קדושה (רש"י), להפסל בטבול יום – שאם נגע בה טמא שטבל מטומאתו ועדיין לא העריב עליו השמש, הרי היא נפסלת, ובמקסר פפורים – כגון זב או מצורע שצריך להביא קרבנות לכפרתו למחרת יום טבילתו, וכל זמן שלא הביא קרבנותיו נקרא "מחוסר כיפורים", ואם הוא נגע בחטאת העוף לאחר מליקתה, הרי היא נפסלת, ובלגנה – אם לא הוזה דמה עד שקיעת החמה (עיין תוספות). החטאת פסולה. הנה דמה – על קיר המזבח, חגיגין עליה משום פגול – שאם החטאת נעשתה פיגול, כגון שחשב הכהן בשעת המליקה לאכול מבשרה לאחר זמנו, האוכל ממנה אפילו תוך זמנו חייב כרת, נותר – שהאוכל ממנה לאחר הזמן, חייב משום נותר, וטמא – שהאוכל ממנה בטומאת גופו, חייב משום אכילת קדשים בטומאה; שכן הזאת הדם בעוף במקום זריקה הדם בבהמה היא, וכשם שבקרבן בהמה שנינו לעיל שמשנזרק הדם חייבים משום פיגול, נותר וטמא, כך גם בחטאת העוף משהוזה הדם חייבים עליה משום פיגול, נותר וטמא; ואין בה מעילה – שכיון שהוזה דמה הותרה כולה לכהנים (עיין זבחים ו, ד).

אגרות קודש

ב"ה, י"א סיון, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ע"י התלמיד הנעלה... שי, בו כותב אשר סובל הוא מענין השכחה.

הנה יהי זיכרון במקוה טהרה (טבילת עזרא), ויאמר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - וקודם תפלת שחרית בימות החול יפריש איזה פרנק לצדקה, ויקבע שיעור לימוד בחלק התורה אשר בזה הקדוש אמור עלי' שהיא נשמתא דאורייתא, ומזה מובן שמוסיף חיות גם בלימוד נגלה דתורה הנקראת שם גופא דאורייתא, וחיות הרי הוא סגולה לזכרון, וכמ"ש בתהלים (ל"א י"ג) נשכחתי כמת מלב וגו', ויעיין ג"כ בהלכות תלמודו תורה לרבנו הזקן פרק ב סוף סעיף יו"ד, והשי"ת יצליחו ללמוד תורה ביראת שמים.

ברבכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

ללמוד אני צריך – אולי אוכל לקיים. לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך – אלישע אמר כן ליהורם. הבאים אחריך בהמה ירעו – בתמיה: אין טוב לך לחיות ימים רבים כמוני, שאם כן לא יטלו בניך בגדולתך. ואתה נשיא, והם כל ימיהם יהיו הדיוטות. הרהרת – דברי תורה. בלא תורה – גרסתי שגורה בפי תמיד. [בחינתו] – אם כינו שם לחבירו לגנאי. ואמרי לה [בחינתו] – אפילו אותו כינוי שמסודר ובא לו ממשפחתו שם דופי. כמו "כתב חניכתו וחניכתה" דמסכת גיטין (פז, ב).

דף כז ע"ב: הגמרא מבארת את דבריו: מה שאמר 'לא קבלתי מתנות', כוונתו כי הא, דרבי אלעזר כי הווי משדרי ליה - שולחים לו מתנות מפי נשיאה, לא הווי שקיל מתנות אלו, ואף כי הווי מומני ליה לסעוד אצלם לא הווי אויל, אמר להו, וכי לא ניתא לבו דאחיה, דכתיב (משלי טו כז) 'שונא מתנות יחיה', ואם אקבל מתנות יתקצרו חיי. ולכן גם רבי נחוניא הקפיד על כך.

מעשה נוסף בענין זה: רבי יודא כי הווי משדרי ליה מתנות מפי נשיאה, לא הווי שקיל מן הטעם האמור, אך כי הווי מומני ליה לסעוד אויל, ואמר לבאר מעשהו, אתניקורי דמתניקרי בי - מתכבדים הם בבואי לסעוד עמו, וזו הנאה שלהם ואינה מתנה עבורי.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי רבי נחוניא: מה שאמר רבי נחוניא 'ולא עמדתי על מדותי', כוונתו כפי דאמר רבא, כל המעביד על מדותיו שאינו מדקדק למדוד למצעריו כמידתם, מעבירין ממנו כל פשעיו ואין מידת הדין מדקדקת אחר פשעיו, אלא מניחתם ומסתלקת, שנאמר (מכה ז יח) 'נושא עון ועובר על פשע', ודורשים, למי נושא עון ואינו מדקדק עמו, למי שעובר על פשע של חבירו שאינו מדקדק עמו עליו.

חכם נוסף שנשאל על אריכות ימיו: שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה, במה הארכת ימים. אמר לו רבי יהושע, וכי קצת בתי שאתה שואלני זאת. אמר לו, רבי, טעם אריכות ימין תורה היא, וללמוד אותה אני צריך, שיתכן שאף אני אוכל לקיימה. אמר לו, מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע, דאמר רבי יוחנן אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שנאמר שאלישע אמר ליהורם (מלכים ב' ג יד) 'לולא' [לולי] פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך, ומבואר שאלישע לא הביט בפני יהורם הרשע.

מוסיפה הגמרא: רבי אלעזר אמר, המביט בפני רשע עיניו בחות [-נחלשות] כלומר ראייתו נחלשת, שנאמר (בראשית כז א) 'ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות', ומתיבת 'מראות' המיותרת למדים, שכהיית עיניו היתה מחמת הראות, דהיינו משום דאסתכל בעשו הרשע.

מקשה הגמרא: וכי הא נרמא ליה ליצחק שכהו עיניו, והאמר רבי יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה בכהיית עינים, ונתקיים בורעה, שנאמר בדברי אבימלך (שם כ טז) 'הנה הוא לך בסות עינים', אל תקרי 'בסות' אלא 'בסיית עינים', שקילל אותה שתהא כסויית עינים שאינה רואה, ומקללה זו כהו עיני יצחק. מתרצת הגמרא: הא והא נרמא ליה - גם ההבטה בפני עשוי וגם קללת אבימלך גרמו לכך.

מקור נוסף שהבטה בפני רשע אסורה: רבא אמר, למדים זאת מהבא, שנאמר (משלי יח ה) 'שאת פני רשע לא טוב', ודורשים שראיית פני רשע אינה דבר טוב.

מעשה נוסף בין רבי לרבי יהושע בן קרחה בענין אריכות ימים: בשעת פטירתו של רבי יהושע בן קרחה אמר לו [רבי], ברכני. אמר לו, יהי רצון שתגיע לחצי ימי. אמר לו רבי, ולכולהו - לכל ימין לא אגיע, מדוע אינך מברכני בכך. אמר לו, וכי הבאים אחריך בהמה ירעו, כלומר, הרי נשיא אתה, ואם תאריך ימים לא יטלו בניך גדולתך וכל ימיהם יהיו הדיוטות. עוד בענין הסתכלות באדם רשע שהוזכר לעיל: אבוה בר איהי ומנמן בר איהי, חד אמר, תיתי לי - ישולם שכרי על דלא אסתכלי בכותי. וחד אמר, תיתי לי על דלא עבדי שותפות בחד בותי.

חכם נוסף שנשאל על אריכות ימיו: שאלו תלמידיו את רבי יודא, במה הארכת ימים. אמר להם, מימי לא הקפדתי אף בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרתחתי בדברי תורה במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא לימוד תורה ובלא תפילין, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ואף לא שינת עראי המותרת שם, ולא ששתי בתקלת חבירי אף ששמח מחמת הנאתו ולא מחמת תקלת חבירו, ולא קראתי לחבירי [בחינתו] [בחינתו] - כינוי שמו לגנאי, ואמרי לה שאמר שלא קרא לחבירו אף [בחינתו] [בחינתו] - כינוי שמו בכינוי גנאי המקובל במשפחתו.

שמואל מתיר לזרוק מזה לזה בלא עירובי חצרות. ואם כן קשה, 58
שבביריתא מפורש שבשניהם שלו מותר לזרוק, ולא בדברי רב. 59
מתרצת הגמרא: **ולאו מי אוקימנא להתיא** – האם לא העמדנו את 60
המחלוקת של רב שמואל כגון דמידיילי חד וימתיילי חד – באופן 61
שביט אחד גבוה ובית אחד נמוך, ומתוך כך צריך לאמץ את ידו 62
לזרוק ממקום גבוה למקום נמוך או ממקום נמוך למקום גבוה, 63
ומתוך שהוא טרוד יש לחשוש דייקנן נפל ואתי לאתי – שפעמים 64
יפול החפץ לרשות הרבים ויבוא להרימו, ונמצא מכניס מרשות 65
הרבים לרשות היחיד, ולכן אסר רב לזרוק מבית לבית באופן זה. 66
הגמרא מבררת את המקור לכך שבפחות משלשה טפחים אומרים 67
לבוד: **אמר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה** – ויש אומרים 68
שאמר רב המנונא לרב חסדא, **מנא הא מילתא דאמור רבן** – מנין 69
למדנו דבר זה שאמרו חכמים, **כל פחות משלשה בלבד ו-סניף**, 70
דבר קצר שהוסיפו עליו והאריכוהו דמי – והוא דומה; כלומר, כל 71
דבר הנמצא בתוך שלשה טפחים לדבר אחר נחשב כאילו התקרב 72
והתחבר אליו, ולכן גבשושית ברשות הרבים שהיא גבוהה פחות 73
משלשה טפחים בטילה לרשות הרבים. **אמר ליה**, סברא היא 74
שהגבשושית חשובה כרשות הרבים, **לפי שאי אפשר לה לרשות** 75
הרביעית שתילקט במלקט ויבדקו – כלים העושים להחליק את 76
הקרוש, כלומר, אי אפשר להחליק את קרקע רשות הרבים 77
מגבשושיות כאילו הוחלקו במלקט ורהיטני, וכיון שכך דרך רשות 78
הרבים שיש בה גבשושיות הרי הן בטלות אליה. 79
מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם זהו הטעם, שכך היא דרך רשות 80
הרבים, אם כן אף גבשושית שיש בה שלשה טפחים נמי – גם היא 81
דינה כרשות הרבים, שגם גבשושיות כאלו מצויות בה. ונתו – ועוד 82
קשה על טעם זה, **הא דתנן** – משנה זו ששינוי לגבי כשרות סוכה 83
(סוכה טו), **הבונה סוכה ומשלשל** – [מוריד] דפנות סוכתו למעלה 84
למטה, שהתחיל לארוג המחיצות אצל הסכך ואורג ובא כלפי 85
מטה, והניח אויר פתוח סמוך לקרקע, **אם הן** – [הדפנות] גבוהות מן 86
הארץ שלשה טפחים, סוכתו פסולה. משמע שדווקא אם גבוהים 87
שלשה פסולה, **הא** – אבל אם גבוהים פחות משלשה פסולה, לפי 88
שכשהדפנות בתוך שלשה טפחים, כאילו נוסף עליהן ונשלמו עד 89
לקרקע, ולכאורה הוא מדין 'לבוד', וקשה, הלא בזה לא שייך 90
הטעם שנאמר לגבי גבשושית שהיא מצויה ברשות הרבים, ומדוע 91
אומרים כן לבוד. 92
מתרצת הגמרא על הקושיא השניה: **התם** – שם, לגבי סוכה, **היינו** 93
מנעמא – זהו הטעם שפסלה המשנה בדפנות גבוהות שלשה 94
טפחים, **משום דהויא לה מחיצה שהגדלים פוקעין בה** – שהיא 95
מחיצה שהגדלים יכולים לעבור בה, ואינה חשובה מחיצה, אבל 96
כשהדפנות גבוהות פחות משלשה טפחים, הגדלים אינם יכולים 97
לעבור ולכן היא מחיצה כשירה, ואינו מדין לבוד. 98
דוחה הגמרא: **תינח** – טעם זה מיישב מדוע הסוכה כשירה אם 99
הניח אויר פחות משלשה טפחים **למטה בסמוך לארץ**, אבל אם 100
הניח פחות משלשה טפחים **למעלה**, שמצאנו בכמה מקומות שגם 101
באופן זה אומרים לבוד, כגון מה ששינוי (עירובין טו) שאפשר 102
לעשות מחיצות על ידי שלשה חבלים וביניהם פחות משלשה 103
טפחים, וכן מה ששינוי (סוכה יז) שאם הרחיק את הסכך מהדפנות 104
שלשה טפחים הסוכה פסולה, ומשמע שבפחות מכך הסוכה 105
כשרה, **מאי איכא למימר** – איך נבאר זאת, הרי שם דין לבוד ודאי 106
משלים את האויר שבגדלים, ולא שייך לומר שהחיתור הוא משום 107
שהגדלים אינם יכולים לעבור. ואם כן חזרת הקושיא, אם כל 108
מקור דין לבוד הוא מסברא ושאיין דרך רשות הרבים שתילקט 109
וכו', מנין המקור לומר לבוד בשאר אופנים. 110
מסיקה הגמרא: **אלא הדין שכל פחות משלשה טפחים בלבד דמי** – 111
חשוב כמחומר, **הלקיטא נמי** – קיבלוהו הלכה למשה מסיני. 112
משנתנו עוסקת בזרק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות 113
הרבים. הגמרא דנה עתה באופן הפוך, שזרק מרשות הרבים 114

למלאכות שבת. הרי שהמעביר חפץ חייב אף למעלה מעשרה 1
טפחים, וכיון שלדעת רבי עקיבא הוצאה מרשות היחיד לרשות 2
היחיד דרך רשות הרבים היא מלאכה, עליו לחייב עליה אף 3
כשהעביר למעלה מעשרה טפחים. 4
אלא לאו – אלא ודאי הברייתא מדברת בזרק מרשות היחיד 5
לרשות היחיד דרך רשות הרבים, כמו במשנתנו, ולא במעביר 6
בידו, וממה שדברה הברייתא ברשות הרבים עצמה, מוכח 7
שבזרק למטה מעשרה טפחים הוא דמחייב רבי עקיבא, אבל בזרק 8
למעלה מעשרה טפחים לא מחייב. ואם טעמו של רבי עקיבא משום 9
שלמדים זורק ממושיט, יש לו לחייב אף למעלה מעשרה טפחים, 10
אלא **שמע מינה** – מוכח מכאן, שרבי עקיבא וחכמים ב'קלוקל' כמה 11
שהונחה' פליגי – [נחלקו], שרבי עקיבא סובר שכיון שזרק למטה 12
מעשרה טפחים ונקלטת באויר רשות הרבים, הרי היא כהונחה 13
וחייב, ולחכמים אינה כהונחה ופטור. אבל זורק למעלה מעשרה 14
טפחים לדברי הכל פטור, ואין למדים זורק ממושיט. מסיקה 15
הגמרא, **שמע מינה** – אכן יש להוכיח כן. 16
הגמרא מביאה דעה החולקת על רב המנונא: **ופליגא דרבי אלעזר** 17
– רב המנונא חולק בזה על רבי אלעזר, **דאמר רבי אלעזר, מחייב** 18
היה רבי עקיבא את הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך 19
רשות הרבים אפילו באופן שזרק למעלה מעשרה טפחים, שהא 20
לומד זורק ממושיט. **והאי דתנן** – ומה שאמרה הברייתא שנחלקו 21
בזרק ברשות הרבים עצמה, דהיינו למטה מעשרה טפחים, אינו 22
אלא להודיעה ב'הן דרבנן', להשמיענו שלא זו בלבד שהם פוטרים 23
בזרק למעלה מעשרה טפחים לפי שאין למדים זורק ממושיט, 24
אלא הם פוטרים אפילו באופן שעבר החפץ דרך רשות הרבים 25
עצמה למטה מעשרה טפחים, משום שאין אומרים קלוטה כמי 26
שהונחה. 27
הגמרא מביאה דעה החולקת על רבי אלעזר: **ופליגא דרב חלקיה** 28
בר מובי – רבי אלעזר חולק בזה על רב חלקיה בר טובי, **דאמר רב** 29
חלקיה בר מובי, הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך 30
רשות הרבים, אם עבר החפץ בתוך שלשה טפחים לקרקע רשות 31
הרבים, **לדברי הכל חייב**, שבאופן זה אף שהחפץ לא נח, מודים 32
רבי עקיבא וחכמים שהרי הוא כמו שהונח, וכמבואר להלן. ואם 33
עבר החפץ למעלה מעשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, **לדברי** 34
הכל פטור, משום שאין למדים זורק ממושיט. ואם עבר החפץ 35
משלשה טפחים ועד עשרה טפחים, **באנו למחלוקת רבי עקיבא** 36
ורבנן, שלרבי עקיבא אומרים 'קלוטה כמי שהונחה' וחייב, ולרבנן 37
אין אומרים 'קלוטה כמי שהונחה' ופטור. 38
הגמרא מביאה ברייתא השנייה כרב חלקיה בר טובי: **תניא נמי הכי** 39
– שינוי כן בביריתא כדברי רב חלקיה בר טובי, הזורק חפץ 40
מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים בתוך שלשה 41
טפחים, **דברי הכל חייב**. ואם זרק למעלה מעשרה טפחים, אינו אסור 42
אלא משום שבות ו-איסור דרבנן, שאסרו חכמים לטלטל מרשות 43
היחיד של אדם אחד לרשות היחיד של אדם אחר ואפילו אם אין 44
רשות הרבים עוברת ביניהן אם לא עשו עירובי חצרות. אך מצד 45
שרשות הרבים מפסיקה ביניהם, אין איסור למעלה מעשרה. ולכן 46
אם היו שתי הרשויות שלו, מותר לכתחילה לזרוק מזו לזו, שבה 47
לא הצריכו חכמים עירובי חצירות. והזורק משלשה טפחים ועד 48
עשרה טפחים, **רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרין**. 49
הגמרא דנה בדברי הברייתא שהובאה לעיל: **אמר ר' – הובא** 50
לעיל בביריתא, הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות 51
הרבים למעלה מעשרה טפחים, **אם היו שתי הרשויות שלו**, מותר. 52
מקשה הגמרא: **ליקא תהי תיובתיה דרב** – האם נאמר שתהיה 53
מכאן פירכא לרב, **דאיתמר** – שנאמר בבית המדרש, **שני בתים** 54
בשני צדי רשות הרבים, **רבה בר רב הונא אמר בשם רב, אסור לזרוק** 55
מזה לזה, ושמואל אמר, מותר לזרוק מזה לזה. וודאי מחלוקתם היא 56
באופן ששני הבתים שלו, שאם הם של שני בני אדם לא היה 57

מסייע לזה שיכול בעשיית המלאכה, ומדוע אתה פוטר. **אמר ליה** רב חסדא, זה שרק **מְסַיֵע** במלאכה, ואין יכול לעשותה לבדו, וממילא אינה נעשית בכוחו, **אין בו מְסַש** – אין מעשהו נחשב לחיוב משום עשיית המלאכה.

ראיה לדברי רב חסדא שמסייע אין בו ממש: **אמר רב זכיד מְסַמיה דרבא, אף אָנן נְמִי תְנִינא** – אף אנו שנינו שמסייע אין בו ממש בענין טומאת מדרס הוב, שנאמר במשנה (ובס פ"ד מ"ז), הָיָה הוֹב יוֹשֵׁב עַל גְּבִי הַמִּטָּה, וְאַרְבַּע מְלִיטוֹת (ו-טליתות) תחת ארבע רגלי הַמִּטָּה, נחשב שנסמך על כל אחת מהן, וכולן **מְסַמיה** מדרס, **מְסַנִּי** שהמיטה אינה יכולה לעמוד על שְׁלֹש רגלים בלבד אלא על ארבע, ונמצא שכל אחת מרגליה אינה יכולה לישא את המיטה לבדה, וממילא מדרס הוב על כולן. ורבי **שְׁמַעוֹן מְסַהר**, משום שסבר באופן שכל אחד מהם אינו יכול לעשות הדבר לבדו, כל אחד נחשב רק מסייע, ואין הוב דורס עליו. ואם הָיָה הוֹב רֹכֵב עַל גְּבִי הַמִּטָּה, וְאַרְבַּע מְלִיטוֹת (ו-טליתות) תחת ארבע רגלי הַמִּטָּה, אף לחכמים מְסַנִּי שִׁבְכֻלָּה לעמוד אף על שְׁלֹש רגלים בלבד, ולא רק על ארבע, ונמצא שאין עמידתה על כל רגל ורגל, ולכן דנים כל רגל כאילו אינה מדרס הוב ומטהרים הטלית שתחתיה. מוכיח רבא, וְאִמָּא – מדוע הן שהורות, הָא מְסַיֵע בְּהֵרֵי הָרִיד – הרי גם הרגל הריביעית שאינה נצרכת להליכת בהמה, מסייעת לה בהליכתה, ומדוע אינה נידונה כנושאת הוב, **לֹא מְשום דְּאִמְרִין** – האם אין זה משום שאנו אומרים שְׁמַיִע אין בו מְסַש.

הגמרא מוכיחה שאין לדחות את ההוכחה מן המשנה של מדרס רגלי הבהמה. מקשה הגמרא: הרי אם נחשב שכל רגל נעקרת לגמרי ואינה מסייעת לאחרות, יש לטמא את הטליתות שהאחרות הכבידו עליהן, וְכִינן דְּיִמְנִין עֲקָרָה הָא וְיִמְנִין עֲקָרָה הָא – שלפעמים הבהמה עוקרת רגל זו ופעמים רגל זו, הרי יש ספק על כל רגל שמא היא משלש הרגלים שהכבידו על הטליתות, אם כן לְהֵינִי – יהיה דין כל אחת מהטליתות שתחת הרגלים כְּדִין זָב הַמִּתְחַפֵּךְ על כמה משכבים, שמטמא את ספק מדרסו, מִי לֹא תִנֵּן וְכִי לֹא שִׁנְיָנו בְּמִשְׁנָה (שם פ"ד מ"ז), זָב שֶׁהָיָה מוּטֵל עַל הַמִּטָּה סְסָלִין אוֹ עַל הַמֶּשׁ פּוֹנְדָאוֹת – כיסים ארוכים שמזרזת מעות הנתונים זה בצד זה, באופן שאורך גופו היה מוטל לְאֻרְכָּהּ, כגון ששוכב פרקדן ו-על גבו או על מעיו, כולם **מְסַמִּים**, כיון שהוב מטמא משום מדרס בכל פעם ששוכב על ספסל או כיס אחד, שהרי נשא כולו את הוב, ותולים ששכב על כולם, פעמים על זה ופעמים על זה. אמנם אם היה אורך הוב מוטל לְרֻחָהּ, הרי הם **מְסַמִּים**, מפני שכל אחד מהם לא נשא את רוב הוב, אלא את מיעוטו, ואין חשש שנתחפך לאורכם, שהרי הוא ער ונותן דעתו לכך. אמנם אם יִשֵּׁן עליהם, אף שהיה מוטל בתחילת שכיבתו ובסופה לרחבם, יש כאן ספק שמא היה **מִתְחַפֵּךְ** עליהן בתוך שינתו מרחבם לאורכם, ועל כל אחת יש לומר שמא נתחפך עליה, ולכן כולן **מְסַמִּים** מספק. ומבואר שבספק מדרס תולים לחומרא ומטמאים, ואם כן, לדברי רב יהודה מדיסקרתא, ברגלי הבהמה, שמחשיבים את הרגל העקורה שאינה מסייעת כלל, והשלש האחרות נשאות לבדן, מדוע לא טימאה המשנה את כל הטליתות שתחתיהן מספק. **אֵלָּא לֹא** – ודאי דנים כל אחת מרגלי הבהמה רק כמסייעת להליכתה, וטיהרה המשנה את הטליתות מְשום דְּאִמְרִין (ו-שאנו אומרים) שְׁמַיִע אין בו מְסַש, וכפי שהוכחנו.

רב פפי מביא ראיה אחרת בשם רבא, לדברי רב חסדא שמסייע אין בו ממש: **אמר רב שְׁפִי מְסַמִּיה דרבא, אף אָנן נְמִי תְנִינא** – אף אנו שנינו כך בדין אחר בענין טומאת מדרס הוב,

אולם אם אחזו שנים בְּעִיגוֹל שֶׁל הַכֵּלָּה – כלי ששמו 'עיגול' שדורסים בו תאנים רבות הנדבקות יחד ונעשות עיגול כעין גבינה, ונקראות 'דבילה', והוציאו אותו לרשות הרבים, או שאחזו בַּקֶּרֶה והוציאו אותה לרשות הרבים, שהם משאות גדולים וכבדים, ואין אדם אחד יכול להוציאם, רבי יהודה אומר, אם אכן לא יכול אחד להוציא לבדו, והוציאוהו שנים, תיכין, ואם לאו, אלא יש כח ביד אדם אחד להוציא לבדו, והוציאוהו שנים, פטורין. ורבי שְׁמַעוֹן אומר, אף על פי שֶׁלֹא יכול אחד להוציא והוציאוהו שנים, פטורים, שֶׁלֶכֶךְ נִאֲמַר (ויקרא ד כז), בְּעֶשְׂתֵּהָ, שרק יחיד שֶׁעֲשָׂאָה חֵיִב חטאת, אבל שנים שֶׁעֲשָׂאָה, פטורין.

ביאור מחלוקת התנאים בזה. מבררת הגמרא: בְּמֵאִי מְסַמִּילִי התנאים בענין זה. משיבה הגמרא: נחלקו בְּמֵאִי קָרָא – בדרשת כל הפסוק הנזכר (שם) וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחָּטָא בְּשִׁנְיָה מִעַם הָאָרֶץ בְּעֶשְׂתֵּהָ אַחַת מִמֵּצוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, רבי שְׁמַעוֹן סבר, הִלָּא מִיעוּמִי כְּתִיב – שלשה מיעוטים כתובים בפסוק, מיעוט אחד הוא נֶפֶשׁ הַתָּחָא, כלומר, שממה שנאמר 'נפש' ולא 'נפשות', ניתן לדרוש שרק נפש אחת תחטא באותו חטא ולא שנים, והמיעוט השני הוא אַחַת הַתָּחָא, שהיה לפסוק לומר וְאִם נֶפֶשׁ תִּחָּטָא, ותיבת 'אחת' מיותרת למעט דווקא אם נפש אחת חטאה ולא שנים, והמיעוט השלישי הוא בְּעֶשְׂתֵּהָ הַתָּחָא, שהוסיפה התורה נפש נוספת. ולשלשה מיעוטים אלו ממעטים שלשה אופנים, הַד לְמַעוּמִי – הראשון הוא לא למעט אם הוציאו שנים מרשות לרשות באופן שזה עוֹקֵר מרשות זו וזה מֵנִיחַ ברשות אחרת, ששניהם פטורים, וְחַד לְמַעוּמִי – והמיעוט השני בא למעט שנים שעשו יחד עבירה שזה יכול לעשותה לבדו וזה יכול לעשותה לבדו, ששניהם פטורים, אף שכל אחד מהם עשה את כל העבירה, וְחַד לְמַעוּמִי – והמיעוט השלישי בא למעט שנים שעשו יחד עבירה שזה אינו יכול לעשותה לבדו וזה אינו יכול לעשותה לבדו, שגם הם פטורים, אף שבאופן זה הדרך להעשותה בשני בני אדם.

ורבי יהודה שפטר רק כשכל אחד מהם יכול וחייב כשכל אחד מהם אינו יכול, דרש חד – את המיעוט הראשון לְמַעוּמִי זה עוֹקֵר וזה מֵנִיחַ, וְחַד – והמיעוט השני לְמַעוּמִי זה יכול וזה יכול, וְחַד – ואת המיעוט השלישי לְמַעוּמִי יחיד שֶׁעֲשָׂאָה לעבירה בְּהוֹרָאת בית דין – אם טעו בית דין והורו להתיר איסור תורה המחייב בחטאת, ועשה יחיד על פי הוראתם, ונודע שטעו, שאותו יחיד פטור מחטאת, משום ש'בעשותה' משמע שמדובר בעושה אותה לדעת עצמו, ולמעט התולה עשייתו בהוראת בית דין שפטור מחטאת משום שאנוס הוא, שסבר שמוותר כיון שהורו בית דין להתיר. ורבי שְׁמַעוֹן לא דרש למעט שיחיד שעשה על פי הוראת בית דין פטור, כיון שסבר שֶׁיִחַד שֶׁעֲשָׂאָה בְּהוֹרָאת בית דין חֵיִב.

ורבי מֵאִיר שלא פטר כלל שנים שעשו יחד עבירה, סבר שאין לומר שבפסוק נאמרו שלשה מיעוטים, שכן מִי כְּתִיב – וכי נאמר בפסוק נֶפֶשׁ הַתָּחָא אַחַת תִּחָּטָא בְּעֶשְׂתֵּהָ הַתָּחָא, והרי לא נאמר אלא וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחָּטָא וגו' בְּעֶשְׂתֵּהָ, ונפש אחת' הוא מיעוט אחד, שכן דרך הכתוב לומר, וממילא תרי מְעוּמִי כְּתִיב – שני מיעוטים בלבד נאמרו כאן, 'נפש אחת' ו'בעשותה', הַד לְמַעוּמִי – המיעוט הראשון ממעט זה עוֹקֵר וזה מֵנִיחַ, וְחַד לְמַעוּמִי – והמיעוט השני ממעט יחיד שֶׁעֲשָׂאָה בְּהוֹרָאת בית דין.

הגמרא עוברת לדון בדין השלישי, שבשמועה האמורה לעיל (צב), לגבי שנים שעשאוהו: **אמר רב** – הובא לעיל בסוגיא, שאם שנים הוציאו בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים דבר שזה – אחד מהם יכול להוציא לבדו וזה – והשני אינו יכול להוציא לבדו, לְרַבִּי הַבִּלְלִי חֵיִב אחד מהם.

שואלת הגמרא: הִי מְנִייהו מִיִּתִּיב – מי מבין השנים חייב. משיבה הגמרא: **אמר רב חסדא**, זה שִׁכְיֹל להוציאו לבדו חייב, כיון שמכוחו נעשתה כל המלאכה, דֵּא – שאם תאמר, שזה שִׁאֲנִי יכול חייב, קשה, מֵאִי קָא עָבִיד – וכי מה עשה, הרי לא נעשתה המלאכה מכוחו כלל, אלא מכאן זה שיכול.

לדנו החכמים בתשובה זו: **אמר ליה רב הוננא** לרב חסדא, ודאי יש סיבה לחייב גם את שאינו יכול, דְּקָא מְסַיֵע בְּהֵרֵי – שהרי הוא

שבת. פרק עשירי – המצניע דף צג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
 קפג רש"י תוספות

עיגול וקורה גדולים הן, ואין אחד יכול להוציא: ואם לאו, שִׁכּוּל אֶחָד להוציא: **נֶפֶשׁ תַּחֲמָא**, משמע נפש ולא נפשות: חד **לְמוֹעֲזִי זֶה** עוֹקֵר, מרשות הרבים: וְזֶה מִנִּיהַ, ברשות היחיד. דָּכַל כְּמָה דָּלָא כתיב אֵלָא חד מיעוט, מִסְתַּבְּרָא דְהָאֵי הוּא דִּמְמַנְע, דְהָאֵי קְעֵבִיד פִּלְגָא וְהָאֵי פִּלְגָא, וְלִיכָא חד דְּמִסִּיעַ כְּבֻלָּה: וְחַד, וְתוֹרָא לְמוֹעֲזִי אָף עַל פִּי דְעֻבְדִּי כִּי הִדְדִּי, דְהָאֵי

עבד כולה והאי עבד כולה, ומיהו, זֶה יָכוֹל: וְזֶה יָכוֹל – הוּא דְמַמְעִיט, דְלָאוּ אֲוֹרְחִיהַ 2 **לְמוֹעֲזָה** בתרי: וְחַד, וְתוֹרָא לְמוֹעֲזִי תוֹ זֶה 3 אינו יכול וְזֶה אינו יכול, דָּאָף עַל גַּב 4 דְאֲוֹרְחִיָּהוּ לְמִיעֵבֵד בתרי – מַעֲטִינָהוּ: יָחִיד 5 **שְׁעֵשָׂה כְּהוֹרָא ב"ה**, הוֹרוּ ב"ד שִׁחֲבָל 6 מוֹתָר, וְהִלָּךְ הִיחִיד וְעֵשָׂה עַל פִּיהֶם, דְּאֻנּוֹס 7 הוּא. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְאָמַר בְּהוֹרֵי: 8 יָחִיד שְׁעֵשָׂה כְּהוֹרָא ב"ד – חֲתִיב: תָּרִי 9 **מִיעוֹזִי כְּתִיב**, "נֶפֶשׁ אַחַת" חד מִיעוֹטָא הוּא, 10 דְאֲוֹרְחִיהַ דְקָרָא לְאִישְׁתֵּי הָכִי: זֶה שִׁכּוּל 11 דְאִידוֹ עֲבָדָה לְכֻלָּה: אֵין בּוּ מִשָּׁשׁ, מִי שְׁאִינוּ 12 אֵלָא מִסִּיעַ כְּדָבָר, וְאֵם כָּא לַעֲשׂוֹתָ לְבִדּוֹ אִינוּ 13 יָכוֹל – אֵין בּוּ מִמָּשׁ, וְלֹא חֲשִׁיב מִיַּד, וְלֹא 14 מִפִּטְר אִידָךְ: אָף אֲנִי נָמִי. **מִנְיָא**, דְּמִסִּיעֵי אֵין 15 בּוּ מִמָּשׁ: יָתֵיר, בּוּ יוֹשֵׁב עַל גִּבִּי מִטָּה: וְד' סְלִיּוֹת, 16 סְלִיּוֹת: שְׁאִינָה יְכוּלָה לְעַמּוֹד עַל ג', כִּיּוֹן דְזֶה 17 אִינוּ יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל – כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹלֵי 18 מַעֲשָׂה עֲבִיד. וְגַבִּי מִדְרַס הוֹב עֲגִינן שְׁעֵשָׂא 19 רֻבּוֹ עֲלִיו, כִּת"ב: וְר' שְׁמַעוֹן מִסְתַּר, ר' שְׁמַעוֹן 20 לְטַעְמֵיהּ, דְאָמַר: זֶה אִינוּ יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל 21 נָמִי אִינוּ אֵלָא כְּמִסִּיעַ, וּפְטוֹר (א), (ל"א: דִּבְכָּעַ 22 שִׁיעוֹר יוֹכֵה לָזֶה וְשִׁיעוֹר יוֹכֵה לָזֶה, כְּלוּמִר: 23 רֻבּוֹ שֶׁל זָב מְכֻבֵּד עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאִפִּילוֹ 24 מִסִּיעַ לֹא הוּי: מִכְּפִי שִׁכּוּלָה לְעַמּוֹד עַל ג', 25 הִלָּכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִל' רַבִּיעֵי, וְאִינוּ אֵלָא 26 מִסִּיעַ, וְסַתְמָא כִּר' הַיְהוּדָה, דְזֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל: 27 קִרְי מִסִּיעִי: דְּעֻקְרָהּ לִיהַ לְגַמְרִי, עוֹקְרָתָהּ רִגְלָה 28 מִן הָאָרֶץ, וְאִפִּי מִסִּיעַ לֹא הוּי: וּפְרִיכִינוּ, וְאִי 29 טַעְמָא מִשּׁוּם דְּעֻקְרָהּ לִיהַ, כִּיּוֹן דְּיוֹמִינָן 30 דְּעֻקְרָהּ הָאֵי וְיוֹמִינָן עֻקְרָהּ הָאֵי, וְכָל ג' אִיכָא 31 לְסַפּוֹק שְׁמָא חֲבִידָה עֲלִיהוֹן וְלֹא עֻקְרָתָהּ, 32 לְטַמְיָהוּ מִסְפָּק: כּוֹב הַמְהַפֵּךְ עַל ה' פּוֹנְדָּאוֹת, 33 מְטַמְּנִין לִיהַ מִסְפָּק: פּוֹנְדָּאוֹת, כִּמְיִן חֲרִישָׁן, 34 כִּיסִּים אֲרוֹכִים, וְנוֹתֵינן בָּהוּן מַעוֹת, וְכֻלָּהוּ 35 בְּרִיד"ש, וְרִאשִׁין לְשִׁמּוֹשׁ שְׂכִיבָה עִם מַלְאכְתָּהּ, 36 שְׁיוֹשֵׁב עֲלֵיהֶם וְהֵם מַלְאוֹת מַעוֹת, וּפּוֹתַח 37 פִּיהֶם וְנוֹטֵל, וְאֵין צִרְךָ לִמְדָר לֹא עַמּוֹד וְנַעֲשָׂה 38 מַלְאכְתָּהּ: לְאוֹרְכָן, כּוֹנֵן שְׁהִיָּה שׁוֹכֵב עַל 39 מִיעִיז אוּ פִרְקָן, וְאוֹרְכּוֹ מוֹטָל עַל(ג) אֲוֹרְכָן: 40 **מִטָּאִים** גְּרִסִּין בְּמִשְׁנַה דְּטַהוֹרוֹת, דִּישׁ לִמְדָר 41 כְּכָל אַחַת מִשְׁנֵי שְׁעֵשָׂה רֻבּוֹ עֲלִיו, פְּעַמִּים 42 זֹו וּפְעַמִּים עַל זֹו: לְרַחֲנָן סְחוּרִין, לְפִי שְׁאֲרָבוּ 43 מוֹטָל עַל רַחֲנָן, וְאֵין רֻבּוֹ נִישָׂא עַל אַחַת מִתּוֹן: 44 יִשְׁ, לֹא עֲלִיּוֹן לְרַחֲנָן: כֶּסֶף נִתְהַפֵּךְ, עַל אֲרִיבּוֹ, 45 וְנִמְצָא כְּבֹלוֹ נִשְׁעָן עַל אַחַת מִתּוֹן: **מִטָּאֹת**, דְּכָל

חָדָא אִיכָא לְמִימְרֵי: עַל זֹו נִתְהַפֵּךְ, אִלְמָא מְטַמְּנִין מִסְפָּק, וְהֵתָם נָמִי, אִי מִשּׁוּם עֻקְרָהּ 52 הוּא – יִטְמִינָהוּ מִסְפָּקָא, אֵלָא לֹא טַעְמָא מִשּׁוּם כְּבֻלָּהוּ הָזֵו כָּל חָדָא וְחָדָא 53 מִסִּיעַ, וְאֵין בּוּ מִמָּשׁ, כִּן כְּרָאָה בְּעִינֵי מִשְׁנָה זֹו, וְרֻבּוֹתֵי גוֹרִסִין: לְאוֹרְכָן טַהוֹרִין – 54 וּפִירְשׁוּ טַעְמָא דְלְאוֹרְכָן טַהוֹרִין – מִשּׁוּם דְאָמְרִי: שְׁמָא בִּיעִיָּהוּ שָׁכֵב וְלֹא עֲלִיָּהֶם, 55 וְקִשְׁיָא לִי: א"כ לְקֻלָּא תְלִינן, וְאִמָּא תֵּינִי סִיפָא: כֶּסֶף נִתְהַפֵּךְ – טַמְאִים? 56 הַסּוּם

בְּעִיגוֹל שֶׁל דְּבִילָה וְהוֹצִיא לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, כְּהוֹרָה וְהוֹצִיא לְרַח"ר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אֵם לֹא יָכוֹל אֶחָד 1 לְהוֹצִיא וְהוֹצִיאָוּהוּ שְׁנַיִם – תִּיבִינן, וְאֵם לֹא – 2 פְטוֹרִין. ר"ש אוֹמַר: אַע"פ שֶׁלֹא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיא 3 וְהוֹצִיאָוּהוּ שְׁנַיִם – פְטוֹרִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּעֵשְׂתָהּ" 4 – יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה חֲתִיב, שְׁנַיִם שְׁעֵשָׂאָה פְטוֹרִין. כְּמָא 5 כְּמִיפְלָגֵי – בְּהָאֵי קָרָא, "וְאֵם נֶפֶשׁ אַחַת תַּחֲמָא בְּשִׁנְגָה 6 מִעַם הָאָרֶץ בְּעֵשְׂתָהּ" ר"ש סָבֵר: תַּלְתָּא מִיעוֹזִי כְּתִיב 7 "נֶפֶשׁ תַּחֲמָא" "אַחַת תַּחֲמָא" "בְּעֵשְׂתָהּ תַּחֲמָא". חַד 8 – לְמוֹעֲזִי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מִנִּיהַ, וְחַד – לְמוֹעֲזִי זֶה יָכוֹל 9 וְזֶה יָכוֹל, וְחַד – לְמוֹעֲזִי זֶה אִינוּ יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל. 10 וְרַבִּי יְהוּדָה: חַד – לְמוֹעֲזִי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מִנִּיהַ, וְחַד – 11 לְמוֹעֲזִי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד – לְמוֹעֲזִי יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה 12 בְּהוֹרָא ב"ד. וְר"ש – יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה בְּהוֹרָא ב"ד 13 חֲתִיב. וְר"מ – מִי כְּתִיב "נֶפֶשׁ תַּחֲמָא" "אַחַת תַּחֲמָא" 14 "בְּעֵשְׂתָהּ תַּחֲמָא"? תָּרִי מַעוֹזִי כְּתִיב: חַד – לְמוֹעֲזִי זֶה 15 עוֹקֵר וְזֶה מִנִּיהַ, וְחַד – לְמוֹעֲזִי יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה בְּהוֹרָא 16 ב"ד. אָמַר מִר: זֶה יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל – דְּכָרִי הִכָּל 17 חֲתִיב. הִי מִנִּיָּהוּ מִיחֲתִיב? אָמַר רַב חֲסִדָּא: זֶה שִׁכּוּל. 18

דָּאֵי זֶה, שְׁאִינוּ יָכוֹל – מָאִי קָא עֲבִיד? אָמַר לִיהַ רַב 19 הַמְּנוּנָא: דְקָא מְסִיעַ בְּהִדְיָא! אָמַר לִיהַ: מְסִיעַ אֵין 20 בּוּ מִמָּשׁ. אָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמִיָּה דְרָבָא: אָף אֲנִי נָמִי 21 תִּנְיָא "הִיָּה יוֹשֵׁב עַל גִּבִּי הַמִּטָּה, וְאַרְבַּע סְלִיּוֹת תַּחַת 22 רִגְלֵי הַמִּטָּה – מְטָאוֹת, מִכְּפִי שְׁאִינָה יְכוּלָה לְעַמּוֹד עַל 23 שְׁלֵשׁ, וְר' שְׁמַעוֹן מִטְּהַר. הִיָּה רוֹכֵב עַל גִּבִּי בְּהַמָּה, וְר' 24 סְלִיּוֹת תַּחַת רִגְלֵי הַבְּהֵמָה – טַהוֹרוֹת, מִכְּפִי שִׁכּוּלָה 25 לְעַמּוֹד עַל ג'". וְאִמָּאִי? הָא כְּמִסִּיעַ בְּהִדְיָא דְרָבִי? לֹא 26 מִשּׁוּם דְאָמְרִין "מְסִיעַ אֵין בּוּ מִמָּשׁ"? אָמַר רַב יְהוּדָה 27 מְדִיבְקָרָא: לְעוֹלָם אִימָא לָךְ "מְסִיעַ יֵשׁ בּוּ מִמָּשׁ" – 28 וְשְׁאֵי הָכָא דְעֻקְרָהּ לֵה לְגַמְרִי. וְכִיּוֹן דְּיוֹמִינָן עֻקְרָהּ הָא, 29 וְיוֹמִינָן עֻקְרָהּ הָא – לִיהוֹי כּוֹב הַמְתַּהפֵּךְ! מִי לֹא תִנְן: זָב 30 שְׁתִּיהּ מוֹטָל עַל ה' סְפָסְלִין, אוּ עַל ה' פּוֹנְדָּאוֹת, לְאוֹרְכָן 31 – מְטָאִים, לְרַחֲנָן – טַהוֹרִין. יִשְׁן, סָפֵק מִתְּהַפֵּךְ עֲלִיהוֹן 32 – מְטָאִין, אֵלָא לֹא: מִשּׁוּם דְאָמְרִין "מְסִיעַ אֵין בּוּ 33 מִמָּשׁ". אָמַר רַב פִּי מִשְׁמִיָּה דְרָבָא: אָף אֲנִי נָמִי תִּנְיָא. 34 רַבִּי

תַּלְתָּא מִיעוֹטִי כְּתִיב. וְהָא נִקְטַ "בְּעֵשְׂתָהּ" בְּבִרְיָאָה טַפִּי מַהֲנָךְ – מִשּׁוּם שְׁהוּא 1 מִיעוֹט אַחֲרוֹן שְׁבַפְסוֹק, וְהוּא פְלִיגִי, וְלֹא יָדַע ר"י דְאִמָּאֵי נִקְט בְּמִילְתִּיהַ דְר' 2 שְׁמַעוֹן יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה חֲתִיב כִּר', וְלֹא נִקְט לִישְׁנָא דְלַעֲלִי "הַעוֹשָׂה אַת כּוֹלָה וְלֹא הַעוֹשָׂה 3 אַת מְקַצְהָ". וְשְׁמָא לִישְׁנָא ד"שנִים שְׁעֵשָׂאָה פְטוֹרִין מִשְׁמַע טַפִּי אִפִּי זֶה אִינוּ יָכוֹל. וְזֶה 4 אִינוּ יָכוֹל: חַד לְמוֹעֲזִי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מִנִּיהַ, 5 וְחַד כְּתַב אוֹת אַחַת, וְכַא חֲבִירוֹ 6 וְכַתֵּב שְׁנֵי – לֹא אִיצְטְרִיךְ קָרָא. אֵלָא 7 אַחֲרָאָה. דְח"א: אַהֲבַנְסָה וְהוֹרָצָא! הוּא דְקִפְדִּי 8 רַחֲמָנָא, וְלִחֲתִיב אִפִּי בְלֹא הִנְחָה: ח"ג: וְרַבִּי 9 שְׁמַעוֹן יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה בְּהוֹרָא ב"ד לֹא צִרְךָ 10 קָרָא. וְל"ג: ר"ש לְטַעְמָהּ, דְאָמַר יָחִיד שְׁעֵשָׂאָה 11 בְּהוֹרָא ב"ד חֲתִיב, כְּפִירִשׁ כְּבוֹנְטֵרַס. דְהָא תַּנן 12 בְּהָאֵי בְּפִי דְהוֹרִיּוֹת (ו' ג.), הִלָּךְ וְעֵשָׂה עַל 13 פִּיהָ, בֵּין בְּהִיא כְּפִירָתָן כִּין לֹא כִּר' שְׁמַעוֹן 14 פּוֹטֵר, וּמִפְרֵשׁ טַעְמָא: תוֹלָה בְּבִיד – אֻנּוֹס הוּא: 15 **אָמַר** מִר זֶה יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל. נִרְאָה לְר"י: 16 דְהָאֵי "אִינוּ יָכוֹל" – הִינּוּ אִפִּי בַעַל כַּח 17 חֲרִבָה, אֵלָא שְׁהוּא נוֹשָׂא הַקּוֹרָה בַּעֲנֵן זֶה בְּבִי 18 הָאֵי גּוֹנָא שְׁאִלְמָלָא אַחַר – לֹא הִיָּה יָכוֹל 19 לְנוֹשָׂא לְבָדָה, כּוֹנֵן אֲבַחֲבַע, אוּ תוֹפְשָׁה בַּעֲנֵן, 20 זֶה שְׁאִינוּ יָכוֹל לְנוֹשָׂא לְבָדוֹ, דְמוֹד לֵנוּ לְכַוָּה, 21 כִּיּוֹן דְהִשְׁתָּא מִיָּהָ אִינוּ יָכוֹל לְנוֹשָׂא: ח"י 22 מִינִיָּהוּ מִיחֲדִיב, לֹא בַעִי לְמִימֵר שִׁיחָא פְטוֹר 23 אוֹתוֹ שִׁכּוּל וְלִחֲתִיב שְׁאִינוּ יָכוֹל – דָּאֵין זֶה 24 סְבָרָא. אֵלָא קָאמַר דְלִיתְחֲתִיב נָמִי אִפִּילוֹ שְׁאִינוּ 25 יָכוֹל, כְּמוֹ לר' יְהוּדָה וְר"מ דְאִמְרֵי זֶה: הָאֵינוּ 26 יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל – חֲתִיב: 27 **אָמַר** רַב זְבִיד מִשְׁמִיָּה דְרָבָא אָף אֲנִי נָמִי 28 תִּנְיָא. פִּירוּשׁ: דְּמִסִּיעַ אֵין בּוּ מִמָּשׁ. 29 קֶשָׁה לְר"י: דְהָכָא אִיתַּ לִּיהַ לְרַב זְבִיד דְּמִסִּיעַ 30 אֵין בּוּ מִמָּשׁ, וְכִן רַב אֲשִׁי כְּסוּמָךְ וּבִפְיָ דְבִיכָא 31 (דָּף כב), אֲמַרְיָן: אֲמַרְיָן כַּחַל עֵינָא עַל יֵד גוֹי 32 בְּשִׁבְתָּ, אִל' רַב אֲשִׁי: מָאִי דַעֲתִין כִּר', וְאָמַר רַב 33 כְּהָנָא, תוֹלָה שְׁאֵין בּוּ סַכְנָה דְאִינוּ לְגוֹ עוֹמֵד, 34 הָא מִסִּיעַ בְּהִדְיָא דְקָא עֲמִיץ וּפְתַח! אִל' אִיכָא 35 רַב זְבִיד דְקָאֵי כּוּוֹתָךְ, וְשִׁנִּי לִיהַ: מִסִּיעַ אֵין בּוּ 36 מִמָּשׁ. מִשְׁמַע דְרַב זְבִיד רַב אֲסִי סוֹבִירֵי דִישׁ בּוּ 37 מִמָּשׁ! וְאֵין לִמְדָר דְהָא דְאָמַר הָכָא אֵין בּוּ מִמָּשׁ 38 – לֹא שִׁפְטֵר לְגַמְרִי, אֵלָא דָּאֵין בּוּ חֲיוֹב חֲטָאָה, 39 דְהָא מִיָּהוּ רַב זְבִיד דְבִדְרוּתָהּ כְּשִׁרָה, מִשְׁמַע 40 דְאִפִּי פְסוּלָא דְרַבְנָן לִיכָא א"כ לַעֲנֵן שִׁבְתָּ נָמִי, 41 מְנַלן שִׁישׁ בּוּ אִיסוּרָא דְרַבְנָן: וּמִיָּהוּ, לְרַב אֲשִׁי 42 אִיכָא לְמִימְרֵי: דְבַתֵּר דְשִׁמְעָה מֵאֲמַמְרֵי – סְבָרָה, 43 אֵלָא לְרַב זְבִיד קֶשָׁה, דְאִידוֹ גּוֹפִיָּה קָאמַר 44 מִשְׁמִיָּה דְרָבָא דָּאֵין בּוּ מִמָּשׁ, וְאִמְרֵי הִיָּה חֲרִבָה 45 אַחֲרֵי רַבָּא, וְאִפִּי אַחֲרֵי רַב פַּפַּא שְׁהִיָּה לְמַלְכוּת 46 שֶׁל רַבָּא, וְשְׁמָא בַתֵּר מַעֲשָׂה דְאִמְרֵינָהּ מִשְׁמַע רַב 47 זְבִיד מִשְׁמִיָּה דְרָבָא, וְלֹא מִרְבָּא עֲצֻמָּה, וְעַד 48 אוּרִי: דְהִכִּי פִרְךָ תַּהֲם: וְהָא קָא מִסִּיעַ בְּהִדְיָא, 49 דְקָא נִמְרִץ וּפְתַח, וְאִעִיג' דְּמִסִּיעַ אֵין בּוּ מִמָּשׁ 50 בַּעֲלָמָא – הָא אִיתַ לָן לְמִימְרֵי דְאִסְרוֹ מִשּׁוּם 51 שְׁחִיקַת סַמְנָנִין וּמִשְׁנֵי: דָּאֵין בּוּ מִמָּשׁ אִפִּילוֹ עֲלִינוּ זֶה: וְר"ש מִסְתַּר, פִּי כְּבוֹנְטֵרַס: דְר"ש 52 לְטַעְמָהּ, דְפִטְר זֶה אִינוּ יָכוֹל וְזֶה אִינוּ יָכוֹל. וְאִינוּן נִרְאָה לְרִשְׁבִּי: דְשְׁאֵנִי תַּהֲם דְגִלִּי 53 רַחֲמָנָא, דְאִיכָא קָרָא לְפִטוֹר. וְנִרְאָה: דְטַעְמָא מִשּׁוּם דְבַעִי שִׁיחִיהַ רֻבּ הוֹב נִישָׂא עַל כָּל 54 אַחַד. וְכִן מִשְׁמַע בְּמַסַּכַת זְבִים פ"ד (מִשְׁנָה ה'), דַּתְנָן: הוֹב כִּבֵּף מֵאוֹנִים וּמוֹשֵׁב וּמוֹשֵׁב 55 כְּנַגְרוֹ, כִּרַע הוֹב – טַהוֹרִין, כִּרַע הוֹב – טַמְאִין, ר"ש אוֹמַר: יָחִיד טַמְאִין, פִּי: כְּשִׁאֵין אֵלָא 56 מִשְׁכָּב אַחַד אוּ מוֹשֵׁב אַחַד. בְּמִרְבִּין – טַהוֹרִין, שְׁאֵין כ"א נוֹשָׂא רֻבּוֹ: הִיָּה רוֹכֵב ע"ג 57 בַּהֲמָה. בַּעוֹמְדָת אִיירִי דָאֵי בְּמַהֲלַכַת כָּל שְׁעָה עוֹקֵרַת רַח' הָאֵי וְעוֹמְדָת עַל ג' הוֹמָתָה מַה 58 וְעוֹמְדָת עַל ג' הוֹמָתָה מַה: וְכִיּוֹן דְּיוֹמִינָן עֻקְרָהּ הָאֵי לִיחֻיָּה כּוֹב הַמְתַּהפֵּךְ! 59 וְאִפִּילוֹ בְּרַח"ר טַמָּא: **לְאוֹרְכָן**, כִּי גִרִיס הַקְּבוֹנְטֵרַס. וְפִי: דְטַמְאִין מִשּׁוּם דְאִיכָא לְמִימְרֵי דְכָל אַחַד נוֹשָׂא רֻבּוֹ, עֲלֵיהּ פְּעַמִּים עַל זֹו, וְנִתְפַּשְׁתָּ: וְאִינוּן טַמָּאִין – שְׁאֵין רֻבּוֹ 60 נִישָׂא עַל כָּל אַחַד מִתּוֹן. וְלִפִּי זֶה אִתִּיא כִּר"ש, דְבַעִי שִׁיחָא רֻבּ הוֹב נִישָׂא עֲלִיו. וְר"י אוֹמַר: דְּמַצִּי לְמִימְרֵי דְאִתִּיא אִפִּילוֹ כְּרַבְנָן, וְטַעְמָא דְטַהוֹרוֹת – מִשּׁוּם דְה"ל כָּל אַחַד מִסִּיעַ שְׁאֵין 61 בּוּ מִמָּשׁ. וּמַהֲךָ רִישָׁא הוּא מַצִּי לְמִיפְרָךְ דְּמִטְמָאִין לְאוֹרְכָן מִסְפָּקָא, אֵלָא נִיחָא לִיהַ לְמִיפְרָךְ מִסְפָּקָא, דְּמִפְרֵשׁ בַּה טַעְמָא אֲמָאֵי טַמְאִין: 62 שְׁמַעֲנָתָה

שמשענת הסוס על ידיו. הכי תנן לה במס' זבים פ"ד (משנה ז) היה רוכב על גבי בהמה, וארבע טליות תחת רגליו בהמה – וטהורות, מפני שיכולה לעמוד על שלש. ויהיה טלית אחת תחת שתי ידים, תחת שתי רגלים, תחת יד ורגל – טמאה. רבי יוסי אומר: הסוס ממונא בידיו כו'. ונראה לר"י: דרבי יוסי לא פליג אלא ארישא, אבל אסיפא דקתני תחת שתי רגלים טמאה – לא

פליג. דאף על גב דמשענת הסוס על ידיו – דבר פשוט הוא, אבדל שתי רגליו לא היה יכול לעמוד. קשה לר"י: מה ראה רב פפי להביא מסיפא, ולא מייתי מרישא, ממילתיהו דרבנן כדאיתוי לעיל? ואומר ר"י: דמשום דמרישא איכא לדחוי, כדבעי למימר לעיל: שאני הכא דעקרה לגמרי. אבל אר' יוסי ליכא למידוד דטעמיה משום דעקרה – דא"כ לא יטמא הסוס אפילו בידיו, דפשיטא נמי דעקרה ליה: **ויכול** לעמוד על רגלו אחת עבודתו כשרה ואם לאו פסולה. מהכא ליכא למיפשט דמין במינו חולץ – דאבן הוא ממין הרצפה, ומין בשאניו מין חוצץ – דכלי אינו ממין הרצפה. ובעניי הוא כפ' "הוציאו לו" (יומא דף נח.) בהניח סיב בתוך המורק וקובל בו את החרם. ודדאי סיב מבטל ליה. אבל כלי ואבן לא מבטל ליה, דאבן נתקלים בה ההולכים שם:

אמר מר זה יכול וזה יכול רבי מאיר מחייב איבעיא ליה כו'. תימה לר"י: דאמאי בעי לה אליבא דרבי מאיר? ומצי למיבעי בזה אינו יכול וזה אינו יכול אליבא דר"י, דקימא מתני' כוחתיה ונראה דגרסא זו טעות, וגרסי: אמר מר זה אינו יכול וזה אינו יכול, ואומר ר"י: דאין למחוק הספרים משום זה, דהא דלא נקט זה אינו יכול כו' – משום דאין רגילות באין יכול שלא יהא בו שיעור לכל א'. ועל גי' ר"ח קשה לר"י: דמאן דבעי שיעור לזה ולזה – אטו מי לא שמיע ליה מתני' דמייתי בסמוך לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין? אבל לגיר' הספרים דפליגי בזה יכול וזה יכול – איכא למימר דבאין יכול מודו כולוה דשיעור אחד לכולן, ומאן דמייתי סיעתא מצבי שונכס לבית – אין נראה לו לחלק בין שניהם יכולין לאין יכולין, ומיהו, לגי' ר"א איכא למימר דמאן דבעי שיעור אחד – ואמר דצבי שונכס לאו דוקא אחד, אלא כלומר שנים:

ואמאי ליבעי שיעור טביחה כו'. אבל מנגבו דרישא לא מצי למפרך, דהתם לא בעי שיעור, דחשלומי כפל נהוג בכל דבר ובכל שהוא:

דילמא דאית ביה כדי לארוג מפה לזה כו'. והא דלא נקט קנה דעלמא – לאשמעינן דאע"ג דאין רגילות לארוג שתי מפות בקנה אחד, אם יש שיעור לארוג מפה לזה ולזה – חייב: **אלא** אימא חייבין ור' שמעון פוטר. ובקנה כבד, דהיל' זה אינו יכול וזה אינו יכול: **ששנג** על האוכלין והודי על הכלי. וחייב על הכלי – היינו סקילה, כפי רש"י. ורובינו שמואל קשה לו לאוקמי ברייתא בחיוב סקילה, דבכל דוכתא איירי בחיוב חטאת. והגיה הגירסא: כגון ששנג על הכלים, והודי על האוכלין. ולא התרו בו – דליכא באוכלין לא

רבי יוסי אומר: הסוס ממונא על ידיו, החמור על רגליו. **שמשענת** הסוס על ידיו, והמור על רגליו. ואמאי? הא קא מסייע ביהי הדריו? לאו משום דאמרינן "מסייע אין בו ממש"? אמר רב אשי: אף אגן נמי תנינא, ר' אלעזר אומר: רגלו אחת על הקלי ורגלו אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה; רואין, כל שאילו ינטל הקלי ותינטל האבן יכול לעמוד על רגלו אחת – עבודתו פשרה, ואם לאו – עבודתו פסולה. ואמאי? הא קא מסייע ביהי הדריו? לאו משום דאמרינן "מסייע אין בו ממש"? אמר רבינא: אף אגן נמי תנינא, קיפל גימין ושמואל מסייעתו – עבודתו פשרה. ואמאי? הא קא מסייע ביהי הדריו? לאו משום דאמרינן מסייע אין בו ממש? ש"מ. אמר מר: זה יכול וזה יכול – ר"מ מחייב. איבעיא ליה: פשינן שיעור לזה ושיעור לזה, או דילמא: שיעור אחד לכולם? רב חסדא ורב המנונא; חד אמר: שיעור לזה ושיעור לזה, וחד אמר: שיעור אחד לכולן. אמר רב פפא משמיה דרבא: אף אגן נמי תנינא, היה יושב על גבי מטה וארבע טליות תחת ארבע רגליו המטה – טמאות, כפני שאין יכולה לעמוד על שלש. ואמאי? ליבעי שיעור ויזה לזה ושיעור ויזה לזה! לאו משום דאמרינן "שיעור אחד לכולן"? אמר רב נחמן בר יצחק: אף אגן נמי תנינא, צבי שונכס לבית ונעל אחד בפניו – חייב, נעלו שנים – פטורין. לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים – חייבים. ואמאי? ליבעי שיעור צידה לזה ושיעור צידה לזה! לאו משום דאמרינן "שיעור אחד לכולם"? אמר רבינא: אף אגן נמי תנינא, השותפין שנגבו וטבחו – חייבין, ואמאי? ליבעי שיעור

מביחה לזה ושיעור מביחה לזה! לאו משום דאמרינן "שיעור אחד לכולם"? ואמר רב אשי: אף אגן נמי תנינא, שנים שהוציאו קנה של גרדי – חייבין. ואמאי? ליבעי שיעור הוצאה לזה ושיעור הוצאה לזה! לאו משום דאמרינן "שיעור א' לכולם"? א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי: דילמא דאית ביה כדי לבשל ביצה קלה לזה וביצה קלה לזה? א"כ לישמעינן קנה דעלמא, כ"ש דגרדי? ודילמא: דאית ב' כדי לארוג מפה לזה, וכדי לארוג מפה לזה! אלא: מהא ליכא למישמע מינה. תני תנא קמיה דרב נחמן: שנים שהוציאו קנה של גרדי – פטורין, ורבי שמעון מחייב. כלפי ל"א? אלא אימא: חייבין, ור"ש פוטר. מתני' המוציא אוכלין פחות משיעור כפלי – פטור אף על הקלי, שהכיל טפלה לו. את החי במטה – פטור אף על המטה, שהמטה טפלה לו. את המט במטה – חייב. וכן פונית מן המט, וכונית מן הנבלה, וכעדשה מן השרץ – חייב. ורבי שמעון פוטר. גמ' ת"ר: המוציא אוכלין פשיעור, אם כפלי – חייב על האוכלין ופטור על הקלי, ואם היה כלי צרוד לו – חייב אף על הקלי. שמע מינה: אוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד – חייב שתים! אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן – בגון

ששנג

הסוס ממונא כדיו. אם תנן רוכב עליו וטלית תחת אחת מקדיו של סוס – טמאה. אבן תחת רגליו – טהורה, שאין משענתו על רגליו. והא דתנן לעיל? דטליות תחת רגליו בהקמה טהורות – לא כר' יוסי: פהן העומר. על גבי כלי או אבן או שום דבר החוצץ בינו לבין הרצפה ועבר – עבודתו פסולה, דכתיב: "ושרת ככל אחיו הקלויים העומדים", שתהא עמדתו כשאר אחיו, ותנא דבי ר' שמעאל: הוילי ורצפה מקודשת וכלי שרת מקודשין כו'. בנבוכי: שמאל פסולה לעבודה, כדאמר בפ"ק דחולין (דף כב.) כל מקום שנאמר אצבע ובהנהגה אינו אלא ימין: שיעור לזה. ורגליו, אם אוכל הוא: שיעור ויזה. שיכבד רובו עליו, וצריך להיות כד' אר' זבים: נעל אחד בפניו. זו היא צידתו: נעלו שנים פטורין, ור' יהודה הוא דפטר בשניהם יכולין: שיעור. צידת צבי לכל אחד ואחד, אלא שמע מינה: שיעור אחד לכולן. ומדר' יהודה נשמע לר' מאיר בשנייהם יכולים, דביתא לא פליגי: תיבין לשלם. תשלומי ד' זה: קנה גרדי. אורחא דמילתא, והוא העולה ויורד בשתי: קנה דעלמא, שאינו עומד אלא לחסוקה דהוי שיעורו כעצמם. דאילו האי – שיעורו כדי אריגה: כלפי ל"א. כלפי היכא נהפך דבר זה? הא רבי שמעון הוא דפטר שנים שהוציאו: מתני' את החי במטה. וחי לא מתייב על הוצאתו, דהוא מקיל עצמו ונושא עצמו: וכן פונית מן המט. חייב אם הוציא, דהואיל ומטמא – הוצאה חשוקה היא להציל עצמו מן הטומאה: ור' שמעון פוטר. אפילו במט שלם. דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכל מלאכה שאינה צריכה לגופה) אלא לסלקה מעליו – הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דברצונו לא בזה לו, ולא היה צריך לזה. הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון: גמ' ופטור על הקלי. שהיא טפלה לאוכל: ואם היה צריך לקלי. להשתמש בו משמש אחר מקום שמוציאו שם: חייב. על כל אחד ואחד, כי היכי דמתייב ליה תרתי אתרתי הוצאות בהעלם אחד:

ששנג

דלא שב מידעתו הוא, כיון שהודי באחד מן הענין סקילה. ואיירי בכל לענין סקילה. והפ' דברייתא: המוציא אוכלין כשיעור בכלי – חייב סקילה על האוכלין, כגון שהתרו בו על האוכלין. ופטור על הכלי – אם התרו בו משום כלי. ואם היה צריך לכלי – חייב סקילה אף אם התרו בו משום כלי. ופריך: והא אף על הכלי קתני, משמע דחייב שתים: ובפלוגתא

סקילה על חטאת, ועל הכלי חייב חטאת. ואין נראה לר"י לא פ"י הקנטרס ולא פ"י רשב"ם: דכשהודי באחד אינו חייב חטאת על השני ששנג בו, דלא שב מידעתו הוא, כיון שהודי באחד מן הענין סקילה. ואיירי בכל לענין סקילה. והפ' דברייתא: המוציא אוכלין כשיעור בכלי – חייב סקילה על האוכלין, כגון שהתרו בו על האוכלין. ופטור על הכלי – אם התרו בו משום כלי. ואם היה צריך לכלי – חייב סקילה אף אם התרו בו משום כלי. ופריך: והא אף על הכלי קתני, משמע דחייב שתים: ובפלוגתא

שבת דף צג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קפה

ששנינו בסיפא של המשנה הקודמת (שם פ"ד מ"ז), זב הרוכב על בהמה שהיו ארבע טליתות תחת ארבע רגליה, כולן טהורות, רבי יוסי אומר, אין כולן טהורות, אלא הפסוק מְטַמֵּא עַל יָדָיו, כלומר אם היה הוב רוכב על סוס, מטמא את שתי הטליתות שתחת שתי רגליו שמלפניו הנקראות 'ידיו', והחמור על רגליו, כלומר אם היה הוב רוכב על חמור, מטמא את שתי הטליתות שתחת שתי רגליו שמאחוריו, מפני שמשפיעת הפסוק היא על ידיו ולא על רגליו, ונמצא שהוב מכביד עליהן בלבד ומטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, אבל מה שתחת רגליו אינו מטמא, והחמור משענתו על רגליו ולא על ידיו, והוב מכביד עליהן בלבד ומטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, ומה שתחת ידיו אינו מטמא. מוכיח רבא: ואמאי שתי הטליתות האחרות אינן טמאות, הא קא מסייע פהרי הדי – הרי אף שאין משענת הבהמה על כל הרגלים, מכל מקום הן מסייעות לעמידת הבהמה על הרגלים האחרות, ואין הבהמה יכולה לעמוד על רגליה האחרות בלעדיתה, ומדוע אינו נחשב כנושאת הוב שיטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, לא משום דאמרין – האם אין זה משום שאנו אומרים שמשפיע אין בו ממש כדברי רב חסדא, ולכן אינו נחשב כמדרס הוב.

הגמרא מביאה ראייה נוספת שמסייע אין בו ממש: אמר רב אשי, אף אָנן נמי תנינא בברייתא שמסייע אין בו ממש, בענין עבודת הכהן כשדבר חוצץ בין רגליו לרצפת העזרה, רבי אליעזר אומר, כהן שעבר במקדש כהגלו אחת על רגלו ורגלו אחת על הרצפה, וא שדחתה רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה, רואין – משערים את עמידתו, כל שאילו נמשל תכלי ותימשל האבן, ועדיין יכול לעמוד על רגלו האחת שעל הרצפה, עבודתו בשירה, שבאופן זה עיקר משענתו על אותה רגל שאין חציצה בינה לרצפה, ואם לאו, שאינו יכול לעמוד בלא משענת זו, שבאופן זה נשען גם על הרגל שיש חציצה בינה לרצפה, עבודתו פסולה. מוכיח רב אשי: ואמאי אם יכול לעמוד על רגלו האחת שעל הרצפה עבודתו כשרה, הא קא מסייע פהרי הדי – הרי רגלו השניה שעל החציצה מסייעת בעבודתו, האם לאו משום דאמרין שמשפיע אין בו ממש. ראייה נוספת לדין זה: אמר רבינא, אף אָנן נמי תנינא בברייתא, כהן שקיבל את דם הקרבן בַּמִּין – ביד ימינו הכשרה לעבודה, ויד שמאל שלו הפסולה לעבודה מסייעת לקבל, עבודתו בשירה. מוכיח רבינא: ואמאי עבודתו כשרה, הא קא מסייע פהרי הדי – הרי יד שמאל הפסולה מסייעתו לעבוד, האם לאו משום דאמרין שמשפיע אין בו ממש.

מסיקה הגמרא: שָׁמַע מִיָּנָה – אכן מוכח מכל דינים אלו, שמסייע אין בו ממש.

אמר רב – הובא לעיל (צב) בברייתא, זה יכול וזה יכול, רבי מאיר מתייב.

הגמרא מביאה ספק באיזה אופן מחייב רבי מאיר: איבעיא להו, האם כדי להתחייב באופן שכל אחד מהם יכול להוציא, בעיני – צריכים שיהיה בדבר שהוציאו שיעור מלאכה לזה ושיעור מלאכה לזה, והיינו שהיו בו שני שיעורי מלאכה, או דילמא – שמא נאמר שדי בשיעור אחד לכולם.

הגמרא מביאה מחלוקת בבית דין זה: רב חסדא ורב הונא נחלקו בזה, חד – אחד מהם אומר, שצריך שיעור לזה ושיעור לזה, וחד אומר, שדי בשיעור אחד לכולן.

הגמרא מביאה ראייה כפי השיטה השניה שדי בשיעור אחד לכולם: אמר רב פפא משמיה ו- בשמו דרבא, אף אָנן נמי תנינא שבשני פעולות איסור שנעשו במעשה אחד די בשיעור אחד לכולם, ששנינו במשנה (זב פ"ד מ"ז), זב שהיה יושב על גבי מטה, וארבע מליות ו-טליתות תחת ארבע רגלי המטה, ממואת, מפני שאין המיטה יכולה לעמוד על שלש רגלים, ונמצא שכל אחת מהן בפני עצמה אינה יכולה להעמיד המיטה, וכולן נושאות את הוב. מוכיח רבא: ואמאי טליתות טמאות אף שלא ישב על המיטה שעליהן אלא זב אחד, ליבעי – היה לתנא להצריך שיעור ויכה שייכביד עליו רובו של זב אחד לזה – טלית לזה, ושיעור ויכה לזה –

לטלית האחרת, כלומר שישבו על המיטה ארבעה זבים כמנץ הטליתות, האם לאו משום דאמרין שצריך רק שיעור אחד של זיבה לבולן, וכדברי הסובר כך במלאכת הוצאה בשבת. ראייה נוספת לכך: אמר רב נחמן בר יצחק, אף אָנן נמי תנינא לענין צידה בשבת, ששנינו במשנה (לקמן ק"ה), צבי ששכנס מאליו לפית בשבת, ונעל אחד את דלת הבית בפניו באופן שאינו יכול לצאת מן הבית, שבכך הוא ניצוד, חייב הנועל משום מלאכת צידה. ואם היה אחד יכול לנעול את הדלת לבדו, ונעלו אותה שנים יחד, שניהם פטורין. אמנם, אם לא יכול אחד לנעול לבדו, ונעלו שנים, שניהם חייבים. מוכיח רב נחמן: ואמאי, ליבעי – היה לתנא להצריך שיעור צידה של צבי אחד לזה ושיעור צידה של צבי אחד לזה, וכאן אותו צבי לא ניצוד על ידי אחד מהם אלא על ידי שניהם, האם לאו משום דאמרין שדי בשיעור אחד לכולם.

ראייה נוספת: אמר רבינא, אף אָנן נמי תנינא כן בברייתא, השותפין ששנו בהמה ופחיתא אותה, חייבין לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. מוכיח רבינא: ואמאי חייבים על הטביחה, ליבעי – הרי היה לתנא להצריך שיעור טביחה לזה ושיעור טביחה לזה, וכאן אותה בהמה נטבחה ונמכרה על ידי שניהם, האם לאו משום דאמרין שדי בשיעור אחד לכולם.

ראייה נוספת: אמר רב אשי, אף אָנן נמי תנינא כן בברייתא, שנים שהוציאו קנה של נרדי – קנה אריגה מרשות לרשות, חייבין. מוכיח רב אשי: ואמאי – מדוע שניהם חייבים, ליבעי שיעור הוצאה לזה, ושיעור הוצאה לזה, וכאן הרי לא הוציאו כשיעור, לאו משום דאמרין – האם אין זה משום שאנו אומרים שדי בשיעור אחד לכולם.

הגמרא מביאה שדנו האמוראים בהוכחה זו: אמר ליה רב אחא בריה ו-בנו דרבא לרב אשי, מנין לך שאין בקנה הגרדי שיעור לכל אחד מהם, דילמא – שמא יש לומר שהברייתא עוסקת בקנה דאית ביה – שיש בו שיעור כדי לבשל ביצה קלה שהוא שיעור הוצאת עצים להסקה (לעיל זב פ"ד מ"ז), לזה, וכדי לבשל ביצה קלה לזה. אמר לו רב אשי, אם כן, לישמעין קנה דעלמא – היה לתנא להשמיענו את דינו בסתם קנה העומד להסקה, שכך שיעורו, וניתן לומר שיש בו שיעור כזה לכל אחד, מאי שניא דנרדי – ומדוע נקט קנה גרדי דווקא, הרי ששיעור קנה זה הוא כדי לארוג בגד אחד, וכיון שעומד לכך נמצא שאין בו אלא שיעור הוצאה אחד, ומכך ששנים חייבים על הוצאתו, מוכח שדי בשיעור אחד לכולם.

אמר לו רב אחא, ודילמא – שמא יש לומר דאית ביה – שיש בקנה שיעור כדי לארוג מפה לזה ויגדי לארוג מפה לזה, ורק משום כך נתייבבו שניהם.

רב אשי לא השיב לשאלה זו, ולכן מסיקה הגמרא: אלא, מיהא ליכא למשמע מיהא – מברייתא זו לא ניתן להוכיח ששנים שעשו מלאכה באופן שחייבים, די בשיעור אחד לכולם.

אגב שהזכירה הגמרא דין הוצאת קנה של גרדי, מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תני תנא מיה דרב נחמן – שנה אחד החכמים ברייתא לפני רב נחמן, שנים שהוציאו קנה של נרדי פטורין, ורבי שמעון מחייב.

מקשה הגמרא: כלפי לייא – להיכן נהפך דבר זה, כלומר הרי האמת היא להפך, שהרי רבי שמעון פוטר שנים שעשו מלאכה יחד בכל אופן. לכן מתקנת הגמרא את גירסת הברייתא, אלא אימא – אמור בגירסת הברייתא כך, שנים שהוציאו קנה של גרדי חייבין, ורבי שמעון פוטר.

משנה

המשנה מבארת את הדין כשהוציא פחות מכשיעור בתוך כלי שהוא דבר שחייבים על הוצאתו: המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים אוכלין שהם פחות מכשיעור שחייב בו על הוצאתם ושהוא כגורגרת (לעיל ע"ה), כשאוכלים אלו מונחים בקלי, שהוא דבר שחייבים על הוצאתו כשהוא בפני עצמו, פטור לא רק על הוצאת

שפטר את המוציא בעלי חיים בשבת, אָמְרו דָּבָר אֶחָד, ששניהם
 סוברים שחי נושא את עצמו. מסיים רב אדא בר אבהא את
 קושייתו לרבא, וְאִי אֶמְרַת – ואם אתה אומר דָּלָא פְּלִיגִי רַבֵּנָן עָלֶיהָ
 דְּרַבִּי נֶתָן – שלא נחלקו חכמים על רבי נתן אֱלָא בְּהִתְקַה חֵיהָ וְעוֹף,
 מִשּׁוּם דְּמִשְׁרָבְמִי נִפְשִׁיחוּ – שמכבידים עצמם להשטמ מיד
 הנושאם, מֵאִי אֵיירָא – מדוע נקט רבי יוחנן דווקא בְּנֶתָנָא וְרַבִּי
 נֶתָן אִמְרוּ דְּבַר אֶחָד, וְהָאֶמְרַת – והרי אמרת שבהוצאת אדם
 אֲפִילוּ רַבֵּנָן חוֹלְקִים עַל רַבִּי נֶתָן בְּבַעֲלֵי חַיִּים מוֹדוּ שפטור משום
 שאדם חי נושא את עצמו, וכיון שסוס עומד לרכיבת אדם ונושא
 אדם חי, יודו אף רבנן לִבְנֵי בִתְרִיא, אלא על כרחך מאחר שרבי
 יוחנן נקט דווקא בְּנֵי בִתְרִיא וְרַבִּי נֶתָן מוכח שלא כדבריה, אלא
 שרבנן חולקים גם באדם, ושוב יקשה שנאמר שהמשנה היא כרבי
 נתן ולא כרבנן.
 תירץ לו רבא: בִּי אֶמְרַת רַבִּי יוֹחָנָן – מה שאמר רבי יוחנן שהיתר
 מכירת הסוס הוא כרבי נתן ולא כרבנן, הֵינּוּ בְּסוּס הַמְּיוֹחָד
 לנשיאת עוֹפוֹת, שאף אותו התיר בן בתירא למכור לנכרי, מפני
 שדעתו כרבי נתן, שאף בהמות ועופות חיים נושאים את עצמם,
 ועל זה חולקים רבנן, אבל אדם חי נושא את עצמו גם לרבנן.
 מקשה הגמרא: וְמִי אֵיכָא – וכי יש סוס הַמְּיוֹחָד לנשיאת עוֹפוֹת
 בלבד. מתרצת הגמרא: אֵין, אֵיכָא דְּבִי יוֹיָאֵן – אכן, יש את סוסי
 צידי העופות, שמניחים עליהם עופות כגון נץ וכיוצא בו למעופות
 הדורסים, המסייעים להם לצוד את שאר העופות.
 הגמרא מביאה חילוק בדין חי נושא את עצמו: אֶמְרַת רַבִּי יוֹחָנָן,
 וּמוֹדָה רַבִּי נֶתָן בְּכַפּוֹת – בבעל חי או אדם קשור, שכיון שאינו יכול
 להלך על רגליו אין לומר בו שהוא נושא את עצמו, והמוציאו
 חייב.
 מביאה הגמרא קושיא על דברי רבי יוחנן: אֶמְרַת לִיה רַב אֱדָא בִּר
 מִתְנָה לֵאמֹר, וְהָאֵין פְּרָסָא – והרי פרסיים אלו, שהם עטופים
 בבגדים רחבים ומעוגנים, ולכן אינם יכולים להלך הילוך רב על
 רגליהם, אלא יוצאים ובאים תמיד ברכיבה, דְּכַמְּנָן דְּכַפִּיתִי דְּמוֹ –
 שהרי הם ככפותים, ומכל מקום בן בתירא שהתיר מכירת סוס לא
 חילק בין מכירה לאדם רגיל לבין מכירה לפרסי, ומוכח שסבר
 שאף רכיבת הפרסיים אינה אסורה בשבת משום הוצאה כיון שחי
 נושא את עצמו, וְאֶמְרַת עַל כֵּךְ רַבִּי יוֹחָנָן עֲצָמו, שֶׁנֶּן בְּתִירָא הַמְתִּיר
 מכירת סוס וְרַבִּי נֶתָן הַפּוֹטֵר בְּהוֹצָאת בַּעַל חַי, אֶמְרוּ דָּבָר אֶחָד, ואם
 אתה אומר שאף רבי נתן מודה בכפות שהוא חייב, ולפי זה אסור
 למכור סוס לרכיבת פרסיים, אם כן אין דעתו כדעת בן בתירא.
 תירץ אביי: לעולם גם הפרסיים בכלל 'החי נושא את עצמו', ואין
 לדמותם לכפות, מפני שהכפות אינו יכול להלך כלל, וְהָתָם – שם
 בפרסיים שאינם קשורים, מה שאינם מהלכים, אין זה מפני שאינם
 יכולים, אלא רְפוּת וְרוּחָא הוּא דְּנִקְיָא לָהּ – גסות הרוח היא
 שהורגלו בה, ומכל מקום בידם להלך אם ירצו, ותדע שכן הוא,
 דְּהָהוּא פְּרָדְשָׁא – שהרי היה מעשה בשוטר פרסי אחד, דְּרָתַח
 מִלָּבָא עֵלְיוֹה – שכעס עליו המלך וביקש להענישו, וְרָתַח מִלָּבָא
 פְּרָסִי בְּכַרְעִיהָ – וברח מפניו ורץ שלש פרסאות ברגליו.
 שנינו במשנה: אֵת הַפֶּת בַּמָּטָה חָיִב, וְכֵן הַפֶּת וְכו', חייב,
 ורבי שמעון פוטר.
 רבי יוחנן וריש לקיש מבארים דעת רבי שמעון: אֶמְרַת רַבָּה בִּר בִּר
 תָּנָה אֶמְרַת רַבִּי יוֹחָנָן, וְאֶמְרַת רַב יוֹסֵף אֶמְרַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, שוֹמֵר
 הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּהוֹצָאת מַת, בכל אופן שהוציאו,

שֶׁשָּׁנָה עַל הָאֻזְלִין וְהוֹדִיר עַל הַכֶּלִי, כלומר שנעלם ממנו איסור
 הוצאת האוכלים מרשות היחיד לרשות הרבים, והוציאם בשוגג,
 אֵךְ יָדַע שאסור להוציא את הכלי, והוציאו במזיד, שחייב חטאת
 על שגגתו בהוצאת האוכל, ואם היה צריך לכלי, חייב מלבד
 החטאת גם מיתה על דודנו בהוצאת הכלי, וממילא מה ששנינו
 בסיפא של הברייתא 'חייב אף על הכלי', אינו שחייב חטאת
 נוספת, אלא שחייב מיתה על דודנו בהוצאת הכלי.
 הגמרא מקשה על תירוץ זה: מִתְקַרֵּן לָהּ רַב אֲשֵׁי, וְהָאֵף עַל הַכֶּלִי
 קָתָן – והרי שנינו בברייתא 'ואם היה צריך לכלי חייב אף על
 הכלי', ומשמע שמדובר בשני חיובים שונים, ולתירוץ זה הרי על
 האוכלים חייב חטאת ועל הכלי חייב סקילה.
 לכן רב אשי מתרץ באופן אחר: אֱלָא אֶמְרַת רַב אֲשֵׁי, לעולם מדובר
 כשגג בהוצאתו בין על האוכלים ובין על הכלי, ויתכן שהעושה
 כמה איסורים בשוגג בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת, אמנם
 היינו דווקא כשנודע לו על כל האיסורים בבת אחת, אבל כאן
 בברייתא מדובר בְּגוֹן שֶׁאִמְנַם כשהוציא את האוכלים והכלי שֶׁנָּה
 בָּהּ וְכָהּ ועשאו בהעלם אחד, אֵךְ לֹא נודע לו על שניהם בבת
 אחת, וְנִזְדַּע לוֹ תחילה על האחד, וְחָזַר וְנִזְדַּע לוֹ עַל הַשֵּׁנִי, ובאופן
 זה חייב שתי חטאות. מבארת הגמרא, ותלוי הדבר בְּפִלְגוּתָא
 נ–במחלוקתם דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ בענין זה (לעיל ע"א),
 שרבי יוחנן סבר, שחילוק הידיעות מחלק את חיוב החטאות, ואף
 שעשה שני האיסורים בהעלם אחד, חייב שתיים. וריש לקיש סבר,
 שאין חילוק הידיעות מחלק את חיוב החטאות, ואף באופן זה חייב
 רק חטאת אחת, ואף שנודע לו בינתיים על אחד מן האיסורים. ורב
 אשי סבר שיש להעמיד את הברייתא כשיטת רבי יוחנן.
 שנינו במשנה: הַמוֹצִיא אֵת הַחֵי בַּמָּטָה פְּטוֹר אֵף עַל הַמָּטָה.
 שואלת הגמרא: לִמָּא מִתְנִיתִין – האם נאמר שמשנתנו שפטרה
 בהוצאת חי, כדעת רבי נֶתָן הִיא שְׁנִייה, לֹא כדעת רַבֵּנָן. מביאה
 הגמרא את המחלוקת בזה, דְּתַנָּא בְּרִייתָא, הַמוֹצִיא בִּשְׁבַת בְּהִתְקַה,
 חֵיהָ וְעוֹף, מרשות היחיד לרשות הרבים, בֵּין אִם הוּא חָיִין וְכֵן אִם
 הוּא שְׁחוּמִין, חָיִיב. רַבִּי נֶתָן אֵמְרַת, עַל שְׁחוּמִין חָיִיב, וְעַל חָיִין פְּטוֹר
 מפני שְׁתֵּי נוֹשָׂא אֵת עֲצָמו, כלומר, שעושה עצמו קל על נושאו
 ומסייע להם בנשיאתו.
 משיבה הגמרא: אֶמְרַת רַבָּא, אֲפִילוּ תִּימָא – אף אם תאמר שמשנתנו
 כדעת רַבֵּנָן הִיא נִיתָן לבאר מדוע פטרה את המוציא חי, לפי שֶׁעַד
 בָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבֵּנָן עָלֶיהָ דְּרַבִּי נֶתָן – לא נחלקו חכמים על רבי נתן,
 אֱלָא בְּנוֹשָׂא בְּהִתְקַה חֵיהָ וְעוֹף חַיִּים, דְּמִשְׁרָבְמִי נִפְשִׁיחוּ – שרוצים
 לשמוט עצמם מיד הנושאם ולכן מכבידים גופם כלפי מטה, ולכן
 אינם נידונים כנושאים את עצמם, אֲבָל בְּנוֹשָׂא אֶדָם חֵי, דְּנוֹשָׂא אֵת
 עֲצָמו ואינו מבקש להשטמ, אֲפִילוּ רַבֵּנָן מוֹדוּ לרבי נתן שאין חיוב
 בהוצאתו, ומשנתנו דיברה באדם ולא בבעלי חיים, ולכן מה
 שאמרו שהמוציאו חי פטור הוא לדברי הכל ולא רק כרבי נתן.
 רב אדא בר אבהא מקשה על תשובה זו: אֶמְרַת לִיה רַב אֱדָא בִּר
 אֶהָבָה לְרַבָּא, וְהָאֵת דְּתָנָן – ולדבריה יקשה מה ששנינו במשנה בענין
 איסור מכירת בהמה גסה לנכרי (ע"ז טז), בֶּן בְּתִירָא מִתִּיר בְּסוּס
 למוכרו לנכרי, וְתַנָּא בְּרִייתָא (שם טז) טַעַם הָהִיתֵר, בֶּן בְּתִירָא
 מִתִּיר בְּסוּס מִפְּנֵי שְׁהוּא – הנכרי עוֹשֶׂה בו – בסוס מִלָּאכָה שאף
 ישראלים אין חָיִיבִין עָלָיו חֲטָאָת, והיינו שהוא מיוחד למלאכת
 הרכיבה בלבד, שאינה אסורה בשבת מן התורה, מפני שהחי נושא
 את עצמו, וְאֶמְרַת רַבִּי יוֹחָנָן, בֶּן בְּתִירָא שהתיר מכירת סוס, וְרַבִּי נֶתָן

התורה היא חכמתכם ובינתכם (אפילו) לעיני העמים.

שבת. פרק עשירי – המצניע דף צד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפז
 רש"י
 תוספות

שֶׁשָּׁנָה עַל הָאוֹכְלִין וְהוֹדִיר עַל הַכֶּלִי. וְיָמָּה חֵיב דְּקָתָנִי – מִיתָה: וְהָאֵם אָף קָתָנִי. מִשְׁמַע שְׁנֵי חֵיבִים שׁוֹן: בְּפִלּוֹתָא דְר"ל. וְדִאִפְלוּגִי בִידִיעוֹת מַחְלָקוֹת בִּפְּ"ל כֶּלֶל גְּדוּלָּה (לַעֲלֵי דָף ע"א): אִיפְלוּגִי נִמִּי רַב שֶׁשֶּׁת וְרַב אִשִּׁי הָכָא. רַב שֶׁשֶּׁת דָּלָא מוֹקִי לַה חֵיב – קָסֵבֵר דִּאֵין דִּיעוֹת מַחְלָקוֹת, וְרַב אִשִּׁי קָסֵבֵר: דִּיעוֹת מַחְלָקוֹת: דְּמִשְׁקָבִי

שֶׁשָּׁנָה עַל הָאוֹכְלִין וְהוֹדִיר עַל הַכֶּלִי. מִתְקַיֵּם לָהּ רַב אִשִּׁי: וְהָאֵם עַל הַכֶּלִי" קָתָנִי אֶלָּא א"ר אִשִּׁי: כְּגוֹן שֶׁשָּׁנָה בָּהּ וּבָהּ, וְנוֹדַע לוֹ, וְחִזּוֹר וְנוֹדַע לוֹ, וּבְפִלּוֹתָא דְרַבִּי יוֹחָנָן וְר"ש בֶּן לָקִישׁ. "אֵת הַחֵי בַּמִּשְׁכָּה פֶּטוּר אֵף עַל הַמִּשְׁכָּה". לִמָּא מִתְנִי רַבִּי נֶתָן הֵיא וְלֹא רַבָּנִי? דִּתְנִינָא: הַמוֹצֵיא בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף לְרֵחַ", בֵּין חֵינ וּבֵין שְׁחוּטִין – חֵיב. רַבִּי נֶתָן אוֹמֵר: עַל שְׁחוּטִין חֵיב, וְעַל חֵינ פֶּטוּר, שֶׁהַחֵי נוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ. אֲמַר רַבָּא: אִפְּלוּ תִּמָּא רַבָּנִי, ע"כ לֹא פְּלִיגִי רַבָּנִי עֲלֵיהּ דְרַבִּי נֶתָן – אֶלָּא בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף דְּמִשְׁרַבְטִי נִפְשִׁיהּ, אֲכָל אֲדָם חֵי דְנוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ – אִפְּלוּ רַבָּנִי מוֹדוֹ. א"ל רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה לְרַבָּא: וְהָא דִּתְנִי: בֶּן בְּתִירָא מִתִּיר בַּפּוֹס, וְתִנְיָא: בֶּן בְּתִירָא מִתִּיר בַּפּוֹס, כְּמִנֵּי שְׁחוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵין חֵיבִין עָלָיו חֲטָאִת. וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֶּן בְּתִירָא וְרַבִּי נֶתָן אֲמָרוּ דְבַר אֲחֵד. וְאֵי אֲמָרָת דָּלָא פְּלִיגִי רַבָּנִי עֲלֵיהּ דְר" נֶתָן אֶלָּא בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף מִשּׁוּם דְּמִשְׁרַבְטִי נִפְשִׁיהּ, כְּמִי אִירָא בֶּן בְּתִירָא וְרַבִּי נֶתָן? וְהָאֲמָרָת אִפְּלוּ רַבָּנִי מוֹדוֹ! כִּי א"ר יוֹחָנָן – בַּסּוֹם הַמְּיוּחָד לְעוֹפּוֹת. וּמִי אִיפָא סוֹם הַמְּיוּחָד לְעוֹפּוֹת? אֵין, אִיפָא (דְּבִי וַיֵּאדָן. א"ר יוֹחָנָן: וּמוֹדֵר ר' נֶתָן בְּכַפּוֹת. א"ל רַב אֲדָא בַר מִתְנֶה לְאַבִּי: וְהָא הֵי פֶרְסָא דְכִמְאֵן דְּכִפִּיתִי דִּמּוֹ, וְא"ר יוֹחָנָן: בֶּן בְּתִירָא וְר' נֶתָן אֲמָרוּ דְבַר אֲחֵד! הֵתָם רְמוֹת רוּחָא הוּא דִּנְקִיט לָהּ. דִּהְוָא פְּרִדְשָׁא דִּרְתָּח מְלָכָא עֲלִיָּהּ וְהִיט תִּלְתָּא פֶרְסִי בְּכִרְעִיהּ. "אֵת הַמֵּת בַּמִּשְׁכָּה – חֵיב, וְכֵן א"ר יוֹחָנָן, וְא"ר יוֹסֵף אֲמַר רֶשֶׁב"ל: פּוֹטֵר הָיָה ר"ש אֵף

בְּזִית מִן הַמֵּת וכו'". אֲמַר רַבָּה בְּב"ח א"ר יוֹחָנָן וְר' יוֹסֵף אֲמַר רֶשֶׁב"ל: פּוֹטֵר הָיָה ר"ש אֵף

בְּדִמְכּוּחַ גִּבְגִּי. וְרֶשֶׁב"א אוֹמֵר דִּישׁ לְהִבִּיא מִדְּתָן לַעֲלִי (דף צ"ב) ר' יוֹדֵה אוֹמֵר אֵף הַמוֹצֵיא מִשְׁמַע ע"ז. דְּהוּי מְלָאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפֵה: רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר. נִרְאָה לִרְשִׁי: מְלָאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפֵה קִרִּי כְּשֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה וְאֵין צָרִיךְ לְאוֹתוֹ צוֹרֵךְ כְּעֵין שְׁהוּ צְרִיכִין לָהּ בַּמִּשְׁכָּן, אֲלֵא לַעֲנֵךְ אַחֵר. כִּי הַצּוֹרֵךְ שְׁהִיתָה מְלָאכָה נַעֲשִׂית בְּשִׁבְלוֹ בַּמִּשְׁכָּן הוּא גוֹף (אִיסוֹר) הַמְּלָאכָה וְשׁוֹרְשׁוֹ. וְלִפִּי זֶה אֵתִי כּוֹלְדוֹ שִׁפִּיר. הוֹצֵאת הַמֵּת – אֵין צָרִיךְ לִמֵּת. וּבַמִּשְׁכָּן הֵי צְרִיכִין לַחֲפִצִּים שְׁהוֹצִיא. צֵד נָחַשׁ שְׁלֵא יִשְׁכְּנוּ – אֵינוֹ צָרִיךְ לִנְחֹשׁ, וּבַמִּשְׁכָּן הֵי צְרִיכִין לַחֲשׁ וְחִלּוֹן. וּמִפִּסִּי מוֹרְסָא לְהוֹצִיא לִיחָה הַמוֹצֵיקָה, וְאֵין עוֹמֵד לַחֲכִנִּס אִיר וּלְהוֹצִיא לִיחָה תְּמִיד, אַע"פ שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶתַח גִּמּוֹר שְׁהוּי רֵאיוֹ (הוּא) לַחֲכִנִּס וּלְהוֹצִיא אִם הֵי צָרִיךְ – מִ"מ לֹא דִמי לַפְתּוֹחִים שְׁבַמִּשְׁכָּן, שְׁהוּי עוֹמְדִין לַחֲכִנִּס וּלְהוֹצִיא. אֲבָל לַעֲשׂוֹת לָהּ פֶּה – דִּמֵּיא לְמִשְׁכָּן, וְחִיבִי. וְהִירֵגַת הַמוֹצֵיקִין – אֵין צָרִיךְ לָהֶם, וּבַמִּשְׁכָּן הֵי צְרִיכִין לְעוֹרוֹת אֵילִים הַנִּשְׁחָטִים. וְחוֹפֵר גּוּמָא וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֲלֵא לַעֲפֶרָה – וּבַמִּשְׁכָּן הֵי צְרִיכִין לְגוּמָא לַעֲנֵךְ בּוֹ, אוֹ לְדַבֵּר אַחֵר. חוֹב בִּכְסִי שְׁלֵא יִטְנֹף כְּלִי – הוּי אֵינָה צְרִיכָה לְגוֹפֵה, שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְכִסֵּי עֲצָמוֹ. וְאִפְּלוּ לְמַנְתָּ רִאיוֹתֵי אוֹ נִקְיִים, דְּרַצִּיר הִכִּס – מִ"מ אֵין צָרִיךְ לְהוֹצֵאת זֶה, דְּהֵ"נ סָגִי לִיָּה אֵי יִתִּיב בְּחוֹ דּוֹכָתָא. וּמִכְבָּה גַּחַלִּת שְׁלֵא יוֹקֵב בָּהּ רִבִּים, וּבְחַס עַל הַנֵּר וְעַל הַשֶּׁמֶן אוֹ עַל הַפְּתִילָה הַמְּדוּבַחֶבֶת כִּבֵּר – אֵין צְרִיכִין לְגוֹפֵן. שְׁבַמִּשְׁכָּן אֵל הֵי כִיבִי אֲלֵא לַעֲשׂוֹת פַּחֲמִין בְּכִיבִי זֶה, וּמִתְקַיֵּם עַד יֵד כִּיבִי זֶה שִׁיחוֹ רֵאיוֹן לְמִלְאכַת הַצּוֹרֵפִין. וְכִיבִי כִדִּי שְׁלֵא יִקְרִיחוֹ הַסִּמְמָנִין בְּבִישׁוֹל – לֹא הֵי בַּמִּשְׁכָּן, כִּי זְהִירִים הֵי שְׁלֵא לְהִרְבוֹת אִשׁ יוֹתֵר מִדָּא. וְכֵן סוֹתֵר ע"מ לְכַנּוֹת נִמִּי לֹא מִחִיבִי ר' שְׁמַעוֹן, דְּבַעֵי שְׁתָּהָא צְרִיכָה לְגוֹפֵה, אֲלֵא כְּגוֹן סוֹתֵר ע"מ לַתֵּקֶן יוֹתֵר מִמֶּה שְׁהִיָּה בְּתוֹלָה, כְּגוֹן שְׁהַנִּיב הָאֲחֵרוֹן טוֹב מִן הָרֵאשׁוֹן, כְּדִמְכּוּחַ בַּשְּׁמַעֲתִיקָא) דַּחַס עַל הַנֵּר. וְכֵן קוֹרַע עַל מָוֹ אוֹ שׁוֹבֵר כְּלִים לְמִימַי אֵימָתָא אֵינִישׁ בִּדְבִיתָה – אֵין צְרִיכִין לְגוֹפֵה, דְּבַמִּשְׁכָּן הִיחָה קִרְיָנָה לְצוֹרֵךְ תִּיקוֹן (דְּבִרָב) תִּקְרַע. וְאֵע"ז דְּבַהּרָאֵה לֹא בַעֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן שִׁיחָא לְגַמְרִי כְּמוֹ שְׁהִיָּה בַּמִּשְׁכָּן, דְּלֵא בַעֵי מִר לַעֲשׂוֹת לוֹ טַס, אוֹ סִיחָ לְהִגִּיָּה אֵע"פ שְׁבַמִּשְׁכָּן הוֹצֵאת הַגִּדְבָה הִיחָה כִדִּי לַתְּקַנָּה לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה מִשְׁכָּן וְכִלְסִים. בְּמַקְלָקִים, כְּגוֹן מִכְבָּה וְסוֹתֵר וְקוֹרַע – מִסְתַּבְרָא דְּרַצִּיר שִׁיחָא עַל מִנְתָּ לַתֵּקֶן, כְּמוֹ בַּמִּשְׁכָּן, וְלֹא חֲשִׁיבִי בְּמַקְלָקִים צְרִיכוֹת לְגוֹפֵה – עַד דְּהוּי לְגוֹפֵה וּלְגוֹפֵה. וְהָא דֵּלָא קִרִּי לָהּ לְגוֹפֵה וּלְגוֹפֵה, כִּיּוֹן דְּבַעֵי תְּרִיחוּ – בְּכָלֵל לְגוֹפֵה הֵיא. אֲבָל לְגַבִּי מִר וְסִיחָ, כִּיּוֹן דְּלֵא בַעֵי אֲלֵא לְגוֹפֵה, דָּלֵא טַס כְּמוֹ בַעֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ (טַס) וְסִיחָ כִדִּי לְהִגִּיָּה בּוֹ – לֹא הוּי בְּכָלֵל לְגוֹפֵה. וְלִפִּי שְׁצִרְבוֹת לְגוֹפֵה הֵי כְּעֵין דְּהוּי בַּמִּשְׁכָּן כְּמוֹ שִׁפִּיר, הוֹצִירָךְ לְהַשְׁמִיעוֹ בְּמִר דְּלֵא בַעֵינָן לַעֲשׂוֹת לוֹ כִּי כְּמוֹ שְׁהִיָּה בַּמִּשְׁכָּן, וְרֶשֶׁי, דְּפִירִשׁ: דְּבִרְצוֹנוֹ לֹא הִיחָה בָּאָה לוֹ, וְלֹא הֵי צָרִיךְ לָהּ שְׁאִינָה אֲלֵא לְסַלֵּק מַעֲלִי, כְּמוֹ צֵד נָחַשׁ שְׁלֵא יִשְׁכְּנוּ, אוֹ מִכְבָּה גַּחַלִּת שְׁלֵא יוֹקֵב בּוֹ רִבִּים – דְּבִרְצוֹנוֹ שְׁלֵא הֵיָּה בְּעוֹלָם, וְכֵן בְּפִירָא "בְּמָה מְדִלְקִין" (לַעֲלֵי דָף ל"א) פִּירִשׁ: כַּחַס עַל הַפְּתִילָה הַמְּדוּבַחֶבֶת כִּבֵּר, דִּאֵינָה צְרִיכָה לְגוֹפֵה מִשּׁוּם דִּאֵין צָרִיךְ לְכִיבִי זֶה, וְאִם אֵל הוֹבַעֲרָה מַעוֹלָם הוּא נִיחָא לִיָּה, דְּהוֹאִיל וְחַס עֲלֵיהּ, כִּי אֵית בָּהּ טַפִּי הוּא נִיחָא לִיָּה בָּהּ, קֶשֶׁה מִסוֹתֵר עַל מִנְתָּ לְכַנּוֹת כְּמוֹ בְּתוֹלָה, וְקוֹרַע בְּחִמּוֹ לְמִימַי אֵימָתָא אֵינִישׁ בִּדְבִיתָה, דְּהֵתָם צָרִיךְ לְמִלְאכָה וְרִצּוֹה הוּא שִׁיחָא בְּעוֹלָם! וְאֵין לֹמֵר דְּלֵא נִיחָא לִיָּה שִׁיחְטָךְ לְמִימַי אֵימָתָא, אִם כֵּן – מִפִּסִּי מוֹרְסָא לַעֲשׂוֹת לָהּ פֶּה הֵיא פֶּטוּר, דְּבִרְצוֹנוֹ הֵיָּה שְׁלֵא הֵיא מוֹרְסָא מַעוֹלָם! וְכֵן קוֹרַע יִרְיעָה שְׁנַפֵּל בָּהּ דְּרַנָּא עַל מִנְתָּ לַתְּפוֹר, דְּבִרְצוֹנוֹ לֹא הֵיָּה נּוֹפֵל בָּהּ וְכֵן תּוֹפֵר בְּגֵד קוֹרַע – בְּרִצּוֹנוֹ שְׁלֵא הֵיא קוֹרַע. אֲלֵא צָרִיךְ לְפֶרֶשׁ כְּפִירִישִׁתִּי: (שִׁיךְ לַע"ב) גְּדוּלָּה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׁדוּחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִתְהָרָה. קֶשֶׁה לִרְשִׁי: דְּבִיגִי טַטְלוּל דְּהוּי אִיסוּרָא דְּרַבָּנִי לֹא שְׁרִינָן מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת אֲלֵא ע"כ כְּבֵר אוֹ תִינוּק. כְּדִאֲמַר בְּפִירָא "בְּמָה מְדִלְקִין" (לַעֲלֵי דָף ל"ב) וּבְפִירָא "בִּירָה" (שֶׁם דָּף מ"ג) וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּשִׁאנִי טַטְלוּל דִּאֲפֹשֶׁר עַל יֵד כְּבֵר אוֹ תִינוּק, לְכָךְ לֵאמֹר בַּעֲנִין אַחֵר:

אחזני

ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ל: פ"י: חייב שתי חטאות לרבי יוחנן כשנודע לו וחזר נודע לו, ודידעו מחלוקת. ור"ל: אחד שנתכפר נודע לו על את. ופי' הקונטרס אין נראה לר"י, דנדי דלית ליה לרב ששת ידיעות מחלוקת, מימי יעמיד בנודע לו על האחד בשכבר כיפר, דכפרה לכ"ע מחלקת: ששהי נושא את עצמו. תימה לר"י: למה פטור? דאי משום שהחי מיקל עצמו, והלא אפילו במשקל ק' יותר חייב. ואי משום דשנים שעשאו פטורין – הא הוי זה יכול זה אינו יכול, שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא, והנושא יש בו כח לנושא אפילו היה מתו ואומר ר"י: דממשכן גמרינן, שלא היו נושאין דבר חי. שהתחשים האילים היו חולכים ברגליהם, והחלוזן מיד היה פוצעין אותו טרם ימות, דכמה דאית ביה נשמה טפי ויחיה ליה, כי חייב לדלילל צריכיה: אבל אדם חי נושא את עצמו. תימה: דבריש "נטול" (לקמן דף קמא) משמע דפליגי נמי באדם. דקאמר גבי תינוק: רבא כרבי נתן כבירא ליה ואומר רש"י: דקטן כבהמה דמי, דמשרבט נפשיה. אך קשה לך, דבפרק "מפנין" (שם דף קכח) תניא: מדרין בהמה חיה ועוף בחצר, אבל לא בהדר. וקאמרינן, דמדה את בנה בהדר, ופירש התם בקונטרס: דבהמה בהדר לא – שמה יגבינה מן הארץ. וסתמא כרנן דר' נתן דמחזיק, אבל בנה אי נמי מגבה ליה – הא באדם מודו רבנן דחי נושא את עצמו. ושמתא הווא דבפרק "נטול" איירי בתינוק בן יומא: ב"ס המיוחד לעופות. וכן בתירא מתיר בסוס – בכל הסוסים קאמר – ורבנן חוסרין בכל הסוסים משום סוס המיוחד לעופות, דלא חילקו חכמים בסוסים: סוסא דבי ויידן. פ"י: שכן צידי עופות מניחין עליהן עופות שלוק, שצדין בהן עופות אחרים. אבל אין לפרש בעופות הניצודין – דהני כפותין גינהו, ואמר בסמוך ממודה רבי נתן בכפות: והלא הני פרסאי. ואיזה לא מפליג למכור לשום גוי: אתא המת במטה חייב. נראה לר"י דמהא קים לן בכל דוכתא דאית ליה לר' יהודה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. דמסתמא ת"ק דר"ש היינו רבי יהודה. כי ההיא דלעיל: זה אינו יכול וזה אינו יכול, דת"ק דר"ש היינו ר' יהודה: רבי שמעון פוטר. נראה לר"י: מלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן, אלא לענין אחר. כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף (איסור) המלאכה ושורשו. ולפי זה אתי כולדו שפיר. הוצאת המת – אין צריך למת. ובמשכן היו צריכין לחפצים שהוציאו. צד נחש שלא ישכנו – אינו צריך לנחש, ובמשכן היו צריכין לתחש וחלוזן. ומפסי מורסא להוציא ליהה המוזהרת, ואין עומד להכניס איר ולהוציא ליהה תמיד, אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראינו (הוא) להכניס ולהוציא אם היה צריך – מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן, שהיו עומדין להכניס ולהוציא. אבל לעשות לה פה – דמיא למשכן, וחייב. והירגת המוזהרת – אין צריך להם, ובמשכן היו צריכין לעורות אילים הנשחטים. וחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה – ובמשכן היו צריכין לגומא לענין ביה, או לדבר אחר. חוב בכיס שלא יטנף כליו – הוי אינה צריכה לגופה, שאינו צריך לכיס עצמו. ואפילו למנות ראייתו או נקיים, דצריך הכיס – מ"מ אין צריך להוצאה זו, דה"נ סגי ליה א"י יתיב בחז דוכתא. ומכבה גחלת שלא יזוק בה רבים, ובחס על הניר ועל השמן או על הפתילה המדובחבת כבד – אין צריכין לגופן. שבמשכן לא היה כיבוי אלא לעשות פחמין בכיבוי זה, ומתקני על ידי כיבוי זה שיהיו ראוין למלאכת הצורפין. וכיבוי כדי שלא יקריחו הסממנין בבישול – לא היה במשכן, כי זהירים היו שלא להרבות אש יותר מדאי. וכן סותר ע"מ לכנות נמי לא מחייב ר' שמעון, דבעי שתהא צריכה לגופה, אלא כגון סותר ע"מ לתקן יותר ממה שהיה בתולה, כגון שהנניב האחרון טוב מן הראשון, כדמכח בשמעתיא) דחס על הניר. וכן קורע על מו או שובר כלים למימרי אימתא איניש בדביתא – אין צריכין לגופה, דבמשכן היתה קרינה לצורך תיקון דבר) תקרא. ואע"ז דבהוצאה לא בעי רבי שמעון שיהא לגמרי כמו שהיה במשכן, דלא בעי מיר לעשות לו טס, או ס"ח להגיה אע"פ שבמשכן הוצאת הגדבה היתה כדי לתקנה לעשות ממנה משכן וכלים. במקלקלים, כגון מכבה וסותר וקורע – מסתברא דצריך שיהא על מנת לתקן, כמו במשכן, ולא חשיבי במקלקלים צריכות לגופה – עד דהוי לגופו ולגופה. והא דלא קרי לה לגופו ולגופה, כיון דבעי תריחו – בכלל לגופה היא. אבל לגבי מר וס"ח, כיון דלא בעי אלא לגופה, דלא טס כמו בעי למעשות בו (טס) וס"ח כדי להגיה בו – לא הוי בכלל לגופה. ולפי שצריכות לגופה הוי כעין דהוי במשכן כמו שפיר, הוצרך להשמיענו במיר דלא בעינן לעשות לו כיון כמו שהיה במשכן. ורש"י, דפירש: דברצונו לא היתה באה לו, ולא היה צריך לה שאינה אלא לסלק מעלי, כמו צד נחש שלא ישכנו, או מכבה גחלת שלא יזוק בו רבים – דברצונו שלא היה בעולם, וכן בפרק "במה מדליקין" (לעיל דף ל"א) פירש: כח על הפתילה המדובחבת כבד, דאינה צריכה לגופה משום דאין צריך לכיבוי זה, ואם לא הובערה מעולם הוה ניהא ליה, דהואיל וחס עליה, כי אית בה טפי הוה ניהא ליה בה, קשה מסותר על מנת לכנות כמו בתחלה, וקורע בחימו למימרי אימתא איניש בדביתא, דהתם צריך למלאכה ורצוה הוא שיהא בעולם! ואין לומר דלא ניהא ליה שיצטרך למימרי אימתא, אם כן – מפסי מורסא לעשות לה פה היא פטור, דברצונו היה שלא היה מורסא מעולם! וכן קורע יריעה שנפל בה דרנא על מנת לתפור, דברצונו לא היה נופל בהו וכן תופר בגד קורע – ברצונו שלא היה קורע. אלא צריך לפרש כפירישתי: (שייך לע"ב) גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. קשה לר"י: דבגי טטלוּל דהוי איסורא דרבנן לא שרינן משום כבוד הבריות אלא ע"כ כבד או תינוק. כדאמר בפרק "במה מדליקין" (לעיל דף ל"ב) ובפרק "בירה" (שם דף מ"ג) ויש לומר: דשאני טטלוּל דאפשר על ידי כבד או תינוק, לכך לא התיר בענין אחר:

אהני מעשיו דאי משתקלא חדא כו'. באחת מארבע, דאי משתקלא חדא אחריתי נמי לא אולא לה טומאה - כ"ע מודו דפטור, דהוי כמו חצי זית ממת גדול: **והא** דתנן פטור דאפיק חצי זית ממת גדול. וה"ה דהוא מצי לאוקמיה כגון דליכא אלא חצי זית בלבד, אלא דנתיב ליה לשניו בחצי זית ממת גדול, דהוי רבוחא טפי. דאי לכא

אלא חצי זית מן הכל - פשיטא דפטור. ודווקא חצי זית, אבל כזית ממת גדול - חייב. א"ע דאי משתקלא זית אחר לא אולא טומאה - מ"מ אהני מעשיו, דמשתתבו לא גריר בתר המת, ובשחיצאוי המת מן הבית וישאר כזית זה - יטמא כל הבית, ונמצא שעתה בדורצא זו הוא גורם טהרה: **ממת** גדול. לאו דווקא גדול, אלא כלומר מב' זיתים או ג':

אבל בכלי ד"ה חייב. היינו כרבי יהודה, דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה. וא"ת: ודילמא רבנן כר"ש סבירא להו, ומנא ליה דמחייב בכלי ויש לומר: דא"כ ליפלגי בכלי להודיער כזן דרבנן. והא דקאמר מהו דתימא רבנן בכלי נמי פטור - היינו פירושו דס"ל כר"ש, וכדפרישית, אבל רש"י פירש: דפטרי משום דלא שכיבא גזירה אלא בצמור, ואין נראה לר"י, דבהא ליכא למיעט, ובכל בעלי חיים שייבא גזירה, כדאמר לעיל: התולש כנף - חייב משום גזוז: **והוא** שפירשו כלפי מעלה. פירש בקונטרס: כנגד ראשי אצבעותיו, שהן למעלה כשמגביה ידיו. ור"ת מפרש: שכלפי גוף קרי כלפי מעלה, כדאשכחן בפ"ב דנדה (דף יג) דקאמר: מן העשרה ולמעלה, והתם היינו לצד הגוף: **פוקסת**. מה שפירש בקונטרס פוקסת היינו טורקת ביד או במסרק אין נראה. דבגמרא משמע דהוי כעץ טוהה, וסדיקה אינה כעין טוהה כלל. ועוד: דא"כ היה שונה טורקת, כדתנן (גזוז דף מב). גזיר חופף ומפספס, אבל לא סורקא: **וב'** דרך אריגה בכך. ואף על גב דקולע נימון חשיבא אריגה, כדאמרין בפרק "במה אשה" (לעיל ד' סד). - הכא בשער לא חשיבא אריגה כמו בבגד. ועוד: דהכא אין סופה להתקיים, שעומדת לסתירה: החולב

אף במוציא את המת לקוברו. אמר רבא: ומודה ר' שמעון במר לחפור בו, וספר תורה לקרות בו, דחייב. פשיטא! דאי הא נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא - אלא מלאכה שצריכה לגופה לרבי שמעון היכי משפחת לה? מהו דתימא: עד דאיכא לגופו ולגופה, כגון מר לעשות לו טם ולחפור, ספר תורה להניח ולקרות בו - קא משמע לן. ההוא שכבא דהוה בדרוקרא, שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית. א"ל רבי יוחנן אחיה דמר בריה דרבנא לרב נחמן בר יצחק: כמאן - כר"ש, אימר דפטור ר"ש מחייב חטאת - איסורא דרבנן מיהא איכא! א"ל: האלהים! דעייילת ביה את, ואפילו לר' יהודה (ש"י). דמי קאמינא לרה"ר? לכרמלית קאמינא! גזול כבוד הבריות שדוהה את לא תעשה שבתורה תנן התם: התולש סימני טומאה והכה המוחה - עובר בלא תעשה. איתמר, אחת משתים חייב. אחת משלש, רב נחמן אמר: חייב, רב ששת אמר: פטור. רב נחמן אמר: חייב, אהני מעשיו, דאי משתקלא חדא אחריתי - אולה לה טומאה. רב ששת אמר: פטור, השתא מיהת הא איתא לטומאה. אמר רב ששת: מנא אמנא לה - דתנן "וכן פזית מן המת וכזית מן הגבילה - חייב" הא חצי זית - פטור. והתניא: חצי זית חייב! מאי לאו: הא דתניא חייב - דאפיק חצי זית מפזית, והא דתנן פטור - דאפיק חצי זית מפזית, ורב נחמן: אידי ואידי חייב, והא דתנן "פטור" - דאפיק חצי זית ממת גדול. **מתני' הנוטל צפרניו זו בזו, או בשניו, וכן שערו, וכן שקמו, וכן זקנו, וכן הגודלת, וכן הפוחלת, וכן הפוקסת - רבי אליעזר מחייב, וחכמים אסרין משום שבות. **גמ'** אמר ר"א: מחלוקת ביד, אבל בכלי חייב. פשיטא, "זו בזו" תנן! מהו דתימא: רבנן בכלי נמי פטור, והא דתנן "זו בזו" - להודיעך כחו דר' אליעזר, קא משמע לן. ואמר רבי אליעזר: מחלוקת לעצמו, אבל לחבירו - דברי הכל פטור. פשיטא, "צפרניו" תנן! מהו דתימא: רבי אליעזר לחבירו נמי מחייב, והא דתנן "צפרניו" - להודיעך כחו דרבנן, קמ"ל. "וכן שערו כו". תנא: הנוטל מלא פי הווג - חייב. וכמה מלא פי הווג? אמר רב יהודה: שתיים. והתניא: ולקרחת שתיים! אימא: וכן לקרחת שתיים. תנא נמי הכי: הנוטל מלא פי הווג בשבת - חייב, וכמה מלא פי הווג - שתיים, רבי אליעזר אומר: אחת. ומודים חכמים לר"א במלקט לבנות מתוך שחורות, שאפילו אחת חייב. ודבר זה - אף בחול אסור, משום שנאמר "לא ילבש גבר שמלת אשה". תנא, ר"ש בן אלעזר אומר: צפון שפירש רובה, וציצין שפרשו רובן, ביד - מותר, בכלי - חייב חטאת. מי איכא מידי דבכלי חייב חטאת, וביד מותר לכתחלה? הכי קאמר: פירשו רובן, ביד - מותר, בכלי - פטור אבל אסור. לא פירשו רובן, ביד - פטור אבל אסור, בכלי - חייב חטאת. אמר רב יהודה: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רבה בר רב הנה אמר רבי יוחנן: והוא שפרשו כלפי מעלה, ומצערות אותו. "וכן הגודלת כו". גודלת פוחלת ופוקסת משום מאי מחייבא? אמר רבי אבין א"ר יוסי בר' חנינא: גודלת משום אורגת, פוחלת משום פוחתת, פוקסת משום טוהה. אמרו רבנן קמיה דרבי אבהו: וכי דרך אריגה ביד, וכי דרך פתיכה ביד, וכי דרך טוהה ביד? אלא א"ר אבהו: לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוסי בר' חנינא:**

בוחלת

אף במוציא את המת לקוברו. ולא תימא לא פטר אלא במניחו לחוץ, דאין צורך לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה, דאפילו הוא צורך הפות - פטור: **מר** לחפור בו, שהוא צורך המוציא: **מר** לעשות לו טם ולחפור. מרה שרצה פיה, וצריך להושיב עליו כמין טם דק שיהא ראויה לחפור: להניח ולקרות: **לאפוקיה** לכרמלית. שיהא מוטל בביתו, או בדליקה או בחמה, ואי משום טלטול - מניח עליו ככר או תיקו: **לא תעשה.** ולא דלא תסור, כי הכא: התולש סימני טומאה. שתי שערות לבנות שהבהרת מטמאה בקו: **והכה את המוחה.** מחות כשר חי, והוא סימן טומאה בשאת, והכה זה לבשלה משום מחיה, ולטהרה: **עובר בלא תעשה.** ד"ה שמר כנגד הצרעת (דברים כד): **אחר מב',** שלא היו בה אלא שתי שערות, ותלש האחד: **חייב.** דשקלא לטומאה, שאין מטמאה בפחות מב'. דהכי לזינן לה בתיב: שיער - שנים. וחייב מלקות: **מאי לאו הא דתני חייב דאפיק חצי זית מפזית.** דשקליה וצריה לשיעורא: **והא דתני פטור דאפיק חצי זית מפזית ומהצה.** דהא על גב דמצמצם לשיעורא, לא מלקא דהא - ולא אמרינן, אהני, דאי שקיל מניה פורקא - תו ליתא לשיעורא: **ספת גדול.** דלא אהני מידי: **מתני'** וכן שער. תולש שער ראשו בקדיו: וכן הגודלת, שיערה: וכן הפוחלת, ענינה: וכן הפוקסת, יש מרבתי אורמים: מתקנת שיערה במסרק או בקדיו, ויש שמפרשי: טוחה כמין בצק על פניה, ובשנותלו מאדים הקשר: **רבי אליעזר** מחייב. בכולם חטאת. וחכמים אסרין משום שבות. וטעמא דרבי אליעזר מפרש בגמרא משום מאי מיתבי: **גמ'** מחלוקת ביד. בהא שנותן בידו, ולא בכלי, הוא דפטרי רבנן, שאין דרך הווג בכך בחול: מהו דתימא: בכלי נמי פטור רבנן. דאין כאן משום גזוז, דלא שייך אלא בצמר בהמה: מחלוקת לעצמו. בהא הוא דמחייב ר' אליעזר, שכול לאמן ידו לעצמו לתקנו בלא כלי: **אבל** לחברו. אין יכול לאמן את ידו לטול ופה בלי כלי: **פשיטא** צפרניו תנן. של עצמו: הנוטל מלא פי הווג. מלא ראש המוסקת: **חייב.** בשבת, לרבנן - בכלי, לר' אליעזר - אף ביד. וזהו שיעורו: **והא תנא.** בהדיא ברייתא בספא: ולקרחת, שהוזהרה תורה "לא תשימו קרחת" (דברים יד) - שתיים היו קרחת. מכלל דפי הווג לאו ב' שערות נגידה: **תניא** נמי הכי. כרב יהודה דאמר שתיים: **רבי אליעזר** אומר. באחת הוא חייב, ולא בעין מלא פי הווג: אחת חייב, שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה כקוץ: **שמלת אשה.** ודרך הנשים לתקפיד על כך ולהתקאות: **ציצין.** כמין צרעות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפון: **שפרשו רובן.** קרובין ליתק: **מי איכא מידי כו.** כיון דבכלי חייב חטאת, ביד איכא שבות - גזירה אטו כלי: **כלפי מעלה.** לצד הצפון התחילו לפרוש, דקא מצערין ליה טפי: **משום בותבת.** שמוליכה מכחול סביב העין, כאדם המוליד קולמוס סביב האות: **טוהה.** שמתקנת שיערה בין אצבעותיה ופושטתו כשהוא נכרך, ולשון השני - עושה מאותו בצק כמין חוט: לעצמה

וּמֵאִתְּךָ – נאמר על כך בבית המדרש, התולש שיערה לבנה אַחַת
מִתּוֹךְ שְׁתֵּים־שְׁהוּ בנגעו, לדברי הכל חַיִּיב מַלְקוֹת, כִּיּוֹן שִׁיעֵר לִבָּן
שְׁנֵאמַר בְּפֶרֶשֶׁת הַנִּגְעִים שִׁמְטָמָא אַתְּ הַנֶּגַע (שם יג א), דְּרִשׁוּ חֲכָמִים
(ת"כ תוריע פ"ב) שְׁוֹן שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת לִבְנוֹת, וְרַק אִם יֵשׁ אַתְּ שְׁתֵּיהֶן
טָמֵא, וְאִם תִּלַּשׁ אַחַת מִזֶּהן הוֹעִיל לְטַהֵר אֶת נִגְעוֹ, וְעֵבֶר עַל 'לֹא'
תַּעֲשֶׂה: הָאִמּוּר. אֲךָ אִם תִּלַּשׁ שַׁעֲרָה לִבְנֵה אַחַת מִתּוֹךְ שְׁלֹשׁ שְׁהוּ
בִּנְגַע, וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּים, שַׁעֲרֵינִי יֵשׁ בְּהֵם כְּדִי לְטַמְּא, בְּאֹפֶן זֶה
נִחְלָקוּ הָאִמּוּרָאִים, רַב נִחְמֵן אִמְרֵי שִׁיעוֹרֵשׁ חַיִּיב, וְרַב שְׁשֵׁת אִמְרֵי
שִׁהוּא שְׁמִי. וְטַעֲמָם הוּא כִּךְ, רַב נִחְמֵן שְׁאִמְרֵי חַיִּיב, שְׁכֵן אֲהֵי
וְהוֹעִילוֹן מַעֲשֵׂיו לְטַהֵר בְּכָךְ דְּאִי מִשְׁתַּקְלָא תִּירָא אַחֲרֵיתִי אִוְלָה לָּהּ
מִוִּפְתָּא – שֶׁאִם תִּטְלַל אַחַת מִהַשְׁעֲרוֹת הַנִּשְׁאֲרוֹת, יִטְהַר מִן
הַטּוֹמָא. וְטַעֲמוֹ שֶׁל רַב שְׁשֵׁת שְׁאִמְרֵי שְׁמִי, שְׁכֵן הַשְׁתָּמָא מִיֵּתָה הָא
אִוְלָה לְמִוִּפְתָּא – מִכָּל מָקוֹם עֵתָה הַטּוֹמָא נִשְׁאֲרָה, וְלֹא נִתְבַּטְּלָה
בְּמַעֲשָׂהּ, וְמֵה בְּכָךְ שֶׁאֲחָר כִּךְ תִּטְלַל שַׁעֲרָה נִסְפֶּת וַיִּטְהַר.

רַב שֵׁשֶׁת מְבִיא רֵאִיָּה לְדַבְרֵיהּ: אִמְרֵי רַב שְׁשֵׁת, מִנָּה אִמְנֵא לָּהּ –
מֵהֵיכֵן לְמַדְתִּי לִזְמַר כֵּן, מִדְּתָנִן – מִכֵּךְ שִׁשְׁנִינוּ בְּמִשְׁנַתְנוּ (לעיל צג),
וְכֵן הַמוּצִיא בִּצֵּית מִן הַפֶּתַח, וְכִצֵּית מִן הַנִּבְלִיָּה, חַיִּיב, וְיֵשׁ לְדִיּוּקִי, הָא
– אֲךָ אִם הוּצִיא רַק כְּחֵצִי וְיָת, שְׁמִי. וְקִשְׁיָה, וְהִתְנַיָּא בְּבִרְיָתָא, שֶׁאִךְ
אִם הוּצִיא רַק כְּחֵצִי וְיָת, חַיִּיב, מֵאִי לֹא? – הָאִם אִין הִתִּירוּךְ לִכֵּךְ
כְּדַבְרֵי, דְּהָא דְּתַנָּיָא בְּבִרְיָתָא שְׁחֵיב, מְדוּבֵר בְּאֹפֶן דְּאִפִּיק
וְהוּצִיא חֵצִי וְיָת מִתּוֹךְ בִּצֵּית מִן הַמֶּת שְׁהִידָה בֵּיתָה, שְׁכִיּוֹן
שְׁהוֹעִיל בְּכָךְ שֶׁנִּטְלַל שֶׁהַפֶּתַח אֶת שִׁיעוֹר הַטּוֹמָא, שְׁהִידָה לֹא
נִשְׁאֲרָה בֵּיתָה כִּזְיָה שִׁהוּא שִׁיעוֹר טוֹמָא, וְנִטְהַר הַבֵּית, הַרְצֵאוֹ
חֲשׁוּבָה, וְלִכֵּן חַיִּיב עֲלֶיהָ, וְהָא דְּתָנִן בְּמִשְׁנַתְנוּ שְׁמִי, מְדוּבֵר
בְּאֹפֶן דְּאִפִּיק וְהוּצִיא חֵצִי וְיָת מִתּוֹךְ בִּצֵּית וְיָתָהּ מִן הַמֶּת,
שְׁכִיּוֹן שְׁגָם לֵאחֲרֵי הוּצֵאוֹתָיו נִשְׁאֲרָה בֵּיתָה כִּזְיָה שִׁהוּא שִׁיעוֹר
הַטּוֹמָא, אֲךָ שְׁהוֹעִיל בְּכָךְ שֶׁצִּמְצַם אֶת שִׁיעוֹר הַטּוֹמָא, וְאִם יִטְלַל
מִשְׁהוּ נִסְפֶּה יִטְהַר הַבֵּית, מִכָּל מָקוֹם אִין הוּצֵאוֹתָיו חֲשׁוּבָה, כִּיּוֹן
שַׁעֲרָה עֲדִינִי יֵשׁ שִׁיעוֹר טוֹמָא. וְהוּא הָדִין בְּסִימְנֵי טוֹמָא, שְׁכָל
זִמְן שֶׁהִשְׁאִיר שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת שְׁהֵם שִׁיעוֹר טוֹמָא, לֹא הוֹעִיל
בְּמַעֲשָׂהּ כְּלוֹם, אֲךָ שֶׁאִם תִּטְלַל שַׁעֲרָה נִסְפֶּת יִטְהַר.

רַב נַחֲמֵן חוֹלֵק עַל כֵּךְ וּמַתְרֵץ אֶת הַסְּתִירָה בֵּין הַמִּשְׁנָה לְבִרְיָתָא
לְפִי שִׁיטָתוֹ: וְרַב נִחְמֵן סוֹבֵר, דְּאִידִי וְאִידִי – שְׁבִין כְּשֶׁהוּצִיא כְּחֵצִי
זֵית מִכִּזְיָה, וְבִין כְּשֶׁהוּצִיא מִכִּזְיָה וּמִחֲצָה, חַיִּיב, וְכַמּוּבָר
בְּבִרְיָתָא, וְהָא דְּתָנִן בְּמִשְׁנַתְנוּ שְׁמִי, הֵינִי בְּאֹפֶן דְּאִפִּיק
וְהוּצִיא חֵצִי וְיָת מִתּוֹךְ בִּצֵּית וְיָתָהּ, שְׁגָם לֵאחֲרֵי הוּצֵאוֹתָיו נִשְׁאֲרָה בֵּיתָה
יֹתֵר מִשִּׁיעוֹר טוֹמָא, וְלִכֵּן לֹא הוֹעִיל בְּהוּצֵאוֹתָיו כְּלוֹל.

משנה

מִשְׁנָה זֹו דְּנָה בְּמַלְאכַת גִּזּוּ, וְעוֹד מַלְאכּוֹת: הַנּוֹטֵל צִפְרָנִיו זֹו כְּזֹו,
כְּלוֹמֵר, שֶׁבְּצִפְרָנִי יָדוֹ הָאֶחָת נִטְלַל אֶת צִפְרָנִי יָדוֹ הָאֲחֵרָת, אִי
שֶׁנִּטְלַל אֶת צִפְרָנִיו בְּשִׁנְיָו, וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ שְׁעָרָי וְהוּצֵאוֹ בְּיָדוֹ,
וְכֵן שְׁפָמוֹ, וְכֵן קִנְיָו, וְכֵן הַנּוֹדֶלֶת – קוֹלַעַת שַׁעֲרָה רֵאשָׁה, וְכֵן הַכּוֹחֶלֶת
– נִוִּתְנָה כְּחוֹל בְּעִינֶיהָ כְּדִי שֶׁתִּהְיֶינָה נְאוֹת, וְכֵן הַפּוֹקֶשֶׁת – מִתְקַנֶּת
שַׁעֲרָה בְּמִסְרָק בְּיָדוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חַיִּיב בְּכוֹלָם חֲטָאֵת, וְחֻקִּים
אֲוִקְרִין מִשּׁוֹם שְׁבוֹת – מְדַרְבְּנָן.

גמרא

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים נִחְלָקוּ בְּמִשְׁנַתָּא אִם הַנּוֹטֵל צִפְרָנִיו אִו שַׁעֲרָה
חַיִּיב חֲטָאֵת. הַגְּמָרָא מְגַבִּילָהּ אֶת הַחֲכָמִים: אִמְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,
הַמְּחַלְּקֵת בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְחֲכָמִים, הוּא דְּרוּקָא כְּשֶׁנִּטְלַל אֶת
צִפְרָנִיו אִו שַׁעֲרָו בְּיָד, שְׁבָאֹפֶן זֶה פִּטְרוּ חֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁאִין דֶּרֶךְ
גְּזִיזָה כֵּן בְּחוֹל, אֲמָל הַנּוֹטֵל בְּכָלִי, לְדַבְרֵי הַכֵּל חַיִּיב חֲטָאֵת, מִשּׁוֹם
תּוֹלַדַת גִּזּוּ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁטָּא – פְּשׁוּט שֶׁמִּנְחֻלָּתָם הִיא
דְּרוּקָא בְּנוֹטֵל בִּידוֹ, שְׁהִידֵי 'הַנּוֹטֵל צִפְרָנִיו זֹו כְּזֹו' תָּנִן וְשִׁנְיָו בְּלִשׁוֹן
מִשְׁנַתְנוּ, וּמְבֹאֵר בּוֹה שֶׁמִּנְחֻלָּתָם הִיא דְּרוּקָא בְּאֹפֶן שֶׁנִּטְלַל בִּידוֹ,
וְלִמָּה הוּצֵרֶךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מָהוּ

וְהֵינִי לֹא רַק בְּמוּצִיאָו וּמִנִּיחוֹ בַּחוּץ, שֶׁאִין צוֹרֵךְ בְּכָךְ לֹא לְגוֹף
הַמוּצִיא, וְלֹא לְמַלְאכַת הַהוּצָאָה עֲצֻמָּה, שְׁהִידֵי אִינוּ מוּצִיא אֶת
הַמֶּת כְּדִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, אֲלֹא אֲפִי בְּמוּצִיאָתָא חֶמֶת לְקוֹבְרָי, שְׁהוּא
צוֹרֵךְ הַמֶּת, שְׁכִיּוֹן שֶׁאִין זֶה צוֹרֵךְ הַמוּצִיא, נִחְשָׁבַת הוּצָאָה זֹו
לְמַלְאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֹפְנִים שְׁבָהֵם אֲפִי רַבִּי שִׁמְעוֹן מַחֲיִיב: אִמְרֵי רַבָּא,
וּמִוִּדָּה רַבִּי שְׁמַעְיֵן הַפְּטוֹר בְּמַלְאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה, בְּמוּצִיאָתָא
מָר וְ–מַעֲדָר) כְּדִי לְחַפּוֹר בּוֹ, וּבְמוּצִיאָתָא סָפֵר תוֹרָה כְּדִי לְקָרוֹת בּוֹ,
דְּחַיִּיב, כִּיּוֹן שִׁישׁ בְּכָךְ צוֹרֵךְ לְמוּצִיאָתָא.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁטָּא, דְּאִי הָא נָמִי – שֶׁאִם תֹּאמַר שֶׁאִף הוּצָאָה זֹו
מְלָאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה הִיא, וּפְטוֹרִים עֲלֶיהָ לְדַעַת רַבִּי
שִׁמְעוֹן, יִקְשֶׁה, אֲמָל מְלָאכָה שְׁצִירָכָה לְגוֹפָה שֶׁמִּתְחַיִּיבִים עֲלֶיהָ
לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעְיֵן, חַיִּיב מִשְׁפָּחָתָא לָּהּ – בְּאִיזָה אֹפֶן מִצִּינוּ אוֹתָהּ,
וְדֹאִי בְּהוּצָאָה לְצוֹרֵךְ הַשְׁתַּמְשׁוֹת בַּחֲפֵץ שִׁמּוּצִיאָתָא.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הַדִּירוּשׁ בּוֹה הוּא, מָהוּ דְּתִקְמָא – שֶׁמָּא תֹּאמַר
שֶׁאִין הַהוּצָאָה נִידוּנָה כְּמַלְאכָה הַצְרִיכָה לְגוֹפָה, עַד דְּאִיכָּא – שִׁישׁ
בְּה צוֹרֵךְ בֵּין לְגוֹפָה שֶׁל הַמוּצִיא, וּבֵין לְגוֹפָה שֶׁל מַלְאכָה, כְּלוֹמֵר
לְצוֹרֵךְ הַחֲפֵץ שִׁמּוּצִיאָתָא, וְכֵן מָר וְ–מַעֲדָר) שֶׁנִּמְעָר קֶצֶהוּ, וּמוּצִיאָו
כְּדִי לְעַשׂוֹת לוֹ מַס – בְּרוֹל דֵּק בְּרֵאשׁוֹ לְתַקְנֵה שִׁידָה רֵאיוֹ לְחַפּוֹר,
שׁוֹה צוֹרֵךְ הַחֲפֵץ שִׁמּוּצִיאָתָא, וְגַם כְּדִי לְחַפּוֹר בּוֹ, שׁוֹה צוֹרֵךְ הַמוּצִיאָתָא,
אוּ סָפֵר תוֹרָה שְׁאִינוּ מוֹגָה, וּמוּצִיאָו לְתַקְנֵה אוֹתוֹ, שׁוֹה צוֹרֵךְ הַסֹּפֵר
שִׁמּוּצִיאָתָא, וְגַם כְּדִי לְקָרוֹת בּוֹ, שֶׁאִין צוֹרֵךְ הַמוּצִיאָתָא, אוֹלָם הַמוּצִיאָתָא
מַעֲדָר כְּדִי לְחַפּוֹר בּוֹ בְּלַבָּד, אוּ סָפֵר תוֹרָה רַבִּי כְּדִי לְקָרוֹת בּוֹ, הִידָה
עוֹלָה בְּדַעַתָּךְ לִזְמַר שֶׁאִין הוּצָאָה זֹו נִחְשָׁבַת מַלְאכָה הַצְרִיכָה
לְגוֹפָה, קָא מַשְׁמַע לָן רַבָּא שֶׁאִף בְּאֹפֶן זֶה נִחְשָׁבַת הַהוּצָאָה
כְּמַלְאכָה הַצְרִיכָה לְגוֹפָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשָׂה בְּעֵינֵי הוּצָאָתָה הַמֶּת שֶׁנִּידוּן בְּמִשְׁנַתָּה: הָהוּא
שְׁכָמָא הָהִנֵּה בְּדִירוּקָתָה – בְּעִיר דְּרוּקֶרֶת הִידָה מֵת אַחַד הַמוֹטֵל בְּבִזְיוֹן
שְׁבָת, שְׁרָא וְ–הַתִּיר) רַב נִחְמֵן פֵּרִי יִצְחָק לְאִפְקוּיָה וְ–לְהוּצִיאָו
לְכַרְמְלִית, אִמְרֵי לִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן אֲחִיזָה דְּפֵרִי בְּרִיתָא וְ–אֲחִיו שֶׁל
מֵר בֵּן רַבְבָּא) לְרַב נִחְמֵן פֵּרִי יִצְחָק, כְּמָאן – בְּשִׁטָּת מִי הַתִּירָה, וְדֹאִי
פֵּרִי שְׁמַעְיֵן הַפְּטוֹר בְּהוּצָאָתָה מֵת, אִמְנֵם קִשָּׁה לְדַבְרִיךְ, שְׁכֵן אִימֵר
– מֵה שִׁיכּוֹל אֶתָּה לִזְמַר הוּא, דְּפִטְרֵי רַבִּי שְׁמַעְיֵן מַחֲיִיב חֲטָאֵת
בְּהוּצָאָתָה מֵת לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים מִשּׁוֹם שְׁאִינָה נִצְרַכָּת לְגוֹפָה, כִּיּוֹן
שֶׁסָּבֵר שְׁאִינָה אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה, אֲךָ גַּם לְשִׁיטָתוֹ אִיסוּרָא דְּרַבָּנָן
מִיָּהּ אִיכָּא – מִכָּל מָקוֹם אִיסוּר מְדַרְבְּנָן יֵשׁ בְּהוּצָאָה זֹו, וְאִם כֵּן
מְדוּעַ הַתִּירָה לְהוּצִיאָו לְכַרְמְלִית. אִמְרֵי לִיָּה רַב נַחֲמֵן לְרַבִּי יוֹחָנָן,
הָאֱלֹהִים דְּעִילָתָא לִיָּה אֶת – נִשְׁבַּע אֲנִי שֶׁאֵתָּה עֲצֻמָּךְ תִּכְבַּס לְסִיעֵי
בְּהוּצָאָתָה, שְׁהִידֵי גִמּוֹר הוּא, וְאִפְּלוֹ לְדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן הַמַּחֲיִיב
בְּמַלְאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה (שְׂרִי – מוֹתֵר), דְּמִי קְאָמִינָא – וְכִי
אִמְרֵיתִי שְׁמוֹתֵר לְהוּצִיאָו לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, שֶׁאִו הִידָה קִשָּׁה עַל דַּבְרֵי
שְׁהִידֵי לְדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן יֵשׁ בְּכָךְ אִיסוּר דְּאוּרִיתָא. הִידֵי רַק
לְכַרְמְלִית קְאָמִינָא – אִמְרֵיתִי שְׁמוֹתֵר לְהוּצִיאָו, וְהַהוּצָאָה אֵלֶיהָ
אֲסוּרָה רַק מְדַרְבְּנָן, וְהַתִּירָתִי מִשּׁוֹם שִׁישׁ כְּלָל שְׁדוּל בְּכָדוֹ הַפְּרִיזוֹת
שְׁדוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁפִתּוֹךְ, כְּלוֹמֵר, שֶׁחֲכָמִים הַחֲשִׁיבוּ אֶת
כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, לְדַחוֹת מִפְּנֵי אִיסוּר 'לֹא תַעֲשֶׂה' שֶׁל 'לֹא תִסּוֹר מִן
הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּדּוּ לָךְ יִמֵּין וְשְׂמָאל' (דְּבָרִים יז יא), הָאוּסֵר לְעַבּוֹר עַל
דַּבְרֵי חֲכָמִים, וְגַם כֵּאֵן מוֹתֵר לְהוּצִיאָתָה אֶת הַמֶּת לְכַרְמְלִית אֲפִי
שֶׁאִסּוּר חֲכָמִים הוּצָאָה זֹו, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹטֵל בְּבִזְיוֹן.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלוקָת הַשִּׁיבָת לְנִידוּן בְּמִשְׁנַתָּה בְּעֵינֵי הַמוּצִיאָתָה
חִיבָהּ מִן הַמֶּת: תָּנִן הֵתָם בְּמִשְׁנָה בִּנְגַעִים (פ"ז מ"ד), הַתּוֹלֵשׁ סִימְנֵי
מִוִּפְתָּא שְׁהֵם שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת לִבְנוֹת הַצּוּמְחָתָה בִּנְגַע הַבְּהֵרָת, שַׁעֲלֵי יָדוֹ
הַנֶּגַע מִטְמָא (וּקִירָא יג א), וּבְכָךְ שֶׁתּוֹלֵשׁ מִטְהַר עֲצֻמוֹ מִן הַבְּהֵרָת, וְכֵן
מִי שֶׁהִקִּיָּה בֹאשׁ אֶת הַמִּקְלָה – בִּשְׂר חִי, שְׁהוּא סִימֵן טוֹמָא
כְּשֶׁנִּמְצָא תּוֹךְ נֶגַע הַשֹּׂאֵת (שם יג יא), וּבְכָךְ שֶׁהַכּוֹהֵן בִּיטֵל אֶת
מִרְאֵה הַבִּשֶׂר הַחִי, וְטִיהַר עֲצֻמוֹ מִן הַשֹּׂאֵת, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים כד ח) 'הַשְׁמֵר כְּנֶגַע הַצִּרְעָת' וְאִמְרוּ חֲכָמִים (שְׁרִיבִין צ),
שְׁכָל מָקוֹם שֶׁנִּשְׁמַר 'הַשְׁמֵר' אִינוּ אֲלֵל לֹא תַעֲשֶׂה, וְהַשְׁמֵר' זֶה הוּא
אוֹהֲרָה שֶׁלֹּא לְבַטֵּל מִמֶּנּוּ אֶת סִימְנֵי הַטּוֹמָא כְּדִי לְטַהֵרוֹ.

אִמְרֵי שָׂרָא וְיִלְחָא – הִתִּיר לִרְבִּץ אֶת הַבַּתִּים בְּמַחְזָא וְשִׁם עִירָא, 48
כִּי אָמַר, מַעֲמָא מֵאֵי אִמּוֹר רִבְזָן – מֵה הִטְעַם שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁאִסּוּר 49
לִרְבִּץ, דִּילְמָא אֵתִי לְאַשְׁוֵי גֻמּוֹת – שְׂמָא יבֹא לְהַשְׁוֹת גֻּמּוֹת, הֲכָא 50
לִיכָא גֻמּוֹת – כֵּאֵן בְּמַחְזָא אֵין גֻּמּוֹת, כִּיּוֹן שְׁבַתִּיה מְרוּצְפִים, וְלֹא 51
שִׁיךְ חֲשֵׁשׁ זֶה. 52
אֹפֹן נֹסֵף הַמוֹתֵר בְּרִיבּוּץ: רַבָּא תוֹסַפְסָאָה אֲשֶׁכְּחִיה לְרַבִּינָא דְקָא 53
מַצְטַעַר מְהֻבֵּלָא – פִּגֵּשׁ אֶת רַבִּינָא שְׁדִּיה מַצְטַעַר מֵהַבֵּל שְׁנוּצֵר 54
מִחֲמַת הָאֵבֶק שְׁעֵלָה, וְאָמְרִי לָהּ – וִישׁ אֹמְרִים, מָר קָשִׁישָׁא בְּרִיה 55
דְּרַבָּא אֲשֶׁכְּחִיה לְרַב אֲשִׁי דְקָא מַצְטַעַר מְהֻבֵּלָא. אָמַר לִיה, לֹא סָבֵר 56
לָהּ מָר לְהָא דְתַנְיָא – הָאֵם אֵינֶךָ סוֹבֵר אֶת מֵה שְׁשֵׁנִי בְּבִרְיִיתָא, 57
הָרוּצָה לְרַבִּץ אֶת בֵּיתָה בְּשִׁפְתָּה, מִכֵּיָּא עֲרִיבָה וְקַעְרָה גְדוּלָּה מְלֵאָה 58
מִיָּם, וְרוּחַץ פְּנֵי בִּזְוִית זֶה, וְדִיּוֹ בִּזְוִית זֶה, וְרַגְלֵי בִּזְוִית זֶה, וְנִמְצָא חֲבִית 59
מִתְרַבֵּץ מֵאֲלֵיּוֹ, וְלִמָּה אֵינֶךָ מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲצָה זֶה. אָמַר לִיה, לֹאֹ 60
אֲדַעְתָּא – לֹא זָכַרְתִּי זֹאת. 61
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נֹסֶפֶת שְׁמִבִּיאָה הִיתֵר זֶה: תַּנָּא – שְׁנִינִי 62
בְּבִרְיִיתָא, אֲשֶׁה חֲכָמָה, כְּגוֹן אֶשֶׁת תַּלְמִיד חֲכָם שְׁשִׁמְעָה מִבְּעֵלָה, 63
אוּ בֵּת תַּלְמִיד חֲכָם שְׁשִׁמְעָה מֵאִבִּיה שְׁנִיתֵן לִרְבִּץ בְּהַעֲרָמָה, 64
מְרַפֶּצֶת בֵּיתָה בְּשִׁפְתָּה עַל יַדִּי שְׁרוּחַצַת כְּדִים בִּזְוִית זֶה וְכוּסוֹת בִּזְוִית 65
זֶה. 66
עַד עַתָּה הִתִּירָה הַגְמָרָא לִרְבִּץ רַק בְּאֹפֶן שֶׁאִינוּ מִתְכוּיִן לִרְבִּץ, 67
וְכָגוֹן שְׁרוּחֵץ יַדִּי וְכִדּוּמָה. עַתָּה מְסִיקָה הַגְמָרָא שְׁמוּתָר אֶף 68
בְּמִתְכוּיִן לִרְבִּץ. אוֹמֵרֵת הַגְמָרָא: וְהָאֲדִנָּא דְסָבִינָא לֹן – וְכִיּוֹם שֶׁאִינוּ 69
סוֹבְרִים בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁדֵּבֵר שֶׁאֵין מִתְכוּיִן מוֹתֵר, שְׂרִי – מוֹתֵר לִרְבִּץ 70
אֲפִילוֹ לְכַתְּחֵלָה, כְּלוּמַר אֶף כְּשֶׁמִּתְכוּיִן לִרְבִּץ, שְׁהִירִי אֵינוּ מִתְכוּיִן 71
לְהַדְרִיךְ עֹפֶר בְּגוּמָא וְלַהֲשׁוֹת אֶת קֶרֶקֶת הַבֵּית. אֲלֵא שְׁלֹא יַעֲלֶה 72
אֵבֶק. 73

משנה

משנתנו דנה במלאכת קוצר: התולש זרעים מעצין נקוב ושיש בו 74
נקב, חייב משום תולש, מפני שחשוב כמחובר לקרקע, והתולש 75
מעצין שאינו נקוב, פטור, מפני שאינו כמחובר. ורבי שמעון פוטר 76
בזה וכן – בין בעצין נקוב בין בעצין שאינו נקוב, מפני שלדעתו 77
אין הנקוב נחשב כמחובר. 78
79

גמרא

במשנה הובאה דעת רבי שמעון הפוסט בעצין נקוב, הגמרא 80
מקשה סתירה בדעתו: רמי ו-הקשה] ליה אבני לרבא, ואמר ליה 81
– ויש אומרים שרבי חייא בר רב הקשה לרב, תנן – שנינו 82
במשנתנו, 'רבי שמעון פוטר בזה וכן', אלכא – מוכח מלשון 83
המשנה 'פוסט בזה ובזה', שעצין נקוב לרבי שמעון כשאינו נקוב 84
משני ליה ו-מחשיבו, שמלשון זו משמע שהם שוים לגמרי, 85
ועצין נקוב נחשב כתולש לכל דבר. ורמינהו – קשה על כך 86
מבריייתא אחרת, ששנינו, 'רבי שמעון אומר, אין בין נקוב לשאינו 87
נקוב 88
89

בוֹחֶלֶת מִשּׁוּם צוֹכֶכֶת, גּוֹדֶלֶת וּפּוֹקֶסֶת מִשּׁוּם בּוֹנָה. תַּמְחָה הַגְמָרָא: 1
וְכִי דָרָךְ בִּנְיָן בְּכָךְ וְ-בְתִיקוֹן שִׁיעָרוֹ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אֵין – אִכֵּן, 2
וְכִדְרָשׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסִיא, נֹאמַר בְּבִרְיָתָא חוּהָ (בְּרֵאשִׁית ב כב) 'וַיִּבְנֶן 3
ח' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלֶע', לִשּׁוֹן 'וַיִּבֶן' מִלְמַד שְׁקִילָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 4
לְחֹתָה, כְּלוּמַר, קִלַּע אֶת שַׁעֲרָה, וְהִבְיָאָה אֶצֶל אֲדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכֵּן 5
בְּכַרְבִּי תִּים קוֹרִין לְמַלְעִיתָא – לְקַלְעִית שַׁעַר הָאֵשׁה, בְּנִיתָא – בְּנִין. 6
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שֶׁנֹּאמַר בַּהּ פֶּרֶט נֹסֵף בְּדִין גּוֹדֶלֶת, כּוֹחֶלֶת 7
וּפּוֹקֶסֶת: תַּנְיָא בְּבִרְיִיתָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזַר אֹמֵר, גּוֹדֶלֶת, בּוֹחֶלֶת 8
וּפּוֹקֶסֶת, לְעֲצָמָה פְּטוּרָה, לִפִּי שְׁאִינָה יִכְוָלָה לִבְנוֹת יִפָּה, מֵאִתֵּר 9
שְׁאִינָה רוֹאֶה אֶת שַׁעֲרָה, לְחֲבֵרְתָּהּ חֲיִיבָתָה, כִּיּוֹן שְׁרוּאָה וְבוֹנָה הִיטֵב. 10
דְּבַר נֹסֵף שֶׁאִמְרוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזַר בְּאִיסוּרֵי שְׁבַת: וְכֵן הָיָה רַבִּי 11
שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזַר אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲשֶׁה לֹא תַּעֲבִיר סָרֶק 12
וְ-צַבֵּעַ אֲדוּם שְׁבֹא מִקְנִיָּם עַל פְּתִיָּה, מִפְּנֵי שְׁצוֹכֶכֶת. 13
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַשּׁוֹנֶה עוֹד מִלֵּאכּוֹת שֶׁנִּחְלָקוּ בֵּהֶם רַבִּי 14
אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים: תַּנּוּ רִבְזָן בְּבִרְיִיתָא, הַחֹלֵב אֶת הַבְּהֵמָה, וְהַמְּחַבֵּן 15
– הָעוֹשֶׂה פְּעוּלָה שֶׁעַל יָדָהּ נִפְרָדִים מִי הַחֹלֵב מִהַחֹלֵב וְנִעֲשֶׂה גֹשֶׁשׁ, 16
וְהַמְּנֵב – מִקְּבֵץ אֶת פְּתִיתִי הַגְּבִינָה וּמִדְּבָקֵן לְגוֹשׁ אַחַד, כֹּל אֱלוֹ 17
שַׁעֲשׁוּ פְּשִׁיעוֹר וְרִנְיָרָה, וְכֵן הַמְּכַבֵּד – מְטַטֵּא אֶת הַבֵּית, וְהַמְּרַבֵּץ – 18
הַמּוֹלֵךְ מִיָּם עַל קֶרֶקֶת הַבֵּית כְּדִי לִגְרוֹם לֵאבֶק שְׁלֹא יַעֲלֶה, וְהַרּוֹדָה 19
– הַמִּפְרִיד אֶת חֲלוֹת הַדָּבָשׁ מִן הַכוּוֹרֶת, כֹּל אֱלוֹ אִם שֶׁנֶּגַּב בֵּהֶם 20
בְּשִׁפְתָּה, חֲיִיב חֲטָאָתָה, וְאִם הוּדִיר בֵּהֶם בְּיוֹם טוֹב, לֹאֻקָּה אֲרֻבָּעִים, דְּבָרֵי 21
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהַכְּמִים אֹמְרִים, אַחַד זֶה וְאַחַד זֶה – בֵּין שְׁבַת וּבֵין 22
בְּיוֹם טוֹב, אֵינוּ אִסּוּר אֱלֵא מִשּׁוּם שְׁבוּת, דִּהֵיִינוּ מִדְּרַבָּנָן. 23
הַגְמָרָא דְנָה בְּטַעַם הַחִיּוּב בַּחוּלֵב, מִחֻבֵּץ וּמִגִּבֵּץ: רַב נִחְמֵן בִּר גּוֹרִיא 24
אִיקָלַע וְ-הוֹדְמָן לְנִתְרָדְעָא, בְּעוֹ מִינֵיהּ – שֶׁאִלוֹ אוֹתוֹ בְּנֵי הִישִׁיבָה, 25
'חֹלֵב' מִשּׁוּם מֵאֵי וְ-מִחֲמַת מֵהוּ מִיַּחֲיִיב. אָמַר לָהּ וְ-לְהֵם, מִשּׁוּם 26
חֹלֵב. שֶׁאִלוֹ אוֹתוֹ, 'מִחֻבֵּץ' מִשּׁוּם מֵאֵי מִיַּחֲיִיב. אָמַר לָהּ, מִשּׁוּם 27
מִחֻבֵּץ. עוֹד שֶׁאִלּוּהוּ, 'מִנְבֵּץ' מִשּׁוּם מֵאֵי חֲיִיב, אָמַר לָהּ, מִשּׁוּם מִנְבֵּץ. 28
תַּמְחָה בְּנֵי הִישִׁיבָה עַל תְּשׁוּבוֹתֵיהּ וְאָמְרוּ לִיה, וְכִי רִבֵּץ קָטִיל קָנִי 29
בְּאַנְפָּא הָוָה – חוֹתֵךְ קִנִּים מִן הָאֵגֶם הִיָּה וְלֹא יָדַע לִפְרֹשׁ מִשְׁנָה. 30
אֲתָא שְׁאִיל בִּי מְרִדְשָׁא – בֹּא רַב נַחֲמָן וְשֶׁאֵל שֶׁאִלוֹת אֱלוֹ בֵּיתָא 31
הַמְדוּרָשׁ, אָמְרוּ לִיה, 'חֹלֵב' חֲיִיב מִשּׁוּם מְפָרֵק, כְּמוֹ מִפְּרֵק מִשָּׂא, 32
שֶׁמִּפְּרֵק אוֹכֵל מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְכַּסֶּה בּוֹ, וְתוֹלֶדֶת דֵּשׁ הוּא. 'מִחֻבֵּץ' חֲיִיב 33
מִשּׁוּם בּוֹרֵר, כִּיּוֹן שֶׁעַל יַדִּי פְּעוּלָתוֹ נִפְרָדִים הַגּוֹשִׁים מִמִּי הַחֹלֵב הִירִי 34
הוּא בּוֹרֵר אוֹכֵל מִתּוֹךְ פְּסוּלָתָה. וְ'מִנְבֵּץ' חֲיִיב מִשּׁוּם בּוֹנָה. 35
הַגְמָרָא מְבִאֵרֵת אֶת טַעַם הַחִיּוּב בְּרוּדָה חֲלוֹת דְּבַשׁ: שְׁנִינִי לַעֲלִיל 36
בְּבִרְיִיתָא, הַמְּכַבֵּד, הַמְּרַבֵּץ וְהַרּוֹדָה חֲלוֹת דְּבַשׁ, שֶׁנֶּגַּב בְּשִׁפְתָּה, חֲיִיב 37
חֲטָאָתָה. הוּדִיר בְּיוֹם טוֹב, לֹאֻקָּה אֲרֻבָּעִים. דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי 38
אֱלֶעָזַר, מֵאֵי מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁמַּחֲשִׁיב חֲלוֹת דְּבַשׁ כְּמַחוּבְרִים 39
לְקֶרֶקֶת, וּמַחֲיִיב חֲטָאָתָה אֶת הַרּוּדָה אוֹתָם, מִשּׁוּם תוֹלֵשׁ. דְּבָתִּיב 40
(שְׁמוּאֵל א י' ד כו) 'וַיִּטְבּוֹל אוֹתָהּ בִּיעֲרַת הַדָּבָשׁ', וְכִי מָה עָנִין יַעֲרָ אֶצֶל 41
דְּבַשׁ, הִירִי הַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל דְּבַשׁ בְּמִקּוֹם גִּידוּלוֹ, וְהִיָּה לוֹ לֹמֵר 42
'וַיִּטְבּוֹל אוֹתָהּ בַּחֲלֹת הַדָּבָשׁ', וּמִדּוּעַ שִׁינָה הַכְּתוּב וְאִמַּר 'יעֲרַת 43
הַדָּבָשׁ', אֲלֵא לֹאֻמַּר לָהּ, מָה יַעֲרָ הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשִׁפְתָּה חֲיִיב חֲטָאָתָה, 44
אֶף חֲלוֹת דְּבַשׁ בְּמִקּוֹם גִּידוּלָם, כְּלוּמַר כְּבוֹרוֹתָה, הָרוּדָה מִמֶּנּוּ בְּשִׁפְתָּה 45
חֲיִיב חֲטָאָתָה מִשּׁוּם תוֹלֵשׁ. 46
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֹפֶן הַמוֹתֵר בְּרִיבּוּץ וְאֵת טַעַם הָאִיסוּר לִרְבִּץ: 47

לַעֲצָמָה פְּטוּרָה. שאִינָה יִכְלֹה לִבְנוֹת יָפֶה, וְאֵין דָּרָךְ בָּנֵן, אֶלֶּא אִשָּׁה לְחַבְרָתָהּ שְׂרָוָא וְעוֹשָׂה; וְכֵן, מִילְתָּא אַחֲרֵיתָי דְּשֶׁבֶת לְאִיסוּרָא: קָרָךְ, צִבְעָ אָדוּם הוּא, הָבָא בְּקִנִּים שְׂקוּרִין טוֹפְנִינִין: הַמְּחַבֵּץ, הַמְּעַמֵּיד הַחֶלֶב בְּקִיָּה, וְלִי: מַחְבֵּץ – עוֹשָׂה כְּמֵן כְּלִי גָמִי, וְנוֹתֵן הַקֶּפֶף בְּחוּבּוֹ, וְגַם הַחֶלֶב שֶׁהוּא נִסְבֵּי וְנוֹטֵף, וְלִנְעוּץ אוֹתוֹן אֲנִיקִי: ד"ש: הַמְּכַבֵּד, אֵת הַבֵּית: וְהַמְּרַבֵּץ, בְּמִים, לְהַרְבִּץ

בִּפְחֻלָּת מִשּׁוּם צוֹכֶכֶת, גְּדוּלָּת וּפְחֻקָּת – מִשּׁוּם בּוֹנֵה, וְכִי דָרָךְ בָּנֵן בְּכָדָ? אֵין, כְּדִרְשֵׁי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְיָא: "וְיִבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלֶע" מִלְּמַד שְׁקוּלָעָה חֶקֶב"ה לְחֹהֶה וְהַבִּיָּאָה אֶצֶל אָדָם, שֶׁכֵּן בְּכַרְפִּי הֵיִם קוֹרִין לְקָלְעִיתָא בְּנִיתָא. תֵּנִיא, ר"ש בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: גְּדוּלָּת בּוֹחֶלֶת וּפְחֻקָּתָהּ, לַעֲצָמָה – פְּטוּרָה, לְחַבְרָתָהּ – חֵיִיבָתָה, וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִשָּׁה לֹא תַעֲבִיר סָרָק עַל פְּתִיה, מִפְּנֵי שְׁצוֹכֶכֶת, הֵנוּ רַבְּנֵי הַחוּלֵב וְהַמְּחַבֵּץ וְהַמְּגוֹנֵן בְּגוֹזְרֵתָהּ, הַמְּכַבֵּד, וְהַמְּרַבֵּץ, וְהַרְוֵדָה חִלּוֹת דְּבִשׁ, שֶׁנֶּגַע בְּשֶׁבֶת – חֵיִיב הַטָּאָתָה, הוּדָה בְּיוֹם טוֹב – לֹאֲהָ אֲרָכָיִים, דְּבַר ר' אֱלִיעֶזֶר. וְחֹכְמָא: אֲחֵד זֶה וְאֲחֵד זֶה אֵינוֹ אֶלֶּא מִשּׁוּם שְׁבוּתָהּ, רַב נַחְמָן בַּר גַּוְרִיָּא אֵיכָלֶע לְהַנְרִידָעָא, בְּעוֹ מִיּוֹנִיה: חוּלֵב מִשּׁוּם מָאִי מִיִּתְיִיב? אָמַר לָהּ: מִשּׁוּם חוּלֵב, מַחְבֵּץ מִשּׁוּם מָאִי מִיִּתְיִיב? אָמַר לָהּ: מִשּׁוּם מַחְבֵּץ, מְגוֹנֵן מִשּׁוּם מָאִי חֵיִיב? אָמַר לָהּ: מִשּׁוּם מְגוֹנֵן, אָמְרוּ לָיָה: רַבָּךְ קָטִיל קָנִי בְּאַנְגָּמָה הָיָה, אֲתָא שְׂאִיל בִּי מִדְּרָשָׁא, אָמְרוּ לָיָה: חוּלֵב חֵיִיב מִשּׁוּם מְפָרָק, מַחְבֵּץ חֵיִיב מִשּׁוּם בּוֹרֵר, מְגוֹנֵן חֵיִיב מִשּׁוּם בּוֹנֵה. הַמְּכַבֵּד, הַמְּרַבֵּץ וְהַרְוֵדָה חִלּוֹת דְּבִשׁ, שֶׁנֶּגַע בְּשֶׁבֶת – חֵיִיב הַטָּאָתָה, הוּדָה בְּיוֹ"ט – לֹאֲהָ אֲרָכָיִים, דְּבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. א"ר אֱלִיעֶזֶר: מ"ט דְּר' אֱלִיעֶזֶר – דְּכִתְיִב "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בַּיַּעֲרֵת הַדִּבְשִׁ" וְכִי מַה עָנִין יַעֲרֵר

אֶצֶל דְּבִשׁ? אֶלֶּא לֹאֲמַר לָד: מַה יַּעֲרֵר, הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשֶׁבֶת – חֵיִיב הַטָּאָתָה, אֵף חִלּוֹת דְּבִשׁ הַרְוֵדָה מִמֶּנּוּ בְּשֶׁבֶת – חֵיִיב הַטָּאָתָה. אָמְרוּ שְׂרָא וְיִלְחָא בַּמְחוּזָא, אָמַר: טַעְמָא מָאִי אָמַר רַבְּנֵן – דִּילְמָא אֲתִי לְאַשְׁוִי גּוֹמּוֹת, הָכָא לִיפָא גּוֹמּוֹת, רַבָּא תּוֹסְפָאָה אֲשַׁכְחִיהָ לְרַבִּינָא דְקָא מְצַמְעַר מִהֶבְלָא, וְאָמְרִי לֵה מַר קָשִׁישָׁא בְרִי, דִּרְבָּא אֲשַׁכְחִיהָ לְרַב אִשִּׁי דְקָא מְצַמְעַר מִהֶבְלָא, א"ל: לֹא סָבַר לֵה מַר לֵהָא דִּתְנִיָּא: הַרְוֵדָה לְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ בְּשֶׁבֶת מִכִּיָּא עֲרִיבָה מִלֵּאָה מִים וְרוֹחַץ פָּנָיו בְּיוֹתֵי זֶה, יְדִיו בְּיוֹתֵי זֶה, רַגְלָיו בְּיוֹתֵי זֶה, וְנִמְצָא הַבֵּית מִתְרַבֵּץ מֵאִלּוּ. א"ל: לֹא אֲדַעֲתָאִי. תֵּנִיא: אִשָּׁה חֲכָמָה מְרַבֵּצַת בֵּיתָה בְּשֶׁבֶת. וְהַאֲדִינָא דְסָבִירָא לָן כִּי שְׁמַעוֹן – שְׂרִי אִפִּי לְכַתְּחִלָּה. מַתְנִי: הַתּוֹלֵשׁ מִעֲצִין נֶקֶב – חֵיִיב, וְשְׂאִינוֹ נֶקֶב – פְּטוּר. וְר"ש פוֹטֵר בָּזָה וְכֹזָה, נִמְו' רַמִּי לֵיָה אֲבִי לְרַבָּא, וְאָמְרִי לֵה רַבִּי חֵיָא בַר רַב לְרַב: תֵּנִן "רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר בָּזָה וְכֹזָה", אֶלְמָא: נֶקֶב לְר"ש בְּשְׂאִינוֹ נֶקֶב מִשּׁוֹי לָיָה, וְרַמְיָנָהּ, ר"ש אוֹמֵר: אֵין בֵּין נֶקֶב לְשְׂאִינוֹ נֶקֶב אֶלֶּא

צוּרָךְ הַיּוֹם לֵאכּוֹל בְּחוּבּוֹ שֶׁלֹא יִכְנוּ שֶׁרֵב וְשִׁמְשֵׁי וְי"ל: דִּאֲסוּר מִדְּרַבְּנָן, דְּהוּ עוֹבֵדֵי דְחוּל, כִּי הִכִּי דִאֲסוּרִין טוֹחִינָה וְהוֹרְקָה בִּירוֹ: שְׂרָא וְיִלְחָא בַּמְחוּזָא. תִּמְנָה: דְּבִשְׁלִיָּה "תַּמִּיד נִשְׁחַט" (שם ד' סד). תֵּנִן: כִּמְעַשְׂדוּ בְּחוּל כִּי מְעַשְׂדוּ בְּשֶׁבֶת, אֶלֶּא שְׁהִכְנִים מִיִּדֵּיהִם אֵת הַעוֹרָה שֶׁלֹא בִרְצוֹן חֲכָמִים. וּמִפְּשֵׁי בִגְמִי דְשֶׁלֹא בִרְצוֹן חֲכָמִים – הִינֵנו שֶׁלֹא בִרְצוֹן ר' אֱלִיעֶזֶר. דִּאי רַבְּנֵן – שְׁבוּת הוּא, וְאֵין שְׁבוּת בַּמְקֹדֶשׁ. דִּתְנִיָּא: הַמְּכַבֵּד וְהַמְּרַבֵּץ כו'. וּמִדְּמוּקֵי מַתְנִי: כִּי"א, מִשְׁמַע דְּמַחְבִּיב מִדְּאִרְיִיתָא. אִפִּי: עֲבוּרָה דִּיאִכָּא רִצְפָה, וְהָבָא מִשְׁמַע דְּבִרְצָפָה לִיכָא אֲשׁוּרִי גּוֹמּוֹת וְי"ל: דְּבַהֲדַחָה אִיכָא אֲשׁוּרִי גּוֹמּוֹת טַפִּי שְׁהוּ מִתְּמַלּוּתָהּ הַגּוֹמּוֹת שֶׁכֵּן רוֹבֵד לְרוֹבֵד. א"נ בְּעוּרָה נִמִּי לֹא אֲסוּר לִרְיָא אֶלֶּא מִשּׁוּם שְׁבוּת אֲטוּ הִיאָב דִּיאִכָּא רִצְפָה דִּיאִכָּא חִיּוֹב חֲטָאָת לִרְיָא חֲמִירָה הִיא שְׁבוּת וְהָא אֲפִילוּ בַּמְקֹדֶשׁ וְכֹמֶה שְׁבוּת אֲשַׁכְחֵן בַּמְקֹדֶשׁ בִּפְ' בְּתַרֵּא דְעִירּוֹבִין (דף קב) אֲבָל לְרַבֵּן לֹא חֲמִירָה הִיא שְׁבוּת כִּיִּן דִּאִפִּי בִּלָּא רִצְפָה לֹא הוּי לְדִידֵיהּ אֶלֶּא אִיסוּרָא דְרַבְּנָן הֵלֶכֶךְ אֵינוֹ נוֹגֵה בַּמְקֹדֶשׁ: וְהַאֲדִינָא דְקָל"כ כִּי"ש שְׂרִי אִפִּי לְכַתְּחִלָּה. בְּה"ג שְׂרִי כִיבּוּד מֵהָאִי טַעְמָא אִפִּי בְּדוּשְׁתִּין. וְאֵין נִרְאָה לִרְיָ דְבַפְּרִי "כֹּל הַבָּלִים" (לְקַמֵּן דף קכד) אָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר אֵף מִבְּכּוּדוֹת שֶׁל תִּמְרָה מוֹתֵר לְטַלְטֵלֵן וּפְרִיִּי אֵי מַחְמוֹה לְצֹל בְּהָא לִימָא ר' אֱלִיעֶזֶר אִפִּי בְּשֶׁל תִּמְרָה מִשְׁמַע דְּפִשְׁטָא לֵיָה דִּלִּכָּא מֵאֵן דְּשִׁרִי אִפִּי: לְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִשּׁוּם דְּהוּי מִלֵּאכְתּוֹ לִאֲסוּר וְאֵי שְׂרִי לְכַבֵּד הוּי מִלֵּאכְתּוֹ לְהִתֵּר אֶלֶּא וְהָא כִיבּוּד אֲסוּר לְכוּלִי עֲלֵמָא מִפְּנֵי שְׁמִיזוּ עִפְר מִמְּקוֹמוֹ

וְלֹא שְׂרִיִּין הָבָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֶלֶּא דְּהוּקָא רִיבּוּן:

וְרַמְיָנָהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר אֵין בֵּין נֶקֶב כו'. תִּמְנָה: מָאִי קִפְרִי? וְהָא בְּרַךְ בְּרִייתָא נִמִּי קִתְנֵי כְּמוֹ בַּתְנִי, לְכָל מִיָּלִי נֶקֶב כְּשִׁאֲנוֹ נֶקֶב בַּר מַלְעִינֵן הַכֶּשֶׁר זְרַעִים בְּלַבָּד. וְאֵי קִשְׁיָ לֵיָה מִיִּשׁ שְׁבֵת מִהַכֶּשֶׁר זְרַעִים – אֵם כֵּן בִּלָּא מִשְׁנָה תִּקְשִׁי לֵיָה בְּרִייתָא גּוֹפֵה, מִיִּשׁ דְּלַהַכֶּשֶׁר זְרַעִים חֲשִׁיב נֶקֶב בַּמְחוּבֵר וְלַעֲנִין שְׂאֵר דְּבָרִים חֲשׁוֹב כְּתוּלָשׁ וְאָמַר רִי: דְּהִכִּי פְרִיָּה: כִּיִּן דְּלַעֲנִין שְׁבֵת חֲשִׁיב נֶקֶב כְּשִׁאֲנוֹ נֶקֶב, אֵף עַל גַּב דְּהוּי לְקוּלָא וּפְטוּר, וְכֵן לַעֲנִין כְּלָאִים בַּמְסַכֵּת כְּלָאִים (פ"ז מ"ח). כִּיִּשׁ לַעֲנִין הַכֶּשֶׁר זְרַעִים אֵית לָן לְאֲשׁוּבֵיהּ נֶקֶב כְּשִׁאֲנוֹ נֶקֶב, דְּהוּי לְחוּמָרָא. וּבְרִייתָא קִתְנֵי דְנֶקֶב הוּי מִמְחוּבֵר לַעֲנִין הַכֶּשֶׁר זְרַעִים שְׂאֵנוֹ מַכְשִׁי. וְהִכִּי פִירוּשָׁא דְּבְרִייתָא: אֵין בֵּין נֶקֶב לְשְׂאִינוֹ

הַחוּלֵב מִשּׁוּם דֵּשׁ הוּא. כְּדַפִּי: בְּקוֹנֵט, וְאִתָּא בְּרִייתָא כו' יְהוּדָה דִּאֲמַר יֵשׁ דִּישָׁה שְׁלֹא בְּיָדוֹלִי קִרְקַע כְּדַפִּרִי לַעֲלִיל בִּפ' "כֹּלֵל גְּדוּל" (לַעֲלִיל דף עג). וְכֵן נִרְאָה לִרְי, דְּוִדָּאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה אֲתִיא. דְּהָא אֲסוּרִי חֲכָמִים רִיבּוּן מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְלִרְיִשׁ שְׂרִי לְקַמֵּן אֲפִילוּ לְכַתְּחִלָּה: הַמְּכַבֵּד וְהַמְּרַבֵּץ. תִּמְנָה: דְּעִיבִי מִיָּרִי דֵּלֵא הוּי פְּסִיק רִישָׁה שְׂשִׁיזָה הַגּוֹמּוֹת, דִּאי פְּסִיק רִישָׁה – הִכִּי שְׂרִי לְקַמֵּן ר"ש לְכַתְּחִלָּה: הָא מוֹדָה ר"ש בַּפְּסִיק רִישָׁה וְלֹא מִיּוֹתוֹ וְכִיִּן דֵּלֵא הוּי פְּסִיק רִישָׁה – אֲמַאי מַחְבִּיב ר' אֱלִיעֶזֶר חֲטָאָתָהּ? הַאֲמַר בִּפ' "אָמַר לָהֶם הַמְּמוֹנֵה" (יִזְמָא ד' לד) גְּבִי צִירוֹךְ עֲשִׂישוֹת דְּרַבִּי דִּאֵין מִתְּכּוּבִין מוֹתֵר ל' יְהוּדָה מִן הַתּוֹרָה, דֵּלֵא הוּי מִלֵּאכְתּוֹ מַחְשְׁבָתָהּ וְי"ל: דְּבַהֲא פְּלִיגִי, דְּר' אֱלִיעֶזֶר סָבַר דְּהוּי פְּסִיק רִישָׁה, וְרַבְּנֵן סָבַר דֵּלֵא הוּי. וְהָא דִּאֲמַר וְהַאֲדִינָא דְסָבִירָא לָן כְּרִי שְׁמַעוֹן שְׂרִי לְכַתְּחִלָּה – אַע"ג דִּאֲפִשֵׁר דְּסָבַר ר"ש דְּהוּי פְּסִיק רִישָׁה – מַכֵּל מְקוֹם הַשִּׁס סָבַר כְּרַבְּנֵן דֵּלֵא הוּי פְּסִיק רִישָׁה, הִילִּכֵךְ שְׂרִי לְכַתְּחִלָּה, כִּיִּן דְּקִיָּמָנֵן לָן כִּיִּרְשִׁי וְעִי תּוֹסְפוֹת סְנִיחֵרִין פַּה. ד"ה וְר"ש:

וְהַרְוֵדָה חִלּוֹת דְּבִשׁ. תִּמְנָה לִרְיָ: אֲמַאי לֹאֲהָ בִיט וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבְּנֵן נִמִּי לֹא פְּלִיגִי בִּלָּא מִשּׁוּם דֵּלֵא חֲשִׁיבִי לֵה מִלֵּאכְתּוֹ, וְהָא תֵּנִן בִּפ' כְּדִמְגִילָה (דף א) אֵין בֵּין יוֹיִט לְשֶׁבֶת אֶלֶּא אוֹכֵל נֶפֶשׁ בְּלַבָּד. ר' יְהוּדָה אָמַר: אֵף מִנְשִׁירִי אוֹכֵל נֶפֶשׁ. וְקִאֲמַר בְּגַמִּי: מִיִּט דִּתִּק – אָמַר קִרָא "הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם" הוּא וְלֹא מִכְשִׁירִין. וְרַבִּי יְהוּדָה – כְּתִיב "הוּא" וְכִתְבִּי: "לָכֶם", כֵּאֵן בְּמַכְשִׁירִין שְׂאִפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת מַעֲיִיט, וְכֵאֵן בְּמַכְשִׁירִין שְׂא"א כו'. מַכֵּלֵל דִּאוּכֵל נֶפֶשׁ שְׂרִי רַבִּי יְהוּדָה אִפִּי: בִּאֲפִשְׁתוֹ וְרַבְּנֵן נִמִּי, מִשְׁמַע דֵּלֵא פְּלִיגִי אֶלֶּא בְּמַכְשִׁירִין, וְלֹא בִּאֲכּוֹל נֶפֶשׁ. וְעוֹד: דְּרַךְ בְּרִייתָא כו' יְהוּדָה, כְּדַפִּרִישִׁת, וְעוֹד: דְּבַפ' "תּוֹלִין" (לְקַמֵּן דף קלז) אֲמַרְיִן דְּרַבִּי: אֱלִיעֶזֶר סָבַר כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְעִדְיָא מוֹדְבִי יְהוּדָה, וְשְׂרִי אֲפִילוּ אֲפִשֵׁר לַעֲשׂוֹת מַעֲיִיט. וְלִיכָא לְמִימַר דְּמִיָּרִי בְּרוּדָה לְצוּרָךְ חוּל – דְּמַכֵּ"מ תִּקְשִׁי לְמֵאֵן דִּאֵית לֵיָה "הוּאִיל וְאֵי מַקְלֵי לֵיָה אֲוִרְחִין" בְּפִרְק "אֵלּוּ עוֹבְרִין" (פְּסוּחִים ד' מו): וְעוֹד: דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר גּוֹפִיָה אֵית לֵיָה חֲתָם הוּאִיל! וְאוֹרִי: דִּיאִכָּא לְאוֹקִמִי בְּרוּדָה חוּלֵב לְחַשְׁבִּינָה, דֵּלֵא חוּי וְתֵן לְאוֹרְחִין. אֵי נִמִּי – בְּדַבֵּשׁ שְׁהִדְבִּשׁ, או אֲסוּר בְּהִנָּא – דֵּלֵא חוּי לְאֲכִילָּה, וּמִיָּה, תִּמְנָה לִרְיָ: כִּיִּן דְּמוֹתֵר לִגְבֵן בִּיט מִן הַתּוֹרָה, אֲפִילוּ בִּאֲפִשֵׁר, אֲפִילוּ לֹא הִיא מוֹתֵר מִדְּרַבְּנָן אֶלֶּא בְּדִלָא אֲפִשֵׁר – אֵם כֵּן נָפַל בֵּיתוֹ בִּיטִי יֵהָא מוֹתֵר לְבִנּוֹתוֹ בִּיט, דְּמוֹתוֹךְ שְׁהוֹתֵר בֵּין לְצוּרָךְ, דְּמִגְבֵּן הוּי מִשּׁוּם בּוֹנֵה. כְּדִאֲמַר בְּסַמְכוֹן – הוֹתֵר נִמִּי שֶׁלֹא לְצוּרָךְ, וְכִלְכֵּד שִׂידָא צוּרָךְ הַיּוֹם לֵאכּוֹל בְּחוּבּוֹ שֶׁלֹא יִכְנוּ שֶׁרֵב וְשִׁמְשֵׁי וְי"ל: דִּאֲסוּרִין טוֹחִינָה וְהוֹרְקָה בִּירוֹ: שְׂרָא וְיִלְחָא בַּמְחוּזָא. תִּמְנָה: דְּבִשְׁלִיָּה "תַּמִּיד נִשְׁחַט" (שם ד' סד). תֵּנִן: כִּמְעַשְׂדוּ בְּחוּל כִּי מְעַשְׂדוּ בְּשֶׁבֶת, אֶלֶּא שְׁהִכְנִים מִיִּדֵּיהִם אֵת הַעוֹרָה שֶׁלֹא בִרְצוֹן חֲכָמִים. וּמִפְּשֵׁי בִגְמִי דְשֶׁלֹא בִרְצוֹן חֲכָמִים – הִינֵנו שֶׁלֹא בִרְצוֹן ר' אֱלִיעֶזֶר. דִּאי רַבְּנֵן – שְׁבוּת הוּא, וְאֵין שְׁבוּת בַּמְקֹדֶשׁ. דִּתְנִיָּא: הַמְּכַבֵּד וְהַמְּרַבֵּץ כו'. וּמִדְּמוּקֵי מַתְנִי: כִּי"א, מִשְׁמַע דְּמַחְבִּיב מִדְּאִרְיִיתָא. אִפִּי: עֲבוּרָה דִּיאִכָּא רִצְפָה, וְהָבָא מִשְׁמַע דְּבִרְצָפָה לִיכָא אֲשׁוּרִי גּוֹמּוֹת וְי"ל: דְּבַהֲדַחָה אִיכָא אֲשׁוּרִי גּוֹמּוֹת טַפִּי שְׁהוּ מִתְּמַלּוּתָהּ הַגּוֹמּוֹת שֶׁכֵּן רוֹבֵד לְרוֹבֵד. א"נ בְּעוּרָה נִמִּי לֹא אֲסוּר לִרְיָא אֶלֶּא מִשּׁוּם שְׁבוּת אֲטוּ הִיאָב דִּיאִכָּא רִצְפָה דִּיאִכָּא חִיּוֹב חֲטָאָת לִרְיָא חֲמִירָה הִיא שְׁבוּת וְהָא אֲפִילוּ בַּמְקֹדֶשׁ וְכֹמֶה שְׁבוּת אֲשַׁכְחֵן בַּמְקֹדֶשׁ בִּפְ' בְּתַרֵּא דְעִירּוֹבִין (דף קב) אֲבָל לְרַבֵּן לֹא חֲמִירָה הִיא שְׁבוּת כִּיִּן דִּאִפִּי בִּלָּא רִצְפָה לֹא הוּי לְדִידֵיהּ אֶלֶּא אִיסוּרָא דְרַבְּנָן הֵלֶכֶךְ אֵינוֹ נוֹגֵה בַּמְקֹדֶשׁ: וְהַאֲדִינָא דְקָל"כ כִּי"ש שְׂרִי אִפִּי לְכַתְּחִלָּה. בְּה"ג שְׂרִי כִיבּוּד מֵהָאִי טַעְמָא אִפִּי בְּדוּשְׁתִּין. וְאֵין נִרְאָה לִרְיָ דְבַפְּרִי "כֹּל הַבָּלִים" (לְקַמֵּן דף קכד) אָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר אֵף מִבְּכּוּדוֹת שֶׁל תִּמְרָה מוֹתֵר לְטַלְטֵלֵן וּפְרִיִּי אֵי מַחְמוֹה לְצֹל בְּהָא לִימָא ר' אֱלִיעֶזֶר אִפִּי בְּשֶׁל תִּמְרָה מִשְׁמַע דְּפִשְׁטָא לֵיָה דִּלִּכָּא מֵאֵן דְּשִׁרִי אִפִּי: לְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִשּׁוּם דְּהוּי מִלֵּאכְתּוֹ לִאֲסוּר וְאֵי שְׂרִי לְכַבֵּד הוּי מִלֵּאכְתּוֹ לְהִתֵּר אֶלֶּא וְהָא כִיבּוּד אֲסוּר לְכוּלִי עֲלֵמָא מִפְּנֵי שְׁמִיזוּ עִפְר מִמְּקוֹמוֹ

לשאניו נקוב, דלכל מילי נקוב ושאניו נקוב שוין, ואולינן לחומרא, דבמקום דהוי תלוש חומרא – חשבין תריוהו כתלוש, ואי הוי מחובר חומרא, כמו שבת וכלאים – חשבין תריוהו כמחובר. אלא בהכשר זרעים, דלא החמירו לאחשובי נקוב כתלוש כשאניו נקוב, אלא אוקמהו אדיניה ליחשב כמחובר. וצ"ל לפי זה דאין תורמין לר"ש מן הנקוב על פירות הגדלים בקרקע כמו באינו נקוב, דאולינן

לחומרא. ור"י פי' דהכי פריך: ר"ש אומר אין בין נקוב לשאניו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד. וכיון דגבי הכשר זרעים חשוב נקוב כמחובר, אע"ג דהוי להקל, שאניו מקבל הכשר – ש"מ מדאורייתא חשוב כמחובר. דאי מדאורייתא חשוב כתלוש – היכי הוה מטהרין להו מדרבנן כשנגעה בהן טומאה, כיון דקיבלו הכשר מן התורה? ואם כן, הא דקתני ברישא דברייתא אין בין נקוב לשאניו נקוב – ע"כ לעשות שניהם כמחוברים, ולא לעשות שניהם כתלושין. כיון דנקוב חשיב מחובר מדאורייתא, ובכל מילי נקוב ואינו נקוב כמחוברים. חוץ מהכשר זרעים בלבד, דאחמיר רבנן לטמויי כשאניו נקוב. והשתא משני שפיר: שאני לענין טומאה כו', דהתם הוא דכתב רחמנא בזהאי, דחשיב נקוב כמחובר, אבל לכל מילי – חשיב כתלוש. ולהכי פטר במתני'. אבל קשה לאלו הפירושים, דקאמר אלמא נקוב לר"ש כשאניו נקוב משוי ליה. משמע דבעי לאיתויי מבריתא דלא משוי נקוב כשאניו נקוב, וזה אינו ויש לפשר, דה"ק אלמא נקוב לר"ש כשאניו נקוב משוי ורמינהו כו'. דאדרבה, שאני נקוב כנקוב משוי ליה. ועוד פריך, דה"ק אין בין נקוב לשאניו נקוב לענין מעשר ופאה וכלאים, דכיון דכתיב בהו "שך וברמין וכן במעשר כתיב" ויורצא השהה שנה שנה – חשיבי תלוש, בין נקוב בין שאניו נקוב. ואין בו חילוק אלא לענין הכשר זרעים וכל דמי ליה, כגון שבת, שאנין תולים בדר שדוא חשוב שדה אלא כתלוש ומחובר, ובהתו לא הוי נקוב כשאניו נקוב. ולפי זה אתי שפיר הא דקאמר אלמא נקוב לר"ש כשאניו נקוב משוי ליה, ורמינהו דלא משוי נקוב כשאניו נקוב:

ומורה ר"ש שאם ניקב בכדי טהרתו, פי' כמציא זית, דסתמו של כלי חרס לאוכלין, ושיעורן כמציא זית. ונראה לר"י דהיינו טעמא דמודה – משום דבטל אגב קרקע כשיניק בכדי טהרתו. ודוקא בניקב כמציא זית, אבל בכלי המיוחד למשקין, אפי"ט שטהרתו בכונס משקה – לא אמרי' דבטל. דאפי' לרבנן לא חשבי ליה כמחובר בכונס משקה אלא כשורש קטן, כדאמר בסמוך:

טהור מלקדש בו מי טהא. וכ"ש דטהור מלקבל טומאה אם היה מיוחד למשקין: **טהור** מלקדש בו מי טהא. משמע דכל חרס בעי נקיבה, ודלא כפי' הקונט' בפ"ק גיטין (דף וז). שפירש דספניה של חרס, דכיון שהיא של עפר חשובה כנקובה. ועת לקצר: **ניקב** כמציא רימון טהור מכלום. תימה לר"י: היכי קאמר דטהור מכלום: והלא אם יחדו לגיטרא מקבל טומאה, כדפי' בקונט'. וכפירושו דאי כן הוא, שהרי אפילו אם נשברו בשברים דקים מקבלים השברים טומאה בתורת גיטרא, כשנשאר בשברים שיעור המפורש במסכת כלים (פ"ב משנה ב') ומיית' לה כפי' "אלו טריפות" (חולין נה) הדקים שבכלי חרס, הן וקרקרותיהן ורופנותיהן יושבין שלא סמוכין – שיעורן בכדי סיכת קטן עד לוג, ומלוג עד סאה ברביעית כו' ועוד קשה לרש"א: הוה מצי לממר שש מדות בכלי חרס: וי"ל: דכשנשבר לגמרי – השברים ראיין לגיטרא, אבל כשהכלי שלם אלא שניקב כמציא רימון – אין ראו לגיטרא, ואפי' יחדו בטלה דעתו אצל כל אדם. אבל מתוך פי' הקונט' משמע דכשניקב כמציא רימון ראו הוא לגיטרא, דפירש: טהור מכלום משום כלי, אא"כ מציניו משום גיטרא. ולפירושו הא דלא נקט ו' מדות – דלא מיירי אלא כשיכול להשתמש בדרך, וניקב כמציא רימון אין ראו אלא אם כן

מטור על צידו: **שמא** לא שמעת אלא במוקף צמיד פתיל. תימה לר"י: דילמא במיוחד לרימונים שמע, ואצטרף לאפוקי מדר"א דאמר בסמוך ניקב כמציא זית אין לו טומאה כו' וי"ל: דמשעת דבסתם כלי חרס איירי, בלא יחדו. וליכא למימר דלענין הכשר זרעים שמע, כמ"ד בסמוך שיעורו כמציא רימון, לפירש הקונט' דפירש דלענין הכשר זרעים פליגי – דא"כ אמאי נקט כלי חרס? אפי' כלי עץ גמא ועוד: דרבא סבירא ליה דלענין הכשר זרעים שיעורו כשורש קטן:

אלא להכשיר זרעים. הורועים בתוכו. עצין נקוב אינו מקבל הכשר לטומאה, ושאינו נקוב – מקבל הכשר, תלוש הוא. והא ר' שמעון קאמר ליה. וה"ג: ר"ש אומר אין בין נקוב כו'. דאילו לרבנן איכא טובא. דהא מיחייב אקובו משום שבת, ופטרי אשאנו נקוב: לכל מילי. לשבת ולקנות במשיכה ולא בכסף, ולפרוזבול

שאניו נכתב אלא על הקרקע: **אשר זרע**. בדרך שאדם מוציא לו זרעה, למעט מחובר כל פוג' להאי אהני זריעות ותיירי דקרא ומיהו. שאניו נקוב – תלוש גמור הוא: **מה לי אשר רבי שמעון**. מי מודה דהא במחובר הוא האי שורש, ואי תלוש לי' בשבת – מיחייב: ויגנין. פעם אחת: **שם ניקב**. העצין בכדי טהרתו, ושם נקמא – נטהר בשבירה זו, ונהיניו כמציא זית, והנן במסכת כלים (פ"ג מ"א) כלי חרס העשוי לאוכלין – שיעורו כזיתים. ומודה ר' שמעון בהא דחשיב מחובר כל הורועים שבתוכו, דתו לא הוי כלי: ניקב בכדי טהרתו **מיצאי**. דהוה לן לספוקי ביה בהנך דלאו כנגד הנקב, ואת פשטת' להו דכולהו מחובר ינהו: **אי אתמר לר' יודא**. דמתוך ד"ש בשם נקב: הכי הוא דאיתמר. שאם ניקב למטה מרביעית, שאניו מחזיק ברביעית מן הנקב ולמטה, דבציר מהכי לאו כלי הוא: **חמש מדות ירסי: כמציא משקה**. נקב דק מלא משקה יוצא בו: **טהור מלקבל גיטרא**. כלומר: אם כלי שלם הוא אינו נטהר בקב, אבל אם היה שבר כלי והיה ראוי להשתמש בו – דמקבל טומאה משנשבר, כדתנן: הן וקרקרותיהן ורופנותיהן יושבין שלא מסומכין כו', כ"אלו טריפות" (חולין דף נד). וניקב שוב כמציא משקה – אינו טמא עוד משום תורת גיטרא: **גיטרא**. שבר כלי. ולקמיה מפרש טעמא דאין שבר כלי חשוב להצניעו משניקב, ולומר הקב גיטרא (א) אחר ונתיח תחתיו לקבל טיף טיף הנוטף מזה. אכל אם היה כלי שלם וניקב מעט – אין מאבדין אותו, אלא אומר הקב גיטרא אחר ונתיח תחתיו: **ועדיין כלי הוא לקדש בו מי טהא**. כלומר: אם כלי שלם היה, וניקב כמציא משקה – עדיין כל תורת כלי עליו, ואפי' לקדש בו מי טהא כבאפר פרה, דרעין כלי ראוי, דכתיב (במדבר ט"ז) "מים חיים אל כלי". וכ"ש שמקבל טומאה: ניקב **כבונס משקה**. שאם מושיב על המים נכנס בתוכו, דהיינו נקב רחב קצת: **טהור מלקדש בו מי טהא**. שטור לאו דוקא, אלא כמו "טהור יומא" (ברכות דף ב.). כלומר: בטל לו מתורת כלי לענין מי טהא: **ועדיין כלי הוא לענין הכשר זרעים**. הורועים בתוכו, דכתלושין ניהו, ואפילו לרבנן. שאין נקב זה ראוי להריח לחלוותי הקרקע: ניקב **כשורש קטן**. הוי טפי מבכונס משקה: **טהור מלקדש זרעים**. לרבנן, דהוי עצין נקוב: **ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים**. שהוא שיעור לטומאה בכל כלי חרס העשוי לאוכלין סתם, קל מן שלא יחדו לרימונים, ומקבל עדיין טומאה: **טהור מלקבל בו זיתים**. כלומר: מלקבל עוד טומאה משום תורת סתם כלי חרס, שהרי שיעורו כזיתים. ואם היה ע"ליו טומאה – נטהר ממנה: **ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים**. שאם יחדו שוב לרימונים – מקבל טומאה מכאן ולהבא. או אם היה מיוחד לרימונים מתחילה – לא נטהר: **טהור מכלום**. משום כלי, אלא א"כ מציניו לגיטרא – טמא בתורת גיטרא: **ואם היה מוקף צמיד פתיל**, והוא באהל המת – אין טומאה נכנסת בו דרך נקב, ומציל על כל מה שבתוכו: **עד שיפחת רובו**. ד"כ כלי פתוח' כתיב (שם) – דרך פתח נכנסת לו טומאה, ולא דרך נקביו: **אלא במוקף צמיד פתיל**. שאם

הא

מאבדין אותו, אלא אומר הקב גיטרא אחר ונתיח תחתיו: **ועדיין כלי הוא לקדש בו מי טהא**. כלומר: אם כלי שלם היה, וניקב כמציא משקה – עדיין כל תורת כלי עליו, ואפי' לקדש בו מי טהא כבאפר פרה, דרעין כלי ראוי, דכתיב (במדבר ט"ז) "מים חיים אל כלי". וכ"ש שמקבל טומאה: ניקב **כבונס משקה**. שאם מושיב על המים נכנס בתוכו, דהיינו נקב רחב קצת: **טהור מלקדש בו מי טהא**. שטור לאו דוקא, אלא כמו "טהור יומא" (ברכות דף ב.). כלומר: בטל לו מתורת כלי לענין מי טהא: **ועדיין כלי הוא לענין הכשר זרעים**. הורועים בתוכו, דכתלושין ניהו, ואפילו לרבנן. שאין נקב זה ראוי להריח לחלוותי הקרקע: ניקב **כשורש קטן**. הוי טפי מבכונס משקה: **טהור מלקדש זרעים**. לרבנן, דהוי עצין נקוב: **ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים**. שהוא שיעור לטומאה בכל כלי חרס העשוי לאוכלין סתם, קל מן שלא יחדו לרימונים, ומקבל עדיין טומאה: **טהור מלקבל בו זיתים**. כלומר: מלקבל עוד טומאה משום תורת סתם כלי חרס, שהרי שיעורו כזיתים. ואם היה ע"ליו טומאה – נטהר ממנה: **ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים**. שאם יחדו שוב לרימונים – מקבל טומאה מכאן ולהבא. או אם היה מיוחד לרימונים מתחילה – לא נטהר: **טהור מכלום**. משום כלי, אלא א"כ מציניו לגיטרא – טמא בתורת גיטרא: **ואם היה מוקף צמיד פתיל**, והוא באהל המת – אין טומאה נכנסת בו דרך נקב, ומציל על כל מה שבתוכו: **עד שיפחת רובו**. ד"כ כלי פתוח' כתיב (שם) – דרך פתח נכנסת לו טומאה, ולא דרך נקביו: **אלא במוקף צמיד פתיל**. שאם

ניקב כמציא רימון אינו מציל:

ברברבי

לרימונים שמע, ואצטרף לאפוקי מדר"א דאמר בסמוך ניקב כמציא זית אין לו טומאה כו' וי"ל: דמשעת דבסתם כלי חרס איירי, בלא יחדו. וליכא למימר דלענין הכשר זרעים שמע, כמ"ד בסמוך שיעורו כמציא רימון, לפירש הקונט' דפירש דלענין הכשר זרעים פליגי – דא"כ אמאי נקט כלי חרס? אפי' כלי עץ גמא ועוד: דרבא סבירא ליה דלענין הכשר זרעים שיעורו כשורש קטן:

בְּמוֹצָאֵי מַשְׁקָה, דְּהֵיִינוּ אִם נִיקָב נָקָב דָּק מְאֹד שֶׁמֶשְׁקָה יוֹצֵא דְּרָכּוֹ, 50
מְהֵרָה מְלָטְמָא נִיסְטָרָא, כְּלוּמַר, אִם הִיא נָקָב כּוֹזָה בְּשֶׁבֶר כְּלִי חֶרֶס 51
שְׁעִידִין רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ (וְהִקְרִי 'גִּיסְטְרָא'), וְדֵינוּ שֶׁמֶקְבֵּל 52
טוֹמָאָה, אִינוּ טֵמָא עוֹד מִדִּין גִּיסְטְרָא. וְעִידִין כְּלִי הוּא לְקַדֵּשׁ בּוֹ מִי 53
הַטָּמֵא, כְּלוּמַר, אִם הִיא נָקָב כּוֹזָה בְּכָלִי שֶׁלֵּם, עִידִין כָּל תּוֹרַת כְּלִי 54
עָלָיו, וְאִפְּלוּ לְעֵנִן קִידוּשׁ מִיָּם הַמִּתְקַדְּשִׁים עַל יְדֵי אִפֶּר פְּרָה 55
אֲדוּמָה, שְׁצָרִיךְ לִזְה כְּלִי רָאוּי, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָּר טו"ז) וְיָנִתְּן עָלָיו 56
מִיָּם חַיִּים אֶל כְּלִי, וְכָל שָׁכֵן שֶׁמֶקְבֵּל טוֹמָאָה בְּתוֹרַת כְּלִי. 57
הַמְדָּה הַשְּׁנִיָּה: נִיקָב כְּלִי חֶרֶס שֶׁלֵּם כְּשִׁיעוֹר בּוֹנֵם מַשְׁקָה, 58
כְּלוּמַר, שֶׁכֹּאשֶׁר מוֹשִׁיב אֶת הַכְּלִי עַל מִיָּם, יְכוּלִים הַמִּים לִיכַנֵּס 59
דֶּרֶךְ הַנִּקָּב לַתּוֹךְ הַכְּלִי, וְהוּא נָקָב רָחֹב יוֹתֵר מִשִּׁיעוֹר מוֹצִיא 60
מִשְׁקָה, מְהֵרָה מְלָקְדֵשׁ בּוֹ מִי הַטָּמֵא, כְּלוּמַר, בְּטֵל מִתּוֹרַת כְּלִי 61
לְעֵנִן קִידוּשׁ מִי חֲטָא, וְעִידִין כְּלִי הוּא לְהַכְשִׁיר בּוֹ וְרָעִים 62
הַזּוֹרְעִים בְּתוֹכּוֹ, שֶׁנֶּחֱשָׁבִים כְּתוֹלָשִׁים וּמִקְבָּלִים הַכֶּשֶׁר לְטוֹמָאָה, 63
וְטַעַם הַדֶּבֶר הוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נָקָב קָטָן זֶה רָאוּי לְהִרְחִי אֶת 64
לְחֻלּוּחֵי הַקֶּרֶק. 65
הַמְדָּה הַשְּׁלִישִׁית: נִיקָב כְּשִׁיעוֹר שׁוֹרֵשׁ קָטָן, שְׁהוּא נָקָב גְּדוֹל יוֹתֵר 66
מִכּוֹנֵס מִשְׁקָה, מְהֵרָה מְלָקְדֵשׁ בּוֹ וְרָעִים, שֶׁאֵין הַזּוֹרְעִים שְׁבִתּוֹכּוֹ 67
מִקְבָּלִים הַכֶּשֶׁר לְטוֹמָאָה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּחֱשָׁב כְּמַחוּבֵּר עַל יְדֵי נִיכְתּוֹ 68
מִהַקְרָק, וְעִידִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ וְיָתִים, כְּלוּמַר, עִידִין כְּלִי הוּא 69
לִגְבִי קִבְּלַת טוֹמָאָה מִשּׁוּם תּוֹרַת סָתֵם כְּלִי חֶרֶס הַעֲשׂוֹי לְאוֹכְלִים, 70
שֶׁכָּל זֶמֶן שְׁהוּא רָאוּי לְקַבֵּל בּוֹ וְיָתִים, אִינוּ נִטְהָר מִלְּקַבֵּל טוֹמָאָה. 71
הַמְדָּה הָרְבִיעִית: נִיקָב בְּמוֹצִיא וְיָתִים, דְּהֵיִינוּ נָקָב שְׁרָאוּי לִצְאַת 72
דְּרָכּוֹ זֵית, מְהֵרָה מְלָקְדֵשׁ בּוֹ וְיָתִים, כְּלוּמַר, טְהוֹר מִלְּקַבֵּל טוֹמָאָה 73
מִשּׁוּם תּוֹרַת סָתֵם כְּלִי חֶרֶס, שֶׁהִי שִׁיעוֹר טְהוֹרָתָם הוּא כְּמוֹצִיא 74
זֵית. וְעִידִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ רִימוֹנִים, שֶׁאֵם יָחִיד שׁוֹב לְרִימוֹנִים, 75
מִקְבֵּל טוֹמָאָה מֵאֵכָּא וְלֹהֲבָא. 76
הַמְדָּה הַחֲמִישִׁית: נִיקָב בְּמוֹצִיא רִימוֹנִים, דְּהֵיִינוּ נָקָב שִׁיכּוֹל לִצְאַת 77
דְּרָכּוֹ רִימוֹן, מְהֵרָה מְלָקְדֵשׁ, כְּלוּמַר, אֵין עָלָיו שֵׁם כְּלִי וְאִינוּ מִקְבֵּל 78
טוֹמָאָה כָּלִל. 79
כְּתוּב בְּתוֹרָה (בְּמִדְבָּר טו"ט) לִגְבִי טוֹמָאָה אַהֵל יָכֹל כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר 80
אֵין צָמִיד פְּתִיל עָלָיו, טֵמָא הוּא. דְּהֵיִינוּ שְׁכָּלִי חֶרֶס פְּתוּחַ הַנִּמְצָא 81
בְּאַהֵל הַמֶּת, נִטְמָא הוּא וְכָל מֶה שְׁבִתּוֹכּוֹ. אֲבָל אִם הוּא סָתוּם, 82
דְּהֵיִינוּ שְׁכִיסוּי מַחוּבֵּר אֵלָיו יָפָה, טְהוֹר הוּא וְמֶה שְׁבִתּוֹכּוֹ. רַבָּא 83
מִבְּאֵר בְּאִיזָה שִׁיעוֹר נָקָב שׁוֹב לֹא יִצִּיל עָלָיו כִּיסוּי מִהַטּוֹמָאָה: וְאִם 84
הוֹנֵקָה הַכְּלִי חֶרֶס צָמִיד פְּתִיל – כִּיסוּי מַחוּבֵּר וְהוּא בְּאַהֵל הַמֶּת, אֵין 85
טוֹמָאָה נִכְנָסַת בּוֹ דֶּרֶךְ נָקָב, עַד שִׁפְחַת רֹבּוֹ שֶׁל הַכְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 86
יָכֹל כְּלִי פְתוּחַ, וּמִשְׁמַע שֶׁרֶק דֶּרֶךְ פְּתוּחַ נִכְנָסַת לוֹ טוֹמָאָה וְלֹא דֶּרֶךְ 87
נָקָב. 88
הַגְמָרָא דְּנָה בְּדִין זֶה: אֲמַר רַב אֲסִי, שְׁמַעְתִּי שְׁכָּלִי חֶרֶס שִׁיעוֹר 89
בְּמוֹצִיא רִימוֹן. אֲמַר לִיה רַבָּא לְרַב אֲסִי, שְׁמָא לֹא שְׁמַעְתָּ שִׁיעוֹר 90
כְּמוֹצִיא רִימוֹן אֲלֵא בְּמוֹקָה צָמִיד פְּתִיל, וְלִעֵנִן שֶׁאֵם הִיא בְּאַהֵל 91
הַמֶּת, אִינוּ מִצִּיל עַל מֶה שְׁבִתּוֹכּוֹ אִם נִיקָב כְּשִׁיעוֹר זֶה. מִקְשָׁה 92
הַגְמָרָא עַל דְּבָרֵי רַבָּא: וְהָא רַבָּא הוּא דְּאֲמַר – וְהִי רַבָּא עֲצָמּוֹ אֲמַר 93
לְעִיל שְׁמוּקָה צָמִיד פְּתִיל מִצִּיל מִהַטּוֹמָאָה עַל מֶה שְׁבִתּוֹכּוֹ, עַד 94
שִׁפְחַת רֹבּוֹ, שֶׁכֹּאשֶׁר נִפְחַת רֹבּוֹ אִינוּ מִצִּיל, וְאִם כֵּן בְּנִיקָב 95
כְּמוֹצִיא רִימוֹן עִידִין מִצִּיל, וְאִךְ אֲמַר רַבָּא לְרַב אֲסִי שִׁיעוֹר 96
כְּמוֹצִיא רִימוֹן שֶׁשֹּׁמֵעַ, הוּא לִגְבִי שִׁיִּצִּיל בְּצָמִיד פְּתִיל. מִתְרַצָּת 97
הַגְמָרָא: לֹא קָשְׁיָא, 98

אֲלֵא לְהַכְשִׁיר אֶת הַזּוֹרְעִים הַזּוֹרְעִים בְּתוֹכּוֹ בְּלָדָּה, כְּלוּמַר, בְּכָל 1
הַדְּבָרִים שׁוֹה דִּין עֲצִין נָקוֹב לְשִׁאֵינוּ נָקוֹב וְנֶחֱשָׁב כְּתוֹלָשׁ, וְרַק 2
לְעֵנִן הַכֶּשֶׁר וְרָעִים יֵשׁ הַבְּדִל בֵּינֵיהֶם, שֶׁעֲצִין נָקוֹב נֶחֱשָׁב כְּמַחוּבֵּר 3
וְאֵין הַזּוֹרְעִים שְׁבִתּוֹכּוֹ מִקְבָּלִים הַכֶּשֶׁר לְטוֹמָאָה, וְעֲצִין שִׁאֵינוּ נָקוֹב 4
נֶחֱשָׁב כְּתוֹלָשׁ וְהַזּוֹרְעִים שְׁבִתּוֹכּוֹ מִקְבָּלִים הַכֶּשֶׁר לְטוֹמָאָה. הִי 5
מִבּוּאָר כֵּאֵן שְׂרָבִי שֶׁמֶעוֹן מַחֲלָק בֵּין עֲצִין נָקוֹב לְשִׁאֵינוּ נָקוֹב, וְלֹא 6
כְּמִבּוּאָר מִלְּשׁוֹן מִשְׁתַּנּוּ שְׂרָבִי שֶׁמֶעוֹן אִינוּ מַחֲלָק בֵּינֵיהֶם כָּלִל. 7
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲמַר לִיה רַבָּא לְאֲבִי, לְכָל מִיָּלִי רַבִּי שְׁמַעוֹן כְּתוֹלָשׁ 8
מִשְׁנֵי לִיה – אֲכֵן לִגְבִי כָּל הַדְּבָרִים מַחֲשִׁב רַבִּי שֶׁמֶעוֹן עֲצִין נָקוֹב 9
כְּתוֹלָשׁ, וְשֶׁאֵין – שׁוֹנֵה הַדֶּבֶר לְעֵנִן טוֹמָאָה, כְּלוּמַר, לִגְבִי הַכֶּשֶׁר 10
זְרָעִים, דְּהַתּוֹרָה רִיבְתָּה מְהֵרָה אֲצִל וְרָעִים, שְׁנֶאֱמַר (וּקְרָא י"א לו') עַל 11
כָּל זְרָע וְזֹרֵעַ אֲשֶׁר יִזְרַע, רִיבּוֹ לְשׁוֹנוֹת זְרִיעָה בִּפְסוּק מִלְּמַדְנוּ 12
שׁוֹרְעִים מוֹכֵשִׁרִים לְקַבֵּל טוֹמָאָה רַק כֹּאשֶׁר הֵם בְּגֵדֵר 'אֲשֶׁר יוֹרֵעַ', 13
דְּהֵיִנוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵדָם מוֹצִיא לִזְרִיעָה, שֶׁהִדְרֵךְ הִיא לִזְרֹעַ זְרָעִים 14
שֶׁהֵם תְּלוּשִׁים לְגַמְרִי, לְמַעַט כֶּשֶׁם שֶׁהֵם מַחוּבָּרִים אִף בְּחִיבּוֹר כָּל 15
שְׁהוּא, וְכִגוֹן בְּעֲצִין נָקוֹב, שֶׁאֵינֶם מִקְבָּלִים הַכֶּשֶׁר לְקַבֵּל טוֹמָאָה. 16
וְאִמְנֵם כּוֹנוֹת מִשְׁתַּנּוּ בְּאוֹמְרָה 'זְרָבִי שֶׁמֶעוֹן פּוֹטֵר בּוֹזָה וְבוֹזָה' הִיא 17
לְרִבּוֹת שֶׁאֵר דְּבָרִים שְׂרָבִי שֶׁמֶעוֹן מִשּׁוּה בְּהֵם נָקוֹב לְשִׁאֵינוּ נָקוֹב, 18
אִךְ אֵין הַכֶּשֶׁר זְרָעִים בְּכָלִל זֶה, כִּיֹּן שֶׁהַתּוֹרָה רִיבְתָּה בּוֹ טְהוֹרָה. 19
הַגְמָרָא דְּנָה אִם יֵשׁ אֹפְנִים שְׂרָבִי שֶׁמֶעוֹן מוֹדָה בָּהֶם: בְּצֵא מִיָּדָה 20
הֵהוּא קָבָא – שָׁאֵל זָקֵן אֶחָד מִרַבִּי יוֹרָא, בְּאוֹפֵן שִׁישׁ בְּעֲצִין נָקוֹב 21
שׁוֹרֵשׁ כְּנֶגֶד הַנִּיקָב מֶה לִי אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן – מֶה אֲמַר רַבִּי שֶׁמֶעוֹן 22
בְּאוֹפֵן זֶה, הֵאֵם מוֹדָה הוּא שֶׁנֶּחֱשָׁב כְּמַחוּבֵּר, וְהַתּוֹלָשׁ מִמֶּנּוּ בְּשִׁבְתּוֹ 23
חִיב. אִישְׁתִּיק וְלֹא אֲמַר לִיה וְלֹא מִיָּד – שֶׁתֵּק רַבִּי יוֹרָא וְלֹא עֲנָה 24
לוֹ כָּלּוֹם. וְיִמְנָא חֲדָא אֲשֶׁבְחִיהָ – פַּעַם אַחַת פִּגַּשׁ אוֹתוֹ זָקֵן אֶת רַבִּי 25
זוּרָא וְיָתִיב וְקָאָמַר – שִׁישִׁב וְאֲמַר, 'וְמוֹדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאֵם נִיקָב 26
בְּכָדִי מְהֵרָה', כְּלוּמַר, מוֹדָה רַבִּי שֶׁמֶעוֹן שֶׁהָעֲצִין נֶחֱשָׁב כְּמַחוּבֵּר 27
אִם נִיקָב הָעֲצִין בְּשִׁיעוֹר כּוֹזָה, שֶׁאֵם הִיא טֵמָא קוֹדֵם לָכֵן הִיא נִטְהָר 28
עַל יְדֵי שְׁבִירָה זוֹ וְכְלוּמַר, אִם נִיקָב בְּשִׁיעוֹר שִׁיכּוֹל לִצְאַת דְּרָכּוֹ 29
זֵית, וְלֹא רַק מֶה שְׁכִנְדָּה הַנִּיקָב נֶחֱשָׁב כְּמַחוּבֵּר, אֲלֵא אִף כָּל הַזּוֹרְעִים 30
שְׁבִתּוֹכּוֹ, כִּיֹּן שֶׁנָּקָב כּוֹזָה מִבְּטָלוֹ מִתּוֹרַת כְּלִי. אֲמַר לִיה אוֹתוֹ זָקֵן, 31
הִשְׁתָּא – מַעֲתָה יֵשׁ לִי לְתַמּוּהָ, הִי בְּשׁוֹרֵשׁ כְּנֶגֶד נָקָב בְּצֵא מִיָּדָה – 32
שֶׁאֵלִיתִי אוֹתָךְ מֶה דִּין הַתּוֹלָשׁ מִמֶּנּוּ, וְלֹא אֲמַרְתָּ לִי וְלֹא מִיָּד – וְלֹא 33
עֵנִית לִי דְּבַר, מִפְּנֵי שֶׁהִסְתַּפַּקְתָּ בּוֹזָה, וְהִיא לֶךְ צֵד לִזְמַר שֶׁאֵינוּ נֶחֱשָׁב 34
כְּמַחוּבֵּר אִף עַל פִּי שִׁינּוֹק מִמֶּשׁ מִן הַקֶּרֶק, וְאִם כֵּן נִיקָב בְּכָדִי 35
מְהֵרָה מִיָּדָה – וְכִי נִצְרַךְ לִזְמַר בְּנִיקָב בְּכָדִי טְהוֹרָתָה, בּוֹרְעִים 36
שֶׁאֵינֶם כְּנֶגֶד הַנִּיקָב וְאֵינֶם יוֹנְקִים מִמֶּשׁ מִן הַקֶּרֶק, שֶׁהִיא לֶךְ 37
לְהִסְתַּקֵּךְ בָּהֶם שֶׁמָּא אֵינֶם נֶחֱשָׁבִים כְּמַחוּבָּרִים, וְאִךְ אֲמַרְתָּ 38
בְּפִשְׁטוּת שְׁמוּדָה רַבִּי שֶׁמֶעוֹן שְׁכָל הַזּוֹרְעִים שְׁבִתּוֹכּוֹ מַחוּבָּרִים הֵם. 39
הַגְמָרָא מְבִיאָה אוֹפֵן שְׁנִית לִזְמַר בּוֹדָאוֹת שְׂרָבִי שֶׁמֶעוֹן מוֹדָה בּוֹ: 40
אֲמַר אֲבִי, וְאִי אִתְּמַר לְהָא דְרַבִּי יוֹרָא – וְאִם נֶאֱמַר אֶת מֶה שֶׁאֲמַר 41
רַבִּי יוֹרָא שְׂרָבִי שֶׁמֶעוֹן מוֹדָה בְּאוֹפֵן מִסּוּיִם שֶׁל עֲצִין נָקוֹב שֶׁחֲשׁוֹב 42
כְּמַחוּבֵּר, הֵכִי הוּא דְאִתְּמַר – כִּךְ נֶאֱמַר זֹאת, 'וְמוֹדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן 43
שֶׁאֵם נִיקָב לְמִטָּה מְרִבְעִית', כְּלוּמַר, מוֹדָה רַבִּי שֶׁמֶעוֹן בְּאוֹפֵן שֶׁנִּיקָב 44
הָעֲצִין בְּתַחֲתִיתוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁאֵין הָעֲצִין מַחוּזֵק בְּשִׁיעוֹר רְבִיעִית הַלּוֹג 45
מִן הַנִּיקָב וְלִמְטָה, שְׁהוּא חֲשׁוֹב כְּמַחוּבֵּר, כִּיֹּן שְׁכָלִי שֶׁאֵינוּ מַחוּזֵק 46
רְבִיעִית, אִינוּ חֲשׁוֹב כְּלִי כָּלִל. 47
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת דִּינֵי טְהוֹרַת כְּלִי חֶרֶס מַחֲמַת נָקָב שִׁישׁ בּוֹ: אֲמַר 48
רַבָּא, חֲמֵשׁ מִדּוֹת נֶאֱמָרוּ בְּכָלִי חֶרֶס שֶׁנִּיקָב. הַמְדָּה הָרִאשׁוֹנָה: נִיקָב 49

להשתדל ככל האפשרי שילדי ישראל בכל מקום שהם ישהו במחנות יקיץ המתנהלים ברוח התורה והיהדות.

להוציאם (פרק ו) ושיעורי ההוצאה (פרקים 1-2) ממשיך התנא לפרש
דיני זריקה והושטה מרשות לרשות או זריקה למרחק ארבע אמות
ברשות הרבים שהם תולדות של הוצאה. להבנת פרק זה יש
להקדים את כללי החיוב בהוצאה מרשות לרשות ואת ההגדרות
של ארבע הרשויות בדיני שבת.
א. אין אדם חייב על הוצאה מרשות לרשות אלא אם כן 'עקר' את
החפץ מרשות אחת 'והניחו' ברשות אחרת, אבל אם עקר מרשות
אחת ולא הניח ברשות אחרת או שהניח ולא עקר הרי הוא פטור
מקרבן חטאת או ממיתה, אבל חכמים אסרו גם לעשות עקירה
לבד או הנחה לבד, וזהו שאמרו 'פטור אבל אסור'. ב. אין אדם
חייב על הוצאת החפץ מרשות לרשות אלא אם כן יעקור אותו
ממקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ואף יניחו על
מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. ג. ידו של אדם
חשובה כמקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ומכל
מקום אינה חשובה לא ברשות היחיד ולא ברשות הרבים אלא
נגררת אחר המקום שנמצא גופו, ולכן אם עקר חפץ מיד האדם
העומד ברשות אחת והניחו ביד אדם העומד ברשות אחרת חייב.
ארבע רשויות בשבת. א. רשות היחיד. מקום שרחבו ארבעה
טפחים על ארבעה טפחים ומוקף ארבע מחיצות בגובה עשרה
טפחים. האויר שמעל רשות היחיד נחשב גם הוא כרשות היחיד
עד הרקיע. עובי הכתלים של רשות היחיד נידון כרשות היחיד. ב.
רשות הרבים. מקומות שהרבים מהלכים שם, והם רחבים שש
עשרה אמות ופתוחים משני צידיהם ואין עליהם תקרה. ויש
אומרים שאינה נחשבת כרשות הרבים אלא אם עוברים בה ששים
ריבוא בני אדם. האויר שמעל רשות הרבים נחשב כרשות הרבים
עד עשרה טפחים, ולמעלה ממנו נחשב כמקום פטור. ג. כרמלית.
מקום שאינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים. מן התורה מותר
להוציא משם או להכניס לשם מרשות הרבים או רשות היחיד,
וחכמים גזרו שתהיה נחשבת כרשות בפני עצמה ואסור להוציא
משם לרשות היחיד או לרשות הרבים וכן אסור לטלטל בתוכה
למרחק ארבע אמות וכמו ברשות הרבים. האויר שמעל
הכרמלית נחשב ככרמלית עד עשרה טפחים, אבל על האויר
שלמעלה ממנו לא גזרו ונחשב כמקום פטור. ד. מקום פטור. מקום
שאינו לא רשות הרבים ולא רשות היחיד וגם אינו כרמלית.
במקום זה לא גזרו חכמים ומותר לכתחילה להוציא ממנו לרשות
הרבים או לרשות היחיד או להכניס מהם, וכן מותר לטלטל בכולו
אפילו כמה מילין.

משנה

משנה זו מבררת דיני הוצאה שעל ידי זריקה והושטה: הוֹזַק חֶפֶץ
מִרְשׁוֹת הַיְחִיד לִרְשׁוֹת הָרֵבִים או מִרְשׁוֹת הָרֵבִים לִרְשׁוֹת הַיְחִיד, חֵיִב,
שהזריקה היא תולדה של הוצאה. הוֹזַק מִרְשׁוֹת הַיְחִיד אחת
לִרְשׁוֹת הַיְחִיד אחרת וּרְשׁוֹת הָרֵבִים בְּאֶמְצַע – בֵּין שְׁתֵּי הַרְשׁוּתוֹת,
והחפץ הנוזק עובר באויר שמעל קרקע רשות הרבים, רַבִּי עֲקִיבָא
מְחִיב, הואיל ועבר החפץ באויר רשות הרבים, וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין.
מבארת המשנה את דעת חכמים: בִּיצֵד הוֹזַק מִרְשׁוֹת הַיְחִיד
לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע פטור, שְׁתֵּי הוֹזְמָאֵרוֹת – זִיזִין
היוצאים מהכותל ומניחים עליהם קרשים להלך עליהם, ובולטות
לרשות הרבים והן רשות היחיד, העומדות זו בִּצְנֵד זו בִּשְׁנֵי צִידֵי
רְשׁוֹת הָרֵבִים, הַמוֹשִׁיט הוֹזַק מִזוֹ לזו פְּטוֹר, שלא מצינו במלאכת
המשכן שהיו מוציאים מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים
באמצע. הִיוּ שְׁתֵּיהֶן בְּרִיּוּתָא אחת – הִיוּ שְׁתֵּי הַגּוֹזְזוֹת בְּעֻלָּה
אחת בצד אחד של רשות הרבים ויש הפסק רשות הרבים ביניהם,
שלא היו סמוכות זו לזו, הַמוֹשִׁיט מִזוֹ לזו חֵיִב, שההושטה היא
תולדה של הוצאה, וְהוֹזַק מִזוֹ לזו פְּטוֹר. והטעם שהמושיט חייב
רק אם הושיט בצד אחד של רשות הרבים ושהוֹזַק פטור, שְׁכָךְ
הֵיחָה עֲבֻדָּת הָלָלוּם כשהיו מפרקים את המשכן ומניחים את
הקרשים על העגלות, היו מעמידים שְׁתֵּי עֲגָלוֹת זו אַחַר זו בִּרְשׁוֹת
הָרֵבִים לארבעה, וְהוֹשִׁיטִין תְּקָרִים מִזוֹ לזו – מעגלה לעגלה, אֶפְלִי
לא היו זוזקין.

הא – זה שאמר רבא 'עד שיפחת ברובו', מדובר בְּרִבְרֵב – בכלי
חרס גדולים, שהם אינם נפטלים מלהציל על מה שבתוכם עד
שיפחתו ברובם. וְהָא – וזה שאמר רבא לרב אסי 'שלא לא שמעת
אלא כמוציא רמון', מדובר בְּזוּזִיךְ – בכלי חרס קטנים, שבנבך
כשיעור מוציא רמון בטל מהם שם כלי ואינם מצילים על מה
שבתוכם.
לעיל (צד) נתבאר שבאופן שניקב הכלי 'כמוציא משקה', דהיינו
נקב דק שמשקה יוצא דרכו, יש חילוק בין כלי חרס שלם לשבר
כלי חרס ('גיסטרא'), שבכלי שלם אין נקב כזה גורם לו להתבטל
כלל, ובשבר כלי מתבטל ממנו שם גיסטרא ושוב אינו מקבל
טומאה. הגמרא מבארת את טעם החילוק: אִמְרֵי רַב אִסִּי, התנאים
שֶׁזִינִן בְּרִיתָא, בְּכָלִי הָרֵם שֶׁלֶם שִׁיעוּרוֹ בְּכֻזָּם מִשְׁקָה, דהיינו
שהשיעור הראשון האמור בו לבטלו קצת מתורת כלי הוא, ניקב
ככונס משקה, שבנבך כזה בטל ממנו שם כלי לענין קידוש מי
חטאת, כפי שנתבאר לעיל. ממשכיה הברייא: וְלֹא אִמְרוּ שֶׁנֶּבֶךְ
כְּמוֹצִיא מִשְׁקָה נחשב נקב לענין שלא יקבל טומאה, אִלָּא לְעִנְיַן
גִּיסְטָרָא – שבר כלי] בְּלִבְדָּה, ששבר כלי שניקב אפילו כמוציא
משקה, שוב אינו מקבל טומאה בתורת גיסטרא. מבררת הגמרא:
מֵאִי מִטְּעָמָא – מה הטעם שנבך כמוציא משקה מבטל שם גיסטרא
משבר כלי ואינו מבטל שם כלי מכלי שלם. משיבה הגמרא: אִמְרֵי
מֵר זֻטְרָא בְּרִיה דְּרַב נָחֶמָן, לִפִּי שְׁאִין אוֹמְרִים הָבָא גִיסְטָרָא
לְגִיסְטָרָא, כלומר, שבר כלי אין חסים עליו, ולכן כאשר ניקב
אפילו כמוציא משקה אין אומרים הבא שבר כלי אחר לצורך
שבר כלי זה, כדי להניחו תחתיו ולקבל את הטיפות הנוטפות
ממנו, אלא זורקים אותו, ולכן בטל ממנו שם גיסטרא. אבל כלי
שלם שניקב כמוציא משקה, חסים עליו ואין זורקים אותו משום
נקב קטן זה, אלא מניחים תחתיו שבר כלי כדי לקבל את הטיפות
הנוטפות ממנו, ולכן לא בטל ממנו שם כלי.
לעיל (ס) נתבאר בדברי רבא, שעציץ שניקב כשורש קטן נחשבים
הזרעים שבתוכו כמחברים לענין שאינם מקבלים הכשר
לטומאה. עתה מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בזה: אִמְרֵי עוֹלָא,
פְּלִיגִי בֵּה תְּרֵי אֲמוּנָאִי בְּמַעְרְבָא – נחלקו בדין הכשר וזרעים, שני
אמוראים שבארץ ישראל, והם רַבִּי יוֹסִי בְּרֵי אֲבִין וְרַבִּי יוֹסִי בְּרֵי
זְבִידָא, הָד אִמְרֵי, ששיעור נקב לבטל תורת כלי לגבי הכשר וזרעים,
הוא כְּמוֹצִיא רְמוֹן, וְהָד אִמְרֵי, ששיעורו הוא כְּשׁוֹרֵשׁ קָטָן וכפי
שאמר רבא לעיל (ס).
הגמרא נותנת סימן לזכור באיזה שיעורים נחלקו: וְסִימְנִיהָ שֶׁלֹּא
תטעה לומר שאחד מהם אמר כמוציא זית ושהוא שיעור האמצעי
בין כשורש קטן לכמוציא רמון, הוא לשון המשנה (מנחות ק'): אִמְרֵי
הַמַּרְבָּה וְאִמְרֵי הַמִּמְעִיט, שלשון זו סימן הוא שאחד מהאמוראים
ריבה לשער בגדול שבשלושת השיעורים, דהיינו כמוציא רמון,
ואחד מהם ממעט לשער בקטן שבשלושתם.
לעיל (ס) נתבאר בדברי רבא, שכלי חרס שניקב כמוציא זית,
טהור מלקבל טומאה, ואם יחידו לרמונים, מקבל טומאה עד שניקב
כמוציא רמון. הגמרא מביאה דעה חולקת הסוברת שלא מועיל בו
יחוד לרמונים: אִמְרֵי רַב חִינְנָא בְּרֵי בְּהֵמָה מְשִׁמִּיהָ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּלִי
הָרֵם העשוי לאוכלים, שִׁיעוּרוֹ לִיטְהַר מִטּוֹמְאָה הוּא כְּמוֹצִיא וְיָתִים,
כלומר, כשניקב כשיעור שיכול לצאת דרכו זית. וְהָד אִמְרֵי בְּרִיה
דְּרַבָּה הִיחַ מִסִּיִּים בֵּה – (בדין זה) מְשִׁמִּיהָ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כִּי, וְהָדִי הֵן
– הכלים שניקבו כמוציא זית] בְּכָלִי גָּלְלִים – כלים העשויים מגלגלי
במה, וְכָלִי אֲבָנִים, וְכָלִי אֲדָמָה שלא נצרפו בכבשן, שְׁאִין מִקְבָּלִין
טוֹמְאָה לא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים – (מדברנו), ואפילו
יחדם לרמונים וְלֹא כפי שאמר רבא לעיל (ס) שבניקב כמוציא
זית, אם יחידו לרמונים מקבל טומאה. וְלִעֲנֵן צְמִיד פְּתִיל הִרִי הוּא
מציל על מה שבתוכו, עַד שִׁפְתָּתָהּ רֹבֵץ.

הדרן עלך המצניע

פרק אחד עשר – הוֹזַק

לאחר ששינוי דיני הוצאה מרשות לרשות (פרק א) והדברים שאסור

בַּרְבְּרִי. ברובו: וזרי. כמוציא רמון בטל ליה מקלי: שוין. התנאים שוין ברייתא: כלי חרס. דשיעור הראשון האמור בו לבטלו במקצת משום כלי: כבונם משקה. הוא דמבטל ליה מיהא מתורת מי חטאת. ולא אמרו נקב מוציא משקה חשוב נקב לכלים אלא לגיטסרא. דהתם ודאי אי נקבה הכי כמוציא משקה – משךא שדי ליה: שאין אומרים הבא גיטסרא. אחרת

לגיטסרא זו להניח תחתיה לקבל הטיפין. אבל כלי שלם – חסין עליו ומשום נקב פורתא לא שדי ליה, ומניחין גיטסרא תחתיו: פליגי בה. בהבשר ורעים: וסימן. דלא תיטעי למימר חד אמר כמוציא וזית: אחד הפרפה ואחר הפמנים וכלב שכיבו כו'. ברייתא היא (מנחות קי). והיא לך לסימן שאחד מן האמוראים רבה לשער בגדול שבשלשון, ואחד ממעט לשער בקטן שבשלשון, ולא בבינוני. כונס משקה ומוציא משקה – ליכא למיטעי בהן לעגן ורעים: שיעורו כמוציא וזיתים. ליתר מוטומאה: חרי הוא ככלי גללים. משניקב כמוציא וזית, ואפילו יחדום לרמונים. והא דתנן: כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים – גבי כלי עץ תנינן לה במסכת כלים (פ' מ"ג) כו'.

הדרן עלף המצניע

הזורק ר' עקיבא מחייב. טעמא מפרש בגמרא: כיצד שתי גזוזטראות כו'. רבנן קאמרי לה: גזוזטראות. וזין היוצאין מן הבית ומניחין עליהן נסרים לחלץ: זו פגגה זו. בשני צידי רה"ר, וזן רה"י, שגבוהות ר' ורחבות ד': פטורי. שלא מצינו וריקה והושטה במלאכת המשכן מרה"י לרשות היחיד ורחב רה"ר מפסיק ביניהן. שלא יתה עבודת הלוים כף, להושיט קרשים מעגלה לעגלה שבצדה, אלא לעגלה שלפניה (ושלאחריה). שארבע עגלות היו לבני קררי שהיו נושאים קרשי המשכן. וזן חולבין שתים כאחד זו בצד זו, כדאמרינן בגמ'. וכשהיו פורקין את המשכן לטעון על העגלות – היו מעמידין העגלות בדרך הליכתן, שתים זו אצל זו סמוך למשכן, ושתים זו אצל זו לפניהם. בדרך הליכתן לאורך רה"ר, שהיו רוצים להלך אתר עמוד הקעקע ההולך לפניהם. ופורקי המשכן היו מושיטין קרשיהן לאותן שעל שתי העגלות הסמוכות למשכן. וזן מושיטין לאותן שלפניהם. אבל מעגלה לעגלה שבצדה – לא היו צריכין להושיט, שהרי שתיהן סמוכות לפורקי המשכן: היו שתיהן בדיקטא אחת. כלומר בעליה אחת באורך רה"ר על פני הבית, ויש הפוסק רה"ר ביניהם: הזורק פטורי. הואיל ולמעלה מ', ולא מצינו וריקה מרה"י לרה"י בדרך רה"ר במשכן, לא באורך ולא ברוחב: והמושיט חייב. שמצינו הושטה ביצא כה למעלה מ' במשכן מרה"י לרה"י, וקצת אורך רשות הרבים מפסיק ביניהם: שכן היתה עבודת הלוים. ומפרש ואזיל כיצד מצינו קוץ בעבודתן – שבשתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים פורקי משכן מושיטין לאותן שעל העגלות שאצלן, וזן מושיטין לאלו שלפניהם. אבל לא זורקין, שאין אותן קרשים נזוקות מפני כובדן:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

הדרן עלף המצניע

הא ברברבי והא בזוטרי. פי' בקונטרס: רברבי – ברובו, וזטרי – כמוציא רמון. וקשה לר"י: דאין זו שיעור, ומה קרי רברבי ומה קרי וזטרי לידע איזה הוא כמוציא רמון? ונראה לר"י: דברברבי כמוציא רמון, ובזוטרי שמוציא רמון הוא יותר מרוב – סגי ברוב. והא דקאמר עד שתיפחת רובו – לא קאי אשיעור דמוציא רמון, אלא אשיעור דמוציא וזית:

ולעגין צמיד פתיל עד שיפחת רובו. פירש רש"י: דאין טומאה נכנסת דרך נקב. ד"כל כלי פתוח" כתיב, דרך פתחו נכנסת ולא דרך נקב. ומקשינן: דתנן בפ"י דמסכת כלים (מ"ב). ואלו מצילין בצמיד פתיל כו'. ומצילין בין מפיהם בין מצדיהם. משמע דצריך שיהא מוקף צמיד פתיל כשניקב מצידו ועוד, דתנן בתר הכי: ובמה מקיפין – בסיד ובחריסית כו' ובכל דבר שהוא מתמרח, ואין מקיפין לא בבעץ ולא בעופרת מפני שהוא פתיל ואינו צמיד. משמע דנקב כל שהוא נכנסת טומאה, ועוד, דתנן התם, ומיית לה ב"הגול קמא" (ב"ק קד). חבית שניקבה וסתמחה שמרים – הצילוה. פקקה בזמורה – עד שימרח מן הצדדים, היו שתים – עד שימרח מן הצדדין ובין זמורה לחביתה, ואומר ר"י: דאינם קושיית לפרושה הקונס, דודאי בפתח נכנסת טומאה אפילו דרך נקב קטן, ובענין עד שיסתם לגומי כל הפתח, ולהכי צריך מירוח. וההיא דבין מפיהם בין מצדיהן – לא מיירי שניקבו כשבר מן הצד, אלא נעשה לצורך פתח. וההיא ד"הגול" דחבית שניקבה מיירי כשנפתחה רובה, או כמוציא רמון, דחשיב כפתח ובעי סתימה מעליא. וריב"א הקשה מהא דתנן במסכת כלים (פ"ט משנה ח) נקב העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים, העשוי למשקין – שיעורו במשקין, העשוי לכך ולכך – מטילין אותו לחומרם בצמיד פתיל ובכונס משקה. פירוש: כיון שעשוי למשקין ואוכלים, ויש בו נקב כונס משקה – אינו מציל בצמיד פתיל על מה שבתוכו, דגורו אטו ההוא דמיוחד למשקין לחודייהו. ולעגין קבלת טומאה היו כלי, כיון שמיחד לאוכלין ובגד כהי (ב) נכנסה טומאה. ותיירי ר"י: דהא דבעי הבא נפתח רובו או כמוציא רמון – היינו דוקא בניקב במקום שנשאר עוד שיעור כלי מן הנקב ולמטה, כשיעור המפורש בהדיא דמייתי ב"אלו טריפות" (חולין נה). אבל ניקב למטה במקום שאין נשאר למטה מן הנקב שיעור כלי – הוי שיעור לאוכלים בבדיה, ולמשקין בכונס משקה כי ההוא דמסכת כלים (פ"ט משנה ח). ור"ת מפרש בשמעתין הכי: עד שיפחת רובו – מועיל צמיד פתיל אם הנקבים נסתמים. אבל בנפתח רובו, או כמוציא רמון – שוב אין מועלת סתימה, אלא הוי באוכלין שגבול בטיש שאין ניצולין, כדאמרינן בריש ובוהם (דף ג). דכיון שנפתח רובו בטלו להו מתורת כלי. וההיא דחבית שניקבה וסתמחה שמרים – מיירי בשלא נפתחה כשיעור, וסתמו שמרים כל הנקב. והא דבעי רבא התם (בב"ק שם) סתם אגף חציה מהו ד"פ: אגף חציה וסתמחה שמרים חציה, מאי? מי הוי סתימה מעליא או לא. ומייתי מפקקין בזמורה, דלא חשיבא סתימה בין מירוח בין זמורה לחביתה – הבא נמי לא חשיבא סתימה אגף חציה וסתמחה שמרים חציה. ומשני: התם לא קאי, הבא קאי: פליגי בה תרי אמוראי. פי' בקונטרס: דלעגין הכשר ורעים פליגי. ואומר ר"ת: דבמסכת עוקצין (פ"ב משנה י) תנן דהכשר ורעים כשורש קטן. אלא אמר ר"ת: דלעגין מוקף צמיד פתיל פליגי: שיעורו כמוציא וזיתים. ה"ג ברוב ספרים ובפ"י ר"ח

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

הזורק, כיצד שתי גזוזטראות כו'. תימה: לרבה, דמוקי פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן (לעיל ד' ד). בקלוטה, ופליגי למטה מעשרה לא אתי שפיר "כיצד", דהא לא קאי אדלעיל, דהבא איירי בגזוזטראות למעלה מעשרה דומיא דעגלות, ואפילו ר' עקיבא נמי מודה התם. ולמאן דמוקי פלוגתייהו למעלה מעשרה – אתי שפיר. ומיהו יש בירושלמי איכא דתני כיצד, ואיכא דלא תני כיצד. ומפרש התם: דההוא אמורא דמוקי פלוגתא למעלה מעשרה – תנא "כיצד", וההוא דמוקי לה למטה מעשרה – לא תני "כיצד": דהוצאה

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

ורש"י. ואית: מתני' דהא במס' כלים (פ' מ"א) העשוי לאוכלין – שיעורו כויתים: וזיל: דאינטרין ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

הוצאה גופה היכא כתיבא. ואע"ג שהיתה במשכן, כדאמר: הם הורידו קרשים מעגלה בו, מכל מקום, אי לאו דכתיב – לא הוה מיתביב עליה, לפי שמלאכה גורעה היא כדפי' לעיל (דף ב.):

וממאי דבשבת קאי. ר"ח ל"ג כל זה ער "אשכחן הוצאה", דהא אפילו בחול קאי נפקא ליה שפיר דהוצאה מלאכה

הוא, דהא רחמנא קרייה מלאכה, כדכתיב: "ואיש ואשה אל יעשו עמך מלאכה בתרומת הקדש" וכתיב "ויכלא העם מחביא", אלמא קרי להוצאה מלאכה, וכן דריש בהדיא בירושלמי: **הכנסה** מנלן סברא הוא בו, ואתי: מה צריך להאי סברא: כיון דהוות במשכן, כדאמר: הם העלו קרשים לעגלה בו, דהא בסמוך משמע גבי זריקה דאם היתה במשכן – הוה אתי ליה שפיר וי"ל: דבזריקה גמי איכא סברא: מה לי ע"י הוצאה מה לי ע"י זריקה. דאי לאו סברא לא הוה מחשבנין לה תולדה דהוצאה. ואי לא הוות גמי במשכן לא הוה מחיביבין עלה מסברא, לפי שמלאכה גורעה היא:

ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי לה אב בו, הוה מצי למימר דנפקא מינה לענין התראה, כדפי' בפ' "כלל גדול" (לעיל עב), ואיכא למימר דהיינו דקמשני: הך דהוות במשכן חשיבא בו, אית גרסי: הך דהוות במשכן חשיבא – קרי לה אב, ודף דלא הוות במשכן חשיבא – קרי לה תולדה, ולפי זה יש מלאכות דהוו במשכן, כגון מנכש ומשקה ורעים, דלא חשיבי ולא הוו אבות, וכן, אי גרסינן: דהוות במשכן וחשיבא – קרי לה אב, אבל אי גרסי: הך דהוות במשכן חשיבא, וקרי לה אב, הך דלא הוות במשכן – לא חשיבא וקרי לה תולדה, לפי זה התולדות לא היו במשכן: **א** גמי הך דכתיבא קרי לה אב, הך לשנת לא איצטרך אלא משום הוצאה: **ודילמא** שלחפי הוו משלחפי, הכי גמי הוה מצי למיפרי: דילמא תוך ארבע אמות הוו יתבי: גזירה

זה לזה. אורגין, מחיבין למה להו? אלא, שכן תופרי יריעות וזרקין מחיבין זה לזה. ודילמא גבי הדדי הוו יתבי? מוטו הדדי במחטין, דילמא בתוך ארבע הוו יתבי? אלא אמר רב חסדא: שכן אורגין יריעות וזרקין פוכיאר ביריעה. והלא אגודו בידו! בניסכא בתרא. והא במקום פטור קאולא? אלא: שכן אורגין יריעות וזרקין פוכיאר לשואליהן, ודילמא גבי הדדי הוו יתבי? מוטו הדדי בחפית. ודילמא שלחופי הוו משלחפי? ותו: מי שאילי מהדדי? והתניא לודא: "איש איש ממלאכתו אשר המה עושים" – ממלאכתו הוא עושה, ואינו עושה ממלאכת חבירו! ותו: מעביר ד' אמות ברה"ר מנלן דמחייב? אלא: כל ד' אמות ברה"ר, גמרא גמירי לה. אמר רב יהודה אמר שמואל: מקושש, מעביר ארבע אמות ברה"ר הוה. במתניתא תנא: תולש הוה. רב אחא ברבי יעקב אמר: מעמר הוה. למאי נפקא מינה? לכדריב, דאמר רב: מצאתי מגלת סתרים בי ר' חייא, וכתוב ביה: איסי בן יהודה אומר: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, (ואם עשאו פולס בהעלם אחת) – ואינו חייב אלא אחת. אחת ותו לא? והתנן: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, והיונן בה: מנינא למה לי? וא"ר יוחנן: שאם עשאו פולס בהעלם א' – חייב על כל אחת ואחת! אימא: אינו חייב על אחת מהם. רב יהודה פשיטא ליה דהמעביר חייב, ומתני' פשיטא ליה דתולש חייב, ורב אחא בר יעקב פשיטא ליה דמעמר חייב. מ"ס: הא מיהת לא מספקא, ומ"ס: הא מיהת לא מספקא. ת"ר: מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר "ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו'" ולחלן הוא אומר "אבינו

מת במדבר", מה לחלן צלפחד, אף כן צלפחד, דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' יהודה אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדברך, התורה ביפסתו ואתה מגלה אותה! ואם לאו

גמ' מכרי וריקה תולדה דהוצאה. על כרחיך תולדה היא, דלא נמנית באבות מלאכות. ותולדה דהוצאה היא, שאין לה לתתה תולדה אב אחר, דמעין הוצאה היא האמורה באבות מלאכות: פתנה לזה ר"ח היא. שהיו הכל מצוין אצל משה רבינו: ברה"ר ידברו. מאהלים: דשלימא ליה עבדותיה. שהיה הנדבה כדי להשלים: סכרא היא. להיות חכמה

תולדת הוצאה, שהיא מעין לה כשאר תולדות שהיא מעין מלאכות: סכרא אחרי מיתבי ואחרי מיתבי. דתנן (לעיל פ"א ב.) פשט העני ידו לפנים: נפקא מינה. דכל אבות מלאכות: שתי אבות. דלא דמיון, ושתי תולדות דשתי אבות: וזל"א בו, במסכת ברייתא פפרק "אמרו לו: והא דתנן, בפירקין: כפותל. כדמוקי לה בדבילא שמניה ונדבקת: כוזק באורי. ופטור, דלא נח ברשות הרבים, דאין רה"ר למעלה מעשרה וברחי' גמי לא נח – שאינו מקום מסוים שיהא רחבו ד', שהרי לא נח בראש הכותל אלא בפניו: כוזק באורי. דאורי רה"ר הוא, ויתבי. וכיון דאורי רה"ר הוא ונח – בכל דהו מיתביב, ורשותא לנפשי לא הוי, לא פרמית ולא מקום פטור, הואיל ובפניו נח ולא נח בראשו, שיהא מקום מסוים: תופרי יריעות. מעשה רוקם: גבי תורי. בתוך אמה אחת, ואין צריך לזרוק אלא לחושט: מוטו אהדרי במקטין. כשמותחין את החוט מכין זה את זה במחט: פוכיאר. כלי שקנה של ערב נתון בו, שזורקין בין שני דופני היריעה: והלא אגודו בידו. חוט של ערב הוא אוחו, והקנה נכרך בחוט, ואינו נשקט ממנו: בניסכא בתרא. בחוט האחרון של קנה שהקנה נשקט מתחוט והבוכיאר נופל: ניסכא. וריקה אחרונה של חוט, לשון המיסר: והא במקום פטור אולא. בין דופני היריעה, ואין זה רשות הרבים אלא מקום פטור, דאין רחב ד': לשואליהן, אורגין יריעה אחרת, ויש לו לזה שנים: ח"ל: ודילמא שואליהן גביהן הוו יתבי: מוטו אהדרי בחפית. אי גביהו הוו יתבי מגיעין ידו של חוט בשל זה בשפת היריעה, כשמותחין אותה הערב: בחפית. חפית חלקו (ומא' ד' עו): שלחפי הוו משלחפי. לעולם גבי הדדי הוו יתבי, אלא שאין מכוננים, אלא זה נמשך לפנים וזה לאחור: ואין עושה ממלאכת חבירו. שכולם מוכנים בכלי אומנותם, ולא הוצרכו לישראל: מעביר ד' אמות הוה. לא תלשן ולא עמרן, אלא העביר ד' אמות, לך נהרג: מעמר. תלושין וממחרין היו ועמרן, כדאמרן (לעיל ד' עג): האי מאן דבניף מלקח – חייב משום מעמר: מילת סתרים. שהסתירה, לפי שאין בוחבין הלכות: ואינו חייב אלא אחת. על כרחיך לענין שוגג קאמר, ולחטאת. דבמדין תנן קטלי לא מקטלי, ולחבי פריד: והא גזין תרי בו: ואינו חייב על אחת מהן. מיתה. יש כהן אחת שאינו נהרג עליה, ולא פירש איזו היא. והשקא לרב יהודה אין זו העברה, שהרי נהרג מקושש עליה, ולמתניתא אין תולש באותו ספק:

ואלא

כן בתיא: עקיבא, בין כך ובין כך אתה מוציא לעז על אותו צדיק. –

ואלא

גמרא

שנינו במשנתנו הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד חייב. הגמרא מבררת את המקור לאיסור הוצאה. שואלת הגמרא: מִכִּי? – הרי זריקה תולדה דימלאכת הוצאה היא, הוצאה גופה הִיא כְּתִיבָא – היכן כתובה בתורה מלאכת הוצאה עצמה.

משיבה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קָרָא – שנאמר בפסוק אחר שאמרו למשה שהנדבה שהביאו ישראל מספקת למלאכת המשכן (שמות לו 1) וְיָצוּ מִשֶּׁה וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשְׁהוּ אֵל יַעֲשֶׂה עוֹד מִלֵּאכָה לְתַרְוִמָּה הַקֹּדֶשׁ וְיִבְלֵא הָעָם מִדְּבַר יְהוָה הִנֵּן הָיָה הַיָּמִים הַזֵּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הִיוּ מִצְוִיִּים אֲצֵל מִשֶּׁה רַבִּינוּ, וְקָאָמַר לָהּ – ואמר להם משה לִישְׂרָאֵל שְׂצִיזָה לָהֶם שְׁלָא יִבְיָאוּ עוֹד נִדְבָה, לֹא תִפְקִי וְתִיתִי מִרְשוּת הַיָּחִיד וְיִדְבְּנוּ לְרִשּׁוּת הָרַבִּים – לא תוציא ותביאו מאהליכם, שהם רשות היחיד, למחנה לזיה שהוא רשות הרבים, ואמר להם כן משום איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

שואלת הגמרא: וּמָמַר דְּבִשְׁבַת קָאִי – ומהיכן מוכח שצויה להם כן בשבת, ומשום איסור הוצאה, דִּילְמָא בְּחוֹל קָאִי – אולי עמד ביום חול, וּמִשּׁוּם דְּשִׁלְמָא לָהּ מִלֵּאכָה – ומשום שהביאו די נדבה כדי להשלים המלאכה צויה להם שלא יביאו עוד, דְּכִתְבִּיב בַּפְּסוּק שֶׁאֲחֵרֵי וְהִתְלַאכָה הִתֵּה דִּם' וגו' – במלאכת ההבאה היה די למלאכת המשכן.

משיבה הגמרא: אִמֵּר 'הַעֲבֵרָה' 'הַעֲבֵרָה' מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים – למדים ש'העברה' שהזכירה בפסוק זה מדברת בשבת בגזירה שזה מ'העברה' הכתובה לגבי יום הכפורים, כְּתִיב הָאֵם – כתוב בפסוק כֹּאן וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה, וְכִתְיִב הָאֵם לִגְבִּי יוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁל שַׁנַּת הַיּוֹבֵל (ויקרא כה ט) וְהַעֲבֵרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה, מִה לְהֵלֶן – כשם ששם לגבי יום הכפורים מדובר בְּיוֹם אֶסְרוֹ – ביום שאסור לעשות בו מלאכה, אֵף כֹּאן מְדוּבָר בְּיוֹם אֶסְרוֹ, דְּהֵינּוּ בְּיוֹם הַשַּׁבַּת שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִלֵּאכָה, וְצִוִּיה לָהֶם מִשֶּׁה שְׁלָא יִבְיָאוּ עוֹד מִשּׁוּם אִיסוּר הוּצָאָה, שֶׁאֵם אָמַר לָהֶם כֵּן מִשּׁוּם שֶׁנִּשְׁלַמָּה הַמִּלְאכָה לֹא הָיָה הַכְּתוּב צָרִיךְ לַהֲשִׁימֵנוּ בַּגִּזְרָה שׁוּה שֶׁאֲמַר לָהֶם כֵּן בַּשַּׁבַּת.

שואלת הגמרא: אֲשֶׁכְּחֵן – מצאנו מקור למלאכת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, תִּכְנֶנָּה מְנָלָן – מנין לנו שגם הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד מלאכה היא.

משיבה הגמרא: סָבְרָא הוּא – אנו יודעים זאת מסברא, מִכִּי מִרְשוּת לְרִשּׁוּת הוּא – הרי מלאכת הוצאה היינו העברה מרשות לרשות, וְאֵם כֵּן מִה לִּי אֲפֹרְקִי וְמִה לִּי עֵוִיל – מה לא אם מוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים ומה לי אם מכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד, וכמו שהוצאה חשובה מלאכה גם הכנסה חשובה מלאכה. מִיָּה – אבל הוצאה היא אֵם וְתִכְנֶנָּה היא תולדה שלה, ואינה אב מלאכה בפני עצמה.

הגמרא מבארת מה ההבדל בין אב לתולדה. שואלת הגמרא: וּמִכִּי מִיִּתְיִיב וְאִתְּהָ מִיִּתְיִיב – ומכיון שחייבים גם על הוצאה וגם על הכנסה, אֵם אֲמַר קָרִי לָהּ הָאֵם וְאִתְּהָ קָרִי לָהּ הָאֵם תּוֹלְדָה – לענין זה נקראת הוצאה אב והכנסה תולדה.

משיבה הגמרא: נִפְקָא מִיָּה בֵּין כָּל אֵב לַתּוֹלְדָה שְׁלֹ, דְּאִי עֲבִיד שְׁתִּי אֲבוֹת בְּהֵרִי תְּהֵרִי – שאם עשה שני אבות מלאכה שונים בהעלם אחד ו–שלא נודע לו בינתיים שחטא, אִי נִמִּי שְׁתִּי תּוֹלְדוֹת בְּהֵרִי תְּהֵרִי – או שעשה שתי תולדות של אבות מלאכה שונים בהעלם אחד, מִיִּתְיִיב תְּהֵרִי – מחויב הוא להביא שתי חטאות, וְאִי עֲבִיד אֵם תּוֹלְדָה תְּהֵרִי – ואם עשה אב מלאכה עם התולדה שלו בהעלם אחד, לֹא מִיִּתְיִיב אֵלָּא תְּהָא – אינו מחויב אלא חטאת אחת, וְלַעֲנִין זֶה יֵשׁ מִלֵּאכּוֹת הַקְּרוִיּוֹת אֵב וִישׁ מִלֵּאכּוֹת הַקְּרוִיּוֹת תּוֹלְדָה, שֶׁהַתּוֹלְדוֹת הֵן בְּכָלֵל הָאֲבוֹת, וְכַשֵּׁעֲשֶׂה תּוֹלְדָה עִם הָאֵב שְׁלֹה בַּהֲעֵלֵם אֶחָד אֵינוֹ חַיִּיב אֵלָּא חֲטָאת אֶחָת.

שואלת הגמרא: וְלִרְבִּי אֶלִּיעֶזֶר דְּמִיתִיב אֶתּוֹלְדָה בְּמָקוֹם אֵם – המחייב חטאת על התולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב

(כריתות טו, טז). אֲמַר קָרִי לָהּ אֵם וְאִתְּהָ קָרִי לָהּ תּוֹלְדָה – מדוע יש מלאכה הקרויה אב ומלאכה אחרת נקראת תולדה.
משיבה הגמרא: הָךְ דְּהוּאִי בְּמִשְׁכֵּן חֲשִׁיבָא קָרִי לָהּ אֵם – אותה מלאכה שהיתה חשובה במשכן קרויה אב, הָךְ דְּלֹא הוּאִי בְּמִשְׁכֵּן חֲשִׁיבָא לֹא קָרִי לָהּ אֵם – ואותה מלאכה שלא היתה חשובה במשכן אינה קרויה אב אלא תולדה. אִי נִמִּי – אופן נוסף, הָךְ דְּכִתְיִבָא קָרִי אֵם – אותה מלאכה הכתובה בתורה קרויה אב, וְהָאִי דְּלֹא כְּתִיבָא קָרִי תּוֹלְדָה – ואותה מלאכה שאינה כתובה בתורה קרויה תולדה.
אגב שביררה הגמרא את המקור למלאכת הוצאה וזריקה מרשות לרשות, היא מבררת את המקור לזריקה של ארבע אמות ברשות הרבים: וְהָאִי דְּתֵנִן – ומה ששינוי (להלן ק), הוֹדֵק חֶפֶץ לְמַרְחָק אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוּת הָרַבִּים וּפְגַע בְּכּוֹתֵל וְנִדְבַק בּוֹ, אֵם זֶרֶק בְּכוֹתֵל לְמַעַלָּה מִעֲשֶׂרֶת טַפְחִים מִהַקְרָק, הִרִי הוּא בּוֹדֵק פְּאִוּרֵי רִשּׁוֹת הָרַבִּים, שְׁלָא נַח הַחֶפֶץ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים אֵלָּא בְּמָקוֹם פְּטוּר, וְאֵם זֶרֶק בְּכוֹתֵל לְמַעַלָּה מִעֲשֶׂרֶת טַפְחִים מִהַקְרָק, הִרִי הוּא בּוֹדֵק פְּאִרְצֵן בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְהוֹדֵק פְּאִרְצֵן לְמַרְחָק אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים חֲתִיב. וִישׁ לְשֹׁאֵל, זֶרֶק אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים מְנָלָן דְּמִיתְיִיב – מנין לנו שמתייב על זריקה כזו.
משיבה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יִאֲשִׁי, שְׁכֵּן אוֹרְגִי וְרִיעוּתֵי הַמִּשְׁכֵּן הִיוּ וְזֶרֶקֶן מִתְיָהֵן מִיָּה לֹזֶה כְּשֶׁהִשְׁאִילוּ אֶת הַמַּחֲסָא לְחִבְרִיָּהֶם, וְכִיּוֹן שֶׁמִּלְאכָה זֶה הִתֵּה בְּמִשְׁכֵּן יֵשׁ לְלַמּוּד שְׁחִיבִים עֲלֶיהָ.
מקשה הגמרא: אוֹרְגִי, מִתְיָהֵן לָמָּה לָּהּ – למה היו האורגים צריכים מחטים, הִרִי מַחֲסָא עֲשׂוּיָה לְתַפְרִידָה וְלֹא לְאִרְיָגָה הַנַּעֲשִׂית בְּכֵלִים מִיּוֹחֲדִים לָהּ.
מבארת הגמרא את כוונתה: אֵלָּא הַמְקוֹר לְכָךְ שׁוֹרִיקַת אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים מִלְאכָה הִיא, שְׁכֵּן תּוֹפְרִי וְרִיעוּתֵי הַמִּשְׁכֵּן, הִיוּ וְזֶרֶקֶן מִתְיָהֵן זֶה לֹזֶה כְּשֶׁהִשְׁאִילוּ אֶת הַמַּחֲסָא לְחִבְרִיָּהֶם.
מקשה הגמרא: וְדִילְמָא גַּבִּי תְּהֵרִי הוּא יִתְיִב – ושמה תופרי היריעות היו יושבים סמוכים זה לזה, וכשהעבירו המחט מזה לזה לא היו זורקים אותה אלא מושיטים.
מתרצת הגמרא: אֵם הִיוּ תּוֹפְרֵי הִירֵיעוֹת יוֹשְׁבִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה, מִכּוֹן תְּהֵרִי בְּמִתְיָהֵן – היו מכים זה את זה במחטים כשהיו מותחים את החוט.
מקשה הגמרא: דִּילְמָא בְּתוֹךְ אֲרַבְּעָא הוּא יִתְיִב – שמה היו תופרי היריעות יושבים בתוך ארבע אמות זה לזה ולא היו סמוכים ממש כדי שלא יפגעו זה בזה במחטים, ואִין מִכָּאן מְקוֹר לְחִיבָא אֶת הַזּוֹרֵק אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים.
ולכֵּן אֹמַרְתָּ הַגְּמָרָא: אֵלָּא אִמֵּר רַבִּי חֲסִדָּא, הַמְקוֹר לְכָךְ שׁוֹרִיקַת אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים מִלְאכָה הִיא, שְׁכֵּן אוֹרְגִי וְרִיעוּתֵי הַמִּשְׁכֵּן וְזֶרֶקֶן בּוֹכֵינָא בְּרִיעָה – היו זורקים את הכלי שחוטי הערב נתונים בו בין חוטי השתי מצד לצד, וְרוּחַב הִירֵיעוֹת הִיא אֲרַבְּעָא אֲמוֹת, וְהִיוּ זֶרֶקֶם אֶת הַבּוֹכֵינָא לְמַרְחָק אֲרַבְּעָא אֲמוֹת.
מקשה הגמרא: וְהָאִי אֲוִיגִי בְּרִיד – והרי כשזורק את הבוכיאר אוחז בידו את חוט הערב הנמשך מהבוכיאר ואִין כֹּאן זֶרֶקָה, וְאֵם כֵּן לֹא מִצְאֵנוּ שְׁדִיחָה בְּמִשְׁכֵּן זֶרֶקָה שֶׁל אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים.
מתרצת הגמרא: בְּנִיכְסָא בְּתֵרָא – למדים שזריקת ארבע אמות היתה במשכן בזריקה האחרונה של חוט הערב בין חוטי השתי, שֶׁכַּשֵּׁנִגְמַר הַחוּט הִיא הַקְּנָה נִשְׁמַט מִהַחוּט וְהַבּוֹכֵינָא נּוֹפֵל לְאֶרֶץ.
מקשה הגמרא: וְהָאִי בְּמָקוֹם פְּטוּר קְאִוִּיל – הרי הבוכיאר נזרק בין חוטי השתי העליונים לחוטי השתי התחתונים, וְאוֹתוֹ מָקוֹם אֵינוֹ בָּטֵל לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וּמִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ רַחֵב אֲרַבְּעָא טַפְחִים הוּא מָקוֹם פְּטוּר.
ולכֵּן מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵלָּא הַמְקוֹר לְכָךְ שׁוֹרִיקַת אֲרַבְּעָא אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים מִלְאכָה הִיא, שְׁכֵּן אוֹרְגִי וְרִיעוּתֵי הַמִּשְׁכֵּן הִיוּ וְזֶרֶקֶן בּוֹכֵינָא לְשׂוֹאֲלֵיהֶן, שְׁמִי שְׁהִיוּ לוֹ שֵׁנִים הִיא מִשְׁאִיל אֶחָד לְחִבְרִיר.
מקשה הגמרא: וְדִילְמָא גַּבִּי תְּהֵרִי הוּא יִתְיִב – ושמה אורגי היריעות היו יושבים סמוכים זה לזה, וכשהעבירו הבוכיאר מזה לזה לא היו זורקים אותו אלא מושיטים.
מתרצת הגמרא: אֵם הִיוּ אוֹרְגֵי הִירֵיעוֹת יוֹשְׁבִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה,

אֶהָרִן אֶת מִשְׁהוֹ לִפְנֵי פָרְעָה וּלְפָנֵי עֶבְרִי וַיְהִי לְתַנִּין, וַיִּקְרָא גַם
פָּרְעָה לְחֻכְמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִהְיֵתָם
כֵּן, וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִשְׁהוֹ וַיְהִי לְתַנִּינִים, וַיִּבְלַע כָּמֹה אֶהָרִן אֶת מִטָּתָם,
אֲמָר רַבִּי אֱלֵעָזָר, מִכָּר שֶׁנֶּאֱמָר 'וַיִּבְלַע מִטָּה' וְלֹא 'וַיִּבְלַע תַּנִּין' יֵשׁ
לְלַמּוֹד שֶׁהִיא כֹּאן גַּם כְּתוּב גַּם, שֶׁמִּתְחִילָה חוֹר וְנִעֲשֶׂה מִטָּה וְאַחַר
כֵּן בִּלַּע אֶת מִטּוֹת חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם, וְנִעֲשֶׂה נֹס שְׂבִלַע אֶת מִטּוֹתָם,
וְעוֹד נֹס שְׂבִלַע אוֹתָם כְּשֶׁהִיא מִטָּה וְלֹא כְּשֶׁהִיא תַּנִּין.
שְׁנֵינוּ בִּמְשַׁנְתָּנוּ: הַזּוֹרֵק מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד כִּי 'וּרְשׁוֹת
הָרַבִּים בִּאִיזָה אֹפֶן נִחְלָקוּ: פְּלִיגִי – שָׁאֵל רַבָּה, הָאֵם בּוֹרֵק מִרְשׁוֹת
הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְעֵבֶר הַחֹפֶץ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה
טַפְחִים סִמּוֹךְ לִקְרַקַּע פְּלִיגִי – נִחְלָקוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְחֻכְמִים, וַיִּבְהֹא
פְּלִיגִי – וּבִסְבָּרָא זֶה נִחְלָקוּ, דְּמָר וְ-רַבִּי עֲקִיבָא [כְּבָר, אֲמָרִין 'קְלוּפָה
כְּמָה שְׁהוֹנָחָה' – אֹמְרִים שְׁחָפֵץ הַנִּקְלֵט בְּאוֹרֵי הָרִשּׁוֹת נִחְשָׁב כְּאִילוֹ
מוֹנֵחַ בְּקִרְקַע שֶׁל אוֹתָהּ רִשּׁוֹת, וְנִמְצָא שֶׁהַזּוֹרֵק שֶׁבִּמְשַׁנְתָּנוּ, כְּאִילוֹ
עָקַר אֶת הַחֹפֶץ מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד וְהִנִּיחוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וְחֹזֵר וְעָקַר
מִרְשׁוֹת הָרַבִּים וְהִנִּיחוֹ בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, וְחִיב חֲטָא, וְמָר וְ-חֻכְמִים
כְּבָר, לֹא אֲמָרִין – אֵין אֹמְרִים 'קְלוּפָה כְּמָה שְׁהוֹנָחָה', וְהִרִי הוּא
כּוֹזֵק חֹפֶץ מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד אֶחָת לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד אַחֲרָת, וּפְטוֹר
מִחֲטָא. אֲבָל אֵם עֵבֶר הַחֹפֶץ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה
טַפְחִים, לְדִבְרֵי הַכֵּל פְּטוֹר, שֶׁמִּשּׁוֹם 'קְלוּטָה' בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים אֵין
לְחִיבּוֹ כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ אוֹרֵי רִשּׁוֹת הָרַבִּים אֲלֵא אוֹרֵי מִקּוֹם פְּטוֹר, וְאֵין
לְדוֹן עַל חֹפֶץ הַנִּמְצָא שֶׁם כְּאִילוֹ הוּא מוֹנֵחַ עַל קִרְקַע רִשּׁוֹת
הָרַבִּים, וּמִשּׁוֹם שֶׁהַעֲבִיר אֶת הַחֹפֶץ מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד
דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים אֵין לְחִיבּוֹ, שֶׁהִרִי בִּמְשַׁכֵּן הִיתָה נִעֲשִׂית מִלֵּאכָה
זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל הַזְּשִׁטָּה, וּמִהַמְשַׁכֵּן לְמַדְנוֹ לְחִיבּוֹ בִּשְׁבֵט מוֹשִׁיט בְּאוֹפֶן
זֶה, וְלֹא יִלְפִינָּה – וְאֵין לְמַדִּים לְחִיבּוֹ אֶת הַזּוֹרֵק בְּאוֹפֶן זֶה, מִמּוֹשִׁיט.
מִמְשִׁיךְ רַבָּה לִבְאֵר אֶת שְׁאֵלָתוֹ: אִי דִּלְמָא – אוֹ שְׁמָא נִאֲמַר,
שֶׁבּוֹרֵק וְעֵבֶר הַחֹפֶץ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה טַפְחִים
מִהַקְרַקַּע פְּלִיגִי – נִחְלָקוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְחֻכְמִים, שֶׁהַחֹפֶץ לֹא עֵבֶר
בְּאוֹרֵי רִשּׁוֹת הָרַבִּים וְלֹא שִׁיךְ בּוֹ 'קְלוּטָה', וַיִּבְהֹא פְּלִיגִי – וּבִסְבָּרָא
זֶה נִחְלָקוּ, דְּמָר וְ-רַבִּי עֲקִיבָא [כְּבָר, יִלְפִינָּה – לְמַדִּים זֶרֶק מִמּוֹשִׁיט,
שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהַמּוֹשִׁיט חֹפֶץ מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת
הָרַבִּים חִיב אֵם הוֹשִׁיט לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה טַפְחִים, כֵּן הַזּוֹרֵק בְּאוֹפֶן
זֶה חִיב אֲפִילוֹ אֵם זֶרֶק לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה טַפְחִים. וְמָר וְ-חֻכְמִים
כְּבָר, לֹא יִלְפִינָּה – אֵין לְמַדִּים זֶרֶק מִמּוֹשִׁיט, וְלִכְךָ רַק מוֹשִׁיט חִיב,
אֵךְ זֶרֶק פְּטוֹר. אֲבָל אֵם עֵבֶר הַחֹפֶץ בְּאוֹרֵי רִשּׁוֹת הָרַבִּים לְמַעְלָה
מִעֲשֶׂרָה טַפְחִים, לְדִבְרֵי הַכֵּל חִיב, מֵאִי מִעֲקָר – מִהַ תִּטַּע, לִפִּי
שֶׁאֵין אֹמְרִים 'קְלוּפָה כְּמָה שְׁהוֹנָחָה דְּמָר' וְ-הִיא דּוֹמָה, וְנִמְצָא
שֶׁעֲשֶׂה הוֹצָאָה מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְהַכִּסָּה מִרְשׁוֹת
הָרַבִּים לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא: וְאֵלֵּא הָאָמֵר גְּזֵרָה שְׁוֹהָ
– וְהִרִי רַבִּי עֲקִיבָא לְמַד שֶׁהַמְקוּשֶׁשׁ זֶה צִלְפַּחַד בְּגוֹזֵרָה שׁוֹהָ, וְהִרִי
זֶה כִּמְפּוֹרֶשׁ, וְאֵם כֵּן לֹא כִּסְתָה הַתּוֹרָה אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַמְקוּשֶׁשׁ.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: גְּזֵרָה שְׁוֹהָ לֹא גָמַר – רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא לֹא
קִיבַל גּוֹזֵרָה שׁוֹהָ זֶה מִרְבוּתִּיו, וְאֵין אָדָם דֵּן גּוֹזֵרָה שׁוֹהָ מִעֲצָמוֹ.
שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: אֵלֵּא לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא מִהְיֵיכָא הָהּ – מֵאִיזָה
חֲטָא מֵת שֶׁנֶּאֱמָר עֲלֵיו (בְּמִדְרָב כו ב) 'כִּי בְחָטָא מֵת'. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא:
מִ'וַיַּעֲפִילוּ' הָהּ – הוּא הִיא מִהַחֲטָאִים בְּחָטָא שֶׁל הַמַּעֲפִילִים
שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶם 'וַיַּעֲפִלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר' (שם יד מו), שֶׁאֵינוֹ חֲטָא
חֲמוּר כֹּל כֵּךְ כְּחִלּוּל שִׁבְתָּ.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֶת הַמִּשְׁךְ הַבְּרִייתִי: כִּיִּצְא בְּדִבְרֵי אִתָּה אוֹמֵר – כִּמוֹ
שֶׁדִּרְשָׁנוּ לִגְבִי צִלְפַּחַד כֵּן יֵשׁ לְדִרְשׁוֹ גַּם בַּעֲנִין מַה שֶׁנֶּאֱמָר בְּאַהֲרֹן
וּמִרִים שֶׁדִּיבְרוּ בִּגְנוּת מִשָּׁה וְנִעֲשֶׂתָה מִרִים מִצּוֹרֶעֶת (שם יב טו) 'וַיִּחַר
אֵף ה' בָּם וַיִּלְךְ, וּמִכָּר שֶׁנֶּאֱמָר 'בֵּם' בִּלְשׁוֹן רַבִּים מְלִמֵּד שְׁאֵף אֶהָרִן
נִצְטָרֵךְ, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אֲמָר לֹא רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא, עֲקִיבָא, בִּין
כֵּךְ וּבִין כֵּךְ – בִּין אֵם הָאֵמֶת כְּדִבְרֵיךְ שֶׁאַהֲרֹן נִצְטָרֵעַ, וּבִין אֵם אֵין
הָאֵמֶת כְּדִבְרֵיךְ אִתָּה עֲתִיד לִיָּתֵן אֶת הָדִין עַל שֶׁאִמְרַת דְּבַר זֶה, אֵם
בְּדִבְרֵיךְ שֶׁנִּצְטָרֵעַ, אֵתָה עֲתִיד לִיתֵן אֶת הָדִין עַל שֶׁהַתּוֹרָה כְּפִתּוֹ
וְלֹא גִילְתָה שֶׁאַהֲרֹן נִצְטָרֵעַ וְאִתָּה מְנִלָּה אוֹתָהּ, וְאֵם לֹא כְּדִבְרֵיךְ
עֲתִיד אֵתָה לִיתֵן אֶת הָדִין עַל שֶׁאִתָּה מוֹצִיא לַעֲוֹת עַל אוֹתָהּ צִדִּיק
וְאֵתָה אוֹמֵר שֶׁנִּצְטָרֵעַ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא: וְאֵלֵּא הַכְּתִיב 'בֵּם'
שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁהִיא חֲרוֹן אָף גַּם בְּאַהֲרֹן, וְהִרִי זֶה כִּמְפּוֹרֶשׁ, וְאֵם כֵּן לֹא
כִּסְתָה הַתּוֹרָה אֶת צִרְעָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לְרַבִּי יְהוּדָה
הָהוּא חֲרוֹן אָף שֶׁנֶּאֱמָר לִגְבִי אַהֲרֹן לֹא הִיא אֲלֵא בְּנִיפָה בְּעֵלְמָא
אֲבָל לֹא נִעֲנֹשׁ.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַסּוֹבֶרֶת כְּרַבִּי עֲקִיבָא: תִּנְיָא כְּמָאן דְּאָמַר –
שְׁנֵינוּ בְּבִרְייתָא כְּדַעַת הָאוֹמֵר שְׁאֵף אֶהָרִן נִצְטָרֵעַ, דְּכְתִיב בְּאוֹתוֹ
עֵנִין (שם יב ט) 'וַיִּזֵּן אֶהָרֹן אֶל מִרְיָם וְהָנָה מִצּוֹרֶעֶת, וְתִנְיָא בְּבִרְייתָא
בְּבִיאַר הַפְּסוּקָה, שֶׁשְׁאֵף אַהֲרֹן מִצְטָרְעוֹ – שֶׁנֶּתְרַפָּא מִצְרַעְתּוֹ קוֹדֵם
שֶׁנֶּתְרַפָּא מִרִים, הִרִי שְׁאֵף אַהֲרֹן נִצְטָרֵעַ.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה בַּעֲנִין הַחוּשֵׁד בְּכַשְׂרִים: אֲמָר רִישׁ לְקִישׁ,
הַחוּשֵׁד בְּכַשְׂרִים לֹקָה – נִעֲנֵשׁ בְּגוֹפוֹ, דְּכְתִיב בַּעֲנִין צִוִּיּוֹ ה' לְמִשָּׁה
שִׁיאֲמַר לְיִשְׂרָאֵל שִׁוְיָאֵם מִמְצָרִים, שֶׁאֲמַר מִשָּׁה (שְׁמוֹת ד א) 'וְהָן לֹא
יֵאֱמִינוּ לִי' וְגו', וְנִלְיָא כְּמִי קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּמִהְיֵיכָא יִשְׂרָאֵל – וְהִיא
גְּלוֹי לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיאֲמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַבְּרִיו, וְאֲמָר לֹא
הַקֶּבֶ"ה לְמִשָּׁה, הֵן מִמְצָאִים בְּנֵי מִמְצָאִים, וְאִתָּה אֵין כּוֹפֵף לְהִתְאָמֵן
כְּלוֹמַר סוֹפֵף לְהַכְשִׁיר בַּעֲנִין זֶה. הֵן מִמְצָאִים, דְּכְתִיב אַחֲרָ שֶׁנֶּאֱמָר
לְהֵם מִשָּׁה שְׂבָא לְגֵאֻלָּם (שם ד לא) 'וַיִּאֲמֵן הָעָם', וְהֵם בְּנֵי מִמְצָאִים
שֶׁנֶּאֱמָר בְּאַבְרָהָם אֲבִיהֶם כְּשֶׁהִבְטִיחוּ הַקֶּבֶ"ה שִׁיחִידָה לוֹ זֶרַע
כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם (בְּרֵאשִׁית טו ו) 'וְהָאֲמֵן בָּה', וְאִתָּה אֵין כּוֹפֵף לְהִתְאָמֵן,
שֶׁנֶּאֱמָר בְּחֲטָא מִי מִרִיבָה שֶׁאֲמַר הַקֶּבֶ"ה לְמִשָּׁה וְאַהֲרֹן (בְּמִדְרָב כ ב יב)
'עֲנֵן לֹא הִתְאָמְנָתָם בִּי' וְגו', וּמִמְצָאֵי דְּלִקָּה – וּמִנֵּין שֶׁלֵּקָה מִשָּׁה בְּגוֹפּוֹ
עַל שֶׁחָשַׁד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֵאֱמִינוּ לוֹ, דְּכְתִיב בְּאוֹתוֹת שֶׁמֶסֶר ה'
לְמִשָּׁה שִׁיעֲשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל כְּדִי שִׁיאֲמִינוּ לְדַבְּרִיו (שְׁמוֹת ד ו) 'וַיִּאֲמָר ה'
לוֹ עוֹד הָבָא נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ' וְגו', וַיִּבֹא שֶׁל יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאָה וְהָנָה יָדוֹ
מִצְרַעַת בְּשִׁלְגָה, וְרִמּוֹ לוֹ בְּאוֹת זֶה שֶׁדִּיבַר לְשׁוֹן הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל
בְּמַה שֶׁאֲמַר שֶׁלֹּא יֵאֱמִינוּ לוֹ, וְלִכֵּן הִלְקָהוּ בְּגוֹפוֹ שֶׁנִּצְטָרֵעַ.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה בַּעֲנִין מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה שְׁאֵף הִיא נִלְמַדַּת
מִצְרַעְתּוֹ שֶׁל מִשָּׁה: אֲמָר רַבָּא וְאִתְיָאֵם – וִישׁ אֹמְרִים שֶׁאֲמַר זֹאת
רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִדָּה טוֹבָה מְתַקֶּנֶת לְבָא מְתַקֶּנֶת – שֶׁנִּצְטָרֵעַ
טוֹבָה שֶׁמְבִיאָה ה' עַל הָאָדָם מִמְּהָרַת לְבֹא מְפּוֹרֶעֶנּוֹת שֶׁנִּגְזְרָה עֲלָיו,
דְּאִילוֹ מְתַקֶּנֶת מְפּוֹרֶעֶנּוֹת שֶׁנִּצְטָרֵעַ יָדוֹ שֶׁל מִשָּׁה בְּכַתִּיב (שם), 'וַיּוֹצֵאָה
וְהָנָה יָדוֹ מִצּוֹרֶעֶת בְּשִׁלְגָה, שֶׁכְּשֶׁהוֹצִיאָה אֶת יָדוֹ נִצְטָרֵעַה וְלֹא קוֹדֵם
לָכֵן, וְאִילוֹ מְתַקֶּנֶת טוֹבָה שֶׁנֶּתְרַפָּא יָדוֹ בְּכַתִּיב בְּפִסּוֹק שֶׁאַחֲרָיו (שם ד
ז), 'וַיּוֹצֵאָה מִחִיקוֹ וְהָנָה שְׁכָה בְּשִׁלְגָה, מִחִיקוֹ הוּא דְּשָׁכָה בְּשִׁלְגָה –
כְּשֶׁעֲדִיין הִיתָה יָדוֹ בְּחִיקוֹ חוֹרֵה לְהִיט כְּשֶׁאֵר בְּשׁוֹר.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה מֵאֲמַר בַּעֲנִין נֹס בְּתוֹךְ נֹס: כְּתוּב בְּאוֹתוֹת שֶׁמֶסֶר ה'
לְמִשָּׁה שִׁיעֲשֶׂה לְפָרְעָה כְּדִי שִׁיאֲמִין לְדַבְּרִיו (שם ז יב), 'וַיִּשְׁלַךְ

למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב והתניא כו'. הקשה הר"ר פורת: מנא ליה דמחייב אתולדה במקום אב? דילמא הא דמחייב שתיים – היינו כשנודע לו דחור ונודע לו, ובפולוגאט דר' יוחנן וריש לקיש, דמחייב אפילו בהוציא והוציא בהעלם אחתו ואורי: דאם כן לא היה רב יהודה משמענו שום חידוש שחייב שתיים, ועל כרחיך

אתא לאשמעין דרבי מחייב אתולדה במקום אב: לא ס"ד דתניא ר' יהודה מוסיף כו'. לפי מאי דקס"ד, ודעמא דרבי יהודה משום דמחייב אתולדה במקום אב – אמאי נקט טפי שובט ומדקדק? איכא למימר דס"ד דרבנן נמי מחייב אתולדה במקום אב, ולא פליגי אלא בשובט ומדקדק, ואמרי דלא היינו תולדה, אלא היינו ממש מיסך ואורג. אי נמי: לא מחייב רבנן אתולדה במקום אב, ולדבריו דרבי יהודה קאמרי:

מאי לאו דעבדינהו לתרויהו בהדי הדדי. אין הלשון מיושב: דמשמע דלמסקנא לא קאי הכי, וזה אינו: דלמסקנא נמי דפ"ד דר' יהודה חשיב לזון אבות, מיירי נמי דעבדינהו לתרויהו בהדי הדדי. דאי בדעבד האי לחודיה והאי לחודיה לגורסין בכמה ספרים – בהא לא היה פליגי רבנן עליה, דתיפוק ליה דמיושם תולדה הוו מחייבין ואומר ר"י: דאין למחוק, ושפיר גרסין ליה. והי: לעולם דעבדה האי לחודיה והאי לחודיה, ופליגי במזיד ולענן התראה. דלרבי יהודה צריך להתרותו משום שובט ומדקדק, ולרבנן משום מיסך ואורג. וה"ה דהוה מצי למידחי דעבדינהו לתרויהו בהדי הדדי, ורבי יהודה סבר דהי אבות ניהו, אלא דניחא ליה לדחוי דעבדי האי לחודיה והאי לחודיה, דהשתא ע"כ טעמא דר"י לאו משום דמחייב אתולדה במקום אב, אלא משום דאבות ניהו:

הרי כתב שם משמעון, הך פשיטותא לא קיימא, כדמסיק, ורבינא נמי, דפר"ק לרב אשי אמילתא דר"י: אי להבי קבעי לה – להכא לא קבעי לה. סבר דלא דמי לכתב שם משמעון. דאי דמי – לא הוי פריך מיד, דהא כי קא בעי דתנוח בסוף ד' כשנחה בתחלת רה"ר ע"י קליטה – הרי כתב שם משמעון, וכי אולתו לא ד' לחיוב עליה, דנעשית מחשבתו דאשונה. ולהבי קאמר הש"ס: לאו היינו דאמר ליה רבינא לרב אשי, דלא הוה ליה לאיתוי מילתיה דרבינא אלא שרוצה לסתור לו אף מה שהיה פשוט לו, הרי כתב שם משמעון:

הכי גרסינן: ודקאמרת הרי כתב שם משמעון מי דמי ההם כו'. ואי גרסי: ואמאי, והרי כתב שם משמעון – אתי נמי שפיר, אלא שהוא קושיא, ולספרים דגרסינן: אמר מר – פריך לפי מאי דס"ד מעיקרא: הנחא

למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב, והתניא, **רבי** אומר: "דברים" "הדברים" "אלה הדברים" – אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני! אמר ליה רב יוסף: מר אהא מתני לה וקשיא ליה דרבי אדרבי, אגן אדרבי יהודה מתנינן, ולא קשיא לן, דתניא: מרה"י לרשות הרבים ועבר ארבע אמות ברה"ר, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין, אמר רב יהודה אמר שמואל: מחייב היה רבי יהודה שתיים, אחת משום הוצאה ואחת משום העברה. דאי ס"ד תדא הוא דמחייב – מפלל דרבנן פטרי לגמרי? הא אפיק לה מרה"י לרה"ר! ממיא? דילמא לעולם אימא לך: ר' יהודה תדא הוא דמחייב, ורבנן פטרי לגמרי. והכי משפכת לה – כגון דאמר "ערך דנפקא ליה לרה"ר תנוח", ובהא קמיפלגי, דר' יהודה סבר: אמרינן "קלוטה פמה שהונחה" – ואיתעבידא ליה מחשבתו, ורבנן סברי: לא אמרינן "קלוטה פמה שהונחה" – ולא איתעבידא ליה מחשבתו, אבל אתולדה במקום אב לא מחייב רבי יהודה. לא ס"ד; דתניא: רבי יהודה מוסיף אף השובט ותמדקדק. אמרו לו: שובט – הרי הוא בכלל מיסך, מדקדק – הרי הוא בכלל אורג. מאי לאו – דעבדינהו לתרויהו בהדי הדדי, ויש"מ: מחייב היה רבי יהודה אתולדה במקום אב. ממיא? דילמא לעולם דעבדה להא לחודה והא לחודה, ורבי יהודה אתולדה במקום אב לא מחייב. ובהא קמיפלגי, דר' יהודה סבר: הני אבות ניהו, ורבנן סברי: הני תולדות ניהו. תדע: דקתני "רבי יהודה מוסיף", אי אמרת בשלמא אבות, מאי מוסיף – מוסיף אבות. אלא אי אמרת תולדות – מאי מוסיף? איתמר נמי, רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו: לא חייב רבי יהודה אלא אחת. א"ל רבינא לרב אשי: ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמחייב היה ר' יהודה שתיים, אי להכא קבעי לה – להכא לא קבעי לה, אי להכא קבעי לה – להכא לא קבעי לה! אמר ליה: באומר "כל מקום שתצרה תנוח". פשיטא: נתפזון לזרוק שמהו זורק ארבע – הרי כתב שם משמעון. נתפזון לזרוק ארבע זורק שמהו מהו? מי אמרינן: הא אפיק ליה, או

דילמא: היכא דבעי הא לא נח? ולא היינו דאמר ליה רבינא לרב אשי, וא"ל: באומר "כל מקום שתצרה תנוח"? ודקאמרת "הרי כתב שם משמעון" מי דמי? התם פמה דלא כתיב שם – לא כתיב ליה שמעון, הכא פמה דלא זורק ארבע לא מוזדקו ליה תמי. תנו רבנן: הזורק מרשות הרבים לרה"ר ורשות היחיד באמצע, ד' אמות – חייב פחות

דברים הדברים אלה הדברים. גבי שבת, דכתיב ב"ו וקחלה" "אלה הדברים אשר צוה" וגו'. "דברים" משמע תרין, ה"א – מרבי חד, הא תלת, "אלה" – בגימטריא תלתין ויש, אלו ל"ט כו'. ומניין א למה ליה על פרחין לדעת כמה חסאות אדם מתחייב בהעלם אחד על השבת. ואי מחייב אתולדה במקום אב בהעלם אחד – הוה ליה טובא: אמר ליה ר' יוסף. לרב תנא: מר מתני לה. להא דרב יהודה אמר שמואל מחייב היה רבי שתיים אהא דרבי: וקשיא ליה דרבי אדרבי, רב יהודה לא אהא אמה, אלא אדר' יהודה מתני לה, ולא קשיא ליה. דלא אשכחו בעלמא דפטר ר"י אתולדה במקום אב: מרה"י לרה"ר ועבר ד' אמות ברה"ר. קודם שתנוח, דאיכא תרתי, הוצאה חריקה ארבע אמות: ה"ג ואחת משום העברה, ורבנן פטרי אהעברה, משום דלא סביקא ליה קלוטה כמה שהונחה. ותניי כמי שהונחה משפחה בפחת והורה ונעקרה ונחה לסוף ד', אבל חייב הוא משום הוצאה: ואיתעביד ליה מחשבתו. שניה ביציאתה מיד, הלך חייב משום הוצאה. אבל משום העברה – לא מחייב. ואי ע"ג: חשיב ליה כמה שהונחה ונעקרה והורה, משום דהוה תולדה במקום אב: אף השובט. עם שאר אבות מלאכות. להא דאמרן דלך נגמנו, שאם עשאן בהעלם א' – חייב על כל א' וא': שובט. מכרפר בכרפר: ופדקדק. לאחר שמתחיל החוט של ערב מכה בכרפר בב' וג', מקומות. וי"מ: מדקדק – משוה האריגה, כשיש ב' חוטין ברוכין זה עם זה ומובדלים מן השאר, משוה אותן בכרפר או במחוט: פאי לאו דעבדינהו לגמרי. שובט ומדקדק בהדי שאר מלאכות, דהא "מוסיף" קתני. ומיסק ואורג נגמנו עם אבות מלאכות אלא תולדותיה, דקתני: שובט בכלל מיסך: מאי מוסיף? הרי לא נגמנו אלא אבות: ולמאי דסליק אדעתא כו'. נהי נמי דמחייב אתולדה במקום אב, הכא לאו תרתי איכא. דאי להכא לסוף ד' בעי לה דתנוח – הכא לא מחייב אהעברת ד', דלא עבר מתחת ד' (מרה"ר והעביר לסוף ד' ברה"ר). אלא אהוצאה לחודיה הוא דמחייב, והוצאה אריקא הוא דעבר: ואי להכא. אצל היציאה קבעי לה דתנוח, הכא לסוף ד' לא בעי לה דתנוח, וליתא לזריקה ד', ולא מחייב לה. דעבינן עקירה מתחילת ד' ברה"ר, והנחה לסוף ד' ברה"ר. והכא עם יציאת הפחת – הא לא נח והעביר לסוף ד' דמחייב אתרויהו, ומיהו, אהוצאה חודיה הוא דמחייב – דנתקיימה מחשבתו, דהא נח ברה"ר: באומר כל מקום שתצרה תנוח. ובין דלא איכפת ליה – הוה ליה קיום מחשבה בתרויהו: הרי כתב שם משמעון. דתנו לקמן בפ' "הבונה" (לקמן דף קג) דחייב בב' אותיות, ואף על פי שנתפזון למלאכה גדולה: ולא תינו דבעי מצינו כו' ואמר ליה באומר כו'. הא לא אמר הכי – לא מחייב אלא אם כן נחה במקום מחשבתו. הכי נמי, בתרויהו מיפטר – לא שגא נתבזון

מיידי ביציאתו לרשות הרבים, וְאִתְּעִבְדָא לֵיהּ מְחַשְׁבָתוֹ – ונעשית
מחשבתו, ולכן מחייב רבי יהודה חטאת אחת על ההוצאה, וְרַבִּי
סְבִירי לֹא אִמְרִינָן קְלוּטָה כְּמָה שְׁהוֹנְחָה, ובעוד החפץ באויר אינו
כמונח על הקרקע, וְכִין שחשב שההנחה תהיה בתחילת היציאה
לרשות הרבים, לֹא אִתְּעִבְדָא לֵיהּ מְחַשְׁבָתוֹ – לא נעשית מחשבתו
כִּין שלא נח עד סוף ארבע אמות, ונחשב כ'מתעסק', ולכן פוטרים
חכמים אף על ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. אָכֵל
אֲתוּלָה בְּמִקוֹם אֵב לֹא מְחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה, ולכן אף שהוא סובר
קלוטה כמי שהונחה, ונמצא שהחפץ כאילו הונח ביציאתו לרשות
הרבים ונעקר משם ושוב נח לאחר ארבע אמות, מכל מקום כִּין
שכבר חיב חטאת על ההוצאה שהיא אב, פטור על ההעברה
שהיא תולדה.
הגמרא מביאה ראייה אחרת שרבי יהודה מחייב על תולדה במקום
אב. דוחה הגמרא: לֹא סָלְקָא דְעֵתָהּ – לא יעלה על דעתך שרבי
יהודה אינו מחייב על תולדה במקום אב, דְּתַנִּיא בברייתא, רַבִּי
יְהוּדָה מוֹסִיף עַל שְׁלִשִׁים וּתְשַׁע מֵלֵאכּוֹת שְׁשֻׁנָּה בְּמִשְׁנָה (לעיל עג).
אָף אֵת הַשּׁוֹבֵט – משהו את חוטי השתי בכרכר – עץ שיש לאורגים
שראשו חרו, וְהַפְּדִיקָה – לאחר שהעביר את חוט הערב בשתי
ומתחו, מכה עליו בכרכר בשנים ושלשה מקומות. אָמְרוּ לוֹ
חכמים, שוֹבֵט, הֲרִי הוּא בְּכָלֵל מֵלֵאכּוֹת מוֹסִיף – עריכת חוטי השתי
ומתיחתם על הגול כדי להכניס לאריגה, וְהַפְּדִיקָה הֲרִי הוּא בְּכָלֵל
מֵלֵאכּוֹת אֲוִיר, ואינם אבות לעצמם. מוֹתִיקָה הגמרא: מָאִי – מדי
כוונת רבי יהודה, לֹא – האם אין כוונתו דְּעִבְדִּיהוּ לְתַרְוִיחֵיהּ –
שעשה את שניהם, התולדה עם האב, בְּהִי הֲרִי – יחד בהעלם
אחד, שהרי נאמר במשנה שרבי יהודה 'מוסיף' שובט ומדקדק על
שאר האבות, ואם כן ודאי הכוונה שעשה את כל האבות
שבמשנה וואף מיסך ואורג שנמנו שם יחד עם שובט ומדקדק, ועל
אופן זה אמר רבי יהודה שחייב חטאת משום מלאכת שובט
ומדקדק, על אף שעשאו עם האב שלהם, וְשִׁמְעָ מִיָּה – ומוכח
מכאן שפתיב היה רבי יהודה אֲתוּלָה בְּמִקוֹם אֵב.
דוחה הגמרא את הראיה: מָאִי – מנין שכן הוא, דִּילָמָּה לְעוֹלָם
דְּעִבְדָה לָהּ לְחֻדָה וְהָא לְחֻדָה – שמא באמת מדובר שעשה
מלאכת שובט בלא מיסך ומלאכת מדקדק בלא אורג, וְרַבִּי יְהוּדָה
אֲתוּלָה בְּמִקוֹם אֵב לֹא מְחַיֵּב, וְכֵּן מוֹסִיף – ובוהו נחלקו רבי
יהודה וחכמים, דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבֵר, הֵי – אלו, שובט ומדקדק, אָבוֹת
מֵלֵאכּוֹת נִינְהוּ – הן, וְרַבִּי סְבִירי, הֵי תוֹלְדוֹת נִינְהוּ – שובט ומדקדק
תולדות הן, מוכיחה הגמרא: תַּדֵּעַ שׁוּ הִיא כוֹנֵת הַבְּרִייתָא, דְּקָתְנִי,
דְּרַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף אֵף הַשּׁוֹבֵט וְהַמְדַקְדֵּק, אִי אִמְרִית בְּשִׁלְמָא אָבוֹת
– אם תאמר שלדעת רבי יהודה השובט והמדקדק הם אבות, מובן
הדבר, שְׁמָא הַלְשׁוֹן 'מוֹסִיף', הֵינּוּ שְׁמוֹסִיף אָבוֹת אלו על שלשים
ותשע אבות מלאכה שנמנו במשנה, אֵלָּא אִי – אם אִמְרִית שלדעת
רבי יהודה השובט והמדקדק הם תולדות, אֵלָּא שְׁמַחֲיִיב עַל תוֹלְדָה
במקום אב, מָאִי הַלְשׁוֹן מוֹסִיף, הֵי לֹא נִמְנוּ בְּמִשְׁנָה אֵלָּא אָבוֹת,
ורבי יהודה אינו מוסיף עליהם עוד אבות. ואם כן, אִין להוכיח
מברייתא זו שרבי יהודה מחייב על תולדה במקום אב, ולפיכך
אפשר לומר שמה ששנינו שרבי יהודה מחייב את הזורק חפץ
מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר ארבע אמות ברשות הרבים,
היינו שמחייב רק חטאת אחת, על ההוצאה.
אִתְּמַר נָמִי – נאמר כן בבית המדרש שרבי יהודה אינו מחייב על
תולדה במקום אב, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרֵי תַרְוִיחֵיהּ – אמרו שניהם,
לֹא חֵיב רַבִּי יְהוּדָה אֵת הַזּוֹרֵק חֶפֶץ מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד לְרְשׁוֹת הָרַבִּים
ועבר ארבע אמות ברשות הרבים, אֵלָּא חֵטְאֵת אַחַת.
הגמרא דנה בגדרי מלאכת הוצאה, כִּיצַד יִתְּכֵן לומר שרבי יהודה
מחייב שתיים. מקשה הגמרא: אָמֵר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי, וְלִמָּא
דְּסָלִיק אֲדַעְתִּין מַעֲיָקָא – ולפי מה שעלה על דעתנו מתחילה
לפרש דְּמְחַיֵּב הֵי רַבִּי יְהוּדָה אֵת הַזּוֹרֵק שְׁתֵּים, אחת משום הוצאה
ואחת משום העברה, קשה, הלא אף אם הוא מחייב על תולדה
במקום אב אין לו לחייב משום מעביר, דְּאִי לְהֵבָא קִבְּעִי לָהּ לְהֵבָא
לֹא קִבְּעִי לָהּ, אִי לְהֵבָא קִבְּעִי לָהּ לְהֵבָא לֹא קִבְּעִי לָהּ – אם לכאן

שרבי מחייב שתי חטאות, על ההוצאה ועל ההכנסה, והכנסה
הלא היא תולדה של מלאכת הוצאה, לְמִימָרָא – האם ניתן לומר
דְּמְחַיֵּב רַבִּי אֲתוּלָה בְּמִקוֹם אֵב – שמחייב רבי חטאת על תולדה
אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב שלה, ואינו נפטר מחיובו על
התולדה בחטאת שהביא על האב, וְהַתְנָא – והלא שנינו
בברייתא, רַבִּי אִוֵּמֵר, נאמר בתורה בענין מלאכות שבת (שמות לה א)
'אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם', ומכך שכתוב 'דְּבָרִים'
בלשון רבים יש ללמוד שנים, ומכך שכתוב 'הַדְּבָרִים' בדי'א יש
לרבות עוד אחד, הרי שלשה, ומכך שכתוב 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים', באה
תיבת 'אלה' שהיא בגימטריא ל'ו לרבות עוד שלשים וששה, הרי
שלשים ותשעה, אִילוּ שְׁלִשִׁים וּתְשַׁע מֵלֵאכּוֹת שְׁנָאִמְרוּ לְמַשָּׁה בְּסִינִי.
ומדוע הוצרך הכתוב להשמיענו מנין זה, על כרחך ללמוד כמה
חטאות יכול אדם להתחייב בהעלם אחד על השבת, ואם מתחייב
על התולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב שלה, הלא יכול
להתחייב בהעלם אחד יותר משלשים ותשע חטאות.
מתרצת הגמרא: אָמֵר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַב חֲנַנִּי, מָר וְ-אֲדוֹנִי, אֵהָא
מְחַיֵּב לָהּ – שונה את דברי רב יהודה בשם שמואל שחייב שתיים,
על דברי רבי בענין הזורק חפץ מרשות הרבים לרשות הרבים דרך
רשות היחיד, ומזמנת כן קִשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי אִילוּ דְּרַבִּי הַמְחַיֵּב עַל
תולדה במקום אב, אֲדַרְבֵּי – על דברי רבי עצמו הפוסט זאת
בדרשת 'אלה הדברים'. אַבֵּל אֵנָּה וְ-אֲנִי, אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה מְחַיֵּבֵנּוּ –
שונים את דברי רבי יהודה בשם שמואל שיש לחייב על תולדה
במקום אב, לגבי דברי רבי יהודה בברייתא והמובאת בסמוך,
וְלִכְּךָ לֹא קִשְׁיָא לִי וְ-לָנוּ כְּלוּם, שהרי לא מצאנו שפטר רבי יהודה
על תולדה במקום אב. ומה הם דברי רבי יהודה, דְּתַנִּיא בברייתא,
הזורק חפץ מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד לְרְשׁוֹת הָרַבִּים, וְעָבֵר הַחֶפֶץ אֲרַבַּע אָמוֹת
בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים קֹדֶם שֶׁנָּח, והיינו שיש כאן שתי מלאכות, האחת
הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, והשניה העברת ארבע
אמות ברשות הרבים, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב וְחַכְמֵיהּ פּוֹטְרִין, ועל דברי
רבי יהודה אלו אמר רב יהודה אָמֵר רַב יְהוּדָה שְׁמוּאֵל, מְחַיֵּב הֵי רַבִּי יְהוּדָה
שְׁתֵּים – שתי חטאות, אחת משום הוצאה מרשות היחיד לרשות
הרבים, ואחת משום הַעֲבָרָה ארבע אמות ברשות הרבים, מפני
שאומרים 'קלוטה כמי שהונחה', ונחשב כאילו נח החפץ מיד
בכניסתו לרשות הרבים, וחזר ונעקר ונח בסוף ארבע אמות,
ונמצא שעשה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והעברה של
ארבע אמות ברשות הרבים. ואף שהעברה היא תולדה של
הוצאה, מחייב רבי יהודה שתיים, מפני שהוא מחייב חטאת על
תולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב. וחכמים סוברים
שאינו חייב אלא חטאת אחת, מפני שלדעתם אין אומרים 'קלוטה
כמי שהונחה', ולא היתה כאן אלא הנחה אחת בסוף ארבע אמות,
ואין כאן אלא הוצאה.
מכריחה הגמרא שרבי יהודה מחייב שתיים: דְּאִי סָלְקָא דְעֵתָהּ –
שאם יעלה על דעתך לומר דְּהָדָא הוּא דְּמְחַיֵּב – שרבי יהודה
מחייב רק חטאת אחת, מְכַלֵּל – משמע מזה דְּרַבִּינָן שנחלקו ופטרו,
פְּטָרִי – (פטרו) לְנִמְרִי, ואִין יִתְּכֵן לומר כן, הָא אִפִּיק לָהּ מִרְשׁוֹת
הַיַּחֲדִיד לְרְשׁוֹת הָרַבִּים – הרי הוציא את החפץ מרשות היחיד לרשות
הרבים. אלא ודאי שרבי יהודה מחייב שתי חטאות, על ההוצאה
ועל ההעברה, וחכמים לא פטרו אלא על ההעברה, אבל על
ההוצאה חייב אף לחכמים.
דוחה הגמרא את ההכרח: מָאִי – מנין שכן הוא, דִּילָמָּה וְ-שְׁמָא
לְעוֹלָם אִיאָם וְ-אִוֵּמֵר) לָהּ שְׁרַבִּי יְהוּדָה הָדָא הוּא דְּמְחַיֵּב – מחייב
חטאת אחת, וְרַבִּינָן פְּטָרִי מִחֻטְאֵת לְנִמְרִי, וְהֵיבִי מְשַׁפְּחָת לָהּ – והיכן
מוצא אתה אופן כזה שחכמים לא יזיה חייב משום הוצאה אף
שיצא החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, כְּגוֹן דְּאִמְרֵי הַזּוֹרֵק, עַד
דְּנִפְקָא לֵיהּ לְרְשׁוֹת הָרַבִּים תְּנִיחָ – מיד כשיצא החפץ לרשות
הרבים ינוח, ולא התכוין שהחפץ יעבור ארבע אמות ברשות
הרבים, וְכֵּן מוֹסִיף – ובוהו נחלקו רבי יהודה וחכמים, דְּרַבִּי
יְהוּדָה סָבֵר אִמְרִינָן קְלוּטָה כְּמָה שְׁהוֹנְחָה – אומרים שהפץ הנקלט
באויר נחשב כאילו מונח בקרקע, ומשום כך נחשב כאילו הונח

והרי זה חשוב כלבוד, וכאילו אין ריוח ביניהן, ונמצא שכל מקום
העגלות נחשב כמקורה, ואיך אמר רב שמקום העגלות חשוב
רשות הרבים. מתרצת הגמרא: **מִי סְבִירָא קְרָשִׁים אֲפִתְיִהוּ הָהּ**
מִנָּה לָהּ – וכי סבור אתה שהיו מניחים את הקרשים על רחבם
שהוא אמה ומחצה, **אֲחֻזָּן מִנָּה לָהּ** – על צד עוביים היו מניחים
אותם, ועוביים רחב אמה (ציור ד'), אם כן שטחן של שלש שורות
קרשים הוא שלש אמות, והריוח ביניהן שתי אמות, ונמצא שיש
מקום אמה ריוח בין שורה לשורה, ועל אותו מקום אמר רב
שנחשב רשות הרבים.
מקשה הגמרא: **סוּף סוּף, סוּמְכָא דְקָרֶשׁ כְּמָה הָיִי** – עובי הקרש כמה
היה, **אֲמַתָּא** – אמה, ואם כן **כְּמָה הָיִה מוֹתִיב** – כמה שורות היה
מניח לאורך העגלה, **אֲרָבָה**, נמצא ששטח השורות כולן ארבע
אמות, **פְּשָׁא לָהּ אֲמַתָּא** – ונשארה אמה אחת פנויה, **כִּי שְׂדֵי לָהּ מִר**
בִּינֵי וְכִינֵי – וכשתחלק בשוה אמה זו לשלשה רווחים בין ארבע
שורות הקרשים, ימצא שהריוח בין שורה לשורה אינו אלא שני
טפחים (ציור ה'), **וְכָלְבֹּד דְּמִי** – והרי זה נחשב כלבוד, וכאילו שאין
ריוח ביניהם, ונמצא שכל מקום העגלות היה מקורה, ואיך אמר
רב שמקום העגלות נחשב רשות הרבים. מסיימת הגמרא את
הקושיא: **הֵיחָא לְמָאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לדעת הסובר (להלן ע"ב)
שהקרשים **מְלֻמְטָן הֵיחָא עוֹבִינֵן אִמָּה, מְלֻמְטָן כְּלִין וְחֻלְכִין עַד**
כְּאַצְבָּע – ולמעלה הם נעשים צרים עד שבראשו היה הקרש רחב
אצבע (ציור ו'), **שְׁפִיר** – לדבריו מובן מדוע הריוח שבין הקרשים
נחשב רשות הרבים, שכן שבראש הקרשים לא היה אלא רוחב
אצבע בלבד נמצא שהיה ריוח של יותר משלשה טפחים בין
הקרשים (ציור ז'), **אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר** – למי שסובר שהקרשים **כְּשֵׁם**
שְׁמֻלְמָן עוֹבִינֵן אִמָּה, כְּדִ מְלֻמְטָן עוֹבִינֵן אִמָּה, מִאי אֲכָא לְמִימַר –
איך נבאר את דברי רב, הרי לשיטה זו לא נשאר ריוח של יותר
משלשה טפחים בין הקרשים.
מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב כְּהֵנָּה, כְּאַצְבָּעִי** – שורות הקרשים שעל
גבי העגלה לא היו מונחות שורה שורה לעצמה בנפרד, אלא
צמודות זו לזו שתיים שתיים, באופן שהשורות נראו מבחוץ כמו
'אטבא', היינו מקל עץ שביקעו חריץ מראשו למשך אורכו ונעשה
כעין אטב להחזקת דפי קונטרס. והוצרכו להניחן כן מפני שגובהה
של כל שורה היה ארבע וחצי אמות (שלושה קרשים ברוחב
אמה וחצי זה על גבי זה) ורוחבה אמה אחת בלבד ו-כעובי הקרש
התחתון. כך שאילו נניח ריוח בין שורה לשורה אזי בנסיעת
העגלות יתנדנדו השורות מצד לצד והקרשים יפלו. לפיכך,
הצמידו שתי שורות קרשים זו לזו בקצה אחד של העגלה, ועוד
שתי שורות בקצה השני, ובאמצע נשארה אמה ריוח שהוא יותר
משיעור לבד, ועל אותה אמה שלא היתה מקורה אמר רב שהיא
רשות הרבים (ציור י').
מקשה הגמרא: **אֲמַתָּא הֵיכָא מִנָּה לָהּ** – מכל מקום כל שורות
הקרשים הצמודות היכן היו מונחות, **אֲנָבָא דְעֵגְלָה** – על גב העגלה,
ואם כן עדיין יקשה, **עֵגְלָה גִּיפָא מְקוּרָה הָוֵא** – הרי העגלה עצמה
היתה לה רצפה, ותחתיה יש חלל מקורה, ואם כן איך אמר רב
שהמקום שתחת העגלה נחשב רשות הרבים.

אבל אם עבר החפץ פחות מֵאַרְבַּע אמות ברשות הרבים, פְּטוּר.
ואינו חייב על כך שהחפץ יצא מרשות הרבים לרשות היחיד
ומשם לרשות הרבים, מפני שתנא זה סובר שאין אומרים קלוטה
כמי שהונחה, ונמצא שלא היתה כלל הנחה ועקירה ברשות
היחיד שבאמצע.
מבררת הגמרא: **מִאי קָא מְשַׁמַּע לָן** – מה באה הברייתא להשמיענו.
משיבה הגמרא: **הָא קָא מְשַׁמַּע לָן** – דבר זה השמיעה לנו הברייתא,
ששתי רשויות שוות מִצְטָרְפוֹת לחייב על מלאכה הנעשית בין
שתיהן, ולכן חייב משום מעביר ארבע אמות אף אם העביר שתי
אמות ברשות הרבים אחת ושתי אמות ברשות הרבים אחרת.
והשמיעה בכך הברייתא, שאין אומרים כדעת רבי יוסי הסובר
(לעיל 5) שהמוציא חצי שיעור ועוד חצי שיעור בהעלם אחד, חייב
רק כשהוציאם לאותה רשות, אך אם הוציאם לשתי רשויות,
פטור, שאינן מצטרפות. ועוד באה הברייתא להשמיענו, **וְלֹא**
אֲמַרְיִין קְלוּטָה כְּמָה שְׁהוֹנָחָה – אין אומרים שחפץ שנקלט באויר
של רשות נחשב כאילו מונח בקרקע, ולכן פטרה הברייתא בעבר
החפץ פחות מארבע אמות, ולא חייבתו משום הוצאה מרשות
לרשות על כך שיצא החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד ומשם
לרשות הרבים.
הגמרא דנה עוד בענין המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים:
אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,
הַמְעִבִיר חֶפֶץ אֲרָבַע אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים מְקוּרָה – מכוסה, פְּטוּר,
לִפִּי שְׂאִינִי דוּמָה רְשׁוֹת הָרָבִים זֶה לְדִגְלֵי מְדָבָר – למחנה ישראל
שהיה במדבר, שרשות הרבים שלהם לא היתה מקורה, וכל דיני
הוצאה לרשות הרבים, לומדים ממחנה ישראל במדבר. מקשה
הגמרא: **אִינִי** – האם כן הוא, **וְהָא** – והרי העגלות שנשאו בהם את
קרשי המשכן במדבר, דְּמְקוּרֹת הָיוּן – היו מכוסות בקרשים
המסודרים עליהם, **וְאָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי חִיָּא, שְׁעֻגְלוֹת אֵלוּ, מְתַתִּיהֶן**
– החלל שתחת העגלות, **וְכִינֵיהֶן** – והשטח שבין העגלות, **וְצִיִּיהֶן** –
הריוח שביניהן לגלגלים ומקום הגלגלים, **דִּינָם כְּרִשּׁוֹת הָרָבִים**, הרי
סובר רב, שמקום מקורה נחשב רשות הרבים, ואם כן רב סותר
דברי עצמו. מתרצת הגמרא: **כִּי קָאָמַר רַב שְׁהִמְקוּם שְׁתַּחַת**
הָעֵגְלוֹת חֲשׁוֹב רְשׁוֹת הָרָבִים, היינו **כְּדִרְאָתָא** – בריוח שבין שורה
של קרשים לשורה הסמוכה לה, שלא היו הקרשים מונחים לכל
אורך העגלה, אלא היו מניחים שורות של קרשים המסודרים אחד
על גבי השני לגובה, ומשאיירים ריוח בין שורה לשורה (ציור ג'),
וריוח זה שבין השורות לא היה מקורה, ועליו אמר רב שדינו
כרשות הרבים.
מקשה הגמרא: **מְדָבָר** – הרי **אוּרְבָּא דְעֵגְלָה כְּמָה הָוֵא** – אורך
העגלה כמה היה, **חֲמִשׁ אֲמוֹת, פּוֹתְרָא דְקָרֶשׁ כְּמָה הָוֵא**
– ורוחב כל קרש כמה היה, **אֲמַתָּא וּפְלָגָא** – אמה ומחצה, **כְּמָה**
מוֹתִיב – כמה שורות קרשים יכולים להניח על העגלות, **תְּלָתָא** –
שלש, שיחד הם תופסים ארבע אמות ומחצה, **פְּשָׁא לָהּ פְּלָגָא**
דְּאֲמַתָּא – ונשאר עוד חצי אמה מאורך העגלה שלא היו בו
קרשים, **וְכִי שְׂדֵי לָהּ מִר בִּינֵי וְכִינֵי** – וכשתחלק חצי אמה זו לשני
הרווחים שבין שלש שורות הקרשים, נמצא שהריוח שבין
השורות אינו אלא רבע אמה שהוא טפח ומחצה, **וְכָלְבֹּד דְּמִי** –

שבת. פרק אחד עשר – הזורק דף צח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רג
רש"י
 תוספות

פחות מארבע פטור. דמשום הוצאה לא מיתביב, דלא אמרינן קלוטה כמה שהונחה: רשויות. השוות: מצטרפות. רשות הרבים זו עם רשות הרבים זו. ודלא כר' יוסי, דאמר בפסוק "המוציא יין" (לעיל פ.א.) אף בהעלה אחד, לרשות אחת – חיוב. לשתי רשויות – פטור. ועוד קא משמע לן: דלא אמרינן קלוטה כמה שהונחה: מקורה. מכוסה: והא עגלות.

דמשקן: דמקורות חיו. בקרשים הסדורין עליהן, רחוק לאורך העגלה ואורכו לרחבה על ראש דפנותיה, וקא סלקא דעתך: על פני כל אורך העגלות היו מסודרות: וביניהן. בין עגלה לעגלה שצבדה. ואף על פי שראשי הקרשים יוצאים לכאן ולכאן שתי אמות ומצחה לכל רוח, וראשי קרשים של עגלה זו מגיעין לראשי קרשים של זו שצבדה. שהרי חמש אמות היו בין עגלה לעגלה בדלקמן, ורחב עגלה חמש אמות, החלל שתי אמות ומצחה, ובין הדפנות והאופנים ועובי האופנים שתי אמות ומצחה, ו' אמות אורך הקרש, וכשאורכה נתון על דופני עגלה לרחבה – נמצאו ב' אמות ומצחה בולטין מכל צד, ונמצא ריוח שבין ב' העגלות מקורה בראשי קרשים: וצדיהן. ריוח שבין דופן עגלה לאופן ועובי האופן: כי קאמר רב. תחתיהן דהרי: בדראתא. בריח שבין שורות הסדר, שהיה סודר קרש על קרש סדר אחד, ומניחו ריוח וסודר סדר אחר ומניחו ריוח: ה' אמות. בדלקמן: כמה מותיב. כמה סדרים יכול להוסיב על אורך דפנותיה – תלתא, ותו לא. ומחזיקות ד' אמות וחצי. פש ליה ריוח פלגא דאמתא: שרי ליה מר ביני וביני. כשאמה מחלק לריוח שבין הסדרים – אין בכל ריוח אלא רביע אמה, והוא טפח ומצחה. דהוה ליה כלבד – והיינו מקורה: אחודן מנח להו. דאיכא רווחא טפי בין ד' סדרים: אלא למד' בו. פלוגתא לקמן בשמעתין: אמר רב כהנא באטבעי. בריח שבין צדי הקרשים שהטבעות קבועות בהם קאמר רב דהו' רשות הרבים. כלומר: אי אפשר לסדר בה ארבע סדרים כדקאמרת, לפי שטבעות קבועין בקרשים, כדכתיב (שמות כו) ואת טבעותיהם תעשה וחק, שהיה תוחב הבריתם לתוכן, לפי שגבות, וכשישובות על תאננים שאינם אלא אמה מנענעות לפנים או לאחור, אלא שהבריתם מחברים את כולם. והברית התיכון מחבר כל ג' הרוחות ומחזיקן זה את זה. ואותן טבעות וקופין היו ולא שוכבין, והיו רחבין, ואי אפשר לן לעמוד זה כנגד זה באותו ריוח. לפיכך מוסיב שתים זו אצל זו בראש העגלה האחת, ופונה צד הטבעות של חיצונה לחוץ ושל פנימית לפנים, ואין צריך להניח ריוח ביניהן. וכן בראש העגלה השני. וכל אחת הריח באמצע, בין צדי הטבעות. כך פירשו רבותי, וכן היו גורסין: אמר רב כהנא באטבעי. אטבעי היכא מנח להו? אגבא דעגלה. ועגלה גופה מקורה הואי. אמר שמואל: ביהדות. ומפרש: אטבעי כמו טבעי. ופרקינן: הך רווחא דאטבעי היכא מנח להו – אגבא דעגלה כדפרישית. והיינו צדיהן וביניהן רשות הרבים, אלא תחתיהן היכי הו' רשות הרבים, הא עגלה גופה מקורה הואי, דקא סלקא דעתך שהיו עשירות בעליה מלמטה, באותן שלגן, ששוענן בהן חול ועפר לבקן:

הניחא למד' קרשים מלמטה עוביין אמה וכלין והולכין עד כאצבע. הקשה הרב פורית ולדידה מי ניהא והלא כיון שהולכין וכלין עד כאצבע יכולין לסדר ששה סדרים או יותר שיתנו חודו של זה כנגד עביו של זה ויחזיקו ששה סדרים שלש אמות ושלוש אצבעות וישרו י"א טפחים לאור וכי שדית להו ביני וביני כלבד דמי. ותיריך. דגנאי הוא להשיב צד העב העמוד סמוך לקרקע אצל הקצר שהיה למעלה מקוה שהייריעות פרוסות עליון דמי ודמי להא דאמרנן מעלין בקדש ואין מורידין. ור"ת תריך. דכמו שהיו פורקין אותן מן המשכן, כך היו מניחים על העגלה, שהיתה אצל דופן המשכן, כי כך היו עושין בלא טורח. אבל להפוך היה טורח גדול, ורבינו יצחק אומר דשמא מחזיקין ולמעלה היו כלין והולכין, והשתא אי אפשר לסדר יותר. ואי: מנל דילפינן ממה שיהיה מקורה, נילף מן המקורה שבו, ויהא המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה חייב. וי"ל: דמן האור ישר לנו ללמוד שדומה יותר רשות הרבים, ור"י אומר דמחבא לא ילפינן רשות הרבים, אלא ממחנה ליה בדאמר לעיל ומחבא אי לא ילפינן אלא שיעור רשות הרבים, דהו' י"א אמות. ומכל מקום אי לא דתחתיהן וביניהן וצדיהן רשות הרבים לא הוה ילפינן מנייהו שיעור רחב: **אטבעי** היכא מנח להו אגבא דעגלה עגלה מקורה היא. פירש רש"י: דסלקא דעתך שהעגלה היתה מקורה. ותימה: למה היה סבר לומר כן? ועוד: דבכל הספרים גרסינן אטבעי היכא מנח להו – אגבא דעגלה. מה לו להזכיר אטבעי בהך אתקפתא? לא הוה ליה למימר אלא הא עגלה מקורה היא ועוד: דגרסינן לעיל בדראתא, ובכל ספרים גרסי' "בדרא תתא", ולפי גרסתם נמי אין הלשון משמע בין השורות כמו שפיר. ונראה לר"ת כמו שפיר ר"ת: "בדרא תתא" פי' בשורה ראשונה, שעדיין לא נצוה על העגלה אלא קרשים התחתים כלבד, שאינה מקורה כולה, שיש ריוח בין השורות כדמפרש ואיל. אבל כשמסדר שורה שניה ושלשית – נסתם האויר שבין השורות, שלא היו יכולים להיות מכוונים ולהשיגו זה על זה בשוה ממש, אלא כל אחד היה בולט לחוץ, עד שנסתם כל האויר כמו בארץ על גבי לביתה. ופריך: אורכא דעגלה כמה הו' כו'. כלומר: אפילו בשורה ראשונה לא היה תחתיהן רשות הרבים, כדמפרש ואיל. ומשני: אמר רב כהנא באטבעי. א"ע? דלא קאמר, אלא הדר ביה, דודאי כשיש קרשים על העגלה אפילו דרא תתא לא הוה רשות הרבים תחתיה, אלא כי קאמר דהו' רשות הרבים – באטבעי, עליון על העגלה אלא אטבעי גרידא. פי' אטבעי – שני עצים נקובים בשני ראשיהן, נקובין בעין טבעות, לכך קרי להו אטבעי, ותוחבין אותן על הקנדיסין העומדין בשני צדי העגלה לרחבה לפניה ולאחריה, כדי שלא יפלו הקרשים. ולפי שלא נזכר אמורא לעיל אין דרך השי' לומר "אלא". ופריך: אטבעי היכא מנחא להו – אגבא דעגלה. פירוש: אחר שנתנו הקרשים על העגלה נותנין עליהן אטבעי, טבעות ומסגרות כדפרישית, לפניה ולאחריה כדי שיאחזו הקרשים. ואז כבר עגלה מקורה היא. ולא גרסינן "עגלה גופא" אלא "עגלה מקורה היא" ומשני: אמר שמואל ביהדות. פירוש: אטבעי דקאמר רב כהנא – לא אותן עצים נקובים המשימין לרוחב העגלה כדפי', אלא ביהדות. פירוש: שני עצים ארוכים, שכמו כן נקובין אותן בשני ראשיהן, ונותנין על הקנדיסין לאורך העגלה, ועל אותן עצים נותנין הקרשים כדי שיהו גבוהים למעלה מן האופנים, ועשויין כמו אטבעי של רוחב העגלה שלאחר הטעינה. ולפי ששמואל אינו כ"א מפרש דברי רב כהנא, לא קאמר "אלא". אבל ר"ח מפרש דהדר ביה משינוי דרב כהנא, ואין נראה: מדלא קאמר "אלא". ועוד: היאך היה טועה רב כהנא? דהא אין רגילות להניח אטבעי עד לאחר טעינה: דל

דל עשר לאיגרא. בבולה שמעתא אמר דרוחב המשכן י' אמות, וקשה לר"י דנמא ליה להש"ס הא? דילמא המשכן היה רחבו י"א אמה, והקשרים נאמר שלא היה עובין אל א חצי אמה, ושני קרשים למקצעות המשכן היו סתומות אמת אריר מכאן, ואמת אריר מכאן וחצי אמה העדפת ברוחב הקשר כנגד עובי הקשרים של צד צפון ודרום. ומאי חזית לממר איפכא, שחצי אמה לכאן וחצי

אמה (ולכאן) הוא למלאות חסרון הכותל, ואמה עובי להיות כנגד עובי הקשר הדרומי והצפוני? ואומר ר"י: דמבית עולמים ילפינן לה, שהיה אורכו ששים אמה ורחבו עשרים – ה"נ במשכן רחבו שלש ארכו: **תנא** בנס היה עומד. אומר ר"י: דהבא דקאמר שברית התיכון היה מסבב ג' רוחות – פליגא אברייתא דמלאכת המשכן. דהתם אמר שלא היה נס, אלא היה שם חמשה, שנים למעלה אחד מתחיל מתחיל אורך המשכן עד חציו, והשני מתחיל משם ואילך עד סוף הרוח. וכן למטה היו שני בריחים כזה הענין. אבל האמצעי היה הולך מרוח מזרח עד רוח מערב, והיה מן הקצה אל הקצה, ולא היה מקוץ כל שלש רוחות:

והולכין עד פאצבע – האי עייל והאי נפיק! דשפי להו כי מורין. "ותברית התיכון בתוך הקרשים". **תנא:** בנס היה עומד. "ואת המשכן תעשה עשר יריעות ארץ היריעה האחת שמינה ועשרים באמה" שדי אורביהו לפותיא דמשכן, פמה הויה עשרין ותמני, דל עשר לאיגרא – פשא להו ט' להאי גיסא וט' להאי גיסא. לר' יהודה – מיגליא אמה דאדנים, לר' נחמיה – מיגליא אמה דקרשים. שדי פותייהו לאורפא דמשכן, פמה הויה – ארבעין, דל תלתין לאיגרא – פשא להו י', לר' יהודה מפסא אמה דאדנים, לר' נחמיה מיגליא אמה דאדנים. "ועשית יריעות עזים לאהל וגו' ארץ היריעה האחת שלשים באמה וגו'" שדי אורביהו לפותיא דמשכן פמה הויה – תלתין. דל עשר לאיגרא – פשא להו עשר להאי גיסא ועשר להאי גיסא, לר' יהודה מיפסא אמה דאדנים, לר' נחמיה מיגליא אמה דאדנים. תניא נמי הכי: "והאמה מזה והאמה מזה בעדרף" – לכסות אמה של אדנים, דברי ר' יהודה. ר' נחמיה אומר: לכסות אמה של קרשים. שדי פותייהו לאורפיה דמשכן, פמה הויה – מ' וארבע, דל תלתין לאיגרא – פשא להו ארבע סרי, דל תרתי לכפלא, דכתיב "וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל" – פשא להו תרתי סרי. בשלמא לר' יהודה – היינו דכתיב "חצי היריעה העדפת תסרח", אלא לר' נחמיה מאי 'תסרח'? תסרח מחברותיה. תנא דבי ר' ישמעאל: למה משכן דומה – לאשה שמהלכת בשוק, ושפוליה מחליכין אחריה. ת"י: חרוצים היו קרשים, וחלולים היו האדנים, ונארין

אמר שמואל: ביתדות. ת"ר: קרשים מלמפן עובין אמה, ומלמעלן פלין והולכין עד פאצבע, שנאמר "יהיו תמים על ראשו" ולחלן הוא אומר "תמו נכרתו" דברי רבי יהודה. רבי נחמיה אומר: פשם שמלמפן עובין אמה, פד מלמעלן עובין אמה, שנאמר "יהיו". והכתיב 'תמים'! ההוא דליתו שלמין, ולא ליתו דניסרא. ואידך נמי, הכתיב 'יהיו'! ההוא דלא לישלחו פניהו מהרדי. בשלמא למ"ד פשם שמלמפן עובין אמה פד מלמעלן עובין אמה – היינו דכתיב "ולורכתי המשכן ומה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצעת" דאתי פותיא דהני, כמולי ליה לסומבא דהני. אלא למ"ד מלמפן עובין אמה, מלמעלן פלין

מלמעלה חוץ מעביו של דרומי, וכן לצפון: דשפי להו. לרוחב ב' קרשים שבמקצוע, ומקצתן למעלה מרחקן שלא יהיו בולטין: כי מורין. ההרים חללו שהן משופעין ומב' צדדים: בנס היה עומד. שאחר שהקרשים כולן נתונים באדנים לצפון למעבר ולדרום היה נותנו, ומביריה לשלש הרוחות. ואין לה אופן יכול לעשות כן, ובנס היה נכפף מאליה: דל עשר לאיגרא. לרחב חלל המשכן, שהוא י' אמות: לר' יהודה. דאמר למעלה פלין עובין של קרשים לכאצבע. אינן ממעטין ביריעות, וכשפורשן לרחב המשכן נופלות תשע אמות לצפון, ומכסי ט' אמות לקרשים מבחוץ, ואמה של אדנים מגולה, שהאדנים גבהן אמה וחלולין הם. והקרשים חרוצין למטה כאמצע עובי אמה רחב בגובה אמה, ונשא חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן – וכן "שתי ידות לקשר האחד". ומחסר מן הידות מבחוץ ומשני צידיהן לרובב על עובי דפני אמה רחב בגובה אמה, כשנועץ שתי ידות בשני אדנים כדי שיהיו הקרשים תכופות ומשולבות אשה אל אחותה, ולא יתא עובי האדן מפסיק ביניהן: לרבי נחמיה. דאמר אף מלמעלה עובין אמה – ממעט עובי הקרשים הדרומיות והצפוניות אמה לכאן ואמה באורך היריעות, ואינן נופלות אלא ח' אמות לכל צד: מיגליא אמה מן הקרשים. חוץ לאדנים, ואמה דאדנים: שדי פותייהו לאורפא דמשכן. לאחר שתכרו ח' יריעות לכד וכל אחת ד' אמות רחב, הרי כ' אמות. ובגבהן במחברת השנית שהיה של ח' יריעות – הרי מ' ל' מן הדין גג למשכן לאורכו. ועשר העדפות: לרבי יהודה. דאמר אין עובי קרשים שבמערב ממעט בהם נמצא הידיר אמות כולן תלויים, ומכוסות כל י' אמות של אורך הקשר, הרי אף האדנים של צד מערבי מבחוץ: ועשית יריעות עזים. אלו יריעות עליונות הפרוסות על יריעות התחתונות. העליונות קריות אהל, כלומר לגג ומכסה, והתחתונות קריות משכן עצמו – שהן לנוי, תכלת וארגמן ותולעת שני: מיפסא אמה דאדנים. שנשארת מגולה מן התחתונות, יכסוה העליונות: לר' נחמיה מיגליא אמה דאדנים. ועודפה של יריעה זו חוצרף לכסות אמה דקרשים, שלא פסוה התחתונות בעדוף. שיריעות האהל עודפות על יריעות המשכן ב' אמות, ויהי סרוח על כסיו והתחתונות. לכסות מה שלא כסיוהו: ארבעין וארבע. דייא יריעות היו: תרתי דכפלא. שהיתה נוטה רוחב חצי יריעה על רוח מזרחית שלא היו שם קרשים, שהוא פתח למשכן, ואין שם אלא מקר פרוש כמו וילון, בדכתיב "ועשית מקר לפתח האהל" וגו': בשלמא לרבי יהודה. דאמר עובי הקרשים לא ממעט ביריעות – היינו דכתיב "חצי היריעה העדפת" בעליונות יותר מן התחתונות "תסרח" על אדן המשכן – סרוח על כל אורך הקרשים והאדנים של מערב ונגרות בארץ: מאי תסרח. אמה אחת נגרת ותו לא. שהיה עובי הקרשים מיעט בה אמה: מחברותיה. חצי היריעה סרוחה מתברותיה, אמה ממנה לכסות האדנים, ואמה נגרת: ושיפוליה. שולי בגדיה. קר היתה יריעה של אחרי נגרת בארץ: חרוצים היו קרשים. כמו שפירשתי: חצי אמה כאמצע רחבן מלמטה בגובה אמה, ונשאין הידות לכאן ולכאן, וגם הם חרוצים מבחוץ כשיעור עובי דופן האדן ברחב בגובה אמה עד הארץ, לרובב על האדן, שהיו משולבות קשר על קשר, ולא יפסק עובי שני האדנים ביניהם: וחלולים היו האדנים. שבאותו חלל היו תוקעין ידות הקרשים: ונארין

אמר שמואל ביתדות. לא היו מקורות מלמטה, אלא יתדות היו, ויריח ביניהן עץין אותן שלנו העשויות להביא עצים. ולי נראה פי' דאטבי, כמו אטבא דספרי האמור במנחות (ד' לב). והוא גלוארין בלע"ז, שמבקע מקל אחד בראשו ונושך בו דפי הקונטרס. והכי קאמר רב כהנא: באטבי, לא יהיה נותן ריח בין כל סדרא וסדרא בדקאמרת. דמתוך שהסדר גבוה ג' קרשים, כל אחד רחבו אמה וחצי ומושוש קצר שהוא אמה של עובי ותו לא – הרי הן נופלות זו על זו. אלא מושיב שתי שורות של שלש, שנים זו אצל זו כמין אטבי, ששתי צלעות האטבא סמוכות זו לזו – כן מושיב לראש העגלה האחת, ומחזיקות זו את זו, ונמצא מקום מושב הסדר ב' אמות. וכן עושה לראש השני, ואמת הריח כאמצע. ופרכינן: היכא מנח להו לקרשים – אגבה דעגלה, והא עגלה גופה מקורה הוואי. ויתניח צידיהן וביניהן כו' בדפרי. וללשון רבותי אין לשון הגירסא נראה בפירושו, ולמה החזירו אותן טבעות כאן? לישלחו פניהו לקרשים שבשני סדרים הפנימיים שלא יהיו טבעותיהן מכוונן זו כנגד זו: ולחלן הוא אומר מהו כרתו, מה "תמו" הנאמר לחלן לשון כליה, אף "תמים" האמור כאן – לשון כליה: שנא' יהיו. כולן שוות: דלא ליתי דקסרא. קרש אחד מב' חתיכות: דלא לישלחו פניהו. אחד לפנים ואחד לחוץ, אלא מושיב הקרשים מכוונן זה אצל זה, שיעמדו הקרשים מכוונן עוביה של זו כנגד עוביה של זו: ואתי פותיא דהני ומסלא סומבא דהני. שכשהושב ששה קרשים למעבר נמצא רחבן תשע אמות. והמשכן רחבו י', נמצא חסר הכותל חצי אמה לצפון וחצי אמה לדרום, ומכאן שני קרשים אחד למקצוע זה ואחד למקצוע זה ומושיבין אצל השש, וירוחב הקשר אמה וחצי, נמצא חצי האמה ממלא וסותם חסרון הקיר מערבי, והאמה מכסה עביו של קרש הדרומי החיצון, נמצאו הוויית שוין מבחוץ שני חוסי הקרשים סמוכין יחד, וכן לצפון: האי עייל והאי נפיק, דכין דקשר אחד שבדרום ושכפפון למעלה כלה בעביו, וקשר ההוא נותן במקצוע רחב אמה וחצי – וקשר רחב הקשר של מקצוע בולט ויוצא לדרום

מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, בִּיתְרוֹת – לא היה לעגלות ריצפה, אלא תחתית העגלה היתה עשויה מיתדות שיש ביניהם רווחים של יותר משלשה טפחים. ולכן גם המקום שתחת העגלה חשוב רשות הרבים.

הגמרא מביאה את מחלוקת התנאים שהובאה לעיל לענין עובי קרשי המשכן: תנן רבנן, הקרשים שהיו במשכן, מִלְּמַעַל הָיָה עֹבֵינָן אֹמֶה, וּמִלְּמַעַל הָיָה כָּלִין וְהוֹלֵכִין – הולכים ונעשים צרים, עד שבראשם היו רחבים כְּאַצְבַּע בלבד וצויר אֵל, שְׁנָאֻמֶּר בענין קרשי המשכן (שמות כו כד) וְיִחָדְדוּ יְהִיוּ תַמִּים עַל רֹאשׁוֹ, וְיִלְמְלָן הוּא אֹמֶר – ובענין מי הירדן שנבקעו לישראל נאמר (יהושע ג טו) יִתְמוּ נִכְרְתוֹ, וכשם ש'תמו' האמור שם הוא לשון כליה, אף 'תמים' האמור כאן לשון כליה הוא, שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע בלבד, דָּכְרִי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, כִּשְׁם שְׁמִלְמַעַל הָיָה עֹבֵינָן אֹמֶה, כִּךְ מִלְּמַעַל הָיָה עֹבֵינָן אֹמֶה וְצוֹיֵר בֵּל, שְׁנָאֻמֶּר (שמות שם) יִחָדְדוּ, ומשמע שהיו הקרשים שוים לכל אורכם ולא משופעים. מקשה הגמרא לרבי נחמיה: וְהִכְתִּיב 'תַּמִּים', ומשמע שיהיו כלים והולכים בשיפוע. מתרצת הגמרא: לרבי נחמיה בא הפסוק הוּאֹה להשמיענו דִּלְתוֹ שְׁלֵמִין וְלֹא לִיתוֹ דְּנִיפָא – שיביאו קרשים שלמים ולא קרשים העשויים מנסרים שהדביקום זה לזה. מקשה הגמרא: וְאִידֶּךָ נָפִי – ולתנא האחר ו–לרבי יהודה גם יש להקשות, הִכְתִּיב 'יִחָדְדוּ', ומשמע שהיו הקרשים שוים ולא משופעים. מתרצת הגמרא: לרבי יהודה בא הפסוק הוּאֹה לומר דִּלְא לִישְׁלוּחֵינָהּ מִקְהָדִי – שלא יעמידו את הקרשים משוכים זה מזה, אחד לפנים ואחד לחוץ, אלא יעמידו את כולם בשוה, עובי קרש זה, בצד עובי קרש זה.

מקשה הגמרא לרבי יהודה: כִּשְׁלֵמָא לְמָאן דְּאָמַר – מובן הדבר לדעת רבי נחמיה האומר שכשם שְׁמִלְמַעַל הָיָה עֹבֵינָן של קרשים אֹמֶה כִּךְ מִלְּמַעַל הָיָה עֹבֵינָן אֹמֶה, הֵיכֵן דְּכִתִּיב – זהו שנאמר (שמות כו כב–כג) וְלִרְבֵּיתִי מִשְׁכָּן יִמָּה תַעֲשֶׂה שֵׁשֶׁת קְרָשִׁים, וְשִׁנִּי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמַקְצֵעוֹתַי – שתעשה ששה קרשים לדופן המערבי של המשכן, ועוד שני קרשים לפינות הדופן המערבי, אחד לקרן צפונית מערבית ואחד לקרן דרומית מערבית. דָּאִתִּי שְׁוִתִּיא דְּהֵנִי מְמַלִּי לִיה לְמוֹקְמָא דְּהֵנִי – שרוחב אותם שני קרשים שבפינות הדופן המערבי היה מכסה את עוביו של כותל דרומי וכן את עוביו של כותל צפוני וצויר גֵּל, אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר – לרבי יהודה שסובר, שהקרשים מִלְּמַעַל הָיָה עֹבֵינָן אֹמֶה וּמִלְּמַעַל הָיָה כָּלִין וְהוֹלֵכִין עַד כְּאַצְבַּע, אם כן נמצא דְּהֵנִי עָיִל וְהֵנִי נָפִים – שזה אחד יוצא ואחד נכנס, ולא היו הקרשים עומדים בשווה זה לזה, שכן הקרשים שבכותל צפוני ובכותל דרומי נכנסו לפנים כיון שהיו משופעים, ואילו הקרשים שבשתי הפינות של כותל מערבי שהיו מכונים כנגדם היו בולטים לחוץ וצויר דו, מתרצת הגמרא: דְּשָׁפִי לְהוּ כִי שוֹרִין – היה מקצע את הקרשים שהיו משופעים משני הצדדים כמו הרים, כלומר שאותם הקרשים שהיו בפינות של כותל מערבי היו משופעים גם בעובים וגם ברוחבם, ואכן היו שווים לקרשים של הכותל הצפוני והדרומי ולא בלטו לחוץ וצויר הן.

הגמרא מביאה דבר נוסף בענין קרשי המשכן: נאמר (שם כו כח) לענין בריחי המשכן וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְּרַח מֵן הַקָּצָה אֶל הַקָּצָה, שהיו הקרשים נקובים בעוביים והיה הבריח עובר בתוך נקבי הקרשים והיה מעמיד את הקרשים וצויר וו, תָּנָא, הַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּגַם הָיָה עוֹמֵם, שאחר שהעמידו את כל קרשי המשכן למערב צפון ודרום, היה נותן את הבריח בכל שלש הרוחות מן הקצה אל הקצה, ובנס היה הבריח נכפף מאליו, ואין אומץ שיכול לעשות כן.

הגמרא מבארת כיצד היו היריעות מונחות על גבי המשכן לרבי יהודה ולרבי נחמיה החולקים בענין עובי הקרשים בראשם: נאמר במלאכת המשכן (שם כו א–ב), וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעוֹת וְגו' אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בָּאֵמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֵמָה הַיְרִיעָה הָאֶחָת וְגו' – שיעשו עשר יריעות שכל אחת מהם אורכה עשרים ושמונה אמות ורוחבה ארבע אמה, ויחברו את עשר

היריעות יחד לרוחבם, וכשתחבר את כל היריעות יחד נמצא שמדת היריעה כולה עשרים ושמונה אמות אורך על ארבעים אמות רוחב, וכשתחשב את אופן הנחת היריעות על המשכן, שְׁרִי אוֹרְבֵיהֶן לְפוֹתֵיָא דְּמִשְׁכָּן – השלך את אורך היריעות לרוחב המשכן, כְּמָה הָיָא – כמה היה אורך היריעות, עֶשְׂרִין וְתַקְמִי – עשרים ושמונה אמות, דִּל עֶשֶׂר לְאֵיגָרָא – תפחית מכך עשר אמות לגג, שהיו מונחים על רוחב חלל המשכן שהיה עשר אמות, פְּשָׂא לְהוּ תַשַּׁע לְהֵא יִנְסָא וְתַשַּׁע לְהֵא יִנְסָא – נשארו תשע אמות לצד צפון ותשע אמות לצד דרום לכיסוי הכתלים מבחוץ, לְרַבִּי יְהוֹדָה הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, אם כן כשפרסו את היריעות על המשכן, עובי הקרשים לא היה ממעט מאורך היריעות, והיו היריעות נופלים ומכסים תשע אמות מבחוץ, וּמִינְיָאֵל אֹמֶה דְּאֶדְנִים – ולא נשאר מגולה מגובה הקרשים, אלא האמה של האדנים בלבד וצויר וו, וְלְרַבִּי נְחֶמְיָה הסובר שעובי הקרשים היה ברוחב אמה, נמצא שהיה עובי הקרשים ממעט מהיריעה אמה לכל צד, ונשארו לכיסוי אורך הקרשים רק שמונה אמות, וּמִינְיָאֵל אֹמֶה דְּקָרָשִׁים – ונשאר מגולה גם אמה אחת מהקרשים בנוסף על האמה של האדנים וצויר חן, וכשתחשב את אופן הנחת היריעות לאורך המשכן, שְׁרִי שְׁוִתִּיָּהוּ לְאֹרְכָא דְּמִשְׁכָּן – השלך את רוחב היריעות לאורך המשכן, כְּמָה הָיָא – כמה היה רוחבן של כל היריעות כשהיו מחוברים זה לזה, אֶרְבָּעִין אֲמוֹת, דִּל תִּלְתִּין לְאֵיגָרָא – תפחית מכך שלשים אמות לגג, שהיו מונחים על אורך חלל המשכן שהיה שלשים אמה, פְּשָׂא לְהוּ עֶשֶׂר – נשארו עשר אמות לכיסוי כותל מערבי מבחוץ, לְרַבִּי יְהוֹדָה הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, כשפרסו את היריעות על המשכן, עובי הקרשים לא היה ממעט מאורך היריעות כלל, וּמִכְּבִּיָּא אֹמֶה דְּאֶדְנִים – ואם כן אף האמה של האדנים היתה מכוסה, שכן העשר אמות הנותרים היו מכסים את כל אורך הקרש וצויר טו, וְלְרַבִּי נְחֶמְיָה הסובר שגם למעלה היה עובי הקרשים אמה, נמצא שהיה עובי הקרשים ממעט מהיריעה אמה, ונשארו רק תשע אמות מהיריעה בכדי לכסות את אורך הקרשים, וּמִינְיָאֵל אֹמֶה דְּאֶדְנִים – ונמצא שהיתה האמה של האדנים מגולה וצויר יו.

הגמרא מבארת את סדר הנחת היריעות עוים' על המשכן לרבי יהודה ורבי נחמיה: נאמר (שם כו ח–ט) וְעֶשְׂרֵת יְרִיעוֹת עוֹים לְאֹהֶל וְגו' אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֵמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֵמָה וְגו' – שיעשו עוד יריעה אחת שלשים אמה, ויעשו אותה מאחת עשרה יריעות, שכל אחת מהם אורכה שלשים אמות, ורוחבה ארבע אמות, ויחברו אותם יחד, וכשתחברם יחד נמצא מדת היריעה שלשים אמות אורך על ארבעים וארבע אמות רוחב. וכשתחשב את אופן הנחת היריעות על המשכן, שְׁרִי אוֹרְבֵיהֶן לְפוֹתֵיָא דְּמִשְׁכָּן – השלך את אורך היריעות לרוחב המשכן, כְּמָה הָיָא – כמה היה אורך היריעות, תִּלְתִּין – שלשים אמות, דִּל עֶשֶׂר לְאֵיגָרָא – תפחית מכך עשר אמות לגג, שהיו על רוחב חלל המשכן שהיה עשר אמות, פְּשָׂא לְהוּ תַשַּׁע לְהֵא יִנְסָא וְעֶשֶׂר לְהֵא יִנְסָא – נשארו עשר אמות לצד צפון ועשר אמות לצד דרום לכיסוי הכתלים מבחוץ, וְלְרַבִּי יְהוֹדָה הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, אם כן כשפרסו את היריעות על המשכן לא היו הקרשים ממעטים מאורך היריעות, והיו היריעות נופלים ומכסים עשר אמות מבחוץ, וּמִכְּבִּיָּא אֹמֶה דְּאֶדְנִים – ואף האמה של האדנים היתה מכוסה וצויר יא, ואילו לְרַבִּי נְחֶמְיָה הסובר שגם למעלה היה עובי הקרשים אמה, נמצא שהיה עובי הקרשים ממעט מהיריעה אמה לכל צד, ונשארו תשע אמות מהיריעה בכדי לכסות את המשכן מבחוץ, וּמִינְיָאֵל אֹמֶה דְּאֶדְנִים – ונמצא שהיתה מגולה האמה של האדנים וצויר יב.

הגמרא מביאה ברייתא שמבאר בה דבר זה: תָּנִיא נָפִי הָכִי – שנינו כן בברייתא, נאמר ביריעות האהל (שם כו א) וְהָאֵמָה מִזֶּה וְהָאֵמָה מִזֶּה בְּעוֹדָה בְּאֶרֶךְ יְרִיעַת הָאֹהֶל יְהִיָּה סָרוּם עַל צִדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסּוֹתוֹ – שיריעות האהל היו עודפות על יריעות המשכן

ממשיכה הבריייתא בענין אחר: וְנִרְאֵי קָרְסִין בְּלוֹלָאוֹת – הקרסים
שהיו מחברים את שתי המחברות של יריעות המשכן זו לזו,
כשהיו נתונים בתוך הלולאות שבשפת המחברות, היו נראים
כבוככים בְּרִקְעָה.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין יריעות המשכן: הָנוּ רַבָּנִן,
יְרִיעוֹת הַתְּחִתּוֹנוֹת שֶׁל הַמִּשְׁכָּן הָיוּ שֶׁל צֶמֶר הַצְּבוּעַ בְּתִכְלֵת וְשֶׁל
צֶמֶר הַצְּבוּעַ אֶרְגָּמָן וְשֶׁל צֶמֶר הַצְּבוּעַ תֹּלְעֵת שָׁנִי, וְשֶׁל שֵׁשׁ – פֶּשֶׁתָּן,
וְיִרְיעוֹת עֲלִיּוֹנוֹת הָיוּ שֶׁל מַעֲשֵׂה עֵינִים וְעֶשְׂוִיּוֹת מְשִׁיעֵר הָעֵינִים,
וְגִדְּלוֹהָ חֲכֵמָה שְׁנֵאמְרָה בְּטוֹיַת חוּטֵי הִירְיעוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת יוֹתֵר מִמָּה
שְׁנֵאמְרָה בְּתִחְתּוֹנוֹת, דְּאֵילוּ בְּתִחְתּוֹנוֹת בְּתִיב – נֹאמַר (שמות לה כה)
וְכָל אִשָּׁה חֲכֵמַת לֵב בְּיָדֶיהָ מִיּוֹ, וְיִבְיֹאוּ מִטָּוֶה אֶת הַתִּכְלֵת וְאֶת
הָאֶרְגָּמָן אֶת תֹּלְעֵת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ, וְאֵילוּ בְּעֲלִיּוֹנוֹת בְּתִיב (שם לה
כו) וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׂא לָבֵן אוֹתָנָה בְּחֲכֵמָה מִיּוֹ אֶת הָעֵינִים, וּמִמָּה
שֶׁנֹּאמַר נִשְׂא לָבֵן מְשֻׁמֶּה שֶׁהָיוּ בַּעֲלוֹת חֲכָמָה, יוֹתֵר מִשְׁאֵר הַנָּשִׁים
הַבָּנוֹת לֵב שֶׁטוֹ אֵת הִירְיעוֹת הַתְּחִתּוֹנוֹת. וְתֵּנָא, מִשּׁוֹם רַבִּי וְצִיְיָה
אִמְרוּ, מִה הָיָה אוֹתָהּ חֲכָמָה יִתְרִיהָ שֶׁנֹּאמְרָה בִּירְיעוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת,
שֶׁטוֹף בְּעֵינִים וְטוֹי מִן הָעֵינִים, כְּלוֹמַר שֶׁשֹּׁטְפוֹ אֶת הָעֵינִים וְטוֹו אֶת
שַׁעֲרָם כְּשֶׁהָיָה עֵדִין מְחוּבָר לַעֲיּוֹיִם.
שִׁנְיָנוּ בַּמִּשְׁנָה: שְׁתֵּי מְזוּזָאֵי אֶת כו', אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַגְּזוּזְטְרוֹת בְּצַד
אֶחָד שֶׁל רִשּׁוֹת הָרִבִּים וְיֵשׁ הַפֶּסֶק רִשּׁוֹת הָרִבִּים בִּינֵיהֶם, הַמוֹשִׁיט
מִזוּ לֹזוֹ חַיִּיב, שֶׁכֵּן הִיָּתָה עֲבוֹדַת הַלּוּיִם כְּשִׁפְרִיקוֹ אֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהָיוּ
עוֹמְדוֹת הָעֲגֻלוֹת זֶה אַחֵר זֶה אַחֵר בְּאוֹרֵךְ רִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְפוֹרְקֵי הַמִּשְׁכָּן
הָיוּ מוֹשִׁיטִים אֶת הַקֶּרֶשִׁים לֵאלּוּ שֶׁל הָעֲגֻלוֹת הַסְּמוּכוֹת לַפֶּתַח
הַמִּשְׁכָּן, וְאוֹתָם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים עַל עֲגֻלוֹת אֵלּוּ הָיוּ מוֹשִׁיטִים אוֹתָם
לֵאלּוּ שֶׁבַעֲגֻלָּה שֶׁלִּפְנֵיהֶם. אֲמַר רַב מִשּׁוֹם רַבִּי חִיָּיא, עֲגֻלוֹת, תְּחִתֵּיהֶן
– הַמְּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעֲגֻלוֹת, וְיִצְיָהֵן – הַמְּקוֹם שֶׁבֵּין הָעֲגֻלוֹת, וְצִיְיָהֵן
– וְהַמְּקוֹם שֶׁבְּצִידֵי הָעֲגֻלוֹת דִּהְיוּ הַרְיוֹחַ שֶׁבִּינֵיהֶן לִגְלָגֵל, וּמְקוֹם
עוֹבֵי הַגְּלָגֵל וְרֹאה צִירוֹ, כֹּל אֵלּוּ חֻשׁוֹבִים רִשּׁוֹת הָרִבִּים.
הַגְּמָרָא מְבַאֵרָת אֶת מִדּוֹת הָעֲגֻלוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשָׂאִים בָּהֶם אֶת
הַקֶּרֶשִׁים: אֲמַר אֲבִי הַרְיוֹחַ שֶׁבֵּין עֲגֻלָּה לְעֲגֻלָּה שֶׁבְּצִדָּהּ, הִיא כְּמֵלֶא
אֶרֶץ עֲגֻלָּה, וְכֵמָּה אֶרֶץ עֲגֻלָּה, חֲמֵשׁ אַמּוֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לָמָּה לִּי –
מִדּוּעַ צִרִּיק שִׁיחִיהָ אוֹרֵךְ הָעֲגֻלָּה חֲמֵשׁ אַמּוֹת, בְּאֶרְבַּע וּפְלִגָּא כִּגִּי –
הֲלֹא דִּי לָנוּ בְּאַרְבַּע וַחֲצִי אַמּוֹת, שֶׁכֵּן אִם הִיא מִעֲמִיד אֶת הַקֶּרֶשִׁים
עַל רֹחֲבָם שֶׁהָיוּ אַמָּה וַחֲצִי, אֵינִי יוֹכֵל לִסְדֹּר עַל חֲמֵשׁ אַמּוֹת יוֹתֵר
מִשְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת, וְלִשְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת דִּי בְּאַרְבַּע וַחֲצִי אַמּוֹת, וְאִם הִיא
מִעֲמִיד אֶת הַקֶּרֶשִׁים עַל עוֹבֵיִים שֶׁהִיא אַמָּה, אֵינִי יוֹכֵל לִסְדֹּר עַל
חֲמֵשׁ אַמּוֹת יוֹתֵר מִאַרְבַּע שׁוֹרוֹת מִפְּנֵי הַטְּבֻעוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹלֵטִים
בְּרוֹחַב הַקֶּרֶשִׁים, וְלִטְבֻעוֹת מִסְּפִיק חֲצִי אַמָּה רִירוֹחַ, וְאִם כֵּן דִּי
בְּאַרְבַּע וַחֲצִי אַמּוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵטַעַם שֶׁעָשׂוֹ אֶת הָעֲגֻלוֹת
בְּאוֹרֵךְ חֲמֵשׁ אַמּוֹת הוּא, כִּי חִיבֵי דְלֹא לִיְחַקּוּ קֶרֶשִׁים – כְּדִי שֶׁאִם
יִסְדְּרוּ אֶת הַקֶּרֶשִׁים עַל רֹחֲבָם, לֹא יִהְיוּ הַקֶּרֶשִׁים דְּחוּקִים זֶה לָזֶה,
כְּלוֹמַר, שֶׁאִם הָיוּ עוֹשִׂים אֶת הָעֲגֻלָּה בְּאוֹרֵךְ אַרְבַּע וַחֲצִי אַמּוֹת לֹא
הִיא אִפְשָׁר לְהַנִּיחַ בָּהּ שְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת קֶרֶשִׁים הַתּוֹפְסִים אַרְבַּע וַחֲצִי
אַמּוֹת, שֶׁאִי אִפְשָׁר לְצַמֵּצֵם וּלְסַדֵּר אַרְבַּע וַחֲצִי אַמּוֹת בְּאַרְבַּע וַחֲצִי
אַמּוֹת.
אֲמַר רַבָּא, רֹחֵב צִידֵי עֲגֻלָּה, דִּהְיוּ הַרְיוֹחַ שֶׁבֵּין הָעֲגֻלָּה לְאֻפּוֹנִים
יָחַד עִם עוֹבֵי הָאֻפּוֹנִים עֲצָמָם וְעוֹבֵי דוֹפֵן הָעֲגֻלָּה, הִיא כְּמֵלֶא רֹחֵב
חֲלָל הָעֲגֻלָּה, וְכֵמָּה הִיא רֹחֵב חֲלָל הָעֲגֻלָּה, שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמִחְצָה. וְאִם
צִיד הָעֲגֻלָּה הָיוּ רַחְבִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמִחְצָה דִּהְיוּ אַמָּה וְרִבְעֵי כָּל
צִד. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לָמָּה לִּי – מִדּוּעַ צִרִּיק שִׁיחִיהָ רֹחֵב הָעֲגֻלָּה
שְׁתֵּים וַחֲצִי אַמּוֹת, אִם הוּא כְּדִי שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ יוֹכֵל לִיתֵּן אֶת
הַקֶּרֶשִׁים לְתוֹךְ הָעֲגֻלָּה, בְּאַמְתָּא וּפְלִגָּא כִּגִּיא – בְּאַמָּה וַחֲצִי מִסְּפִיק.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵטַעַם שֶׁעָשׂוֹ אֶת הָעֲגֻלוֹת בְּרוֹחֵב שְׁתֵּים וַחֲצִי
אַמּוֹת הוּא, כִּי חִיבֵי דְלֹא לִיְדִדּוּ קֶרֶשִׁים – שֶׁכֵּינִן שֶׁהָיוּ הַקֶּרֶשִׁים
מוֹנָחִים לְאַרְכָּם עַל רֹחֵב הָעֲגֻלָּה, אִם יִהְיֶה רֹחֵב הָעֲגֻלָּה צֶר מִדִּי,
יִכְלִים הַקֶּרֶשִׁים לִנְטוֹת חָנָה וְחָנָה וְלִפּוֹל בְּתוֹךְ כְּדִי הַלִּיכָתָם,
וּלְפִיכָךְ נִצְרָךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲגֻלָּה רַחְבָּה שְׁתֵּים וּמִחְצָה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאַחַר שֶׁהִתְבָּאֵר שֶׁאֵלּוּ הָיוּ מִדּוֹת הָעֲגֻלָּה, קִשָּׁה,
אֵלֶּא דְקִיָּימָא לֵן – מִה שֶׁמְקוּבֵּל בִּידְנֵנו שְׁדָרְךָ רִשּׁוֹת הָרִבִּים צִרִּיק
שֶׁתִּהְיֶה רַחְבָּה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, אֲנִי דְנִמְרִינֵן לָהּ מִמִּשְׁכָּן – מֵאַחַר
וְאֵנוּ לְמִדָּם אֶת כָּל מִלֵּאכּוֹת שֶׁבֶת מִמִּלֵּאכּוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִשְׁכָּן, הָרִי
רִשּׁוֹת הָרִבִּים דְּמִשְׁכָּן תְּמִיסְרֵי הוּא – חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת הִיא, שֶׁכֵּן
הַמְּקוֹם שֶׁעָמְדוּ בּוֹ הָעֲגֻלוֹת הִיא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, שְׁתֵּי
הָעֲגֻלוֹת שֶׁהִלְכוּ זֶה בְּצֵד זֶה הָיוּ בְּרוֹחֵב חֲמֵשׁ אַמּוֹת כָּל אַחַת, וְחֲמֵשׁ
אַמּוֹת בִּינֵיהֶם, הָרִי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמַתָּא
יְתִירָא הוּא – אַמָּה נּוֹסֶפֶת הִיָּתָה בְּדֶרֶךְ שֶׁבָּה נִסְעוּ הָעֲגֻלוֹת, חֲצִי
אַמָּה מִכָּל צֶדֶד, דְּתוֹתָ קָאִי בֵּן לִי – שֶׁהָיָה אֶחָד הַלּוּיִים מֵהַלֵּךְ אַחֲרֵי
הָעֲגֻלוֹת, דְּכִי מִשְׁתַּלְפִּי קֶרֶשִׁים הָיוּ נִקִּיט לָהּ – שֶׁכְּשִׁילְפּוֹ
הַקֶּרֶשִׁים זֶה מִזֶּה, וְיַעֲמִדוּ לִפּוֹל לְתוֹךְ הָאוֹיֵר שֶׁבִּינֵיהֶם, יִרוּץ הָלוֹ
תַּחַת הַקֶּרֶשִׁים הַבּוֹלֵטִים בְּצִדֵי הָעֲגֻלָּה, עַד מְקוֹם הַרְיוֹחַ שֶׁבֵּין סִדְרֵי
הַקֶּרֶשִׁים, וְיִדְחֵךְ וְיַעֲמִיד בְּאוֹתָהּ חֲצִי אַמָּה שֶׁבְּצִידֵי הָעֲגֻלָּה.

משנה

הַמִּשְׁנָה מְמַשִּׁיכָה לְבָאֵר אֶת דִּינֵי הַמוֹצֵיא מִרְשּׁוֹת לְרִשּׁוֹת: חוֹלִית
הַבּוֹר – הָאֵדָמָה שֶׁהוֹצֵאתָ בַּחֲפִירַת הַבּוֹר וְהוֹנַחָה סָבִיב הַבּוֹר
לְחוּמָהּ, וְהִסְלַעַ, הָעוֹמְדִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, שֶׁהֵן גְּבוּחִין עֶשְׂרֵה טְפָחִים
וְיִחְבֵּן אֶרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבַּעַה טְפָחִים, הַנּוֹשֵׁל מִתּוֹן חֲפֵץ וְנוֹתָנוּ
בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְהָנוֹתָ עַל גֵּן חֲפֵץ שֶׁנִּטַּל מִרְשּׁוֹת הָרִבִּים, חִיבֵי, לְפִי
שֶׁחֻשְׁבוּ רִשּׁוֹת הַיָּחִיד, אֲבָל אִם הָיוּ פְּחוֹת מִגֵּן, כְּלוֹמַר, פְּחוֹת
מִגּוֹבָה עֶשְׂרֵה טְפָחִים אוּ מִרְחוֹב אַרְבַּעַה טְפָחִים, פְּטוּר, לְפִי שֶׁאִינִם
חֻשְׁבוּ רִשּׁוֹת הַיָּחִיד.

גמרא

הַגְּמָרָא מְבַאֵרָת לֵאיִזָּה צוֹרֵךְ נִקְטָה הַמִּשְׁנָה אֶת הַדּוּגְמָא שֶׁל
חוֹלִית הַבּוֹר. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לָמָּה לִּי לְמִיָּתְנִי – לֵאיִזָּה צוֹרֵךְ
שֶׁנָּה הִתְנָא חוֹלִית הַבּוֹר וְהִסְלַעַ, לִיָּתְנִי – יִשְׁנֶה הִתְנָא הַבּוֹר
וְהִסְלַעַ, שֶׁהָרִי וְדָאִי כּוֹנֵת הִתְנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהוֹצֵאתָ מִתּוֹךְ
הַבּוֹר וְהַמְכַנִּים לְתוֹכּוֹ חַיִּיב, וְאִם כֵּן מִדּוּעַ הַזְכִּיר אֶת חוֹלִית
הַבּוֹר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מְסִיעֵי לִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן – מִכָּךְ שֶׁהַזְכִּיר
הִתְנָא אֶת חוֹלִית הַבּוֹר יֵשׁ סִיּוּעַ לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאֲמַר רַבִּי
יוֹחָנָן, עוֹמֵק הַבּוֹר וְגוֹבָה חוֹלִיתָהּ מִצְטָרְפִין יָחַד לְעֶשְׂרֵה טְפָחִים,
שֶׁאִם אֵין בְּבוֹר עֶשְׂרֵה טְפָחִים אֵלֹא בְּצִירוֹף הַחוֹלִיָּה, הָרִי
הַבּוֹר רִשּׁוֹת הַיָּחִיד, וּפִירוּשׁ מִשְׁנֵתֵנוּ הוּא, שֶׁאִין הַבּוֹר עֵמוּק
עֶשְׂרֵה טְפָחִים, אֵלֹא בְּצִירוֹף הַחוֹלִיָּה, וְהַשְׁמִיעֵנוּ הִתְנָא שֶׁאִם
הַחוֹלִיָּה מִצְטָרֶפֶת לְגוֹבָה עֶשְׂרֵה טְפָחִים.

הַגְּמָרָא מְבַאֵרָה רֵאִיָּה לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: תֵּנָא נָמִי חִבִּי – וְכֵן שִׁנְיָנוּ
בְּבִרְיָתָא כְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁשִּׁנְיָנוּ בְּבִרְיָתָא. בּוֹר כְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים
שֶׁהִיא עֲמוּקָה עֶשְׂרֵה טְפָחִים וְרִחְבָּה אֶרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבַּעַה
טְפָחִים, אֲנִי מְסַלֵּאִין חִיָּמָנָה מִיָּם בְּשִׁבְתָּ, שֶׁהַבּוֹר רִשּׁוֹת הַיָּחִיד הוּא,
וְהַמוֹצֵיא מִמֶּנּוּ מוֹצֵיא מִרְשּׁוֹת הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים,

שבת. פרק אחד עשר – הזורק דף צט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

וְנִרְאִין קָרְסִין בְּלוּלָאוֹת. מילתא אחריתי היא: שתי מחברות היו היריעות, כל אחת ואחת ה' יריעות תפורות זו עם זו במזח על פני כל ארץ, ובאמצע היה מחבר בקרסים מחברת עם מחברת. שהיו לולאות בשפת חיצונה של כל מחברת באמצע המושקן אלו כנגד אלו, כדכתיב "מקבילות הלולאות" וגו' (שמות כו): **נָשָׂא לָבָן.**

יתירות חכמה משמע: בין עגלה לעגלה. שבעצה ה' אמות, כמלא אורך העגלה: לפה ל'. אורך העגלה ה' אמות: בארבע ופלגא סגי. שאם מסדרן על רחבן אינו מסדר על ה' אמות יותר מג' וררי בארבע ומחצה יכול לסדרן. ואי מסדרן בחוץ – יותר מד' לא יסדר, מפני הפסקת מקום הבריים שבאמצע הסדרים, ובפלגא אמה נמי תסגי ליה. לידהקן אם בא לסדרן על רחבן: צרי עגלה יחידה שתי דפנות לאופנים, ועובי החיפון, ועובי האופן: כמלא רחב עגלה. שני הצדדים כמלא רחב חלקה. והיינו אמה ורביע לכל צד: לפה ל'. רחבה תרתי ופלגא. אם מפני שאם יצטרך להושיב מן הקרשים לתוכה יכניס: באמתא ופלגא סגי. וישיבם בה על חוץ: כי היכי דלא לידרו קרשים. שלא יהיו הקרשים המושלים לאורך על דופןותיה לרחבן מדידן ונטוין לכאן ולכאן. שאם מושבות הקרשים קצר מתוך שהן ארוכות ויוצאות לחוץ הרבה – יכבד אחד מן הקראשין בשדן מדידן בחליבתן ופלו: חמיסר חייין. שתי העגלות ההולכות זו בצד זו רחב כל אחת ה' אמות – חרי י', וי' אמות ריחן שבין עגלה לעגלה – חרי טו'. ואם תאמר: יותר מעשרים הן, שהרי הקרשים אורכן י' אמות וכן מוטלות על גבי דופני עגלה לרחבה. נמצא אורך הקרשים חרי כ' אמה לבד מה שצריך למשוך קרשי כל עגלה ועגלה לצד החיצון של עגלה, שלא יגיעו ראשי הקרשים זו לזו ומעכבין את הילוך העגלות – אין זה תשובה, שהקרשים למעלה מעשרה הן, שהעגלה גבוה י', ולגבי רחרי' לית לן למיחשב אלא מקום העגלות וריחן שביניהן שהוא למטה מי'. דכל למעלה מי' –

לאו רחרי' היא, הלך לא חשיב ליה: **אמתא ותרמא תוא.** עוד צריך להיות ברחב הדרך רחרי' אמה, שעתה חצי אמה ורביע לכל צד, ורחבה שתי העגלות עם צידות ט"ו אמה, ומספן של ב' עגלות: **דקאי בן לוי** מאשתלפא. זו מזה ליפול לתוך אריר שביניהם: הנה נקיש להו. נכנס לבין האריר אמה שביניהם, ועומד בחצי אמה שיש בין העגלה לצדדין, ומתקן את הסדר זו על זו שלא תפול העליונה. וכל הדרך הוא מהלך אחורי העגלה, וכשרואה אותן משתלפות אל תוך האריר – רץ לתוך (א) בליטת הקרשי שבעצדין, עד שמיגיע לאמת האריר שביניהם, ודוחק עצמו לעמוד בחצי אמה עד שיחזיר הנשלפת למקומה ועל סדרה: **מתני' חולית הבור.** קרקע חפירת הבור נותנין סביבותיו להקפין כמין חומה, כמו שאנו נותנין היקף עצים או אבן סביב פי הבור: **גמ'** לפה לי למתני חולית הבור והשלע. פשיטא לן דסלע נקט לענין גובהה, ובור לענין עומק שנוטל מתוכו ומוציא לרשות הרבים. דאי לענין גובהה, כגון למוריד מחוליא למטה, וכגון דרחבה ארבע – לפה לי למיתניא כוללה הא תקא ליה סלע. אלא ודאי מוציא מתוך אונגין בור נקט לה. ובין דהכי הוא, חוליא לפה לוי' ליתני הבור לעומק והסלע לגובה: **מצטרפין לעשרה.** לשויה הבור רה"י, ואם הוציא מתוך אונגין חוליא – חייב:

מחיצה

אורחיה קמיל, דהעריב שמשו אוכל בתרומה. אע"ג דמשנה שלימה היא במס' נגעים (פי"ד מ"ג), העריב שמשו אוכל בתרומה. וכנהנ רבות בהש"ס. אי נמי: מיתורא דמתניתין שמעינן דמצטרפין לארבעה, ולהחושב על גבה מיירי, משום דמנח עליה מידי ומשתמש, כדאמרין בפרק "חלוץ" (עירובין דף ע"ה). ומיירי כשהחוליא גבוה עשרה, ובאינה גבוה י' – לא מחייב נוטל ונותן על גבה. והשאת אתי שפיר הא דקתני במתניתין גבוהין עשרה. והא דנקט נמי "על גבן". ואי מתניתין להצטרף לעשרה קאמר, ואין החוליא גבוה עשרה – לא אתי שפיר הא דקתני "גבוה עשרה" והנותן על גבן נמי אינו חייב כשמניח על גב החוליא, כשאינה גבוה עשרה:

שתי גזוזטראות כו'. מיירי שסתום למטה בשום דבר, ואין גדיים בוקעים תחתיהם, או שיש מחיצות למעלה מן הגזוזטרא, דהו לא חיישין לבקיעת גדיים. וכן עגלות היו רה"י, אע"פ שתחתיהם רה"י – לפי שיש מנוף העגלה עד למעלה מן הקרשים הרבה יותר מעשרה: **בין** עגלה לעגלה כמלא אורך עגלה. לסימנא בעלמא נקטיה, ואנב אורחא קמיל דאורך עגלה חמש אמות: **כי** היכי דלא לידחקו קרשים. פרש"י: אם באת לסדרן על רוחבן, וקשה: דהא מסיק לעיל דמנח להו אחדון! אלא נרא' לפרש: דלא לידחקו קרשים, אע"ג דדי היה בארבע וחצי לטבעות שהן זו כנגד זו, והיו שם אטבעי כדמפרש שחן גלוא"ש, מכל מקום, מפני כוונתן משהרבים ורוחקין זה לזה, אם לא שיש ריחן גדול ביניהם ורחוקין: **למה** לי באמתא ופלגא סגי. לשתט שתי עגלות היו מפורקות זו מזו, ויש הפסק ביניהם ה' אמות, וכל אחת טעונה לבד משוי של קרשים, קשה: דהיאך יכולין קרשים שכל כך כבדין, שאורכן עשר אמות ורוחבן אמה וחצי ועביין אמה לעמוד על ב' אמות ומוחצה רחב? ועוד, דפרקי: באמתא ופלגא סגי. אי יכול כ"כ כונד גדול לעמוד באמתא ופלגא? וכל שכן למי"ד כלין והולכין עד כאצבע, שלא היו יכולין לעמוד. ועוד: היאך היו יכולים שתי עגלות להלך זו בצד זו בט"ו אמות? א"כ היו הקרשים נוקשין זה בזה ועוד: שצריך לומר לפירשו שהקרשים היו נטוים על האהלים או על החצרות מלמעלה מי' מכל צד ב' אמות ומוחצה. כמו שפי' בקונטרס בעצמו, שהרי אורך שני הקרשים הוא כ' אמה, ורה"י אינו רוחב כי אם ט"ו אמה. ועוד: מנלן דשתי עגלות היו הולכות זו בצד זו למילין שיחא רה"י ט"ו אמה? שמא היו הולכות כולן זו אחר זו, והיה רה"י קטן או ארבעתן יחד, והיה רה"י גדול הרבה ונראה לר"ת: ששתי עגלות היו מתוברות יחד, שהיה שם עץ ארוך ט"ו אמה, והיו בה ארבע אופנים כמו לשתי עגלות, ושתי תיקוני דפנות כמו לשתי עגלות, ובין עגלה לעגלה כמו אורך עגלה. פירוש: בין דופן עגלה זו לדופן עגלה זו ה' אמות, וצדי העגלה כמלא רוחב העגלה מכל צד, דבין דופן העגלה עם האופן שתי אמות ומוחצה, ולא כפירוש הקונטרס שפי' אמה ורביע לכל צד, ורחבה שתי העגלות עם צידות ט"ו אמה, ומספן עגלה זו החיצון לדופן עגלה זו החיצון י' אמות באורך הקרש, והיה משכיב הקרש שתי דופני העגלות. ושתי עגלות אחרות לפניהן, שאם היו הולכות זו – אצל זו היו נוקשות זו בזו. וזו אחר זו היו הולכות יפה, והשאת פריך שפיר: באמתא ופלגא סגי, דהואיל ועל שתי העגלות היה משכיבן, הוה ס"ד דלא לידדו, ומשני: דאפילו הכי מדידו: **אמתא** יתירא הואי. בצד העגלה דהוי קאי בה בן לוי, וצריך לו אמה, דגברא באמתא יתיב, כדאמר בפ"ק דסוכה (ז' ט) גבי סוכה העשויה ככבשן, ואע"פ שפעמים היה הולך מצד זה ופעמים מצד זה – מי"מ היה די לו באמה אחת, שמאיה צד שהיה רוצה ליכנס היה משה העגלה לצד אחר, והיה נכנס בין האהל לעגלה ומתקבם. אף על פי שהיה רחוק מן הקרשים שתי אמות ומוחצה כשיעור צד העגלה – מכל מקום היה יכול להושיט ידו שם ולתקן, או על ידי מקל, או על ידי שום דבר: **במשייע** ליה לר' יוחנן דאמר בור וחוליייה מצטרפין לעשרה. וא"ת: ומה צריך למתני' לאשמעינן? הא תנינא חזא זימנא בפרק בתרא דעירובין (ד' ע"ט) בור ברה"י וחוליייתו גבוהה י' טפחים – חלוץ שעל גביו ממלאין ממנו בשבת. ומוקי רבי יוחנן בגמרא בסמוכה לה. וקא משמע לן דבור וחוליייתא מצטרפין לעשרה! ויש לומר: דדרך תנא להשמיענו בקוצר, אע"ג שכבר השמיענו במקום אחר, כדאמרין בריש ברכות (דף ב'). מילתא אנב אורחיה קמיל, דהעריב שמשו אוכל בתרומה. אע"ג דמשנה שלימה היא במס' נגעים (פי"ד מ"ג), העריב שמשו אוכל בתרומה. וכנהנ רבות בהש"ס. אי נמי: מיתורא דמתניתין שמעינן דמצטרפין לארבעה, ולהחושב על גבה מיירי, משום דמנח עליה מידי ומשתמש, כדאמרין בפרק "חלוץ" (עירובין דף ע"ה). ומיירי כשהחוליא גבוה עשרה, ובאינה גבוה י' – לא מחייב נוטל ונותן על גבה. והשאת אתי שפיר הא דקתני במתניתין גבוהין עשרה. והא דנקט נמי "על גבן". ואי מתניתין להצטרף לעשרה קאמר, ואין החוליא גבוה עשרה – לא אתי שפיר הא דקתני "גבוה עשרה" והנותן על גבן נמי אינו חייב כשמניח על גב החוליא, כשאינה גבוה עשרה:

אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים. אבל פסין לא מהני אלא בבאר מים חיים או בור הרבים, כדתנן בפרק "עושין פסין" (עירובין דף כב): אבל בור היחיד עושין לו מחיצה כו'. והוורק עמוק י' ורוחב ארבע, דהוי רה"י. אבל פחות מיכן דהוי כרמליה, לא התמידו כל כך, ומשחתי שפיר בפסין. הרב פורת: א"ל דילמא כיון

אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים, ואין שותין הימנה בשפת א"כ הכנים לה ראשו ורובו. ובור וחוליותה מצטרפין לעשר' בעא מיניה רב מרדכי מרבא: עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד', וורק ונח על גביו מהו? מי אמרינן: הרי עקירה באיסור, הרי הנחה באיסור או דילמא: פיון דממקום פטור קאתיא - לא? א"ל: מתניתין היא. אתא שיליה לרב יוסף, א"ל: מתניתין היא. אתא שיליה לאבין, א"ל: מתנא' היא. אמר להו: פולכו ברוקא דהרדי תפיתו! א"ל: ואת לא תסברא? והתנן: הנוטל מן ונותן על גבן - חיבי! א"ל: דילמא מתנא' במחט. מחט נמו, א"א דלא מדילא פורתא! דאית ליה מורשא, א"נ: דרמא בפריצה. אמר רב מלשא, בעי רבי יוחנן: פותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ארבע, ומוקף לכרמליה, ועשאו רה"י. וורק ונח על גביו, מהו? מי אמרינן: פיון דאינו רחב ד' - מקום פטור הוא, או דילמא: פיון דעשאו רה"י - כמאן דמלי דמא. אמר עולא: קל וחומר, לאחרים עושה מחיצה - לעצמו לא כ"ש? איתמר נמו, א"ר תיאא בר אשי אמר רב, וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן. פותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ארבע ומוקף לכרמליה ועשאו רה"י, הוורק ונח על גביו - חיבי, לאחרים עושה מחיצה - לעצמו לא כ"ש? בעי רבי יוחנן: פור תשעה, ועקר ממנו חוליא והשלימה לעשרה, מהו? עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו - ומיחיבי, או לא מיחיבי. ואם תימצי לומר: פיון דלא הוי מחיצה עשרה מעיקרא - לא מיחיבי, פור י' ונתן לתוכה חוליא ומיעטה מהו? הנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו - מיחיבי, או לא מיחיבי? תיפשוט ליה מדידיה, דתנן: הוורק ארבע אמות בפותל, למעלה מעשרה טפחים - כוורק פאורי, למטה מעשרה - כוורק פאריץ. והוורק פאריץ ארבע אמות - חיבי. והיונן בת: והא לא נח! ואמר רבי יוחנן: בדבילה שמינה שנינו. ואמאי? הא קא ממעט מארבע אמות! התם - לא מבטל ליה, הכא - מבטל ליה. בעי רבא: ורק דף ונח על גבי יתירות, מהו? מאי קמיבעיא ליה - הנחת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו? היינו דרבי יוחנן! פי קמיבעיא ליה לרבא - בגון דוורק דף ונחין על גביו, מאי? פיון דבהדי הדדי קאתו - כהנחת חפץ ועשיית מחיצה דמי, או דילמא: פיון דלא אפשר דלא מידלא פורתא וחדר נייח - כעשיית מחיצה והנחת חפץ דמי? תיקו. אמר רבא: פשיטא לי: מים על גבי מים - תיני הנחת, אנו על גבי מים לא

מחיצה י'. שיהא הממלא עומד לפניו מן המחיצה וממלא: ואין שותין הימנה. לעמוד על שפתה ולשאוב בכלי ולהכניס ראשו לחללה ולשתות, כדתנן: לא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"י, שמא ימשוך הכלי אצלו: אלא אם כן הכנים ראשו ורובו. למקום שהוא שותה: הרי עקירה באיסור. מהר"י: הרי הנחה באיסור. מהר"י: ממקום פטור קאתיא. שאי אפשר שלא הגביה תחילה למעלה מן העמוד, שהוא מקום פטור, שאינו אויר רה"ר. ואויר רה"י נמי לא הוי, דכי אמרינן רה"י עולה עד לקרקע - ה"מ כנגד רה"י, אבל האי - מקמי דלימטי לאויר עמוד אגביה למעלה מעשרה: מתניתין היא. "הנוטל מן ונותן על גבן" - חיבי: ברוקא דהרדי תפיתו. כולכם רוק אחד אתם ורוקסים: ואת לא תסברא! דמתנא' היא: פסחט. דאינה גבוהה: דאית לה. לסלע מורשא נמוך מ', וכן דבולה גבוהה י' בר מהויא מורשא. ואיהו לא הוי מקום חשוב - דהו"ל חור רשות היחיד: אי נמי דרמא. מחט בהרץ שבסלע שבראשו, ולא נפל מלמעלה מ', אלא לתוך י'. מוקף לכרמליה. בכותל זה הקיפו בקעה והנחתה כרמליה. ועל דו נעשית רה"י. כגון שהוקף לדירה, או לא הקיפו בו אלא בית סאתים: וורק. מהר"ר ונח על ראשו, מהו: או דילמא פיון. דכותל זה עשאה לכרמליה זו רה"י: כמאן דמלי דמא. והוי אצל ראשו פאריץ סמיכתא כל החלל: לאחרים. כל החלל עשאו רה"י: לעצמו לא כל שכן. ראש הכותל: ועקר ממנו חוליא. והניחו ברה"ר, מי מתייב? אע"ג דמקמי עקירה לאו רה"י הוה, בשעת עקירה מיתא רה"י תת: וסילוק מחיצה. כהנחת זו נסתלקה מחיצה הבור שנתעשה מעשרה, מי מהני האי מיעוטא למיפסיה או לא? בדבילה שמינה, שניקב בגבי הכותל: ואמאי. מיחיבי, הא מתנא' ד' אמות קתני, ואפילו מצומצמות, וכי נח בגבי הכותל - נתמעט הוורקא מד' אמות כדי מקום הדבילה, וקתני חיבי, פיון דמעיקרא ד' אמות תת: התם לא מיבטל ליה. דבילה, חלק לאו מיעוט הוא: על גבי יתירות, דקות, שקדי גבוהות י' ואין יתירות ד', ודף זה רחב ד' - עשאו רשות היחיד: מהו. להתחייב בוריקה זו: וחסין על גביו. ואם תימצי לומר: האם תימצי לומר כר' יוחנן, דהנחת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו - הכא ודאי אדף לא מיחיבי, מיהו אחפץ מהו לחיובי? דלא אפשר דלא מידלי. החפץ מעל הדף בשעת הנחת הדף, וחדר נייח: כעשיית מחיצה. ברישא, וחדר הנחת החפץ דמי - חיבי, דבשעת הנחתו כבר נעשה דף רה"י: תיני תחתו. ואם נטל מקצתו והוציא - תהו עקירה: לא

ומאי קמיבעיא ליה, תיפשוט מדרתא בפ"ק דף ו. המחיצה מרומה לפליא דרך טטו - חיבי, ואחד המושט ואחד הוורק חיבי. ואמרינן לעיל (דף צב.) המחיצה משוי למעלה מעשרה - חיבי. ומפרש הרב פור: דדוקא כשפסק כרו במקום פטור קמיבעיא ליה, כגון שורק למעלה מי כנגד אויר רה"י, וידר האבן באלכסון ונחה על העמוד, וידידה או אינו מכחו הראשון אלא כח כרו היא, וכיון דממקום פטור קא אתיא - ש הפסק בין עקירה ראשונה לנחה. אבל אם זרק ממש כנגד העמוד, שלא הלכה באלכסון כלל אלא הלכה מכחו עד העמוד - דאי חיבי. והוורק בורק מבעיא ליה, כדפי. אבל מוציא מוכנס - פשיטא ליה דחיבי. והא דמיתא ראה מהנשא והנותן ע"ג חיבי - היינו משום דמשען ליה דמיירי בכל ענין, בין בורק בין במושיט, כדתניא ברישא: הוורק פטור, והמושיט חיבי. והשתא לא דמי למוציא מנותן לפליא דרך טטו. דהתם מכחו בא לרה"ר: ומוקף לכרמליה ועשאו רה"י. אומר ר"י: דמשמע דדוקא מוקף לכרמליה. דכיון דמוקף לכרמליה - אין כ"כ סברא שעשה רה"י מטעם דלאחרים עושה מחיצה. אבל מוקפת לרה"ר ועשאו רה"י - פשיטא דלעצמו נמי מהני. ומשום חור רה"י ליכא לחיוביה, כמו רמאי בחריצא דלעיל, דלא ניתא תשמישתיה לבני רה"י כולי האי על הכותל: לאחרים עושה מחיצה כו'. גבי חוליא דבור לא שייך למימר הכי לחיבי המשמש מהר"ר על גבה, כיון שאין החוליא עצמו גבוה י' ואמאי? והא קא ממעט מארבע אמות. פירש בקונטרס: דמשמע ליה דמיירי אפילו בד' אמות מצומצמות שעובי הדבילה ממעט מד' אמות. וקשה לר"י: דבענין זה אין נראה שיתחייב, כיון שאיגודו בנפצים. כמו מוציא חצי קופה לרה"ר, דאינו חייב עד שיציאנה כולה לחוץ. דאטו אם זרק אדם רומה, וכל דבר ארוך כל שהוא יתחייב כיון שראשו אחד יצא חוץ לד' אמות: ואם בורק ד' אמות הכי גמירי לה שיתחייב בכ"ג, א"כ דיכי פשיט מניה: ועוד: דאמאי משמע ליה טפי בהאי דורק ארבע אמות בכותל דהו מצומצמות, משאר ארבע אמות השניות בכל הש"ס? ונראה לר"י: דמיירי הכא שורק חוץ לארבע אמות, כמו בכל מקום. והכי פריך: והא קא ממעט מד' אמות, שמוקם הדבילה נתבטלה מתורת רשות הרבים שבטל לכותל והרי הוא ככותל עב ולא הוי עוד על גבי רשות הרבים ואם זרק מוחט או קרן ד' אמות ונח על הדבילה או נתקע בתוכו היה פטור דהרי מקום הדבילה נתמעט מדין רשות הרבים, ואפי"ה חיבי. והוא ובתחילת הוורק עד קודם הנחה היה שם רה"ר עליו הנחה ומיעוט רה"ר בהדי הדדי קא אתא, והכא נמי הו"ל לן למימר הנחה וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו. ומשני: התם לא מבטלי ולהכי לא מבטל רה"ר: ורק דף כו' הנחת חפץ ועשיית מחיצה כו'. וא"ת: אפילו ליכא בקיעת גרים, דיכי חשוב לשויה תחתיו רה"י? מ"ש מטרכל ועמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד', ואין בעיקרו ד', דאמרינן (לקמן דף קא.) זרק ונח על גבי - חיבי. משמע דוקא על גבי, אבל תחתיו לא ואומר ר"י: כגון שיש שתי מחיצות של יתירות, ובשלישית אמרינן פי תקרת דף יורד וסותם:

ארבעה טפחים, והזורק על ראש הכותל חייב משום הוצאה. עולא
פושט את הספק של רבי יוחנן: **אמר עולא**, יש ללמוד שראש
הכותל חשוב רשות היחיד בקל וחומר, אם לאחרים עושה מחיצה
– אם כותל זה עושה מקום אחר ודהיינו כל החלל שבין המחיצות
שיהיה חשוב רשות היחיד, **לעצמו לא כל שכן** שיועיל להיות
רשות היחיד. ומביאה הגמרא עוד אמוראים שאמרו כדברי עולא:
איתמר נמי – וכן נאמר בבית המדרש, **אמר רב חייא בר אשי** **אמר**
רב, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, כותל ברשות הרבים, גבוה
עשרה טפחים ואינו רחב ארבעה טפחים ומוקף לברמלית – ובכותל
זה הקיפו בקעה שהיתה כרמלית, **ועשא** הכותל לברמלית רשות
היחיד, הוזרק חפץ מרשות הרבים ונח על גביו, חייב, שאם לאחרים
עושה מחיצה – אם עושה מקום אחר שיהיה חשוב רשות היחיד,
לעצמו לא כל שכן שיועיל להיות רשות היחיד.
בעי – הסתפק רבי יוחנן, **בזו** שהיה עמוק תשעה טפחים, **ועקר** **ממנה**
חוליא – גוש אדמה, **הוא** השלימה על ידי כך לעשרה טפחים, והניח את
האדמה ברשות הרבים, מהו הדין בזה, האם אומרים שעקרת
החפץ מהבור ונעשית המחיצה המחשיבה את הבור לרשות היחיד
בהרי דרדי קאתו – ביחד הם באים, ומיחייב על ההוצאה מהבור
לרשות הרבים, כיון שלאחר שעקר נעשה הבור רשות היחיד, **או**
לא מיחייב, שכיון שלפני העקירה לא היה הבור רשות היחיד ואין
זה נחשב שעקר מרשות היחיד. ומוסיפה הגמרא ספק נוסף: **ואם**
תמימי (–תראה) **לומר**, כיון שלא היו מחיצה עשרה טפחים, **לא**
מיחייב – שכיון שלא היה לבור מחיצה של עשרה טפחים קודם
העקירה אינו חייב, יש להסתפק מה הדין בבור עמוק עשרה
טפחים, ונתן לתוקף חוליא – גוש אדמה מרשות הרבים, ומיעשה
בכך מעשרה טפחים וביטל מהבור שם רשות היחיד, מהו, שבאופן
זה, הנחת החפץ בבור שהוא רשות היחיד וסילוק המחיצה
המחשיבה את הבור לרשות היחיד **בהרי דרדי קאתו** – ביחד הם
באים, ויש להסתפק, האם מיחייב הוא על הכנסה זו כיון שלפני
שהניח את האדמה בבור עדיין היה חשוב רשות היחיד, **או לא**
מיחייב כיון שעם הנחת האדמה בבור בטל ממנו שם רשות היחיד.
הגמרא רוצה לפשוט ספק זה. מקשה הגמרא: **תפישטו** **ליה מדידה**
– תפשוט את ספיקו של רבי יוחנן מדברי עצמו, **התנן** (למקן ק),
הזורק חפץ למרחק **אזבע** אמות ברשות הרבים ופגע בכותל, אם
פגע למעלה **מעשרה טפחים** מהקרקע, הרי הוא כזורק באויר רשות
הרבים, ואויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים הוא מקום
פטור, ופטור, ואם זרקו למטה **מעשרה טפחים** מהקרקע, הרי הוא כזורק
בארץ ברשות הרבים, והזורק **בארץ** אבות ברשות הרבים
חייב. ויתוין **בה** – ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו, **והרי לא נח**
החפץ על גבי הכותל אלא חזר לאחוריו, ונמצא שלא עשה הנחה
מחוץ לארבע אמות ממקום העקירה, ומדוע חייב הזורק למטה
מעשרה טפחים, **ואמר רבי יוחנן** ליישב קושיא זו, **בדבילה שמינה**
שנינו – המשנה מדברת בתאנה שמנה, שנדבקת לכותל מחמת
השמנוניות שבה ואינה חוזרת לאחוריה לתוך ארבע אמות. ומכך
שנינו במשנה 'הזורק ארבע אמות' משמע שמדובר אפילו
בארבע אמות מצומצמות, ואם כן יש לשאול **אמאי** – מדוע הוא
חייב על זריקה זו, **הא קא מיעט מארבע אמות** – הרי כשנדבקה
התאנה בכותל, נתמעט מקום הזריקה מארבע אמות כשיעור
מקום התאנה שנדבקה לכותל, ומכל מקום חייב על הזריקה כיון
שבשעת הזריקה היה ארבע אמות עד הכותל אף שעל ידי הזריקה
נתמעט משיעור ארבע אמות, ואם כן יש לחייב גם את המניח
חוליא בתוך בור עמוק עשרה טפחים אף שעל ידי הנחה זו
מתמעט מבור מעשרה טפחים. דוחה הגמרא: אין ללמוד מניח
חוליא בתוך הבור מהזורק תאנה בכותל, דהתם **לא מביט ליה קבא**
מביט ליה – שם בזורק תאנה, אינו מבטלה במקומה, ולא חשובה
כחלק מהכותל, ולכן אינה ממעטת מארבע אמות, אבל כאן
במניח חוליא בבור הרי הוא מבטלה שם, ולכן יש להסתפק שגם
אינו חייב על הנחה זו שעל ידה מתמעט הבור מעשרה טפחים.
הגמרא מביאה ספק נוסף הדומה לספק של רבי יוחנן: **בעי** –

אלא אם כן עשו לה – לבור, מחיצה גבוהה עשרה טפחים, בכדי
לעשות את המקום שסביב הבור רשות היחיד, והממלא יעמוד
לפנים מן המחיצה וימלא. ואין שותין הימנה פשקת בכלי אם לא
עשו לבור מחיצה, אף שמכניס ראשו לחלל הבור ושותה ואינו
מוציא את הכלי, גזירה שמא ימשוך הכלי למקום שהוא עומד,
אלא אם כן הנגיס לה – לבור שהוא שותה ממנו ראשו ורובו. עוד
דין משמימה הברייטא: ועומק הבור וגובה חוליתה **מפטרין**
לעשרה טפחים להחשב רשות היחיד. ומבואר בברייטא כדברי
רבי יוחנן, שבור וחוליתה מצטרפין לעשרה.
הגמרא דנה מה דין הזורק מרשות הרבים לרשות היחיד דרך
מקום פטור, ומביאה לכך ראייה מהמשנה: **בעא מיניה רב מרדכי**
מרבא, עמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה
טפחים, וזרק חפץ מרשות הרבים ונח על גביו, מהו, מי אמרין –
האם יש לנו לומר, הרי העקירה באיסור נעשתה, שעקר מרשות
הרבים, והרי התנקה באיסור נעשתה, שנח ברשות היחיד, וחייב,
או דילמא – או שמא יש לומר, כיון דמקום פטור קאתא – שכיון
שבא החפץ לרשות היחיד ממקום פטור ושכיון שהעמוד גבוה
עשרה טפחים, לא יתכן שנח החפץ על העמוד, בלא שהגיע קודם
לכן לאויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום
פטור, **לא** – אינו חייב. **אמר ליה** – השיב לו רבא לרב מרדכי,
מתניתין היא – ממשנתנו יש ללמוד שהוא חייב. **אתא שיליה** – בא
רב מרדכי ושאל לרב יוסף שאלה זו, **אמר ליה** – השיב לו רב יוסף,
מתניתין היא – דין זה יש ללמוד ממשנתנו, **אתא שיליה** – בא רב
מרדכי ושאל לרבא שאלה זו, **אמר ליה** – השיב לו רבא, **מתניתין**
היא – דין זה יש ללמוד ממשנתנו. **אמר ליה** רב מרדכי, **בולבו**
בריקא דרדי תפיתו – כולכם רוק אחד אתם ורוקים, כלומר
כולכם מביאים אותה ראה, **אמר ליה** – שאלו רבא ורב יוסף
ואביי את רב מרדכי, **ואת לא תקבא** – ואתה אינך סובר שיש
לפשוט שאלתך מהמשנה, **התנן** – והרי שנינו במשנתנו (לעיל ע"א),
חולית הבור והסלע שהן גבוהות עשרה ורחבן ארבעה, **הנחיל מהן**
חפץ ונתנו ברשות הרבים, וכן הנותן על גבן חפץ שנטל מרשות
הרבים, חייב, אף שכדי להניח החפץ עליהם או כדי ליטלו מהם
ולהניחו ברשות הרבים צריך להגביהו יותר מעשרה טפחים
מקרקע רשות הרבים. **אמר ליה** – השיב להם רב מרדכי, **דילמא**
מתניתין – שמא משנתנו מדברת במחט, שאינה גבוהה, ויכולה היא
לנוח על הסלע, בלא לעבור קודם לכן באויר למעלה מעשרה
טפחים. מקשה הגמרא: **מחט נמי אי אפשר לא מרליא פורתא** –
הרי גם אם מדובר במחט אינו יכול להניחה על הסלע או ליטלה
ממנו באופן שהוא גבוה עשרה טפחים בלא שיהיה את המחט
מעט יותר מעשרה טפחים. דוחה הגמרא: יש לומר, שמשנתנו
עוסקת בסלע דאית ליה מוקשא – שיש לו בליטה בצדו למטה
מעשרה טפחים מהקרקע, וכיון שהסלע הוא רשות היחיד, ואותה
בליטה אינה מקום חשוב, הרי היא כחורי רשות היחיד, שהם
בטלים לרשות היחיד, והוא נטל והניח את המחט על אותה
בליטה, ולא עברה המחט דרך למעלה מעשרה טפחים. **אי נמי** –
באופן אחר יש לומר, שהמשנה מדברת באופן דריקא בחריצה –
שהמחט נתונה בחריצן שבראש הסלע, ולא באה לשם דרך
למעלה מעשרה, אלא מתוך עשרה.
הגמרא מביאה עוד ספיקות בדיני הוצאה בשבת: **אמר רב מישא**,
בעי – הסתפק רבי יוחנן, כותל העומד ברשות הרבים, וגבוה עשרה
טפחים ואינו רחב ארבעה טפחים, ומוקף לברמלית – ובכותל זה
הקיפו בקעה שהיתה כרמלית, **ועשא** הכותל לברמלית רשות
היחיד, וזרק חפץ מרשות הרבים ונח על גביו – על ראש הכותל,
מהו, מי אמרין – האם יש לנו לומר, שכיון דהכותל אינו רחב
ארבעה טפחים, מקום פטור הוא, והזורק על ראש הכותל אינו חייב
משום הוצאה, **או דילמא** – או שמא יש לומר, שכיון דהכותל עשא
לברמלית רשות היחיד, אם כן כל החלל שבתוך היקף המחיצות
ממאן דמלי דמיא – יש לנו להחשיבו כאילו הוא מלא, וראש
הכותל נחשב כחלק מרשות היחיד שיש בה ארבעה טפחים על

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ח אין משתכרין בשבת⁸² אפלו בדבר המתיר, גזירה משום מקח וממכר⁸³. כיצד? בגון השוכר את
2 תפועל לשמור לו ירעים או דבר אחר ומשלם לו בעד כל יום ויום, והוא משמרים גם בשבת, שהיה
3 דבר המתיר לשמור אפלו פרות המחקרים⁸⁴ - לא יתן לו שכר בעד יום השבת בפני עצמו, ואם נתן לו -
4 אסור לו לקבל ממנו⁸⁵. לפיכך, אין אחריותם עליו בשבת מנגבה ואברה ששומר שכר חייב בהם, מפני

ביאורי הלכה

השבוע, "שכר המלאכה"⁷⁸, "תשלום על מכירה"⁷⁹ או "דמי כניסה"⁸⁰, אסור ליטול משום גזירת "שכר שבת", וכדי לבטלו צריך ליטלו בהבלעה עם רווחים אחרים⁸¹. [זו] לקבל ממנו - ואם קיבלו אין ליהנות ממנו⁸⁵, וכשקיבל שכר שבת בשוגג (שלא ידע שאסור לקבל, או שהדרך שקיבל לא היתה נכונה) - מותר ליהנות⁸⁶. [לח] לקבל ממנו - עיקר האיסור הוא קבלת שכר שבת, ולא הנתינה⁸⁷, ולכן מותר ליתן שכר שבת לנכרי⁸⁸.

ל[ח] אין משתכרין בשבת - שני פרטים באיסור שכר שבת: א. איסור להשתכר מעצם יום השבת, כגון: פועל שנשכר ליום השבת, ריבית של יום השבת או שכר חדר של יום השבת. בכל אלו התשלום הינו "שכר השבת"⁷⁷, וכדי לבטל איסור זה צריך שעצם השכירות, ההלוואה, וההשכרה יהיו בהבלעה, והתשלום יהיה "שכר השבוע" "החודש" או "השנה", גם כשהרווח אינו "שכר השבת", אלא "שכר

ציונים והוספות

(77) גם אם השכירות נעשתה לימים נוספים אך שלא בהבלעה, אף אם התשלום ניתן בהבלעה.
(78) כגון העושה מלאכה בקבלנות ובחור מרצונו לעשותה בשבת, ראה להלן על סעיף ט.
(79) רווחי מכירה בשבת אינם "רווחי השבת", שהרי אינו משלם על השבת כבשכירות יומית, אלא "רווחי המכירה".
(80) דמי כניסה ושימוש בשבת אינם נחשבים כשכירות ליום זה, אלא דומים לקניית שירות כדלהלן על סעיף י.
(81) לעניין נטילת רווח המכירה בהבלעה, ראה שו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סוס"י כו) שהרווח מובלע במחיר הקרן.
(82) עוד מדיני שכר שבת: לעיל סי' רמג סי"א-ב (איסור שכר שבת שלא בהבלעה ממרחץ ורחיים ותנור שהשכיר לנכרי). סי' רמד סט"ו (המוכר לנכרי מערב שבת סחורה שתגיע או זכות גביית המכס בשבת). סי' רמה סעיפים ב"ח (ישראל ונכרי שותפין, אסור לישראל לחלוק עם הנכרי את שכר השבת שלא בהבלעה (ראה שם חילוקי הדינים לפי תנאי השותפות, סוג המלאכה, אם שכר השבת ידוע, ואם נראה כהערכה)). סי' רמה ס"ט (הנאה משכר שבת שקיבל (יתבאר להלן)). סי' רמו ס"א (שכר שבת על השכרת חפצים או בתיים), סי' רמו סעיפים יג-טו (שכר שבת מבהמה שישראל ונכרי שותפים בה). לקמן ס"ט (שכר שבת מהלוואה בריבית לנכרים) לקמן ס"א (שכר שבת לחזן בשבת ויום-טוב). סי' שלד ס"ז (שכר טרחה למי שסייע להציל מן הדליקה בשבת), סי' תקכו ס"ד (שכר שבת על מצוה (חפירת קבר ביום-טוב)).
(83) עד"ז בסי' רמג סוף סי"ב: אסור ליטול שכר שבת שלא בהבלעה שאין משתכרים בשבת משום גזירת מקח וממכר. ולהלן סי"א נתבאר שהוא כמו גזירה לגזירה (גזירת שכר שבת משום מקח וממכר, ומקח ממכר שמה יכתוב).
(84) עד"ז לעיל סוף ס"ג: ששמירת המוקצה והמחובר הוא דבר המותר בשבת.

(85) לעיל סי' רמה ס"ט: אם אפו נכרים בשבת בתנורו של ישראל בעל כרחו ונתנו לו שכר התנור אסור ליהנות ממנו עולמית בין לו בין לאחרים מפני שהוא שכר שבת, וראה בשו"ת אגרות משה ח"ד סי' נט (כשקיבל ריבית על שבת מהבנק, באופן שלא ניתן להחזירה): ונראה דהשכר דיום האסור שלא שייך להניחו שם יתנוהו לאיזה צדקה ובאופן שלא ידעו כלל ולא יהיה לו שום הנאה אף לא הכרת טובה משום אדם. ע"כ.
ובמקום שלא ניתן לחשב השכר שקיבל (וכן בשוגג כבהערה הבאה), אולי יש להקל ולחלק שבסי' רמה לא עובר על איסור שכר שבת עד שנהנה מהשכר (שהרי אפו בתנור בעל כרחו), ולכן אסור ליהנות ממנו עולמית אפילו לאחרים, משא"כ כשעבר והשכירו לשבת מדעתו ואף קיבל התשלום שלא בהבלעה הרי איסור "שכר שבת" כבר נעשה, ואין קונסים בדיעבד (ראה שו"ת מהרש"ג סי' כג שתמה על שוע"ר כיצד אסר "לו ולאחרים" והרי בסי' תמג פסק דאפילו חליפי איסורי הנאה דאסור להחליף מן התורה, אם עבר והחליף מותר מן התורה), ועפ"ז יש לומר שגם כאן אין ליהנות ממנו כדי שלא ייחשב כשומר שכר, אך אם הסכים בעל הפירות וסיכמו ביניהם שבשבת השומר יהיה שומר חנם, ולאחר מכן רוצה לשלם לו עבור השבת ייתכן שמותר לו לקבל, שמתנה הוא שנותן לו, ראה שו"ת האלף לך שלמה חאו"ח סי' קלב וביאורו בשש"כ פכ"ח הערה קלד, ולהלן הערה פז.
(86) שש"כ פכ"ח הערה קנט, וראה הערה הקודמת.
(87) כן משמעות לשון שוע"ר, וראה משנ"ב ס"ק כא שיש בנתינה משום "לפני עוור", ובתהלי"ד ס"ק ז שיש בזה משום מסייע לידי עוברי עברה, ובפמ"ג מש"ז ס"ק ד שהאיסור הוא "ליקח שכר שבת" אבל מותר לקבל בדרך מתנה, אבל מלשון שוע"ר משמע קצת לאסור גם בדרך מתנה.
(88) בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' שלח) התיר גם לתת

- 1 שְׁשֶׁשֶׁת אֵינוֹ שׁוֹמֵר בְּשָׁכָר אֱלָא בְּחֶנֶם לטו.
- 2 וְאִם שָׁכְרוּ לְשָׁבוֹעַ אוֹ לְחֹדֶשׁ אוֹ לְשָׁנָה - לֹא יִנָּכֵה לוֹ פִּנְגֵּד הַשְּׁבָתוֹת, שְׁלֹא אָסְרוּ אֱלָא לְטוֹל שָׁכָר יוֹם
- 3 הַשְּׁבָת בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אֲבָל מִתֵּר לְטוֹל בְּהַבְלָעָה עִם שָׂאָר הַיָּמִים מִדָּמָא. וְלֹא יֵאמָר לוֹ תֵּן לִי שָׁכָר הַשְּׁבָת, אֱלָא
- 4 תֵּן לִי שָׁכָר הַחֹדֶשׁ אוֹ שָׁבוֹעַ אוֹ עֶשְׂרֵה יָמִים מב] וְכִיּוֹצֵא כֹּהָ, בְּעֵנִין שֶׁהַשְּׁבָת מְבַלֵּעַ בְּחַל מַג]

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת סעיף ח

ביאורי הלכה

כגון שמירה או מלצרות, לשעות השבת או היום-טוב בלבד⁹³ משום איסור שכר-שבת. וגם אם אמנם אין לו כל צורך בשירות שלא בשעות השבת או היום-טוב, יתנה עם נותן השירות שיעסוק מעט בעבודה הנדרשת⁹⁴, גם לפני כניסת היום או אחרי צאתו, כדי שיוכל לקבל שכרו⁹⁵ בהבלעה. ולכן, בעל שמחה השוכר מלצרים, עובדי נקיון וכדו', יתנה עמהם שיתחילו בהכנות מבעוד יום, או שינקו את המקום לאחר צאת השבת, ומותר לעובדים לקבל את השכר בהבלעה עבור כל העבודה ביחד⁹⁶.

לט] אלא בחינם - ואם פשע - חייב באחריותם⁸⁹.
מ] שאר הימים - ואז דינו כשומר שכר שחייב בגניבה ואבירה.
מא] שאר הימים - עבודה המצריכה הכנה מבעוד יום, מותר לקבל שכרה אגב שכר ההכנה שנעשית מלפני שבת⁹⁰.
מב] עשרה ימים - כגון ששכרו לחודש והפועל חזר בו לאחר עשרה ימים⁹¹, ואע"פ שהפועל חזר בו, המעביד חייב לשלם את שכר השבת בהבלעה, ודין הפועל כשומר שכר⁹².
מג] מובלע בחול - אין להזמין (יהודי ל) כל שירות,

ציונים והוספות

בלבד, שאז נמצאת שכירות השבתות האחרות שלא בהבלעה (ראה מהדו"ב לסי' רמג ד"ה ושאני שכיר יום), אלא אם כן מנכה לו קנס שנקבע על כל חיסור, ולא מחשב ערך יום אחד בדיוק.
93 ואפילו בקבלנות, כדלהלן על סעיף ט.
94 או בעבודה אחרת שדרך אנשים לשלם עבורה, אבל דבר קטן כגון נסיעה קצרה (משא"כ נסיעת חזן או מוהל לעיר אחרת וכדו') או דבר שאין רגילים לשלם עבורו (כגון שנות הלימוד של החזן, מוהל ורופא) - אינו מועיל (שש"כ פכ"ח הערה קנג ע"פ א"א בוטשאטש).
95 בשש"כ פכ"ח הערה קלה נתבאר שגם בהבלעה אין לקחת תוספת מיוחדת על השבת, אך בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' שלה: מה ששאל בענין תוספת שכר שבת (במלאכה המותרת בשבת), שהדרך שמוסיפים בשכר על יום השבת בדבר שאין סרך איסור שבת, וכב' ראה בס' שמירת שבת כ' בשם הגרשו"א וצל"ה דאף באופן שמותר שכר שבת בהבלעה מכ"מ אסור לקבל תוספת שכר שבת שאם מקבל תוס' עבור שבת כבר אינו בהבלעה, וכבודו מערער ע"ז... הנה ודאי פשוטה של ההלכה כמש"כ כב', דאם מבליע ממש, ולא הוזכר שכר שבת לא בע"פ ולא בכתב ומשתלם הכל בבת אחת ממש אין בזה גדר שכר שבת של איסור.

96 שש"כ פכ"ח סס"ו, ואם שכרם משולם בקבלנות ולא לפי שעות העבודה יש לכלול את העבודות יחדיו כדלהלן על סעיף ט.

שכר שבת למי שאינו שומר תורה ומצוות ששכחו להתנות עמו את התשלום באופן המותר, ודורש את שכרו, שמותר ליתן שכר שבת במקום חילול השם, דאם לא יתן לו שכרו יחשוב אותו יהודי שהדתיים הם גנבים ועושקי שכר.
89 אליה רבה ס"ק יב.
90 שש"כ פכ"ח סס"ט, וראה להלן הערה צד כששכר ההכנה משולם לצורך ה"הבלעה" בלבד.
91 הפועל יכול תמיד לחזור בו (כדלהלן חלק חו"מ הל' שאלה ושכירות סכ"א), אלא שלא קונסים אותו על הפרת החוזה משום "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" (כמבואר בחו"מ שם), אבל המעביד אינו יכול לחזור בו, ואם מפר את החוזה צריך לשלם על כל החודש או פיצוי אחר, ואם התנה שיכול לחזור בו נתבאר להלן סעיף ט.
ויש שפירשו שהלכה זו מדברת באופן שהתנה שהפועל אינו יכול לחזור בו, או שיש הפסד לבעל הבית, ופשט שוע"ר שבשכירות אין צריך לתנאי מיוחד, משא"כ בהלוואה כמבואר בהמשך הסעיף, ויש שפירשו שהלכה זו עוסקת בשומר בלבד, ועל פי הדעה ששומר שכר אינו יכול לחזור בו ללא תנאי (ראה שו"ת פלגי מים ח"א (מהרב גימפל ליפשיץ אנטווערפן ה'תשנ"ו) סי' ה אות ז), וצ"ע (מלבד מה שנדחק לפרש איסור שכר שבת דלהלן סעיף יא בחזנים) דהרי המפקיד רשאי תמיד לחזור בו (ראה פתחי תשובה חו"מ סי' רצג ס"ק ב).
92 ע"פ משנ"ב ס"ק יח, וראה שם שאם השומר לא שמר בשבת רשאי לנכות לו שכר השבת, ולשוע"ר הוא כן כשמנכה לו את כל השבתות, אך לא ינכה לו שבת אחת

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכת המזון לפי לוח "רב יומי"

ואם נכנס כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו יש אומרים
שצריך לענות אחריו אמר ויש אומרים שא"צ שכיון
שהמסובים שאכלו הם שותקים אין עליו שום חיוב כלל
(ויש לחוש לסברא הראשונה):

ב וכל זה כשהוא לא אכל ולא שתה אבל אם אכל כזית
ירק או דבר אחר או שתה רביעית מאיזה משקה ולא
בירך עדיין ברכה אחרונה ונכנס אצלם יכול לענות עמהם
ברוך שאכלנו משלו אע"פ שלא אכל עמהם בחבורה אחת
אלא בבית אחר (ואפילו נכנס בשעה שכל המסובין עונין
עונה עמהם ברוך שאכלנו אע"פ שלא שמע נברך כיון
שעונה עם המסובין ששמעו לפי דברי האומרים כן בברכו):

חלק א' סימן קצח אחד נכנס אצל שלשה שאכלו:

* * *

א השמש שאכל כזית מזמנים עליו שאף שלא קבע עצמו
בשלחן עמהם אלא עומד ומשמש עליהם ואכל מעומד
וגם הולך ובא באמצע אכילתו ואין לו קביעות כלל עמהם
מצטרף עמהם לזימון שכיון שדרך אכילתו בכך זו היא
קביעותו משא"כ באיש אחר כמ"ש בס' קצ"ג:

ב כותי בזמן הזה אינו מצטרף לזימון אפילו הוא חבר
שכבר נמנו עליהם ועשאו כנכרים גמורים לכל דבריהם
(אבל צדוקי מזמנין עליו אם חבר הוא):

ג עם הארץ אין מזמנים עליו ואפילו קרא ושנה ולא שמש
תלמידי חכמים להקשות ולפרק להבין מתוכם טעמי
המשניות על בוריים הרי זה עם הארץ לענין זה ועכשיו
מזמנים אפילו על עם הארץ גמור כדי שלא יהא כל אחד
הולך ובונה במה לעצמו שאם היו פורשים מהם גם הם היו
פורשים מן הצבור לגמרי.

ומכל מקום מי שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית אין
מזמנים עליו שכיון שרוב עמי הארץ קוראים לא שייך לומר
שיהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו אם יפרשו מיחידים
שאינם קוראים ואצ"ל מי שהוא רשע ועובר עבירה
בפרהסיא שאינו מעולה מעם הארץ בזמן התלמוד (ואינו
דומה לכותיים קודם שגזרו עליהם שהם היו מדקדקים
במצות שהחזיקו בהם ובמצות שלא החזיקו אינן מורדים
ופושעים אלא מעשה אבותיהם בידיהם):

ד נכרי אין מזמנין עליו אפילו נתכוין לברך אלהינו ואפילו
גר שמל ולא טבל אין מזמנין עליו שאינו גר עד שימול
ויטבול כראוי.

וגר גמור יכול לברך אפילו בזימון להוציא אחרים ידי
חובתם ויכול לומר על שהנחת לאבותינו לפי שלאברהם
נתנה הארץ למורשה ואברהם נקרא אב המון גוים:

ה אונן בחול שהוא פטור מלברך אין מזמנין עליו ואפילו
להאומרים שאם רצה להחמיר על עצמו לענות ולברך
הרשות בידו מכל מקום כיון שהוא פטור אינו מצטרף:

* * *

ז ואם אכלו כולם כדי שביעה ומקצתם שתו ומקצתם לא
שתו והם תאבים לשתות טוב שיברך מי ששתה לפי שיש
אומרים שמן התורה אינו חייב לברך אלא אם שתה אם הוא
תאב לשתות שנאמר ואכלת ושבעת ודרשו חכמים ואכלת
זו אכילה ושבעת זו שתיה ואע"פ שאין דבריהם עיקר שזה
סמך בעלמא הוא שסמכו חכמים לחייב ברכת המזון על
כזית שנאמר ואכלת זו אכילה ואכילה בכזית ושבעת זו
שתיה אבל אין המקרא יוצא מידי פשוטו שאינו חייב לברך
אלא כשאכל ושבע ואפי' לא שתה מכל מקום טוב לחוש
לדבריהם במקום שאפשר שיברך מי ששתה.

אבל אם מקצתם אכלו לשובע ולא שתו ומקצתם לא אכלו
לשובע ושתו יברך מי שאכל לשובע אע"פ שלא שתה כיון
שהעיקר כהאומרים שחייב ברכת המזון מן התורה תלוי
באכילה כדי שביעה ולא בשתיה:

ח וכל זה כשמברכים בזימון כתיקון חכמים שהזמין לבד
הוא מברך ומוציא את כולם ידי חובתם אבל עכשיו
שכולם מברכים בלחש עם המזמין אין לחוש לכל זה ויכול
לברך אף מי שאכל כזית לבד ולא שתה אע"פ שיש אחרים
שאכלו לשובע ושתו.

אלא שכבר נתבאר בס' קפ"ג שאין לנהוג כן אלא ישמעו
מפי המזמין לפחות עד סיום ברכת הזן:

ט מי שהיה כבר שבע קודם שאכל ואכל אכילה גסה אם
נהנה גרונו מאותה האכילה מברך לפניו ולאחריו
ומוציא אחרים ידי חובתם אף על פי שהם חייבים מן
התורה והוא אינו חייב אלא מדברי סופרים אבל אם נפשו
קצה עליו ואין גרונו נהנה מאכילתו אינו מברך כלל לא
לפניה ולא לאחריה לפי שזו אינה חשובה אכילה כלל לכל
מצות שבתורה בין לענין מצות עשה כמו שנתבאר בס'
תע"ו בין לענין מצות לא תעשה כמה שכתבנו בס' תרי"ב:

חלק א' סימן קצח דין צידוף לזימון ג' או עשרה:

* * *

א שלשה שאכלו והם מברכים בזימון ונכנס אחד שלא
אכל אם נכנס כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו חייב
לענות אחריו ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ושוב אינו
עונה אמר אחר ברוך שאכלנו כמ"ש בסימן קצ"ה ואם
מזמנים בעשרה עונה אחריו ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד
לעולם ועד והוא הדין אם היה שם כשאכלו ולא אכל עמהם.

ואם לא ענה אחריו כך או שנכנס כשהמסובין עונין ברוך
שאכלנו שאינו יכול לענות ברוך ומבורך כיון שלא שמע
שאמר המברך נברך (ואף לדברי האומרים שמי שלא שמע
ברכו מש"ץ יכול לענות עם הציבור כאן אינו יכול לענות
עם המסובין שהם עונים ברוך שאכלנו והוא לא אכל ולענות
בפני עצמו ג"כ אינו ראוי כיון שלא שמע) יענה אחריהם
אמן ושוב אינו עונה אחר ברוך שאכלנו שחוזר המברך.

ואין צריך לומר בברכות הגמורות שיש בהן הזכרת השם
שחייב לענות אחריהם אמר אע"פ שאינו חייב בהם.

היה יכול לפטור עצמו מחיובו בשום ענין צריך שיהיו כולם בני מצוה אבל ב' קטנים אינן מצטרפין.

אבל יש אומרים שבין לג' בין לעשרה אין הקטן מצטרף עד שיהיה בן י"ג שנה שלימות שאז אע"פ שהוא קטן פורח דהיינו שפרחו בו ב' שערות ולא נגמרו כשיעורן שהוא כדי לכוף ראשן לעיקרן הקילו בו לצרפן לזימון בין לג' בין לי' אף על פי שלכל המצות הוא קטן והוא שיודע למי מברכים אבל אם נגמרו סימניו כשיעורן אין מדקדקין אחריו אם יודע למי מברכין ומזמנין עליו בכל ענין כיון שהגיע לכלל מצות.

* * *

ויש מחמירין ואומרים שאפילו הוא בן י"ג שלימות ויודע למי מברכין אם ידוע שלא הביא ב' שערות ארוכות כשיעורן אין לצרפו לא לג' ולא לי' אבל בסתם מזמנין עליו זימון הוא מדברי סופרים וסומכין על החזקה שמן הסתם הביא ב' שערות כשיעורן בתשלום י"ג שנה כדרך רוב בני אדם וכן נוהגין במדינות אלו שלא לזמן על קטן פחות מבן י"ג ויום אחד ואין לשנות.

וכל זה לענין זימון אבל להוציא אחרים ידי חובתם בברכתו לדברי הכל אינו מוציא עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד וידוע שהביא ב' שערות כשיעורן ע"י בדיקה או שנתמלא זקנו שברכת המזון הוא מן התורה ובשל תורה אין סומכין על חזקה זו:

י מי שבני אדם מחזיקין אותו לשוטה אם לא הגיע לכלל שוטה שדברו בו חכמים מזמנין עליו אבל חרש ושוטה שדברו בהם חכמים בכל מקום שאינן בני דעת ופטורים מכל המצות דינם כקטן פחות מבן ו' שאין מזמנין עליו לדברי הכל ואין מצטרפין לא לג' ולא לעשרה.

וחרש שדברו בו חכמים בכל מקום הוא שאינו שומע ולא מדבר אבל מדבר ואינו שומע (וכן אילם שאינו מדבר ושומע) (אפילו הם ב' ויותר) כיון שהם כפקחים לכל דבריהם מצטרפים לזימון אם הם מבינים ומכוונין לזה (אע"פ שאין החרש שומע ברכת הזימון והאלם אינו עונה).

במה דברים אמורים לזימון בעשרה שלדבר שבקדושה אין עניית המיעוט מעכבתם כמ"ש בס' נ"ה אבל לזימון בג' צריך שהב' ישמעו מפי המזמן עד סיום ברכת הזן וגם שיענו אחריו ברוך שאכלנו כו' ואם לאו אין כאן זימון כלל כמ"ש בס' קצ"ג:

יא מי שנידוהו על דבר עבירה אין מצ(ט)רפין אותו לזימון לא לג' ולא לעשרה שזהו ענין נידוי שמרחיקים אותו ומבדילים אותו מאגודתם ואם נידוהו על עסקי ממון יתבאר ביו"ד סי' של"ד:

חלק א' סימן קצט על מי מזמנין ועל מי אינן מזמנין:

* * *

א שלשה שאכלו כאחת וגמרו [שנים] סעודתם ואחד לא גמר האחד מפסיק על כרחו להשנים ועונה עמהם ברכת הזימון ושומע עד הזן את הכל כמ"ש בס' קצ"ג.

ואם לאו הוא לא יצא ידי חובת זימון אבל הם מזמנין עליו

ן נשים האוכלות עם ג' אנשים שחייבים לזמן חייבות גם הם לזמן עמהם ואם הם שלש ורצו ליחלק לזמן לעצמן הרשות בידם (אם האנשים הם פחות מ') שאינם מזמנים בשם ואם צריכות להבין לשון הקודש נתבאר בס' קצ"ג).

אבל נשים האוכלות בפני עצמן פטורות לזמן ואם רצו לזמן הרשות בידם וה"ה לעבדים ולא תהא חבורה של נשים ועבדים מזמנים יחד משום פריצות העבדים אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם:

ז וכן אם ט' אנשים בני חורין ואשה אחת או עבד אכלו יחד אינן מצטרפין להשלים לעשרה לזמן בשם אע"פ שהם חייבים בזימון שכל דבר שבקדושה אינו אלא בעשרה אנשים בני חורין כמ"ש בס' נ"ה ואין צריך לומר שאינן מצטרפין להשלים לזימון בג' כיון שאין עליהם חובת זימון כלל (אפילו אם) [אלא אם כן] אכלו עם אנשים שחייבים לזמן לעצמן.

ואפילו אם רצו לצרפן אינם רשאים מפני שנראה כפריצות כשניכר צירוף נשים עם אנשים בזימון שאומר המברך נברך בצירוף כולנו ואפילו באשה עם בעלה ובנה אין חברתן נאה כשמצטרפין יחד וכן בעבדים שצירופן ניכר יש בזה משום פריצות שהעבדים הם שטופי זימה ופרוצים ביותר ואין לבני חורין לצרפם עמהם צירוף הנראה וניכר כשמזמנין עליהם משא"כ כשיש זימון בלא נשים ועבדים אף שהנשים והעבדים מצטרפין לצאת ידי חובתן בשמיעה מהמברך ולענות אחריו בברכת הזימון אין בזה משום פריצות כיון שאין צירופן ניכר כלל בברכת המברך.

אלא א"כ נשים ועבדים מזמנין יחד שלזה יש לחוש לפריצות העבדים בנשים אף שאין צירופן ניכר וה"ה עבדים עם קטנים אין מזמנים יחד משום פריצות העבדים במשכב זכור עם הקטנים:

* * *

ח אנדרוגינוס אינו מזמן לא לאנשים ולא לנשים לאנשים שמה הוא נקבה ואינו מוציאם ידי חובתם אם אכלו כדי שביעה כמ"ש בסימן קפ"ט ולנשים שמה הוא זכר ויש בו משום פריצות אבל מזמן הוא למינו שאם הוא נקבה כולם נקיבות וכן להיפוך.

אבל טומטום אין מזמן אפילו למינו כי שמה כשיקרע זה ימצא נקבה וכשיקרעו אלו ימצאו זכרים ואינו מוציאם ידי חובתן:

ט יש אומרים שקטן היודע למי מברכין מזמנין עליו והוא שיגיע לעונת הפעוטות שהוא כבן ט' או בן י' כל אחד לפי חריפותו ולכל הפחות גדול מבן ו' אם הוא חריף ויודע מעצמו בלי שילמדוהו למי מברכין אבל פחות מבן ו' אף על פי שהוא חריף ויודע מעצמו אינו כלום שהרי לא הגיע לעונת הפעוטות והרי הוא כמי שאינו בן דעת.

וקטן אחר שהגיע לעונת הפעוטות מצטרף אפילו לזמן בעשרה בשם אף להאומרים שאינו מצטרף לקדיש ולברכו ולקדושה שבברכת המזון הקילו בה הואיל וכל אחד ואחד יכול לפטור עצמו מחיוב ברכת הזימון (שיכול לברך לעצמו) משא"כ בקדיש וברכו וקדושה שכל אחד ואחד לא

השוק וקבע עמהם וגמרו סעודתם עמו אינן חוזרין ומזמנין
שכבר פרח מהם זימון כשזימנו פעם ראשונה אבל אחד
המפסיק לשנים ואח"כ באו ב' מן השוק וקבעו אצלו וגמר
סעודתו עמהם חוזר ומזמן עמהם שהוא נעשה טפל לב' אלו
שלא זימנו עדיין כמו שנתבאר בסי' קצ"ג והוא הדין פעם
ב' וג' או יותר יכול להפסיק ולזמן עם כל שנים שבאו
וקבעו אצלו ואכל עמהם כזית.
וה"ה אם היו ט' קבועים יחד מתחילה והפסיק אחד לב'
מהם יכול [ה]אחד לחזור ולהפסיק לב' אחרים מהם ולחזור
ולהפסיק לב' אבל ב' האחרונים פרח זימון מהם כשזימנו
הראשונים ולא נשאר זימון בחבורה אם לא שאכלו עוד
אחר זימון הראשונים כמ"ש שם בסי' קצ"ג ושם נתבאר
כל פרטי דיני פרח זימון:

חלק א' סימן ר דין המפסיק כדי לברך:

בין עונה בין אינו עונה כל שהוא עומד שם ושומע ויכול
לענות ואם אינו עומד עמהם קורין לו עד שיתקרב אליהם
ויוכל לשמוע ולענות עמהם כמ"ש בסי' קצ"ד (משא"כ
בחרש שאינו יכול לשמוע ואילם שאינו יכול לענות אין
מזמנין עליהם אלא בעשרה כמ"ש בסי' קצ"ט):
ב אבל שנים אינן חייבים להפסיק לאחד לפיכך אין חיוב
זימון חל עליהם כלל עד שיתרצו להפסיק לאחד ולברך
ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם ולא ענו אחריו או
שלא שמעו עד הזון את הכל לא עשה כלום ולא יצא ידי
זימון לפיכך אף הוא אינו רשאי לברך עד שיגמרו השנים
סעודתם וזימן עליהם שהרי כבר נתחייב בזימון מתחלת
הסעודה אם התחילו שלשתם יחד כמ"ש בסימן קצ"ג.
ואם נתרצו להפסיק לו וזימן עליהם ואח"כ בא אחד מן

'לקוטי תורה' פרשת בהעלותך – הפרשה החסידית

בהעלותך את הנרת [ב']

והענין, דצריך להבין, דאמרו רז"ל (פסחים מט, ב): "עם
הארץ אסור לאכול בשר", דהיינו מפני שאינו יכול
להעלות את הבשר כו', ואם כן מוכן מזה, שהאדם
מעלה ומגביה את המאכל, והיינו מפני שהאדם גבוה
יותר, שהוא "מודבר", והוא הראש לכל בחינת הדצ"ח;
ובמקום אחר משמע להפך, דאמרו רז"ל ריש פרק ו'
דברכות (מ, סוף עמוד א): "אילן שאכל [...] אדם הראשון [...] –
חטא היתה. שאין התינוק יודע לקרות אביו ואמו עד
שיטעום טעם דגן" – הרי שאדם מקבל הדעת מהחטא.
וכן אמר רב נחמן: "עד דלא אכילנא בישרא דתורה
כו"ם".
אף הענין הוא ששניהם אמת: שהם למטה מנפש
האדם ולמעלה הימנו. והיינו, כי כל הטעמים של כל
מיני צמחים ופירות, וכן הבשר של חיות ובהמות –
שרשם הוא מ"עולם התהו", שהוא בחינת "עולם
הנקודים" – שלמעלה מאצילות, שהוא "ברודים".

"בהעלותך את הנרת וגו'" (פרשתנו ח, ב):
ופירש רש"י:

בשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא
היה עמם בחנוכה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: חיה,
שלך גדול משלהם! שאתה מדליק ומטיב את הנרות.
וענין במדרש.
ולהבין זה.
גם מה שכתוב להלן (פרשתנו יא, כב): "הצא ובקר ישחט
להם! כו"ם – מהו התמיה? הלא יש בעולם ע' אומות,
והם ריבוא רבבות, יותר מת"ר אלף – ואוכלים בשר
ונמצא להם!
וגם מה שכתוב (שם): "אם את כל דגי הים וגו'" – הלא
הם שאלו בשר ולא שאלו דגים כלל!
והענין יוכן בהקדים ענין מעשה הקרבנות של
הנשיאים, שכל נשיא העלה שבטו על ידי קרבנו.

2. (ראה גם ספר המאמרים תקס"ו עמוד רמב. תרל"ה כרך ב עמוד שכת ואילך.
תרי"ד עמוד שיח ואילך).
3. (ריש הפרשה – טו, ג).
4. (ומצא להם? אם את כל דגי הים יאספ להם ומצא להם?). פרשתנו יא, כב).
5. וכמו שנתבאר לעיל, בפירוש נשא על פסוק "כה תברכו כו".
6. (בבא קמא עב, א"ב (ובפירוש רש"י): "והא דלא אמרתי לך באורחא (לא
דקדקתי טעמו של דבר) – דלא אכלי בישרא דתורא". וזה שלא אמרתי לך
בערב, משום שלא אכלתי בשר שור).

1. (נאמר שבת פרשת בהעלותך, כ"א סיון תקס"ג. הנחות כבוד קדושת אדמו"ר
האמצעי ורבי משה בן אדמו"ר הזקן נדפסו בספר המאמרים תקס"ג כרך ב עמוד
תקנן ואילך. הנחה מגוף כתב יד קדש אדמו"ר הצמח צדק – באור התורה
במדבר כרך ו עמוד א'תשדמ. שם כרך ה עמוד א'תשדפ. וראה אור התורה
בהעלותך עמוד שנג. במדבר כרך ב' הוספות עמוד 15.
מאמר כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי המיוסד על מאמר זה – במאמרי אדמו"ר
האמצעי במדבר כרך ג עמוד תתצד, ובהרחב הביאור שם עמוד תתקיד. כמה
ענינים מהמאמר נתבארו בדבור המותחל "לריח שמניך" במאמרי אדמו"ר הזקן
כתובים חלק ב עמוד יא).

והיינו, כי שורש כל החי הוא מחיות המרכבה⁷; "פני אריה" הוא מקור נפשות החיות, "ופני שור" הוא מקור נפשות הבהמות, "ופני נשר" הוא מקור נפשות העופות. והנה "החיות נושאות את הכסא"⁸, "ועל הכסא כו במראה אדם"⁹ – הוא בחינת עשר ספירות דאצילות, דעולם התיקון, שנתקנו בבחינת "פרצוף אדם". והיינו על דרך משל סדר והדרגת השתלשלות אברי האדם, שהוא רמ"ח אברים וש"ס גידים.

וכציר הגוף – כמו כן מתלבשת הנפש. שהרי התלבשות הארת הנפש בגוף הוא מתחלק לפי ציור הגוף: שבמחשבה שורה המחשבה, ובפה – הדבור, ובידים – כח המעשה. והוא שנקרא אדם: האלף הוא בחינת מחשבה, וד' – דיבור, מ' – מעשה.

וכמו כן הוא למעלה: בעשר ספירות דאצילות משתלשלים בזה הסדר דבחינת אדם, והשראת האור בתוכם הוא ממש כפי השראת הנפש בגוף האדם¹⁰; ויש בחינת מוחין דקטנות ומוחין דגדלות.

מה שאין כן שארי הברואים, כמו בהמות וחיות, אין ציור הגוף שלהם שיהא לאדם כלל, וראשם כפוף ושוה עם הגוף. וכמו כן סדר המשכתם ממקורם ושרשם, שם הוא גם כן ההשתלשלות והמזיגה באופן אחר ממש¹¹.

והנה החיות שבמרכבה הם "נושאות את הכסא". דהיינו, כמו שהבהמות מגביהים את האדם הרוכב עליהן, כך הם מעלים ונושאים את בחינת "אדם שעל הכסא" – למעלה ממנו, והיינו לשרשם שהוא מעולם התהו שלמעלה מאצילות. אכן הם גם כן "נושאות עם הכסא", דהיינו שהם נגביהים ומתעלים עם ה"אדם שעל הכסא". שהוא המגביה ומעלה אותן.

כמו אדם בעולם הזה מעלה את בשר הבהמה, שהבשר מתעלה באכילת אדם, שנהפך לדם הנפש ונכלל בבחינת ומדרגת "מדבר"¹²; אך מה שעל ידי זה נעשה התקשרות נפש האדם בגופו, ותוספת השכל –

וזהו בחינת "נושאות כו"¹³ :

ב. והנה הבשר הוא מבחינת "גבורות", שלכך הוא "סומקא"¹⁴. ולכך גם אחר הביור וההעלאה הוא נכלל בגבורות דקדושה, והיינו שעל ידי זה נמשך התלהבות ורשפי אש.

והיינו לפי ששרש כל הבהמות וחיות הוא מאריה ושור שבמרכבה, והם הם בחינת גבורות. וכמו שכתוב במרכבת יחזקאל (יחזקאל א, ג): "בוערות כמראה הלפידים". וכן ה"שרפים" – לשון "רשפי אש".

ולכך גם הבהמות והחיות שגשגת לשלש מהם הם גם כן בחינת גבורות. ולכך בשרא היא סומקא כו¹⁵.

וזהו שאמרו רז"ל: "עם הארץ אסור לאכול בשר" – שאינו יכול להעלות את הבשר, כי מהגבורות יש יותר יניקת החיצונים¹⁶,

וכמו שכתוב בזהר פרשת נח, (דף ס"ה, עמוד א'): "כל רעותיה לאו איהו אלא בבשרא תדיר"¹⁷,

וכיון שאינו יכול להעלותו – הבשר מורידו ומשפילו¹⁸. אבל התלמידים חכם – שמקבל מבחינת חכמה, ו"בחכמה אתפרידו", על כן מברר את הבשר, ואז הבשר מוסיף בו התלהבות.

אך משה רבנו עליו השלום אמר (פרשתנו יא, ג): "מאין לי בשר", פירוש: שהיה נעלה מאד מבחינת גבורות של הבשר אף כמו שהם לאחר הביור. שההתלהבות ורשפי אש האהבה הוא עדיין בחינת "יש מי שאוהב", ובמשה כתיב (קרח טו, ז): "ונחנו מה", שהוא בחינת אין – תכלית הביטול.

ואף שבו יש גם כן בחינת התלהבות בבחינת גבורות, אף ההתלהבות כלולה בבחינת ביטול ואין, והוא נקרא בחינת גבורות דאבא. מה שאין כן הגבורות הנולדים מביור הבשר – הוא בחינת גבורות דאימא או גבורות דז"א, שהוא בחינת יש ודבר, שנגשג ההתלהבות כו.

מצות כו").

14. (גיטין טו, ב ושמם נסמן. סומקא – אדום. וברש"י: בחוש).

15. ועיין בבחינת פרשת בשלח, על פסוק (טו, ח) "ויאמר משה, בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בפקר" – כנגד מדת הדין ומדת הרחמים כו".

16. וכמו שנתבאר לקמן על פסוק "זאת חקת התורה [.] ויקחו אליך קרה כו".

17. (כל רצונו אינו אלא בבשר תמיד).

ועיין שם ב"מקדש מלך" בשם הר"ן.

18. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "וגלחה את ראשה" (לקמן תצא לו, ג).

7. (יחזקאל א, ז) "ופני אריה אל הימין לארבעתם, ופני שור מהשמאל לארבעתם, ופני נשר לארבעתם".

8. (בחי' תרומה כה, י) בשם פרקי דרבי אלעזר. וראה פרקי דרבי אלעזר סוף פרק ד. שמות רבה כג, טו.

9. (יחזקאל א, כו, ושמ' דמות אדם).

10. (ועיין מה שנתבאר מזה בפרישת אמור, בדבור המתחיל "ונקדשתי בתוך בני ישראל").

11. (ועיין בזהר בראשית: דף י"ט, עמוד א'. ודף כ', עמוד ב').

12. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אני ישנה ולבי ער", גבי פירוש "רעיתי").

13. (ועיין מה שנתבאר מענין זה בדבור המתחיל "ששת ימים תאכל

ג. "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, הִיד ה' תִּקְצֹר?" (שם, כג):
 פירושו: עם היות שהאמת שאתה נעלה מאד מבחינת
 ה'יש' דבשר, כי אתה בחינת 'מ'ה' וביטול, אף על פי כן
 "היד ה' תִּקְצֹר?" בתמיהה. והיינו שיוכל להמשיך ולשפל
 אף מה'אין דחכמה, שהוא נעלה מאד, להתלבש
 ולהתגלות למטה מטה ב'גבורות' וה'יש' של הבשר,
 שגם בבחינת ה'יש' של הבשר יתגלה הביטול דחכמה. כי
 "יד ה'" יוכל לישפל מאד למטה מטה.²⁴
 וזה היה ענין השליו, שהיו עופות שמנים מאד,
 כדאיתא בגמרא דיומא דף ע"ה, ב': "מסקינן לה אתליסר
 ריפתי".²⁵ ואחרונה אינה נאכלת אלא על ידי תערובות
 – "מרב השמן הנבלע בה, וכל שכן העליונות" (רש"י).
 והענין:
 כי שמן הוא בחינת חכמה,²⁶ שהוא "חכים ולא
 בחכמה ידיעא כו"²⁷, ובעולם הזה הגשמי גם כן, השמן
 הוא בחינת חכמה שנשתלשל מבחינת חכמה שלמעלה,
 והתורה שהיא בחינת חכמה עילאה נקראת שמן כו.
 וזהו ענין ה"שליו": ששמן, שהוא בחינת חכמה נמשך
 ונחפז בששר. שבשר השליו הוא בחינת גבורות,
 והשמן שבה הוא בחינת חכמה, בחינת 'מ'ה' ו'אין'.
 והיינו שנמשך הביטול גם בבחינת ה'יש' דבשר.
 וזהו "היד ה' תִּקְצֹר": שיוכל להמשיך מבחינת אין
 דחכמה עילאה גם לתוך הבשר, עם היותו מצד עצם
 בחינת 'יש' וגבורות.²⁸ היינו השפעת פח הביטול.
 והיינו, כי השליו הוא נמשך גם כן מבחינת "פני נשר"
 שבמרכבה, שהוא שרש נשמת כל העופות. אך

והוא "מילתא זוטרתא"¹⁹, ולמטה מבחינת משה רבנו
 עליו השלום, שהוא בחינת "מ'ה", תכלית הביטול,
 בחינת "אין" כנ"ל.²⁰

וזהו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שש מאות אלף רגלי, העם אשר אנכי
 בקרב²¹, פירושו: "שש מאות אלף רגלי" – דור המדבר
 – היו תלמידיו, שהיו גם כן מבחינת יסוד-אבא, שהוא
 בחינת ביטול. וזהו "אשר אנכי בקרב": שמושה הוא
 בחינת 'מה' ו'אין' כנ"ל,
 "ואתה אמרת, בשר אתה להם?" – פירושו: משה
 מדבר עם בחינת 'אור אין-סוף המלוכש בחכמה', שהוא
 בחינת משה, וזהו "ואתה" – כי חכמה נקרא "אתה" כו,²²
 דמשמע ש"אתה" – הוא 'אור אין-סוף המלוכש בחכמה'
 – תתן בשר;

וזה אי אפשר שיושפל כל כך ממדרגה גבוה ונעלה,
 שהוא בחינת חכמה ואין, שהוא בחינת משה, ואם כן
 איך המוזן הנמשך על ידו יהיה הבשר? שהבשר מדרגה
 תחתונה מאד לגבי משה, שהוא בחינת 'יש' ובחינת
 'גבורות' כו.

וזהו "הצאן ובקר ישחט להם" (שם, כב), פירושו: מאחר
 שהם מבחינת גבורות, ולכן צריכין שחיטה²³, ואם כן
 איך אפשר להיות למאכל להם, שהם מיסוד-אבא,
 תכלית הביטול כנ"ל?

"אם את כל דגי הים כו" (שם), פירושו: דגים הם בחינה
 נעלה מ"צאן ובקר" – שהם אינם צריכים שחיטה, ואף
 על פי כן הם נמוכים לנגד מדרגתם, ואי אפשר ש"ימצא
 להם כו". וענין מזה לקמן.

ועצמותו יתברך. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "וארשתיו לי כו"
 (לעיל במדבר ח, ב ואילך).

ובמתן תורה "ההרים קדוד", דהיינו אף "הרים גבוהים"
 (תהלים סח, יז) – בפרק בתרא דפסחים (דף ק"ח, עמוד ב') (צריך להיות
 קיה, א, ברש"י דבור המתחיל "ההרים"). וענין מה שנתבאר לעיל בדבור
 המתחיל "ענין שניתנה תורה על הר סיני" (לעיל במדבר טו, א), כל שכן
 שבגלל יותר שיומשך הביטול בבחינת בשר כו.

וזהו שכתוב לעתיד-לבא (ישעיה סו, כג): "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ כֹּה
 יבוא כל בשר להשתחוות לפני", שהרבותא היא, שאפילו
 בבחינת "כל בשר", שהוא בחינת גבורות ויש, יומשך בחינת
 ההשתחויה וביטול עליון. וכמו שנתבאר במקום אחר.

25. ונשם: ד' מיני סליו הן . . גירעא דכולהו שליו. והיו כציפורתא, ומותיבין
 לה בתנורא, ותפח ונהו מלי תנורא, ומסקינן ליה אתליסר ריפי, ואחרונה אינה
 נאכלת אלא על ידי תערובת.²⁶

26. (מנחות פה, ב. תנאי פרק ג).

27. (תקוני זור בהקדמה, פתח אליהו יז, ב).

28. וכמו שכתוב ב"עין חיים", בענין "כי יסוד-אבא ארוך". (ראה הנסמן
 לקמן תצא לו, א).

19. (ראה ברכות לג, ב: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה
 עקב י, יב) – אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? . . אין, לגבי משה – מילתא
 זוטרתא).

20. (וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "והיה מדי חודש בחדשו",
 גבי "יבוא כל בשר להשתחוות" (לקמן ברכה צו, ד)).

21. (פרשתנו יא, כא-כב): ויאמר משה: שש מאות אלף רגלי, העם אשר אנכי
 בקרב, ואתה אמרת בשר אתה להם ואכלו חדש זמים: הצאן ובקר ישחט להם,
 ומצא להם: אם את כל דגי הים יאסף להם, ומצא להם?.

22. (וענין בזה: פרשת בלק, דף קצ"ג, עמוד ב')

23. (ענין ב'לקוטי תורה' ולהארידלו: פרשת ראה, ופרשת שמיני (בטעמי
 המצוות)).

24. (וכמו שנתבאר במקום אחר בענין "המגביהי לשכת"
 (תהלים קיג, ה), שלכך "המשפילי לראות בשמים ובארץ" (שם,
 ו) – בהשוואה אחת, ובענין "היד הגדולה אשר עשה ה'
 במצרים כו" (בשלח יד, לא).

וכהאי גוונא נתבאר בפירוש "לבי ובשרי ירגנו אל אל חי"
 (תהלים פד, ג), שלזהיות נמשך הביטול ב"לבי ובשרי" שהם
 גשמיים, הוא דייקא באשר "ירגנו אל אל חי" – מהיותו

37 שהוא "עליהם מלמעלה". (ולכן הנשיאים הקריבו "י"ב בקר
38 לעולה", דהיינו כמו שכתוב "ששם עליו שבטים כו". ועלייה זו
39 הוא על דרך "החיות נושאות את הכסא").

40 ואהרן שהעלה נרות המנורה, היינו גם כן לכללות
41 י"ב שבטים הנכללים בבחינת מלכות, שהשפיע בהם גם
42 כן ההעלאה, שיהיה לכל אחד ואחד מישראל בחינת
43 העלאה זו. והעלאה זו הוא גם כן בחינת גבורות ורשפי
44 אש. ואהרן בעצמו הוא חסד, אך לכנסת ישראל השפיע
45 בחינת גבורות. והיינו לפי שהוא "שושבינא
46 דמטרוניתא", שמגביה ומעלה בנסת ישראל לגבי
47 "מלכא קדישא", והוא על ידי הגבורות, שהם בחינת
48 העלאה, וזהו ענין העלאת הנרות.

49 אך גבורות אלו אינן בבחינת יש כמו ההעלאה
50 שמבירור הבשר, שהוא בחינת יש, אלא הם בבחינת אין
51 וביטול, שהרי מעורבים בשמן ופתילה ואור. אשר עם
52 היות בירור והעלאת הפתילה היא בחינת גבורות דיש,
53 אכן על ידי השמן הנבלע בה שהוא בחינת חכמה
54 עילאה, ביטול ואין, על ידי זה נעשה ההעלאה
55 והגבורות בבחינת אין וביטול כו.

56 ולכן הוא גדול מקרבנות הנשיאים שנקרא "אכילת
57 מזבח" - שההעלאה נמשך מבירור הבשר, שהגבורות
58 הוא עדיין בחינת יש מי שאוהב". והיינו, כי ה"י"ב בקר"
59 הם בעולם הבריאה, ו"אימא מקננא בכורסייא"³²,
60 והגבורות הנמשכים בבחינת בינה בש"מקננא בבריאה"
61 - הוא בחינת יש כו.

62 אבל אהרן בהדלקת המנורה המשיך במלכות, שהיא
63 המנורה - גם בבחינת אבא, להיות "אבא יסד ברתא"³³;
64 שהחכמה היא בחינת אין וביטול, ולכן, עם היות
65 שהשפיע בה בחינת גבורות דאימא גם כן להיות על ידי
66 זה העלאה, וזהו ענין "שושבינא דמטרוניתא", אך אין
67 הגבורות בבחינת יש כמו ההעלאה שעל ידי הבינה לכד
68 ד"מקננא בכורסייא" שבקרבנות הנשיאים, כי אם הם
69 בבחינת אין וביטול על ידי גילוי החכמה עילאה, "אבא
70 דמקנן באצילות כו"³⁴. והיינו שמשפיע בה בבחינת
71 אבא ואימא יחד. וזהו ענין ה"שמן" וה"אור"³⁵.

72 ונמצא שאהרן הוא ממוצע בין הנשיאים ומשה רבנו
73 עליו השלום:

1 שמבחינת נשר מתהוים כל העופות שאינן מעורבים
2 בשומן כל כך, שהם רק בחינת 'בשר' וגבורות 'ויש'
3 בלבד;

4 אמנם זה השליו הוא מעורב בשומן כל כך, והיינו
5 שנמשך לתוכו מבחינת שמן, חכמה עילאה, בחינת
6 'אין', שהוא בחינת הרקבה והתפללות חסד וגבורה
7 ביחד. שלתוף 'גבורות' דיש' דבשר השליו נמשך בחינת
8 חסד דחכמה להמתיק הגבורות, והוא השמן כו.

9 וכמו העלאת נרות המנורה: שהשמן נבלע ונמשך
10 בפתילה ועל ידי זה דולקת הפתילה באור, שהוא גם כן
11 התפללות חסד וגבורה: חסד דחכמה הוא השמן, ואור
12 דפתילה הוא בחינת הגבורות והתלהבות; שהפתילה
13 היא בחינת יש' ונכללת באור, והוא ענין העלאת נפש
14 האדם בבחינת רצוא והתלהבות.

15 אך הנה העלאה זו הוא על ידי השמן, שהוא בחינת
16 חכמה עילאה, דהיינו שנמשך גם כן בחינת ביטול
17 דחכמה עילאה בהתלהבות כו²⁹. וזהו בענין השליו -
18 שהשמן נתפשט בהגבורות דבשר ככ"ל.

19 ד. וזהו ענין "שלף גדול משלהם" - דהיינו מקרבנות
20 הנשיאים:

21 כי הנה הקרבן נקרא "אכילת מזבח"³⁰ - שכמו על ידי
22 אכילה נתברר הבשר ונולד מזה התלהבות ורשפי אש,
23 כך על דרך זה הוא גם כן "אכילת מזבח", רק שהוא
24 בבחינה גבוה הרבה יותר. וכמו שנתבאר במקום אחר³¹. ולכן
25 אמרו רז"ל (ברכות נה, א): "משחרב בית המקדש, שולחנו
26 של אדם מכפר עליו".

27 וזה היה ענין הקרבנות של הנשיאים, שכל נשיא
28 העלה שבתו על ידי קרבנו, דהיינו שעל ידי זה נמשך
29 בשבתו בחינת הרצוא והתלהבות על ידי הקרבן
30 שהקריב, שנקרא "אכילת מזבח" כו.

31 אכן בחינת אהרן, שמדליק ומטיב את נרות המנורה
32 - הוא גדול מקרבנות הנ"ל:

33 כי הנה המנורה היא בחינת מלכות דאצילות, והי"ב
34 שבטים הם 'מרקבה' דבחינת מלכות, שהם הנקראים
35 י"ב בקר - שלשה פונים צפונה כו והים עליהם
36 מלמעלה" (מלכים א' ח, כה): "הים" היינו המלכות דאצילות,

29. (ועיין מה שנתבאר מענין השמן והפתילה: על פסוק "כי אתה
ותאירו נרי הנו"ה". ובדבור המתחיל "תנו רבנן מצות נר תנוקה").

30. (ובחס יג, ב ושם נסקמ).

31. (ראה לעיל צו ד ו ואילך. נשא כח, ב).

32. (תקוני זוהר תקנו ו כג, א. עץ חיים שער סדר אביע פרק ג. שער דרושי
אביע פרק יג. תניא פרק לט).

33. (זהר חלק ג רמז, א. רנו, ב).

34. (ראה ניצוצי אורות לזהר חלק ג קי, א)

35. (עיין ב"לקוטי תורה" ולהאריז"ל) פרשת בהעלותך, סוף דבור
המתחיל "מצות הדלקת נרות". ועיין עוד ב"לקוטי תורה" ולהאריז"ל
פרשת וירא, בענין "כי ארנון גבול מואב כו" - עד: "בחכמה יסד ארץ").

שְׁמוּשָׁה הוּא בְּחִינַת 'מֵה' וְ'אֵין', תְּכֵלֶת הַבֵּיטוּל.
וְנִקְרָא "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמִלְכָּא"³⁶ – פִּירוּשׁ: שְׁנַעְלָה מִבְּחִינַת
ז' אֵל הַנִּקְרָא "מִלְכָּא", מֵאַחֵר שֶׁהוּא "שׁוֹשְׁבֵינָא דִּילִיָּה",
וְהוּא הַמְּמַשֵּׁיךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה;

וְהַנְּשִׂאִים הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה, מַעוֹלָם
הַבְּרִיאָה, גְּבוּרוֹת וְרַשְׁפִּי אִשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת בִּינָה ד' מִקְנָנָא
בְּבְרִיאָה", שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ;

וְאַחֲרַיִן נִקְרָא "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמִטְרוּנִיתָא" – שֶׁהוּא
הַמַּעְלָה בְּלִלוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמֵאַחֵר שֶׁהוּא הַמַּעְלָה
אוֹתָם, מוֹכֵרָח שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהֶם כו'. וְהֵינּוּ שְׁמִשְׁפִּיעַ
בָּהֶם מִבְּחִינַת אָבָא-וְאִמָּא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הֵעֲלָאָה הוּא
בְּבְחִינַת אֵין וּבִיטוּל כו'.

וְזֶהוּ שֶׁהוּא בְּחִינַת מְמוּצָע בֵּין הַנְּשִׂאִים וּמִשָּׁה רַבְּנוּ
עֲלִיזֵי-הַשְּׁלוֹם:

כִּי בְּצַד אֶחָד הוּא כְּמוֹ בְּחִינַת הַנְּשִׂאִים, שֶׁהוּא
הַמַּעְלָה בְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל מִמַּטָּה לְמַעְלָה; מֵה שְׂאִין בֵּין
בְּחִינַת מִשָּׁה, שֶׁהוּא לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוֹי אֹרֹךְ אֵין-סוֹף
מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. אֲךָ עִם כָּל זֶה, בְּצַד אֶחָד הוּא כְּמוֹ
בְּחִינַת מִשָּׁה, בְּהִיּוֹת הַעֲלָאָה זֶה הִיא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת
הַחֲכָמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטוּל וְאֵין כו', וְעַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת
זֶה דִּינָקָא הוּא הֵעֲלָאָה. וְזֶהוּ עֵינֵן "שִׁלְךְ גְּדוֹל מִשְׁלָהֶם".

(וְעֵינֵן מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּהַאי גִּוּנָא (לְקַמְן פְּתַח עו, ב) עַל פְּסוּק
(פְּתַח בַּת, ב) "לְהַקְרִיב לִי מִזְבֹּחַד": שֶׁתְּפַלֵּת כָּל יְמוֹת הַחוּל נִמְשָׁךְ
מִשְׁכַּת עַל יְדֵי אֲמֻצְעִית הַמוֹעֲדִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת מְמוּצָע כו',
בְּחִינַת מוֹחִיץ-דְּאִימָא הַמְּחַבְרִים וּמִמְשִׁיכִים הָאֶרֶת מוֹחִיץ-דְּאָבָא
בְּהַמְדוּת³⁷.

וְהִנֵּה עֵינֵן זֶה קָרוֹב גַּם בֵּין לְמַה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל (ל, א"ב),
בְּדִבּוּר הָרָאוּשׁוֹן שֶׁעַל פְּסוּק "בְּהַעֲלוֹתָ כו'", שֶׁעֵינֵן הַפֶּרֶשׁ בֵּין
אֶהְיֶה-רַבָּה שְׁמִשְׁפִּיעַ אַחֲרָן לְבְּחִינַת אֶהְיֶה-עוֹלָם: שְׁבַחֲנִית

אֶהְיֶה-רַבָּה הִיא הַנְּמִשָּׁךְ מִבְּחִינַת רִאשִׁיָּה, וְהֵינּוּ כִּי רִאשִׁיָּה הִיא
בְּחִינַת חֲכָמָה, וְזֶהוּ נִמְשָׁךְ אֶהְיֶה-רַבָּה, שֶׁהַגְּבוּרוֹת וְרַשְׁפִּי אִשׁ
אֵינָן בְּשִׁבְלֵי לְרוֹת נַפְשׁוֹ הַצְּמָאָה לְכַד, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "יֵשׁ מִי
שְׂאוּהֶב", רַק אֶהְיֶה הוּא לְהִיּוֹת "נִגְלָה כְּבוֹד ה'", שִׁיְהִיָּה
הַגִּילּוֹי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.

וְהִנֵּה, מִיתוּק גְּבוּרוֹת אֵלּוּ, וְשִׁיְהִיָּה הַגִּילּוֹי לְמַטָּה כְּמוֹ
לְמַעְלָה, וְזֶהוּ בְּחִינַת מִשָּׁה – "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמִלְכָּא"³⁸. :

ה. וְהִנֵּה לְהִבֵּין בְּתוֹסֶפֶת בִּיאור מַעַט בְּעֵינֵן הַשְּׁלִי:
הִנֵּה לְקַמְן מְבוֹאֵר שֶׁהַעוֹפּוֹת הֵן נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת
"בְּרוּכִים"³⁹. וְגַם שְׁלִי – מִלְּשׁוֹן שְׁלֹוֹה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
בְּגִמְרָא דִּיוֹמָא (דף ע"ה, ב'): "צְדִיקִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ
בְּשְׁלֹוֹה"⁴⁰.

וְהֵינּוּ, לְפִי שֶׁהַשְּׁמֵן וְהַבֵּיטוּל נִמְשָׁךְ מִמְּקוֹם עֲלִיּוֹן,
מִבְּחִינַת 'חֲכָמָה עֵילָאָה דְּכוּלָּא דְּשָׁקִיט וְאִשְׁתְּכִיף כו'⁴¹.
וְזֶהוּ מֵה שֶׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח טו, יג): "וַיְהִי בְּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׁלִי כו',
וּבַבֹּקֶר הִיָּתָה שִׁכְבַּת הַטַּל כו'", הִרִי שִׁישׁ יְחוּס וְשִׁיכּוֹת
קָצַת זֶה לְזֶה. וְכֵן בְּתַהֲלִים סִימָן ק"ה, מו: "שְׂאֵל וַיָּבֵא שְׁלִי,
וְלַחֵם שְׁמִים יִשְׁבִּיעֶם"⁴².

וּבְזֶה יוֹבֵן הַמַּעֲשֶׂה דְּרַבָּה בַּר בַּר חֲנָא בְּבִנְיָ-בִּתְרָא (דף
ע"ג, ב') בְּעֵינֵן:

הִנֵּהוּ אֲנִיּוֹי דְּשִׁמְטִי גִּדְפִיָּהוּ מִשְׁמַנְיָהוּ, וְקָא נִגְדִי נַחֲלִי
דְּמִשְׁחָא מִתּוֹתִיָּהוּ, אֲמִינָא, אִית לָן בְּגוּוֹיָכוֹ חוּלְקָא
לְעֵלְמָא דְּאִתִּי? כו'⁴³.

וְהֵינּוּ שֶׁלְעֲתִיד יוֹמְשָׁךְ וַיִּתְּגַלֵּה חֲכָמָה-עֵילָאָה גַּם
לְמַטָּה מִטָּה בְּבְחִינַת דִּישׁ, שֶׁהוּא עֵינֵן "יָבֵא כָּל בִּשָּׁר
לְהַשְׁתַּחֲוֹת", כְּנוֹזֵךְ לְעִיל.

וּבִתְרַגּוּם שְׁנֵי דְּמַגְלַת אֶסְתֵּר, בְּפִסּוּק (אֶסְתֵּר ג, ח) "וַיִּשְׁנוּ
עַם אֶחָד", בְּמִלְשִׁינוֹת הֶמֶן שֶׁבְּעֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים: "נִכְסִין

36. (וְזֶה חֶלֶק ג, א. וְסוֹף פְּרִשְׁת שׁוֹפְטִים. וְעוֹד).

37. וְעֵינֵן ב"בִּיאורֵי הַזֶּהֱר" (לְאֶדְמוּרֵי הַאֲמֻצְעִי) רִישׁ פְּרִשְׁת וַיֵּצֵא (טו, ג),
עַל פְּסוּק "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע כו'".

38. וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "מִשָּׁה יִסְבֵּר כו'" (תוֹרָה אור
סח, ב וְאִילָךְ). עֵינֵן שָׁם.

39. וְעֵינֵן מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר (לְקַמְן שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ד וְאִילָךְ) עַל פְּסוּק (שִׁיר
הַשִּׁירִים א, א) "שְׁמֵן תוֹרֵק שְׁמֵךְ עַל בֵּין עֲלָמוֹת אֶהְבּוֹךְ" – גַּם בֵּין
כְּעֵינֵן מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּדִרּוּשׁ זֶה. וְהוּא: שְׁלִפִי שְׁבַחֲנִית הַתּוֹרָה
שֶׁהִיא בְּחִינַת שְׁמֵן הוּא גְבוּהָ מֵאֵד, עַל בֵּין כּוֹל לִימְשָׁךְ מִטָּה
מִטָּה עַד גַּם בְּבְחִינַת "עֲלָמוֹת", שֶׁהוּא בְּחִינַת "מִי שְׁלָבו
אֲטוּם". וְהֵינּוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה "לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ כו'" (תַּהֲלִים פד, א),
כְּכ"ל.

40. וּפִירוּשׁ "שְׁלֹוֹה" יֵשׁ לוֹמֵר, עַל דֶּרֶךְ מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר ב"אֲגָרָת
הַקֶּדֶשׁ" (סִימָן יב) בְּעֵינֵן "וַעֲבֹדֶת הַצִּדְקָה הַשְּׁקֵט וּבְטַח". עֵינֵן שָׁם

הִיטָב. וְהָשֵׁם: "הַשְּׁקֵט הוּא מִלְּשׁוֹן 'שׁוֹקֵט עַל שְׁמִירָה'. דְּהֵינּוּ שֶׁהַשְּׁמִירִים נִפְרָדִים
לְגִמְרֵי מִן הֵיין, וְנוֹפְלִין לְמַטָּה לְגִמְרֵי, וְהֵיין לְמַעְלָה וְךָ וְצִלוֹל בְּתַכְלִית. וְעַל דֶּרֶךְ
זֶה הוּא בְּעִבּוּדֵת הַצִּדְקָה: הַשְּׁמִירִים, הֵן בְּחִינַת תַּעֲרֻכַּת רַע שֶׁנִּפְשׁוֹ, נִבְרַר וְנִפְרָד
מַעַט מַעַט עַד שֶׁנוֹפֵל לְמַטָּה לְמִקּוּרוֹ וְשִׁרְשׁוֹ".

וְהֵינּוּ בְּחִינַת "אֶהֱלֵ בַל יִצְעֵן בַּל יִסַּע יְחִידוֹתָיו לְנִצָּח" (יִשְׁעִיָּה
לג, כ). כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר מִזֶּה סוֹף דְּבַר הַמִּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד".

41. וְעֵינֵן בְּזֶהֱר פְּרִשְׁת נִשְׂא, דף קכ"ח, עמוד ב'.

42. וְעֵינֵן בְּזֶהֱר פְּרִשְׁת לָךְ לָךְ (דף פ"ח, עמוד א') עַל פְּסוּק (תַּהֲלִים
קלג, ב') "בְּשִׁמְן הַטּוֹב כו' כָּטַל חֲרָמוֹן" – "אִיְהוֹ שְׁמֵן וְאִיְהוֹ טַל
כו'". וְב"מֵאוּרִי אֹרֹךְ" אוֹת ש', סְעִיף ג' פִּירוּשׁ: שֶׁהַבִּשָּׁר שָׁרְשׁו
מִשָּׁם "אֱלָקִים", וְהַשְּׁלִי שָׁרְשׁו מִשְׁנֵי הַשְּׁמוֹת – "הִי" וְ"ה" –
"אֱלָקִים". עֵינֵן שָׁם. וְיֵשׁ לְבָאָר – עַל פִּי מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר.

43. (אֲנִיּוֹים אֵלּוּ שֶׁנִּשְׁרָשׁוּ נִצּוֹתֵיהֶם מִחֲמַת רוֹב הַשְּׁמוֹן שֶׁבָּהֶם, וְנִמְשָׁכוּ תַּחְתָּם
נַחֲלִי שׁוֹמֵן, אֲמַרְתִּי: הָאֵם יֵשׁ לָנוּ בָּכֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא?).

וגם "אווז" יש להם דמיון קצת לשליו: שבשליו כתיב
 (פרשתנו יא, לא): "ויגזו שליו מן הים", ובאווזות גם כן אמרו
 רז"ל (פרק אלו טריפות, דף נ"ז): "הני אווזי דידן פֿעוּף שֶׁל
 מים דְּמִיין כו'". והוא רמז גם כן למה שכתוב (ישעיה יא, ט):
 ו"מלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים".
 וגם שהאווזות הם לבנים, אשר מורה על שרש
 החכמה.
 ולכן קרא רבא לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע
 "קאקי חיווי" (בכתובות דף פ"ה, א'. גיטין דף ע"ג, סוף עמוד א').
 אף מה שאמר זה עליהם לגריעותא – שלא כיוונו אל
 האמת, היינו לפי שאף שהאווזות רמז ל"חכמות בחוץ",
 עם כל זה האווזות הגשמיים הרי הן עדיין לא נתקנו,
 שהרי הם ממה שנפל בשבירת הכלים כשאר כל
 העופות והבהמה כו'.
 והנה בפירוש וענין "עד דשמי גרפייהו" פירש רש"י:
 "נופלות נוצה שלהם מרוב שומן"⁴⁴. ויש לפרש: כי עכשו
 ההמשכה מחכמה עילאה באה על ידי צמצומים
 בבחינת 'שערות', אבל לעתיד לבא יהיה גילוי עצמיות
 חכמה עילאה בלי צמצומים, וזהו "דשמי גרפייהו"⁴⁵.
 ועוד יש לומר, על פי מה שנתבאר במקום אחר (אור
 התורה במדבר אכתוב), על פסוק (יחזקאל א, כה) "ויהי קול מעל
 לרקיע כו' בעמדם תרפינה כנפיהן", פירוש:
 לפי שהקול, שהוא ההמשכה נמשך ממקום גבוה
 מאד, היינו למעלה מבחינת פרסא שהוא נקרא "רקיע",
 כמו שכתוב (בראשית א, ו): "יהי רקיע כו' ויהי מבדיל כו'".
 ועל ידי המשכה זו מלמעלה מהרקיע, נמשך בהם
 בחינת הביטול.
 וזהו "בעמדם" – בחינת "תפלה בלחש", ואזי "תרפינה
 כנפיהן" – והיינו יראה ואהבה, שהם בחינת גרפין כו'.
 שהאהבה ויראה ורצון ושוב הם עדיין בחינת "יש מי
 שאוהב כו'", אבל הביטול הוא למעלה מזה. וכנ"ל בענין

חיוון, ואווזין ואכלין ושתין כו"⁴⁴. ומה שאמר אווזי
 דייקא, לפי שבה יש הרמז להתפשטות וגילוי חכמה
 עילאה גם למטה.
 וכמאמר רז"ל בברכות, דף נ"ז, א': הוואה אווז בחלום
 יצפה לחכמה, שנאמר (משלי א, ב): "חכמות בחוץ תרונה".
 והיינו "חכמות" דייקא – תרי, היינו שעל ידי התגלות
 חכמה עילאה בחכמה תתאה, נמשך גם כן "בחוץ"⁴⁵.
 וזהו גם כן מה שכתוב בפרק שירה:
 אווז הבר המשוטטת במדבר, כשרואה את ישראל
 עוסקים בתורה אומרת שיר (ישעיה מ, ג): 'קול קורא
 במדבר, פנו דרך הו' ה'".
 פירוש:
 "קול", היינו המשכה – "הקל קול יעקב" (תולדות כו, כב),
 שנמשך בבחינת מדבר ושממה – הוא העולם הזה.
 "פנו דרך הו' ה'" – להיות בו המשכת "דרך הו' ה'".⁴⁶
 וזהו עצמו ענין "חכמות בחוץ", והיינו שיהיה נמשך
 אפילו בבחינת מדבר ושממה. והיינו על ידי שההמשכה
 באה ונמשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות – והוא
 מבחינת "שמן משחת קדש".
 ועל זה בא הרמז בסיפור דרבה בר בר חנא,
 שהאווזות הם שמנים במאד, שהיה בהם תערובות
 והתפללות השמן. אף עיקר הגילוי פנימיות החכמה
 עילאה, זהו על ידי תערובות והתפללות השמן בהם
 ביותר, וכנ"ל.
 והיינו כמו שכתוב בזהר פרשת צו (דף ל"ד, א'), דשמן
 שריא בגו חכמה עילאה דכולא". ולכן נמשך ומתפשט
 גם למטה יותר, שגם היש הגשמי יתבטל, שלפי ערך
 רבוי הגילוי מחכמה עילאה, כך נמשך יותר הביטול כו'.
 וכמו שכתוב בזהר באדרא דנשא (דף קל"א, עמוד ב'),
 בפירוש הפסוק "חכמות בחוץ תרונה" – "כד נגיד
 ממוחא סתימא דאריף אנפין כו"⁴⁷.

44. (שוחטים בהמות חיות ואווזין, ואוכלים ושותים).

45. וענין מה שנתבאר בענין "חכמות בחוץ", בפרשת יתרו על פסוק
 "זכור את יום השבת לקדשו" (תורה אור ע, א).

46. וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "וידעת היום", ובדבור המתחיל
 "ולא אבה".

47. וענין מזה עוד: שם (דף ק"מ, עמוד א'). ובפרשת ואתחנן (דף
 רס"ב, א'). ובפרשת תולדות (דף קמ"א, ב'). ובפרשת אחרי (דף ע"ח,
 א').

וענין מה שנתבאר במקום אחר (דבור המתחיל "ששים הקה מלכות") בענין
 "ומען מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים". וענין מה שנתבאר על
 פי ה"רעיא מהימנא" פרשת ותשא "אבנא למשקל בה – דא יו"ד כו".

48. וענין בפירוש רש"י (בחולין, פרק אלו טריפות, דף נ"ו, עמוד ב')

בענין הנזכר. וקדם (וברש"י): "ואלו כשרות פֿעוּף . . רבי אומר . . נמרטו
 כנפיה" (היינו נוצה גדולה שעל כל גופה). "רבי יהודה אומר אם נטלה הנוצה
 פסולה" (נוצה היא הדקה הסמוכה לבשר שאין לה קנים).

וב' תרומת הדשן' סימן קס"א. וקדם: "הלעיטו יונים עד שנעשו שמנים מאד,
 ומחמת רוב שומנם השליכו נוצותיהם כולם עד שנעשו ערומים ככל גופם
 לגמרי – יש לחוש לטרפות משום הכי או לא?"

יראה דאין כאן בית מיחוש . . כיון דהך נטילת הנוצה מחמת רוב שומנו
 אירע אית לן למיקר דבמידי דמשתבחה בה לא מיסרפא".

49. וענין בספר "אור תורה", מהרב המגיד נשמתו עזר, על פסוק "ומחץ
 פאתי מואב כו'" וסוף פרשת בלק. בהוצאת קה"ת מ.ט. ד. וקדם: "לעתיד לבא
 כשידבקו העולמות ויכולו לקבל רוב שפע, ואז לא יהיה צריך להדרגה . .
 וימשך בלתי הדרגה".

וביטול. ומזה נמשך גם בן ד' שמי' גרפייהו" – בחינת
 אהבה-ויראה הנקרא 'גרפי', והיינו מ'שמונייהו',
 שהשמן הוא המשכת 'חכמה-עילאה דכולא', גילוי
 הביטול העליון כו.
 ועיין מענין אנדה זו, בספר "עבודת הקדש" חלק ב', פרק
 מ"ג: והוא ז"ל פירש, דהנף תרי אונזי, היינו "חדא דליא לי
 אטמא"⁵¹, וחדא כו" – הן חכמה-עילאה, וחכמה-תתאה הנקרא
 "חכמת שלמה". וזהו ענין "חכמות בחוץ" – "חכמות" תרי
 משמע, וכנ"ל⁵².

1 "ונחנו מזה" דמשה, שלמעלה מבחינת רשפי אש.
 2 ובשנמשך בהם הביטול על ידי "קול" והמשכה הנ"ל – אי
 3 "תרפינה כנפייהן", ונכללו האהבה-ויראה בביטול זה כו.
 4 ועיין מזה שנתבאר מענין זה בפרשת יתרו, בדבור המתחיל
 5 "וכל העם רואים את הקולות" (יתרו ב, יד), ועל דרך זה יובן כאן,
 6 בהיות שענין האונזות הנ"ל רומז לבחינת "חכמות בחוץ תרונה
 7 כו, תתן קולה", אשר "קול" והמשכה זו, הוא מבחינת מוחא-
 8 סתימאה – "מעל לרקיע". וכמו שכתוב בזהר תולדות שם.
 9 ועל ידי זה גם "כל בשר" יבוא לבחינת השתחוואה⁵⁰

50. "יבוא כל בשר להשתחות". ישעיה סו, כג).

51. (אחת הגביקה לי ירך, ואחת כו).

52. ועיין במהרש"א, הובא ב"עין יעקב" שם, שהעיר גם בן לענין
 אונזי הנ"ל, מענין השליו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

מדריגת אדם מה שאין בכח אדם להגיע לשם רק
 מחמת שיעשה להם כנפיים לשוב בהם כו'. והענין הוא
 שכנפיים הללו שיעשה לנשמות גבוה יותר מבחי' פני
 אדם בשרשו ומכ"ש מן המלאכים כו' כי הן נעשים
 מבחי' הבירורים דרפ"ח ניצוצין שנפלו בק"נ ע"י
 תשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא שע"כ גזרו אומר דיפה
 שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב כו'.
 וכנ"ל דמה ששטין ע"פ המים עליונים לעתיד הוא
 גבוה מיו"ד שנברא בו העוה"ב. וכמ"ש ונחיה לפניו
 ממש כו' כנ"ל באריכות וד"ל:

בראשית ברא כו'. יהי רקיע בתוך המים

1 (כו) ולהבין כ"ז הנה לכאורה אין זה מובן כלל
 2 דנשמות הצדיקים שיעשה להם כנפיים
 3 כו'. שהרי נשמות הן בשרשן בבחי' פני אדם
 4 שבמרכבה שלמעלה הרבה מבחי' פני נשר כו' ושורש
 5 שרשן בבחי' אדם העליון שעל הכסא כידוע. וכמ"ש
 6 כי נר ה' נשמת אדם דבצלם אלקים עשה את האדם.
 7 כמ"ש נעשה אדם בצלמנו כו'. ואיך ידרו להיות
 8 במדריגת מלאכים בבחי' פני נשר שהרי יעשה להם
 9 כנפי נשרים כו'. אך באמת מ"ש שיעשה להם כנפיים
 10 שזהו למעליותא שהוסיף כח גדול על עצם בחי'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

1 שלא¹ יחל דברו, שגאמר²: "איש ב' יהודי נדר" כו' לא יחל דברו" (ת"ז):

המתחיל "להבין הענין . . . נשבע במלך עצמו . . . בחי' המלך" – ענינים חלק ב
 עמוד שעה ושם נסקן. אור התורה מטות (במדרג כרך ד) עמוד ארנה ואילך.
 "שרש מצות התפלה" פרקים יט. לב. ספר המאמרים תרנ"ח עמוד רלג ואילך.
 דבור המתחיל זה תשמ"ג. לקוטי שיחות חלק כח עמוד 229. שיחת שבת פרשת
 מטות מסעי תשמ"ח – תורת מנחם התועדויות חלק ד עמוד 84 ואילך.

2. מטות ל, ג.

1. מצות נדרים: שם ולקוטי תורה) ריש פרשת מטות ופא, א. – הערת כבוד
 קדושת אדמו"ר ב'ציונים והערות".

כמצוין בסיום המאמר: "כל זה מתורה שנת תק"ע, בבואו מברדיצב, בבית
 המדרש דהעמינאער". והוא דבור המתחיל "ידבר משה אל ראשי המטות" –
 נדפס במאמרי אדמו"ר הקדש תק"ע עמוד קכג ואילך. וראה גם דבור המתחיל
 זה: תקס"ב חלק א עמוד רלו. תקס"ד עמוד קפו. תקס"ז עמוד רפט. דבור

ש'אין פון בקרבנות, שאם אמר על בעלת מום "הרי זו עולה" - לא אמר כלום, כדאיתא במשנה פרק ה' דתמורה¹²:

ויובן כל זה בהקדים מעלת הישראל, על פי מה שכתוב "רעיתי" - פירוש: פרנסת¹³, ש"ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים"¹⁴. שכמו שאנו קוראים אותו יתברך "רועינו זונינו"¹⁵, כך הוא אומר על כנסת ישראל "רעיתי" - שמפרנסין. וידוע דפרנסה כולל ב' דברים בכלל: מזונות, ולבושים. כדאיתא: "שמין לפרנסה"¹⁶, וחשיב מזונות ולבושים.

והיינו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה¹⁷: "על ג' דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים", כי:

העבודה - הם הקרבנות¹⁸, הם בחינת מזון, כמו שכתוב¹⁹: "לחמי לאשי";

ומגמילות חסדים נעשה בחינת לבוש למעלה בכיכול, כמו שכתוב: "לבושו צדקה"²⁰, "וילבש צדקה בשריון"²¹;

והתורה היא כוללת שניהם: שנקראת מזון כמו שכתוב²²: "לכו לחמו בלחמי", ונקראת לבוש כמו

וב"טעמי מצות"³ מבואר שסוד הנדרים בבניה. והוא סוד "נודר בחי המלך"⁴, כי הבניה היא בחינת חיות ומוחין דין⁵. יענין שם ובסוף "שער היחודים ותיקון עונות" באורך⁶.

וענין הנדר היינו שהוא מכניס דבר המותר בגדר האסור על ידי אמרי פיו, שאומר דבר מותר יהא אסור בקרבן שאסר השם. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה⁷ דדוקא בשהוא "נודר בדבר הנדר", שמתפס בקרבן וכיצא, שהוא דבר מותר בעצם ונאסר על ידי שניידר לגבוה על פי התורה, אז גם דבר המותר נתפס להיות נאסר בקרבן. שהתורה למדתנו שיש בנו כח בכך - לאסור המותר כשהתפסו בדבר הנדר⁸. מה שאין פן "המתפס בדבר האסור, כמו שיאמר: הרי עלי כבשר חזיר - לא אמר כלום", וכדאיתא במשנה ריש פרק ב' דנדרים: "ואלו מותרין כו"⁹.

ולחבין הענין הלו - איה יש כח בפה האדם לאסור את המותר באמת על פי התורה?

וגם, שהקרבנות שהם מדין התורה יש להם זמן קבוע כבש אחד בבקר כו¹⁰; והנדר שהוא על ידי דיבור ורצון האדם הוא בכל זמן¹¹.

וגם, שעל ידי נדר יוכל לקדש ולאסור כל דבר. מה

3. לארציל פרשת מסעי.

4. ראה ספרי ריש פרשת מטות (פיסקא קנג): "מה הפרש בין נדרים לשבועות? בנדרים - נודר בחי המלך, בשבועות - כנשבע במלך עצמו". וזה חלק ב קטו, ב רעיא מהימנא פנחס רנה, סוף עמוד א. ותרז צא, ב: "כל הנודר כאילו נודר בחי המלך". וראה שלחן ערוך יורה דעה סימן רכח סעיף ה: "אין פותחין בכבוד המקום לומר: אלו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום, שהנודר הוא כאילו נודר בחי המלך".

5. "פירשו בזר סוף פרק יתרו וברעיא מהימנא צא, ב. משפטים קטו, בן ובפרשת פנחס דף רנה, כי המלך היינו דא, וחי המלך זהו מבניה ששם שרש הנדר". - אור התורה בראשית כך א עמוד שיו. וראה אור התורה מטות (במדבר כך ד) עמוד א'רעו. דברים כך ג' עמוד א'תקטו. נ"ך כך א עמוד שכו. כך ב עמוד א'קלה.

6. וראה גם שער רוח הקדש תקון ו (א, א).

7. נדרים יד, א. ואלו מתקין: "הלץ שאכל לך" - "כבשר חזיר", "בעבודה זרה", "בערות לבובין", "כנבלות", "כטרפות", "כשקצים", "כרמשים", "כחלת ארץ" ו"בתרומות" - מתר.

8. ראה שלחן ערוך יורה דעה ריש סימן רה: "עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפס בדבר הנדור, כגון שאומר כבר זה עלי בקרבן". וראה משנה למלך ברמב"ם ריש הלכות נדרים.

9. וראה גם רמב"ם הלכות נדרים פרק א הלכות דט: "האומר פירות אלו עלי קרבן . . הרי אלו אסורין עליו, מפני שאפשר שידור אדם קרבן ועשה בהמה שהיתה חול קרבן ותאסר. אבל האומר פירות אלו עלי . . כבשר חזיר . . או כנבלות וטרפות וכיצא באלו - הרי אלו מותרין ואין כאן נדר, שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר. וראה שלחן ערוך שם סימן רה.

10. פנחס כח, ביד. "את קרבני . . תשמרו להקריב לי במזעזד . . את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים".

11. בתורת מנחם שם מוסיף: "בנוגע לפעולת האדם שמקדיש הקרבן - שאין להקדיש קרבן אלא בזמן שבית המקדש קיים, מה שאין פן בנוגע לנדר - אף שחל עליו קדושת קרבן, אין צוה ההגבלות דקרבן . . בנוגע לפעולת האדם שאוסר הנדר בקרבן - הרי זה לא רק בזמן שבית המקדש קיים שיכולים להקדיש ולהקריב על גבי המזבח, אלא גם לאחר חורבן בית המקדש, בזמן הגלות, בחוץ לארץ ובגלות - מותר לנדור".

12. משנה ו.

13. שיר השירים רבה פרשה א טו, ו: ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפג על הפסוק (שיר השירים א, ט) "דמיתין רעיתי". וזה חלק ג לג, ב על הפסוק (שיר השירים ה, ב) "אחותי רעיתי".

14. ראה זהר חלק ג ויקרא ו, ב: "ישראל מפרנסין לאביהן שבשמים". ילקוט שמעוני פקודי רמז תיד: "את קרבני לחמי (פנחס כח, ב) - כבנים המפרנסים לאביהם". בחי ויקרא א, ט: "במדרש שיר השירים: "הנה יפה רעיתי" (שיר השירים א, טו) - פרנסתי, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: מה שאתם נותנים "לאשי" ו"את קרבני לחמי לאשי" ככיוכל, באלו אתם מפרנסים אותי".

15. נוסח ברכת המזון.

16. כתובות סח, א. ובפירוש רש"י: "הבת יתומה שבאת לינשא, נותנים לה דונגא כפי אומד שאנו בקיאין באביה, וותרן או קמזין".

17. אבות פרק א משנה ב.

18. ראה פירוש רבי עובדיה ברטנורא שם.

19. חקת כח, ב.

20. נוסח פיוט "אתה הוא אלקינו" לימים נוראים.

21. ישעיה נט, יז.

22. משלי ט, ה.

ותכלית, וכל אחד נבדל ממציאות וזולתו, והיינו מחמת
שינויי הצירופים של האותיות, שפני השתנות הצירוף,
שהוא שינוי החיות, כך ישתנה מהות הנברא;
והתחלקות אותיות העליונים בה' מוצאות וצירופן בכל
מאמר ובכל תיבה, הוא על ידי חכמתו יתברך.

וזהו סוד "מה רבו מעשיך ה'" ³⁴, שסיבת ריבוי
המעשים הוא לפי ש"כולם בחכמה עשית", שבה ועל
ידה הוא ההתחלקות כנ"ל. ועיין מה שנתבאר מזה במצות
העומר שעורים פרק א ³⁵.

אמנם ³⁶ מודעת זאת, שעצמותו יתברך הוא למעלה
מעלה מבחינת החכמה, שאינו בגדר חכמה ומדע כלל
וכלל. ובזאת סרו ועויות הפלסופים החוקרים על ה'
בשכל אנושי, וטעו בזה, כי תיאר בו יתברך מציאות
וגדר חכמה, וקראום חכמת אלהות. וגם לא הונח להם
התהוות הריבוי בנבראים מן האחדות שהוא יתברך יחיד
ומיוחד.

אבל באמת, בחשיבה יתהלכו ולא ידעו ולא יבינו ³⁷
שסיבת ההתחלקות והריבוי בנבראים הוא מחמת שינויי
ורבוי הצירופים של אותיות מדותיו כנ"ל, ושרש
התחלקותו הוא על ידי החכמה, אבל עצמותו ומהותו
יתברך הוא מרומם ומתנשא למעלה מעלה מגדר
חכמה, ולא יושג בשום חכמה כלל. כי אפילו על חכמה
עילאה אמרו ד"לית מחשבה תפיסא ביה" ³⁸, והיא שנה
אצלו יתברך עם בחינת העשייה ממשי, וגילוי אלקות
הוא בבחינת אמונה שלמעלה מהחכמה כעטרה שהיא
על הראש.

(רוצה לומר, שלתאר מציאת ה' על דרך זה, זהו ענין
האמנת אלהות שנצטיינו על זה "להאמין מציאות האל", על
דרך הזה שהוא הפלגת מהותו למעלה מגדר החכמה, עד שלא
יתכן לומר "הוא היודע והוא המדע" ³⁹, כי אינו בגדר מדע
כלל, שלזה נצרך בחינת אמונה.

שכתוב ²³: "עוטה אור בשלמה", ואור זו תורה ²⁴.

ולהבין זה, הנה בתיב ²⁵: "אתה הוא ה' לבדך, אתה
עשית את השמים". ולהבין איך הוא לבדו בעת מאחר
שעשה את השמים?

וגם מה שכתוב ²⁶ "אני הו' לא שנית" – איך אין
בריאת כל העולמות פועל שינוי בו יתברך מקודם
הבריאה לאחר הבריאה, כמאמר ²⁷: "אתה הוא עד שלא
נברא" ו"משנברא" – בשנה ממש ²⁸.

אך הענין, כי "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל
צבאם" ²⁹, מלאכים ונשמות שנתהוו רק מאותיות דיבורו
יתברך, וכללותם הוא דיבור אחד, כמאמר רבותינו
זכרונם לברכה ³⁰: "בה' נברא העולם הזה", ובטילים
בביטול אות אחת לגבי כללות נפש המדברת בידוע.

והנה שרש התהוות הדיבור הוא רק מבחינת
החכמה, וכמו שכתוב ³¹: "כולם בחכמה עשית", ובתיב ³²
ה' בחכמה יסד ארץ, שבחינת עולם הדיבור נקרא
"ארץ דעבידת פירין" ³³ על ידי צירופי אותיות שנבראו
בהן שמים וארץ.

וכמו על דרך משל בגשמיות, כח התחלקות האותיות
לה' מוצאות וצירופן בכל דיבור ודיבור, בתיבה זו כך
ובזו כך, הוא על ידי החכמה שבנפש.

והמופת לזה, ממה שהתינוק אינו יכול לדבר הגם
שיש לו קול ומחשבה ומדות לאהוב ולשנוא – מחמת
שאין לו בחינת חכמה המחלקת את האותיות ומצרפתן.
והיינו לפי שהחכמה היא ראשית לכל כחות הנפש, ועל
כן יכולה להיות נשפלת ולירד ולפעול מטה מטה עד גם
בבחינת הדיבור, שהוא האחרון בכחות הנפש, שאינו
אלא לזולתו, שפני עצמו אינו צריך לדבר.

ובמשל מדורה גדולה שתאיר גם בריחוק מקום, וכך
גם למעלה ב"דבר ה'", ידוע דיש ריבוי נבראים לאין קץ

32. משלי ג, יט.

33. שעושה פירות. ראה זהר חלק א יב, א בהקדמה.

34. תהלים קד, כד: "מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית".

35. לעיל כה, ב.

36. בהבא לקמן ראה באריכות במצות האמנת אלקות פרקים א' ג – לקמן מזה, ב.

37. על פי תהלים פב, ה: "לא ידעו ולא יבינו בחשבה יתהלכו".

38. אין מחשבה יכולה לתפוס בו. ראה תקוני זהר בהקדמה "פתח אליהו" יז, א.

39. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י.

23. תהלים קד, ב.

24. משלי ו, כג: "ותורה אור". וראה מגילה טז, ב.

25. נחמיה ט, ו.

26. מלאכי ג, ו.

27. על פי נוסח תפלת השחר: "אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא העולם".

28. נתבאר בתניא פרק כ. שער היחיד והאמונה פרק ז. לעיל מצות מילה חלק א פרק ב. ובכמה מקומות.

29. תהלים לג, ו.

30. מנחות כט, ב. וראה תניא אגרת הקדש סימן ד. מצות הקרבת וספירת העומר פרק א – לעיל כה, ב.

31. תהלים קד, כד.

ומתיקות, שזה היה עבודת הלוים ב"שיר של יום":
 והנה בחינת תענוג העליון הוא מאד נעלה במדרגה,
 למעלה מעלה מבחינת החכמה ומבחינת האותיות,
 וההתגלות שלו בלבד, שהם בחינת הטעמים, מקבלת
 החכמה, והיא הארה מצומצמת מאד.
 וזהו סוד "ביר"ד נברא העולם הבא"⁵⁴, שהיא החכמה
 שנקראת "עדן", מקור ה"גן"⁵⁵, שמצמצום הארת העונג
 המאיר בה על ידי הטעמים נמשך ממנה אחר-כך בבינה
 ובכל היו"ד ספירות, ומשם (נמשך) אחר-כך בבי"ע על ידי
 צירופי אותיות הדבור כמו שנתבאר לעיל.
 וזהו סוד ב"עץ חיים"⁵⁶, שהתלבשות אור אין-סוף
 הוא בחכמה, ואחר-כך מאיר בכל היו"ד ספירות על ידי
 החכמה: כי לולי שהיתה ההארה מתלבשת בבחינת
 החכמה לא היו יכולים להכיל אורה כלל. הגם שהיא
 הארה מצומצמת, מכל מקום היא בבחינת אין-סוף,
 אלא על ידי אמצעות החכמה הם מקבלים.
 וזהו סוד שהתורה נקראת "לבוש", שנמשכת מן
 החכמה, והיא בחינת לבוש לאין-סוף ברוך-הוא, שעל
 ידי זה הוא מאיר ומחיה בעולמות. וזהו סוד "באורייתא
 אתקיים עלמא"⁵⁷, כי "עוטה אור בשלמה"⁵⁸ בתיב, וגם
 "תורת חסד על לשונה"⁵⁹ ו"עולם חסד יבנה"⁶⁰. וגם
 נקראת מזון, על שם בחינת הארת אין-סוף המתלבש
 בחכמה שבתורה שהוא חיות כל העולמות.
 וגמילות חסדים הן גם כן בחינת לבושים, אלא שהם
 לבוש החיצון, שהמלך מלבישו כשצריך לצאת בחוץ,
 כך יש בחינת לבושים חיצונים להגין על שפע האלקות
 הנמשך מטה מטה שלא ינקו ממנו החיצונים. וזהו סוד
 "וילבש צדקה כשריון כו"⁶¹, "וצדקה תציל ממות"⁶²,
 "וחטאך בצדקה פרק"⁶³. ודי למבין:

מצות נדרים, פרשת מטות

מה שאין פן לידע שיש בורא ממציא נמצאים, לזה אין
 צריך אמונה, כי "מבשרי אהיה אלוה" – "אחזה" ממש, כמו
 שנתבאר במצות אכילת מצה⁴⁰, ועוין שם.
 והוא ענין "כתר יתנו לך מלאכים, עם [עמך] ישראל כו"⁴¹.
 ומשם הוא התהוות החכמה עלאה, כמו שכתוב⁴²: "והחכמה
 – מאין תמצא" – על ידי צמצום עצום.
 (ואז יתכן לומר "הוא היודע והוא המדע", בסוד הארת
 אין-סוף בחכמה, ד"איהו וג'מוהי חו"⁴³, וכמו שנתבאר
 ב"לקוטי אמרים"⁴⁴.
 ועיין מה שנתבאר במקום אחר בכתבי הקדש, שהסכים
 בזה לדברי הר"י⁴⁵ לזין מפראג בהקדמתו לספר "גבורת ה" –
 הובא במצות תפילין פרק ב'⁴⁶).
 והיינו⁴⁷ גם כן על ידי אותיות דשם. כי יש בחינת
 אותיות בלמעלה מן החכמה על דרך שנמצאו אותיות
 הדבור שלמטה מן החכמה. והוא ענין טנת"א⁴⁸ המבואר
 בכתבי האר"י⁴⁹, שאותיות במלכות עד שטעמים בכתר.
 והרי באמת גם הטעמים הם בחינת אותיות, שהרי
 הם גם כן ציורים כמוהם; ועל דרך זה התגין והנקודות.
 אלא שהם בחינת אותיות היותר גבוהים. שהאותיות
 הם בחינת אותיות שבדבר ה', ונקראו "מלכות" כי "דבר
 מלך שלטון"⁵⁰. ולמעלה מהם הנקודות, עד שהטעמים
 הם בחינת האותיות שבתענוג העליון. ולכן נקראו
 "טעמים" – על דרך מה שכתוב⁵¹: "טעמו וראו כי טוב
 ה'", שהוא בחינת מתיקות ונועם ה'.
 והיינו, כי כמו אותיות הדבור נקראים אותיות על שם
 הגילוי, שבהם מתגלה פנימיותו לזולתו, מלשון "אתא
 בקר"⁵². וכך ענין בחינת אותיות דתענוג עליון, היינו
 גילוי בחינת התענוג. ולכן נקראו "טעמים", כי הנגינה יש
 בה תענוג, כמו ורקא, מקיף שופר⁵³ כו, שיש מהם נגינן

53. ראה זהר חלק א בראשית כד, א-ב. לקוטי תורה הוספות נו, ד.

54. מנחות כט, ב.

55. בראשית ב, י: "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן".

56. שער מז פרק ג. וראה תניא פרק לה בהגדה. לקמן מצות אחדות ה' פרק ב.

57. בתורה מתקיים העולם. ראה זהר חלק א פט, א. חלק ב קסא, א.

58. תהלים קד, ב.

59. משלי לא, כו.

60. תהלים פט, ג.

61. ישעיה נט, יז. וראה תניא אגרת הקדש סימן ג.

62. משלי י, ב.

63. דניאל ד, כד.

40. פרק א. לעיל כב, ב.

41. נוסח קדושת כתר.

42. איוב כח, יב.

43. תקוני זהר בהקדמה ג, ב.

44. תניא פרק ב בהגדה. שער היחוד והאמונה פרק ט בהגדה.

45. רבי יהודה ליון בן בצלאל – ה"מחר"ל מפראג.

46. לעיל יח, א. ובאריכות במצות האמנת אלקות פרקים ג-ה – לקמן מו, ב.

47. ראה גם שרש מצות התפלה פרק לב.

48. טעמים, נקודות, תגין, אותיות.

49. עץ חיים שער ה (שער טנת"א).

50. קהלת ה, ד.

51. תהלים לז, ט.

52. ישעיה בא, יב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 ועל ידי זה זוכה בגורל, להיות כי עובד בבחי' גורל
2 שבנפשו שהוא בחי' העבודה בבחי' סובב בחי'
3 אהבה דבכל מאדך, לכן ה"ה כלי לקבל חלוקת
4 הארצות החיים מחיי החיים ששרשם ג"כ מבחי'
5 רדל"א, כמובן מכתבי האריז"ל מענין רוחא דשדי בגוה
6 וכמ"ש לא ידעתי נפשי שזהו מאמר כנס"י דלעילא, וגם
7 בחי' אימא כשנק' ארץ היא ג"כ בחי' זו. ומה שנוטל
8 חלקו וחלק חבירו זהו כל זמן שחבירו לא זכה עדיין,
9 אבל באמת כתי' כי לא ידח וכמ"ש הרמב"ן ע"ז א"כ
10 יקויים כמארז"ל שכל ישראל יש להם חלק. אמנם כ"ז
11 הוא בגורל דוקא וכמ"ש בדניאל ותעמוד לגורלך, פי'
12 הגורל הוא כשהעבודה בכל כוחות הנפש עד שמגיע
13 למסירת הרצון להיות בבחי' רצון פשוט דבכל מאדך.
- 14 וזהו לכל אשר יקראוהו באמת דוקא, הכוונה על
15 הרצון פשוט שהוא בחי' ולבי ער תמיד ואינה משתנה
16 כלל, משא"כ כוחות הנפש שמשכל ולמטה עשויים
17 להשתנות ע"י שהוא ישן כמ"ש אני ישינה שהוא בט'
18 ספירות שבכנס"י כנ"ל. ובהו יתורץ איך הוא הקריאה
19 שאינה של אמת, היינו כשקורא בלא רעו"ד שהוא בלא
20 לב ולב כ"א בדרך מצות אנשים מלומדה ובקריירות,
21 והגם שמבין בשכלו מ"מ אינו מתפעל מזה ע"י בחי'
22 הטמטום שהוא אטום מלקבל בפנימיותו דבר חכ' כ"א
23 בבחי' חיצונית לבד כמו שאינו שייך לו כלל, אבל ע"י
24 אשר יקראוהו באמת היינו בנקודת אמתית שישנו
25 בכאו"א אפי' בקל שבקלים שהוא בחי' הרצון כנ"ל,
26 עי"ז הוא קרוב לכל אשר יקראוהו כו'.

קרוב ה' לכל קוראיו כ' (2)

בס"ד, ש"פ פנחס.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

- ד) וְהָיָה בְּאַהֲבָה³² יֵשׁ ב' מְדִירֵיגוֹת בְּלִיּוֹת:
הָא' – בְּחִינַת אֱהָבָה בְּמִיָּם. וְכִמּוֹ שְׁאוּמְרִים³³ "זְכוֹר
אֵב נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ בְּמִיָּם". וְהָב' – אֱהָבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ³⁴
וְצִמְאֻן. (וְהֵן בְּחִינּוֹת חֹסֶד וְגִבּוּרָה).
שְׁבַחֲסֵד דִּה"א אֱהָבָה בְּמִיָּם" הִיא בְּבִחִינַת קִירֹב
וּדְבִיקוֹת בְּאַלְקוֹת, וְהוּא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּהָאֹר
וְחִיּוֹת הָאֱלֹקִי הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב "וְאַתָּה
מַחִיָּה אֶת כָּל־³⁵ שְׂבָכָל אֶחָד וְאַחַד, הֵינּוּ בְּכָל נִבְרָא
וְנִבְרָא בִּפְרֵט, יֵשׁ אֹר וְחִיּוֹת אֱלֹקִי הַמַּחִיָּה אוֹתוֹ.
וּמִבְּשָׂרִי אֲחֻזָּה אֶלְקָה"³⁶, שֶׁכָּל אָדָם מְרַגֵּשׁ בְּעִצְמוֹ שִׁישׁ
בּוֹ חִיּוֹת הַמַּחִיָּה אוֹתוֹ.
- וְכִמּוֹ כֵּן הוּא בְּעוֹלָם, שְׁנִקְרָא "גּוֹף גָּדוֹל"³⁷ בְּנוֹדָע,
שְׁעַל יְדֵי טִיב הַהֲשָׁגָה וְהַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּזֶה בְּהַעֲמֶקֶת הַדַּעַת
– נִרְגָּשׁ וְנִרְאָה אֲצִלּוֹ אִיךְ שֶׁהָעוֹלָם חַי מֵאֹר הָאֱלֹקִי;
וְכִשְׁמִקְשֶׁר וּמַעֲמִיק דַּעַתוֹ בְּהָאֹר הָאֱלֹקִי שְׁמַחִיָּה אֶת
הָעוֹלָם – נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הַיּוֹקֵר וְהָעִילּוּי דְּאַלְקוֹת (הֵינּוּ מֵה
שְׁאַלְקוֹת בְּעֵצָם הוּא עֵנִן יָקָר וְנִעְלָה מְאֹד), וְעַל יְדֵי זֶה
מִתְקַשֵּׁר נִפְשׁוֹ וְנִדְבֵק בְּהָאֲלֹקוֹת, אֲשֶׁר כָּל חִפְצוֹ וְרִצּוֹנוֹ
הוּא אֲלֹקוֹת, וְאִינוֹ חִפֵּץ בְּשׁוֹם דְּבָר אֲחֵר. וְתִגְדֹּל הָאֱהָבָה
יּוֹתֵר, כֹּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן אִיךְ שֶׁהָאֲלֹקוֹת הוּא חַי הָעוֹלָם
בְּכָל־וְחַי נִפְשׁוֹ בִּפְרֵט.
- (וְנִרְאָה, שֶׁהַכָּל הוּא בְּמִדְרִיגָה אַחַת בְּאַלְקוֹת, הֵינּוּ בְּהֶאֱתָר

לדונקא בתניא פרק ג, ט, ט"ז, י"ז, מ"ג, נ"ן, אגרת הקדש סימן ד. שם פרק מ"ד
נמצאו ב' הלשונות, אבל יש לחלק וכמוהו למענין.

35. נחמיה ט, ו.

36. איוב יט, כו.

37. מורה נבוכים חלק א פרק עב. וראה ספר המאמרים תש"ט עמוד 40 בהערה.

32. וְהָיָה בְּאַהֲבָה: ראה הערה לקונטרס עץ החיים פרק ב. ורשם: תורה אור ותורת
חיים דבור המתחיל "חכילי עינים". מכתב כבוד קדושת מורי ורמי אדמו"ר
לאנ"ש בילגורייא (משנת תרצ"א) – נדפס בהוספה לקונטרס העבודה – ועוד.

33. נוסח תפלת ג'שם במוסף דשמיני עצרת.

34. בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ: צריך עיון מה דלפעמים נמצא – בגוף כתב יד קדש – "ברשפי"
בבית. אף שבבמה מקומות – וגם בקונטרס זה גופא – הוא "ברשפי" בכ"ף.

מקור חיינו (וכמו שנתבאר במקום אחר בענין "הוי' אלקינו")
ואבינו האמיתי ברוך-הוא).

ויש יתרון גם כן בהתבוננות הנ"ל בהאלקות שבעולם,
שעל ידי זה - גם בהדברים הגשמיים, תכלית רצונו הוא
בהאלקות שבהם, לא בהגשמי מצד עצמו.

רק דבהתבוננות זו הרי הוא מרוה נפשו בהקירוב לאלקות,
ואינו מכיר כל כך לעסק התורה, וכזה יתרון אהבה ד"נפשי
אוייתך" המביאה יותר לעסק התורה כנ"ל.

ולחיות ד"תכלית האהבה היא העבודה מאהבה", כמו
שכתוב בספר של בינונים סוף פרק מ', והיינו לדבקה בו על ידי
תורה ומצות, לזאת באמת צריך להיות האהבה הנ"ל ד"נפשי
אוייתך", גם האהבה ד"כמים הפנים אל הפנים" שבפרק מ"ו
בספר של בינונים; וכן להרגיל עצמו בהאהבה ד"כברא
דאשתדל כו" - שכולן הן המביאים לעסק התורה ומצות
מאהבה.

רק שהתבוננות וקירוב הנ"ל בהאלקות שבעולמות הוא
בקירוב יותר אל הנפש, ובנקל יותר לבוא לזה, וגם זה פועל
יותר על הנפש הבהמית להחלישו, ושיהיה לו גם כן אהבה
לאלקות שיתבאר לקמן בסמוך.

ועל כן תחלת העבודה היא באהבה וקירוב זה, והיא
מביאה אותו גם כן לעסק התורה וקיום המצות, מפני שבדרך
כלל הוא חפץ בעניני אלקות, ובפרט בעסק התורה וקיום
המצות, מפני היוקר והחיות שיש לו בהן, שהן אלקות.
ובמדרש תנחומא איתא⁴³: "כבדו את המצות שהן שלוחי,
ושלוחו של אדם כמותו כו".

ואחר כך צריך להיות אהבות הנ"ל, אשר באמת, על ידי
קירוב נפשו לאלקות, ועל ידי החלישות דנפש הבהמית הנעשה
על ידי האהבה והקירוב הנ"ל, הרי הוא מוכשר לבוא
למדרגות אהבות הנ"ל.

האלקי המתלבש בעולם. רק דבהתבוננות הנ"ל הוא שמתבונן
ומרגיש את האלקות שבעולם; והתבוננות זו היא שהתבוננות
והרגש הוא איך שהאלקות הוא חיות העולם בכלל וחיותו
(בפרט)

וכמו שכתוב "נפשי אויתך"³⁸ - "כלומר, מפני שאתה
ה' נפשי וחי האמיתים, לךך "אוייתך", פירוש: שאני
מתאנה ונתאב לך באדם המתאנה לחיי נפשו כו"³⁹. וכן
בשהוא הולך כו"⁴⁰ - כך אני מתאנה ונתאב לאור
איניסוף ברוך-הוא, חיי החיים האמיתים, להמשיכו
בקרבי על ידי עסק התורה כו" - וכמו שכתוב בספר של
בינונים פרק מ"ד.

(והיתרון באהבה זו - שהיא בבחינת פנימיות יותר, והיא
המביאה אותו לעסק התורה, להמשיך אור אין סוף ברוך הוא
בפנימיות נפשו כו).

(ונראה, דהמשכה היא במדרגה גבוהה יותר הרבה מן
האהבה שנתבאר לעיל. דהאהבה ד"נפשי אויתך" היא גם כן
בהארה האלקית שבעולמות; והמשכה שעל ידי התורה הרי
היא בבחינת אור איניסוף שלמעלה מהעולמות. וכמו שנתבאר
בספר של בינונים פרק כ"ג.

ואפשר,

דהאהבה ד"נפשי אויתך" היא גם כן למעלה מהארה
הנ"ל. וכמו שנתבאר במקום אחר בענין "לאהבה את ה' אלקיך
[..] כי היא חייך"⁴¹, דהיינו חיי הנשמות, שזהו מבחינת הוי'
שבאלקים, בחינת סובב שבממלא, והוא בחינת הרומומות
שבמלכות כו, וכמו שנתבאר מזה בדרוש "תקעו" עת"ר בדבור
המתחיל "אחת שאלתי"⁴²;

והאהבה "כברא דאשתדל כו"⁴³ המבוארה שם בפרק מ"ד,
הוא מההתבוננות ש"אתה אבינו" ממש, שזהו למעלה מעלה
ממה ש"אתה ה' נפשי כו", וההרגש בזה הוא באופן אחר
לגמרי, והוא בחינת אהבה פנימית ועצמית כו.

ויש לומר שזהו בעצם הוי', שלמעלה משם אלקים שהוא

43. "כתר אביו ואימיה, דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורתיה כו, כי הלא
אב אחד לכולנו".

44. ויגש על הפסוק (מה, כח) "ואת יהודה". הובא ונתבאר בלקוטי תורה וינראה
ב, א"ב.

38. ישעיה כו, ט.

39. וכשהוא חלש ומעונה מתאנה ונתאב שתשוב נפשו אליו.

40. "לישן מתאנה וחפץ שתשוב נפשו אליו בשיעור משנתו".

41. נצבים ל, כ.

42. ספר המאמרים עת"ר עמוד כו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלות בפסוק קרוב ה' לכל קוראיו וגו', ובפסוק דע את אלקי אביך וגו'

1 "קרוב* ה' לכל קרואיו, לכל אשר יקראהו באמת",
2 דהקדוש ברוך הוא הוא קרוב לכל מי
3 שקורא אליו, ולכל אשר יקרא אותו באמת, דלכאורה
4 הרי יש בזה סתירה מרישא דקרא לסופיה, דברישא
5 דקרא אומר דהנ"ל קרוב לכל מי שקורא אליו יתברך,
6 ואינו אומר בזה שום תנאים כלל, ובסופיה אומר לכל
7 מי שקורא אותו יתברך באמת דוקא, אם בן הרי הוא
8 תנאי, דלמי קרוב הנ"ל, למי שקורא אותו באמת. ועוד
9 צריכים להבין, מה בא להוסיף תבת "לכל קוראיו",
10 שהיה מספיק אם יאמר "קרוב הנ"ל לקוראיו", דכל מי
11 שקורא להקדוש ברוך הוא הנה הקדוש ברוך הוא קרוב
12 אליו, ואם בן מהו "לכל קרואיו". אף הענין הוא, דהנה
13 אמרו רז"ל (ברכות ה, ב) "אמת זו תורה", דתורה
14 נקראת "אמת", שהיא נצחית בכל זמן ובכל מקום, ועל
15 ידי הקריאה ב"אמת" שהיא תורה, הנה על ידי זה הרי
16 הקדוש ברוך הוא קרוב "לכל אשר יקראהו באמת".
17 ולהבין זה, הנה כתיב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב
18 שלם ובנפש חפצה, פי כל לבבות דורש ה', וכל יצר

גלות מצרים קשה מאוד, כי היתה עבודת פרך בלי תועלת. תענוג האדם – בהתפשטות
כוחותיו ופעולותיו.

1 וְהַעֲנִין הוא, דהנה איתא במשנה (פסחים פ"ק י משנה
2 ה) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו
3 כאלו הוא יצא ממצרים", דיציאת מצרים ישנו בכל דור
4 ודור בכל זמן ובכל מקום, והינו דכשם שיש גלות
5 מצרים ויציאת מצרים בגשמיות, כמו בן יש גלות
6 מצרים ויציאת מצרים ברוחניות, דהנה גלות מצרים
7 היה גלות מר וקשה במאד, דלכך זאת שהמצרים הם
8 אנשים שפלים ונבזים, עם הדומה לחמור, אשר גוף
9 ועצם הלישיבה ביניהם הוא דבר קשה, הנה עוד זאת
10 הם משלו בישאל ורדו בהם בעבודה קשה בחמר
11 ובכלבים, וכונת העבודה לא היתה בשביל איזה תועלת
12 ותכלית, דהנה אנו רואים שלפעמים גם בעבודה קשה
13 יכול להיות בזה איזה ענג, דהגם דמלאכה בכלל היא

(*) נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק א עמוד קה ואילך.

הָיָה בְּדָבָרִים שְׂאִינָם בְּשָׁבִיל תּוֹעֵלָתוֹ, רַק כָּל פְּנוֹתָ 7
הַמַּצְרִיִּים הָיָה בְּשָׁבִיל לַעֲבֹד בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל, דְּזָהוּ "לְמַעַן 8
עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם", שְׁכָל פְּנוֹתָם הָיְתָה לַעֲבֹד בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל 9
בְּפֶרֶךְ שֶׁהָיָה עֲבֹדָה קָשָׁה הַמְּפָרֶכֶת אֶת הַגּוֹף וּמִשְׁבָּרָתוֹ, 10
וְאַחֲרֵי כֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים 11
בְּיָד רַמָּה". 12

בכל יהודי – שתי נפשות, אחת נפש הבהמית שממנה באות המדות הרעות, מד' יסודות 13
הרעים שבה: אש, רוח, מים ועפר. 14

בָּאִים מִיִּסּוּד הָאֵשׁ שֶׁנִּגְבְּהָ לְמַעְלָה, דְּהֵנָּה טֹבַע הָאֵשׁ 34
שֶׁנִּגְבְּהָ וְעוֹלָה לְמַעְלָה, כֵּן הוּא כַּעֲס שֶׁלְּכַבּוֹ רוֹתַח 35
וְעוֹלָה לְמַעְלָה, כִּמּוֹ שְׂאֵנוּ רוֹאִים בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם, 36
דְּבִשְׁעָה שֶׁהֵם כּוֹעֲסִים – מִתִּיחִים, זִי וּוְעָרֶעֶן 37
אוֹיְפִגְעָכָאפֻט אֵין קֶאָכֶעֶן, עַד שֶׁמִּפְנֵי גָדֵל כַּעֲסוֹ יָכוֹל 38
לִהְיוֹת שִׁישְׁפַח הָאָדָם כָּל שְׂכּוֹלוֹ, עַר וּוְעָרֶעֶן אוֹיִס 39
מִעֲנֻטֵּשׁ, עַר אִיז צו קֶאָכֶט וִוי אַ שְׁלֵכְכֻטֵּעֵר שְׁעָדִיכֵעֵר 40
בַּעַל חַיִּים, וְכֵן בְּמִדַּת הַגָּאֹה, וּוְאָס דֵּעֵר מִעֲנֻטֵּשׁ 41
גְּרוֹיִסֵּט זִיף אוֹיף דֵּעֵם אַנְדֵּעֶרֶעֶן, וּוְאָס דָּאָס אִיז אַלֶּץ 42
פּוֹן דֵּעֵם יִסּוּד הָאֵשׁ שֶׁבִּנְפֶּשׁ דִּקְלָפָה. וְתֵאֵדָה הַתַּעֲנוּגִים, 43
דָּאָס וּוְאָס דֵּעֵם מִעֲנֻטֵּשׁ עֵן גְּלוֹסֵט זִיף דִּי קֶרְפֶּעֶרֶלִיכֵעֵ 44
פֶּאָרְגֶּעִיגֶעֶנְסִי הוּא מִיִּסּוּד הַמֵּים שֶׁבִּנְפֶּשׁ דִּקְלָפָה. 45
וְהוֹלָלוֹת וְלִיצְנוֹת וְהַתְּפָאֲרוֹת, דָּאָס וּוְאָס מִעֲנֻטֵּשׁ עֵן 46
בְּאַרִימֶעֶן זִיף וּדְבָרִים בְּטָלִים, וּוְאָס דָּאָס אִיז אַלֶּץ 47
אַזְעֶלְכֵעֵ זַאכֶּעֶן וּוְאָס אַפְלוֹ בַּעַת עַר טוֹט דָּאָס אִיז דָּאָס 48
אוֹיף גָּאָר נִישְׁטִי. יִשְׁנֵם דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים אֲשֶׁר הֵם אִיזָה 49
מִצִּיאוֹת, אָבֵל כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים הָרִי גַם בַּעַת הֵיוֹתָם 50
אֵינֶם שׁוֹם מִצִּיאוֹת כָּלֵל, וְהֵם בָּאִים מִיִּסּוּד הָרוּחַ 51
שֶׁבִּנְפֶּשׁ דִּקְלָפָה, וְעֲצָלוֹת וְעֲצָבוֹת בָּאִים מִיִּסּוּד הָעֶפֶר. 52

ונפש השנית – חלק אלקה ממעל ממש, ויפח באפיו נשמת חיים, ושרשה מחכמה 53
עילאה, טהורה היא. ירידת הנשמה כמו בגלות מצרים – ירידה צורך עליה. 54

רוֹאִים שְׁתּוֹכִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת שֶׁבְּאֶדָם מוֹצִיא 63
בְּנִפְיָחָתוֹ בְּכַח, כֵּן עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ 64
בְּמַחְשָׁבָה כְּדִכְתִּיב "בְּנֵי כְּכִי יִשְׂרָאֵל", "בְּנִים אֲתֵם לָהּ" 65
אֶלְקִיכֶם", פְּרוּשׁ כִּמּוֹ שֶׁהֵבֵן נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ הָאֵב, כֵּן 66
בְּכִכּוֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכָה מִמַּחְשְׁבָתוֹ 67
וּחִכְמָתוֹ יַחְבְּרָה, דְּאִיְהוּ חִכִּים וְלֹא בְּחִכְמָה יִדְעָאִי, 68
שֶׁהָיָה חִכְמָה דְּאֶצִּילוֹת, וְיִדְוֵעַ דְּחִכְמָה דְּכִרְיָאָה יִצִּירָה 69
עֲשִׂיָה נִקְרָאת "חִכְמָה יִדְעָא", לְפִי שֶׁמִּשְׁגָּת בְּנִבְרָאִים, 70

הוא להתענג בהתפשטות כחו ובפעלותיו, ולכן הנה גם 1
בעבודה שהיא כבודה ביותר וכאה ביגיעה עצומה, מפל 2
מקום הרי יכול להיות שיהיה לו ענג בזה. אבל 3
בעבודה ומלאכה כזו שאינה מביאה שום תועלת כלל, 4
הרי הנה לבד היגיעה העצומה והטרחה הגדולה, הנה 5
זה צער גדול. והעבודה של בני ישראל בגלות מצרים 6

וְהֵנָּה כֶּשֶׁם שִׁישׁ גְּלוֹת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם 15
בְּגִשְׁמִיּוֹת, הֵנָּה כִּמּוֹ כֵּן יִשְׁנוּ גְלוֹת מִצְרַיִם וִיצִיאַת 16
מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוֹת, דְּהֵנָּה רַבְּנוּ נִשְׁמַתוֹ עֵדֶן אוֹמֵר בְּתַנְיָא 17
פֶּרֶק ב בְּשֵׁם שְׁעַר הַקִּדְשָׁה לְהִרְבַּח חַיִּים וִיטָאֵל ז"ל, 18
דְּלָכֵל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶחָד צָדִיק וְאֶחָד רָשָׁע יֵשׁ ב' נִשְׁמוֹת, 19
דְּכְתִיב "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי", אוֹמֵר "נִשְׁמוֹת" לְשׁוֹן 20
רַבִּים שֶׁהֵן שְׁתִּים, שֶׁהֵן שְׁתֵּי נִפְשׁוֹת, נֶפֶשׁ אַחַת מִצַּד 21
הַקְּלָפָה וְסִטְרָא אַחְרָאִי, וְנֶפֶשׁ זוֹ הִיא הַמַּתְּלִבֶּשֶׁת בְּדָם 22
הָאָדָם לְהַחֲיוֹת הַגּוֹף וּבְדְכְתִיב "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בְּדָם 23
הוּא", וְנֶפֶשׁ זוֹ נִקְרָאת "נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר", שִׁישׁ לָהּ קְרוֹב 24
אֶל הַבָּשָׂר וְעֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים דְּוָקָא, וְלִזְאוֹת הֵנָּה מִנְּפֶשׁ 25
זוֹ דִּקְלָפָה הֵנָּה מִמֶּנָּה בָּאוֹת כָּל הַמִּדּוֹת רַעוֹת מֵאֲרַבַּע 26
יִסּוּדוֹת רָעִים שָׁבָה, שְׁכָל נִבְרָא וְנִבְרָא בֵּין אֵם הוּא בַּעַל 27
גּוֹף גִּשְׁמִי וּבֵין אֵם הוּא בַּעַל גּוֹף רוּחָנִי כִּמּוֹ הַמַּלְאָכִים 28
וּנִפְשׁוֹת, הוּא מִרְכָּב מַד' יִסּוּדוֹת – אֵשׁ, רוּחַ, מֵיִם, עֶפֶר, 29
אֶלָּא שֶׁמֵּהוּת הַיִּסּוּדוֹת מִשְׁתַּנָּה לְפִי מַהוּת מַעְלָת 30
מִדְּרָגָתָם בְּגִשְׁמִיּוֹת וּרוּחָנִיּוֹת, וְלִזְאוֹת הֵנָּה גַם בְּנֶפֶשׁ 31
הַבָּשָׂר יֵשׁ בּוֹ ד' יִסּוּדוֹת, וּמֵהֶם הֵם שְׂבָאִים כָּל הַמִּדּוֹת 32
רַעוֹת, כָּל מִדָּה רָעָה מִיִּסּוּד הַגּוֹרֵם אוֹתָהּ, דְּכַעֲס וְגָאֹה 33

וְנֶפֶשׁ הַשְּׁנִית הִיא חֵלֶק אֶלְקָה מִמַּעַל מִמֶּשׁ, דְּכְתִיב "כִּי 55
חֵלֶק הָיִי עִמּוֹ", דִּי נִשְׁמָה פּוֹן אַ אִיד אִיז אַ 56
חֵלְקִיא מִשֵּׁם הָיִי, כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב "וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת 57
חַיִּים", וְ"אַתָּה נִפַּחְתָּ בִּי", וְכִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּזֵהר "מֵאֵן 58
דְּנִפַּח מִתּוֹכָהּ נִפַּח", פְּרוּשׁ מִתּוֹכִיּוֹתוֹ וּמִפְּנִימִיּוֹתוֹ, 59
שְׂאֵנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ בְּטֹבַע בְּנֵי אָדָם דְּאִינוּ דּוּמָה 60
הוֹצֵאֵת הֶבֶל הַלֵּב כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּדַבּוּר אוֹ בְּקוֹל נִגּוֹן, לְכִמּוֹ 61
שֶׁהוּא מוֹצִיא הֶבֶל לְבוֹ כֶּשֶׁמִּנְפַּח בְּכָחוֹ, וּבְמוֹחַשׁ אֵנוּ 62

ג. הצד האחר (שמנגד לקדושה). ד. הם מתעוררים מתלהבים ומתלהטים. ה. הוא מאבד את אנושיותו, הוא מוותרת כמו בעל חיים רע ומזיק. ו. שהואדם מתגאה על זולתו. ז. שכל זה (בא) מיסוד האש. ח. זה שלאדם מתחשק התענוגים הגשמיים. ט. זה שאנשים מתפארים. י. שהם דברים כאלו שאפילו בעת עשייתם הם "כלום". יא. נשמת היהודי היא חלק. יב. מי שנופח - מתוכו הוא נופח. יג. שהוא חכם ולא בחכמה נודעת (נתפסת).

עליה הנשמה למעלה ומדרגה יותר. אמנם ירידה זו מה
שהנשמה יורדת למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית
נקראת בשם "גלות מצרים", דמצרים הוא לשון מצר
וגבול, וכשם שבגלות מצרים הרי היו בני ישראל
לחוצים ודחויים מהמצריםים, כמו כן הוא גלות מצרים
ברוחניות, מה שהנפש הבהמית מגביל ומסתיר על
הנפש האלקית, דהנפש האלקית מתלבש בהנפש
השכלי והטבעי בשביל לבררם ולזככם, אבל הנפש
הבהמית מקיף את הנפש האלקית מכל צד ופנה, עד
שהנפש האלקית מתצמצם כל כך שנעשה בקטנות
והעלם, וכמו היושב בגלות ושביה שמתצמצם ומתפוצץ
מבלי יכולת להתפשט כלל.

נפש הבהמית – עיקר מדות, להימשך לדברים גשמיים, ושכלו הוא כדי להשיג אותם,
וגם להצדיק את עצמו, מפני אהבת עצמו, ובפרט בעלי עסקים.

מפני אהבתו לעצמו מוצא זכות על עצמו. והראיה,
דהנה כאשר זולתו עושה איזה דבר לא טוב, הרי הוא
גם כן אומר שהוא לא טוב, ודבר זה עצמו אם הוא
עושה זאת הוא מוצא כמה זכותים על עצמו להצדיק
את עצמו, והינו דלא זו בלבד שאינו מודה על האמת
אשר חטא ואשם בעשותו דבר לא טוב, הנה עוד עושה
שקר בנפשו לאמר כי צדק מעשהו וטוב עשה, או על
כל פנים מוצא זכות לעצמו בטעם וסבה על אשר עשה
דבר זה, והוא מפני אהבת עצמו שהאדם אוהב את
עצמו, לזאת הנה על כל פשעים תכסה אהבתו את
עצמו, דכן הוא בכל אדם, ובמוחש יותר אנו רואים
בבעלי עסקים המרגילים את עצמם בטענות ומענות
להצדיק את עצמם גם במקום שהם בעצמם יודעים
שאינן האמת כן, ובינם לבין עצמם מצדיקים את עצמם
בטענה של הכל לאמר, וואס זאהל מען טאן, מי דארף
דאך פרנסה, והם שהם מאמינים בה' כי הוא יתברך
הזן ומפרנס, ומכל מקום מפני אהבת עצמם הרי הם
מתנהגים בהנהגה לא טובה שבה בסבת הנפש
הבהמית.

אבל חכמה דאצילות היא "לא ידיעא", שהנבראים
אינם משיגים זאת, ומשם הוא שרש נשמת כל איש
ישראל. וזהו דכל אחד מישראל אומר "נשמה שנתת
בי טהורה היא", דטהורה, היא מעלת מדרגת הנשמה
כמו שהיא באצילות, ומשם נסעה וירדה להתלבש בגוף
ונפש הבהמית, וירידה זו הגם שהיא ירידה גדולה
ועצומה במאד, דהנשמה כמו שהיא למעלה קדם
ירידתה למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית הרי
מעמדה היא בגן עדן העליון, וירדת למטה להתלבש
בגוף, הרי זה ירידה מאגרא רמא לבינא עמיקתא,
הנה באמת הרי ירידה זו היא לצרף עליה, דעל ידי
שהאדם עוסק בתורה ומצוות הנה על ידי זה נעשה

וזהו "ונשמות אני עשיתי", שהן ב' נפשות, דהנפש
שמצד הקלפה נקרא "נפש הבהמית", והנפש
השני נקרא "נפש האדם", וכשם דיתרון האדם על החי
הוא בשכלו, ובמאמר "אדם יש לו דעת, בהמה אין לה
דעת", דבעלי חיים הרי עקרים הם מדות, דנפש הוא
רחמני ועורב אכזרי, וכל הדעת שיש להם הוא רק
בהנוגע לדברים הגשמיים באכילה ושתייה ושאר צרכי
הגוף, אבל האדם עקרו שכל וחכמה, וגם עניני הגוף
שהאדם מרחק בהם הם בחכמה ושכל, וכמו כן הוא
ההפך בין שתי הנפשות, דנפש הבהמית פשוט כן
הוא, שכל ענינו הוא שנמשך אחר החמירות
והגשמיות, שעקרו הוא מדות לאהב ולחמד כל מה
שהוא יודע מעניני עולם הזה, והגם שיש בו שכל גם
כן, הנה כל שכלו הוא להתחכם איך להשיג כל
חמדו ותרצו ותרצו ותרצו ותחבולות הרבות הן
ועשר פבור וגדלה, ולהצדיק את עצמו בכל מיני
הצטרפות בשביל לפאר מעשיו, ומתפזר בזכות עצמו,
דהנה אנו רואים במוחש שיש טבע בבני אדם להצדיק
את עצמו גם במקום שידע שאין האמת כן, והוא רק

כוונת היצה"ר לעשות רע לאדם, ומתחיל בטענות של הבל. ע"י העמקת הדעת, העבודה
תהיה בלב שלם. קרוב ה' לכל קוראיו, גם מתוך צער ח", וגם מרוב טוב, בגלל אלה
הקוראים אותו באמת, ע"י קביעות עתים לתורה.

הוא בפרך, דכוננת היתה לשבר גופם, הנה כמו כן
בגלות מצרים ברוחניות דכוננת היצר הרע שמסית
ומדית את האדם מדרך הישר הוא בשביל לעשות רע
אל האדם, דהיצר הרע הוא מלאך רע, דכל פונתו הוא

וזהו גלות מצרים ברוחניות, מה שהנפש הבהמית
והיצר הרע סובבים ומקיפים את הנפש האלקית.
וכשם דבגלות מצרים הרי עקרה הנה בשביל לענותם,
והינו דכל פונת העבודה אשר המצרים עבדו בישראל

מסיתו שלא יתפלל בצבור ושא לא ילמד תורה, והכל
 בטענות שאין לו זמן, שהאמת אינו בן, והראיה שעל
 דברים בטלים יש לו זמן ועל למוד תורה אין לו זמן,
 וכה מוליך את האדם מדחי אל דחי רחמנא לצלן, עד
 שאומר לו לעבד עבודה שהיא זרה לגמרי. ויצאית
 מצרים הוא הסרת המצר והגבול, והינו דהשכל שבמח
 מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש, וזהו "דע את
 אלקי אביך", דענן העמקת הדעת הוא ההתקשרות, אז
 די קאפ און די הארץ זאגלען זיין פאר בונדעןט ופלעל,
 ואז הוא העבודה בלב שלם. וזהו פעלת מח הדעת,
 דהשגה שבמח תביא בעבודה בפעל טוב. וזהו "קרוב
 ה' לכל קראיו", הן הקוראים אל ה' מרב טוב, והן
 הקוראים אל ה' מרב צער ויסורים חס ושלום, והוא לפי
 שיש הקוראים אותו באמת על ידי העבודה בתורה,
 שעל ידי זה שקובעים עתים לתורה הגה על ידי זה קרוב
 ה' לכל קוראיו להשפיע להם שפע ברכה והצלחה.

ליל י"ב תמוז תר"צ

להרע אל האדם, והוא מפני עצם טבעו הרע, וכמו שאנו
 רואים דגם בטבעי בני אדם יש אנשים טובים ואוהבים
 את כל אדם, ונהנים לעשות טובה לזולתם, גם אם הוא
 אינו מכירו הוא דורש טובתו ומצטער חס ושלום בצרת
 חברו, ושמח בטוב חברו, ויש אנשים שהם רעים
 וחסאים, כמו אנשי סדום שמצטערים בטובתם של
 אחרים, ונהנים בצרתם חס ושלום, והוא מפני עצם
 טבעו הרע, כן הוא היצר הרע שהוא רע בעצם מהותו
 וחסין ברעת האדם בכדי שיענשו אותו, וכמאמר רז"ל
 (בבא בתרא טז) "הוא השטן, הוא היצר הרע, הוא מלאך
 המות", שהוא בעצמו המסית ומדיח את האדם מדרך
 הישר, ומסית אותו לעבר על מצוות ה', ואחר כך הוא
 בעצמו מקטרג על האדם על כל החטאים אשר עשה,
 ומבקש אשר יתנו לו רשות לענש את האדם ביסורים
 קשים ומרים רחמנא לצלן. והאפן אשר היצר הרע מסית
 את האדם לעשות רע, הוא באמנות גדולה, שבתחלה

טז. שהראש והלב יהיו קשורים.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

מבהיר את הנמשל, המשל מגלה יותר את ההשכלה,
 התוכן הפנימי ונושא הענין נעשים בהירים יותר.
 ואילו אותיות החידה הן אותיות המסתירות, הן
 מסתירות ונועלות את כל האפשרויות של גילוי, אלא
 שבעצם הנעילה הן מבססות ולא רק מחזקות אלא
 מקיימות את כל השלימות בגילוי התוכן והנושא
 שהאותיות נושאות בתוכן.
 להבין בעומק יותר את ה"אתא בקר", הרי לא זו
 בלבד שאותיות מגלות אלא שההתגלות היא אותיות.
 כלומר, כל ענין ודבר, גם גשמי וגם רוחני, הרי
 כשהענין הוא בהתגלות, נקראת ההתגלות 'אותיות'.
 ככתוב⁵ "ואתה מרבבות קודש", ההתגלות הבאה
 מ"רבבות קודש" היא 'אותיות'.
 המורם מכל האמור: א) אותיות הן גילויים. ב)
 אותיות מחכימות. ג) ההתגלות היא אותיות. ד)
 אותיות מגלות את הנסתר הנעלם בסגירתן.
 ארבעה סוגי האותיות הם ארבעה המשרתים
 שהסברנו⁶: א) מעשה. ב) דיבור. ג) מחשבה. ד) נגינה.
 אותיות המעשה הן גולמים בולטים. את אותיות

צ. אותיות הן גילויים, ככתוב¹ "אתא בוקר", הגיע
 הגילוי של "בוקר". לפני "בוקר" - שורר חושך. גם
 לפי השיטה² שחושך הוא לא רק העדר האור אלא
 בריאה בפני עצמה, הרי חושך הוא העלם, ו"בוקר"
 הוא אור שהוא גילוי, "אתא בוקר" - אותיות הן
 גילוי.
 במלים ברורות ועמוקות יותר, הפירוש של
 אותיות אינו גילויים כי-אם מגלים, האותיות מגלות
 את הגילוי, על-ידן נעשה הגילוי, כפתגם אותיות
 מזכירות³. אלא מה שאני אומר על אותיות המגלות,
 את הפתגם 'אותיות מחכימות', הרי זה רק בהשקפה
 ראשונה, שהרי 'אותיות מחכימות' היא בדרגה נעלית
 יותר מאותיות המגלות.
 בבחירות יותר⁴: עצם מציאות המהות של אותיות
 הוא מה שהן מגלות, הגילוי הוא עד כמה שמציאות
 המהות של אותיות מגלות. על הגילוי של האותיות,
 שהוא מהות המהות של אותיות, שייך לומר 'אותיות
 מחכימות'. אך לפעמים 'אותיות מסתירות', שזהו
 ההפרש בין אותיות המשל לאותיות החידה. המשל

(4) ראה ג"כ ד"ה תקעו בשופר, תש"א.

(5) דברים לג, ב.

(6) ראה לעיל אות עג.

(1) ישעיה כא, יב.

(2) ראה בזה ד"ה ויקח ד' אלקים, רצ"ח.

(3) מגדול עוז הלי אישות ד, ט. של"ה הלי קריאת שמו"ת.

בבחירה כללית, שהרבי מנגן או מורה לנגן את הניגון.
 כדי להבין 'ניגון מכוון', צריכים ללמוד את
 החסידות של אותו רבי, אז מבינים את התוכן
 והנושא הפנימי של הניגון, ואז ננעלים בניגון וקיימת
 רשות לקוות, שאותיות הניגון יכולות לפעול את
 הפעולות של דחיית הלא-טוב והתגלות הנסתר
 הנעלם, שאותיות הנגינה צריכות לפעול. כשלא
 לומדים חסידות, חסרה גם התקווה לפעולתן של
 אותיות הנגינה - רק ניגון של התעוררות וניגון של
 תשובה יש בכוחם והם אכן פועלים תמיד ועל כל
 אחד.

צג. פירוש על ניגון, יש לנו על הניגון בן ארבע
 בבות של אדמו"ר הזקן⁸, שהפירוש עצמו הוא תורה,
 לא כמו התוועדות חסידית. ההתוועדות החסידית
 פועלת התעוררות הלב לעבודה ופתיחת המוחין
 לתורה, ואילו הביאור על הניגון בן ארבע הבבות הוא
 עצמו תורה.

צד. ניגון הקאפעליע [ניגון המקלה] של הרבי
 האמצעי הוא בן ארבע בבות - המתאימות לארבע
 הדרגות בסדר העבודה של הנפש האלקית שצריכה
 לברר את הנפש הבהמית: לדחות את הרע שבה,
 ולנצל את הטוב שבנפש הבהמית.

ארבע הדרגות בסדר העבודה הן: א) מהות
 העבודה, הכניסה במסירה ונתינה, שמתמסרים
 לעבודת הבירור. ב) להרגיש בפנימיות את עושר
 השכל של ההשגה האלקית והטוב-טעם של אלקות,
 ואיך שעניני החומריות של הנפש הבהמית מנגדים
 לכך. ג) ההתעמקות בלא-טוב של חומריות והקפת
 הנפש הבהמית. ד) ההרגשה ש"כל הדרכים בחזקת
 סכנה", הפחד הנופל על עובד ה' בבירור הנפש
 הבהמית והסתמכותו על הסיוע מלמעלה.

כעת, כשינגנו במתינות את ניגון הקאפעליע של
 הרבי האמצעי, נחוש ונרגיש איך ארבע בבות הניגון
 מביעות את ארבע הדרגות בסדר עבודת הבירור
 שהנפש האלקית מבררת את הנפש הבהמית.

הבבא הראשונה של הניגון היא מבוא העבודה,
 הכניסה לענין. לא רק ענין באריכות אלא גם ענין
 שבכתב הוא בן ארבע וחמש שורות, חמשה עשר
 רגעים בדיבור, חמשה רגעים במחשבה, אך צריכה
 להיות המסירה והנתינה לענין, להקיף את הענין על
 כל סעיפיו וסניפיו. כשם שבענין גשמי, כשה נוגע
 לאדם, אין הבדל אם הוא ענין של שבע-עשרה שעות
 או ענין של שבעה-עשר רגעים. הדבר נוגע לו. כך

המעשה רואה כל אחד. אותיות הדיבור הן אותיות
 המגלות, ואותיות המחכימות. אותיות המחשבה הן
 מה שהתגלות היא אותיות, כפי שחסידות מסבירה
 את שלושת עניני המחשבה⁴: מעשה שבמחשבה,
 דיבור שבמחשבה ומחשבה שבמחשבה. אותיות
 הנגינה הן אותיות העליה, המעלות לדרגה עליונה
 יותר ובהתכללות - בסגירות - הן מגלות את הנסתר
 הנעלם בעומק רוממות הנפש שלשעה אינו בגילוי,
 הוא אז חלק מן הנפש. על-ידי אותיות הנגינה הוא
 מתעלה ונכלל ברום המעלות של היכלי אור וגילוי,
 וקווי האור דוחים לשעה את כל הלא-טוב,
 ומעוררים בו את הטוב הפנימי והנעלם, שהוא טהור
 ובהיר, ולשעה קיימת בו התגברות הצורה על החומר.
 כל אלה הם יתרון המעלה של אותיות הנגינה, גם
 על אותיות המחשבה במדרגתן העליונה ביותר,
 מחשבה שבמחשבה, שהיא מחשבת השכל. בכך נבין
 בעומק יותר וביתר בהירות את תשובתו של הסבא
 הרבי מהר"ש ב'יחידות' לחסיד ר' ישראל דובער,
 שיגיעה - שבעיקר היא במחשבת השכל - אינה
 מסירה את טמטום המוח, והעצה היא נגינה, כי נגינה
 היא 'משרת' של העונג והרצון, ואותיות הנגינה
 מגלות את הנסתר והנעלם שבכל אחד מישראל
 שהוא כולו טוב.

צא. רבנו הזקן תבע מחסידים עבודת הלב. הרבי
 האמצעי תבע מחסידים עבודת המוח. למרות שאי-
 אפשר לעבודת הלב בלי עבודת המוח ואי-אפשר
 לעבודת המוח בלי עבודת הלב, אך ההבדל הוא -
 מהו העיקר: רבנו הזקן הוא בעיקר עבודת הלב,
 והרבי האמצעי - עבודת המוח. עבודת הלב היא
 בתוך ועם הלב.

תביעותיהם של רבנו הזקן והרבי האמצעי
 מהחסידים - וכך הם גם תביעותיהם הרוחניות של
 כל הרביים - אינן במשמעות של תביעה, כפי
 שמשמע מפירוש המלים היבש של המלה 'תביעה',
 אלא תביעה של הרביים היא סיוע בעבודה בפועל.

שאלה: מה פירוש עבודה בתוך ועם הלב?
 תשובה: כשישנה התפעלות הלב חסר ה'בפועל',
 וכאשר ישנו ה'בפועל' אין כבר התפעלות הלב. אלא,
 שכל זה אמור בחיצוניות הלב, ואילו בפנימיות הלב
 יכולים להיות יחד ההתפעלות וה'בפועל'.

צב. דובר⁷ ש'ניגון מכוון' היינו: ניגון שרבי חיברו,
 או ניגון שרבי בחר בו, אם בבחירה פרטית, שבאותו
 ניגון התפלל הרבי בחול, או בשבת ובמועד, ואם

והנצחון היה שהקיפו את השונא משלושה צדדים.¹⁶
הענין ב'עבודה' הוא שמשמשים בכל החג"ת כנגד¹⁷
מדה פרטית אחת. ההקפה היא בהתפעלות, שכן¹⁸
ענינו של הנפש הבהמית הוא התפעלות. הנפש¹⁹
הבהמית בשרשה היא משמרי האופנים, ולכן²⁰
ההתפעלות משפיעה על הנפש הבהמית.²¹
הבבא הרביעית של הניגון היא ה"לישועתך קויתי²²
ה"²³, מההתעסקות שהנפש האלקית מתעסקת עם²⁴
הנפש הבהמית, ובאה במגע פנים בפנים עם הנפש²⁵
הבהמית, ובמיוחד בהתלבשות של המברר להתלבש²⁶
בלבושי המתברר, הרי שזה עלול להשפיע על²⁷
המברר, ולכן צריכים לעורר את כוח הבטחון בה',²⁸
דבר זה מביעה הבבא הרביעית של הניגון, בשמחה²⁹
חסידיית חזקה.

צריכה להיות ההתקשרות לענין שלומדים לפני¹
התפילה.²
הבבא השניה של הניגון היא ההרגשה הפנימית³
שאלקות הוא טוב, ואין די בכך לגרש את הנפש⁴
הבהמית, זקוקים לעבודה, ש"שעת צלותא שעת⁵
קרבא"⁶. צריכים לדעת שהנפש הבהמית היא חיה⁷
רעה, בהמה, כפי שהיא נקראת "נפש הבהמית", והיא⁸
מטפסת על קירות חלקים. צריכה להיות העבודה⁹
לגרש את הלא-טוב ולקנות את הטוב של כוחות¹⁰
הנפש הבהמית, כמו התוקף, העקשנות וכדומה,¹¹
ולנצל זאת בתורה ומצוות ובעבודה שבלב.¹²
הבבא השלישית של הניגון היא הקפת הנפש¹³
הבהמית. ה"צמח צדק" קורא לכך "להתקיף"¹⁴, כפי¹⁵
שקיבל רבנו הזקן מ"המלאך" [בנו של הרב המגיד
ממזריטש] דרך בעבודה ממלחמת שבע השנים,

סעודת יום אחרון של פסח ה'תש"ג

(11) בראשית מט, יח.

(9) הובא בלקו"ת ר"פ תצא. וראה זח"א רמ, ב. זח"ג רמג, א.

(10) ראה "התמים" חוברת ג. עמוד ז.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק י"ח – צערו של יהודי פשוט

ברוך חזר לעיר מולדתו עטור בתורה ובמידות טובות, אך היה צמא לתורה עוד ועוד. איתן¹
היה גם בדעתו לזכך וללטש את מידותיו ולהגיע לדרגה עליונה ביראה.²
אשר לתורה, ידע ברוך, עליו ללמוד יותר מפי הגאונים הגדולים. בישיבה בוויטעבסק היתה³
האפשרות ללמוד הרבה מפי ראשי הישיבה, רבי פלטיאל ורבי יוסף יצחק, גיסו של ברוך. ברם,⁴
באשר למעשים טובים ומדות טובות - ידע ברוך - יש ללמוד לאו דוקא אצל הלמדנים הגדולים⁵
וגדולי הדעה, כי-אם אצל יהודים המוניים, פשוטים ביותר.⁶
בדרכי נדודיו הזדמן הרבה לברוך להגיע לחקר נשמתם של יהודים פשוטים, ורבות למד⁷
מהם. הם היוו בשבילו דוגמא חיה כיצד מסוגל בעל מלאכה פשוט להגיע לדרגה הנעלית ביותר⁸
בצדקות.⁹
לאמיתו של דבר, לא היה צריך ברוך להזדקק לנדודיו על פני ערים ועיירות כדי להיווכח¹⁰
בטוהר הנשמות היהודיות הללו. עדיין היה חקוק בזיכרונו הרושם הכביר שעשה עליו יהודי,¹¹
בוויטעבסק גופה, עוד בשחר ילדותו. היה זה כאשר עדיין חיו הוריו וגרו בקצה העיר, לא הרחק¹²
מן הנהר דווינה.¹³
בשכנות לביתם, מרחק שלשה בתים, דר אברהם הדייג, אשר אנשי השכונה, ואף אנשי העיר,¹⁴
היו מכנים אותו בשם "אברהם'ל שפה". כינוי זה הודבק לו משום ששפתו התחתונה היתה עבה¹⁵
ובולטת מן העליונה, והיתה ניכרת באדמימותה המיוחדת. פרנסתו היתה מלדייג דגים מן הנהר¹⁶
ומכירתם.¹⁷

1 אברהמ'ל היה יהודי פשוט מאד. הוא לא ידע יותר מלהתפלל, ולאחר כל מאמציו, הבין
2 בקושי את פירוש המלות של התפילות הרגילות, אלא שהיה ירא-שמים גדול. בוקר וערב היה
3 משכים ומעריב לבית הכנסת ומתפלל בכוונה גדולה. לאחר מכן היה נשאר בבית הכנסת ומקשיב
4 לשיעורי עין-יעקב ומדרש, או שהיה מתכנס לאחת הפינות ואומר כמה פרקי תהלים בכוונה
5 גדולה.

6 בניו כבר היו למדנים, משום שאברהם הוציא כסף רב כדי למסור אותם לטובי המלמדים
7 ומאוחר יותר לישיבה. בניו מתו על פניו בחייו והשאירו לו נכדים. אברהמ'ל גידל את נכדיו
8 ומסר גם אותם למלמדים טובים, והתאמץ מאד שיגדלו בני תורה.

9 אברהם הדייג היה זהיר לא רק בדברים שבין אדם למקום, כי-אם גם בדברים שבין אדם
10 לחברו. הוא נתן צדקה הרבה מעבר לאפשרותו.

11 בזיכרוננו של ברוך היתה חקוקה התמונה של אברהם הדייג שהיה מופיע בשבתות הקיץ ליד
12 חלון ביתם ומקשיב לאימו הקוראת בקול את ה"צאינה וראינה". נשי השכונה היו מתאספות
13 בבית ומקשיבות לדברים, ואברהמ'ל, היה הגבר היחיד המאזין, היה עומד מן העבר השני של
14 החלון ומתמוגג מקורת רוח. ידיעותיו לא היו עדיפות על של הנשים מבפנים, כך שה"טייטש-
15 חומש" היה מתאים לו ואפילו מוסיף לו ידע.

16 היו אנשים שהסתכלו על אברהם ברגש של זלזול, מְלוֹנָה לעתים בחיך, על שעליו להשתתף
17 בשיעור החומש של הנשים. אך ברוך בילדותו חש רגש של רחמים כלפי יהודי זה, שאינו בוש
18 ללמוד תורה מפי אשה. ברוך גם חש רגש הערכה כלפיו על להיטותו העזה לדברי תורה.

19 אברהמ'ל היה דג את הדגים מן הנהר, ומוכר בעצמו את סחורתו לקונים בשוק. את מה
20 שנותר לו בשוק היה לוקח הביתה ומוכר בין השכנים בחצי-מחיר, בידעו שהם אנשים עניים.
21 לעניים ביותר היה נותן דגים בחינם.

22 אירע ואברהם השאיר ביד בניו את מכירת הדגים שהביא חזרה מן השוק, לאחר
23 שהבטיח את התנהגותם על-פי דרכו, שהיא מכירת הדגים בזול ונתניה לעניים ביותר ללא כל
24 תמורה. בטעות נלקחו אז מקונה אחד כמה פרוטות מיותרות. בין הקונים של אותו יום היה גם
25 איכר מן החוץ שנקלע לשכונה ואיש לא הכירו.

26 כאשר בא אברהם ונודע לו המקרה הצטער מאד על כך, והחליט לעשות הכל כדי להחזיר
27 לאותו אדם את מה שנלקח ממנו בטעות.

28 אלא שאיש לא ידע מי היה האדם הזה. בני הבית לא זכרו אם היה זה אחד מן השכנים
29 היהודים, או שהיה זה אותו גוי שבא לקנות דגים ונעלם עם הדגים שקנה.

30 מיד יצא אברהמ'ל על פני השכונה להלך מבית לבית לשאול כמה שילם בעל הדגים, כדי
31 לברר מי היה זה ש"רומה". המאמצים לא העלו דבר, כך שהכרח היה להסיק שלא היה זה אלא
32 אותו גוי בלתי מופר.

33 ברם, היכן מוצאים את אותו גוי, על מנת להחזיר לו את הפרוטות המיותרות, כשאיש לא
34 הכירו ואיש לא ידע מנין בא ולאן הלך? אברהמ'ל לא נח ולא שקט, ולא חדל ממאמציו למצוא
35 את הגוי, אבל לא הצליח בכך.

36 בא, אפוא, אברהמ'ל אל רבי שניאור זלמן, אביו של ברוך, שהיה התלמיד-חכם בשכונה,

1 והתחנן: "עוצה נא לי מה לעשות, הרי הכסף גזילה הוא בידי ואסור לי ליהנות ממנו!" היה
2 ניכר בו שצער גדול מאד, שהרי להשליך את הכסף ולאבדו - אסור, יודע הוא, משום "בל
3 תשחית".

4 עצתו של רבי שניאור זלמן לתת את הכסף לצדקה לא מצאה חן בעיני אברהם'ל, שכן על
5 ידי כך יהיה שותפו של הגוי במצוה. כך נשאר אברהם'ל במבוכתו והתלבטותו.

6 ברוך לא זכר מה עשה אברהם, בסופו של דבר, בפרוטות המיותרות, אך היטב זכר שאביו
7 היה מדבר תמיד במעשה זה ומגלה הערכה רבה כלפי אותו דייג פשוט ותמים. ברוך זכר גם את
8 דברי אביו בעניין זה, בהזכירו את מאמר חכמינו ז"ל (חולין צ"ב, א) שעמי הארץ נמשלו לעלים
9 שבגפן המְגִנִּים על הפירות, שהם תלמידי-החכמים. והיה מסיים: אשרי התלמיד-חכם המסגל
10 לעצמו את התמימות וטוב-הלב של היהודים הפשוטים.

11 מאותו יום היה רבי שניאור זלמן מכנה את הדייג בשם "ר' אברהם", כאות הערכה.

12 ברוך ידע כבר מילדותו שיש לו הרבה מה ללמוד מיהודים פשוטים, ושם עליו לשאוף
13 תמיד לחדור יותר ויותר לעמקי ים התורה, הרי מצד שני עליו גם להתבונן לעבר היהודים
14 הפשוטים כדי לקבל מהם מעשים טובים וטוב לבב.

15 ואכן היתה מחשבתו, בעזבו את וויטעבסק בשעתו, לנדוד על-פני הארץ, אשר כל כמה
16 שיגדל בתורה - יתרוצע תמיד עם יהודים פשוטים. מכאן, בין השאר, נבעה החלטתו האיתנה
17 להשתכר תמיד את לחמו רק מיגיע כפיו.

18 עתה נמצא ברוך שוב בוויטעבסק, עדיין הוא רחוק מלהיות שבע רצון מעצמו, הוא לא
19 הסתפק לא בתורה שרכש לו בימי נדודיו ולא במידות הטובות שסיגל לעצמו. הוא שאף להמשיך
20 ולעלות בסולם ההישגים. אלא שהפעם היה יכול לעשות זאת בכוחותיו הוא. דרך חייו היתה
21 ברורה לפניו, ואיש לא היה מצליח להניעו לנטות ממנה.

22 חייו של ברוך התמקדו, לכאורה, בשני עולמות שונים: עולם התורה ועולם המלאכה. ברם,
23 לגבי ברוך היה זה עולם אחד, ורוח אחת כרכה אותם יחד.

24 כאשר ישב ברוך ולמד, היתה התורה בשבילו העולם בו חי. לפניו עמדו כמו חיים התנאים
25 והאמוראים, שְׁאֵתָם התווכח והתפלפל והתדיין כאילו היו על ידו בגופות בשר-ודם.

26 כשיצא לשוק, על מנת לעסוק במלאכה קשה כדי להתפרנס הימנה - היה שקוע במלאכה,
27 לא באופן של כלאחר יד אלא כעיסוק חביב הנעשה בלב שלם מתוך ידיעה שבכך הוא משתכר
28 כל פרוטה ביושר ובכשרות.

29 בקרב ברוך נוצרה, אפוא, הרמוניה מושלמת בין חייו הרוחניים ובין חייו הגשמיים, בין
30 עולם הנפש ובין עולם החומר, בין הגוף לבין הנשמה, בין השמים לבין הארץ. הכל היה בשבילו
31 דבר אחד שלם - חדור קדושה וטהרה.

32 האם הבין מי לרוחו? האם היה בכלל מישוהו המסוגל לחדור לעומק נשמתו? - ברוך כלל
33 לא היה מעוניין בהכרה, ולא רצה שמישהו יעניק לו כל תשומת לב. עד אז היה רק אדם אחד
34 ויחיד שהצליח לרגע להסתכל בפנימיות נפשו - היה זה רבי אברהם, הגנן מליאזנא. ברם, עתה
35 הוא רחוק מליאזנא ומרבי אברהם, שממנו למד רבות הן בתורה והן במעשים טובים.

- 1 הייפגשו דרכיהם שוב? קשה לומר שברוך חשב על כך בימים הראשונים לשובו לוויטעבסק.
- 2 אמנם מתחילה היה בדעתו להגיע לבישנקוביץ, כדי ללמוד תורה אצל רבו של רבי אברהם, אך
- 3 עתה כבר היתה החלטתו איתנה להישאר בוויטעבסק. היו צריכות, אפוא, דרכו של ברוך ודרכו
- 4 של ר' אברהם להיות נפרדות לגמרי.
- 5 אלא שההשגחה העליונה הועידה את הדברים אחרת. אם ברוך לא חשב אז על ר' אברהם
- 6 - לא שכח ר' אברהם את ברוך.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון תרפ"א

כבוד הנכבד וו"ח אי"א מוהר"ר חיים
שמרי" שי

1 שלום וברכה

- 2 ברוך יהי' בואו צלחה, ויעזרהו האל הטוב לקבל רוב
- 3 נחת מצאצאיו ברו"ג וינהלם ויכלכלם במיכלא
- 4 דמהימנותא מזונא ריחא מההוא אתר עילאה סתימא
- 5 דכולא ושריא על רישא דבר נש. וזה כל האדם להדריך
- 6 אנשי ביתו בדרכי התורה והמצוה ולהבינם בתעודת
- 7 החיים, אשר לא ככל הגוים בית ישראל, שמאז בחר בו
- 8 האלקים להיות לעם סגולה, חכמתו לא עזב ובינתו לא
- 9 הסתתרה, ועם קשה ערף הוא מבלי לסוג אחר מכל
- 10 מעצור בעבודת האלקים. והשי"ת יעזרהו לו ולחתנו שי
- 11 בפרנסה טובה ברוח.

- 12 יאמר נא שלום בשמי לר' יצחק שי' עפשטיין ויקבעו
- 13 זמנים ללמוד יחדיו, ובד"כ ישתדל לקרב הלבבות גם
- 14 מהפשוטי' לחנכם ולהדריכם בשמירת שבת ומועד וירבה
- 15 להשתדל בזה, כי ישראל נמשלו לכוכבים מה הכוכב הזה
- 16 אם כי איננו אור מתפשט אבל מתנוצץ תמיד, וריבוי
- 17 כוכבים מאירים, ובכל אופן החושך הולך וכלה, כן עם
- 18 הקודש בהקבצם במקום אחד, ונמצאו שנים שלשה בני
- 19 תורה, ושוקדים על שאר אחיהם לקרבם בכל האפשרי
- 20 לעוררם על חיבת התורה ואהבת המצוות, ותמיכת
- 21 לומדים, וגם עניני צרכי העיר בכשרות וביהדות, הנה גם
- 22 שאינם יודעי' ולומדי' תורה, בדרכם ילכו באהבה
- 23 ובמישרים, ואור יהי' במושבותם ברו"ג, וירבה טובם
- 24 ואשרם בזמני ונצחי.
- 25 הדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

שמחתי להודיע על ידי הרה"ח וו"ח אי"א נו"מ וכו' וכו' ידידי מוהר"ר חיים מרדכי אייזיק שי' חדקוב, אשר ענינו נסתדר בכי טוב. כן יתן השי"ת אשר גם להבא יהיו הענינים מסודרים הן בגשמיות והן ברוחניות באופן המתאים לגוף איש הישראלי ולנשמת איש הישראלי. וכמובן אשר אי אפשר שיהי' שלום ביניהם כי אם על ידי זה שהגוף יישמע לקול הנשמה, או יותר נכון, שהנפש הבהמית תשמע לקול הנפש האלקית.

והדרך לזה הוא כמרו"ל כל העוסק בתורה לשמה עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, שפירוש פמליא של מטה הוא הנפש האלקית - והגוף ונפש הבהמית (ראה לקו"ת פ' מטות ד"ה החלצו), ובטח שומר השיעורים שדברנו אודותם.

מוסג"פ קבלה על הסכום ששלח על דעתי, ומסרתי ללשכת חשאי, קופת הצדקה שממנה ניתן עזר בחשאי ובלי פירסום, וידוע אשר מתן בסתר היא אחת המעלות הכי נעלות בצדקה.

בברכת הצלחה בגו"ר.

פרשת בהעלותך

ח «וידבר יהוה אל־משה לאמר: דַּבֵּר אל־אֶהֱרֹן ואֶמְרָתְךָ אֵלָיו בַּהֲעֹלֹתְךָ אֶת־הַנֹּתֹר אֶל־מוֹל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ וְאִירֹו שִׁבְעַת הַנֹּרֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הָעֹלָה נִרְאִיתָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקְשָׁה זָהָב עֲד־יִרְכָּה עֲד־פְּרָחָה מִקְשָׁה הִוא כַּמִּרְאֶה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמִּנְחָה: פ (לוי) ה וידבר יהוה אל־משה לאמר: קח אֶת־הַלֵּלִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם: וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הִנֵּה עֲלִיָּהֶם מִי חֲטָאת וְהַעֲבִירוּ תַעַל עַל־כָּל־בָּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ: ה וְלָקַחוּ פָר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפְרִשְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאת: וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּלִים לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּלִים לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלֵּלִים: י וְהִנִּיף אֶהֱרֹן אֶת־הַלֵּלִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה: יי וְהַלֵּלִים יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעָשָׂה אֶת־הָאֹחֵד חֲטָאת וְאֶת־הָאֹחֵד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלֵּלִים: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלֵּלִים לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלֵּלִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלֵּלִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בהעלותך את הנרות (ח, ב)

הצווי על הדלקת הנרות אמנם נאמר לאהרן הכהן, אבל "הדלקה כשרה בנר". לומר לה, שכל אחד חובב לעסק ב"הדלקת" נשמות ישראל וקרבן לאביהם שבשמים. וצריך להיות "שלהבת עולה מאליה": שיהא ה'גר' 'דולק' בכחות עצמו, כך שאינו זקוק עוד למדליק.

שני ט ואחר־כֵּן יבאו הַלֵּלִים לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל

מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: ט כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הַמָּה לִּי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטִירַת פְּלִיָּחָם בְּכוֹר כָּל־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי: י כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבִהֶמָּה בְּיוֹם הַפִּתִּי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: יא וְאָקַח אֶת־הַלֵּלִים תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: יב וְאַתְּנָה אֶת־הַלֵּלִים נִתְּנִים: יג לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל גִּנְף בְּגִשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: יד וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן וְכָל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלִוִּים כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלִוִּים כִּי עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: טו וַיִּתְּחַטְּאוּ הַלֵּלִים וְכִבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֱרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהֲרָם: טז וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלֵּלִים לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלֵּלִים כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: טז וידבר יהוה אל־משה לאמר: טז וְזֹאת אֲשֶׁר לְלִוִּים מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְיַעֲלֶה יָבוֹא לְצִבְאָה צִבְאָה בְּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: טז וּמִבֶּן חָמָשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצִּבְאָה הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: טז וְשִׁרְתָּ אֶת־אֲחִיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְשִׁמּוֹר מִשְׁמֶרֶת וְעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלִוִּים בְּמִשְׁמֹרֹתָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

פי לי כל בכר בכני ישראל (ח, טז)

אמרנו ב"ל "הני דומה לו", מה הוא רחום אף אתה רחום. ואף כאן: מה הקב"ה פדה את בכורי ישראל בעת מפת בכורות, אף עלינו להשתדל (מי שהדבר בידו) להציל את ילדי וזלזות ישראל שלא ישמעו בין הגוים. ואף ש"אלקיעם כהן הוא", ובכחן אין פדיון הכן - גרי אדרבה: בכחן לא מספיקים חמשה סלעים כדי לפדותו, כִּי־אם גופו נקדש על־ידי־זה.

שלישי ז וידבר יהוה אל־משה במדבר־סִינִי

יכול לעשות פסח שני; הרי שיש כאן תקין אפילו למי שאומר "אחטא ואשוב". ולא זו בלבד שאין כאן מלכתחלה כל הענן של "אין מספיקין בגידו", אלא אדרבה: האדם נקטטה להקריב פסח שני.

רביעי ^{טו} וביום הקים את-המשכן פסח הענן את-המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על-המשכן כמראה-אש עד-בקר: ^{טז} בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה-אש לילה: ^{יז} ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן-שם הענן שם יחנו בני ישראל: ^{יח} על-פי יהיה יסעו בני ישראל ועל-פי יהיה יחנו כל-ימי אשר ישכן הענן על-המשכן יחנו: ^{יט} ובהאריך הענן על-המשכן ימים רבים ושמרו בני-ישראל את-משמרת יהיה ולא יסעו: ^כ ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על-המשכן על-פי יהיה יחנו ועל-פי יהיה יסעו: ^{כא} ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: ^{כב} או-ימים או-חדש או-ימים בהאריך הענן על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: ^{כג} על-פי יהיה יחנו ועל-פי יהיה יסעו את-משמרת יהיה שמרו על-פי יהיה ביד-משה: ^{כד} "וידבר יהיה אל-משה לאמר: ^{כה} עשה לך שתי חצוצרות פספס מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את-המחנות: ^{כו} ותקעו בהן ונועדו אליך כל-העדה אל-פתח אהל מועד: ^{כז} ואם-באחת ותקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ^{כח} ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה: ^{כט} ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה ותקעו למסעיהם: ^ל ובהקהיל את-הקהל תתקעו ולא תריעו: ^{לא} ובני אהרן

בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ^ב ויעשו בני-ישראל את-הפסח במועדו: ^ג בארבעה עשר-יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במועדו בכל-חקתיו וככל-משפטיו תעשו אתו: ^ד וידבר משה אל-בני ישראל לעשות הפסח: ^ה ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהיה את-משה בן עשו בני ישראל: ^ו ויהי אנשים אשר היו טמאים לגפש אדם ולא-יכלו לעשות-הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ^ז ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לגפש אדם למה נגדע לבלתי הקריב את-קרבת יהיה במועדו בתוך בני ישראל: ^ח ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה-יצוה יהיה לכם: ^ט וידבר יהיה אל-משה לאמר: ^י דבר אל-בני ישראל לאמר איש איש פיי-יהיה טמא ^{יא} לגפש או בדרך רחקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליהיה: ^{יב} בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומררים יאכלהו: ^{יג} לא-ישאירו ממנו עד-בקר ועצם לא ישברו-בו בכל-חקת הפסח יעשו אתו: ^{יד} והאיש אשר-הוא טהור ובדרך לא-יהיה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי ^{טו} קרבן יהיה לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא: ^{טז} וכי-יגור אתכם גר ועשה פסח ליהיה פחת הפסח ובמשפטו בן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולא-זרח הארץ: ^{יז} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (נקודות שיחות ח עמ' 74)

או בדרך רחקה . . . ועשה פסח לה' (ט, ט)

ד"ל אמרו, "האומר אחטא ואשוב, אין מספיקין בגידו לעשות תשובה". אמנם, מי שלא הקריב את הפסח במועדו משום שסמך על פסח שני - לא מצינו בשום מקום שאינו

הַפְּתִיחַ יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ❶ וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצֹּר הַצָּר אֶתְכֶם וְהִרְעַתְם בַּחֲצֹצְרוֹת וּנְזִפְרַתְם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּנְשַׁעַתְם מֵאִיְבֵיכֶם: ❷ וּבָיוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֹאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

על עלתים ועל זבחי שלמים (י, י)

עולה, שהיא כלי ללה, רומז לבטול מחלט לה. שלמים, שיש בו הנאה לבעלים, רומז לעבודת ה' מתוך הכנה והשגה. לכן קדם עולה לשלמים, כי תחלת העבודה צריכה להיות מתוך בטול והכנעה.

חמישי יא ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת: יב ויסעו בני־ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן במדבר פארן: יג ויסעו בראשנה על־פי יהוה ביד־משה: יד ויסע דגל מחנה בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן עמינדב: טו ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־צוער: טז ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב בן־חלן: יז והורד המשכן ונסעו בני־גורשון ובני מררי נשאי המשכן: יח ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור בן־שריאור: יט ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן צורישדי: כ ועל־צבא מטה בני־גד אליסף בן דעואל: כא ונסעו הקהלים נשאי המקדש והקימו את־המשכן עד־באם: כב ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד: כג ועל־צבא מטה בני מנשה גמליאל בן־פרהצור: כד ועל־צבא מטה בני בנימין אבירן בן־גדעוני: כה ונסע דגל מחנה בני־דן מאסף לכל־המחנה לצבאתם ועל־

צבאו אחיצור בן־עמישדי: כו ועל־צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־עכרן: כז ועל־צבא מטה בני נפתלי אחירע בן־עינן: כח אלה מסעי בני־ישראל לצבאתם ויסעו: כט ויאמר משה לחבב בן־רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו אל־המקום אשר אמר יהוה אתו אתו לָכֶם לָכֶה אִתָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דְּבַר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: ❶ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶּךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מִוְלַדְתִּי אֵלֶּךְ: ❷ וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב אִתָּנוּ כִּי ❸ עַל־כֵּן יִדְעַת חֲנֻתִנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים: ❹ וְהָיָה כִּי־תֵלֶךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ❺ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ: ❻ וַיִּסְעוּ מִהָרַיִם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְצוֹן בְּרִית־יְהוָה נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה: ❼ וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן־הַמַּחֲנֶה: ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וארון ברית ה' נסע לפניכם (י, לג)

ובו שברי לוחות מנחים (רש"י)

שברי לוחות - רומזים לשפלות ובטול, הדרושים כדי לקחת תורה, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" (ועל־יד־זה דוקא) פתח לבי בתורתך". וטעם הדבר, כי הקב"ה הוא איך־סוף, ואין שכל נבדל תופס בו, והוא הדין לגבי תורתו. לכן צריך הנבדל להגיע לבטול מחלט, כי רק אז יוכל להשיג באמת חכמה אלקית ו"לקחת" את התורה, שהיא בעצם מעל לנבדל.

ששי ז ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ❶ יהוה ויפצו איכיד וינסו משנאיד מפניך: ❷ ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: ז פ יא ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער־בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ח ויצעק העם אל־משה ויתפלל משה אל־יהוה ותשקע האש: ט ויקרא שם־המקום הווא תבערה כי־בערה בם אש יהוה: י והאספסף אשר

בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּ תַּאֲוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמַּצְרִים חֲנָם אֶת הַקִּשְׁאִים
וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבָּצְלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִים: וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כָּל
בְּלִתִּי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ: וְהַמֶּן כּוֹרֵעַ־גֵּד הוּא
וְעֵינֵינוּ כַּעֲיֵן הַבְּדֹלַח: ה שָׁטוּ הָעָם וּלְקָטוּ וַיַּחֲסִנוּ
בְּרָחִים אוֹ דָּכּוּ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹו בַּפְּרוֹר וַעֲשׂוּ
אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמֹו כְּטַעַם לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן:
וּבִבְרַת הַפֶּל עַל־הַמַּחֲנֶה לִילָה יִרַד הַמֶּן עָלָיו:
וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכָה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ
לְפָתַח אֹהֶלוֹ וַיַּחֲרִאֲף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הִרְעַתָּ
לְעַבְדְּךָ וּלְמָה לֹא־מָצִיתִי חֹסֶר אֶ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם
אֶת־מִשְׁאָ פֶל־הָעָם הַזֶּה עָלַי: י הָאֲנֹכִי הָיִיתִי
אֶת פֶּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדִּיתִּהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלֵי שְׂאֵהוּ בַּחֲיוֹךְ כַּאֲשֶׁר יֵשֵׁא הָאָמֶן אֶת־הַיִּנֹּק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו: יא מֵאֵין לוֹ
בָּשָׂר לִתֵּת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִכְבּוּ עָלָי לֵאמֹר
תִּנְהַלְנוּ בָּשָׂר וְנֹאכְלָה: יב לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי
לְשֹׂאת אֶת־פֶּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֹּר מִמֶּנִּי:
יג וְאִם־כִּכָּה | אֶת־עֵשָׂה לִי הֲרַגְנִי גַל הָרֹג
אִם־מָצִאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲסַפְּהָ לִּי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וַיִּשְׁטְרוּ וְלִקְחָתָ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ
שָׁם עִמָּךְ: יז וַיִּרְדֹּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלִיתִי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ
אִתְּךָ בְּמִשְׁאָ הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ:
יח וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמוֹחָר וְאִכְלִיתֶם
בָּשָׂר כִּי בָכִיתֶם בְּאֶזְנִי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ
בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בַּמַּצְרִים וְנִתֵּן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר

וְאִכְלִיתֶם: יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּ וְלֹא יוֹמִים
וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד | חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא
מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לזָכָר וְעַן כִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְכַבּוּ לִפְנֵיו לֵאמֹר לָמָּה
זֶה יֵצְאֵנוּ מַמְצְרִים: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת
אַלְף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאֹתָהּ אִמְרַתָּ
בָּשָׂר אֶתֶּן לָהֶם וְאִכְלוּ חֲדָשׁ יָמִים: כב הִצָּאֵן
וּבִקֵּר יִשְׁחָט לָהֶם וּמֵצֵא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דָּגֵי
הַיָּם יֹאסֵף לָהֶם וּמֵצֵא לָהֶם: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָךְ
דְּבָרִי אִם־לֹא: כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם
אֵת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֹּאסֵף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל: כה וַיִּרַד יְהוָה |
בְּעֵנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם
הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ: כו וַיִּשְׂאֲרוּ שְׁנֵי
אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי
מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בַּבְּתָּיִם וְלֹא
יֵצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיִּרְץ הַנָּעַר
וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים
בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן מִשֵּׁרֵת מֹשֶ׈ה
מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנֵי מֹשֶׁה כָּלָאִם: כט וַיֹּאמֶר לוֹ
מֹשֶׁה הַמִּקְנָא אֹתָהּ לִי וְכִי יִתֵּן כָּל־עָם יְהוָה
נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1039)

שָׁטוּ הָעָם וּלְקָטוּ (יא, ח)

רָשָׁעִים, שָׁטוּ וּלְקָטוּ (יזמא עה, א)

'לָחֶם' סָתֵם, רוֹמֵז לְחֶלֶק הַנִּגְלָה שֶׁבַּתוֹרָה. הַמֶּן, לָחֶם מִן
הַשָּׁמַיִם, רוֹמֵז לְפָנִימִיּוֹת הַתוֹרָה. הַעֲבָדָה שֶׁהֵמָּן נִתֵּן גַּם לְרָשָׁע
מִלְּמַדְנוּ, כִּי יֵשׁ לְהַבִּיאַת אֶת מַעֲנֵנוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתוֹרָה גַּם
לְרָשָׁע: אֵין לָךְ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְלַמֵּד חֶלֶק זֶה בַּתוֹרָה.
וּכְבֹּר אֲמָרוּ בַּ"ל: "הַמֵּאֹר שְׂבָה (סוּדוֹת הַחֲכָמָה) מִחֲזִירוֹ
לְמוֹטָב".

וַיֹּאכַל חֲצִי בֶשָׂרוֹ: ^יוַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ: ^יוַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יָרֵק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם
שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגֹּר שִׁבְעַת יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְאַחֵר תֵּאָסֵף: ^יוַתִּסְגֹּר מְרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
שִׁבְעַת יָמִים וְהָעֵם לֹא נָסַע עַד־הָאָסֵף מְרִים:
^יוַאֲחֵר נָסְעוּ הָעָם מַחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר
פָּאָרָן: פפפ

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמִן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמִן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְכַד
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְדֵּךְ: יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְכַד לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְדֵּךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעֲלֶה, וַיְתַחַלֵּל, שְׁמָהּ דְקִדְשָׁא
בְּרִיד הוּא. אֲמִן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לְכַאוּרָה, מַה שִׁיָּד נֶאֱמָנוּת כְּשֵׁאֵי אֶפְשָׁר לְקַחַת שׁוּם דְּבָר
מִהַבְּתִי. אֵלָּא, הַנֶּאֱמָנוּת הִיא בְּכָד שְׁלֹא כָל מַה שְׂרֹאִים
מְגִלִּים. וּמִסְפָּר עַל תְּרַב הַמַּגִּיד, שְׁנַכְנַס אֱלֹו תַלְמִיד אֶחָד
קִדְּם שְׁחֹזר לְבֵיתוֹ. הַמַּגִּיד נִפְרַד מִמֶּנּוּ, אֵךְ אָמַר לְחִבְרִיָּא
שֵׁינְסוּ לְעַבְב אוֹתוֹ מְנִסְיָתוֹ. הַחִבְרִיָּא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתַּלְמִיד
יָצָא לְדֶרֶכּוֹ. בְּבֹאוֹ לְבֵיתוֹ, מַת. וּמִדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד
בְּמִפְרָשׁ שְׁלֹא יֵסַע — כִּי לֹא כָל דְּבָר מִתֵּר לְגִלּוֹת.
קל"ו פְּסוּקִים, מוֹהֲלָא ל' סִימָן.

מִפְטִיר ^יוַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יָרֵק
בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגֹּר שִׁבְעַת
יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר תֵּאָסֵף: ^יוַתִּסְגֹּר
מְרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעֵם לֹא
נָסַע עַד־הָאָסֵף מְרִים: ^יוַאֲחֵר נָסְעוּ הָעָם
מַחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן: פפפ

שְׁבִיעִי ^יוַיֹּאסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^יוְרוּחַ נָסַע ^ימֵאת יְהוָה וַיָּגֵז שְׁלֹוִים
מִן־הַיָּם וַיִּפֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדָרְדָּר יוֹם כֹּה וּכְדָרְדָּר
יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתִים עַל־פְּנֵי
הָאֶרֶץ: ^יוַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכָל ^ייוֹם הַמַּחֲרֹת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב
הַשְּׁלֹוִי הַמְּמַעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֹרִים
וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: ^יוַיִּפְשֹׁר
עוֹדָנּוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִפְרָת וְאָף יְהוָה חָרָה
בָּעָם וַיִּדַּר יְהוָה בָּעָם מִכָּה רַבָּה מְאֹד: ^יוַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבָרוֹת הַתַּאֲנוּה בִּישֵׁם
קְבָרוֹ אֶת־הָעָם הַמַּתְאֲנוּים: ^ימִקְבָּרוֹת הַתַּאֲנוּה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֹרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצֹרוֹת: ^יפ
יב ^יוַתִּדְבֹּר מְרִים וְאַחֲרָן בְּמֹשֶׁה עַל־אֲדוֹת
הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח בִּיאִשָּׁה כַּשִּׁית
לָקַח: ^יוַיֹּאמְרוּ הָרַק אֶךְ־בְּמֹשֶׁה דְּבָר יְהוָה הֲלֹא
גַּם־בָּנוּ דְּבָר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ^יוְהָאִישׁ מֹשֶׁה כְּתִיב
עָנּוּ קָרִי עָנְיוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאָדָמָה: ^יוַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאם אֶל־מֹשֶׁה
וְאַל־אַחֲרָן וְאֶל־מְרִים צֹאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם אֶל־אַהֲלֵ
מוֹעֵד וַיִּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם: ^יוַיִּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן
וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַחֲרָן וּמְרִים וַיִּצְאוּ
שְׁנֵיהֶם: ^יוַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ־נָא דְבָרִי אֲסִי־יְהִי
נִבְיֹאכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹו אֶתְּוֹדַע בַּחֲלוֹם
אֲדַבְּרֶבּוּ: ^ילֹא־כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן
הוּא: ^יפֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְּרֶבּוּ וּמִרְאָה וְלֹא בַחֲדִית
וְתַמְנַת יְהוָה יִפְטִי וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר
בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה: ^יוַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ:
יְוֹהֲעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מְרִים מְצַרַּעַת
בְּשִׁלֹּג וַיִּפֹּן אַחֲרָן אֶל־מְרִים וְהִנֵּה מְצַרַּעַת:
יִי ^יוַיֹּאמֶר אַחֲרָן אֶל־מֹשֶׁה כִּי אֲדִנִּי אֶל־נָא תִשֵּׁת
עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נִזְאֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ:
יִי ^יאֶל־נָא תְהִי כַּפָּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אֲמִו

בעת הגבחה הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחה הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיִיחִים היא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנּוֹאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשֶּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(טו) וְנִלְווּ, וְיִתְחַבְּרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, בְּלוֹמַר, לְהֶאֱמִין בָּהּ. וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ, אֲבָל שְׂכִנְתִּי תִהְיֶה בְּתוֹכָךְ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרַבִּים. חֲלָקוֹ, לְהַחֲלֹו וּלְחַלְקוֹ. (יז) הֵם כָּל בְּשָׂר מִפְּנֵי ה', שִׁתְּקוּ כָּל הָאֲמוֹת מִפְּנֵי ה'. בִּי גֵעוֹר, לְשׁוֹן הַעֲרָה וּקִצְּצָה. מִמַּעוֹן קִדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְרַחֵם לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם.

(א) וַיִּרְאֵנִי, בְּמִרְאָה הַנְּבוֹאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׁטְנוֹ, לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שֶׁלֹּא מָחָה בְּכַנּוּי שְׁנֵשָׂאוֹ נָשִׁים וְנָכְרִיּוֹת.

עטרת מרים

יֵד רַגְנִי וְשִׁמְחִי בְּתִצִּיּוֹן בִּי הַנְּגִיבָא אֶל יְרוּשָׁלַם וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ נְאֻם־יְהוָה: טו אוּ וְנִלְווּ יִתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שִׁתְּקִירוּ וְיִקְבְּלוּ דַת הָאֵמַת, וְכָל זֹאת וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיִדְעַתְּ כִּי־יְהוָה צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ בִּי הַשְׁלִיחוֹת

הַקּוֹדֶמֶת הָיְתָה לְחֹזֶר אֶת הַגּוֹיִם, וְשְׁלִיחוֹת זוּ הִיא אֵלֶיכֶם, לְבִשֵּׁר אֲתֶכֶם בִּי יֵשׁ חֲקוֹק: טז וְנִחַל יְהוָה הַמָּקוֹם וְנִחַל אֶת־יְהוָה לְחַיֹּת חֲלָקוֹ לְעוֹלָם עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנָּה וּבְחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם לְחַשְׁבֹּן שֶׁם שְׂכִנְתּוֹ כִּמְאֹ: יז הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה בִּי גֵעוֹר מִמַּעוֹן קִדְשׁוֹ: א וַיִּרְאֵנִי בְּמִרְאָה הַנְּבוֹאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוא הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל בַּתְּחִילָת יָמֵינוּ בֵּית שֵׁנִי, עַד עוֹרָא ג) עֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ הַיּוֹהָ שֶׁזוּ אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשְׁמָטָה עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִינוֹ וְיֹשֻׁעַ לְשִׁמּוֹן לְקַטְרֵג

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בוכריה פרק כד

ב יֵד רַגְנִי וְשִׁמְחִי בְּתִצִּיּוֹן בִּי הַנְּגִיבָא

וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְווּ

גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ וְיִדְעַתְּ כִּי־יְהוָה צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: טז וְנִחַל יְהוָה אֶת־יְהוָה חֲלָקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבְחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם: יז הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה בִּי גֵעוֹר מִמַּעוֹן קִדְשׁוֹ: ג א וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ הַיּוֹהָ וְהַשְׁמָטָה עֹמֵד

עטרת מרים

שי למורא

עליו שלא מיתה בבניו שששאו נשים נכריות: ב ויאמר מלאך יהוה אל־השטן יגער יהוה בך השטן ויגער יהוה בעל החרמים בך הבחר בירושלים הלוא זה הלא יהושע הכהן הגדול הוא כאמר עין שאתה בו האש קצת מצל מאש כי השלך כאש על־ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה נביאי השקר, ויהושע נצל מן השרפה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג, א). ואם בן זכותו רבה, ואיד תקטרג עליו, ג יהיה לבש בגדים צואים, כלומר עדן היה עליו העון שלא מיתה בבניו. ד הסירו הבגדים הצואים מעליו, כלומר, הפרישו את בניו מנשותיהם הנכריות, ויפסר העון מיהושע. ויאמר אליו, המלאך אמר ליהושע, העברתי מעליך עונך, במה שצוית להפריש בנך מהנכריות, העברתי מעליך העון שהיה בך. מחלצות, חלופות בגדים נאים, כלומר זכות. ה ואמר, זה מאמר זכריה הנביא, שאמר, התפללתי עליו. צניף טהור על ראשו, כלומר שיהיה לו כתר כהנה גדולה לו ולזרעו אחריו, כיון שפרשו מן הנשים הנכריות. ומלאך ה' עומד, בך ראה זכריה במראה הנבואה, שער ששימו הצניף הטהור על ראשו של יהושע, היה מלאך ה' עומד. ו) ויעד, התרה בו. ז) תדין את ביתי, תשפט ותתה פקיד על בית מקדשי. חצרי, העזרה וסביבות בית המקדש. ונתתי לך מהלכים, בזמן תחית המתים אחיה אותך ותתה מהלך. בין העומדים האלה, בין המלאכים שהם עומדים וקמים לעולם. ח) ורעיד, הם הנגה מישראל ועזריה. כי אנשי מופת הטה, שגם הם נצלו מבכשן האש במוך, וראויים הם להעשות נסים על ידם. כי הנני מביא, כלומר, והדבור הוא שהנני מביא.

ב) הבחר בירושלים, הקב"ה שהוא בוחר בירושלים לבנותה. הלוא זה אור מצל מאש, כלומר, איד תקטרג עליו, הלא הוא כמו אור (עין שמנדנרים בו את האש) שצנול מאש. כי יהושע היה משלך כאש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה נביאי השקר, ויהושע נצל מן השרפה (כמו שאמרו במסכת

סנהדרין דף צג, א). ואם בן זכותו רבה, ואיד תקטרג עליו, ג יהיה לבש בגדים צואים, כלומר עדן היה עליו העון שלא מיתה בבניו. ד הסירו הבגדים הצואים מעליו, כלומר, הפרישו את בניו מנשותיהם הנכריות, ויפסר העון מיהושע. ויאמר אליו, המלאך אמר ליהושע, העברתי מעליך עונך, במה שצוית להפריש בנך מהנכריות, העברתי מעליך העון שהיה בך. מחלצות, חלופות בגדים נאים, כלומר זכות. ה ואמר, זה מאמר זכריה הנביא, שאמר, התפללתי עליו. צניף טהור על ראשו, כלומר שיהיה לו כתר כהנה גדולה לו ולזרעו אחריו, כיון שפרשו מן הנשים הנכריות. ומלאך ה' עומד, בך ראה זכריה במראה הנבואה, שער ששימו הצניף הטהור על ראשו של יהושע, היה מלאך ה' עומד. ו) ויעד, התרה בו. ז) תדין את ביתי, תשפט ותתה פקיד על בית מקדשי. חצרי, העזרה וסביבות בית המקדש. ונתתי לך מהלכים, בזמן תחית המתים אחיה אותך ותתה מהלך. בין העומדים האלה, בין המלאכים שהם עומדים וקמים לעולם. ח) ורעיד, הם הנגה מישראל ועזריה. כי אנשי מופת הטה, שגם הם נצלו מבכשן האש במוך, וראויים הם להעשות נסים על ידם. כי הנני מביא, כלומר, והדבור הוא שהנני מביא.

את עבדי צמה, את המלך המשיח. כמו שכתוב "והקיימתי לך דוד צמח צדיק" (ירמיה כנה, ט). כי הנה האבן, וסוד הבית אשר יסדךם בימי

הבית ודיני הקרבנות וגם תשמור את־חצרי את חצרות המקדש להשיגם על משמרת הבית ככל פקדו, או אני מבטים לך ונתתי לך יצא ממך חסר לעתיד־לבא שישמשו בבית השלישי שהם יתקדשו במלאכים, והם יהיו

מהלכים בין המלאכים הנצחיים העומדים לפני ה' האלה ויתהלכו עמם: ח שמוע־לא יהושע. הפקדן הגדול אתה ורעיד הנגה מישראל ועזריה הישבים לפניך כראשי מופת הטה. כי נצולו מבכשן האש במוך, ומוקראו לחד הדבור גם להם, והדבור הוא כיהנני מביא באחרית הנמים את־עבדי צמה את מלך המשיח: ט כי. הנה האבן שהיגם ביסוד בנן בית העתיד אשר נתתי ביד זרובבל, מוכן הוא לפני יהושע

עטרת מרים

שי למורא

בורש, ואחר כך נחבטלה המלאכה. על אכן אחת שבועה עינים, סופו להרחיב על אחר פי שבועה, פי נתן הקב"ה עיניו להרחבות את קבוד הכות בדבנו. הנני מפתח פתחה, מתיר את קשוריה, כלומר, מפר עצת הנזים אשר קהבו שמנה לבטל את המלאכה. ומשתי, והסירותי.

את עלון, את העונות וענשם. ביום

אחד, ביום שיסד החיכל, או תשקנו לבטח. (י) אל תחת גפן וגו', כלומר תשכו לבטח, איש תחת גפנו ותאנחו. (ב) וגלה על

ראשה, מפעל על ראשה היה מעון כמראה ספל גדול עגל. ובה היה

השמן. ושבועה גרתייה עליה, על קני המנוחה היו שבועה גרתייה, הם הפלים שבהם הפחילות והשמן

להאיר. שבועה ושבועה מוצקות, לכל נר נר היו באים שבועה צורות

קטנים שהשמן זכ מן הגלגל דרך אותן מוצקות לכל נר נר. (ג) ושנים

זיתים עליה, אצל המנוחה היו שני אילנות שהזיתים גדלים בהם.

(ד) מה אלה אדני, מה זה שהזיתים נמסקים מאליהם, והשמן

בא אל הנרות מאליה. (ו) זה דבר להבטח על מלך המשיח שבה מורע

ורבכל. לא בחיל ולא בכח, כלומר, ממשלתו על האמות לא

תהיה על ידי צבאות חילים רבים ולא בכח וזרוע וכבשם במלחמה. כי אם

ברוחי, הוא ימשל באמות מכלי מלחמה, ורק ברוחי, כלומר

ברצוני אשר אתן כלב האמות להיות נכנעים לו וסרים למשמעתו. (ז) כי

אתה הר הגדול, אתה מלך גוג שהנך חושב עצמך כהר גדול לעמוד

ברדפו של המלך המשיח, מה כח יש בך. לפני זרפכל למישר, למול

המלך המשיח תהיה כארץ מישר לעבר בקלות, ולא תוכל לעשות שום

עכוב. והוציא את האבן הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד

בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

על-אבן אחת שבועה עינים לשמירות רבות מאת המקום ברוי-הוא על הכנין שהוא הנני מפתח פתחה ה' בעצמו יתקוק צורות על האבנים לפותן, כלומר הוא יתן כח ועז על המלאכה. נאם יהוה צבאות ומשתי והסירותי את-ענין הארץ-היהא ביום אחד כי אז לא תמא עוד ועונות המקדשים

אסלה, ואז: י ביום ההוא שיוסד החיכל נאם יהוה צבאות או תשקנו לבטח תקראו איש לרעהו

אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפרה מרוב

הטובה שיהיה אז: א תבוא לא הבין את המראה הקודם, ולא ידע הבנה על

מה שאמר שפתח פתחה שבועה עינים, ועל כן נפל בשנה ותרדמה וישב

המלאך הדבר כי הניעני ויעירני באיש אשר-יעור משנתו ויראהו

מראה אחר שהוא פירוש המראה הראשון: ב ויאמר אלי מה אתה

ראה במראה הנבואה ואמר ראיתי והנה מנורת זלב בלה כל

המנוחה היתה זלב וגילה כמין ספל גדול עגול ובה היה השמן על-ראשה

בראשי קני המנוחה ושבועה גרתייה כמין פוכין שנותני השמן והפחילה

לחובה עליה שבועה ושבועה מוצקות לכל נר נר באין שבועה

צורות קטנים שהשמן זכ מן הגלגל דרך אותן מוצקות לנרות אשר על-

ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני זיתים עמדי עליה אצל המנוחה,

אחד מימין הגלגל ואחד על-שמאלה: ד ואען תרמותי קול

ואמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני על מה באו

אלה לרמו: ה ווען המלאך הדבר בי ויאמר אלי הלא ידעת הלא

מעצמך תשכיל לדעת מה-המה אלה ואמר לא אדני לא השכלתי

לדעת: ו ווען ויאמר אלי לאמר זה כמו במנוחה שהכל נעשה מעצמו,

והוא כמו לדבר-יהוה אל-זרפכל על המלך המשיח הוא מורע זרפכל לאמר או תהיה תהנה ה' לא בחיל

ולא בכח כי אם-ברוחי שרות ה' לבדו יהיה וימשול אבן יהוה צבאות: ז על מלך גוג יאמר מראתה שתחשוב שאתה הר-הגדול לעמוד

לפני זרפכל בפני המשיח לכל יוכל לעבור, לא כן, כי למולו תהיה למישר ובקל יעבור והוציא ומלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הפונה והחשוכה להניחה ביסוד בנין בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשואות, שכלם

ביסוד בגין בית העתיד, ואז ישמעו
תשאלות והמנה לאמר תן חן לה
לאבן הזאת יש לה חן רב בעיני כלם:

והוציא את־האבן הראשה תשאלות חן
חן לה:

נענו ויאמרו "הנה לאבן הזאת יש לה
חן רב", כי היא טובה ונחשבת עד
מאד.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא
ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

שפט בן־חורי: ^א למטה יהודה פלב בן־יפנה:
למטה יששכר ונאל בן־יוסף: ^ב למטה
אפרים הושע בן־נון: ^ג למטה בנימין פלטי
בן־רפוא: ^ד למטה זבולן גדיאל בן־סודי:
^ה למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי:
^ו למטה דן עמיאל בן־גמלי: ^ז למטה אשר
סתור בן־מיכאל: ^ח למטה נפתלי נחבי בן־
ופסי: ^ט למטה גר גאואל בן־מכי: ^י אלה

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
יג « וידבר יהוה אלימשה לאמר: ^א שלח לך
אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן
לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה
אבותיו תשלחו כל נשיא בהם: ^ב וישלח אתם
משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים
ראשי בני־ישראל המה: ^ג (לד) ואלה שמותם
למטה ראובן שמוע בן־זכור: ^ד למטה שמעון

שְׁמוֹת הָאֱנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־
הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון יְהוֹשֻׁעַ׃
(ישראל) ז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלוּ זֶה בְּנֹגֵב וְעֲלִיתֶם אֶת־הַהָר׃
י וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מִה־הוּא וְאֶת־הָעָם
הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֵק הוּא הָרַפָּה הַמְעַט הוּא

אִם־רַב׃ יא וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ
הַטּוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַבְּמִחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃ יב וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׂמִנָּה הִוא אִם־רֹוּה הַיִּשְׁפָּה עַל
אִם־אֵין וְהִתְחַזְקֶתֶם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהִימִים יָמִי בַּפּוֹרִי עֲנִבִים׃

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' ב

רצונו שינוח אזי אין רצונו לכאן, ואם רצונו לכאן אזי אין רצונו
לכאן. כלומר, אם רצונו שינוח החפץ בסוף ארבע אמות ברשות
הרבים, אינו רוצה שינוח מיד ביציאתו לרשות הרבים ואין
אומרים על כך קלוטה כמי שהונחה, ונמצא שלא נעשית עקירה
בתחילת רשות הרבים, ואין לחייבו משום מעביר. וכל הזריקה
היא הוצאה ארוכה, וחייב רק על הוצאה. ואם רצונו שינוח מיד
ביציאתו לרשות הרבים, אינו רוצה שינוח בסוף ארבע אמות
ברשות הרבים, נמצא שמה שעבר החפץ ארבע אמות ברשות
הרבים אינו מדעתו, ואין לחייבו על ההעברה. ומכל מקום חייב
על ההוצאה, שהרי מחשבתו היתה להוציא מרשות היחיד לרשות
הרבים ומחשבה זאת נתקיימה. מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה רב אשי
לרבינא, מדובר בְּאֹמֶר כָּל מְקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תְּנוּתָה, וכיון שלא איכפת
לו, יש כאן קיום מחשבה גם בהנחה ביציאה לרשות הרבים וגם
בהנחה לאחר שעבר ארבע אמות, ואפשר לחייבו גם על
ההעברה.
הגמרא דנה מה דין הזורק חפץ והתכוין שינוח במקום אחד,
והחפץ נח במקום אחר. מביאה הגמרא: פְּשִׁיטָא – דין פשוט הוא,
שאם נִתְּכֹוֹן לְזֹרוֹק חפץ ברשות הרבים שְׂמִנָּה אִמּוֹת וְזָרַק אֶרְבַּע
אִמּוֹת, כלומר שנח לפני המקום שרצה שינוח שם, הָרִי הוּא כְּמִי
שֶׁתִּבֶּה 'שִׁם' מ'שְׂמִעוֹן' – שנתכוין לכתוב שמעון וכתב האותיות
'שמ', וחייב. שכשם ששנינו (להלן ק:) שחייב בכתובת אותיות אלו
אף שהיתה כוונתו לכתוב תיבה בת חמש אותיות, מפני ש'שמ'
היא מלה בפני עצמה, כמו כן הזורק ארבע אמות חייב אף שהיתה
כוונתו לזרוק שמונה, מפני שיש בזריקתו שיעור העברה.
מסתפקת הגמרא: אבל אם נִתְּכֹוֹן לְזֹרוֹק אֶרְבַּע אִמּוֹת וְזָרַק שְׂמִנָּה
אִמּוֹת, מהו – מה הדין, מִי אֶמְרִינָּה הָא אִפִּיק לִיה – האם אנו אומרים,
הרי העביר את החפץ ארבע אמות ונתקיימה מחשבתו, וחייב, או
דִּילְמָא הִיא דְּבָעֵי הָא לֹא נָח – או שמא החפץ לא נח במקום
שרצה, ולא נתקיימה מחשבתו. ופטור.
הגמרא פושטת את הספק, ואף חוזרת בה מהדין הפשוט שהזכירה
תחילה. פושטת הגמרא: וְלֹא הִינֵי דְאָמַר לִיה רְבִינָא לְרַב אָשִׁי –
האם אין זה דומה למה ששאל רבינא את רב אשי (ולעיל), איך

אפשר לחייב משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים את הזורק
מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר ארבע אמות ברשות הרבים,
הרי אם רצונו שינוח החפץ בסוף ארבע אמות, אין רצונו שינוח
מיד ביציאתו, ואם רצונו שינוח ביציאתו אין רצונו לאחר ארבע
אמות, ובין כך ובין כך אין לחייבו על ההעברה, וכמו שהתבאר
לעיל. וְאָמַר לִיה רב אשי לרבינא שאפשר לחייבו רק באופן שאומר
כָּל מְקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תְּנוּתָה, שכיון שלא איכפת לו בשתי ההנחות,
נחשב שבשתייהן נתקיימה מחשבתו. ומבואר בדבריהם שאין
לחייב את הזורק אלא אם נח החפץ במקום שכוונתו היתה שינוח
שם, אבל אם נח במקום אחר אינו חייב, ואם כן בין אם נתכוין
לזרוק שמונה זורק ארבע ובין אם נתכוין לזרוק ארבע זורק שמונה
אינו חייב. וְדִקְאָמַרְתָּ הָרִי כְּתִיב שִׁם מְשִׁמְעוֹן – ומה שאמרת שפשוט
שהמתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע דומה לכותב 'שמ' מ'שמעון'
שחייב אף שהתכוין לעשות מלאכה בשיעור גדול יותר, יש
להקשות, מִי דָּמִי – האם דומה הדבר, הֵתָם – שם, שכתב 'שמ'
מ'שמעון', כל כְּמָה דִּלָּא כְּתִיב שִׁם לֹא מְכַתִּיב לִיה שְׂמִעוֹן – כל עוד
שלא כתב את האותיות 'שמ' אינו יכול לכתוב את המלה 'שמעון',
ואם כן, התכוין לכתוב את האותיות 'שמ' ונתקיימה מחשבתו,
וכיון שיש שם אדם באותיות אלו הרי זו מלאכה וחייב, אבל הִכָּא
– כאן, שהתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע, וכי כְּמָה דִּלָּא וְזִיק
אֶרְבַּע לֹא מִיִּזְדַּקִּי לִיה תִּמְנִי – וכי כל שאינו זורק ארבע אינו יכול
לזרוק שמונה, כלומר, האם אינו יכול לזרוק שמונה בלי שינוח
החפץ אחרי ארבע אמות, וכיון שאינו רוצה שינוח החפץ אחרי
ארבע אמות הנחה זו אינה גורמת לחיוב, כיון שלא נתקיימה בה
מחשבתו.
הגמרא דנה בענין הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות
היחיד, לענין העברת ארבע אמות ברשות הרבים: תְּנוּ רַבִּנָּן
בבריתא, הַזֹּרוֹק חפץ מִרְשֻׁת הָרַבִּים אֶחָת לְרִשְׁת הָרַבִּים אַחֶרֶת,
וְרִשְׁת הָיִחִיד בְּאֶמְצָע, אם עבר החפץ אֶרְבַּע אִמּוֹת ברשות הרבים,
תְּיִיב, ואף אם עבר שתי אמות ברשות הרבים אחת ושתי אמות
ברשות הרבים אחרת,

פרק ב משנה ח

רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תּוֹרָה חֲרַפְתָּ, אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעֶצְמָךְ, כִּי לִכְבֹּד נוֹצְרֶתָ.

נקודות משיחות קודש

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלא - אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה"? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה⁷. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה⁸. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לביתה") וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו¹⁰ "לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר שכן הוא גם במשנתנו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה".

זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריא" ל"יצירה" הוא ש"בריא" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריא" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם-כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך - כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת-מנחם - התוועדות תשמז, כרך ד, עמ' 150)

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא¹ "גדול שבכולם - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"², אבל מכל-מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם-כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.. ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל !?

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסרה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על-פי זה יש לומר שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף-על-פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל-מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא³ ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות⁴ שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל. לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא⁵ ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד⁶, שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

(1) סוכה כח, א. (2) בגמרא שם. (3) שם. (4) ד"ה כל עוף. (5) סנהדרין מא, א. (6) גיטין נו, ב. (7) סנהדרין מא, א. (8) ראה סוטה כב, ב. (9) להלן פרק ה משנה כב. (10) סוכה כח, א.

רמז לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בכל העולם (שלח באה"ק) – בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:36	05:36	08:25	08:26	09:06	09:07	10:19	10:19	13:15	13:16	19:43	19:46	20:13	20:16	19:26	20:28
חיפה (ק)	05:32	05:31	08:21	08:21	09:03	09:04	10:17	10:17	13:15	13:16	19:50	19:52	20:17	20:20	19:22	20:32
ירושלים (ק)	05:33	05:33	08:23	08:23	09:04	09:04	10:17	10:17	13:13	13:15	19:48	19:51	20:13	20:16	19:11	20:28
תל אביב (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:05	09:06	10:18	10:19	13:15	13:17	19:46	19:48	20:16	20:18	19:28	20:30
אוסטריה, וינה (ק)	04:55	04:54	07:40	07:38	08:52	08:52	10:14	10:14	13:33	13:35	20:52	20:56	21:36	21:40	20:38	22:00
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:30	07:33	09:13	09:15	09:53	09:55	10:43	10:45	12:49	12:50	17:09	17:08	17:39	17:39	16:50	17:50
אוקראינה, אודסה (ק)	05:05	05:04	07:54	07:52	08:59	08:59	10:19	10:19	13:35	13:37	20:47	20:51	21:29	21:33	20:32	21:51
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:30	04:29	07:16	07:13	08:27	08:27	09:49	09:49	13:08	13:09	20:26	20:29	21:09	21:13	20:11	21:33
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:39	04:38	07:23	07:21	08:37	08:37	09:59	09:59	13:19	13:20	20:39	20:42	21:23	21:27	20:24	21:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:56	04:54	07:31	07:25	08:58	08:58	10:22	10:22	13:45	13:46	21:13	21:17	22:00	22:05	20:58	22:27
אוקראינה, קייב (ק)	04:48	04:46	07:21	07:13	08:50	08:50	10:14	10:14	13:38	13:39	21:06	21:10	21:54	21:59	20:52	22:21
איטליה, מילאנו (ק)	05:35	05:34	08:25	08:24	09:27	09:27	10:47	10:47	14:01	14:03	21:12	21:16	21:49	21:53	20:57	22:11
אקוואדור, קיטו (ח)	06:10	06:11	08:38	08:39	09:09	09:11	10:12	10:13	12:43	12:45	18:16	18:18	18:40	18:42	17:59	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:56	07:58	09:44	09:46	10:22	10:24	11:14	11:15	13:23	13:24	17:51	17:51	18:19	18:19	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:05	09:08	10:41	10:43	11:23	11:25	12:11	12:13	14:14	14:15	18:23	18:22	18:56	18:56	18:04	19:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:40	05:39	08:31	08:31	09:21	09:21	10:37	10:38	13:43	13:44	20:31	20:34	21:06	21:09	20:16	21:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:25	05:24	08:17	08:16	09:08	09:08	10:25	10:25	13:32	13:34	20:25	20:28	21:00	21:03	20:09	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:25	08:17	08:17	09:08	09:09	10:25	10:26	13:33	13:34	20:26	20:29	21:01	21:04	20:10	21:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:56	05:55	08:47	08:47	09:41	09:42	10:59	11:00	14:09	14:11	21:07	21:10	21:44	21:47	20:52	22:03
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:20	09:09	09:09	09:48	09:49	11:00	11:01	13:55	13:57	20:22	20:24	20:50	20:52	20:06	21:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:31	09:14	09:14	10:28	10:28	13:27	13:28	20:01	20:04	20:32	20:35	19:46	20:48
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:29	09:15	09:16	09:52	09:53	11:03	11:04	13:54	13:55	20:11	20:13	20:39	20:41	19:55	20:52
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:19	05:18	08:10	08:10	09:03	09:03	10:20	10:21	13:28	13:30	20:23	20:26	20:59	21:02	20:08	21:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:50	05:49	08:41	08:41	09:32	09:33	10:49	10:50	13:56	13:58	20:48	20:51	21:24	21:27	20:33	21:42
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:16	05:15	08:07	08:07	09:01	09:01	10:18	10:19	13:27	13:29	20:24	20:27	21:00	21:03	20:08	21:19
בוליביה, לה-פס (ח)	06:56	06:58	09:10	09:11	09:42	09:43	10:40	10:41	13:02	13:03	18:07	18:07	18:32	18:32	17:49	18:42
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:28	05:26	07:41	07:42	09:33	09:32	10:57	10:57	14:22	14:24	21:55	21:59	22:44	22:49	21:40	23:12
בלגיה, בריסל (ק)	05:30	05:29	07:58	07:43	09:34	09:34	10:58	10:58	14:22	14:24	21:53	21:57	22:42	22:47	21:39	23:09
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:44	06:46	08:49	08:51	09:23	09:24	10:18	10:20	12:36	12:37	17:32	17:32	17:53	17:54	17:14	18:04
ברזיל, ריו-דה-ז'נירו (ח)	06:31	06:33	08:37	08:38	09:10	09:12	10:06	10:07	12:24	12:25	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:45	04:43	06:59	07:01	08:50	08:50	10:15	10:15	13:41	13:42	21:16	21:21	22:04	22:09	21:05	22:33
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:42	04:40	07:08	07:09	08:53	08:52	10:19	10:19	13:50	13:52	21:34	21:39	22:30	22:35	21:23	23:03
גרמניה, ברלין (ק)	04:45	04:43	07:05	07:07	08:54	08:53	10:19	10:19	13:47	13:49	21:28	21:32	22:19	22:24	21:14	22:49
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:17	05:15	07:53	07:48	09:19	09:18	10:42	10:42	14:05	14:06	21:32	21:36	22:19	22:24	21:18	22:45
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:50	06:52	08:52	08:53	09:26	09:28	10:21	10:22	12:36	12:37	17:29	17:30	17:49	17:49	17:12	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:01	08:42	08:43	09:17	09:18	10:25	10:26	13:11	13:12	19:15	19:17	19:41	19:43	18:58	19:53
הודו, פונה (ח)	05:57	05:58	08:39	08:40	09:13	09:14	10:21	10:22	13:07	13:08	19:10	19:12	19:36	19:38	18:53	19:48
הונגריה, בודפשט (ק)	04:47	04:46	07:34	07:32	08:43	08:43	10:04	10:05	13:22	13:24	20:38	20:42	21:21	21:25	20:23	21:44
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:28	04:28	07:20	07:20	08:12	08:12	09:29	09:30	12:37	12:38	19:30	19:34	20:06	20:09	19:15	20:24
יוון, אתונה (ק)	06:03	06:02	08:54	08:54	09:41	09:42	10:57	10:58	14:01	14:02	20:46	20:49	21:19	21:22	20:30	21:36
מולדובה, קישינב (ק)	05:10	05:09	07:58	07:56	09:05	09:05	10:26	10:26	13:43	13:44	20:57	21:01	21:39	21:43	20:42	22:02

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בכל העולם (שלח באה"ק) – בערים שונות בעולם רמז

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:57	08:39	08:40	09:14	09:15	10:22	10:23	13:08	13:09	19:13	19:15	19:39	19:41	18:57	19:51
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:04	08:07	09:28	09:30	10:14	10:16	11:00	11:02	12:58	13:00	16:53	16:52	17:29	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:07	07:55	07:55	08:33	08:34	09:44	09:45	12:37	12:38	18:58	19:00	19:26	19:29	18:42	19:40
סין, בייג'ין (ח)	04:46	04:45	07:37	07:37	08:28	08:28	09:44	09:45	12:50	12:52	19:41	19:44	20:15	20:19	19:23	20:33
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	06:59	09:28	09:29	09:59	10:00	11:02	11:03	13:34	13:35	19:09	19:11	19:33	19:35	18:52	19:44
פולין, ורשא (ק)	04:16	04:14	06:35	06:36	08:24	08:23	09:49	09:49	13:16	13:18	20:54	20:58	21:46	21:51	20:40	22:16
פרו, לימה (ח)	06:24	06:26	08:42	08:44	09:14	09:15	10:13	10:14	12:37	12:38	17:50	17:51	18:15	18:16	17:33	18:25
צרפת, ליון (ק)	05:52	05:50	08:41	08:40	09:44	09:44	11:04	11:04	14:19	14:20	21:28	21:32	22:09	22:12	21:13	22:30
צרפת, פריז (ק)	05:48	05:47	08:31	08:28	09:47	09:47	11:09	11:09	14:30	14:31	21:53	21:57	22:36	22:41	21:39	23:01
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:45	08:16	08:17	08:48	08:49	09:51	09:53	12:26	12:28	18:07	18:09	18:31	18:33	17:50	18:42
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:35	08:27	08:27	09:24	09:25	10:43	10:44	13:55	13:56	21:00	21:03	21:35	21:39	20:45	21:55
קנדה, מונטריאול (ק)	05:06	05:05	07:56	07:54	08:58	08:58	10:18	10:18	13:32	13:34	20:42	20:46	21:21	21:25	20:27	21:42
קפריסין, לרנקה (ק)	05:32	05:31	08:22	08:22	09:06	09:06	10:20	10:21	13:20	13:22	19:57	20:00	20:29	20:32	19:42	20:45
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:21	04:18	06:55	06:56	08:36	08:35	10:04	10:04	13:38	13:40	21:30	21:35	22:30	22:36	21:16	23:08
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:48	03:45	06:28	06:30	08:06	08:05	09:35	09:35	13:12	13:13	21:14	21:19	22:14	22:21	21:01	22:56
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	04:26	04:25	07:13	07:11	08:21	08:21	09:42	09:42	13:00	13:01	20:15	20:18	20:57	21:01	20:00	21:20
שווייץ, ציריך (ק)	05:30	05:29	08:17	08:15	09:26	09:25	10:47	10:47	14:04	14:06	21:25	21:29	22:02	22:07	21:10	22:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:29	08:29	09:01	09:02	10:08	10:09	12:49	12:51	18:44	18:46	19:09	19:11	18:28	19:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם :

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

העדרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00736
07/06/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

